هەرێمی كوردستان - عێراق
پەرلەمانی
كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلەكان
104

سالّی/ 2015 بەرگی سەدو چوار

چاپی یەكەم/ سالّی 2019

لە بڵاوکراوەکانی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

ناوی کتێب: پرۆتۆکۆلەکانی ساڵی(2015)ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

بەرگی: 104

چاپی یەکەم: 2019

تیراژ: 250

نەخشەسازی: سنوبر صابر حسن

ئینصات کردن: سروە هادی، شەرمین‌خضر، نەورۆز شێرزاد، دلێر اکرم، شوان محمد، نەهلە اسعد.

کۆڤان خسرو، مروان ابراهیم، اسکندر غریب، نشوان سلیمان، نداء جبرائیل، تارا رشاد

ژمارەی سپاردنی بە کتێبخانەی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان:

پێرست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (7) ی خولی چوارەمی هەڵبژاردن چوار شەممە 2015/4/7 ل 5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (8) خولی چوارەمی هەڵبژاردن چوار شەممە 2015/4/13 ل73

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (9) ی خولی چوارەمی هەڵبژاردن چوار شەممە 2015/4/21 ل`211

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (10)ی خولی چوارەمی هەڵبژاردن چوار شەممە 2015/4/29 ل 315

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (11) خولی چوارەمی هەڵبژاردن چوار شەممە 2015/4/25 ل 357

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (7)ی

چوارشەممە ڕێکەوتی 7□4□2015

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (7)

چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/7

كا تژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێكەوتی 2015/4/7 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (7)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (7)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/7 دا بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ كردنی پرۆژەی هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111) ی ساڵی (1969) ی هەموار كراو بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- خوێندنەوەی یەكەم بۆ ئەو پرۆژە بڕیارانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی (1992)ی هەموار كراو:

1 پرۆژە بڕیاری ناونانی شاری ڕانیە بە پایتەختی ئازادی.

2- پرۆژە بڕیاری بەپارێزگا كردنی ئیدارەی گەرمیان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەكەمان بە ناوی گەلی كوردستان دەست پێ ئەكەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (7)، ڕۆژی دانیشتن (2015/4/7)، بەرنامەی كار، بەپێی حوكمەكانی بڕگە یەكی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستانی عێراق، ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا كاتی دانیشتنی ژمارە (7) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە كاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێكەوتی (2015/4/7) بەرنامەی كاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ كردنی پرۆژەی هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111) ی ساڵی (1969) ی هەموار كراو بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە بڕیارانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1)ی ساڵی (1992)ی هەموار کراو:

1 پرۆژە بڕیاری ناونانی شاری ڕانیە بە پایتەختی ئازادی.

2- پرۆژە بڕیاری بەپارێزگا کردنی ئیدارەی گەرمیان.

سەرەتا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین کە پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر- سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، پوختەی دانیشتنی ژمارە (6) ی کۆبوونەوەی ئاسایی پەرلەمان لە بەرواری (2015/4/1) بەو شێوەیە بوو:

1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

2- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو، و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

3- پەسند کردنی گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای سەندووقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتی و گازییەکان.

4- دەنگدان لەسەر متمانەدان و سوێند خواردنی بەڕێز (غازی سعید سلیمان) بۆ پۆستی وەزیری هەرێم لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە.

5- ئاڵوگۆڕ کردنی خاڵی چوارەمی بەرنامەی کار بۆ خاڵی سێیەم و بە پێچەوانەوە.

6- خوێندنەوەی یەکەم بۆ دوو پرۆژە بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

7- پەسند کردنی دانان و ئاڵوگۆڕ کردنی هەندێ لە ئەندامانی لیژنە هەمیشییەکانی پەرلەمانی کوردستان.

8- خوێندنەوەی بیرۆکەیەك لەلایەن پەرلەمانتار سالار مەحمود سەبارەت بە ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی نێودەوڵەتی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و دانیشتنی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێنەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر- سکرتێری پەرلەمان:

ناوی ئامادە نەبوانی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (6) ی ئاسایی لە بەرواری (2015/4/1) مۆڵەت دراون بوون یان بێ مۆڵەت ئامادە نەبوون بەم شێوەیەیە:

1 ئاری محمد-مۆڵەت.

2- ئاواز حمید-مۆڵەت

3- ئێڤار ابراهیم-مۆڵەت

4- جمال عثمان-مۆڵەت

5- حسن صالح-مۆڵەت

6- خلف احمد-مۆڵەت

7- دلێر مصطفى-مۆڵەت

8- زانا عبدالرحمن-مۆڵەت

9- زۆزان صادق-مۆڵەت

10- سهراب میكائل-مۆڵەت

11- شامۆ شێخۆ-مۆڵەت

12- صالح بەشار-مۆڵەت

13- ڤیان عباس-مۆڵەت

14- عبدالله جاسم-مۆڵەت

15- علی هالۆ-مۆڵەت

16- عمر عینایەت- مۆڵەت

17- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت

18- فرحان جوهر- مۆڵەت

19- لینا عزریا-مۆڵەت

20- محمد صادق- مۆڵەت

21- محمود عمر- مۆڵەت

22- مدینە ایوب- مۆڵەت

23- وحیدە یاقۆ- مۆڵەت

24- یراونت نیسان- مۆڵەت

25- یعقوب گورگیس- مۆڵەت

26- کمال یەڵدا- مۆڵەت

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشەییەکانی پە لەمانی کوردستان لە (3/31) تا (2015/4/7) بەم شێوەیە بوو:

1 لیژنەی دەستپاکی (3/31) کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کردووە،

1 خلف احمد-ئامادە نەبووە.

2- ادریس علی- مۆڵەت بووە

3- گۆران ئازاد- مۆڵەت بووە

2- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان (3/31) کۆبوونەوەی خۆی ئەنجام داوە

1 هێڤا حاجی-ئامادە نەبووە

2- مدینە ایوب- ئامادە نەبووە

3- شرین حسنی- ئامادە نەبووە

4- دڵشاد شعبان- ئامادە نەبووە

5- یروانت نیسان- ئامادە نەبووە

3- لیژنەی کاروباری شەهیدان و ئەنفال و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی (4/1) دانیشتنی ئاسایی بە ئەنجام گەیاندووە

1 محمد صادق-مۆڵەت بووە

2- باپیر کامەلا- مۆڵەت بووە

3- یعقوب گورگیس- مۆڵەت بووە

4- لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕەوەندی کوردستانی (4/6) کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کردووە.

1 محمد علی- ئامادە نەبووە

2- وحیدە یاقۆ- مۆڵەت بووە

3- محمود عمر- ئامادە نەبووە

4- سەردار عبدالله- ئامادە نەبووە

4- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان (4/6)

1 مدینە ایوب ئامادە نەبووە

2- دڵشاد شعبان ئامادە نەبووە

3- یراونت نیسان- ئامادە نەبووە

5- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینەگە (4/6) کۆبوونەوەی کردووە.

1 دکتۆر سلیم- مۆڵەت بووە

2- ئاواز حمید- مۆڵەت بووە

6- لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری ژینگەیی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشتوگوزار (4/6) کۆبوونەوەی کردووە، سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون

7- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان (4/6) کۆبوونەوەی کردووە

صالح بەشار- مۆڵەت بووە

2- یروانت نیسان-مۆڵەت بووە

3- بەیار طاهر- مۆڵەت بووە

8- لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێییەکان (4/6) کۆبوونەوەی کردووە

1 قادر ئۆتمان- مۆڵەت بووە

2- عبدالله حاجی- مۆڵەت

3- ابو بکر هەڵەدنی- مۆڵەت بووە

4- ئاواز حمید- مۆڵەت بووە

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو كاك باپیر نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز باپیر كامەلا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من مۆڵەت نەبووم، ئامادە بووم، دوایی كۆبوونەوەكەشمان هێنایە ژووری من تەواومان كرد، من نازانم بۆ مۆڵەت بووم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لە لایەن لیژنەوە ڕاپۆرت بەرز كراوەتەوە، فەرمووو كاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی (3/29) كۆبوونەوەمان كرد، بەڕێز سكرتێری ئەنجومەنی وەزیران و جێگری وەزیری شارەوانیشمان بانگهێشت كردبوو، بەڵام نە لە ئیعلام باس كرا، نە لێرەش خوێندرایەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، لەوە ئە چێ ڕا پۆرتی لیژنە كەتان نەگەی شتبێتە لای بەڕێز سكرتێری پەر لەمان، بۆ یە نەخوێندرایەوە، بەڕێزان ئێستا دەست ئەكەین بە بڕگەی یەكەم لە بەرنا مەی كاری دانیشتنی ئەمڕۆ كە بریتییە لە (گفتوگۆ كردنی پرۆژەی هەمواری یاسای سزادانی عێرا قی ژ مارە (111) ی ساڵی (1969) ی هەموار كراو بەپێی ماددە كانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەر لەمانی كورد ستان ژ مارە (1)ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو)، داوا لە لیژ نە پەیوەند یدارەكان ئە كەین كە سەرۆك و جێگری سەرۆكی لیژنەكان بێنە ئێرە بۆ ئەوەی دەست بكەین بە بڕگەی یەكەم لە بەرنا مەی كار كە بریتین لە لیژ نەكانی یاسایی، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەت، لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی، و لیژنەی ئەوقاف و كاروباری ئاینی، فەرموون بەڕێزان دەقی پرۆژە یا ساكان بخوێ نەوە كە لە لا یەن ئە ندامانی پەرلەما نەوە پێ شكەش كراوە، دوایی دەقی ڕاپۆرتی هاوبەش بخوێنەوە، بۆ ئەوەی ماددە بە ماددە بیخەی نە گفتو گۆی ئە ندامانی پەرلەمانەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای یەكەم بۆ هەموار كردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111) ساڵی (1969)

ماددەی یەکەم:

1 هەڵگرتنی ئەو ماددەیە پێویستە تەنیا لە ڕێگەی یاسای باری کەسیەتی و دادگای باری کە سیەتی ئەم بڕگەیە جێ بەجێ بکرێ.

ماددەی (408)

2- سزاکە ئاستی نزمی بۆ دابنرێ بەم شێوەیە:

(لا تقل عن 3 سنوات ولا تزید علی سبع سنوات من) لەبەر ئەوەی ئەو ماددەی زۆر بەی قوربانیەکان ژنن، بە تایبەتی ئەو کەسانەی خۆیان ئەسووتێنن بەهۆی ئیهانەوە، بۆیە پێویستە ئاستی نزمی سزاکە دیاری بکرێ.

3- ماددەی (409):

ئەم ماددەیە هەڵبگیرێ، لەبەر ئەوەی ئەو ماددەیە ئەبێتە هۆی زیاد بوونی کوشتنی ژنان بە ناوی شەرەف پارێزییەوە، بۆیە ئەتوانین ماددەکان کوشتنی بە ئەنقەست یان کوشتنی بە هەڵە جێگەی ئەو ماددەیە بگرێتەوە.

ماددەی (413):

بڕی غەرامە زیاد بکرێ بەم شێوەیە:

لە 500 هەزار دینار کەمتر نەبێ، و لە 3000000 سێ ملیۆن دینار زیاتر نەبێ، لەبەر ئەوەی زۆربەی زۆری لێدانەکان بەرامبەر ژن ئەکرێ، هەر ژن لە یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی خێزانی سزای داناوە، بەڵام ئەو کەسانە ئەگرێتەوە کە لە چوارچێوەی خێزندان و لە پلەی چواردان.

5- ماددەی (414):

بڕگەیەك زیاد بکرێ بەم شێوەیە:

اذا نشا اعتداء اذا او مرض الی عجز، عجز مجنی علیه بصورة دائمیة تکون عقوبته السجن.

هۆکاری دەرچوونی ئەم یاسایە:

بۆ بەدیهێنانی کۆمەڵگەیەکی ئارام و دوور لە توندوتیژی و جیاکاری ڕەگەزی و کەمکردنەوەی کوشتنی ژنان.

پرۆژە یاسای دووەم:

سەبارەت بە هەموار کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111) ساڵی (1969) ی هەموار کراو:

ماددەی (379):

بڕگەی یەکی ئەو یاسایە هەموار ئەکرێت بە زیاد کردنی سێ بڕگە:

أ سکاڵا لەمەڕ زینا بەسەر دەچێ و مافی شارستانی نامێنێ بە مردنی هاوسەری سکاڵاکار بە مەرجێ مردنی هاوسەری سکاڵاکار لەلایەن (زوج زانی) و (عشیقە) کەیەوە نەبووبێ.

ب- دەست هەڵگرتنی مێرد لە دادگایی کردنی پیاوە زیانکارەکە بە هەمان شێوە بە دەسەت هەڵگرتن لە دادگایی کردنی ژنەکەی ئەژمێردرێ، تا هەمان حوکم جێ بەجێ ئەکرێ، ئەگەر ئافرەت تەنازولی کرد لە دادگایی کردنی پیاوە زیناکارەکەی.

ماددەی دووەم: ماددەی (409) ئەو یاسایە هەموار ئەکرێ بە زیاد کردنی یەك برگە بە هەمان شێوازی پیاو دەرهەق بە ئافرەت حوکم بە بارودۆخی توندکاری سزا ناکرێ ئەگەر کەسی لە ناکاو ئافرەت بوو.

ماددەی سێیەم:

پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

ماددەی چوارەم:

کار بەهیچ دەق و یاسایەکی تر ناکرێ پێچەوانە بێت لەگەڵ برگەکانی ئەو یاسایە.

ماددەی پێنجەم:

ئەو یاسایە لە ڕۆژی بلاّو کردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقائعی کوردستان ئەچێتە بواری جێ بەجێ کردن.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، راپۆرتی هاوبەش سەبارەت بە هەردوو پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111) ی هەموار کراوی ساڵی (1969) .

لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی و لیژنەی کاروباری کۆمەلاّیەتی و مندالّ و خێزان و لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ژنان ڕۆژی سێ شەممەمە و چوار شەممە (5 و 6) ی ڕەشەمێی کوردی بەرامبەر بە (2015/2/24) و (2015/2/25) ی زاینی کۆبوونەوەی ئەنجامدا بۆ تاوتوێ کردنی هەردوو پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111) ی هەموار کراوی ساڵی (1969) کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە دانیشتنی ژمارە (7) لە ڕۆژی چوار شەممە بەرواری (2014/10/22) ڕەوانەی لیژنەکان کراوە، دوای گفتوگۆ کردن و تاوتوێ کردنی هەردوو پرۆژەکە لیژنەکان گەیشتنە ئەو ئەنجامانەی خوارەوە:

ناونیشانی پرۆژەکان بەو شێوەیە ئەبێت:

هەموار کردنی جێ بەجێ کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو

ماددەی (1):

برگەی (2) لە ماددەی (377) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

ماددەی (2):

ماددەی (408) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

ماددەی (3):

ماددەی (409) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو لە کار ئەخرێت.

ماددەی (4):

ماددەی (413) لە یا سای سزادانی عێرا قی ژ مارە (111)ی ساڵی (1969)ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

ماددەی (5):

ماددەی (414) لە یا سای سزادانی عێرا قی ژ مارە (111)ی ساڵی (1969)ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

ماددەی (6):

ماددەی (379) لە یا سای سزادانی عێرا قی ژ مارە (111)ی ساڵی (1969)ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

ماددەی (7):

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبە جێ بکات.

ماددەی (8):

ئەم یا سایە لە رۆژی بڵاو کرد نەوەی لە رۆژنا مەی فەرمی (وە قائعی کورد ستان)دا جێ بە جێ دەکر ێت، هۆ یەکانی دەر چوواندن لە پێ ناو بەرجە ستە کرد نی دادگەر یدا و هێنا نە کا یەی کۆمەڵگا یەکی دوور لە تۆندۆتیژی و جیاکاری رەگەزی ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، ئێ ستا داوا لە بەڕێزتان دە کەم کە ماددە بە ماددە دە قی ئەو ماددە یەی کە لە پڕۆژە یا سا پێشنیارەکەدا هاتووە بیخوێنرێتەوە دوایی ڕای لیژنەکان لەسەر ڕاپۆرتی هاو بەش بیخوێنرێ تەوە بۆ ئەوەی بیخەینە گفتو گۆی ئەندامانی پەرلەمانەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یە کەم بڕ گەی (2) لە ماددەی (377) هەڵگرتنی ئەم ماددە یە پێوی ستە تەنیا لەڕێ گەی یا سای باری کەسییەتی و دادگای باری کەسییەتی ئەم بڕگەیە جێبە جێ بکرێت.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئە ندامانی پەر لەمان، ئەوەی لە را پۆرتی هاو بەش دا هاتووە دە ست کاری کرد نی ناوی پڕۆژە یاساکانیش بە ئاڵۆ گۆڕ کردنی موستەڵحی هەموار کراو بەو شێوەیە کە لە ڕاپۆرتی بەردەمتاندا هاتووە کە دەبێتە هەموار کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی (1969)ی هەموار کراو.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

با ناو نیشانەکە بخەینە گفتو گۆیەوە، ئە گەر کەس قسەیەکی لە سەر نەبوو دە چینە سەر مادده کان، کێ قسەی هە یە لە سەر ئەو ناو نیشانە، هەموار کرد نی یا سای سزادانی عێرا قی ژ مارە (111)ی سالّی (1969)ی هەموار کراو؟، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟، بەڕێز دکتۆرە (ڤالآ) فەرموو.

بەڕێز د. ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنیا راست کردنەوەیە لە ڕووی شکڵەوە هەموار کراو دەبێت بکەوێتە دوای ژمارە و سالّی یا ساکە، وا تە لە ڕووی شکڵەوە ئەوەیان را ست کراوە تەوە ئەوەی هە یە لەوانە یە نە چێتە بابی موناقە شە و موناقە شە هەڵنەگرێت، چونکە شکڵ خۆتان دەزانن...

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، دکتۆرە رێواز فەرموو.

بەڕێز د.رێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنیا سەرنجێکی قانوونیم هە یە لە سەر عینوانە کە، یا سای سزادان یا سایەکی فیدرالی یە، بەگوێرەی دە ستووریش ئێمە بۆ مان هە یە تەتبیقاتی یا سا فیدرالی یەکان تە عدیل بکەین، کەوا تە دەبێت بوتر ێت هەموار کردنی جێبە جێ کردنی یاسای سزادان لە کاتی هەمواری یاسای ئەحوالی شەخسیش دا هەر وا کرا، چونکە ئێمە بۆمان نییە راستەوخۆ تەعدیلیان بکەین دەبێت تەتبیقاتیان تەعدیل بکەین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەخێرهاتنی بەشداربووان و چالاکوانانی پڕۆژەی (کورد لاو) دە کەین کە ئێستا هاتوونە تە هۆڵی پەرلەمان، بە ناوی سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمانەوە بەخێرهاتنیان دەکەین، کێی تر قسەی هە یە لە سەر ناو نیشانەکە؟، ڕای لیژ نە پەیوەند یدارەکان چییە لە سەر سەرنجی بەڕێز دکتۆرە (رێواز)؟، فەرموو دکتۆرە ڤالآ.

بەڕێز د. ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتمان بەستووە بەو هەموارانەی کە پێشتر لە لا یەن خو لەکانی تری پەر لەمانی کورد ستان ئەنجام دراوە بۆ نموونە یاسای ژمارە (42)ی سالّی (2004)، کە دەڵێت بڕ گەی یەکی ماددەی (408) لە یا سای سزادانی ژمارە (111)ی سالّی (1969)ی هەموار کرا و لە کوردستانی عێراق دا لە کار دە خرێ و ئە مەی خوارەوە جێگەی دەگرێ تەوە، بۆ یە بەم شێوەیە پێ شتر ئی شارەتی پێ کراوە و بەم شێوەیە داڕ ێژراوە و تەعدیل کراوە، یاساکان لیژنەی یاسایی پشتی بەوە بەستووە کە پێشتر ئەنجام دراوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرمووو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ڕایەی دكتۆرە (ڕێواز) پێموایە دەقیقە، ئەگەر ئیشی لەسەر بكەین باش دەبێتن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دكتۆرە ڤالاّ فەرمووو.

بەڕێز د. ڤالاّ فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو هەموارانەی كە كراوە پێش دەر چوونی دەستووری عێراقی بووە، بۆیە پێشنیارەكەی بەڕێز دكتۆرە (ڕێواز) بە هەند وەردەگرێتن لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، تكایە ناو نیشانەكەی دابڕێژنەوە بۆئەوەی بیخەینە دەنگەوە، دكتۆرە ڤالاّ فەرمووو.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناو نیشانی پڕۆژەكە بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە: (هەموار كردنی جێبە جێ كردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی (1969)ی هەموار كراو).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لە گەڵیەتی بەو شێوەیەی كە خوێنرایەوە؟، (64) كەس لە گەڵیەتی، كێ دژیەتی؟، كەس نییە دژی بێت؟، كەواتە پەسەند كرا، ماددەی (1) فەرمووو دكتۆرە ڤالاّ.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (1)م بڕگەی (2) لە ماددەی (377) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی (1969)ی هەموار كراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی كە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەقی ماددەكەش بەو شێوەیەی كە لە پڕۆژە یاسا پێشنیار كراوەكاندا هاتووە بیخوێننەوە، ئەصڵی یاساكەش ئەگەر بیخوێننەوە خراپ نییە، فەرمووو دكتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، ئەوەی کە داوا کراوە لە پڕۆژە یاساکەدا هەڵگرتنی بڕگەی (2) لە ماددەی (377) بە موبەڕڕی ئەوەی هەڵگرتنی ئەم مادەدەیە پێویستە تەنیا لەڕێگەی یاسای باری کەسیەتی و دادگای باری کەسیەتی ئەم بڕگەیە جێبەجێ بکرێت، ئەوەی کە لە ئەصڵی یاساکەدا هاتووە لە یاسای سزادانی عێراقی ماددەی (377)، ببوورن لەبەر ئەوەی بەس بە عەرەبی هەیە مەتنەکە بە عەرەبی دەخوێنمەوە (1)﴿يعاقب بالحبس الزوجة الزانية و من زنى بها ويفترض علم الجنائي بقيام الزوجية ما لم يثبت من جانبه انه لم يكن في مقدوره بحالة العلم بها﴾، (2)﴿يعاقب الزوجة الزانية و من زنى بها بالعقوبة الواردة في الفقرة الاولى من المادة (377)﴾، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان: ئەگەر ڕێگەم بدەی روون کردنەوەیەك بۆ موبەڕیڕاتی مانەوەی ئێمەی لیژنەکە، ئێمە وامان وتووە لە ڕاپۆرتەکە کە ئەو ماددەیە ئەو بڕگەیە بمێنێتەوە وەکو خۆی موبەڕیڕاتیشمان ئەوە بووە ئەوان لە پڕۆژەکە داوایان کردووە کە ئەمە باری کەسییەتی لە دادگای باری کەسییەتی جێبەجێ بکرێت، ئەمە سەپاندنی عقوبەیە، عقوبەش جێگاکەی قانونی عقوباتە قانونی (ئەحوالی شەخسی) باری کەسیەتی تایبەتە بە زەواج و، تەلاق و، میرات و، وەصیە و، ئەحوالی مەفقودین و، ئەو بابەتانە، عقوبە ناکرێت لەوێدا بێت ئەمە یەك، دووەمیان: ئەم پڕۆژە یاسایانەی کە پێشکەش کراوە فەلسەفەکەی خزمەت کردنی ژنە، پاراستنی مافی ژنە، بەڵام بە لابردنی ئەم بڕگەیە من پێموایە مەصڵەحەتی ژنی تێدا نییە بەڵکو بە پێچەوانەوەیە، چونکە لە بڕگەی (1)م دا باس لە عقوبەدانی زەوجی زانییە دەکا لە بڕگەی (2)م دا دەڵێت ئەگەر هاتۆ زەوج زانیش بێت بە نەفسی عقوبە عقوبە دەدرێت ئەگەر ئێمە ئەمە لابدەین، کەواتە عقوبە بۆ ژن هەیە، بەڵام بۆ پیاو نییە، بۆیە لەبەر ئەو موبەڕیڕاتانە ئێمە داوامان کردووە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، با ناوەکان بنووسرێن دوایی ئەندامانی لیژنەکانیش دەتوانن روون کردنەوەی خۆیان بدەن، لەبەر ئەوەی ئەمە بابەتێکی خیلاف ئامێزە گفتوگۆی زیاتر هەڵدەگرێت، بۆیە داوا دەکەین لیژنە پەیوەندیدارەکان لە هەر ماددەیەك پێشتر روون کردنەوە بدەن بە ئەندامانی پەرلەمان بۆچی گەیشتوون بەو قەناعەتە، ناوی خۆتان بنووسن بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ناو دەنووسێت، خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا ئەگەر من قسە بکەم دیارە ئێمە راپۆرتی هاوبەشمان نووسیوە، بەس من تەحەفوزم هەیە لەسەر ماددەی (377) وەکو ڕای خۆم قسەی لەسەر دەکەم، دیارە من لە گەڵ ئەو ڕایەم راستە ئەمە ماددەیەکی عیقابییە دەبێت ئەمە لە یاسای سزادانی عێراقیدا تەنزیم بکرێت، بەڵام لەسەر مەسەلەی تەحدید کردنی ئەو مودەیە کە پێمان باشە زەمەنەکە دیاری بکرێت حەبس لابدرێت، راستە حەبس لە قانوندا موحەددە

که چەند بۆ چەندە؟ بەڵام د یاری کرد نی ئەو مودە یەو نز یك کرد نی ئەو دوو مودە یە لە یەکتر بەو مەبەستەیە کە لە تەتبیقا تدا لە مەحاکم بەدا خەوە ئەو تەمیزە زۆر بە ئا شکرا دەکر ێت، سۆڵتەیەکی تەقدیری واسیع دراوە بە حاکم کە ئەو زەمەنە، من زۆر ڕێزم هەیە بۆ حاکمەکان کە تەمیزێکی زۆر سلبی دەکەن لە نێوان ژن و پیاودا، ئەوە تەلار خان خۆی لە مەحاکمدا ئیشی کردووە بە تایبەتی لەم بوارانەدا کە تەتبیقاتی لە مەحاکمدا ز یاتر مودەی ئەقسا کە بۆ ژن بەکار دەهێنر ێت مودە ئەدنا کە بۆ پ یاو بەکار دەهێنرێت، لەکا تێکدا کە هەردووکیان لە یەك قەزیە شدا بن، جەنابیشتان خۆ تان چوون گوێ تان لە ڕای هەندێك لە دادوەرە بەڕێزەکان بووە، بەداخەوە تەمیزێکی زۆر سلبی دەکەن لە نێوان پیاو ژ ندا وە کو بڵێی ئەو تاوانە بۆ ژن زۆر قورس بێ، بەڵام بۆ پیاو زۆر سووك بێت، کە ئێمە پێمان وایە ئەمە قانون تەنزیمی کردووە خیانەتی زەوجی، خیانەتی زەوجییە بۆ هەردوو لا، بەڵام ئەو سۆڵتە تەقدیرییە کەم بکرێتەوە بۆ حاکم ئەویش بە نزیك کردنەوەی ئەو مودەیە، بۆیە پێمان با شە کە د یاری بکر ێت لە (6) مانگ کەمتر نەبێت و لە ساڵێك زیاتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی گە شە خان با سی دە کات تە صەور دە کەم کێ شە لە تەتبیقا تدا هەبێت، با داوا بـ کەین لا یەنی پەیوەند یدار لە تەتبیقا تدا عەدا لەت بەکار بـ ێنن نەوەك لە ئە صڵی یا ساکە کێ شە هەبێتن، بۆ یە ئێ مە پاڵپشتی ڕای (بەهار) خان دەکەین، کەوا ئەو یاسایە ئەو عقوبەیە پێویست ناکاتن بچێت لە باری کە سیەتی باس بکرێتن، لەبەرئەوەی یاسای باری کەسیەتی یاسایەکی صرف مەدەنیـ یە نابـ ێت (عقو بە) و سزای تـ ێدا بێت، تەنیا ڕێکخستن و تەنزیم کرد نی عیلا قاتی خێزا نە، بۆ یە وا با شە ئەو عقوبە یە تەنیا لە یا سای سزادان باس بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کەلە پڕۆژە هەموارەکەدا هاتووە تەنیا باس لە هەڵگرتنی ئەم ماددەیە دەکات، کە پێوی ستە لەڕێگای یاسای باری کەسیەتی و دادگای باری کەسیەتی ئەم بڕگە یە جێ بە جێ بکر ێت، بۆ یە باس لەوە نەکراوە تەنیا باس لە حەزف کردنی دەکات لە قانونی عقوبات بۆ ئەوەی لە قانونی ئەحوالی شەخ سی جێ بە جێ بکرێتن، بۆیە ئەو هەموارەی (گەشە) خان وتی لە پڕۆژە ئیشارەتی پێنەدراوە، ئێمەش وەکو لیژنەی یاسایی

پابەند دەبین بەو تەعدیلاتەی کە لە ناو پڕۆژەکەدا هاتووە ئەگەر هەر هەموارێکی تر لەسەر ئەو ماددەیە پێشکەش بکرێت پێویستی بە پڕۆژە یاسایەکی تر بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو کەژاڵ فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای سزادانی عێراقی جیاکاری لە سزاداندا هەیە، موراعاتی موساوات نەکراوە لە نێوان ژن و پیاودا، بۆیە من لە گەڵ ئەوەدا مە کە ئەم برگەیە نەمێنێت لە یاسای عقوباتی عێراقی لە ماددەی (377) برگەی (2)م، بە تەصەوری من بە شێوەیەکی گشتی لە یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی خێزانی ئەمە موعالەجە کراوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئێستا ناوەکان دەخوێنرێتەوە و، ئەو ئەندامانەی تری پەرلەمان کە قسەیان هەیە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتو گۆ دەکەن لەسەر ماددەی (1)م لە هەموار کردنی جێبەجێ کردنی یاسای سزادانی عێراقی ((تەلار لطیف، فرست صۆفی، شوان قەلادزەیی، غەریب مصطفی، شێرکۆ جودت، عمر کۆچەر، حاجی کاروان، نجیبە لطیف، مامۆستا مەروان گەلاڵی، منیرە عثمان، مریم صمد، قادر ئۆتمان، بەهار عبدالرحمن، ئۆمێد حەمە علی)).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرموو،

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا حەز دەکەم لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکەم، کە مو بەڕیراتێك بۆ پێشکەشکردنی ئەوەی کە باسمان کردووە پێویستە، یاسای باری کەسێتی لەوێ موعالەجەی ئەو حاڵەتەی کردووە، لەبەر ئەوەی ئێمە ئەو تاوانە کە دەکرێت تەنیا پەیوەندیدارە بە ژن و مێردەکەوە و هەر ئەوان مافی سکالا پێشکەش کردنیان هەیە لە دادگای لێکۆڵینەوە، بۆیە زۆر جار هەیە بەهۆی کێشەیەکی بەسیتەوە یا خۆد خستنی تۆمەتێکەوە لە لایەن پیاوەکەوە بۆ ژنەکە یان ﴿Missed Call﴾ میسد کۆڵێرکەوە یان نامەیەك، ئەو ژنە تووشی دەبێت بە موجەڕەد بە هۆی تومار کردنی ئەو سکاڵایە دەبێتە هۆی ناوزراندنی ژنەکە و ئیسبات کردنی خیانەتی زەوجی، هەموو دەزانین شێوازی ئیسبات کردنەکەی قورسە و شهودی دەوێت، بۆیە زۆر جار دەبێتە هۆکارێك بۆ جیابوونەوەی نێوان ژن و پیاوەکە، بۆیە دادگای باری کەسێتی ماددەی ﴿40﴾ لە

بڕگەی ﴿3﴾، تەئکیدی لەسەر ئەوە کردووتەوە کە ناپاکی هاوسەری یەکێکە لە هۆکارەکانی جیابوونەوە، بۆیە ئەگەر هۆکارێك هەبێت ئەو ژن و پیاوە دەتوانن پەنا بۆ دادگای باری کەسێتی بە شێوەی مەدەنیانە دوور لە توندوتیژی و ناوزڕاندن کە لە دوایی دا دەزانین ئەو ناوزڕاندنە دەبێتە هۆکارێك بۆ ئەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنان بکرێت و هەر نەتیجەکەی جیابوونەوە نییە و توندوتیژییە هەتا دەگاتە حاڵەتی کوشتنی، کە جار هەیە دەبێتە هۆی دروستکردنی تۆمەتێك بۆ ناپاکییەکە لە لایەن پیاوەکە بۆ ژنەکە، راستە سزا هەیە بۆ پیاوەکە، بەڵام راستی ئەو موبەڕیری لیژنەی یاسایی هێنایانەوە، موبەرەرێکی لاوازە، لەبەر ئەوەی زۆربەی زۆری ئەو تۆمەتانەی ئاراستەی ژنان دەکرێن تەنیا ژنانە لەو یاسایە بڵێین زەرەرمەندن نەك سوودمەند و دەبێتە هۆکاری زیاتر بوونی توندوتیژی بەرامبەر ژنان، لە لایەکی تر ئێمە پێویستە بە تایبەتی کار لەسەر ئەوە بکەین پەنا بۆ یاسا مەدەنییەکان ببەین دور لەوەی ئەو سزایانە لە یاسادا هەیە، ﴿2﴾ یاسا هەیە، یاسای توندوتیژی خێزانی هەیە و پێویستە لە یاسای باری کەسێتی ئەمە جێبکرێتەوە، سەبارەت بە پێشنیاری ﴿گەشەخان﴾ بە راستی ئەگەر هاتوو ئەو ماددەیە هەڵنەگیرا، لەگەڵ ئەوەداین پشتگیری پێشنیارەکەی ﴿گەشەخان﴾ دەکەین، ئەگەر بوویتە عورفێك ئەوەی ﴿د. ڤالا﴾ باسی کرد، ئەوەی کە لەم خولەشدا چەندین یاسا یان بڕیار هەبووە پێشکەش کراوە لە چوار چێوەی پێشنیار بووە، بەڵام ئێمە خستوومانە بواری یاساییەوە، چەندین پرۆژە یاسا پێشکەش کراون دوور لە ماددەی قانونی، ئێمە هاتووین سیاغەیەکی دیکەمان بۆ دوزیتەوە بە راستی ئەمە موبەڕیرێکی لاوازە و پێویستە کار لەسەر ئەوە بکەین و ئەو یاسایانەی پەیوەندیدارە بە ژنان ئێمە هەندێك موبەڕیرات بێنین، بۆیە پێویستە کار لەسەر دانانی ﴿حد الادنی و الاعلی﴾ بکەین، راستە لە تەتبیقاتەوە هەیە، بەڵام زۆر جار بە هۆی تەتبیقاتەوە ئیجابیات و سلبیاتی تەتبیقاتەوە پەنا بۆ هەموارکردنەوەی یاساکان براوە، بۆیە عەدالەتی دادپەروەرانە هەبێت لەکاتی جێ بە جێ کردنی یاساکان زۆر زەرووررە کە دادوەرەکان ئەو ﴿ حد الادنی و الاعلی﴾ هەبێت ببێتە هۆکارێك بۆ دادپەروەری تەواو لە جێ بە جێ کردنی یاساکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دەمەوێت بیرتان بخەمەوە لە دانیشتنی پێشوو بڕیارماندا کاتی قسەکردنی ئەندامان ﴿3﴾ خولەکە، فەرموو د. فرست،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لە سەرم حساب مەکە، چونکە نوقتەنیزامە، وەکو شتێکی موتەبەع ئێمە قسە دەکەین لیژنە پەیوەندیدارەکان وەڵامان دەدەنەوە، پێم وایە ئەمە لە هیچ شوێنێك ناکرێت با ئێمە قسە بکەین و ئەوان وەڵاممان بدەنەوە، ﴿3﴾ دەق لای من هەیە، یەکێکیان ئەسلی پرۆژەکە کە پێشکەش کراوە بۆ تەعدیل کە پشتگیری لە ﴿د. بەهار و لیژنەی یاسایی﴾ دەکەم، ئەوەی کە پێشکەشکراوە بە راستی زوڵم کردنە لە ژن، چونکە تەمیزێکی زۆر لە نێوان ژن و پیاو پێشان دەدات و بۆ ژن عقوبە هەیە و بۆ پیاو نییە، بۆیە پێم

سەیرە کە ئەمە پێشکەش کراوە، ئەوەی لەمە سەیرتر ئەوەیە لە ساڵی ﴿2001﴾ یاسای ژمارە ﴿9﴾ی یاسای لەکارخستنی بڕگەی ﴿2﴾ لە ماددەی ﴿377﴾ لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە ﴿111﴾ ساڵی ﴿1969﴾، واتە ئەوەی ئێستا ئێمە لەسەری قسە دەکەین بە پێی یاسایەك لە ساڵی ﴿2009﴾ لە کار خراوە و ئێمە بێین زیندووی بکەینەوە، چونکە تەوازون لە نێوان ژن و پیاو دەپارێزیت و بۆ هەردووکی سزا هەیە، من شەوی تر گەڕام لە ﴿2001﴾ هیچ هەموارکردنەوەیەك نەکراوە و وەکو خۆی ماوەتەوە، بۆیە بە تەسەوری من ئەوەی کە دەقی ماددەی ﴿377﴾ بە هەردوو بڕگەی یەك و دوو وەك خۆی بمێنێتەوە زۆر باشترە، تەوازون لە بەینی ژن و پیاو دەپارێزرێت و بۆ هەردووکیان عقوبە هەیە لە کاتێك لەو جەریمەیەی کە تووشی دەبن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی؟ کاك شێرکۆ فەرموو،

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە بەڕێز ﴿د. فرست﴾ وتی هەیە و پەرلەمان خۆشی کردوویەتی بە کتێب ئەگەر حەز دەکەن بۆ لیژنەی یاسایی بۆ ئەوەی سەیری کەن لە ساڵی ﴿2001﴾ دەڵێت، کار کردن بەو مادەیە راگیراوە و بەڕێزان ﴿طارق جامباز و نەهلە محمد﴾ کردوویانە بە کتێب.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بینێرن بۆ لیژنەی یاسایی، بۆ ئەوەی لێرە سەیری بکەن، مامۆستا غریب فەرموو،

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان، سەرنجی منیش وەکو ئەندامێك لە لیژنەی ئەوقاف کە ئەو بابەتەمان زۆر تاوتوێ کرد، کە ناکرێت ئەرکێك بە قانونێك یان مەحکەمەیەك بسپێرێت کە لە ئەساسدا ئەو مەحکەمە و قانونە بۆ ئەو بابەتە دروست نەکرا بێت، لەبەر ئەوە پێویستە لە یاسای سزادانی عێراقی ئەو بابەتە بمێنێت و پەیوەست نەکرێت بە دادگای باری کەسێتی کە ئەو دادگایە خۆی تایبەتە بە بابەتەکانی خێزان دروست کردن و هەڵوەشاندنی ئەو دەرهاوێشتانەی کە لێیدەکرێتەوە،

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. شوان فەرموو،

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر ﴿د. شوان قەڵادزەیی﴾:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشیندەی میهرەبان، دیارە ئەو هەموار کردنەوەیە پێویستە تەفاسیلی هەبوایە، چونکە زینا هەر زەوج و زەوجە نییە، ئەنواع شێوازی تری هەیە، ئینجا پێویستە لێرەش ئەو هەموارکردنەوە بە

شێوازێك بێت كه موخالەفەی نه دەستووری عێراق و نه رەشنووسی دەستووری هەرێم بێت، كه له هەردووكیاندا هاتووه نابێت شتێك دەربچێت پێچەوانەی شەریعەتی ئیسلام بێت و ئەوانەی لێره هەمووی پێچەوانەی شەریعەته، ئەوەی كه هەمواریش دەكرێت وەكو ئەوه وایه كه تەشجیعی ئەوه بكات كه ئەو زاهیرەیه پانتاییەكەی فراوانتر ببێت و وەك خۆی بمێنێت و وەك ئەو هەموار كردنه بەسەردا بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو مریم فەرموو،

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاره قسەكەی من ﴿خاتوو تەلار﴾ كردی، پشتگیری له قسەكانی دەكەم و هەروەها قسەكانی ﴿گەشەخان﴾ بۆ ئەوەی مودەی سزاكه تەحدید بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. شێركۆ فەرموو،

بەڕێز د. شێركۆ جودت مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشینده و میهرەبان، من قسەكانم ﴿تەلارخان و كەژاڵ خان﴾ كردیان، لەگەڵ ئەوەدام كه له قانونی عقوباتی عێراقی نەمێنێت و له یاسای باری كەسێتی چارەسەر كراوه، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو منیره فەرموو،

بەڕێز منیره عثمان علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی قسەكانی ﴿خاتوو تەلار و گەشه خان﴾ دەكەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رەسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو مادەیه، پێم باشه تەئكید بكەین، ئەوەی من بینیبم ئەم یاسایه هەموار كراوه به یاسای ژماره ﴿9﴾، نەك ئیلغا كرابێت و پێم وایه یاسای باری كەسێتی باس له نەفەقه و میرات دەكات كه ئەمه پەیوەسته به كەسایەتی ئینسان، جەریمه پەیوەسته به كردارەكانی ئینسان و له یەك جیاوازه و لەگەڵ ئەوەدام له یاسای عێراقی بمێنێتەوه، بەڵام لەگەڵ ئەوەدام پشتگیری قسەكەی ﴿گەشەخان﴾ دەكەم، موددەی سزاكەی دیاری بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو بەهار فەرموو،

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە هەر یاسایەك كە دادەڕێژین لە روانگەی واقعێكەوە دایدەڕێژین، ئێمە چەند ئەم یاسایە لە رووی واقعییەوە بۆ ئێمە و خەڵك سوودمەند دەبێت، دیارە بە پێی واقعی هەرێمی كوردستان تا ئێستا ئەو یاسایە هێندەی لە رووی واقعییەوە پیاوان لێی سوودمەند بوون، ژنان لێی سوودمەند نەبوون، بەو ئیعتیبارانەی كە جیاكاری هەیە لە رووی سزاكانەوە و لە هەرێمی كوردستان تەتبیق نەكردنی یاسا خۆی گرفتێكە و دەبێت رەچاوی ئەم خاڵە بكرێت و ئەم یاسایە لە یاسای توندوتیژی خێزانیشدا هاتووە، بۆیە ئەگەر بمێنێت و نەمێنێت ئیشكالێك دروست ناكات، ئەگەر چی لە یاسای سزادانی عقوباتی عێراقی ئەمە جێی دەبێتەوە، بەڵام لە رووی واقعییەوە جیاكاری دەكرێت و بۆ تەخفیف و تەوازونی ئەمە پشت بە یاسای توندوتیژی خێزانی ببەسترێت یان لێرە لا ببرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عمر فەرموو،

بەڕێز عمر صالح عمر﴿ عمر كۆچەر﴾:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەی من كرا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز حاجی كاروان فەرموو،

بەڕێز كنعان نجم الدین ﴿حاجی كاروان﴾:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر جیاكارییەك لە عقوباتەكان هەیە بۆ ژن یان پیاو، ئەگەر لێرە موعالەجە نەكرێت بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی شوێنێكی تر بۆ بدوزنەوە و تەنانەت قورئان ئیشارە بەوە دەدات ﴿الزانیە و الزانی فاجلدوا كل واحد منهما﴾، یەعنی تەحدیدە و هەردووكیان وەكو یەك عقوبە دەدرێن ئەگەر ئەو ﴿2﴾ ماددەیە بكرێت بە یەك و پێدەچێت ئەو ئیشكالییەتە حەل بكرێت و لە كۆتاییدا عقوبەیەكی دیاری كراو یان سزایەكی دیاری كراو لە بەردەستی حاكم دەبێت، ئەوكاتە ئەو جیاكارییە رێی لێدەگرین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو نجیبە فەرموو.

بەڕێز نجیبە لطیف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، تەنیا پشتگیری لەو موبەڕیراتانەی لیژنەی یاسایی دەکەم بۆ مانەوەی یاساکە وەك خۆی، چونکە لە هەڵگرتنی ئەو ماددەیە پێم وابێت ئەو نایەکسانییەی کە لێیدەترسین دێتە پێش و عقوبەکە جیاواز دەبێت بۆ ژن و پیاو، بەڵام لە مانەوەیدا بە هەمان شێوە ئەو موددەیە تەحدید بکرێت، ئەوەی کە بەڕێزسەرۆکی لیژنەی ئەوقاف دەڵێت لە تەتبیقات پێویست دەکات پێیان بوترێت دادپەروەر بن، بە راستی ئەمە لە پێ وتن و تەوسیفە نابێت، لە قانونەکە دیاری بکرێت، بۆ ئەوەی ئەو سوڵتە و دەسەڵاتە رەهایە نەمێنێت کە جیاوازی بکرێت لە عقوبەی ژن و پیاو، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شکریە فەرموو،

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پاڵپشتی لە لیژنەی یاسایی دەکەم کە ماددەکە بمێنێتەوە، بەڵام جیاکاری رەگەزی نەمێنێت، سزاکان، لەبەر ئەوەی لە هەر شوێنێك خوای گەورە باسی سزاکانی سەر ئافرەت و پیاوی کردبێت سزاکان وەکو یەکە، وەکو یەك بن و لەهەمان کاتدا پاڵپشتی ئەو رایە دەکەم کە سزاکان دیاری کراو بێت و بە رەهایی نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، مامۆستا مەڕوان فەرموو،

بەڕێز حسین اسماعیل حسین ﴿ مەڕوان گەڵاڵی﴾:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بسم الله، جارێ پشتگیری لە هەموو ئەو خوشك و برایانە دەکەم کە باسی ئەوەیان کرد کە بە بیانووی جۆراوجۆر ستەم لە ئافرت دەکرێت، واقعێکە کەس ناتوانێت خۆی لێ بشارێتەوە و پشتگیری لە رەئی ﴿کاك حاجی کاروان﴾ دەکەم کە لە شەرعدا عقوبەی پیاو و ژن وەکو یەك دیاری کراوە لەو حاڵەتە قیزەونانەی کە روودەدەن، بۆ چارەسەرکردنی ئەمە بە رای من باشترین حاڵەت جیاکردنەوەیانە لە رێگای یاسای باری کەسێتی، ئەمە کۆتایی بە قەزیەکە دێنێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئومێد فەرموو،

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، وەك بنەڕەتێك بۆ بەرجەستەکردنی یەکسانی لە سزاداندا منیش پشتیوانی لە

روونکردنەوەکانی ﴿د. بەهار محمود﴾ دەکەم، بەڵام بۆ جێ بە جێ کردنی ئەو ماددەیە بە شێوەیەکی دادپەروەرانە پشتیوانی لە رای ﴿گەشەخان﴾ دەکەم و پێویستە ئەو رایە لەبەرچاو بگیرێت، بۆ ئەوەی هیچ جیاکەرەوەیەك لە جێ بە جێ کردنی یاساکەدا نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی من تێگەیشتووم لە هەمواری یاسای ژمارە ﴿9﴾ی ساڵی ﴿2001﴾، ئەو هەموارە بڕگەی دووەمی ئیلغا نەکردووتەوە، بەڵکو بڕگەی دووەمی کردووە بە ماددەیەکی سەربەخۆ، نەك ئیلغای بکاتەوە، کردوویەتی بە ماددەیەکی سەربەخۆ، وا نییە؟ فەرموو د.ڤالآ.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە لە قانونی ژمارە (9)ی ساڵی (2001) ئیشارەتی پێکراوە لە چوار ماددە پێك دێت، لە ماددەی یەکەمیدا دەڵێ (یوقف العمل في أقليم كوردستان بالفقرة الثانية من المادة (377) من قانون العقوبات)، (المادة الثانية: يعاقب الزوج الزاني، و من زنى بها بالعقوبة الواردة في الفقرة الاولى من المادة)، (المادة الثالثة: على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون)، (المادة الرابعة: ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية)، کەواتە لێرە بۆمان روون دەبێتەوە بەڕێزان کە ئەو ماددەیە کاتێك لە ماددەی یەکەمیدا لە کار دەخرێت و باس لە فەقەرەی دووەمی ماددەی (377) دەکاتن، لە ماددەی دووەمدا تەعدیلی بۆ دەهێنێت، واتە بەدیلی بۆ دەهێنێت، بەدیلەکەش ئەوەیە کە مەنزیلی زەوجیە لە ئەسڵی یاساکەدا هاتووە، بەلآم مەنزیلی زەوجیە لە تەعدیلەکە هەڵگیراوە، ئەوەیان وەلآمی یەکەم کە یاساکە ماوە، ماددەیەکی سەربەخۆی بۆ داناوە، بۆ خاڵی دووەم و تێبینی دووەمیش ئەوانەی کە تێبینیان کرد گوایە تەنها بۆ (زوجة)یە و بۆ (زوج) نییە، لێرانە دەڵێ (يعاقب الزوج الزانى، و من زنى بها) کە مساواتیشی کردووە لە هەردوو حاڵەتدا (زوج) و (زوجة) دەگرێتەوە، هەروەها دەتوانن ئەوانەی کە لە فقهەوە شارەزاییان هەیە لە رووی لوغەوییەوە زیاتر پشتگیریمان بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە د.ڤالآ باسی کرد دەق وایە، لەبەر ئەوەی دەڵێ (يعاقب الزوج الزاني) مساواتی تێدا کردووە، لە رووی زمانەوانییەوە کە دەڵێ زەوج هەم نێر دەگرێتەوە و هەم مێش دەگرێتەوە، کەواتە زەوج هەردوو لای تێدایە، مساواتە لە مابەینی ژن و پیاو، وانەبێتن تەنها لەساڵحی پیاوبێ، بەڵکو ئافرەتیش لە مەوزوعەکەی تێدایە و هەردووکیان وەکو یەك حیسابیان بۆ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو یەکسانییەی کە بەڕێزان باسیان لێوە دەکەن و داوا دەکەن یاسای ژمارە (9)ی ساڵی (2001) هێناویەتی، چونکە پێش ئەوە بە نیسبەت ژنەوە مەنزیلی زەوجیەی تێدابووە، بەڵام لەو تەعدیلەدا مەنزیلی زەوجیە لابراوە، کەواتە هەردوولایان وەکو یەك عقوبەکە شموولیان دەکات، زروفەکانیان وەکو یەکە لە هەر شوێنێکدا بێت، سەبارەت بەوەی کە حەدی ئەدنا و ئەعلا لێك نزیك بکرێتەوە وەکو ئەوەی کە (گەشە خان) گوتی، ئەوە عیلاقەی بە یاساوە نییە، عیلاقەی بە تەتبیقاتی محکەمەوە هەیە، یەعنی ئەوە سولتەی تەقدیری حاکمە کە دێت ئەوە وا لێ دەکات، ئێمە ناتوانین سوڵتەی تەقدیری حاکم تەدخولی تێدا بکەین، چونکە دەبێ حاکم سوڵتەی تەقدیری هەبێ بۆ ئەوەی بچێتە ناو تەفاسیڵی هەر دەعوایەکەوە، هەر کەیسێك ئەحداسەکانی خۆی جیایە، بۆیە دەبێ ئەو سوڵتە تەقدیریە ئەگەر خەلەلێك هەبێت ئەوە لە تەتبیقات و لە محاکمدایە، لە یاساکە ئێمە کەمیشی بکەینەوە ئەو هەر دەتوانێ ئەو سوڵتە تەقدیریەی خۆی بەکار بێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو رەئی لیژنە پێمانباشە برگەی دوو لە ماددەی (377) نەمێنێت، ئێمە هەوڵی بۆ دەدەین کە نەمێنێت، ئەگەریش بمێنێتەوە پشتیوانی لە رائیەکەی خاتوو (گەشە دارا) دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

چۆن دەبێ نەمێنێ؟ دەبێ بمێنێ خاتوو ئێڤار.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا بە پێی ماددەکانی (13، 25) هەر هەوڵدەدرێتن هەتا لە پەرلەمانی عێراقیش کاری لەسەر دەکرێت کە نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو تەلار نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو شتە، یەکێکیان بە پێی یاسای باری کەسیەتی ماددەکە هەڵگیرێت، خۆ ئێمەش دەزانین ئەو ماددەیە بەو شێوازەیە و لەویٚ هەموار کراوەتەوە، یەکسەر یاسای باری کەسیەتی مافی جیابوونەوەکە دەکات، ئەو کەسەی خیانەتی زەوجیەکەی کردووە چ پیاوەکە و چ ژنەکە هیچ مافێکی نامێنێت ئەگەر ژنەکە بێت، هەروەها ئەگەر پیاوەکەش بێت دەبیٚ هەموو مافەکە بدات بە ژنەکە، یەعنی ئەوە زۆر بە وازیحی دیارە، خاڵی دووەمیش ئێمە حەدی ئەدنا و ئەعلا کە داوامان کردووە کە دیاری بکرێت، زۆر گرنگە لەبەر ئەوەی ئێمە بۆچی کار لەسەر ئەوە بکەین کە بمێنێتەوە لەسەر ئیجتیهادی حاکمەکە بە چ شێوازێك، دەبینین دائیمەن ئەگەر لە ڕێگای بەندکراوەکان ئەوانەی لە زیندانەکاندان دائیمەن عقوبەی ژنەکان زیاترە، بۆیە پێویست دەکات، چونکە ئێمەش ئەوە بزانین دائیمەن کۆمەڵگا ڕەئی هەیە لەسەر بیر و باوەڕی ئەو دادوەرانە، بۆیە زۆر زەرورە ئێمە لە ئێستادا حەدی ئەدنا و ئەعلاکە دیاری بکەین بۆ زیاتر دادپەروەری، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شیلان خان فەرموو.

بەڕێز شیلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ بەڕێزان هاوڕام لەگەڵ (د.بەهار و د.سیراج و د.ڤالا)، چونکە بە حەقیقەت ئێمە لە هۆیەکانی دەرچوونی ئەم یاسایە، یەعنی باس لەوە دەکەین لە پێناو بەرجەستەکردنی دادگەری و هێنانەکایەی کۆمەڵگایەکی دوور لە تووند و تیژی و جیاکاری ڕەگەزی، بۆیە ئێمە ئەگەر دەستکاری ئەم ماددەیە بکەین لەگەڵ ئەسڵی ماددەکەی خۆیدا جیاوازی بۆ بکەین، یەکەم: ئەو کاتە ئێمە ناتوانین ئەو دادگەریە کۆمەڵایەتیە بچەسپێنین و جیاوازی ڕەگەزی دروست دەکەین، بۆیە منیش هەمان ڕەئی هەڤاڵانی بەڕێزم هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەسڵی مەسەلەکە ئەوەیە یەکسانی بەدی بێت، دادگەری بەدی بێت، هەروەها ئەو جیاکاریەی کە هەیە نەبێت، ئەو خراپ بەکار هێنانە ئەگەر هەیە لە دادگاکاندا وەکو بەڕێزان باسی دەکەن نەبێت، لەبەر ئەوە با شتێکی وا دابڕێژین کە ئەوە بەدی بێنێت، یەعنی بۆ ئەوەی کۆتایی بەم جەدەلەش بێنین بەراستی،

شتێکی وا دابڕێژین کە ئەو یەکسانی و دادگەری و باش جێبەجێکردنە بەرهەم بێنێت تەبعەن بە نەتیجە، چونکە هەدەفەکەمان ئەوەیە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کەنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر قسەی (د.سراج) بڕگەی دووەم بە تەحدید باسی پیاوە، یەعنی (زوج) لەوێ بە هەردووکی نەهاتووە، چونکە دوایی ئەگەر بیخوێنیتەوە (ومن زنی بها) یەعنی تەحدیدەکە باسی پیاوە، بۆیە ئەگامان لێ بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا هەورامان فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من هەر ئەوەندە دەڵێم خۆی ئەم بڕگەیە لەبەر ئەوە زادەی بیری مرۆڤ دایناوە دادگەری تێیدا ڕەچاو نەکراوە، ئەگەر سەیری قورئانی پیرۆز بکەین کە باسی ئەم مەوزوعە دەکات بە چوار تەئکید دادگەری لە بەینی ژن و مێردا بەیان کردووە، یەکەم: (الزانية و الزاني) باسی هەردووکیان دەکات، دووەم: (فاجلد كل واحد منهما)، (كل واحد) هەردووکیان، (ولا تأخذكم بهما) هەردووکیانی باس کردووە، لەبەر ئەوە بەراستی باشترین حەل ئەوەیە کە ئەوەی خوای گەورە بەیانی کردووە هەم چارەسەری خیانەتی زەوجی پێ دەکرێت، هەم ئەو کەسەی کە زانیە و ئەوەشی کە زانیەیە بەراستی ڕەدع دەبێ و زەجر دەبێت، بەڵام ئەوەی پێشوو لەبەر ئەوە زادەی بیری مرۆڤە لە ساڵی (1969) واتە (46) ساڵ لەمەو پێش ئەم بڕگەیە دانراوە خیانەتی زەوجی ئەگەر زیادی نەکردبێ کەمیشی نەکردۆتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من باسی ئەوەم کرد کە لە ساڵی (2001) ئەو ماددەیە لەکار خراوە، چوومە هەموو شتەکانم هێناوە، ئەوە یاسای ژمارە (14)ی ساڵی (2002) تەنها ئەوەشی تێدایە سەیرکە چێ دەڵێت، ماددەی یەکەم: تێوەگلان لە تاوانی دەرحەق بە ئافرەتان بە بیانووی هۆکاری شەرەف بۆ مەبەستی بەکارخستنی حوکمەکانی ماددەگەلی (128، 130، 131) یاسای سزای ئەوەندە و ئەوەندە، بە هیچ شێوەیەك باسی ماددەی ژمارە (377)ی

نەكردووە، ئەوەی كە لێرە لە ساڵی (2002) باسكراوە، ئەوەی لەكار خراوە (128، 130، 131)ە، واتە ئەوەی ساڵی (2001) ماوە، لێرە لە ساڵی (2002) بە هیچ شێوەیەك باسی ئەوەی نەكردووە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خۆی ئیشكالەكە لەوەدایە (بەڕێز د.فرست)، یاسای ژمارە (9)ی ساڵی (2001) ماددەی دووەم بریتییە لە بڕگەی دووی ماددەی (377)ی یاسای سزادان، حەز دەكەی سەیری بكە، ماددەی دوو لە یاسای ژمارە (9)ی ساڵی (2001)، ماددەی دوو بریتییە لە فەقەرەی دووی ماددەی (377) یاسای سزادانی عێراقی، بەس تەنها ئەوەی مەنزیلی زەوجیەی لێ لابراوە، كەواتە هەر ماوە، دەقی فەقەرەكە هەر ماوە و تەعدیل كراوە، فەرموو د.فرست.

بەڕێز د.فرست صوڧی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە تەعدیلی ساڵی (2001) دەڵێ بڕگەی دوو لە ماددەی (377).......

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزت ماددەكەت لایە، سەیری بكە، بیخوێنەوە.

بەڕێز د.فرست صوڧی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ، لامە هەموو شتێكم هێناوە لەبەر دەستمدایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی دووەمی سەیر بكە، راست دەكەی لە ماددەی یەكەمدا دەڵێ (یوقف العمل ڧي اقلیم كوردستان بالفقرة الثانیة من المادة (377) من قانون العقوبات العراقیة رقم (111) لسنة (1969) المعدل)، بەڵام (المادة الثانیة: یعاقب الزوج الزاني و من زنی بها بالعقوبة الواردة ڧي الفقرة الواحده من المادة (377) من قانون العقوبات رقم (111) لسنة (1969) المعدل)، كەواتە ماوە، باشە، بە دەنگدان یەكلایی دەكەینەوە، بەس دوو رەئیمان پێ بڵێن، لیژنەی یاسایی لەگەڵ ئەوەیە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە بەو شێوەیە، رەئیەكەی تریش كە داوای تەحدید دەكات، شتێكمان پێ بڵێن بۆ ئەوەی بە دەنگدان یەكلایی بكەینەوە، فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جەلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە وازیحە، دیارە هیچ رێگریەكی یاسایی نییە لەوەی كە ئێمە مودە دیاری بكەین، بەڵام خۆی راستە دیاری كراوە زیندان (3) مانگ بۆ (5) ساڵە، سوڵتەیەكی تەقدیری زۆر هەیە لە مودە زەمەنییەكەدا بۆ حاكم كە ئەو جیاوازی تێدا دەكات، كەواتە ئێمە بە قانون، بە نەص ئەو سوڵتە تەقدیریەی ئەو دادوەرە

بەڕێزانە تۆزێك کەم بکەینەوە ئەو جیاوازیەش کەم دەبێتەوە، ئێمە نالێین عەدالەتێکی موتلەق بەدی دێت، بەلأم عەدالەتەکە نسبیەن زۆر باشتر دەبێ لە پێشتر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئاخر پێشنیارت نەداینێ لەسەر هینەکە.

بەڕێز گەشە دارا جەلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێمان باشە (3) مانگ بۆ سالێك بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤالاَ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالاَ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو عقوبەیەی کە تەحدید کراوە بە زیندان بە (3) مانگ بۆ (5) سالْ سولْتەی تەقدیری دراوە بە بە قازی، سولْتەی تەقدیری دراوە بە مەحاکم، لەبەر ئەوەی مەحاکم و قازی داخیلی جوزئیات دەبن لەهەر قەزیەیەك (علی حده)، یەعنی لەوانەیە قەزیەیەك کە دێتە پێش حاکم و تەحقیقی تێدا دەکات لە (3) مانگەکە بۆ (6) مانگ عقوبەی بدات، لەوانەیە بەشاعەتی جەریمەکە، ناشرینی و ختورەتی جەریمەکە وای لێ بکات بە (3) سالْ یان بە (5) سالْ ئەو جارە عقوبەی بدات، بۆیە ئەو سولْتەی تەقدیریەی کە دراوە بە حاکم لێرانە ئەوە فەلسەفەی خۆی هەیە، لەبەر ئەوەی قانون داخیلی جوزئیات نابێت، بەلأم حاکم داخیلی جوزئیاتی هەر کەیسێك و هەر قەزیەیەك بە جیا دەبێت، بۆیە تکا دەکەین وەکو ئەوەی کە لە راپۆرتی لیژنەی یاسایی هاتووە بدرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، لەبەر ئەوەی ئیشکالی تێدایە بۆ زیاتر دەوڵەمەندکردنی گفتوگۆکە پێش ئەوەی بڕیاری لەسەر بدرێ، پێمانخۆشە چەند ئەندامێکی تری پەرلەمان کە ناویان نەنووسیوە ئەوانیش قسەی خۆیان بکەن، دوایی بیر و بۆچوونە جیاوازەکان دەخەینە دەنگدانەوە، بەڕێز مامۆستا جمال مۆرتکە فەرموو.

بەڕێز جمال عثمان (جمال مۆرتکە):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ئەو بابەتە بەراستی ئەسڵی کێشەکان لە سەرەتای ژیانی خێزانی یان موراعات نەکردنی رەئی هەردوو رەگەز، یەکەم: ئەوەیە بە رای من پێویستە ئێمە داکۆکی لەسەر ئەوە بکەین لە دادگا لەسەر ئەساسی کێشەکان کە دروست دەبێ، یەعنی فەقەرەیەك زیاد بکرێ لە پۆلیسەوە خیلافات لە شێوازی وەکو بڵێی تەحقیق کردن لە بابەتی کێشەکان بەلاڕێ لانەبرێت، یەعنی عقوبەیەك دیاری بکرێت، دووەم: کێشەی خێزانی ئێمە هەندێك لە هەڤالأن باسیان کرد....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماموستا جمال، ئێمە بە تەحدید باسی یەك حاڵەت دەکرێ، ماددەی (377).

بەڕێز جمال عثمان (جمال مۆرتکە):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ئەگەر ئیشارەتێك بدەم، کێشەی ئێمە دەبینی ئێستا هەندێك حاڵەت هەیە روودەدات کە (80٪) کێشەکانی کە کێشەی خیلافاتی لە بەینی خێزان لەوەیە کە لە سەرەتاوە رەزامەند نەبووە، بۆیە بە رای من فەقەرەیەك زیاد بکرێ ئەو کچ و کوڕەی کە یەکتریان دەوێ سزایەك دابنێن بۆ ئەو خێزانەی کە.....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماموستا ئەوە لێرە ناکرێت، پەیوەندی بەم ماددەیەوە نییە، تکات لێدەکەم.

بەڕێز جمال عثمان (جمال مۆرتکە):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو: عەدالەت دیاری بکرێتن بۆ ئەوەی لە دادگا هەر سەرپێچییەك خیلافێك بە بڕیاردان عقوبەی خۆی لەگەڵ بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، تەبعەن بە بڕوای من یاسا دەبێ مامەڵە لەگەڵ واقیعدا بکات، پرسیارەکە ئەوەیە تاوەکو ئێستا لەگەڵ رێز و ئیحتیرامم زۆربەی دادوەرەکانمان پیاون، پرسیارەکە ئەوەیە لە کۆمەڵگایەکدا کە بە شێوەیەك لە شێوەکان، بە چەشنێك لە چەشنەکان بیرێکی پیاوانە زاڵە حوکم دەکات و یاساکان دادەنێت، حکومڕانی دەکات، ئایا بیرکردنەوەی پیاوانە و روح دەرونی پیاوانە حوکم ناکات لەو سولتە تەقدیریەی کە بەڕێزان باسیان کرد؟ بۆیە بە بڕوای من لەبەرچاو گرتنی ئەو پێشنیارەی بەڕێزان ئێڤارخان و گەشە دارا و تەلارخان زۆر زەرورە بۆ بەرقەرارکردنی ئەو دادپەروەرییەی دەمانەوێ ، چونکە وەکو وتم دادەوەرەکانمان تاکو ئێستا زۆربەیان پیاون، ئەوانیش ئینسانن، بێگومان لە ژێر کاریگەری بیرە پیاوانەکە و ڕۆح و ژیانی پیاوانەدا هەندێك جار قەرار دەدرێ ئەو کێشانەی دروستکردووە کە ئەو بەڕێزانە باسیانکرد ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

سوپاس ، بەڕێز دکتۆر فرسەت سۆفی فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو قانونە عقوباتەی کە لەبەر دەستی ئێمەدا یە زیاترە لە (500)ماددە یە، تە سەور دە کەم بە شی زۆری عقوبەکان چ جا ئەگەر حەپس بی ، چ ئە گەر سجن بێ بە سوڵتەی تە قدیری داوە تە قازی ، بەتایبەتی جەریمەی زینا کە مەسەلەیەکە زۆر زۆر حالاَتی هەیە ، پەیوەستیشە بە هەردوو ڕەگەزەکەوە ، عقوبەکە بۆ ژنەو بۆ پیاویشە ، بۆیە بە تەسەوری من هیچ کێشەیەکی تێدا نییە ، هیچ نا داد پەروەریەکیشی تێدا نییە کە وەکو خۆی هەیە بمێنێتەوە ، بەتەسەوری من ئیشکالی تێدانییە، ناداد پەروەری نییە ، لە بەر ئەوەی قازی نەك لەو ماددەیەی ئەگەر وابێ دە بێ هەمووی بگۆڕین نەك لەو ماددە یە زیاتر لە (200) ماددەی تریش سوڵتەی تەقدیری هەیە نەك هەر لە حەپس، لە سجنیش سوڵتەی تەقدیری هە یە کە دەڕوات هەتا (25) ساڵ موئەبەدیش دەڕوا ، لەبەر ئەوە بە تەسەوری من ئەوەی کە هە یە کە لە (24) سەعات تاوەکو (5) ساڵە حاڵەتێکی زۆر زۆر تەبیعیەو وەکو خۆی بمێنێ ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

باشە ، سوپاس ، بەڕێز کاك حاجی کاروان تکایە بە کورتی فەرموو.

بەڕێز کەنعان نجم الدین احمد (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەیاسای فەرەنسا تەقریبەن ئەگەر کە سێك ئەو حاڵە تە بکا نزیکەی (3000) هەزار یۆرۆی لێدە سەنرێ یەعنی عقوبەی سجن نییە کەواتە ئەوان بە یا سایەك مامە ڵە لە گەڵ ئەو حاڵە تە دە کەن ، قور ئانیش بە تەحدیدی ئەم حاڵەتەی دیاری کردووە باسی (جەڵدە) دەکا، یەعنی ئەگەر بۆ ئێمە پێمان عەیب بێ ئەم ئایەتە بخەینە ناو یەکێك لەم بڕگانەوە ئێمە ئەبێ پابەندبین بە شەریعەتی ئیسلامییەوە ، زۆر تەبیعی یە بۆ حاڵەتێك سێ عقوبە هەبێ ، پارەش دابندرێ ، حەپسیش دابندرێ ، ئەم ئایە تەش داب ندرێ ، من وە کو پرسیارێك لە جەنابتان و هەموو ئەندامانی پەرلەمان ئەکەم ئافرەتێك تووشی ئەم حاڵەتە بێ سێ ، چوار منداڵی هەیە پێنج ساڵ لە سجندابێ ئەو منداڵانە چیان لێدێ؟ ئەو ئافرە تە لە ڕووی نەف سییەوە چی لێ دێ؟ بەلاَم ئەگەر ئەو عقوبەی کە خودای رب العالمین دایناوە ئەمە ڕەدعە کە دایناوە مەسەلەن باسی جە ڵد ئەکا ئەم جەڵدە (100) جەڵد، یەعنی قایشی پشتێن ، یەعنی نابێ بە قایمیش بێ (100) جەڵدی لێبدرێ بە خیلالی نیو سەعات عقوبەی تەواو ئەبێ و ئەچێتە ماڵی خۆی یان (5)ساڵ با شە لە سجن بێ ، قە سدم ئەوەیە لە ڕووی یاساییەوە ناکرێ ئێمە سێ ڕەدع دابنێین بۆ ئەو حاڵەتە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، بەڕێز کاك عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من نەمویست تەداخول بکەم ، بەلاّم بەڕێزان وشەی حەپس و سجنیان بۆ لێکدایەنەوە ، پێشتریش من خۆم زانیارییەکم هەبوو لەسەری مادام لە (24)کاتژمێر تاوەکو (5) ساڵ ئەکاتە حەپس بەڕای من وەکو خۆی بمێنێتەوە ماددەکە ، نابێت حاکم وا لێبکەین کە دەستی بەستراو بکەین ، حاڵەتەکان زۆر جیاوازە، بمبەخشە تۆزێك جاری وا هەیە زینا ئەکرێ لەبەر موحتاجی ، جاری وا هەیە زینا ئەکرێ لەبەر ئەوەی کەوا فشاری هاتۆتە سەر ، بەزۆرپێی کراوە ، جاری واهەیە ئیحراج دەبێ هەردوو تەرەفەکە ، لەبەرئەوە بە ڕەئی من لێی بگەڕێین حاکم کەیسەکان یەکلایی بکاتەوە لەناو دادگا ، ناکرێت هەموو حاکمێکیش بە نادادپەروەر ئێمە بدەینە قەڵەم ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، دوو ڕاکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی یەك لە دوایەك بیخەینە دەنگەوە ، قسەتان هەیە، دکتۆرە ڤالاّ فەرموو، ئینجا مامۆستا دەرفەتی جەنابیشت ئەدەم.

بەڕێز د. ڤالاّ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە لیژنەی یاسایی ئیسرراری لەسەر دەکا وەکو خۆی بمێنێتەوە بۆ تەحقیق کردنی دادگەرییەو بۆ ئەوەیە کە پارێزگاری لە مافی ژنان بکرێت ، ئێمە لێرە دیفاع لە مافی ژنان دەکەین لەبەر ئەوەی لە سێ مانگ حاکم دەستکراوەیە بۆ (5)ساڵ ، بەلاّم ئەتۆ کە دەیکەی بە ساڵێك بۆ سێ ساڵ یان بۆ شەش مانگ لەوانەیە ئەو حاکمە تەنها بە سێ مانگ ئەو ئافرەتە عقوبە بدات ، بەلاّم کە حەدی ئەدنا ئەتۆ لێرانە زیادت کرد ، کردت بە ساڵێك واتا حاکم لێرە ناتوانێ بە هیچ شێوەیەك دیراسەی حاڵەتەکان بکاتن ، بۆیە تکایە ئاگاداری ئەو خاڵە بن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

حەدی ئەدنا پێموابێ زیاد نەکراوە ، مامۆستا هەورامان فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو حەدی ئەدنایە باس ئەکرێ بەتایبەت ئەوەی وترا (3)مانگ ، ئەرێ من پێم سەیرە (3)مانگ کەسێك کە خیانەتی زەوجی کردووە ئەیبەی بەخێوی ئەکەی ، نانی باشی پێ ئەدەی دوایی ئەیگێڕیتەوە ناو موجتەمەع بۆ سەر شەرەف و ناموسی خەڵك ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەوە چوار ئەندام پەرلەمان من ، کاك دکتۆر شوان ، کاك حاجی کاروان ، مامۆستا مروان باسی شەرعی خودامان کرد ، باسی ئەوەمان کرد کە ئەم مەوزوعە قەزیەیەکە خودای گەورە نوقتەی لەسەر خستۆتە سەر پیت بەجێشی نەهێشتووە بۆ پێغەمبەری خودا (ص) بە ئایەتی موحکەم ، ئەمڕۆش الحمدلله هەموومان خۆمان بە موسڵمان دەزانین

یانی پێم سەیرە هیچ کەس خۆی بەبێ بڕوا نازانێ ، هیچ کەس خۆی بەوە نازانێ بڕوای بە قورئان نەبێ ئەمەش ئایەتێکی موحکەمی قورئانە فەرموو با ئەوەی قورئانیش بخرێتە دەنگدانەوە بزانین هیچ دەنگ دەهێنێ یان نا؟....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

مامۆستا هەورامان فەلسەفەی سزادان جیاوازە ، ئەوە پەیوەندی بە فەلسەفەی سزادانەوە هەیە ، فەلسەفەی سزادان لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی تر ، لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر گۆڕانکاری بەسەردا دێت ، لە زەمەنێکەوە بۆ زەمەنێکی تر گۆڕانکاری بەسەر دادێت ، ئەمە زۆرێك لە موفەکیرە ئیسلامییەکانیش باسیانکردووە ناکرێ ئەمە ئێستا بخەینە دەنگدانەوە لە پەرلەمانی کوردستان ، بەڵێ فەرموو ئێڤارخان.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکایە قسەکانی مامۆستا هەورامان لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە ، لەبەر ئەوەی بێ ڕێزییە بەرامبەر بە ژن دەکرێت بەڕاستی....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نا ، نا تەنها ڕای خۆی وتووە ، ئەتوانێ ڕای خۆی بڵێ ئەویش...

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەدجار لە پرۆتۆکۆل بیسڕەوە، قسەکە قسەی خودایە کردوومە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، ئەو دوو پێشنیارە یەکیان ئەوەیە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە ، ئەوەی تر یان ئەوەیە کە (3)مانگ بۆ (3)ساڵ بێ وایە؟ ئەی چی گەشەخان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە لە (3) مانگ کەمتر نەبێ ، لە (2) ساڵ زیاتر نەبێ ، تەعدیلمان کرد یەعنی لە پێشا وتمان ساڵێك بەس ئێستا کردمان بە دوو ئیتر موراعاتمان بکەن ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لێرەدا ڕەچاوی ئەوە بکەن هەمو عقوبەیەك تەنها بۆ ژن نییە بۆ پیاویشە کە خیانەت ئەکات لە ژنەکەی ، یەعنی مەسەلەکە ئەوە نییە بەس تەنها لێرە ژن عقوبەی بدەی ، پیاوێکیش خیانەتی کردووە لە ژنەکەی خۆی ئەبێ سزایەك وەربگرێ پیاو خیانەت نەکا لە ژنەکەی؟

بەڕێز گەشە دارار جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش هۆکاری بەر تەسك كردنەوەی سوڵەتی تەقديری بەڕێز دادوەرەكانمان باسكرد بۆ بەڕێز ئە ندامانی پەرلەمان کە جیاکاریکراوە ، بۆیە ئەو سوڵتە تەقدیرییە تەسك بكرێتەوە ، بچووك بكرێتەوە ئەویش ئەو جیاکارییە کەمتر ئەکات لە جیاتی ئەوەی (3)ساڵ ژنەکە عقوبە بدات و (3) مانگ پیاوەکە (2)ساڵ ژنە کە عقوبە ئەدات ئەگەر ئەو جیاکاریە بکا ، بۆیە مودە زەمەنییەکە بچووك بكرێتەوە باشترە ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، ئێڤارخان فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی لیژنەی ئێمەش (3)مانگ کەمتر نەبێ و لە (2)ساڵ زیاتر نەبێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

باشە ، کەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە ، بەڕێز دکتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەپس، خۆی دوو حەپسمان هەیە ، حەپسی شەدیدمان هە یە ، بەسیتیشمان هە یە ، حەپ سی بە سیت لە (24)سەعاتەوە دەست پێدەکات ، بۆیە ئەتۆ لە ئێستاوە قەرارتدا دەڵێی با عقوبەی کەم کەین ، لە ئێ ستاوە قەرار تدا ئەتۆ زەر فی مو شەددت دا یە ، حەپ سی شەدیدت دای تێ ، ئە گەر (3) مانگی دابنێی حەپ سی شەدیدتدایە ، بۆ یە لێبگەڕێن حەپس لە مە سڵەحەتی ژن دا یە ، لە مە سڵەحەتی پیاوی شدایە حاڵەتە کە د یارە ، ئێ ستا ئەتۆ موتڵە قەن بڕیار تدا حاڵەتە کە زەرفێکی مو شەددە لە بەر ئەوەی کرد تە (3) مانگ ، چونکە (24) سەعتیشمان هەیە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەس خیانەی زەوجی ئایا خۆی زەرفێکی موشەددەد نییە؟ پێموابێ موناقەشەی زۆرتر هەڵناگرێ دوو ڕا مان هەیە ڕایەکی ئەوەیە کە وەکو یاسای سزادان بمێنێتەوە کە لە ڕاپۆرتە کەدا هاتووە ، ڕا کەی تر ئەوە یە کە مودەکە دیاری بکرێ ، سوڵتەی تەقدیری حاکم دیاری بکرێ کە بەڕێزان داوادەکەن لە (3)مانگ بۆ (2)ساڵ بێ ، ڕای ئەندامانی پەرلەمان خۆتان سەرپشك بكەن کە کام ڕایە ئیختیار دەکەن ، ئەگەر ڕای یەکەم دەنگی نەهێنا ڕای دووەم ئەخەینە دەنگدا نەوە ، ڕای یە کەم ئەوە یە کە لە ڕاپۆر تە هاوبە شەکەدا هاتووە دوا یی دیسان مەیکەنەوە بە قەزییەیەك لەسەرمان خۆتان یەکلابکەنەوە دەنگ بە کا مەیان دەدەن ، ڕای ڕا پۆرتی هاوبەش ئەوەیە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە لە یاسای سزادانی عیراقی ، وا تە سوڵتەی تە قدیری وە کو خۆی

بمێنێتەوە کە بە حەپس هاتووە (3)مانگ بۆ (5) ساڵە ، کێ لەگەڵیەتی؟ کێ لەگەڵ ڕاپۆرتی هاوبەشە؟ (35)کەس لەگەڵیەتی ، کێ دژیەتی؟ (25)کەس دژیەتی کەواتە پەسەندکرا ، بچینە سەر ماددەی دووەم.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

دووەم" ماددەی (408):

سزاکە ئاستی نزمی بۆ دابنرێ بەمشێوەیە:

(لا تقل عن (3)سنوات و لا تزيد على سبع سنوات من) لە بەر ئەوەی ئەم ماددە یە زۆر بەی قوربانی یەکان ئافرەتن بەتایبەتی ئەو کە سانەی خۆ یان دە سوتێنن بەهۆی هاندا نەوە ، بۆ یە پێویستە ئا ستی نز می سزایەکە دیاری بکرێ.

ماددەی (408):

(**اولاً**: يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات من حرض شخصا او ساعده باية وسيلة على الانتحار اذا ما تم الانتحار بناءاً على ذلك وتكون العقوبة الحبس اذا لم يتم الانتحار ولكن شرع فيه.

ثانياً: اذا كان المنتحر لم يتم الثامنة عشر من عمره او كان ناقص الادراك او الارادة عند ذلك ضرفاً مشدداً ويعاقب الجاني بعقوبة القتل عمداً او شروع فيه بحسب الاحوال اذا كان المنتحر فاقد الادراك او الارادة.

ثالثاً: لا عقاب على من شرع في الانتحار.

ماددەی (408) بڕگەی یەکەمی تەعدیل کراوە :

(**اولاً**: يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات من حرض شخصا او ساعده باية وسيلة على الانتحار او تسبب فيه اذا ما تم الانتحار بناءاً على ذلك وتكون العقوبة الحبس في حالة الشروع.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

ڕاپۆرتی هاوبەشیش بخوێننەوە.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (2): ڕاپۆرتی هاوبەش:

ماددەی (408) لە یا سای سزادانی عێرا قی ژ مارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ باناوی خۆی بنووسێ ، مامۆستا هەورامان نوقتەی نیزامیت هەبوو؟

بەڕێز د. هەورامان حەمە شەریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من کە دەنگمدا ، دەنگم بۆ ئەوە دا کە دژی ئەوەی پێشووم نەك لە گەڵ ئە مەی تریشیان بم بۆ یە واز یح بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، بەڕێز دکتۆر فرست صۆفی فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پاڵپشتی ڕای لیژنە هاوبەشەکان دەکەم ، لە بەر چی؟ چونکە بۆ ئەو تاوانانە کاتێك کە دەڵێ سجن یەعنی وازیحە (5)ساڵ بەسەرەوەیە واتە پۆلین کراوە، ناکرێ جەریمەیەك بینی لە هەمان حاڵەتدا سجن کە لە (7)ساڵ زیاتر نەبێ ، لەو کاتەشدا بینیەوە دایبەزێنین بۆ حەپس کە (3) ساڵە ، بۆیە کە دەڵێ سجن مانای ئۆتۆماتیکییەن لە (5)ساڵ کەمتر نییە ئیتر لە (7) ساڵیش زیاتر نییە ، بۆیە من تەسەور دەکەم ماددەکە وەکو خۆی دیارە هەموارکردنیشی بەسەر داهاتییە ئەوەی دواتر دکتۆرە بەهاریش خوێندییەوە وەکو خۆی بمێنێتەوە باشترە لەوەی کە ئەسڵی پڕۆژەکە پێشکەشکراوە هاتووە ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی ئاشکرایە کو کوشتن ، خۆ کوشتن تاوانەکا مەزنە جا هەرکەسەك هۆکار بیتن چاوا خۆ دکوژیتیش یانیش پاڵدەربێتن ، لێرەدا گەلەکا پێتڤییە ڕادعێکێ ئاینی و یاسایی هەبیتن ب ڤێ چەندێ حەدی ئەدنا هەبێتن ، لبەر هەندێ رادعی ئاینی بۆ ئەو کەسە هەیە خۆ دکوژیت ئەم دزانین ئان حەتا هاندەربیت یەعنی ل شەریعەتێ ئیسلامێدا هاتییە هەرکەسێ کو نیڤ کەلیمەش هاوکارێ ئێکی بکات کە ئێکی بکوژیت یەعنی نیڤ کەلیمەکە چییە با دل بێژیت بکوژە، یەعنی مەعنای تاوانبارە ئەمە ناحییە ئاینی ، ناحییە شەرعی لێرە بەحسێ یاسایینە بەڕاستی پێتڤییە ئەگەر ئەوە هەموارکردنێ (5) ساڵ دا نەبیت هەروەسا دمینیت کو (3)ساڵا زۆرتر نەبیت ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کاك عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من بەڕێز دکتۆر فرسەت کردی و پشتگیری قسەکانی ئەکەم ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

باشە ، سوپاس ، بەڕێز خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطيف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی ئێستا زۆربەی ژنانیش کە وەکو لە پرۆژەکەشا ئاماژەمان پێکردووە بەهۆی ئەو هاندانەوە تووشی خۆ سووتاندن و خۆ کوشتن بوون ، بۆیە دیاری کردنی حەدی (الادنی و الاعلی) زۆر باشە، بەڵام بەڕاستی ئێمە کێشەکەمان لەوێدایە، زۆرجار کە ڕوون ئەکرێتەوە بە هەندێك باری تردا دەبرێت کە دوور لە لایەنە یاسایی و پاراستنی مافی ژنانیش، کە ئێمە قسە لەسەر ئەوە دەکەین زۆر بەی زۆری کێشەکان لە تەتبیقاتدا دیومانە، کێشەکانمان بینیوە کە تا ئێستا لە هەرێمی کوردستاندا یەك کەس لەسەر ماددەی (408)عقوبە درا، کە هاتە مەحکەمەی تەمیز ڕاستەوخۆ ئەو بڕیارەش هەڵوەشێندرایەوە، یەعنی ئەو ماددەیە حەدی ئەعلاو ئەدنای بۆ دیاری بکرێت زۆر باشە، بۆ ئەوەی کێشەکان ئەوەی کە (408) ئەچێتە دادگای جینایات، بەلانی کەمەوە حاکم بتوانێت بڕیارێکی دادپەروەرانە بدات، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان چیە لەسەر ئەم بابەتە، دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە دکتۆر فرسەت و کاك عەمەر باسیان کرد، ڕێك لە شوێنی خۆیدایە، ئەوەی لە پرۆژەکەدا هاتووە داوای ئەوە دەکات ئاستی نزمی بۆ دابندرێت، بەڵام بۆ خۆی ئاستە نزمەکەی دیارە کە وتت سجن، لە پێنج ساڵەوە دەست پێ دەکات، بۆیە ئەو تەعدیلەی کە داوا کراوە ئەصڵەن موبەڕیری نامێنێت، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای ئێمەش هەروەهایە، کە باسی سجن ئەکات، سجن بۆ خۆی لە پێنج ساڵەوە دەست پێ دەکات، کە لەوەوە دەستی پێکرد، خۆی حەدی ئەدنای بۆ داناوە کە پێنج ساڵە، ئەعلاشی بۆ داناوە کە حەوت ساڵە، بەڕای ئێمەش وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شیلان خان، فەرموو.

بەڕێز شيلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش هاوڕاین لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف و کاروباری یاسایی، کە وەك خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دكتۆرە ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ليژنە پەيوەندیدارەكان داوا كارن كە ماددەكە وەكو ئەوەی لە ڕاپۆرتەكەدا هاتووە بمێنێتەوەو بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو ئێڤار، فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهيم حسين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش هاوڕاين كەوەك خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، باشە ئێستا دوو ڕا هەیە، یەكێكیان ئەوەیە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە، وەكو ئەوەی كە لە ڕاپۆرتی هاوبەش هاتووە، ڕاكەی تریش ئەوەیە كە دەڵێت با تەحدید بكرێت لە نێوان سێ ساڵ بۆ حەوت ساڵ، كێ لەگەڵ ئەوەدایە كە وەك خۆی بمێنێتەوە، تكایە با دەستی بڵند بكات؟، 41 كەسی لەگەڵدایە؟، كێی لەگەڵدا نییە؟، 5 كەس دژیەتی، كەواتە بەزۆرینەی دەنگ پەسەند كرا؟، بۆ ماددەی دواتر، فەرموون.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: ماددەی (409):

ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت لەبەر ئەوەی ئەم ماددەیە دەبێتە هۆی زیاد بوونی كوشتنی ژنان بە ناوی شەرەف پارێزییەوە، بۆیە دەتوانین لە ماددەكانی كوشتنی بە ئەنقەست یان كوشتنی بە هەڵە جێگەی ئەم ماددەیە بگرێتەوە.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دكتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نەسی عەرەبیەكەش لە یاسای عقوباتی عێراقی،

ماددة (409):

(يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات من فاجئة زوجته او احدى محارمه في حالة تلبسها بزنى او وجودها في فراش واحد مع شريكها فقتلهما في الحال او قتل احدهما او اعتدى عليهما او على احدهما اعتداءاً

افضى الى الموت او الى عاهة مستديمة ولايجوز استعمال حق الدفاع الشرعي ضد من يستفيد من هذا العذر ولا تطبق ضده احكام الظروف المشددة).

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دكتۆرە بەهار.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە دوو پرۆژەمان هەیە، یەك ڕاپۆرتمان بۆ نووسیوە، لەیەكەمیان داوای لابردنی ئەكات، لە دووەم، بەجۆرێكی تر داوای دەكات، با ئەوەش بخوێنمەوە، ماددەی(409)ی ئەم یاسایە هەموار دەكرێت بەزیاد كردنی یەك بڕگە، بەهەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت، حوكم بە بارودۆخی توندكاری سزا ناكارێت، ئەگەر كەسی لەناكاو ئافرەت بوو، واتە یەكەمیان داوای یەكسانی عقوبەكە ئەكات، ئەوی تریان داوای لابردنی دەكات، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە ڕوونكردنەوە بدەن بە ئەندامانی پەرلەمان، دەقی ماددەكە لە یاسای سزادان چییە؟، هەمواری یەكەم داوای چی ئەكات؟، هەمواری دووەم داوای چی ئەكات؟، ڕاپۆرتی هاوبەش چی ئەڵێت؟، ڕوونكردنەوە بدەن بۆ ئەوەی ئەندامان بەرچاو ڕوون بن لە كاتی دەنگدان، فەرموو دكتۆرە ڤالا.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: ماددەی (409) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار كراو لە هەرێمی كوردستان عێراق، لەكار دەخرێت، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دكتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەوزیح و بەرچاو ڕوونی بۆ ئەندامانی بەڕێز، تەبیعی ماددەی(409) باس لە نەوعێك لە نەوعەكان ڕێپێدان یان كار ئاسانی داناوە، بۆ ئەو كەسەی كە خێزانی خۆی یان ئافرەتی خۆی ئەكوژێت بە پاساوی شەرەف پارێزی، یەعنی عقوبەكەی وا داناوە كەوا لە سێ ساڵ كەمتر نەبێت لەسەرەوەی سێ ساڵیش حاكم دەستی كراوەیە كە چی ئەكات، بەڕاستی بەڕای ئێمە وەكو لیژنەی ئەوقاف سەر ئەكێشێت بۆ زیاتر ئافرەتان بە پاساوی شەرەف پارێزی بكوژرێن، بۆیە ئێمە داوا دەكەین ئەو ماددەیە لەناو یاسای سزادانی عێراقی ئیلغا بكرێت و كاری پێ نەكرێت، لەبەر ئەوەی موخالیفی یاساو شەرعە، بۆیە دەڵێین موخالفی یاسایە، چونكە لە ساڵی 2002 یاسای ژمارە (14) هاتووە ئەڵێت هەر پاساوێك بەناوی شەرەف پارێزی

ئەبێت لەکار بخرێت، چونکە دەبێتە هۆکاری زیاتر ژن کوشتن، تەبیعی ماددەی (409) موتەناقیز ئەبێت لەگەڵ ئەو بڕیارە، ئەمە لەڕووی یاساییەوە، لە ڕووی شەرعیشەوە تەبیعی هیچ دەقێکی ئاینیمان نییە بەناوی شەرەف پارێزی، کە پیاو دەستی بچێتە خوێنی ئافرەتی خۆی، بۆیە ئێمە وەکو لیژنە ئەوقاف بەهەموو شێوازێك داوا دەکەین ئەو ماددەیە لە یاسای عقوباتی عێراقی و لە هەرێمی کوردستان کاری پێ نەکرێت، کە هەم موخالیفی یاساکانی پێشووی پەرلەمانە، هەم موخالیفی دەقەکانی شەریعەت و نەسەکانی قورئانی پیرۆزە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو گەشە، فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش وەکو لیژنەی کۆمەڵایەتی، لەگەڵ ئەوەداین کە بەپێی ماددەی(115، 121) ئێمە لەپەرلەمان ئەتوانین ئیقاف، ڕاگرتنی کار کردن بەو ماددەیە بکەین، چونکە وەکو ئەوەی کە جۆرێك لە شەرعیەت دانە بە کوشتن، ئێمە یاسایەکی ترمان هەیە، (قتل بدافع شریفه) ئەوە لابراوە، بەڵام لێرەدا جۆرێك لە شەرعیەتی دەدەیتێ بە تەخفیف کردنی عقوبەکە، بۆیە هەر لەگەڵ ئەو یاسایەی پێشووشدا موتەناقیزە، لەگەڵ ئەوەداین کە کار کردن بەو ماددانە ڕابگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو کەژاڵ، فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش وەکو لیژنەی داکۆکی کردن لەمافەکانی ئافرەتان، لەگەڵ ڕای ڕاپۆرتی هاوبەشین کە ئەو ماددەیە لەکار بخرێت، چونکە بووە بە پاساوێك بۆ زیاد بوونی کوشتنی ژنان، هەروەها ئەبێت ئەوەشمان لەبیر بێت کە هەرێمی کوردستان، کۆمەڵێك ڕێك کەوتن نامەی نێودەوڵەتی واژوو کردووە، بەپێی ئەو ڕێککەوتننامانە نابێت پێچەوانەی کار بکات، لەگەڵ ئەوەین کە لە کار بخرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەندامانی پەرلەمان کێ دەیەوێت قسە بکات لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێت؟، فەرموو کاك فخر الدین.

بەڕێز فخر الدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندامە بەڕێزانە ناوی خۆیان نووسیوە کە قسە لەسەر ئەم ماددەیە بکەن، (شکریە اسماعیل، حاجی کاروان، تەلار لطیف، فرسەت سۆفی، مامۆستا مەروان، بەهار عبدالرحمن، بەهزاد دەروێش، پەروا علی، جوان

اسماعيل، شێرکۆ جەودەت، شێرکۆ حە مە ا مین، غر یب مـصطفى، د. شوان قەڵادزەیی، عـمر عینا یەت)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شکریە، فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئێمە دەڵێین کوشتنی ئافرەتان بە پاساوی شەرەف تاوانە، بەڵام جیاوازی لە کوشتنی بە ئەنقەست کە لەماددەی (405)ی سزادانی عێراقی هاتووە، هەر ئەگەرێك بۆ لکاندنی ماددەی (405) بەڕا ستی ئێمە بە نایاسایی دەزانین، ئێمە لەم پرۆژە یاسایە داوای یەکسانیمان کردووە، بەڕاستی من زۆر لام سەیرە یەعنی هەر شتێك کە باس دەکرێت، باسی کوشتنی ئافرەت دەکرێت، ئەی لەحاڵەتێکدا ئە گەر پێچەوانە ببێتەوە، ئەگەر ئافرەتێك بچێتە ماڵەوە پیاوەکەی لەگەڵ ئافرەتێکی تر ببینێت، لەو حاڵە تە لەم یا سایەدا با سی ئەوەی نەکردووە، لەو حاڵەتە باسی توندکاری یاسا بۆ ئافرەت کراوە، واتە سجنی هەتا هەتایی بۆ ئافرەت دانراوە، بۆیە من بە پێویستی دەزانم دوو بڕگە بۆ ئەو ماددەیە زیاد بکر ێت و لا نەبرێت، بڕ گەی یە کەم: ئەگەر لەحاڵەتێکدا شتەکە پێچەوانە بوو کە لەم ماددە یە باس نەکرا یە، ئەوا بەم شێوازەی لێ بکر ێت، بەهەمان شێوازی پـیاو دەر حەق بە ئافرەت حوکم بە بارودۆخی توو ند کاری سزا ناکر ێت، ئە گەر کە سی لەناکاو ئافرەت بوو، واتە ئەگەر بۆ ئافرەتە کەش بە هەمان شێواز عقوبە کەی وەك پـیاو بـێت، یەعنی ئێمە لێرەدا دادگەری سزاکە ئیسپات دەکەین، دووەم: سەبارەت بە جمهوری فوقەها، لەگەڵ ڕێزم بۆ قسەکانی دکتۆر سراج، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆز لە سورەتی نوور، ئەمەی چارەسەر کردووە، بەشێوازێکی تر ئێمە ئایەتی لعانمان هەیە، بەڵام ئێمە ناکرێت لەم کات و ساتەدا باسی جێبەجی کردنی ئەو ئایەتە بکەین، بەڵام ناشکرێت، بەڕاستی لەم حاڵەتەدا وەکو قەتلی عەمد باس دەکرێت، ئیمام ابو حنیفە ڕەئیەکی زۆر جوانی هەیە سەبارەت بەم بابەتە، ئەو دەڵێت بە (شبە عمد) حساب بکرێت، سێ مەرجی داناوە، ئەگەر ئەو سێ مەرجەی تێدا بوو بە (شبە عمد) حساب بکرێت، مەرجی یەکەم: ئەگەر هاتوو بەڵگەی تەواو لەبەردەستتدا بوو، کە ئەم پـیاوە یان ئەو ئافرەتە، پیاوەکەی خۆی لەسەر مەسەلەی شەرەف کوشتووە، ئەوە سجنی هەتا هەتایی، یان لە سێدارەدانی بۆ دانەندرێت، بەڵکو بە (شبە عمد) حساب بکرێت، مەرجی دووەم: ئەگەر هاتوو کەسی کوژراو محصن نەبوو، واتە پرۆسەی هاوسەرگیری کردبوو، چونکە لە شەرعدا جـیاوازی لەنێوان کە سێکدا کراوە کە هاو سەرگیری کردبێت، یان نەیکردبێت، مەرجی سێیەم: ئەگەر ئەهلی مردووەکە ئامادە بوون بکوژەکە عەفوو بکەن، یاخود ئامادە بوون د یەی لێ وەربـگرن، لە سەردەمی ئیـمامی عو مەر(ڕەزای خوای لێ بـێت)، حا ڵەتێکی وا ڕوو یدا ئیـمامی عو مەر ئەو کە سەی نەکو شتەوە، بەڵکو ئەهلە کەی موخە یەر کرد نـیوەی ئەهلە کەی وتـیان ئێمە ئامادەین دیە وەربگرین، واتە خوێن وەربگرین، بۆیە ئیـمامی عو مەر دیە کەی وەر گرت و دای بەو کە سانەی کەخوێنیان وەر دەگرت، بۆیە ئێمەش بڵێین ئەگەر نیوەی ئەهلەکە کەسەکەیان عەفو کرد، ئەوە قەتلە کە بە

(شبه عمد) حساب بكرێت، چونكه ئێمه نابێت شتێك له بیر بكەین، ئەگەر ئەو دوو هاوسەره یەكێكیان كوژراو ئەوی تریان كرا به سجنی موئەبەد، ئایا بۆ نموونه (5) منداڵیان هەبوو، مەسیری ئەو مندالا نه چۆن دەبێت، ئەی نابێت حساب بۆ ئەو منداڵانه بكەین؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز حاجی كاروان، لێره نییه؟، خاتوو تەلار، فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر ماددەی (409) هەڵگرتنەكەی ئەو مو بەڕیزه قانونیانه یه كه ئێمه پێویست نا كات باس لەیەكسانی بكەین، بڵێین با ژنانیش هەمان ئەو مافەیان هەبێت، چونكه ناكرێت ئێمه به یا سا ئیبا حەی قەتل بكەین، بۆیه پێویسته ئەو ماددەیه هەڵبگیرێت، وه زۆرترین ئەو كوشتنانەی كه بەرامبەر به ژنان كراوه پاڵپشت بووه بەم ماددەی(409)یه بۆیه ئەگەر بێت و ماددەكه هەڵبگیرێت دەبێته هۆیەك بۆ كەم كردنەوەی توندوتیژی بەرامبەر به ژنان تا حەدی كوشتن، هەروەها ئەو نایەكسانی و نا تەبایيەش نامێنێت كه له سزاكاندا هه يه بەرامبەر به ژن و پیاو، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەرێز دكتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

پاڵپشتی هەم راپۆرتی لیژنه هاوبەشەكان هەم نەسی یەك له پرۆژەكان، چونكه یەكێكیان داوای هەمواری كردیه دەكەم كه ئەم ماددەیه هەڵبگیرێ، بەڵام یەك روونكردنەوەی كورت پێم وایه كاتێك كه دەگەڕێنەوه بۆ ماددەی چوار سەد و پێنج (405) كه وەكو قەتلێكی عام حیسابی بۆ دەكرێت ئەوەش یا سیجنی موئەبەده یان سیجنی موئەقەته، بەڵام ئەوه بەو مانایه نییه ئەو حاڵەته نەسێكمان هه یه ماددەی سەد و بیست و هەشت (128) كه نەسێكی عامه لۆ هەموو حاڵه تەكان دەگونجێ، ئەویش ئەوه یه دەكرێ ئەگەر ئەو حاڵەتەی باس دەكرێت كەسێك جا چ ژن بچێته سەر پیاوی خۆیدا یان پیاو بچێتەوه سەر ژنی خۆیدا وەكو حاڵەتێكی ئیستیفزاز حیساب دەكرێت، بۆیه دەكرێ لەو حاڵەته وەكو به ئیعزار حیساب بكرێت جا مەعفی بێت یان موخەفەف بێت، یەعنی مانای ئەوه نییه كاتێك كه ماددەی چوارسەد و نۆ (409) هەڵدەگیرێ دەگەڕێنەوه چوارسەد و پێنج (405) ئیلا سیجنی موئەقەته یان سیجنی موئەبەده دەكرێت، ئەوه وەكو ئیستیفزاز حیسابی له سەری بكرێت، چونكه ماددەی سەد و بیست و هەشت (128) مایه و لەوێش باسی ئیستیفزاز كراوه، بۆیه لەوێ دەكرێ وەكو عوزرێكی مەعفی یان عوزرێكی موخەففەف مامه ڵه له گەڵ ئەو حاڵەته بكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، زۆر سوپاس، بەڕێز مامۆستا مەروان فەرموو.

بەڕێز حسین اسماعیل (مەروان گەلاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە راکەی برای بەڕێزم کاك دکتۆر سیراج دەکەم، چونکە پێچەوانەی هەم ئیسلام هەم پێچەوانەی دەستووری عێراقیشە، لە ئیسلامدا لە قورئاندا ئەو حاڵەتە هاتووە، بەڵام بە مولاعەنە کۆتایی دێتن بە سوێند خواردن، کەواتە لە گەڵ ئەوەدامە کە ئەو عقوبەیە نەمێنێت و دەستان خۆش بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆر شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە گەڵ هەموو ئەوانەدام ئەوەی کە بەو هۆیەوە دەبێتە مایەی لەکەدار کردنی ئافرەتان وەکو بڕینی هەندێك جسمی ئەوانە ئەو پەڕی کاری نامرۆڤانەیە، بەڵام ناشکرێت بە راستی بڵێین لە کۆمەڵگەدا یەعنی ئەو شتە کە لە حەدیسدا هاتووە ((من قتل دون مالە و عرضە و وطنە فهو شهید)) ئەمن ناڵێم لە گەڵ ئەوەدام ئینسان بە عەشوائی بەربێت و کوشتن لای ئاسان بێت، بەڵام لە رووی کۆمەڵایەتییەوە بێنە بەر چاوی خۆی لە رووی ئیجتیماعییەوە شکۆمەندی هەم ئافرەت هەم پیاو دەگاتە چ ئاستێك کە بگاتە ئەو رادەیەی کە یەکێك بچێتەوە سەلام عەلێك لە ماڵەوە بکات، یەعنی بە واقیعی بیبینی ئەمە چەند شتێکی سەختە، ئایا پەرلەمانی کوردستان لەم رووەوە هیچ شتێك نەماوە کە پرۆژەیە یا سایەکی وا هەموار بکات کە دەبێتە فەوزایەکی کۆمەڵایەتی لە ناو هەموو ماڵێکدا وەکو خولی رابردووی لێ دێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

رای خۆت بڵێ بەڕێز دکتۆر شوان تەعن لە رای ئەندامانی پەرلەمان و ئەو پرۆژە یاسانەی لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراون تەعنیان لێ مەدە، جەنابت رای خۆت هەیە جەنابت رای خۆت باس بکە ئەمەش مەوزوعێکی ئەساسیە، مەوزوعی کوشتن بە دافعی شەرەف یەکێکە ئێستا لە کێشەرە بنچینەکانی لە وڵاتی ئێمە هەیە، مەسەلەی توند و تیژی بەرامبەر بە ژنان ئەمەش دیسانەوە عەیبە یەکی گەورەیە لە کۆمەڵگای ئێمە قابیلی موعالجە کردنە پێویست ئەکات موعالەجە بکرێ.

بەڕێز عمر مصطفی (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ئەوە پێویستە ئێمە لیژنەی فەتوا هەیە لە کوردستان، نابێ شتێك پێچەوانەی شەریعەت بێت با لە رێگەی شەریعەتەوە چارەسەر بکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لە قانوندا هەیە پەیوەندی بە شەریعەتەوە نییە، لە قانون پێویست ئەکات موعالەجە بکرێت.

بەڕێز عمر مصطفی (د. شوان قەلادزەیی):

لە شەریعەتەوە ئەو شتانە نەهاتووە جەنابی مامۆستا باسی کرد، (الزانی و الزانیە والسارق و السارقە) هەمووی هاتووە وەکو یەك.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ باشە، سوپاس، خاتوو منیرە عثمان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکە ئەوەیە ئایا ئەی ئەگەر ژنێك چوو بۆماڵەوە پیاوەکە لە گەڵ ژنێکی تر خەوتبوو ئەو کاتە ئەبێت ژنەکە چ بڕیارێك بدات؟ و ئەو کاتە ئەو ژنە ڕەد فیعلی ئەبێ چی بێت؟ بۆیە هیوادارم زۆر یەکسانیانە مامەڵە لە گەڵ ئەم دۆخەدا بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڕێواز فائق نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز د. ڕێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا ئەکەم ئاخیری قسەی کاك شوان قەلادزەیی لە پروتۆکۆڵ بسڕێتەوە، چونکە ئەڵێت ئەمە دەبێتە فەوزا لە هەموو ماڵێکدا، یەعنی لە هەموو ماڵێکی هەرێمی کوردستاندا ئەمە هەیە؟ بە تەعن یەعنی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو بەهار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم ئەم یاسایە تەحریز و هەندانێکی ئاشکرای تێدایە بۆ کوشتنی ژنان و هەمووش ئەو واقیعە ئەزانین بە ناوی شەرەف پارێزییەوە چ ستەمێك لە ژن ئەکرێ، دووەم بە شێوەیەکی گشتی دوو جۆر قەتل لە قانونی عقوباتدا هاتووە قەتلی خطأ و عەمد ئەم یاسایە هاتووە بۆ ئەوەی کە مامەڵەی لە گەڵ هیچیان ئەو عقوبە قورسەی کە بۆ خەتەئیش و عەمدیش دانراوە کە قورسترە ئەو هاتووە، تەخفیفی کردووە، هەندێك موبەریری هێناوە بۆ ئەوەی کە ئەمە قەتلی خەتەعە لە بەر ئەوەی ئەو کەسە لە حاڵەتێکی نائاساییدایە، تووڕە بووندایە موبەریری بۆ هێناوە، بەڵام هەر حاڵەتێکیان بێت ئەمە هاتووە تەخفیفی ئەو عقوبەیە کردووە بۆ پیاوان بۆیە لە گەڵ لابردنی ئەو ماددەیەم، و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددا سێ، ماددا چوارسەد و نەه (409) یا پێدڤی یە هاوسەنگییەك هەبێت ما بەینا سێ تشتان، رەدع بۆ کوشتنێ هەبێت ئێرەدا و هەروەسا هەمان دەمدا رەدع بۆ زینا کو زۆر ببیت کو وەلێ نەهێت، یەعنی ئەڤ بابە تە ببیتە دەرگە هەك دزانین زەرەر ێن زیناى چەندن ل جیهانێ خرێ مە سەلا ئایدزێ و هەروەسا مەوزوعێ ئێرە یێ موفاجئە کە دکتۆر فرست بەحس کر و حالەتێ غەزەبێ و ئیستیفزازێ دڤێت موراعا تا ڤێ خالێ ژی بێتە کرن، ژبەر هندێ یا ئاشکرایە دەستوورێ عێراقێ ماددا دوو کو دبێژیت بەحسێ ڤان هەر سێ تشتان دکەت نابیت چ یا سایەك دەر بچیت مو خالفێ بنەماییێت مافێ مرۆڤ بن، مو خالفێ بنەماییێت دیموکراسیەتێ بن، هەروەسا مو خالفێ نەگورێت شەریعەتێ ئیسلامێ بن، رەش نڤیسێ دەستوورێ ماددا شەش هەر هندە، ژبەر هندێ ئەز دگەلێ ڤێ رەئییێ مە راستی هاوسەنگیەگ بێتە دروست کرن هەر بێژنێ لاببەین ب راستی ئەز بێژم ئەڤە دێ بیتە کێماسیەك و هەر وەکو خۆ دمینیتە ڤە وەکو یاسای سزادانا عێراقێ دا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئەمە پێچەوانەی ئایەتی قورئان و شەرعی ئیسلام نییە؟ هەر کەس بە ئارەزووی خۆی بیەوێ قانون جێبەجێ بکات عقوبە جێبەجێ بکات بە ئارەزووی خۆی بیەوێ خەڵك بکوژێ ئەمە پێچەوانە شەرعی ئیسلام نییە؟ بۆ وای لێ ئەکەن کە ئەمە پێچەوانەی شەرعی ئیسلام بێت.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەقسەدا من ئەو نەبی، ئەز دگەل هندێ نیمە، شەریعەتێ ئیسلامێ یا دیار کری سورەت نور ئایەتا شەشێ (6) هەتا ئایەتا حەفتێ (7) من یا نڤیسیە بەس وەخت نییە بخوێنمە ڤە، یەعنی حوکمەکەی ئاشکرایە لەعانە پشتی هنگی تەفریقە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناوت ئەنووسم، باشە.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

یەعنی حوکمەکەی لەعان پشتی هنگی دبیتە تەلاق بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە سوپاس، خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە ئەگوزەرێت لە کۆمەڵگای ئێمە بەداخەوە هەتا وەکو ئێستا مەسەلەی ژن کوشتن ئەوەندە بە ئاسانی باس ئەکرێ خەریکە ئەبێ بەدیاردە ئەگەر حەفتانە نەبێ مانگانە روو ئەدات، و زۆرترینی بە داخەوە زۆر جار ئەبیندرێت، یەعنی من لەو باوەڕەدام کە سزادانی ژن کوژان زۆر کەمتر بێت لە سزادانی کوشتنی ئاژەڵێك بۆ ژینگە پارێزی، یەعنی بە شێوازێك وا لێ ئەکرێت کە هیچ مافی ئازادی بۆتان دانەنرێت و بە موڵکی خۆیان بزاندرێت لە حاڵەتێکدا ئەگەر هەموو کەس ئازادە لەوەی کە چۆن هەڵسوکەوتەکە و خۆی سنووری خۆی ئەپارێزێت بۆ شێوازی هەڵسوکەوت کردن، بە بڕوای من ئەگەر گەیشتە ئەوەی کە خێزانێك بگاتە ئەوەی کە زینا رووبدات لە نێوانیاندا جیابوونەوەی باشترین شتە، یەعنی بۆ بە زۆر وەکو موڵکی خۆت یان ئەبێ بیکوژێ یان ئەبێ بکوژرێت لە لایەن خۆمەوە بێت یان لە لایەن عەشیرەتەکەمەوە بێت، و بە داخەوە زۆر جار ئەوە ئەبیندرێت کە لە لایەن زۆر ێك لە گرۆ پەکان و لە لایەن زۆرێك لە بەڕێزانەوە شەرەفی ژن واتە شەرەفی عائیلە واتە شەرەفی عەشیرەت لە بەر ئەوە منی عەزیم هەمیشە ئەبێت تو بچووك کەمەوە بە کوشتن پێم وایە هیچ کاتێك، هیچ ئینسانێك ئەو مافەی پێ نادرێت کە بەرامبەرەکەی بکوژێت، ئەکرێت و جیا بکرێتەوە، لە بەر ئەوە من لە گەڵ هەڵگرتنی ئەم ماددەیەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە جوان فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان رای بەڕێز دکتۆر سراج و مامۆستا مەڕوان گەلاڵی و لە گەڵ گەشە خان و تەلار خانیمە کە ئەو ماددەیە لە چوارسەد و نۆ (409) لە قانونی عقوبات بە وردی بخوێنەوە، بە راستی تەشجیعی کوشتن و توند و تیژی دەکات، لە گەڵ ئەوەدام ئەو ماددەیە هەڵبگیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د. شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ جودت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لە چەند خاڵێکدا ئەمەوێ عەرزی ئەوە بکەم کە مەسەلەی حوکم لە شەرعدا لە گەڵ دەقی ئایەتدا ئەبێ وریا بین، یەعنی کە ئایەتێکمان بینی گەیشتنە خزمەتی ئایەتێك حوکم شامیلترە، فراوانترە، مورعاتیشی ئەکرێت، بۆیە شت نییە کە ئایەتێکمان خوێندەوە ئیتر بڵێین ئەوە کەلامی خوایە، تەواو، ئەبێ تەنفیز بکرێ ئیلا لە روانگەی موختەص نەبێ لە حوکم دەر کردن بە

ئایەتەکە بە سیرە بە سوننەتی پێغەمبەر (علیە صلاە و السلام) بەمان، بۆ نموونە خوای گەورە کە ئەفەرمووێ ((وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ ۖ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا)) مەسەلەی قەتل بۆ زینا باسی لێوە نەکراوە ئینجا موبەریراتی لابردنی ئەم چوارسەد و نۆیە (409) چییە؟ ئەم ماددەیە، ئەوە باسی ئیتیجاهی موعاکس کرا، واتە ئەوە تێدا باس نەکراوە کە ئەگەر بێت و بە عەکسەوە بێ ئافرەت پیاوەکەی بینی ئەمە یەك، دوو، ماددەی چوارسەد و نۆ (409) کوشتنی ئافرەت ئاسانتر ئەکات، یەعنی موبەررێك ئەدا بەوەی کە کابرا ئەڵێت ئەیکوژم و چەند ساڵێك ئەچمە حەبسەوە تەحەمولی ئەکەم، بەڵام من ئەیکوژم بەو توورەییە و بەو ئیستیفزازیە، هەروەها لەو عوزرەی کە باس ئەکرێت مورا عاتی ئیستیفزاز و توورە بوون و هەڵچوونی پیاوەکە ئەکرێ ئەمە لە ماددەی چوارسەدو پێنجدا (405) ئەویش حەلکراوە لە بەر ئەوە لە چوار سەد و نۆدا (409) ئەم مەسەلەی ئستیفزاز زوو هاندان و تەحفیزی پیاوەکە و توورە بوونی بۆ ئەوەی کە ئەو حالەتەی بینیوە موبەرێر نییە، چونکە لە چوارسەد و پێنجدا (405) باس لە حوکمی پێنج ساڵ تا، یەعنی باس لە موەقەت ئەکات، لە ئاخیر کەلیمەدا لە چوار سەد و پێنجدا (405) ئەڵێت حوکمی موەقەت، حوکمی موەقەت یەعنی وەقتی بۆ دیاری کراوە کە ئەوە لە پێنجەوە تا بیست و پینج ساڵ (25) دیاری کراوە، بۆیە چوارسەد و نۆ (409) موبەررێکی تر بۆ لابردنی ئەمەیە کە پێویست ناکات بمێنێت، چونکە لە چوارسەد و پێنجدا (405) قەتل باس کراوە و حوکمێکی وازیحی هەیە زۆر جار ئەم تومەتە بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، لە لایەن پیاوەوە دروست ئەکرێت بۆ ئافرەتی بەریئ، یەعنی چەندین جار دیرا سەمان کردووە لەم مەحا لەدا بە تایبەتی چەندین حاڵەت هەبووە ئافرەتەکە دەوڵەمەند بووە، میراتێکی گەورەی بە جێی هێشتووە، ئەگەر بمرێت پیاوەکە چووە تەلفیقی تومەتێکی وای بۆ کردووە بۆ ئەوەی کە میراتەکە بۆ خۆی و بۆ منالەکانی بمێنێتەوە، بەو عوزری سێ ساڵ حەبس بوونە، یەعنی بەو سێ ساڵ حەبس بوونە سێ ساڵی تەحەمولی کردووە، بەڵام لە پێناوی ئەوەی کە سەروەتێکی زۆری بۆ بمێنێتەوە و خۆشی وتوویەتی من دیومە کە مومارسەی زینای کردووە لە ماڵەکەم و زانیاکەریش رای کردووە، دەرچووە لە دەست عەدالەت، خاڵی ئەخیرم ئەوەیە بۆ مەبەرێری لابردنی چوارسەد و نۆ (409) لە رووی سەروەری یاساوە ئایا ئێمە ئەبێ تەشجیعی ئەوە بکەین کە خەڵك حەقی خۆی بە دەستی خۆی وەربگرێتەوە؟ ئەی کوا سەروەری یاسا؟ ئەی کوا مومارەسەی قانون؟ ئەی کوا دەوڵەتداری؟ لە بەر ئەوە پێم وایە چوارسەد و نۆ (409) لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرێز دکتۆر شێرکۆ حەمە امین فەرمووو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی لە هەموو ئەو رایانە ئەکەم کە لە گەڵ هەڵگرتنی ماددەکان بە تایبەتی ئەوەی کاك دکتۆر شێرکۆ جودت، لە راستیدا هەمان هەم وەکو بەرێزیان روونیان کردەوە هانی توند و تیژی ئەدات هەم ناشکرێ ئێمە بە یاسا بڵێین بڕۆن خەڵك بکوژن، هەمیش ناکرێت لە راستیدا کوشتن بە کوشتن چارەسەر بکرێت و حاڵەتی زیناش بە هیچ جۆرێك بە کوشتن چارەسەر ناکرێت، هەر چەندە ئەمە لە راستیدا زۆر دەگمەنیشە رەنگە ئەمەی کە باسی ئەکات هەر لە حاڵەتی دەگمەن ئەبێ لە کوردستاندا، بەڵام ئەوەی کە دکتۆر شێرکۆ جودت روونی کردووە، زۆر روون بوو، من پشتیوانی ئەوە ئەکەم نەمێنێ و پشتیوانی لەو قسەی خاتوو دکتۆر رێوازیش ئەکەم کە وتی ناکرێ وای لێك بدرێتەوە هەموو کوردستانی فەوزای تێدایە لە گەڵ ئەوەی ئەویشم کە وتی لابرێ، و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەرێز مامۆستا غریب مصطفی فەرمووە.

بەڕێز غریب مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت منیش لە گەڵ رای هەموو ئەو بەرێزانەم کە داکۆکی لەوە ئەکەن هێشتنەوەی ماددەی چوار سەد و نۆ (409) ئەبێتە هۆی هاندانی زیاتر بۆ کوشتنی ئافرەتان بە تایبەت لە کۆمەڵگای ئێمە هەمیشە ئەو گلە و گازندانە ئەکرێ کە پیاوان بە ناحەق ئافرەتان ئەکوژن، جا فیعلەن ناحەقە کە کەسێك ئەچێت ئافرەتێك بکوژێت یان ئافرەتەکە ناچار ئەکرێت خۆی لە ترسی ئەوەی کە نەیکوژن خۆی پەنا بباتە بەر خۆ کوشتن، ئەگەر قاتیل بزانێ بە سێ ساڵ، بە پێنج ساڵ، بە حەوت ساڵ نەجاتێ ئەبێ لە سیجن ئەوە زۆر ئاسان دەستی ئەچێتە سەر خوشکی یان هاوسەری یان کچی خۆی ئەیکوژێت و دوایی وەکو بەرزەکی با نان قورتار ئەبێ ئەمە لە کاتێکدا لە هیچ قانونێکی وڵاتانی دونیا لە سەر خیانەتی زەوجی ئافرەت ناکوژرێت، لە دەقی شەریعەتیشدا وەکو ئەو بەرێزانەی تر ئاماژە یان پێکرد قەتعەن ئافرەت ناکوژرێت، یەعنی لە سەر مەسەلەی خیانەتی زەوجی، چونکە مەسەلەی موتەهەم کردنی کەسێك بە مەسەلەی زینا پێویست بە چوار شاهید ئایەتەکە روونە وەکو دکتۆر ئاماژەی بە ئایەتێکدا دکتۆر شێرکۆ ئەو ئایەتەی تریش هەر لە سورەتی نور ((وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً)) یەعنی ئەو کەسە کە نەیتوانی چوار شاهید بێنێ کە درێژایی مێژووی ئیسلامیدا ئەوەندەی من ئاگادار بم کەس نەیتوانیە حاڵەتێکی لەو جۆرە بیسەلمێنێت کە پێویست بکات چوار شاهید بێنێ، چوار شاهیدی دەست نەکەوتووە سێ شاهیدیش دەست بکەوێ خۆشی و هەر سێ شاهیدەکەشی ئەبێ سزا بخۆن، لە بەر ئەوە شتی وا هەر روو نادات، بەڵام ئەو حاڵەتەی کە پیاوێك خێزانەکەی خۆی موتەهەم بکات بە مەسەلەی زینا، ئەویش ئەبێ

دیسان ئایەتی مولاعەنە روونە کە دەبێت چوار جار خۆی سوێند بخوات لە بەر دەمی قازیدا شتەکە بیسەلێنیت.

هێشتا مافی دیفاع کردن دراوە بە ئافرەتەکە لە ئایەتەکە، دوای ئەوە (ویضرى عنە عذاب ان تشهد 4 شهادات بالله انه لمن كاذبين)، ئافرەتەکەش دەتوانێت دیفاع لەخۆی بکات لەبەردەمی قازی و لە یەکتری جیا دەبنەوە تا قەریەی قیامەت ئیتر بە یە کتری حەرام دەبن ئەو ژن و مێردە، ئیتر ئەو پیاوە بۆی نییە خێزانەکەی خۆی بکوژێت، بۆیە من دەمەوێ ئەوە بڵێم هەرچی کوشتن ڕوودەدات لە کۆمەڵگای کوردەواری ئێمە، کە باوك کچی خۆی دەکوژێت، برا خوشکی خۆی دەکوژێت، پیاو هاوسەرەکەی خۆی دەکوژێت، ئەوە زاڵبوونی عورفی کۆمەلاَیەتی ئێمەیە کە وا دەکات پیاو ئەوە بکات، هەروەها هەر کەسێکیش پەنجەی تۆمەت بۆ ئیسلا درێژ دەکات بەڕاستی بێئاگاییتی لە دەقەکانی شەریعەت بەتایبەتی دەقەکەنی ئایەتی قورئان، ئەگینا هیچ کەسێك ناتوانێ ئەو تۆمەتە بخاتە ئەستۆی ئیسلام، کۆتای قسەکەم ئەوەیە پێویستە ئەو ماددەیە هەڵبگیرێت، چونکە لە قانونی قەتلدا جێگای کراوەتەوە بەوردی، سوپاس

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕای من پرۆسەی هاوسەرگیری پرۆسەیەکی ئارەزوومەندانەیە، هەر کاتێك یەکێك لەو دوو کەسە خیلافی ئەو گرێبەستە جوولانەوە مافی ئەوەیان هەیە لێك جیاببنەوەو، هیچ کەسێك مافی ئەوەی نییە کەسێکی تر بکوژێت، لەبەرئەوە من پشتگیری قسەکانی خاتوو تەلار، دکتۆر سراج کاك مەڕوان و دکتۆر شێرکۆ و مامۆستا مەلا غریب دەکەم و هیوادارم ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت، هیچ کەس مافی ئەوەی نییە کەسێك بکوژێت، جگە لە خوای گەورە نەبێ، کەس مافی ئەوەی نییە کەسی تر بکوژێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو منیرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی بەڕێز دکتۆر شێرکۆ جودت دەکەم بە تەواوەتی، من دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە بۆ هاوڕێکانم لە پەرلەمانی کوردستان هەموو ئەو پیاوانەی کە تاوانبارن بە کوشتنی ژنان، بەوەی بە تۆمەتی پاراستنی شەرەفپارێزی مامۆستا مەلا غریب زۆر بە وردی باسی ئەوەی کرد کە ئاینی ئیسلام کۆمەڵێك مەرجی داناوە، بۆئەوەی پیاوێك بیسەلێنی کە ژنەکەی فیعلەن زینای کردووە، بەلاَم ئێمە بەپێی هەموو ئەو بەدواداچوونانەی ئێستا ئەو پیاوە ژن کوژانە دەبینین لەناو زیندانەکاندا هیچیان نەیانتوانیوە ئەو

خاڵەو ئەو بەندانەی کە لە ئاینی ئیسلامدا ئاماژەی پێدراوە جێبەجێ بکەن، بەڵام بەداخەوە رۆژ بەرۆژ کوشتنی ژنان لە زیادبووندایە، بۆیە داوا دەکەم وەکو هەموو هاوڕێکانم ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماموستا عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صالح عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز حەز دەکەم هەندێك تەوزیحاتە بدەم، چونکە ئەڤ ماددەو ئەڤ قانونە نە بەس قانونێ عیراقی قانونە ئیماراتی و ئەڤە هەمی ولاتە دا هەی، یەعنی نە بەس ئەڤێ پاساوێ بکەینە ڤێ ئیتارێ دا بابەت ئەڤە هاندانە و ئەڤە هاریکرنە بۆ کوشتنا ژنان دێ نەصێ خوێنم قانونا ئیماراتی مەخرەجەکێ باش بۆ دیتی و مەوزوع ئەز بخۆ دڤێ ڤەینا عەتێ دامە ڤی بابەتی راکەین ژی ئەڤ مەوزوعێ کوشتنا ژنان دڤێت جدی دیراسە بکەین وەك پەر لەمان، وەك دەز گەهێ حکومەتێ و موئەسەسات هەمی چارەسەر بکەین وەکی ماموستا غریبی ئیشارەت کری و ماموستا سیراجی مەوزوعێ ئیسلامێ نە دگەل کوشتنێ یە، ئەڤا دهێتە کرن ئەبەد مەوزوعەکێ عورفی و عەشائیری یە، تشتەکێ دیارە ئیسلام ئێك ڤێ حالەتی ژی ببینیت موعەرەزی ڤی حالەتی ببیت وەکە دکتۆر شێرکۆی مەوزوعێ ئایەتا مولاعەنا یا هەی و تەفریقە ل دویماهێکێ و پێغەمبەری (صلی الله علیه و اله وسلم) یا تەفریق کری و تەلاق یا چێکری، ئەڤە هەمی یا ئاشکرایە ئەڤ ماددە یا ئینای موشەریعە یا ئینای موشەریع یەعنی یا غافل بوویە نەزانیە ئەڤ ماددە بۆچی دانایە، نە؟، مەوزوع هوسا نینە، ئێمە یاسا دانین د ولاتیدا بۆ بەرژەوەندیا هەر واقعەکی نە مەسەلەن بەس موجەڕەد بزانین ئەڤ ماددە دێ موساعەدا کوشتنێ کەت یان نا؟، ئەڤ ماددە وەختێ هاتیە دانان ب ڤناعەتا من ئاریشەکێ چارەسەر دکەت و یا تەحدید کریە ژی و ئیماراتی پتر تەفصیل یا کریە تێدا، تەحدید کریە ئەڤ حالەتە رویدا ئینسانەکە دحالەتەکێ نەفسی و ئیستیفزادیدا تەحدید کریە زەوج (مع زوجتی) مەسەلەن زەلامەکا دگەل ژنکا وی، ئینسان خۆ موعەرەز کەت و ئەڤ حالەتە قەتل چێبوو، دڤی حالەتیدا وەکی قەتل عەمد حیساب بیت و جارەکا دی ژی دێ هەر قەتلێ کەی ئەڤ مرۆڤە دێ هێتە کوشتن مەسەلەن ئیعدام کرن، چونکی قەتل عەمدە ئەگەر تە ئەڤ ماددە لادا تە بەس قەتل عەمد هێلا بتنێ مەعنا لادانا ڤی ماددەی ئەڤە پتر بۆ یاسای دزانن ژبەر هندێ ئەز دێ نەصێ قانونێ ئیماراتی خوێنم ئەڤ ئیشکالە ڤی رەنگی عیلاج کریە (یعاقب بالسجن مؤقت من فجأ بمشاهدة زوجته او ابنته او اخته) تەحدید کرینە (حالة تلبسها بجريمة زنا فقتلها فی الحالة وقتل من يزنی بها فتلهما معا ويعاقب بالحبس اذا اعتدی عليها و عليهما اعتداءا افضی الی موت او عاهة و تعاقب نفس مادة بالسجن مؤقت الزوجة التی فجأت بالمشاهدة زوجها حالة تلبسة بجريمة زناً فی مسكن الزوجية فقتله فی الحال) یەعنی حالەتەکێ نەفسی دەروونی دروست دبیتن (قتلت من يزنی بها او قتلهما معا وتعاقب بالحبس اذا اعتدی عليها او عليهما اعتداءاً افضی الی الموت و لا يجوز استعمال حق الدفاع الشرعی ضد من يستفيد من هذا العذر) یەعنی هەم

حاڵەتەکێ نەفسی و ئیستیفزائی دروست دبیت ژنك ژی ئیحتیماله زەلامێ خۆ بکوژیت ماڵا ویدا زینا ها تە کرن، یەعنی ئەو ئیشارەتا هاتیە کرن دڤێت تو ڤی مەزوعی ژی بەرچاڤ وەربگری حاڵەتێ زینا حا شا د گەڵ ژنکا تە، دگەڵ کچا تە، دگەڵ خویشکا تە بێتە کرن د ماڵا تەدا ئەڤە مەسەلا جینایەتێ دچیتە جونحێ یێن، قانونی پتر ژ من دزانن ژ ڤی حاڵەتی ئەگەر تو وەکی قەتل عام حیساب بکەی ئەڤ زەرەرە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو نجیبه فەرموو.

بەڕێز نجیبه لطیف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا پشتگیری تەواو لە قسەکانی بەهار خان و پەروا خان و دکتۆر شێرکۆ جودت و مامۆستا غریب دەکەم، کە ئەو ماددەیە لابرێت بەڕاستی هیچ مو بەریرێك نیيه بۆ کوشتن ژن بێ یان پیاو، وەك دکتۆر شێرکۆ ئاماژەی پێدا زۆرجار بە توهمە ئەوە دەکرێت، بۆیە لەگەڵ لابردنی ماددەکەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر بەکورتی یەعنی بە عەمەلی ئەو حاڵەتە ڕوویداوە، لە خزمەتی پێغەمبەر (ص) کە کاتێك ئەم ئایەتە دێتە خوارەوە سەعد یەکێکە لە صحابەکان دەڵێت یا رسول الله من چۆن تەحەمولی ئەوە بکەم کە پیاوێك ببینم لەگەڵ ژنی خۆمدا، یەعنی ئایەتەکەش دابەزیوە بە مەنع کردنی کوشتن دەڵێت من هەر دەیکوژم، صحابەیەکی تر دەڵێت (یارسول الله) ئەوە سەعد بە غیرەتە، پێغەمبەر (ص) دەڵێت (الله اغیر من السعد)، خوا بەغیرەتترە لە سەعد، یەعنی ئەگەر مەسەلەی کوشتن بووایە خوا شەرم لە کەس ناکات، دەی وت بیکوژن، بەڵام لێرە حاڵەتەکە دروست بوو چی بکرێت، ئێستا دروست بوو کوشتی ئێمە چی بکەین؟، حاڵەتەکە دروست بوو چی بکرێت؟ دەبێ عقوبەیەکی دیاریکراو هەبێ ئەگەر لە حاڵەتی دەبێ حاکم، دەکەوێتە سەر حاکم، حاڵەتەکە دروست بوو یان لەکاتەکەدا دروست بوو فەرقی هەیە لەکاتی شێنەییە، لەکاتی شێنەیی پیاوەکە زانی یان ئافرەتەکە زانی کە پیاوەکە وای کرد لەدوایی بیکوژێ، حوکمەکەی فەرقی هەیە لەوکاتەی حادیسەکە ڕوودەدات ئەوە دەبێ ئیختساس بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بەکورتی لیژنە پەیوەندیدارەکان ڕای خۆتان بڵێن، بەڵام تکایە بەکورتی، چونکە وا بزانم ڕایەکان وازیحە و، دەیخەینە دەنگەوە مامۆستا هەورامان قسەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی) :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا قسەکەم مامۆستا غریب و مامۆستایانی بەڕێز کرد یان، هەر تەئکید کردنەوە یە لە سەر ئەوەی کە بەهیچ جۆرێك بۆ پیاویش و بۆ ژنیش دروست نییە لەو حاڵەتا نە کە با سکرا، تەنا نەت قسەیەکی شی پێ بڵێت، تەنانەت زللەیەکیشی لێ بدات نەك کوشتن، شەرعی خوا ئا ئەوەیە، ئەوەی کە دەوتر ێت پێچەوانەی شەرعی خوایە کوشتن و بیکوژێ و ئەوانە، چونکە ئەوە لە خزمەتی پێغەمبەری خوا (ص) ئەوە ڕوویداوە، صەحابە هاتووە فەرموویەتی ئەی پێغەمبەر (ص) من خێزانەکەم زینای کردووە، نە زللە یەکی لێ دا بوو، نە دەری کرد بوو، نە هیچ مەحاولەی کوشتنی کرد بوو، پێغەم بەر (ص) ئا یەتی مولاعە نە ها تە خوارێ، زۆر بەشێوەیەکی رێك و پێك تەلاقی موئەبەدی خ ستە نێوانیا نەوە، تەواو کۆ تایی، لەبەر ئەوەی ئێمەش لەگەڵ ئەوەین بە هیچ جۆرێك ئەو پاساوە دروست نییە بە هیچ جۆرێك، ئەو مادده یە لابر ێت، سەبارەت بەوەی کوشتی بە واقیع، تەبعەن تۆ ئەگەر قانونێك دادەنێی بە واقعێك ئەگەر کوشتی ئەوە قەتلەکە قەتلی عەمدە خۆ قەتلی (خطأ) نییە، ئەوکەسەی کە خێزانە کەی خۆی دەکوژ ێت، بەوەی کە بینیو یەتی زی ناى کردووە، قەتلی عەمدی کردووە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راپۆرتی هاوبەشی هەر چوار لیژنە لەگەڵ ئەوەیە ئەم ماددەیە لابدرێت و تەواو، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر شت باسکرا، یەکێك لەوانە باسی هاو سەنگی کرا کەوا ئە گەر ماددە کە لا ببرێتن هاو سەنگی تێدانی یە، بیل عەکس ئەو پەڕی هاو سەنگی تێدا یە ، ئە گەر ب ێتو ئەو مادده یە لابدر ێتن، ماددەی (405) شوێنی بگرێتەوە، لەبەرئەوەی ماددەی (405) زۆر بە ڕاشکاوی هیچ فەرق ناکات لەنێوان ئافرەت و پ یاو، بە هەر پا ساوێك بێ، بە پا ساوی شەرەف بێ، یاخود پا ساوی دز ین بێ، هەر پا ساوێك بێتن ماددەی (405) موعالە جە دە کات، ئی جاب نا کات ئەوە زەر فی موخە فەف لە بۆ حا ڵەتێك داب نێین کە بەڕا ستی کە جەریمەیەکی تێدایە، نە شەرع پێی ڕازیەو نە قانون پێی ڕازیە، مامۆستا باسی ئەوەی کرد (من ق تل دون عرضە فهو شهید) نەوعەن ما پاساوی لە بۆ دیتەوە کەوا بەو فەرمووەدیە ڕێگری نەکرێتن لە بۆ کو شتن، بیلعەکس لە شەریعەت باسی ئەوەش کراوە بە لیعان چارەی کردووە هەتا لە فیقهی شافیعی، لە میذ هەجی

ئیمامی نەوەوی بە ڕاشکاوی باس دەکاتن ئەوانەی کە شارەزاییان هەیە، دەڵێت هەر کەسێ: ئەگەر هاتو خێزانی خۆی کوشت بەو شێوازە، لەبەرئەوە ئیشی ئەو نییە کوشتن بکاتن ئیشی سوڵتەی تەنفیزیە، دەبێ حاکم ئەو پیاوەش بکوژێتەوە کە ژنەکەی خۆی کوشتییە، دەبێ بیکوژێتەوە، بەلاّم ئەو پیاوە پلەی شەهیدی دەدرێتێ، لەبەرئەوەی وەکی مامۆستا باسی کرد (من قتل دون عرضه فهو شهید) لەو بابەتە ئیمامی نەوەوی زۆر بەڕاشکاوی باسی کردیە، کەواتە لێرە ئیجاب ناکاتن ئێمە مەوزوعەکەی بورووژێنین، هەم موخالیفی قانونە، هەم موخالیفی شەرعە مەوزوعەکە کۆتایی پێ بێنێ، حەق نییە ئەو بابەتە لەو ماددەیە بمێنێ و ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی قسەیەکتان هەیە؟ نیتانە؟، لیژنەی کاروباری کۆمەلاّیەتی فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕاپۆرتەکەین ئێمەش.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوو ڕأ هەیە، ڕایەکیان ئەوەیە کە ماددەی (409) هەڵبگیرێت بە تەواوەتی، ڕای دووەم ئەوەیە کە لە ماددەی (409) هاوسەنگی بکرێت لەنێوان پیاوو ژن، بە هەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت حوکم بە بارودۆخی تو ندکاری سزا ناکرێت، ئەگەر کەسی لەناکاو ئافرەت بوو، ڕای یەکەم ڕای لیژنەی پەیوەندیدارەکانە کە راپۆرتی هاوبەشیان ئا مادە کردووە کە هەڵبگیرێت، قسەیەکت هەیە خاتوو گەشە؟ فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاگرتن بە کارکردن، چونکە ئێمە توانای ئیلغا کردنمان نییە، تەعەمول لەگەڵ یاسای سزادانی عیراقی دەکەین، (ایقاف العمل) دەتوانین واتە ڕاگرتن بە کارکردن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش (ایقاف العمل)مان بەکارهێناوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی ڕاگرتن بە کارکردن بە ماددەی (409) کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئەو ماددەیە ڕابگیرێت؟ 56 کەس لەگەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ 1 کەس لەگەڵی نییە، کەواتە پەسەند کرا، دەڕۆینە سەرماددەی چوار، فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوار:

ماددەی (413) بڕگەی یەك لە ماددەی (413)

بڕی غەرامە زیاد بکرێت بەمشێوەیە لە (500) هەزار دینار کەمتر نەبێت و لە (3) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، لەبەرئەوەی زۆربەی زۆری لێدانەکان بەرامبەر ژن دەکرێت، هەر چەندە یاسای بەرەنگاربوو نەوەی توندوتیژی خێزانی سزای داناوە، بەلاَم ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە لەچوار چێوەی خێزاندان و تا پلە چوارە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەقی ئەسڵی ماددەکە، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادده (413)

(اولاً: من اعتدى عمداً على اخر بالجرح او بالضرب او بالعنف او بارتكاب اي فعل اخر مخالف للقانون فسبب له اذى او مرضا يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنة وبغرامة لا تزيد على مائة الف ومائتين وخمسين الف دينار وباحدى هاتين العقوبتين وتكون عقوبة الحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات والغرامة التي تزيد على نفس الغرامة دينار او باحدى هاتين العقوبتين:

أ/ اذا نشأ عن الاعتداء كسر عظم.

ب/ اذا نشأ عن الاعتداء اذى او مرض اعجز المجني عليه من القيام باشغاله المعتادة مدة لا تزيد على عشرين يوماً.

ثالثاً: وتكون عقوبة الحبس اذا حدث الايذاء باستعمال سلاح ناري او الة معدة لغرض الايذاء او مادة محرقة..........)

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سراج پێویست ناکات بڕگەکانی تر بخوێنیتەوە، تەنها داوای هەموار کردنی بڕگەی یەك کراوە، کەواتە بڕگەکانی تری پێویست ناکات بخوێندرێتەوە، ڕاپۆرتی هاوبەش فەرموو.

بەڕێ. د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (4): ڕاپۆرتی هاوبەش:

ماددەی (413) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەوە؟ بەڵێ.

بەڕێز د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ڕێگامان بدەن ڕوونکردنەوەیەکی یاسایی بدەین ، پێش ئەوەی ئە ندامانی پەر لەمان تێبینیـ یەکانیان بلێن، سوپاسی بەڕێزتان دەکەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون ڕوونکردنەوە بدەن.

بەڕێز د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕوونکردنەوە یاساییەکەمان ئەوەیە، ئێمە لە لیژنەی یاسایی کاتێك کە بڕیاردرا ئەو ماددە یە وەکو خۆی بمێنێتەوە، واتە غەرامەکە زیاد نەکرێتن، بەربەستەکە بەربەستێکی یاسایی بوو، لەبەرئەوەی لە پەرلەمانی کوردستان یاسای ژمارە (6) ساڵی (2003) دەرچووە، ئەو یاسایە لە ماددەیی یەکەمـیدا دەڵێت بڕی ئەو غەرامانەی کە دەقەکانیان لە یاسای سزادانی ژمارەی (111)ی ساڵی (1969) هەموار کراو دا هاتووە بەوشێوەیەی خوارەوە دەبن،

یەکەم: سەرپێچییەکان لە (50) دینار کەمتر نەبێ و لە (300) دینار زیاتر نەبێ.

دووەم: کەتن واتە (الجنح) لە 301 دینار کەمتر نەبێ و لە (1500) دینار زیاتر نەبێ.

سێیەم: جینایەت لە (1051) دینار کەمتر نەبێ و لە (5000) زیاتر نەبێ.

ئەو یاسایە لە ماددەی یەکەمی دا تەحدیدی غەراماتی کردووە بۆ موخالەفە، بۆ (جنح)، بۆ (جنایات)، بۆیە هەر تەعدیلێك کە بکرێ لە قانونی عقوبات سەبارەت بە غەرامات، پێویستە یەکەم جار ئەو یاسایە تەعدیل بکرێ، واتا پرۆژە یاسا بۆ هەموارکردنی یاسای ژمارە (6) ساڵی 2002 پێشکەش بکرێت، ئینجا دەستکاری غەرامات بکرێ لە ناو قانونی عقوبات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێ؟ تا ناوەکان دەنووسرێ، خاتوو گەشە فەرموو ئەگەر ڕوونکردنەوەیەکت هەیە.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لەگەڵ لیژنەی هاوبەش دا ڕا پۆرتم واژوو کردووە، لە ڕووی قانونییەوە قەنا عەتم کرد بەو موستەمسەکەی کە بەڕێز د.ڤالآ هێنای، بەڵام دوای ڕاوێژکردن بەڕاستی خەڵکانی یاسایی تر کە ڕاوێژمان کرد وتیان مادام لە ئاستی یەکدایە ئەو دوو یاسایە، تۆ هەر نەصێك دانێیی کە پێچەوانەی ئەو یاسایە بێ

کە تەحدیدی غەراماتی کردووە، ئەو ئیلغا دەکات، تۆ بە نەصێك دەتوانی موعالەجەی بکەی بڵێی کار بە هیچ دەقێکی یاسایی ناکرێ کە پێچەوانەی ئەم یاسایە بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی (الخاص یقید العام) لەم حاڵەتەدا، وا نییە؟ د.ڤاڵا فەرموو جەنابیشت ڕوونکردنەوە بدە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی لە یاسای ژمارە (6)دا هاتووە تەنها غەراماتە، واتا یاسایەکی خاصە، (الخاص یقید العام)، بۆیە دەست بردن بۆی ئیللا دەبێ بە تەقدیمی پرۆژە یاسا بێ بۆ تەعدیل کردنی ئەو یاسایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەس (اللاحق یلغي السابق) ئەوەش دیسانەوە قاعیدەیە، وا نییە؟ بەڕێز د.فرست صۆفی، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر دەقە ئەصڵییەکە دوو، سێ قسە دەکەم، دەڵێن ماددەی (413) هەڵبگیرێ، وای لێ بکرێ، غەرامەی زیاد بکرێ، لەبەر ئەوەی زیاتر لە ژن دەدرێ، بەڵام ئەوەی کە لە ئەرزی واقیع دا هەیە بەڕاستی هەندێك موستەڵەح کە لە ناو پەرلەمان بەو شێوە نییە، یەعنی حەوادیس و شەڕ، ئەوەی کە ئەو ماددەیە (413) ئەصڵەن هیچ ڕەبتی بە ژنەوە نییە، مەسەلەیەکە یەعنی (الجرح و الضرب و إیذاء العمد)، برۆ ئیحصا بکە، ئەگەر ئەوانەی تووشی ئەو ماددانە دەبن زیاتر پیاو نەبن، لەبەر ئەوە ئەو مەسەلە تۆزێك عاتیفی نووسراوە، ئەوە یەك، دووەم یان/ من تەصەور دەکەم کاتێ کە باسی غەرامە دەکرێ لەبەر ئەوەی لە (جنایات)، لە (جنح)، لە (مخالفات) هەمووی لەسەر ئەساسی مەنزوومەیەکە، یەعنی لەسەر ئەساسی پێوەر دیاری کراوە، ئێمە هەر لێرەوە بێین و بە کەیفی خۆمان زیاد و کەمی بکەین، من پێموایە ئیلتیزام بکەین بەوەی د. ڤاڵا خوێندییەوە، چونکە ئەوە لەسەر ئەساسی مەعاییر دیاری کراوە، دوایی لە ڕووی روحی نەصەکەشەوە ئەوە گریمان کردمانە (500) هەزار، یەعنی هیچ لە مەوزووعەکە ناگۆڕێت، ئەوەی کە ئەو نەصە نەصێکی عامە، نەصێکی موجەڕەدە بۆ عامی جەریمەکە دانراوە، پەیوەندی بە هیچ شێوەیەك بە ژنەوە نییە، پەیوەندی بە ئینسانەوە هەیە، هەر ئینسانێك تووشی زەرب بێ، بە شێوەیەکی عام ئەو نەصانەی لەسەر جێبەجێ دەکرێ، وایشی لێ بکەین لە هەموو نصوصەکان ژن حیسابی بۆ بکەین، یەعنی لەبەر ئەوەی تایبەتمەندی زیاتر بدرێتێ، وەڵلاهی پیاو زیاتر تووشی ئەو جەرائیمانە دەبێ لەوەی کە ژن، بۆیە من تەصەور دەکەم وەکو خۆی کە لە ڕاپۆرتی هاوبەش هاتووە نەصەکە بمێنێتەوە ماددەی (413) باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا مەڕوان گەلالی، فەرموو.

بەڕێز حسين إسماعيل حسين (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ڕای د.ڤالا و د.فرست دەکەم، هەمان ڕەئیم هەیە، دەستت خۆش بێت.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا غريب مصطفى، د.سراج ئاگام لێتە، بەس با ئەندامانی پەرلەمان قسە بکەن، فەرموو.

بەڕێز غريب مصطفى حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وا دەبینم ئەوەی کە ئاماژەی پێ کراوە، وەکو کاك د.فرست ئاماژەی پێ کرد، ئەویش شەڕ تەنها لەگەڵ ژن دا نییە، ئەوەی کە کراوەتە بیانوو، چونکە لە حەقیقەت دا شەڕ لەگەڵ پیاویش دەکرێ لەلایەن ژنەوە، جار هەیە پیاویش لێی دەدرێ وەکو ژنیش لێی دەدرێ، ئەوەتا ڕێکخراویشیان دروست کردووە، ئەوە جگە لەوەی ئەگەر عقوبەیەکی رادیع هەبێت لە قانون دا، بەڕاستی دوو کەس، دوو هاووڵاتی ئەگەر لە بازاڕێك دا، لە عەلوەیەك دا، لە شوێنێك دا دەبێتە کێشەیان، کەس جورئەتی ئەوە ناکات پەنجە بدات لەوەی تریان، پیاوێك گێڕایەوە وتی لە وڵاتی ئێران دوو کەس ببوو بە نیزاعیان، لەسەر جاددەیەك دا شەڕیان بوو، ئەویان دەیووت بەوی تریان دە ئەگەر ئازای پەنجەم لێ بدە، چونکە هەر پەنجەی بەری کەوێ تووشی کێشەی گەورە دەبێ دوایی لە قانون دا، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەڵێ/ (بزن تا بزنم)، خاتوو تەلار لطيف، فەرموو.

بەڕێز تەلار لطيف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئامانج لە پێشکەش کردنی ئەم پرۆژە یاسایە کەمکردنەوەی توندوتیژی بوو بەرامبەر بە ژنان، ئێمە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانمان هەیە، لەبەر ئەوەی تا پلە چوارە، ئەو ژنانەی توندوتیژیان لە بەرامبەر دا دەکرێ، بەدەر لەو یاسایە دێنەوە سەر یاسا ئەصڵەکەی کە یاسای سزادانی عیراقی یە، لە ئێستا عقوبەکە زۆر زۆر کەمە، دائیمەن (413) ئاراستەکەی بەرەو غەرامە دەڕوات، بۆیە ئێمە لە لیژنە پەیوەندیدارەکانیش زۆر گفتوگۆمان کرد لەسەر دانانی ئەو غەرامەیە و زیادکردنی سزاکە، دواتر ئەوە بوو ڕەئیەکان وابوو ئەو یاسایە هەیە، بەڵام من ئێستا بەڕاستی لەگەڵ ئەوەدام پشتگیری قسەکانی خاتوو گەشە دەکەین بەزیادکردنی ئەو نەصە، ئێمە دەتوانین موعالەجەیەکی ئەم حاڵەتەش بکەین، ببینە پاڵپشتێ بۆ چاککردنی ماددەی (413)، هەروەها کارکردن بۆ ئەوەی موعالەجەی ئەو حالەتەی یاسای توندوتیژی خێزانیش دەکەین، لە هەمان کاتیش دا دەبێتە هۆکارێك بۆ کەمکردنەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك دلێر مصطفى، فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفى حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە ڕەفز كردنی لیژنەی یاسایی بۆ زیادكردنی بڕی غەرامە زۆر لە جێگای خۆی دا نییە، چونكە غەراماتی یاسای (111)ی (1969) بۆ دەیان ساڵ پێش ئێستا نووسراوە، كە پارەی ئەو كاتە بە قیمەت بوو، ئێستا ئەوە نییە، ئەوەی د. ڤالاش یەعنی ئەگەر بە پرۆژە بڕ یارێكیش بێت، ئەوە بە شێك لە ستراتیجییەتی ڕەدع، ڕەدعی جەریمە هەوڵ بدەین هەموو ئەو غەرامانەی كە پەیوەندیدارن بە یاسای (111)ەوە، بكرێتە چوار قات، یان غەرامەكان زیاد بكرێن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو بەهار عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من نوقتە نیزامیم هەبوو پێش گفتوگۆكان، داوای ڕوونكردنەوە لە لیژنەی یاسایی دەكەم، یاسای غەرامات كە ئەو بڕانەی دیاری كردووە، ئێمە دەزانین بە پێی ڕۆژگار ئەو بڕانە كەم و زیاد دەكات، لە ئێستادا ئێمە گفتوگۆی یاسایەك دەكەین، ئەگەر پێمان كەم بێت، یان پێمان زیاد بێت لەگەڵ یاسای غەرامات چۆن ئەو هاوسەنگی یە بكەین؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، ڕوونكردنەوەشیان هەیە، ڕوونكردنەوەی زیاتر دەدەن، ئێستا لیژنە پەیوەندیدارەكان، بەڕێز د. سراج، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز.

ئێمە وەكو لیژنەی ئەوقاف پاڵپشتی ڕای لیژنەی یاسایی دەكەین، بەڵام لە ڕووی مەنتیقییەوە بەڕاستی مەنتیقی نییە ئەعلا سەقفی لێدان (225000) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار بێ لە ڕۆژگارێكی وەكو ئەوڕۆ، لەبەر ئەوەی هەندێك لێدان هەیە بەڕاستی كاریگەری زۆر خەراپ لەسەر جەستەی مرۆڤ دەهێڵێتەوە، جا بۆ ژن بێ، بۆ پیاو بێ، بۆ هەر حاڵەتێكی دیاری كراو بێت، ناكرێ لێدان جاری وا هەیە یەعنی بەشێوازێكە ئینسان تووشی شێواندن دەكات، جا بۆیە ئێمە لێرە وەكو لیژنە داوا دەكەین كەوا قانونی غەرامات داوای تەعدیل بكرێت، یاخود لێرە ئەو غەرامەیە سەقفی ئەعلای زیاد بكرێت، ناكرێ هەر جۆرە لێدانێك بێ سەقفی ئەعلای (225000) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لیژنەی پەیوەندیدارەكان ئیسنادمان لە سەر خودی یاساى عقوبات نەكردووە، كە ساڵی (1969) دەرچووە، بەڵكو ئیسنادمان لەسەر یاسایەك كردووە كە لە ساڵی 2002 دا دەرچووە، بڕی غەرامەكەش كە لەو یاسایەدا هاتووە بڕێكی كەمە، ئێمە هەموو لەگەڵێن، بەڵام ئێمە داوا لە ئەندامانی پەرلەمان دەكەین كە پرۆژە یاسایەك پێشكەش بكەن بۆ هەموار كردنەوەی ئەو یاسایە، چونكە كاتێ كە ئەو یاسایە هەموار دەكەینەوە لە ماددەی یەكەمی دا، ئەو كات زۆر بە ئاسانی دەتوانین ئەو بڕی غەراماتانەش كە لە ناو قانونی عقوبات دا هەیە و بە كەمی دەزانین زیاد بكرێت، ئەو كات ڕێگری یاساییمان نابێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

هەر باشتر وایە لیژنەی یاسایی خۆی هەستێ بەم كارە، ئەوە باشترە، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش دووپاتی دەكەمەوە كە ئێمە لە لیژنەی یاسایی كە لە ڕاپۆرت دا داوامان كردووە ماددەی (413) وەك خۆی بمێنێ، بە مەعنای ئەوە نییە ئێمە ئەو غەرامەیەمان پێ قبووڵە، بەڵام ئەو یاسای غەراماتە كە هاتووە دوو جار خاصە، یەكەمیان خاصە بە غەراماتەوە، دووەمیان خاصە بەو غەراماتانەی كە لە یاسای سزادانی عیراقی ژمارە (111)ی ساڵی (1969)دا هاتووە، واتا تۆ لە یاسایەكی تر دەتوانی، لە یاسای تو ندو تیژی خێزانی دەتوانی ئەوە لابدەی، بەس لێرەدا دوو جار خاصە، بۆیە نەمانتوانیوە لێی لابدەین، بەڵام وەكو (مبدأ) ئێمەش لەگەڵێن، لەگەڵ تەعدیل كردنەكەداین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د. فرست صۆفی، نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا دەقەكەم لەبەر دەست دا نییە، بەس لە ساڵی (2011) ئەو مەبلەغانە هەموو لێرە بەراورد كراوە، یەعنی هەموو گۆڕاوە، ئەو هەزار دینار و پێنج سەد دینارە نەماوە، ئێستا نەصەكەم لەبەر دەست نییە ئەگەر نا دەمخوێندەوە، هەمووی بوویتە پێنج سەد هەزار و دوو سەد و پەنجا هەزار و سەد و پەنجا هەزار، یەعنی ئەوە گۆڕاوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باش، بەڕێز كاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەصەکە لێرە کە هاتووە دەڵێ (من إعتدى عمداً على آخر بالجرح أو بالضرب أو العنف أو بإرتكاب أي فعل..)، با ئێمە بێینە سەر مەبلەغەکە، نووسراوە (225000) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار لە دەقی قانونەکە، ئەو دوو سەد و بیست و پێنج هەزارە هی ئێستایە؟ پێم خۆشە لیژنەی یاسایی پێمان بڵێ ئەو دوو سەد بیست و پێنج هەزار دینارە چییە؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە موعەدەلی هاتۆتە لای تۆ، ئەو کتابە بە تەعدیل کراوی هاتووە.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڵێ موعەدەلە، نووسراوە موعەدەل، هی ئەمڕۆیە بەڵێ، یەعنی پارەکە زیاد کراوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ئەو دوو سەد بیست و پێنج هەزارە پارەی ئێستایە، کەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، کەواتە چۆن ئەوە تەعدیل کراوە لەگەڵ ئەو یاسایەی کە بەڕێز د.ڤالا دەیڵێ؟ بۆچی لێرە تەعدیل کراوە؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیارێکی تر هەیە، ئەو بڕیارە کە سوڵتەی ئیئتیلافی موەقەت (خلال فترة مابين 15 تشرين الأول 2003 و 15 كانون الثاني 2004) سەبارەت بە عوملەی عیراقی جەدید و مەعدەنی و وەرەقی دەری کردووە، لەو بڕیارەدا هاتووە کە (أستبدلت، سعر الدينار السويسري القديم يعادل (150) دينار جديد)، لێرە ئێمە ئیسنادمان لەسەر ئەو بڕیارە کردووە، کە بڕیارێکی یاسایی یە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە، ڕایەکیان ئەوەیە کە ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بڕی غەرامەکان بە یاسایەکی تایبەت، بە هەموارکردنی یا سای غەراماتی یا سای سزادانی عیراقی چارەسەر بکرێ، ڕای دووەمیشیان ئەوەیە کە ئەم غەرامەیە لێرەدا گۆڕانکاری بەسەردا بێت، بەشێوەیەك کە لە (500000) پێنج سەد هەزار دینار کەمتر نەبێ و لە (3000000) سێ ملیۆن دینار زیاتر نەبێ، ڕای لیژنەی هاو بەش دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە؟ عقوبەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە و دواتر بە

پرۆژە یاسایەکی هەموار کۆی غەرامات دەستکاری بکریێت و چاك بکریێتەوە، (40) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (4) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەوە بخوێننەوە، ماددەی (5).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5)

بڕگەیەك بۆ ماددەی (414) زیاد بکرێ بەم شێوەیە:

(إذا نشأ الإعتداء أذى أو مرض أدى إلى عجز المجني عليه بصورة دائمية تكون عقوبته السجن).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە بڕگەیەك زیاد دەکرێ بۆ ئەو ماددەیە، ئەصڵی ماددەکە باسی چی دەکات؟ بخوێندرێتەوە باشە.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

المادە (414):

اذا توفر في الاعتداء المذكور في المادتين (412، 413) احدى الحالات التالية اعد ذلك ظرفا مشدداً:

اولاً: وقوع الفعل مع سبق الاصرار.

ثانياً: وقوع الفعل من قبل عصابة مكونة من ثلاث اشخاص فأكثر اتفق على الاعتداء.

ثالثاً: اذا كان المجني عليه من اصول الجاني.

رابعاً: اذا ارتكب اعتداء ضد موظف او مكلف بخدمة عامة اثناء تأدية وظيفته او خدمته او بسبب ذلك.

خامساً: اذا ارتكب اعتداء تمهيداً لاتكارب جناية او جنحة معاقب عليها بحبس مدة لا تقل عن سنة او تسهيلا لارتكابها او تنفيذاً لها او تمكيناً لمرتكبها او شريكه على فرار او تخلص من العقاب.

داوای زیادکردنی بڕگەیەك دەکرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە، ڕاپۆرتی هاوبەش؟ د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5): ڕاپۆرتی هاوبەش:

ماددەی (414) لە یا سای سزادانی عێرا قی ژ مارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

ڕوونکردنەوە بدەین بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

بەڵێ، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی لە ڕاپۆرتی هاوبەش ئیشارەتی پێدراوە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە ئەوە یە كە سەنەدێكی قانونیمان هەیە و ئەوێشیان ئەوەیە ئەم هەموار كردنەی كە هاتووە و ئەوەی كە داوا دەكرێ هەر خۆی لە بڕگەی (2) لە ماددەی (412) داهاتووە، كە دەڵێ (وتكون العقوبة بالسجن مدة لاتزيد على (7) سنوات أو بالحبس اذا نشأة عن الفعل عاهة مستديمة دون ان يقصد الجاني احداثها) عاهەی موستەدیم واتە عەجزی مەجنا عەلیەی بە سورەی دائیمی، پاشان ماددەی (414) دێت كە تايبەتە بە بارە توندكەرەكان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

د.سراج ڕوونكردنەوەی زیاترت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بیزەبت ڕەئی ئێمەش وەكو لیژنەی ئەوقاف هەمان ڕایە، ئەو ماددەی كە ئەوان داوا یان كردووە لە پرۆژە یاسایەكە بڕگەیەكی بۆ زیاد بكرێ، ئەو بڕگەیەی كە ئەوان داوای دەكەن زیاد بكرێ تەنها لە ماددەی 412 لە بڕگەی (2) زۆر بە وازحی و ئاشكرایی هاتووە، هەر ویستم تەوزیحەك بدەم بۆ ئەندامانی بەڕێز.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

باشە كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێ؟ خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطيف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

داوا كردن بۆ زیادكردنی ئەو بڕگە یە بۆ ماددەی (414) مەبەست لێی ئەوە یە كە دەبێ بە زەرفێكی موشەددەد، یەعنی ئەمەی لێرە هاتووە ئەو حاڵەتانەی كە دەبێ بە زەرفێكی موشەددەد تیایدا دیاری كراوە، ئەگینا لە ماددەی (412) لەگەڵ (413) حاڵەتەكانی جیاوازە بەس لێرە ئەمانەی ئێمە ئیزافەمان كردووە بۆ ئەمە لەبەرئەوەی دەبێ بە زەرفێكی موشەددەد، یەعنی داوا كردنەكە و مەبەستەكە لێرەدا دەبێ بێتە سەر ئەو خاڵانە و خاڵی شەشەم، بۆ ئەویش ببێتە زەرفێكی موشەددەد لە كاتێك دا كە ئەو.......... .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

ئاخر ئەگەر بە ماددەیەكی تر موعالەجە كرابێ، لە شوێنێك ناوی هێنرا بێ و دوایی دەتوانرێ جارێكی تر بكرێ بە زەرفی موشەددەد؟ تەلار خان فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە دەتوانرێ وەکو زەرفێکی موشدەد ئەو حاڵەتانە، چونکە دووبارە و سێ بارە دەبێتەوە، ئەگەر لەوێدا ئیزافە بێ وەکو زەرفێکی موشەددەد باشترە، چونکە ئەو حاڵەتانەی کە ڕووبەڕووی ژنان دەبێتەوە زیاتر ئەو بڕگەیە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە سوپاس، د.جوان فەرمووو.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ بەڕێز لیژنەی یاساییمە لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف د. سراج و د. ڤالا، ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە ئەگەر بگەڕێیەوە سەر ماددەی (412) بە سەریحی ماددەی (2) ئەو کێشەیەی حەل کردووە بە عقوبەی زەرفی موشەددەدکە هەر لە خودی یاسایەکەی لە ماددەی (414) باس کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندارەکان ڕوونکردنەوەی خۆتان دا، پێموابێ ئیتر پێویست ناکات ڕوونکردنەوەی زیاتر بدرێ و بیخەینە دەنگەوە، دوو ڕا هەیە، ڕایەکیان ئەوەیە کە ئەو ماددەیە، ماددەی (414) وەکو خۆی بمێنێتەوە و هیچی بۆ ئیزافە نەکرێ، ڕای دووەم ئەوەیە کە بۆی ئیزافە بکرێ، بڕگەیەکی تری بۆ ئیزافە بکرێ و بکرێ بە بڕگەی شەشەم کە ئەگەرلە ئەنجامی دەستدرێژی کردن ئازار یان نەخۆشیەك یان عەجزێکی بەردەوام دروست بوو ئەوا زەرفی موشەشدەدی بۆ حساب بکرێ، ڕای ڕاپۆرتی هاوبەش دەخەینە دەنگەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە، (41) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (4) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی دوای ئەوە ماددەی (6) د.بەهار فەرمووو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6) ماددەی (379) بڕگەی یەکی ئەم یاسایە هەموار دەکرێت بەزیادکردنی سێ بڕگە:

أ/ سکاڵا لە مەڕ زینا بە سەر دەچێ و مافی شارستانی نامێنێ بەمردنی هاوسەری سکاڵاکار بە مەرجێك مردنی هاوسەری سکاڵاکار لەلایەن زەوجی زانی و عەشیقەکەیەوە نەبووبێ.

ب/ دەست هەڵگرتنی مێرد لە دادگایی کردنی پیاوە زیناکارەکە بەهەمان شێوە بە دەستهەڵگرتن لە دادگایی کردنی ژنەکە دەژمێردرێت.

ت/ هەمان حوکم جێ بەجێ دەکرێت ئەگەر ئافرەت تەنازولی کرد لە دادگایی کردنی پیاوە زیناکارەکەی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

بەس ئەمە ئەگەر پەسەندیش بکرێ ئەبێ بکرێتە ماددەی (1) دەقی ماددەکە له یاسای سزادانی عیراقی؟ د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادده (379):

اولا: تنقضي دعوى الزنى ويسقط الحق المدني بوفاة الزوج الشاكي او تنازله عن محاكمة الزوج الزاني او برضا الشاكي بالعودة الى معاشرة الزوج الزاني قبل صدور الحكم النهائي في الدعوى، ويعتبر تنازول الزوج عن محاكمة زوجته الزانية تنازلاً منه عن محاكمة من زنى بها.

ثانياً: وللزوج كذلك ان يمنع سير في تنفيذ الحكم الصادر على زوجه واذا توفى الشاكي يكون لكل من اولاده من الزوج المشكو او الوصي عليهم ان يمنع السير في تنفيذ الحكم).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

د.ڤالآ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/6

ماددەی (379) له یاسای سزادانی عێراقی ژماره (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەکو خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

تکایە ڕوونکردنەوە بدەن بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی دەقی ماددەکە خۆی چییە و هەموارەکە داوای چی کردووە و بۆچی داوای دەکەن وەکو خۆی بمێنێتەوە؟، د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە لە هەموارەکە داوای کراوە هیچ شتێکی زیاد نییە لەوەی کە لە یاسایەکەدا هەیە، ئەوەی کە داواکراوە هەمووی لە یاسایەکەدا هەیە، مافی شارستانی نامێنێ، هەمان حوکم بەسەر ئافرەتەکە جێ بەجێ دەکرێ، هەمووی هەیە، بۆیە ئێمە داوامان کردووە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ خاتوو شکریە فەرموو.

بەڕێز شكريە اسماعيل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستی دا ئەگەر بەوردی لەم ماددەیە وردببینەوە، كەموكورتیەكی زۆری تێدا هە یە، بۆ یە من داوای ز یاد كردنی سێ برگەم كردووە، لەبرگەی یەكەم ستەمێكی زۆر لە پ یاو كراوە، لە بر گەی دوو لەكۆتایی دا دوو ستەم لە ئافرەت كراوە، بۆیە ئافرەت و پ یاو دوو درو ستكراوی خوای گەورەن، لە سزا و پادا شت و عەفو كردن خوای گەورە وە كو یەك بۆی دا ناون، بەڕێز سەرۆكی پەر لەمان یەعنی ئە گەر لە بە شی یە كەم وردبی نەوە، بیزە بت ڕووداوێ كی لەم شێوازە لە هەرێمی كورد ستان ڕوو یداوە، پیاو ێك سكالای لە سەر خێزانەكەی و دۆستەكەی تۆمار كرد، پاشان هەردووكیان گیران، پیاوەكە تۆزێك شارەزایی هەبوو، گیراوە كە، واتە تاوانبارەكە شارەزایی لە یاسا هەبوو، بیری لەوە كردەوە چۆن دەربچێت و ڕز گاری ب بێ لە بەندیخا نە، بۆیە بە پارە كەسێكی تەوسیە كرد كە پیاوی ئەو ئافرە تە بكوژێ كە ئەو دۆ ستایەتی لە گەڵی هەبوو، وە فیعلەنیش كوشتی، ئێستا ئەم پیاوە لە جادە دە سوڕێتەوە، بەڵام م ێردی ئافرەتە كە هەم شەرەفی چوو و هەم كوژراش، بۆ یە من داوام كردووە ئەو برگە یە ز یاد بكرێ، سكالا لە مەڕ زی نا بەسەردە چێ و مافی شارستانیەتی نامێنێ بەمردنی هاوسەری سكالاكەر، بەمەرجێك مردنی هاوسەری سكالاكار لەلا یەن زەو جی زیناوە، عاشقەكەوە نەبێ، ئەگەر پیاوەكە كە گیراوە دۆستەكەی دەستی لە كو شتنی نەبێ، یەعنی بە مەرج بگیرێ، یەعنی چۆن دەكرێ، خۆ ئەم حاڵەتانە هەیە و ئەمە ڕوویداوە بە واقع، لەڕاستی دا ئایا ئەمە ستەم نییە لە پیاوەكە دەكرێ! حاڵەتی دووەم و سێیەم، سەیركەن لە دوو حاڵەت ستەم لە ئافرەت دەكرێ، بزەبت حاڵەتێكی لەم شێوازە ڕوو یداوە لە هەرێمی كورد ستان، پیاو ێك كە سكالای لە سەر ئافرەتە كە و دۆ ستی ئافرەتەكەی تۆمار كردووە، پاشان ئەم پیاوە لەگەڵ دۆستی ئافرەتەكە سوڵحی كردووە بە پارە، یەعنی ئەو پیاوە بەربووە، بەڵام حاڵەتی تو ندكاری سزا لە سەر ئافرەتە كە هەر ماوە، بۆ یە من داوام كردووە ئە گەر پیاوەكەی عەفو كرد، مەفروزە ئافرەتەكەش بە بەر عەفوە كەی بكەوێ، لەبەر ئەوە لە یا سایەكە وادەڵ ێت، یەعنی پێچەوانەكەی بۆ نەبێت، بۆ ئافرەتەكە هەر توندكاری سزایی لە سەر بمێ نێ، حا ڵەتێكی تر ئە گەر هاتو بیزەبت ئەمەش ڕوویداوە لە هەرێمی كوردستان، ئەگەر ئافرەتەكە سكالای لەسەر خیانەتی زەوجی لە پیاوە كە و لە عا شقی پیاوە كەی كرد، پا شان لە گەڵ پیاوە كەی خۆی پێكها تەوە پیاوە كەی عەفو كرد ئافرەتەكە هەر لە سجن دەمێنێتەوە و توندكاری سزای یاسایی لە سەر دەمێنێ تەوە، ئا یا ئە مە ستەم نی یە لەئافرەت؟ یەعنی لەدوو حاڵەت ستەم لە ئافرەت دەكرێ ئەگەر عەفو هەیە لە یاسادا لە هەردوو حاڵەتە كە لە بۆ پیاوەكە دەبێ و ئەی بۆ بۆ ئافرەتەكە نەبێ؟، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطيف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ڕا پۆرتی هاو بەش دە کەم، لەبەر ئەوەی بەڕا ستی ئینقیتاع و تەنازول زۆر بە واز یحی لە ماددە کەدا هاتووە و تە سبیت بووە و جێگا کراوە تەوە، پێویست بە ئیزا فە کردن نا کات، ئەو حا ڵەتی کوشتنەش کە باسکرا ئەوە لە ماددە یەکی دیکە و بە پێی ئیسپات و دەلائیل دە توانێ، شێوازی مامە ڵەی جیاوازە لەڕووی تەحقیقی و لەڕووی دادگا کانی جینایاتیشەوە ئەوا ئەو کا تە دادوەر خۆی مامەڵە یەکی جیاوازی لەگەڵ ئەو حاڵەتە دەکات و،زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

د.جوان فەرموو.

بەڕێز د.جوان اسماعيل عزيز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ڕاپۆرتی هاوبەشم، بەڕاستی هەموارکراوەکە هیچ فەرقی نی یە لە گەڵ دەقە کەی، هەروەکو لیژنەی هاوبەش گوتی لەگەڵیانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

لەگەڵ ئەوەی ماددەکە ناڕوونیەکی تیایە و نازانم هەندێ لەو سەرنجانەی خاتوو شکریە اسماعیل باسی کرد وەجاهەتی تیایە، وای دەبینم وەکو ڕای شەخسی خۆم، بەڵام دەنگدانی ئە ندامانی پەر لەمان ئەم بابە تە یەکلادەکا تەوە، دوو ڕا هە یە، ڕا یەکیان ئەوە یە کە لە ڕا پۆرتی هاو بەش دا هاتووە بەو شێوەیەی خۆی بمێنێتەوە، ڕایەکەی تریان ئەوەیە کە بۆ هەندێك زەمانات کە پێویست دەکات بۆ پیاو و بۆ ژن دە ستکاری بکرێ و هە ندێ تە عدیلاتی تێ بکرێ بەو شێوەیەی کە لە پرۆژە یا سا پێشنیارکراوەکەدا هاتووە، ڕای هاوبەش دەخەینە دەنگەوە کێ لە گەڵ ئەوە یە کە وە کو خۆی بمێنێتەوە؟ (35) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (7) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (7) لەڕاپۆرتی هاوبەش.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (7) پێویستە لەسەر لایە نە پەیوەند یدارەکان حوکمەکانی ئەم یا سایە جێبەجێ بکەن، لە تەبع ئەنجومەنی وەزیران هاتووە، بەڵام (پێویستە لە سەر) لە بەر ئەوەی پەیوەند یدارە بە سولتەی قەزائیش، بۆیە پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو ماددەیە بەو شێوەیە خوێندرا یەوە؟ کەس نی یە، کەوا تە کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیە کە خوێندرایەوە؟ (49) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (8) ئەم یاسایە لە ڕۆژی بلاوبوونەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقائعی کوردستان جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هە یە لە سەر ماددە کە؟ کەس نی یە قسەی هەبێ، کەوا تە کێ لەگەڵ یەتی بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە؟ (46)کەس لەگەڵیەتی، کێ دژ یەتی؟ کەس نی یە دژی بێ، کەوا تە پە سەند کرا، هۆ یەکانی دەرچواندن. د. ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆ یەکانی دەر چواندن لە پ ێاو بەرجە ستە کرد نی داد گەری و هێنا نە کا یەی کۆمەڵگا یەکی دوور لە توندوتیژی جیاکاری ڕەگەزی ئەم یاسایە دەرچوێنرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر هۆیەکانی دەرچواندن، کەس هەیە؟

کاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە بۆچوونی من وشەی بەرجەستە ئا لێرەدا زەعیفە، لەبەر ئەوەی ئە مە قانو نە ئەبێت، یەعنی موتلەق بێت وە کو ریاز یات لە ج یاتی و شەی بەرجە ستە بەم شێوەیە بێ یەکێك لەم دوو کەلیمە یە لە پێ ناو چەسپاندنی دادگەری، ئینجا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەستەبەرکردن جوانتر نییە؟

بەڕێز ئاری محمد هەرسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرجەستە زەعیفە، ئەگەر مەبەست چەسپاندن و جێبەجێ کردن بێ، بەڵێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەری بگرن ئەو رایە. کاك محمود گومانت هەیە؟ کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

پشتیوانی لە رای کاك ئاری دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پشتیوانی هی لیژنەی پێشمەرگە .

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لە پێشنیارەكەی بەڕێز كاك ئاری دەكەین، بۆیە بەو شێوەیە دامانڕشتەوە، هۆ یەكانی دەر چواندن لە پێناو چە سپادنی داد گەری و هێنا نە كا یەی كۆمەڵگا یەكی دوور لە توندوتـیژی جیا كاری رە گەزی ئەم یاسایە دەرچوێنرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی كە خوێندرایەوە؟ (56) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژ یەتی؟ (1) كەس دژ یەتی، كەواتە پەسەند كرا كێ لە گەڵ كۆی یا ساكەیە بەو شێوەیەی خوێندرا یەوە؟ (57) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی دژی هەموو یاساكەیە؟ ئێ خۆ هەر یەك ماددەیە، یەك ماددە دەستكاری كراوە؟ (3) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، پیرۆز بایی لە خەڵكی كورد ستان ئە كەین بە بۆ نەی دەر چوونی ئەم یا سایەوە، زۆر سوپاس بۆ لیژنە پەیوەندیدارەكان/ ئەتوانن بگەڕێنەوە شوێنەكانی خۆ تان تەنها لیژ نەی یا سایی لە سەر مینەسە بمێنێتەوە بۆ دەست كردن بە بڕگەی دووەم لە بەرنامەی كاری دانیشتنی ئەمڕۆمان، فەرموون.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە بریاری یەكەم: بریتیە لە پرۆژە بڕیاری ناونانی شاری رانیە بە پایتەختی ئازادی، ئەم پرۆژە بڕیارە لە شەش بڕگە پێكهاتووە، لەگەڵ هۆ یەكانی دەر چواندن لەلا یەن ژ مارەی یا سایی لە ئە ندامانی پەر لەمان پێشكەش كراوە ئە مە ناوەكانیا نە: 1. سۆران ع مر 2. مەروان گەلاڵی 3. شوكریە شێخانی 4. هەورامان گەچێنەی 5. نجیبە لطیف 6. سهام عمر 7. منیرة عثمان 8. زولفا محمود 9. محمود حاجی عمر 10. رۆزا محمود 11. عادل عزیز 12. برزۆ مجید 13. علی حەمە صالح 14. ئومێد حەمە علی 15. انور قادر 16. ح سن صالح 17. ع بدالرحمن ع لي ر ضا، داوا كارین لە بەرێزتان ئەم پرۆژە بڕ یارە ئارا ستەی لیژ نە پەیوەندیدارەكان بكەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یا سایە ئارا ستەی هەردوو لیژ نەی ناوخۆو یا سایی پەر لەمان و گ شت ئە ندامانی پەر لەمان دەكرێت.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە بریاری دووەم: بریتیە لە پرۆژە بڕیاری بە پارێزگار كردنی ئیدارەی گەرمیان، ئەم پرۆژە بریارە لە شەش بڕگەو هۆیەكانی دەرچواندن پێكهاتووە لە لایەن ژ مارەی یا سایی لە ئە ندامانی پەر لەمان پێ شكەش

کراوە کە ئەمە ناوەکانیانە (1- بێستون فائق- 2- محمود حاجی عمر، 3- برزۆ مجید، 4- ئومێد حەمە علی، 5- فائق مصطفی، 6- عبدالرحمن علی، 7- ایوب عبداللە، 8- سالار محمود، 9- شێرکۆ حەمە امین، 10- ئێڤار ابراهیم، 11- ابوکاروان، داواکارین لە بەڕێزان ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان، لیژنەی ناوخۆ و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمانی کوردستان دەکرێت. خاتوو مریم فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان، دیارە لە جەلسەکانی رابردوو، لە جەلسەی ئەمرۆشدا کۆمەڵێک پرۆژە لەسەر پرسی بە پارێزگا بوونی بەشێك لە ناوچەکان لەلایەن پەرلەمانتارانەوە ئاراستەی دەستەی سەرۆکایەتی کراوە، دەست خۆشیان لێدەکەین خراوەتە بەرنامەی کارەوە، بەڵام ئەمە لە کاتێدایە ئێمە بەراستی تاوەکو ئێستا لە ساڵی (1999)ەوە بریاری (4) قەزا هەیە کە بکرێت بە پارێزگا، بەڵام جگە لەوەی پارێزگای هەڵەبجە دروست کراوە ئەوکانی کە نەخراوەتە بواری جێبەجێ کردنەوە بۆیە من لێرەوە جگە لەوە، داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە تاوەکو ئێستا چەند یاداشتێك ئاراستەی دەستەی سەرۆکایەتی کراوە، لەسەر پرسی بە پارێزگا بوونی دەڤەری ڕاپەرین، هەروەها سۆران و زاخۆ لێرەوە داوا لە بەڕێزتان و لایەنی بەرپرس کە حکومەتە یان ئەو جیهەتەی کە پەیوەستە بەو بڕیارەوە گەشتی پەرلەمان بکرێ بە تایبەتی ئەو یاداشتەی کە لەسەر پرسی بە پارێزگا بوونی رانیە، تاوەکو ئێستا ئاراستەی بەڕێزتان کراوە بخرێتە بەرنامەی کارەوە بۆ گفتووگۆ کردن، بانگهێشتی لایەنی بەرپرس بکرێت، بۆچی تاوەکو ئێستا ئەو بڕیارە جێبەجێ نەکراوە، هەروەها بۆ ئەوەی بەرچاوی هاووڵاتیان روون بێت لەسەر ئەو پرسە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من ئەمەوێ روونکردنەوەیەك بدەم بە دەستان، بەڕێزان ئەو پرۆژە بڕیارانەی یان ئەو پرۆژە یاسایانەی کە خوێندنەوەیان بۆ کراوە تا ئێستا لە پەرلەمانەوە بۆ بە پارێزگا بوونی قەزاکانی هەرێمی کوردستان، ئاراستەی حکومەتی ئەکەین، بۆ ئەوەی حکومەت رای خۆی لەسەر بدا بە دڵنیاییەوە پەیوەندی بە سیاسەتی جێبەجێ کردنی هەموو هەرێمی کوردستانەوەیە، بۆیە پێویست ئەکات حکومەتیش رای خۆی لەسەربدا، بە تایبەتی لەم دۆخەی کە قەیرانی دارایی لە هەرێمی کوردستان هەیە، ئیستیحداس کردنی پارێزگاکان ڕەنگە کارێکی هەروا ئاسان نەبێ، پرسی بە پارێزگا بوونی هەڵەبجەش لە راستیدا تەنها پەیوەندیدار نەبوو بە هەرێمی کوردستان، یەعنی لەسەر ئاستی عێراقیش کۆدەنگی لەسەر هەبوو، تەنانەت لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقیش پرۆژە یاسای بۆ ئەوە پێشکەش کرابوو، ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ناردیەوە بۆ هەرێمی کوردستان، بۆیە یەعنی پارێزگای هەڵەبجە کە لە خولەکانی پێشووش قسەی لەسەر

كراوه، لەلا يەن حكومە تەكانى پێ شووى هەرێمى كورد ستانيش كارى لە سەر كراوە پر سێك بووە تايبەتمەنديەكى خۆى هەبووە، يەعنى پەيوەندى بە لامر كزى ئيدارى لە هەرێمى   بە كۆى پارێزگا كانى تريش، لەگەڵ حكومەت تەنسيق دەكرێ بە تايبەتى ليژنەى ناوخۆ بەرێزان ئەندامانى پەرلەمان ئاگاتان لێ بێ ليژنەى ناوخۆ ئەتوانێ، لەگەڵ حكومەت ئەم پرسە تاوتوێ بكات بۆ ئەوەى بە شێوەيەكى باش بتوانرێ ئەم مەسەلەيە ديرا سە بكرێ وە بڕيار ێك بدرێ لە خز مەتى هەموو هەرێمى كورد ستاندا بێت، هەموو قەزاكان و بە تايبەتى ئەو قەزانەشى كە داواى پارێزگاى سەربەخۆ ئەكەن لە قازانجى هەموو لا يەك بێت، ئەگەر نوقتەى نيزاميەكانتان پەيوەنديدار نييە بەو بابەتە با كۆتايى پێ بێنين.

خاتوو فيروز فەرموو.

بەرێز فيروز طە عبدالخالق:

بەرێز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەز ژى هەروەسا پشتگيريا ئاخفتنا بەرێز مريەم خانێ دكەم بەس من دڤێت راستكرنەك بدەم بڕيارا ژمارا يازدە (11) ل (1999/9/22) بڕيارا پارێزگەهـ بوونا هەر چار باژێرێن كوردستانێ بوو، ئاكرێ و سۆران و رانيە و هەڵەبجە، نە زاخۆ بوو من دڤيا بەس راستكرنەڤە بيت، زۆر سوپاس.

بەرێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:

كاك محمد فەرموو.

بەرێز محمد سعيد صادق:

بەرێز سەرۆكى پەرلەمان.

قسەكانى من فيروز خان كردى پشتگيرى لە فيروزخان و لە خاتوو مريەم خان دەكەين، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:

بەرێزان بەم شێوەيە دانيشتنەكەمان كۆتايى پێهات، زۆر سوپاس بۆ ئێوە.

فخرالدين قادر	**جعفر ابراهيم ئێمينكى**	**د. يوسف محمد صادق**
سكرتێرى پەرلەمانى	**جێگرى سەرۆكى پەرلەمانى**	**سەرۆكى پەرلەمانى**
كوردستان عێراق	**كوردستان عێراق**	**كوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (8)ی

چوار شەممە ڕێکەوتی 13/4/2015

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (8)

چوارشەممە ڕێكەوتی 2015/4/13

كا تژمێر (11)ی پێش نـ یوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێـكەوتی 2015/4/13 پەر لەمانی كورد ستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یو سف محمد صادق سەرۆكی پەر لەمان و، بە ئا مادەبوونی بەڕێز جعفر ا براهیم ئێمینـكی جێـگری سەرۆك و، بەڕێز فخرا لدین قادر سكرتێری پەر لەمان, دانیـشتنی ژ مارە (8)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژ مارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كورد ستان - عـێراق, دە ستەی سەرۆكایەتی پەر لەمان بڕ یاری دا دانیـشتنی ژ مارەی (8)ی خولی گر ێدانی دووە می ساڵی یە كەم لە خولی چوارەمی هەڵ بژاردن لە كات (11)ی پێش نـ یوەڕۆی رۆژی چوارشەممە ڕێكەوتی 2015/4/13 دا بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ كردنی پرۆژ یاسای ئامادە كرد نی پرۆژەی دە ستووری هەرێمی كورد ستانی عـێراق بۆ ڕاپر سی بەپێی مادەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كورد ستان ژ مارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی پێكهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینیەكان لە هەرێمی كوردستانی عـێراق بەپێی ماددە كانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەر لەمانی كورد ستان ژ مارە (1)ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەكەمان بە ناوی گەلی كورد ستان دە ست پێ ئە كەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیـشتنی ژ مارە (8)، ڕۆژی دانیـشتن (2015/4/13)، بەرنا مەی كار، بەپێی حوكـمەكانی بڕ گە یەكی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستانی عێراق، ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو، دە ستەی سەرۆكایەتی پەر لەمان بڕیار یدا كاتی دانیـشتنی ژ مارە (8) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵ بژاردنی چوارەمی پەر لەمان لە كا تژمێر (11) ی پێش نـ یوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێـكەوتی (2015/4/13) بەرنامەی كاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ كردنی پرۆژ یاسای ئامادە كرد نی پرۆژەی دە ستووری هەرێمی كورد ستانی عـێراق بۆ ڕاپر سی بەپێی مادەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كورد ستان ژ مارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی پێكهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینیەكان لە هەرێمی كوردستانی عێراق بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

بەرێزان بەبۆنەی هاتنی ساڵرۆژی كارەساتی مەرگباری ئەنفال و جینۆسایدكردنی خەڵكی هەرێمی كوردستان لەلایەن رژێمی پێشوو، سبەینێ ئەو رۆژە بەدناوە ساڵرۆژی دەستپێكردنیەتی، و لە چەند قوناغێكی جیاواز دا ژمارەیەكی زۆری دانیشتوانی هەرێم لە سەرجەم ناوچەكانی تێدا بوونە قوربانی، بەم بۆنەیەوە دەقیقەیەك بەبێ دەنگی رائەوەستین، سوپاس، بەخێراهاتنی ئەو كۆمەڵە گەنجە ئەكەین كە پێش دەست پێكردنی دانیشتنی ئەمرۆ هاتنە بەردەم پەرلەمانی كوردستان و ئەو شانۆگەرییەیان پێشكەش كردین، هەڵبەتە داوایان لێ كردین ئەمرۆ دانیشتنەكەمان بە پێوە ئەنجام بدەین، بەلام داوای لێبوردن ئەكەین، ناتوانین دەنیشتن بەپێوە ئەنجام بدەین، بەخێرهاتنتان ئەكەین، داوای لێبوردنیش لە ئەندامانی پەرلەمان ئەكەین بەهۆی ئەو شانۆگەرییەوە بۆ ماوەیەكی كەم دانیشتنەكە دواكەوت، ئێستا داوا لە بەرێز سكرتێری پەرلەمان ئەكەین پوختەیەك لە دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەرێز فخرالدین قادر-سكرتێری پەرلەمان:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، پوختەی دانیشتنی ژمارە (7) ی كۆبوونەوەی ئاسایی پەرلەمان لە بەرواری (2015/4/7) بەو شێوەیە بوو:

1 دەست پێكردنی دانیشتن لەلایەن بەرێز سەرۆكی پەرلەمانەوە.

2- خوێندنەوەی پوختەی دانشتنی پێشوو، و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو و ئامادە نەبووی كۆبوونەوەی لیژنەكانی پەرلەمان لەلایەن سكرتێری پەرلەمانەوە.

3- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111) ی ساڵی (1969) ی هەموار كراو.

4- خوێندنەوەی یەكەمی دوو پرۆژە بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەرێزتان ئەكەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنەوە.

بەرێز فخرالدین قادر-سكرتێری پەرلەمان:

ناوی ئامادە نەبوانی ئەندامانی پەرلەمان كە لە دانیشتنی ژمارە (7) ی ئاسایی لە بەرواری (2015/4/7) مۆڵەت دراون بوون یان بێ مۆڵەت ئامادە نەبوون بەم شێوەیەیە:

1 ئاواز حمید-مۆڵەت

2- بەشار مشیر-مۆڵەت

3- جودت جرجیس-مۆڵەت

4- ڕۆزا محمود-مۆڵەت

5- زانا عبدالرحمن-مۆڵەت

6- زۆزان صادق-مۆڵەت

7- زولفا محمود-مۆڵەت

8- سرود سليم-مۆڵەت

9- شوان احمد-مۆڵەت

10- گۆران ئازاد- مۆڵەت

11- عبدالرحمن على- مۆڵەت

12- عبدالله محمود-مۆڵەت

13- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت

14- كمال يلدا-مۆڵەت

15- لينا عزريا- مۆڵەت

16- منى نبى- مۆڵەت

17- وحيده ياقۆ- مۆڵەت

18- يروانت نيسان- مۆڵەت

19- يعقوب گورگيس- مۆڵەت

20- مدينه ايوب مۆڵەت

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا دەست ئەكەين بە بەرنامەی كار كە تەوەری يەكەمی بريتييە لە (گفتوگۆ كردنی پرۆژ ياسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی مادەكانی (72، 74، 75) لە پەيڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.)

داوا لە ليژنەی ياسايی ئەكەين بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست كردن بە گفتوگۆ كردن لەسەر پرۆژە ياساكە، كاك سەهراب نوقتەی نيزامييە؟

بەڕێز سەهراب ميكائيل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ليژنا وەرزش و لاوان هەر دەستپێكێ بڕياردەر نەبوويیە.....

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سەهراب ئەوە پەيوەندی بە بەرنامەی كارەوە نييە، هەر كێشەيەكتان هەيە ئەتوانن بە يادداشتێك ئاراستەی سەرۆكايەتی پەرلەمانی بكەن، سوپاس، فەرموو ئەسڵی پرۆە ياساكە و ڕاپۆرتی خۆتان لەسەری بخوێنەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەسڵی پرۆژە یاسای ئامادە كردنی **پرۆژە یاسای ئامادە كردنی دەستووری كوردستان عێراق بۆ راپرسی**

ماددەی یەكەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە كە لەم یاسایەدا هاتووە:

هەرێم-هەرێمی كوردستان- عێراق

پەرلەمان: پەرلەمانی كوردستان عێراق.

حكومەت- حكومەتی هەرێمی كوردستان-عێراق

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان عێراق.

لیژنە: لیژنەیەكی دامەزرێنەرە بۆ ئامادە كردن و پێدا چوونەوەی پرۆژەی دەستووری كوردستان بەپێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

ماددەی دووەم:

1-لیژنەیەك بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان پێكدێت بۆ پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە كردنی بۆ ڕاپرسی .

2- لیژنەكە پێكدێت لە (21) ئەندام كە دەكرێ ئەندامانی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بن، بە مەرجێ پسپۆڕ و شارەزا بن لەو بوارە.

ماددەی سێیەم:

3- پێویستە لیژنەكە لە ماوەی (90) ڕۆژ كارەكانی تەواو بكات.

ماددەی چوارەم:

پرۆژەی ئامادە كراو بە هەردوو زمانی كوردی و عەرەبی پێشكەشی سەرۆكایەتی پەرلەمان دەكرێت.

ماددەی پێنجەم:

1 كۆی پرۆژەكە بە ڕەزامەندی لانی كەم دوو لەسەر سێی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان پەسند دەكرێت و دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە.

2- سەرۆكی هەرێم و سەرۆكایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیاری ئەكەن.

3- ڕاپرسی بە ڕادەربڕین ئەبێ لەسەر ئەو پرسیارەی خوارەوە، ئایا ڕەزامەندی لەسەر پرۆژەی دەستوورەكە؟ وەڵام بە بەڵێ یان نەخێر ئەبێت.

ماددەی شەشەم: بە مەبەستی ئاگایی هاووڵاتیان پرۆژەی دەستووری پەسندكراو بە زمانەكانی پەیڕەو كراو (كوردی، عەرەبی، توركمانی، سریانی) چاپ و بڵاو دەكرێتەوە.

ماددەی حەوتەم:

3- پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند کراو دادەنرێت.

ماددەی هەشتەم: ئەو مەرجانەی بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتیدا پێویستن، پێویستە لەو کەسەدا هەبێت کە بەشداری راپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور دەکات.

ماددەی نۆیەم:

لەسەر لایەنی پەیوەندیدار پێویستە حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکات.

ماددەی دەیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم/ یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2008 هەڵدەوەشێتەوە.

دووەم/ کار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

ماددەی یازدەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی دەرچوونیەوە جێ بەجێ دەکرێت و لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) بڵاو دەکرێتەوە.

هۆیەکانی دەرکردنی ئەم یاسایە

لە پێناو دانانی میکانیزمی پێویست بۆ ئامادە کردنەوەی پرۆژەی دەستوورو پەسند کردنی لە راپرسییەکی سەرتاسەریدا ئەم یاسایە دانرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس.

بەرێز د.ڤالا فرید:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری کوردستان عێراق بۆ راپرسی

لیژنەی کاروباری یاسایی ڕۆژی یەك شەممە (10) ی ڕەشەمێی کوردی بەرامبەر (2015/3/1) ی زاینی کۆبوو نەوەی ئەنجا مدا بۆ تاوتوێ کرد نی پرۆژە یا سای ئا مادە کرد نی پرۆژەی دە ستووری هەرێمی کوردستانی عێراق کە لەلایەن ژ مارەی یا سایی ئە ندامانی پەرلەما نەوە پێشکەش کرا، دوای خوێند نەوەی یە کەمی لە دانیشتنی ئا سایی ژ مارە (16) لە ڕۆژی سێ شەممە بەرواری (2014/12/16) ڕەوا نەی لیژنەکەمان کراوە، دوای گفتوگۆ کردن و تاوتوێ کردن لیژنە گەیشتە ئەو ئەنجامانەی خوارەوە:

پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری کوردستان عێراق بۆ راپرسی

ماددەی یەکەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە كە لەم یاسایەدا هاتووە:

هەرێم: هەرێمی كوردستان-عێراق

پەرلەمان: پەرلەمانی كوردستان عێراق.

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان عێراق.

لیژنە: لیژنەیەكی دەستوورییە كار دەكات بۆ هێنانە كایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان بەپێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەنرێت.

ماددەی دووەم:

1 لیژنەكە لە (21) ئەندام پێكدێ كە بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن و دەكرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان، بە مەرجێ پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن.

ماددەی سێیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

1-لیژنە لە ماوەیەك كە لە (90) رۆژ لە رێكەوتی پێكهێنانیەوە كارەكانی تەواو دەكات.

ماددەی چوارەم: تێبینی لەسەر نییە.

ماددەی پێنجەم: تێبینی لەسەر نییە.

ماددەی شەشەم: تێبینی لەسەر نییە.

ماددەی حەوتەم: تێبینی لەسەر نییە.

ماددەی هەشتەم: ئەو مەرجانەی بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتیدا پێویستن بەپێی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی (1992)ی هەموارکراو پێویستە لەو كەسەدا هەبێت كە بەشداری راپرسی گشتی ئەكات.

ماددەی نۆ: تێبینی نییە.

ماددەی دەیەم: تێبینی نییە.

ماددەی یازدە: تێبینی نییە.

هۆیەكانی دەركردنی ئەو یاسایە: تێبینی لەسەر نییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سالار نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم بابەتە لە بەر ئەوەی زۆر هەڵئەگرێ، و نەفەس درێژی زۆر هەڵئەگرێ، پێش ئەوەی بچینە سەر گفتوگۆ من تەناقوزێك لە عینوانی......

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نەهاتینە سەر گفتوگۆ، بەرێزان ماددە، بە ماددە گفتوگۆ لە سەر پرۆژە یا ساکە و ڕا پۆرتی لیژ نەی یا سایی ئەکەین، لە ناو نیشانەوە دە ست پێ ئە کەین، کێ قسەی هە یە لە سەر ناونیشان با ناوی خۆی بنوو سێ، فەرموو کاك سالار نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوا ین ڕا پۆرتی لیژ نەی یا سایی کە نوو سراوە با بەت/ ڕا پۆرت سەبارەت بە پرۆژە یا سای ئا مادە کرد نی پرۆژەی دە ستووری هەرێمی کورد ستان، ناوی پرۆژە هاتووە، لە تەعریفی ماددەی یە کەمیش پرۆژە کە نووسراوە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، بەلام لە ناونیشانی یاساکە پرۆژەکە لەبیر کراوە، ئە گەر لەبیر کراوە لای خۆیان ڕوونکردنەوە بدەن بۆ ئەوەی لە عینوانە کەوە دە ست نە کەین بە موناقە شە، هەم کاتێکی کەمترمان بۆ ئەمێنێتەوە، هەم تووشی ئەو ئیشکالەش نابین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وایە راستە، ئەبێ لەبیر چووبێ، پرۆژە یا سای ئا مادە کرد نی پرۆژەی دە ستووری هەرێمی کورد ستان، بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بیر چووە بەڵێ، ئەبێ هەبێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بیخوێنەوە، لە ئەسڵی پرۆژەکە، دوایش لە ڕاپۆرتەکە، بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بکرێ.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پرۆژەکە لە ئەسڵی پرۆژەکە:

پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری کوردستان عێراق بۆ راپرسی

بە هەمان شێوە لە ڕاپۆت هاتووە:

پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری کوردستان عێراق بۆ راپرسی

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ ناوی خۆی ئەنوو سێ، سێ کەس پێشتر ناوی خۆ یان نوو سیووە، (صالح فەقی، سۆران ع مر، دکتۆر شێرکۆ)، کێی تر؟

بەرێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەرێزانە ناوی خۆیان نووسیوە (قادر ئۆتمان، بەهزاد دەرویش، حاجی کاروان، فرست صۆفی، شکریە اسماعیل، بێستوون فایق، غریب مصطفی)

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە ماوەی (3) دەقە هەریەکەتان بیرو بۆچوونی خۆی بخاتە ڕوو، فەرموو کاك صالح.

بەرێز صالح فەقێ:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو ئەندامی لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان، پێشنیار ئەکەم بۆ ئەوەی ئەو حەقە بە ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستانیش بدرێ، لە برِی وشەی هەرێمی کوردستان، وشەی کوردستان بەکار بێت، لەبەر ئەوەی لە ڕابردوو بەردەوام قسەمان لەسەر ئەوە کردووە کە ئەو ناوچانە ناوچەی کوردستانین، و بە ئەمری واقیع تا ڕادەی ئێستا هێندراوە تەوە هەرێمی کوردستان تەحەکومی پێوە ئەکات، بۆیە پێویستە ڕەچاوی ئەو ناوچە کوردستانیانە بکەین، بە هەموو ئەو پێکهاتانەی لەو ناوچانە ئەژین، و لەسەر وشەی ئامادە کردنەکەش پێدا چوونەوە بێ گونجاو ترە، بەلاَم ئامادە کردنەکەش کێشەی نییە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك سۆران.

بەرێز سۆران عمر:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پرسیارێك ئەکەم، ئایا پرۆژە ئەسڵیەکە یان ڕاپۆرتەکە بۆتە بنەما؟ چونکە ئەوە دەنگی لەسەر نەدرا، خاڵی دووەم، بۆ ناونیشانەکە من ئەو پێشنیارەم هەیە، لە یاسای ژمارە (19)ی ساڵی (2013) دا لە ماددەی دوو ئەوترێ لەو ماوەیەدا کە لە ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە دیاری کراوە، پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بە سازان هەموار ئەکرێتەوە، بۆیە پێشنیار ئەکەم ناونیشانی پرۆژەکە بەو جۆرە بێت (سازان و هەمواری پرۆژەی دەستووری هەرێم و ئامادە کردنی بۆ ڕاپرسی)، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر شێرکۆ.

بەرێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکەم ئەوەیە، پێم خۆشە ڕوون کردنەوەم بدەنێ، پەیامی ئەو پرۆژیە چییە لە بنەماوە؟ ئایا پەیامی گۆڕینە، پێداچوونەوەیە، ئامادە کردنە؟ هەر پەیامێکی تر بێ، چونکە مادام ئێمە یاسا دائەنێن، با

بنەمای یاساییەکەش ڕوون بێ، ئەوە وەکو وتارێك نییە دوایی ڕاڤەی جیاواز هەڵگرێ، و ئێستا ئێمە لە قۆناغی پێش ڕاپرسی داین، بۆیە گرنگە ڕوون بکرێتەوە، و ناونیشانەکە بە ناکۆك ئەزانم لەگەڵ ئەو مەها مەی ئەما نەوێ، و ئەو لیژنە بەرێزە ئەیەوێ بیکات کە لە ئاینندە بە دەنگی ئەو پەرلەمانە هەڵئە بژێردرێ، بۆیە پێم خۆشە ڕوون کردنەوەم بدەنێ لەسەر ئەوە، بۆ ئەوەی ئێمەش و خەڵکی کوردستانیش تێ بگات، سبەینێ ئەوەندە موناقەشە هەڵنەگرێ کە دیسان گیر بخۆین بە دەستیەوە و بڵێین ئێمە هاتووین یاسامان بۆچی داناوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك قادر.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار ئەکەم ناونیشانی پرۆژە یاساکە ببێت بە پرۆژە یاسای (سازان و ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی) یان (پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ئامادە کردنی پرۆژە دەستووری هەرێمی کوردستان-عێراق بۆ ڕاپرسی)، لەبەر ئەوەی لە ماددەی، وەکو کاك سۆران ئاماژەی پێدا لە یاسای ژمارە (19) دا هاتووە پێویستە ئەو ڕەشنووسە دەستوورە سازانی لەسەر بکرێ، بە دەر چوونی ئەو یاسایەش ماددەی (2) کۆتایی پێدێ لە یاسای ناوبراو، و لە (8/19) ماددەی (1) کۆتایی پێ دێ، بۆیە ئەگەر ئەوە بۆ ئەوەیە میکانیزمی دەستکاری کردن و پێداچوونەوە بە دەستوور دیاری بکرێ، یەعنی بەس بۆ ئامادە کردنی دەستوور نییە بۆ ڕاپرسی، ئەگەر بۆ ئامادە کردنی دەستوور بێ بۆ ڕاپرسی ئەوە پێویست ناکات پرۆژە یاسای بۆ پێشکەش بکرێ، و یاسای بۆ پەسند بکرێ، هۆکارەکە ئەوەیە کە هەموو گەل ڕەشنووسەکەی لا پەسند نییە، و زۆرینەی لایەنە سیاسییەکانیش داوای پێدا چوونەوەیان کردووە، بۆیە پێویستە ناونیشانەکە بگۆڕدرێ، و ئەوەی کاك دکتۆر شێرکۆش ئەڵێ زۆر ڕاستە، ئێمە لەگەڵ لایەنێکی تر قانون داناڕێژین بۆ ئەوەی کە غامزی تێدابێ، ئێمە هێزی باڵا دەست بین بمانەوێ سبەینێ ئەو دەقە ببێتە دەقێك کە تەفسیری جیاواز هەڵگرێ، و ئەوەش پرسێکی نیشتیمانی گرنگە، کاریگەری ئەبێ لەسەر قوڵ کردنەوەی بنەماکانی دیموکراسی، و ناکرێ هیچ کام لە هێزە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستانیش وا مامەڵەی لەگەڵ بکەن کە ئەوە کاری فلاَن هێز بووە، یان فلاَن سەرکردە بووە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مە دزانین پرسا دەستووری پرسەکا نیشتیمانی و گرنگە ڕاستی، ژ بەر هەندێ پێتیڤیا من ژ بۆ ناونیشانا ڕەنگدانەڤە ژ بۆ ناوەڕۆکا هەبیتن، چونکی ئەساسێ گفتۆگۆیا ل پەرلەمانێ، ژ بەر هندێ ئەز تێدگەهەم کە

ئامادە کرن بەحسێ سازانێیە، هەموار کردنێ پێداچوونەڤێیە، ژ بەر هەندێ ئەز پێشنیار دکەم هەروەکی برادەرێش بەحس کری یاسا ژمارە (19) یً ل (2003) بەحسێ سازانێ دێتە کرن، ئەڤ ڕاما نە هەڵبگریتن لە ناڤنیشانێ دا، چونکی راستی ل مادده (3) کە هاتینە سەر مەهامێت ڤێ لیژنێ پیچەکی دی وازیح تر بن و ڕوون تر بن، ژ بەر هەندێ پێشنیار دکەین بناڤنیشان بیت (پرۆژێ پێداچوونەوە و ئامادە کرنێ پرۆژێ ڕەشنووسی دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ ڕاپرسی)، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك حاجی کاروان.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (2) پێچەوانەی عینوانی پرۆژە یاساکەیە، چونکە ئەوە باس لە لیژنە یە، لە ماددەی (2) ئەڵێ پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە کردنی، بۆیە ئەگەر لەگەڵ عنوانەکە سابیت بکرێ لەوە ئە چێ موشکیلەکە حەل بکرێ، (پرۆژە یا سای پێدا چوونەوە و ئا مادە کرد نی پرۆژەی دە ستووری هەرێم) ئەو پێداچوونەوەیە پێش بخرێ بۆ ئەوەی یەك بخرێ لەگەڵ ماددەی (2)، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆر فرسەت.

بەڕێز د.فرست صۆڤی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی لە عینوان داین، ئەگەر دەرفەت هەبێ تێبنیەکی گشتیم هەیە لەسەر کۆی ئەوە، ئەو پرۆژەوی پێشەکەش کرا لەسەرەتا لە تەوقیعی بەرێزتەوە دەست پێ ئەکات، و سەرۆکایەتی و هەموو سەرۆك فراکسیۆنەکان، من پێم وایە ئاساییە ئەگەر تەناقوزات هەبێ لە قانونەکە باسی بکەین، و ئەگەر مولاحەزاتی سیاغی و ئەوانە هەبێ باسی بکەین، بەڵام ئێمە باسی پرۆسەیەك ئەکەین کە پرۆسەی دەستوورە، و تا لەو کۆبوونەوەی ئێستا سەرەتایەکی باش و ڕێز لەو تەوەفوعاتانەی خۆمان بگرین کە مەسەلەی سازان لێرەوە دەست پێ بکەین، من دڵنیام ئەوە ڕەنگدانەوەی زۆر ئیجابی ئەبێ لە تەشکیلی لیژنە (21) کەسیەکە، و ئەنجامی زۆر باشی دەبێ، بۆیە پێم وایە تا بتوانین لە گفتوگۆمان لەسەر ئەو پرۆژەیە، و لەسەر ڕاپرۆتەکەش پابەند بین بەوەی کە ئیتیفاقمان لەسەری کردووە، ئەوەندەی تر نیەت پاکیمان دەر ئەکەوێ بۆ داهاتوو، لە هەنگاوەکانی دوایی ئەوە بۆ مەسەلەی دەستوور، بۆیە پێم وایە زۆر زۆر گرنگە کە ئێستا لە عینوانین، و کە ئەگەینە ئەسبابی موجەبەش زۆر زۆر ئاساییە ئەگەر تەناقوزات هەیە، موشکیلەی قانونی هەیە، سیاغەی تر هەیە، بەڵام گۆڕانکاری جەوهەری بەو مانایە دێت کە ئێمە لە پرۆسەیەك کە لە سەرتایەکەی داین، کە زۆر پێویستمان پێیە، بۆیە تەمانا ئەکەم ئیحترام و ڕێزی ئەو سازانە بگرین کە فراکسیۆنەکان کردوویانە لەسەر ئەو پرۆژەی لەبەر دەستمانە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو خاتوو شوکریە.

بەڕێز شکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاشکرایە لە یاسای ژمارە (19) ی (2013) لە ماددەی (2) باس لە سازان ئەکات، بۆیە بە زەروورى ئەزانم وشەی سازان و هەموار و ئامادە کردن عینوانەکە بگۆڕێ، لەبەر ئەوەی ئەگەر ئاوا نەبێ پێم وایە تەناقوزاتی لەگەڵ ناوەڕۆکی ئەبێ، دووەم، پرسیارێك ئەکەم، ئەگەر هەرێمی کوردستان بەم شێوازە بێ، ئایا هیچ کێشەیەکمان ئەبێ بۆ ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان؟ ئەگەر ئەبێ پێویستە وشەی هەرێمەکە لابرێ، ئەگەر ناشبێ وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك بێستون.

بەڕێز بێستون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری کردنم بۆ قسەکانی کاك صالح فەقێ و هاوڕێم کاك د.شێرکۆ، پێشنیاری من وایە (پرۆژە یاسای پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە کردنی بۆ ڕاپرسی)، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو مامۆستا غریب:

بەڕێز غریب مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو خاتوو شوکریە و کاك سۆران ئاماژەیان پێ کرد لە یاسای ژمارە (19) ی ساڵی (2013) دا هاتووە پێشکەش کردنەوەی پرۆژەی دەستوور ئامادە کردنەکە تێدایە چەسپێنراوە، ئەم ناونیشانەی ئێستا تەفسیر هەڵئەگرێ، چونکە ناو ئەبێ پڕ بە پێستی ناونراوەکە بێت، ئامادە کردن، خۆی ئامادەیە، بەس جارێکی تر ئامادە کردن ڕوون نییە، بۆیە منیش هەمان پێشنیار ئەکەم کە ناونیشانەکە ئاوای لێ بکرێ (پێداچوونەوە و ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عەباس.

بەڕێز عباس فەتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتشوانی ڕاکانی کاك سۆران و کاك عومەر و کاك غەریب ئەکەم، ئێمە هەدەفی دانیشتنمان و پرۆژەکەمانە، پرۆژەکەمان ئامادەیە بۆ ڕاپرسی، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە کۆمەڵێك قسە و پێداچوونەوەی پێویست بوو،

بۆیه جارێکی تر هاتەوە پەرلەمان بۆ ئەوەی لیژنەی بۆ دابنرێ، کەواتە ئەگەر کارەکەمان هەر بۆ پێداچوونەوەی ئەم پرۆژەیە، بۆیە هەمان پێشنیار ئەکەم کە پرۆژەی یاسای پێداچوونەوە و هەموار کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ ئامادە کردنی بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو بەهار.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو زۆرێك لە هاوڕێیانم ئاماژەیان پێدا، ئەم عینوانە پێچەوانەیە لەگەڵ یاسای ژمارە (19)ی ساڵی (2013)، جگە لەوەی ڕەشنووسێکمان هەیە هی دەستوور، لە هەموو حاڵەتێك دا ئەوە بنەمایە، بۆیە ناکرێ بڵێی ئامادە کردن، بۆیە منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوەی پێداچوونەوە و سازان هەبێ کە ئەو دوو وشەیە لەگەڵ ناوەڕۆکی پرۆژەکەش هاوتایە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستی دا نەمویست قسە بکەم، پێشنیارەکەم بە هاوڕێیەکەم وت، بەلاّم نەیگەیاند پەیامەکەم، وشەی ڕاپرسی زیادە، لەبەر ئەوەی لە ماددەی (120) پرۆژە کۆنەکە هاتووە، ئەوە دەقەکەیەتی (ڕاپرسی مافی هاووڵاتیانی هەرێمە) بە کورتی باس لە ڕاپرسی کراوە، لەبەر ئەوە ناکرێ تۆ وشەی ڕاپرسی داخیل بکەی، داوا ئەکەم وشەی ڕاپرسیەکە هەڵبگیرێ، و ئەگەر ئەشکرێ تەعریفی ئامادە کردن بکرێ، بۆ ئەوەی بزانین ئامادە کردن پێداچوونەوەش ئەگرێتەوە، هەموار کردن ئەگرێتەوە، گۆڕینە، دەستکاری کردنە، وشەی ئامادە کردن تەعریف بکرێ لە ناو تەعریفەکان ئەو کات کێشەکە یەکلایی ئەبێتەوە، داوا ئەکەم ڕاپرسی لابرێ، لەبەر ئەوەی لە ماددەیەك لە ماددەکانی دەستوور وشەی ڕاپرسی هەیە، ناشرینیشە بۆ عینوانەکەی ئێمە، (ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان-عیراق، و ئەگەر ئەو برادەرانەش باسیان کرد، ئەگەر ڕێگری نییە لە ناوچە دابڕێنراوەکان بۆمان ڕوون بکەنەوە هاوڕێیانی لیژنەی یاسایی، ئایا ناوچە دابڕێنراوەکان ئەگرێتەوە یان نا؟ ئەگەر ڕێگری هەیە پشتگیری کاك صالح ئەکەم، هەرێمەکە لابرێ، بکرێ بە کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو لیژنەی یاسایی ئەگەر تێبینیەکتان هەیە.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كۆمەڵێك مولاحەزە داوای ڕەئی ڕوونی لیژنەی یاسایی كرد لەسەر ئەم بڕیارە، بۆیە زەرووره ڕوونی بكەینەوە، كە ئێمە بڕیاری پەرلەمانی كوردستانمان هەیە، بڕیاری ژمارە (16) و یاسای ژمارە (9) شمان هەیە كە ئەم پرۆژەی دەستوورەی پەسند كردووە بۆ ڕاپرسی، كەواتە ئێستا ئەو پرۆژەی ئێمە لە پەرلەمانی كوردستان موناقەشەی ئەكەین، ئەوە نییە ئێمە پەسند بكەین بۆ ڕاپرسی، چونكە ئەسڵەن پرۆژەیەك هەیە لە پەرلەمانی كوردستان كە پەسند كرا، یان یاسایەك هەیە كە بڕیاری داوە ئەم پرۆژەی دەستووره دەنگی لەسەر دراوە، و ئامادە كراوە بۆ ڕاپرسی، و لە یاساكە ڕۆژیش دەستنیشان كراوە، دواتر ڕۆژەكە بۆ هەر ڕۆژێكی دیاری كراو، ئەوەی ئێستا قسەی لەسەر ئەكەین بڕتییە لە وشەی ئامادە كردن مەهامەكەی ئەوەی خوارەوەیە، تۆ پرۆژەیەك ئامادە ئەكەی، جا ئامادە كردن نووسینەوەیە سەر لە نوێ، هەموار كردنەوەیە، پێداچوونەوەیە، داڕشتنەوەیە، ئەوە جێی نیقاش نییە، گرنگ ئەوەیە سەر لە نوێ پرۆژەیەكی نوێ دێنین، ئەو پرۆژە دەنووسین، نەك دواتر ئەم پرۆژەیە لە پەرلەمانی كوردستان دەنگی لەسەر ئەدرێ، دواتر ڕیفراندۆمی لەسەر ئەكرێ، ئەوە مەهامی خودی لیژنەكەیە كە دەسنیشان كراوە، و ئەمەوێ تەوزیحێكی ئەوە بدەم كە ئەو خیلافەی لێرە لە نێوان بەشێك لە قسەی ئەندام پەرلەمانان دروست بوو هۆكارەكەی چییە؟ ئێمە پرۆژە یاساكەمان هەیە، خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە، ڕاپۆرتی لیژنەشمان هەیە، من پشتیوانی قسەكەی دكتۆر فرسەت ئەكەم، بەڵام ئەو قسەی كاك دكتۆر فرسەت بۆ هەموو مەشروعەكە تەواوە، لە مەشروعەكە تەسەسولی عینوان لەگەڵ پێناسەی عینوان، لەگەڵ وەزیفەی لیژنەكە هاوتایە، دەڵێ ئامادە كاری لیژنەی پێداچوونەوە و ئامادە كاری لە پێناسە، دوایی ئەڵێ لیژنەیەك پێكدێ بۆ پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە كردنی بۆ ڕاپرسی، ئەوە ئەسڵی ئەو مەشروعەیە كە (61) پەرلەمانتاری بەرێز واژووی كردووە، لە ڕاپۆرتەكە ئامادەكاری ماوەتەوە، بەڵام پێناسەی لیژنەكە بووە بە سازان، وەزیفەی لیژنەكەشی تێدا نییە، لەوێ ئەو تەناقوەزە دروست بووە، ئینجا ئەبێ لەم حاڵەتە كە بە ڕەئی ئەندامان ئەگەر بمانەوێ یان مەشروعە ئەسڵیەكە كە هەرسێكی بە یەكەوە ڕەبتە بكەیە ئەساس، یان كە تۆ عینوانەكەت دەستكاری كرد، یەعنی پێناسەكە و وەزیفەكەت لێ سەندەوە، ئەوكات چەند پێویست ئەكات عینوانەكەش موتابیق بێ لەگەڵ ناوەڕۆكەكە، واتە خیلافی ئەندامان لەسەر ئە بنەمایەیە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دكتۆرە ڤالآ.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مولاحەزەی هەبوو لەسەر پەیوەندیدار بوو بەوەی پرۆژەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی، ئەبێ ئاگادار بین ئەگەر بیتو قانونی ژمارە (16) بمێنێ و هەڵنەوەشێتەوە، ئەوە ئەتوانرێ بۆ ڕاپرسی هەڵبگیرێ، بەلاّم کاتێ لە یەکێك لە ماددەکانی کە ماددەی (10) یە ڕاپۆرتەکە و پرۆژەکە ئەڵێ یاسای ژمارە (16) ی ساڵی (2008) هەڵدەوەشێتەوە، کەوابێ لە ڕووی یاسایەوە ناکرێ بۆ ڕاپرسی تێدا نەبێ، بۆیە ئەبێ عینوانەکە یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراقی بێ بۆ ڕاپرسی، ئەبێ ئەو خاڵە ئاگادار بن لە ڕووی یاساییەوە، ئەوەی پەیوەندی بە ئامادە کردنەوە هەیە، زۆربەی ئەو مولاحەزانەی دران لەسەر عینوانەکە هەر هەمووی خۆی لە ئامادە کردن دا ئەبینێتەوە، کە ئەڵێی ئامادەی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ئەکەی بۆ ڕاپرسی، جا ئەو ئامادە کردنە لەوانەیە بە پێداچوونەوە بێ، بە هەموار کردنە، بە ئیزافە کردنی چەند ماددەیەکی نوێیە لەسەر ئەو گۆڕانکاریانەی بەسەر هەرێمی کوردستان دا دێت، و ئەو مولاحەزەیەش کە پەیوەندیدارە بەوەی ئایا بگوترێ کوردستان یان هەرێمی کوردستان وەکو خۆی بمینێتەوە، ئەوەیان تەنیا موستەڵەحی ئامادە کردن خزمەت پێ ئەکات، و موستەڵەحی ئامادە کردن جوابی ئەو پرسیارە ئەداتەوە، چونکە ئەبێ بێگومان ئەو گۆڕانکاریانەی کە ئێستا بە دیفاکتۆ کراون لەو شوێنە جێ ناکۆکەکان، یان ئەو شوێنانەی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمن و لەبەر دەستی پێشمەرگەن، تەنیا ڕێکارە یاساییەکەی ماوە، ئەویش ئیستیفتایە بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە سەر هەرێمی کوردستان، ئەگەر پرۆژەکە بە ئامادە کردن بڕوات بێگومان دەستکاری ئەو ماددانەش ئەکرێ کە پەیوەندیدارە بەو حدودەی کە ئێستا هەرێمی کوردستان هەیەتی دوای ئەنجامدانی ئەو ڕێکارە یاساییە، بۆیە ئەو پرسیارە لە کاتی نووسینەوە و پێداچوونەوە و ئامادە کردنی پرۆژەی دەستوورەکە باس ئەکرێ لە ڕووی یاساییەوە وەکو وتم یاسای ژمارە (16) هەڵوەشاوەتەوە، نابێ موستەلەحی ڕاپرسی هەڵگرین، و موستەلەحی ئامادە کردنیش هەموو ئەو ڕایانە ئەگریتەوە کە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان باسیان کرد، چ لە پێداچوونەوە، چ هەموار کردنەوە، چ سازان بۆی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەرهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك سۆران عومەر وتی پرۆژەکە ئەسڵە یان ڕاپۆرتەکە؟ پێمان خۆش بوو ڕوون کردنەوە لەسەر ئەوە بدەین، ئەم ڕاپۆرتە کە ئامادە کراوە لە نەتیجەی چەند ڕۆژێك نەهاتووە و شێوازی ئامادە کردنەکەشی بە جۆرێکە کە بە پرۆژەکە و بە ڕاپۆرتەکە یەکتری تەواو ئەکەن، هەندێ لە ماددەکان کە ئەڵێ هیچ

تێبینیمان نییە لەسەری ئەوە تەحسیلێ حاسڵە، ئەوەی ئەسڵی پڕۆژەکە ئەبێتە ئەساس، ئەوانەی کە تێبینی هەبووە لەسەری، هی ڕاپۆرتەکە ئەبێتە ئەساس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، زیاتر ئەو تێبینیانەی بەڕێزان لیژنەی یاسایی باسیان کرد، ئەندامانی بەڕێز ئەممەوێ هەندێ سەرنج و تێبینی بدەم لەسەر کۆی پرۆسەکە، بۆ ئەوەی ڕوون و وازیح بێ ئێمە چی ئەکەین لە پەرلەمانی کوردستان، و ئەمە تەسبیت ئەبێ لە پرۆتۆکۆلی پەرلەمان، بەڕێزتان ئەگادارن ئەو پرۆژەیە لە کاتێکدا کە ماوەی پەرلەمانی خولی دوو درێژکرابوویەوە، لە لایەن خولی دووەمی پەرلەمان پەسند کرا، لەم پەرلەمانە ئەو پرۆژەیە پەسند کرا، بەلاّم لەو کاتەی کە ماوەکەی درێژ کرابوویەوە، لەو کاتەوە تا ئێستا نیقاش هەیە لە نێوان هیزە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان لەسەر ئەوەی کە ئەو پرۆژەیە چەندە تەعبیر لە ڕاو بۆچوونی تێکڕایی خەڵکی کوردستان دەکات و، لێرەوە داوا کاری هەبووە بەردەوام بۆئەوەی ئەم پڕۆژەیە پێدا چوونەوەی تێدا بکرێت و، وا بکرێت سازانێکی زیاتری لەسەر بکرێت، چونکە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان پێویست دەکات پڕۆژەیەك بێت ڕەنگ دەرەوەی سەرنج و تێبینی و خواست و داخوازیەکانی پێکهاتە سیاسی و ئیتنی و ئاینیەکانی هەرێمی کوردستان بێت و، هەمووان پڕۆژەکانی خۆیان تێدا ببیننەوە و هەمووان داخوازیەکانی خۆیان تێدا ببیننەوە و جۆرێك لە سازان بێنێتە کایەوە و وا بێت پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ببێتە هۆی هێنانە کایەی سەقامگیری سیاسی و، ئابووری و ،کۆمەلاّیەتی، لە هەرێمی کوردستان نەك پێچەوانەکەی کە ببێتە هۆی هێنانە کایەی ململانێ و گرفتی سیاسی و نا سەقامگیری سیاسی لە هەرێمی کوردستاندا، لەم ڕوانگەیەوە ئێمە لە سەرۆکایەتی پەرلەمان و لە فراکسیۆنەکانی پەرلەمان لە ماوەی ڕابردوو کە گفتو گۆمان لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان کردووە وای دادە نین کە بەرەو داهاتوو دەڕوانین، هەموو ئەو خیلافانەی کە لە ڕابردوو هەبوون دەیخەینە پشت سەری خۆمان هەموو ئەو بیرو بۆچوونانەی کە لایەنەکان دەریان بڕیوە، فراکسیۆنە جیاوازەکانی پەرلەمان لە خولی (2) لە خولی (3) و ئێستاش لە خولی (4) دەری دەبڕن خستوومانەتە پشت سەری خۆمان بەرەو داهاتوو دەڕوانین، کە هەرێمی کوردستان پێویستی بە پڕۆژەیەکی دەستوور هەیە کە ببێتە هۆی هێنانە کایەی ئارامی سیاسی، سەقامگیری سیاسی، سازانی لایەنە سیاسییەکان لەسەر ئەم پڕۆژەیە، لە نێوان فراکسیۆنە جیاوازەکانی پەرلەمان چەند ڕایەکی جیاواز هەبوو لەسەر ئەوەی کە ئێمە چی دەکەین، ئایا پڕۆژەیەکی تازە بۆ هەرێمی کوردستان دەنووسینەوە یان پێدا چوونەوە بە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ڕابردوو دەکەین؟، بۆ خۆ لادان لەو موناقەشەیە و ئەو ململانێیە کە ڕەنگ بوو دروست ببێت لەسەر ئەم بابەتە و ئەصلّەن مەوزوعێکی شکلّیشە کە مەوزوعێکی جەوهەری نییە، چونکە مەوزوعە ئەساسییەکە ئەوەیە کە پڕۆژەیەکی دەستوورمان هەبێت جێی سازانی لایەنە سیاسییەکان بێت، بۆ خۆ لادان لەم پرسە کە ئایا مەهامی لیژنە بریتی دەبێت لە پێدا چوونەوە یان نووسینی دەستووری تازە، هەموار کردن نابێت، چونکە هەموار کردن بۆ بابەتێك دەبێت کە تەواو بۆ بێت کۆتایی

پێ هاتبێت پڕۆژە یاسایەك کە تەواو بوو بێت و چۆ بێتە بواری جێبە جێ کردنەوە، ئینجا دەتوانی هەمواری بکەی، پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان نە چووەتە بواری جێبە جێ کردنەوە تا پێویستی بە هەموار هەبێت، بەڵام پێدا چوونەوە دەبێت نووسینی دەستوورێکی تازە دەبێت، بۆ ئەوەی روون بێت لە لایەن هەمووتان ئەم دەستەواژەیەی لێرە کە بە ئامادە کردن هاتووە مەبەست لێی ئەوەیە کە ئەو لیژنەیەی پرسی سازان لەسەر دەستووری هەرێمی کوردستانی پێدەسپێردرێت و بیرو بۆچوونی لایەنە سیاسییە جیاوازەکان و فراکسیۆنەکان لێك نزیك دەکاتەوە لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، ئەو لە دوا جاردا بڕیار دەدات کە دەستوورێکی تازەی نووسیوە دەیهێنێتە بەردەم پەرلەمان یان هەر ئەو پڕۆژەی ڕابردووە پێدا چوونەوەی تێدا دەکات، بۆ خۆ لادان لەم خیلافانەو ئاراستە کردنی خیلافەکە، کە پێموابێت خیلافێکی شکڵیشە بۆ ناو لیژنەکە بەم شێوەیە ناو نیشانەکەی هاتووە پرۆسەکە بەم شێوەیە کەلە پڕۆژە یاساکەدا هاتووە ﴿پەرلەمانی کوردستان لیژنەیەك دروست دەکات ئەم لیژنەیە (21) کەس دەبێت، کەمتر دەبێت یان زیاتر دەبێت کە ئەوە دوایی بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان یەك لا دەکرێتەوە، ئەم (21) کەسە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان حازر دەکەنەوە و، ئامادەی دەکەنەوە، سازانی لەسەر دەکەن و، جارێکی تر دەیهێننەوە بەردەم پەرلەمانی کوردستان بە پێی ئەم پڕۆژە یاسایە، پەرلەنی کوردستان دەیخوێنێتەوە، پێویستی بە دەنگی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان هەیە بۆئەوەی پەسەند بکرێت، دوایی ئەوەی لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پەسەند دەکرێت پێویست دەکات بە ژمارەیەکی دیاری کراوی کە بگونجێت لە گەڵ ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، بە زمانەکانی کوردی، عەرەبی، تورکمانی، سریانی، بڵاو بکرێتەوە بە ناو خەڵکدا و، خەڵکی لێ ئاگادار بکرێتەوە بۆئەوەی بزانن ناوەرۆکی پڕۆژە دەستوورەکە چی تێدایە و، دوایی ئەوە کاتێك بۆ ڕاپرسی لە لایەن سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان دیاری دەکرێت پڕۆژەکە دەخرێتە ڕاپرسییەوە﴾، ئالیەتەکە بەم شێوەیە ناوەرۆکی پڕۆژەکە بەم شێوەیە ڕەنگە هەندێك گرفتی شکڵی بێتە کایەوە ئەندامێکی پەرلەمان داوای ئەوە بکات پێدا چوونەوە بێت ئەندامێکی تر داوای ئەوە بکات کە دەستوورێکی تازە بێت نامانەوێت ئەم گرفتە شکڵیانە ببێتە لەمپەر لە بەردەم پڕۆسەکە خۆی کە ناوەرۆکەکەی بەم شێوەیە باسمان کرد، کە هێنانە کایەی سازانە لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان و، دواجار ئەوەیە کە هەم (2) لەسەر (3)ی ئەندامانی پەرلەمان پێویست دەکات پێی ڕازی بن، ئەمە زەمانەتە بۆ سازان و هەم خەڵکی کوردستانیش پێویست دەکات ڕازی بن لەسەر کۆی پڕۆژەکە، بۆیە هیوادارم مەسەلە شکڵیەکان نەبنە ڕێگر لەبەردەم موناقەشەکان و هێنانە کایەی سازان لەسەر پڕۆژەکە، کە ئەمڕۆ خۆی خولی یەکەمان دەست پێ کردووە، هەنگاوی یەکەمە لەم پرۆسەیە، کە خۆزگە ئەم هەنگاوەی یەکەم لە مانگی (12) کە پڕۆژە یاساکە خوێندنەوەی بۆ کرا ئەنجام مان بدایە کاتێکی زیاترمان لەبەردەست دا دەبوو بۆئەوەی پڕۆژەکە بگەیەنینە دوا مەنزڵگەی خۆی، لێرەوە ویستم ئەو روون کردنەوەیە بدەم بۆئەوەی لای هەموو ئەندامانی پەرلەمان روون و وازیح بێت، کە لە ڕابردوو

ئێمە لە سەرۆكایەتی پەرلەمان لە گەڵ سەرۆكی فراكسیۆنەكاندا ئەو وتو وێژانەی كە كردوومانە بە چی ئاقارێك و لە پێناوی چیدایە؟، ئێستا لیژنەی یاسایی ئەگەر سەرنج و تێبینیەكی ئەندامان ڕەچاو دەكەن لە عینوان دەی گونجێنن باسی بكەن و ئەگەر نا بۆئەوەی بخەینە دەنگەوە؟، كاك گۆڕان فەرموو.

بەڕێز گۆڕان ئازاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو تێبینیانەی بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز قسەیان لەسەر ئەوە كرد كە ناوچە كوردستانییەكان هەقی دەنگدانیان هەبێت، ئێمە وەكو هەرێمی كوردستان كە مافی بوونی دەستوورێكمان هەیە بە پێی ماددەی (120)ی دەستووری عێراقی، یەعنی ئەو مافەمان پێدراوە كە تەنزیم كراوە و، هەر بە پێی دەستووری عێراقی ئێمە دەستوورێكمان دەبێت نابێت موتەناقز بێت لە گەڵ دەستووری عێراقیدا، بە پێی ماددەی (120)ی دەستووری عێراقی هەقی داوە بە هەرێمی كوردستان دەستووری هەبێت، هەرێمی كوردستانیش هەر لە دەستووری عێراقیدا موعەرەفە كە بریتیە لەو سێ شارەی كە لە دەست هەرێمی كوردستاندایە پێش (2003/4/9)، واتە پێش رووخانی دەسەڵاتی (بەعس) بە دەست بووە، بۆیە كە تۆ ئەو هەقە بدەی بەوان لەم ماددەیە گرفت دەبێت و هەر كاتێكیش ڕاپرسی كرا لە ناوچە كوردستانییەكان كە وەك ئێوە دەیڵێن و بە بڕیارێك گەڕایەوە سەر هەرێمی كوردستان ئۆتۆماتیكیەن ئەوان مافی ئەوەیان هەیە ڕەئی خۆیان لەسەر ئەو دەستوورە بدەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك صالح نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لە ڕابردوودا چەند یاسایەكی ترمان دەركردووە بە هەمان شێوە و نا دەستووریش بووە و تێپەڕیوە و ڕۆیشتووشە، جگە لەوە كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی كە دامەزرا بیر لە ناوچە كوردستانییەكانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی كوردستان كرایەوە؟، نا كرێت هەرێمی كوردستان دەستوورێكی هەبێت كەركوك و ناوچەكانی تری تێدا نەبێت، بەراستی ئەمە كارێكی خراپە و پەرلەمان شەرعیەت دەدات بۆئەوەی كە ئەو ناوچانە لە ژێر دەسەڵاتی ئێمەدا نین، كەواتە لە ڕابردوودا دەمان گوت بە ئەمری واقیع ماددەی (140) گەڕاوەتەوە و ئێمە تەحەكومی پێوە دەكەین، كەواتە وای دەرناچێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دكتۆر فرست نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەسەر ئەو بابەتە یاساییە یە ئەوەی کە پێشتر کردوومانە نەصی سەریحی دەستوور لەسەری نەبووە لەبەرئەوە پێموایە نا قانونیمان نەکردووە، بەس ئەوەی ئێستا پشتگیری کاك (گۆڕان ئازاد) دەکەم، راست دەکات چونکە نەصی سەریح لە ناو دەستووردا هەیە و، ئێمە دەتوانین ئەو ئیشکالیاتەی کە هاوڕێکانم باس لێدەکەن لە ناو پڕۆژەی دەستوور عیلاجی بکەین بە دیاری کردنی سنووری هەرێمی کوردستان، کە تێدا باسی سنووری تاریخی و، سنووری ئیداری هەرێمی کوردستان دەکات، هەر کاتێکیش ئەو سنوورە گۆڕانکاری بەسەردا هات ئۆتۆماتیکیەن ئەوانە ئینزیمام دەکەن بۆ هەرێمی کوردستان، لەبەرئەوە من پێموایە بۆئەوەی تووشی تەعنی مەحکەمەی ئیتیحادی نەبین بەو شێوەی کە هەیە وەکو هەرێمی کوردستان بڕوات، چونکە ئیشکالیەتمان ئێمە ئەوە لە ناو دەستوور، کە (انشاء الله) لە داهاتوو بووینە خاوەن دەستوور مەسەلەی کەرکوك و ناوچە کوردستانییەکان چارەسەر دەکەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك ابو بکر فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر ((ابو بکر هەڵەدنی)):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئیشکالەتەی کە لەسەر ئەم عینوانە هەیە، من پێچەوانەی بۆچوونەکەی جەنابت کە وشەی ئامادە کردن بە شتێکی شکڵی ناو دەبەی من پێموایە مەسەلەیەکی جەوهەرییە، لەبەرئەوەی ناکۆکی و جیاوازی کە لە نێوان لایەنە سیاسییەکاندا هەیە لەسەر ئەم پڕۆژەی ئێستایە کە لەبەر دەستدایە، بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان کاتی خۆی مولاحەزات و تێبینی و سەرنجی لایەنە سیاسییەکانی وەرگرتووە لەسەر ئەم پڕۆژەیە وەریگرتووە، بە پێی یاسای ژمارە (19)ی ساڵی (2013) باس لەم پڕۆژەیە دەکات کە بە سازان هەموار بکرێتەوە، لەبەرئەوە ئێمە ئامادە کردن بسپێرین بە داهاتوو من پێموایە بەرەو تونێلێکی تاریك دەڕوات و، ئەوە مەبەست لە ئامادە نە کردنی دەستووری هەرێمە کاتێك کە ئێمە بڵێین مەبەست لە ئامادە کردن هەمواریش بگرێتەوە، پێدا چوونەوەش بگرێتەوە، دەستوورێکی نوێش بگرێتەوە، ئەمە بەر هەمی (15) ساڵە ئەم پڕۆژەی ئێستا، پێموایە خیلافی نێوان لایەنەکانیش زۆر مەحدودە، زۆر دیاری کراوە ئەگەر ئەو خیلافانە تەحدید بکەین و مەرجعیەتی ئەو خیلافانە دیاری بکەین دەتوانین ئەوە بکەین، بۆیە ئەگەر ئێمە ئەم پڕۆژەی ئێستا بکەینە بنەماو ئەساس بۆ ئەو لیژنەیەش ئەگەر لەوێوە دەست پێ نەکەن پێموایە هیچ ناکرێت ئەگەر (2) ساڵی تریش بەڕێی بکەین دێینەوە سەر خاڵی صفر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، من ڕەئیی خۆمم وت جەنابیشت ڕەئی خۆت وت شتێکی ئاساییە، بەڕێز کاك بێستۆن فەرموو.

بەڕێز بێستۆن فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەسەر مەسەلەی ناوچە کوردستانییەکان لە دەستووری عێراقیدا ئەو ناوچانە بە ناوچەی جێ ناکۆك ناوی براوە، کە جێ ناکۆکەکەی یەکلا نەکراوەتەوە سەر بە هەرێمی کوردستانە یان سەر بە عێرا قە؟، جا لەبەر ئەوە بە ڕای من وا یە حکو مەتی عێرا قی بۆ هەقی هە یە موماره سەی سیا سەت لە کەرکووك و ناوچەکانی تر بکات ئێمەش هەقمان هەیە، ئەو چۆن هەقی هەیە ئینتیخاباتی تێدا بکات ئێمە شە هەقمان هەیە، ئەو چۆن هەقی هەیە ڕاپرسی تێدا بکات ئێمەش هەقمان هە یە، لەبەر ئەوە بەهیچ موخالەفە یەکی نابینم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، من ویستم ئەو سەرنجە دە ستووریە بڵێم کە کاك (بێستۆن) با سی کرد، را ستە سنووری هەرێمی کوردستان بە پێی دەستووری عێراق دیاری کراوە لە ماددەی (53) خاڵی (أ)ی یا سای ئیدارەدانی دەوڵەت کە دوایی هاتۆتە ناو دەستووری عێراق، کە بریتیە لەو ناوچانەی کە تا (3/19) بەدەست هەرێمی کوردستانەوە بوون، بەڵام خودی دەستووری عێراقیش دانی ناوە بەوەی کە ئەو ناو چانەی تر جێ ناکۆکن لە نێوان هەرێمی کورد ستان و عێراق، بۆ یە ناو چەی جێ ناکۆکیش جەنابت با شتر دەزا نی کاك دکتۆر (فر ست) کاك (گۆرانیش) دەزانێت، کەوا تە ز یاد لە تەرەفێك داوای خاوەندار یەتی دە کەن، بۆ یە هیچ ئیشکالێك لەم ڕووەوە نابینین ئەگەر لیژنەی یاسایی گرفتێکی لەسەر ئەو بابەتە نییە دە توانن بیگونجێنن لە گەڵ ناو نیشانەکە، کاك ئاری لەسەر ئەم بابەتە نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز ئاری محمد ((ئاری هەرسین)):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نا وەڵا بەرووح و بە گیانم پشتیوانی لە قسەکانی کاك (بێستۆن) دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئێستا ئەو گۆڕانکاریانەی داوا کراون دەیخەینە دەنگەوە، کێ لە گەڵ ئەوە یە کە (هەرێم)ی لێ لابدرێت لە ناو نیشانەکە؟، (72) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (12) کەس دژیەتی، کەواتە پە سەند کرا، کێ لە گەڵ ئەوەیە وشەی (سازان)ی بۆ ناونیشانەکە زیاد بکرێت؟، کاك رابون نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز رابون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی ئەو بابەتە ئێجگار گرینگە وەکو ئەوەی ناو دەبرێت، ئێمە خەریکی ئا مادە کرد نی ئا لیەتێکین بۆ نووسینی دەستوور، دەستووریش بنەمای یاساکانە، خاڵی یەکەم: تکا لە سەرۆکایەتی دە کەم هەر با بەتێك، هەر پێ شنیارێك دە کەن دەب ێت دڵن یایی کامڵ تان هەبێت، ئەو پێ شنیارانەی یا سایی یە ئینجا بیخە نە دەنگدانەوە،...

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

هیچ موشكیلەیەكی تێدا نییە.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە هەر حاڵ بابەتی دووەم: راپۆرتی لیژنەی یاسایی مان لەبەر دەستمانە، كردوومانەتە بنەما بۆ وتو وێژەكانمان، پێشنیارەكانی لیژنەی یاسایی دوای ئەوەی لیژنەی یاسایی خۆیان گفتو گۆ دەكەن فورمولە یەك دەخەینە دەنگدانەوە، ئەو فورمولەیە ئەگەر نەی بردەوە ئینجا پێشنیارەكانی تر دەیخەینە دەنگەوە، ئەگەر فورمولەی لیژنەی یاسایش بردیەوە یەكسەر دەچینە سەر بەندێكی تر، بۆیە تكایە با ئەوها دەنگدان بكرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی خۆیان داوایان كردووە كە ئەوە بخەینە دەنگەوە، كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە زیاتر لە (3) ئەندامی پەرلەمان داوامان كرد وشەی پێدا چوونەوەی بۆ ناو نیشانی پڕۆژەكە زیاد بكرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، دەیخەینە دەنگەوە، باشە، سازان داوا كرا، پێدا چوونەوەش دەخەینە دەنگەوە كێشە نییە، لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز د.ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان: ناونیشانی پڕۆژەكە وەكو خۆی هاتووە وەكو وتم ئەو موصتەڵحە هەموو موصتەڵحەكانی تر لە خۆ دەگرێتن، بۆیە من داوا لە سەرۆكی پەرلەمان دەكەم كە ناو نیشانەكە وەكو خۆی بداتە دەنگدان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كاك ئۆمێد فەرموو.

بەڕێز ئۆمێد عبدالرحمن ((ئۆمێدخۆشناو)):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پیشتیوانی لە قسەكانی كاك (رابون) و دكتۆرە (ڤالآ) دەكەین، ناكرێت وشە وشە بخرێتە دەنگدان، دەكرێت ئەگەر (3) ڕای جیاواز هەیە، ناو نیشانێكی ئەصڵمان هەیە لە راپۆرتەكەدا و، دوو رەئیی دیكە هەیە هەر

یەکە و بە شێوازێك بخرێتە دەنگدان نەك هەر وشەیەك ئیزافە بکرێت یان نەکرێتن بخرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك سالار فەرمووو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە مەسەلەی لا بردنی (هەرێم) بۆ دەرفەت دان بۆ ناو چە کورد ستانییەکان، ئە مە مە سەلەیەکی دەستووری و قانونییە، چونکە لە پڕۆژەی دەستووردا...

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، تێپەڕی ئەوە دەنگدانی لەسەر کرا.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، لە پڕۆژەی دەستووردا ئەو ناوچانە بەپێی سنوور بەشێکن لە کوردستان تۆ چۆن هەق دەدەی بەخۆت لەم پەرلەمانە ئەوانە بە بەشێك لە کوردستان بزانی، بەڵام هەقیان نەدەیتێ ڕایان وەربگری، خاڵی دووەم: ئەوەی پەیوەستە بەڕای ئەندامانەوە ز یاد لە (5) تا (6) ئە ندام پەر لەمان داوا یان کردووە ئەو عینوا نە بگۆڕێت و دەستەواژەی پێدا چوونەوە ئیزافە بکرێت بۆ عینوانی پڕۆژەکە، ڕێز لە ڕای ئەندامانی پەرلەمان بگیر ێت و را پۆرتی لیژنە کە نەبووە بە بنەما تا وە کو ئەوە بکرێ تە ئەولەو یەت، بۆ یە ڕای ئە ندامان ئەولەویەتی پێبدرێت و بخرێتە دەنگدانەوە، ئەوەی ئێوە دەیکەن کارێکی باشە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك قارەمان فەرمووو.

بەڕێز قارەمان قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وشەی ئامادە کردن خۆی تەعریف بکرابایە باشتر بوو، لەبەر ئەوەی ئێمە لە ماددەی (3) توو شی خیلاف دەبین لەسەر ئەو مودەیەی کە دادەنرێت (90) ڕۆژ، ئە گەر هەموار کرد نەوەی پڕۆژە کە بێت ئەوا (90) ڕۆژ ز یاتر پێوی ستە، ئە گەر پ ێدا چوونەوە ب ێت ز یاتر لە (90) ڕۆژ پێوی ست دەب ێت، ئە گەر سازانە لەسەرئەوەی کە ئیختیلاف هەیە لە نێوان لایەنە سیاسییەکان لەوانەیە (90) ڕۆژ تەحدید بێت یان کەمتر، بۆ یە لەماددەی (3) جەدەلی زۆر، موناقە شەی زۆر هە ڵدەگرێتن، دوا جار ل ێرە دەکرێ تە سەر تەحد ید کرد نی کاتە کە، ئە گەر دە ستوورێکی نوێش دەنوو سرێتەوە ئەوە نەك (90) ڕۆژ پێموا یە لە هەرێمی کوردستان (90) مانگیشی دەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

با شە، سوپاس، (90) مانگی ناو یّت ئە گەر ئیرادە هەبێت پڕۆژەی دە ستووری ع یّراق بە (5) مانگ نووسرایەوە، سەرلەبەری بە (5) مانگ نووسرایەوە، خاتوو شكریە فەرمووو.

بەڕێز شكریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگر عینوانەكە وەكو خۆی دەخرێتە دەنگدان ئەوە زەروورە وشەی ئامادە كردن تەعریف بـكرێتن بۆ ئەوەی ئێمە دڵنیابین وخەڵكی هەرێمی كوردستانیش دڵنیابێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك ابو بكر فەرمووو.

بەڕێز ابو بكر عمر ((ابو بكر هەڵەدنی)):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا دوو عینوان هەیە بەڕای من ئەم دووانە بخە دەنگدانەوە، عینوانی یەكەم كە لە پڕۆژە كەدا هاتووە، عینوانی دووەمیش پڕۆژەی پێدا چوونەوە و ئامادەكردنی دەستووری هەرێم بۆ راپرسی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو امنە فەرمووو.

بەڕێز امنە زكری:

بەڕێز سەرۆكی پەر لەمان.

راستی پێم سەیرە ئەز داخوازێ ژ سەرۆكاتیا پەرلەمانی دكەم دەرگەهێ موناقەشا پشتی موناقەشا دوەختێ دەنگدانێدا نەهێتە ڤەكرن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، خۆ ئێمە كێشەی پەیڕەومان هەیە بەرا ستی، لە پەیڕەوی ناوخۆدا د یاری نەكراوە چۆن بابە تەكان بخەینە دەنگەوە و، بەراستیش لیژنەی یاسایی لەسەرەتاوە ئەوەیان نەخستە دەنگەوە داوای ئەوەیان نەكرد كە ئەصڵی پڕۆژەكە بكرێت بە بنەما، بۆیە خیلاف درو ست دەبێت، ئەو پێشنیارە وەردە گرین ئێستا دوو عینوان هەیە یەكێكیان ئەوەیە كە لە ئە صڵی پڕۆژە كەدا هاتووە و لە راپۆرتەكە شدا نوو سیویانە دوا یی ئە گەر ئەوە پە سەند نەكرا ئەوا عی نوانی بەدیل كە تەرح كراوە ئەوە دەخەی نە دەنـ گەوە، كاك عبداللە نوقتەی نیزامیت هەبووو؟

بەڕێز عبداللە محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی كە داوا دەكەن ئیزافە بكرێت بۆ عینوانەكە لە ماددەی (1) لە لیژنە ئاماژەی پێكراوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كێ لە گەڵ ئەوەیە بەو شێوەیەی كە لە پڕۆژە یا ساكە و راپۆرتەكەدا هاتووە بەم شێوەیە بێت، پڕۆژە یاسای ئامادەكردنی دەستووری كوردستان عێراق بۆ ڕاپرسی؟، كێ لە گەڵیەتی؟، ئەگەر ئەمە دەنگی نەهێنا دوایی عینوانی بەدیل دەخەینە دەنگەوە (51) كەس لە گەڵیەتی، كێ دژ یەتی؟، (35) كەس دژیەتی كەواتە پەسەند كرا، دەچینە سەر ماددەی (1)، كاك خلف فەرموو نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز خلف احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە بە دەنگدان (هەرێم)مان لا برد دیسان ئەوەی كە خرایە دەنگدا نەوە ئێستا دەنگی هێنا هەرێمەكەی تێدایە، كەواتە پێچەوانەی ئەوەیە كە دەنگی هێنا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نا هەرێمی تێدا نییە.

بەڕێز خلف احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەصڵی پڕۆژەكە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خوێندمەوە (هەرێم)مان لێ لا برد، ماددەی (1) بخوێننەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (1):

لە ئەصڵی پڕۆژەكە مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە كە لەو یاسایەدا هاتووە.

هەرێم، هەرێمی كورد ستان - ع ێراق، پەر لەمان، پەر لەمانی كورد ستان - ع ێراق، حكو مەت، حكو مەتی هەرێمی كوردستان - عێراق، پڕۆژە، پڕۆژەی دە ستووری هەرێمی كورد ستان - ع ێراق، لیژ نە، لیژنە یەكی دامەزرێنەرە بۆ ئامادە كردن و پێدا چوونەوەی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان بە پێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئە ندامانی پەر لەمان، ماددەی (1) لە راپۆرتە كە بەم شێوەیە دەخوێنرێ تەوە: لە هەر شوێنێك دەستەواژەی (هەرێم) هاتبێت، دەستەواژەی (هەرێم) هە ڵدەگیرێت، مەبە ست لەم دە ستەواژانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە كە لەم یاسایەدا هاتووە: (هەرێم، هەرێمی كوردستان - عێراق، پەر لەمان پەر لەمانی كورد ستان - ع ێراق، پڕۆژە، پڕۆژەی دە ستووری كورد ستان - ع ێراق، (هەرێم) هە ڵدەگیرێت، لیژ نە،

ليژنەيەكى دەستووری یە كار دەكات بۆ هێنانە كايەى سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری كوردستان - عێراق بە پێی حوكمەكانی ئەم ياسايە دادەمەزرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ ناوی خۆی دەنووسێت؟ با ناو بنووسرێت.

بەڕێز فخرالدين قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ گفتو گۆ كردن لەسەر ماددەی (1)م، ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە ناويان تۆمار كردووە پێشتر (صالح فەقێ، سۆران عمر، شێركۆ حەمە امين، سالار محمود، قادر ئۆتمان، گەشە دارا، خلف احمد، گۆران ئازاد، عباس فتاح، تەلار لطيف، فرست صۆفی، ڤەمان فيصل، رابون توفيق، ابو بكر عمر، بەهار عبدالرحمن، ئۆمێد حەمە علی، هەورامان گەچێنەيی، بەهزاد دەروێش، بێستۆن فائق، عمر عينايەت، علی حەمە صالح، سهام عمر، حاجی كاروان، ابو كاروان، عبدالله محمود، سرود سليم، ئاری هەرسين، امنە زكری، بێگەرد خان، پەروا علی، كاك قارەمان قادر).

بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان دەست بە گفتو گۆ دەكەين لەسەر ماددەی (1)م ئەوەی پێشتر ناوی خۆيان نووسيوە، كاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی پێناسەی (هەرێم)ەكە هەر زيادە، جگە لەوەی كە لە هەموو شوێنێك دا (هەرێم) ناوی هاتبێت نا مێنێ لە پێناسەكەشدا (هەرێم) پێويستمان نابێت، لەسەر ليژنەكە دەتوانرێت بەم شێوەيە بێ، بەڵام پێدا چوونەوەكە بخرێتە پێش ئامادە كردنەوەكە لەبەرئەوەی ئێمە پێدا چوونەوەكە بۆ ڕەشنووسی دەستوورەكە دەكرێت دواتر ئامادە دەكرێت، يان دەتوانرێت ئاماژە بەوە بدرێت كە ئەو ليژنەيەی كە لە ماددەی (2)دا دەست نيشان كرا، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (صالح فەقێ)، كاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەر تەعريفی ليژنەكە، بەم جۆرەبێت (ليژنەيەكی دەستووری يە كار دەكات بۆ پێدا چوونەوە و هێنانە كايەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری كوردستان)، واتە پێدا چوونەوەكەی بۆ زياد بكرێت پێش سازان، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (سۆران عمر)، بەڕێز شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادام لە عینوانەکە (هەرێم) لابرا نازانم پێویست دەکات (هەرێم) لە تەعریفەکاندا هەبێت، چونکە لەسەر ئەوە (هەرێم)مان لا برد، ئەوی تریش لیژنەیەکی دەستوری یە، یەعنی ئێمە هێشتا خۆمان دەستوورمان نییە نازانم ئەو لیژنەیەکی دەستووری یە مەبەست لێی چییە؟، من لە گەڵ بابڵێم ئەو تەعریفە شدام کە لە ئەصڵی پرۆژەکەدا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (د.شێرکۆ حەمە امین)، کاک ئاری هەرسین رۆیشتووە دەرێ، کاک سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنیا تێبینیەك لەسەر لیژنەکە کە لە ئەصڵی پرۆژەکەدا پرسی پێدا چوونەوە جارێکی تر هاتووە، بەگرینگی دەزانین لە ناو نیشانەکەدا نەچەسپێتن بەڵام لە عینوانی لیژنەکەدا، واتە لە تەعریفی لیژنەکەدا پرسی پێدا چوونەوەی پرۆسەی دەستوور بێتە کایەوە، چونکە لە بنەمادا دەبێت پرسێك پێدا بچیتەوە ئینجا ئامادە دەکرێت ئەگەر بۆ راپرسیە، ئێمە جارێکی تر تەئکید دەکەینەوە ئەمە پرۆسەیەکە بۆ پێدا چوونەوەی ئەو پرۆژەیەی کە لە ڕابردوودا ئەو قۆناغانەی بڕیوە کە ئێستا سەرۆکی پەرلەمان ئاماژەی پێکرد، بە دەقیقی بەم جۆرە پێشنیار دەکەم عینوانی لیژنەکە دابڕێژرێتەوە: (لیژنەیەکی دەستووری یە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان بە مەبەستی پێدا چوونەوە و ئامادە کردنی بۆ راپرسی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە).

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (سالار محمود)، کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پرۆژە یاساکەدا هاتووە کە لیژنە، لیژنەیەکی دامەزرێنەرە و، لە راپۆرتی لیژنەی یاساییشدا هاتووە کە لیژنە، لیژنەیەکی یاسایی یە، دیارە روونە لیژنەی دامەزرێنەر ئەوە یەکێکە کە هەڵدە بژێرێ، بەڵام ئێمە دەستوورمان نییە تا ئەو لیژنەیە لیژنەیەکی دەستووری بێت، بۆیە من پێم باشە وای سیاغە بکرێت بوترێت (لیژنەیەکی هەڵبژێردراوە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان و پێدا چوونەوە لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان - عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە).

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (قادر ئۆتمان)، دەتوانی ئەوەی نووسیوتە بە نووسراویش ببینرێت کە ئێستا باست کرد، خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر پێناسەی لیژنەکە دیارە بەڕێزان لیژنەی یاسایش دەزانن کە پێویستە پێناسە جامع مانع بێت ، یەعنی هیچ تەفسیر و مەدلولێکی تر هەڵنەگرێت، کە دوایی ئەوە تەفسیرێکی جیاوازی بۆ بکرێت ئایا ئەم لیژنە یە کار لە سەر چی دە کات، را پۆرتی لیژ نەی یا سایی باس لە هێنا نە کا یەی سازان دە کات کە موصتەڵحێکی زۆر مەتاتیە، بۆیە پێویستە ئەو زاراوانە پێدا چوونەوە و ئامادە کردن راستەو خۆ بەکار بهێنرێت وەکو وتم بۆئەوەی دوایی تەفسیری جیاواز نەکرێت، مەدلولی جیاوازی نەبێت لە پێناسە زۆر پێویست دەکات دەقیق بین، بۆیە من پێم باشە بوترێت (لیژنەیەکی دەستووری یە بۆ پێدا چوونەوە و هێنانە کایەی سازان و ئامادە کردنی پڕۆژە دەستووری هەرێمی کوردستان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە).

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ خاتوو (گەشە دارا)، کاك فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پاڵپشتی راپۆرتی لیژنەی یاسایی دەکەم، لە بەر چی؟، چونکە کە لە ئە صڵی پڕۆژەکەدا هاتووە باسی لیژنەیەکی دامەزرێنەر دەکات ئەگەر سەیری هەموو ئەو قانونا نەی تر بکەین کە پێشتر دەرچوون لە پەرلەمان تایبەت بە دەستوور بەتایبەتی یاسای ژمارە (16)ی ساڵی (2008) دەڵێت: (خولی یەکەم بابڵێین دامەزرێنەرە)، بۆیە لە ناو ئەو پڕۆژەی کە ئێستاش موناقەشەی لەسەر دەکەین ئەوەش ئەو گوما نەی کە هاوڕێکانم باسیان کرد دەڕەوێتەوە، ئێمە هەمووومان دەڵێین چی؟، پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، یەعنی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان کە ئێستا لەبەر دەستمانە و پێشتر ئەوە مەترەحە بۆ ئەو لیژنە یەی پێکدێت کاری لە سەر بکات، چۆن کاری لە سەر دە کات، سازان مەفهومێکی فراوا نە دەکرێت هەمواری بکات، دەکرێت پێدا بچێتەوە، دەکرێت ئامادەی بکات، دەکرێت بیدا تە راپرسی، ئە مە ئەم مەفهومەیە کە سازان هەموو هێزە سیاسییەکان بەیەکەوە لەسەری رازی دەبن، بۆ یە من پێموا یە هەم بۆ تەئکید کردنەوەشم لە موداخەلەی یەکەمیشم کە کردم، چونکە ئەمە ماندو بوونێکی زۆری لەسەر کراوە تا وەکو گەیشتینە ئەم قۆناغە، بۆیە من پێموایە ئەوەندەی تر باری خۆمان قورستر بکەین و چەمکی نوێ و کەلیمەی نوێ بێنینە ئارا لەوانەیە ئەوەندەی تر بەر بەست لە بەردەم ئەو سازانەی کە پێشتر لە سەر ئەمە کردوومانە، بۆیە من پێموایە ئەوە ئەو خاڵەیە کە پێناسەی لیژنە دەکەین زۆر جەوهەریە و رۆحی

ئەو قانونەشە، من پشتگیری ئەوە دەکەم کە لە راپۆرتی لیژنەدا هاتووە و پێموایە پێشتریش جۆرێك لە ئیتیفاقی لەسەر کرابوو کە لەسەری رێك بکەوین و دەنگی لەسەر بدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ کاك (فرست صۆفی)، خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێموایە ئیشکالاتێکی یاسایی لەم پێنا سەدا هەیە کە دەڵێ لیژنەیەکی دەستووری یە، ئێمە جارێ دەستوورمان نییە تا ئەو لیژنەیە دەستووری بێت، بۆیە من پێم باشە بۆئەوەی ئەم ئیشکالە حەل بکەین و ئەو ئیشکالەش کە ئامادە کردن مەبەستی چییە؟، ئەم پێناسەیە پێم باشە پێشنیاری دەکەم (لیژنەیەکی ئامادەکاری دەستوورە بۆ هێنانەکایەی سازان بە پێدا چوونەوە و هەموار لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان و بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ خاتوو (بەهار عبدالرحمن)، ئەوەی خوێندوتەوە ئێستا ئەگەر بە نووسینیش بیدەیە لیژنە، باشتر دەبێتن، کاك ئۆمێد فەرموو.

بەڕێز ئۆمێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سازان پێك نایەت ئەگەر ئەو پێدا چوونەوە و گۆڕانکاریانەی هەر هێزێك لە هێزە سیاسییەکان دەیخوازن لە پڕۆژەی دەستووردا دروست ببێت ئەنجام نەدرێت، بۆیە بە بڕوای من وشەی سازانیش ئەگەر ئیشکالی یاسایی لەگەڵ ناو نیشانەکە دروست نەکات بمێنیتەوە وەك خۆی کێشەیەك نییە، بەڵام دەکرێت وشەی ئامادە کراوی بۆ زیاد بکەین (لیژنەیەکی دەستووری یە کار دەکات بۆ ئامادە کردنەوە و هێنانەکایەی سازان لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان و بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، واتە ناوەرۆکی بابەتەکە ئەوەیە سازان لە نێوان هێزە سیاسییەکاندا ئەو هێزە سیاسیانەش بەرنامەی سیاسی خۆیان هەیە و لە ڕووی یاساییشەوە دەیانەوێت ئەو بەرنامە سیاسییە تەوزیف بکەن لە دەستوورەکە بۆئەوەی ڕەنگدەرەوەی سەرجەم خواستە سیاسی و پێکهاتە سیاسی و ئیتنیکیەکانی هەرێمی کوردستان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ کاك (ئۆمێد حەمە علی)، کاك سروود فەرموو.

بەڕێز سرووود سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێناسەی لیژنەدا هاتووە لیژنەیەکی (دەستووری یە)، بەڕای من ئەم مو صتەڵحە دەقیق نی یە، پێ شنیار دەکەم ببێتە لیژنەیەکی (پسپۆڕی یە) و، هەروەها پ شتگیری لە قسەکانی دکتۆر (شێرکۆ حە مە ا مین) و بەڕێز (سۆران عمر) دەکەم، دەربارەی زیادکردنی وشەی پێدا چوونەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ کاك (سرووود سلیم)، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە بەڕێز سەرۆکی پەر لەمان، لیژ نە من لە سەرەتاوە با سم کرد کە تەعریفی ئیعداد بکر ێت، بەڵام نەکرا، من پێموا یە بەم شێوەیە بنوو سرێت پ شتگیری لە قسەکانی دکتۆر (شێرکۆ) دە کەم، لیژنە یەکی (دەستووری یە)، دەستوورمان نییە چۆن دەوتر ێت لیژ نەی دە ستووری یە؟، با شترە بوتر ێت (لیژنە یەکی تایبەتە بە ئامادە کردنی پڕۆژەی دەستووری کوردستان - عێراق).

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ کاك (عمر عینایەت)، کاك بەهزاد فەرمووو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یا ئاشکرایە مەدڤێت کارێ ڤێ لیژنێ دیار ب یت، سازان کو ژلا یێ لا یەنێت سیا سی دهێ تە کرن لسەر چی ئەساس؟، چی بنەما دێ سازانێ کەن؟، ژبەر هندێ من پێ باشە بڤی شێوازی بێتە سیاغە کرن (لیژنە یەکی پسپۆڕی یە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان بە پێدا چوونەوە و ئامادە کردنی پڕۆژەی دەستوور)، یەعنی سازان لسەر ئەساسێ پێدا چوونەوە و ئامادە کرنێ بێتە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ کاك (بەهزاد دەروێش)، تۆ دشێی ئەوا تەنفیێسی بدەیە لیژنا یاسایی، کاك علی فەرمووو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام کە پێنا سەی ئە سلی پرۆژە کە کە لیژنە یەکی دامەزرێ نەرە، کە ئا یا دە ستوورییە یان دامەزرێنەرە بۆ مان شی بکەی نەوە، ئا یا دەکر ێت ب ڵێین دە ستوورییە؟ بۆ ئا مادەکردن و پێدا چوونەوەی پرۆژەی دە ستووری هەرێمی کورد ستان بە پ ێی حوک مەکانی ئەم یا سایە، ﴿61﴾ پەر لەمانتار واژووی کردووە، پێم وایە ئەمە باشە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك خلف فەرموو،

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەگەر بابەتێك كە لێرە موناقەشەی لەسەر دەكەین و ڕەئیەكی جیاواز مان دەبێت، ما نای ئەوە نییە كە كاتی خۆی سەرۆكی فركسیۆنەكان دانیشتوون و ئێمە ئاگامان لە تەنسیقی سەرۆك فراكسیۆنەكان نەبێت، بەڵام ناكرێت پەرلەمان ئەوەندە مەجالی بۆ نەهێڵرێت، تەرح بكات و ئەم تەرحا نە كە دەكرێت بەوە حیساب بكرێت كە ئیتر سەرۆكی فراكسیۆنەكانیش دانیشتوون هەموو سازانەكانمان ڕەت كردبێتەوە، بەڵكو نەخێر، لە گەڵ تەواوی ئەو ڕێكەوتنا نەی كە سەرۆكی فراكسیۆنەكان دانیشتوون، بەڵام هە ندێك مولاحەزە ئەوەیە كە ئەو یاسایە كە دەردەچێت هیچ كەلێن و كەم و كوڕتی تێدا نەبێت، ئەوەی پەیوەندی بە لیژ نەی دە ستووری هە یە تەئ یدی ئەو هاوڕێیا نە دە كەم كە دە ستورییەكە بكر ێت بە لیژنە یەكی هەڵبژێردراو ئەمە دەقیق ترە و ئەوەی پەیوەندی بە ئامادەكارییەكەوە هەیە یەك تەوزیح بە بیر برادەران بێنینەوە، ئێمە كاتی كەممان لە بەردەست ماوە، را ستە ئە مە تایبەت نییە بە قەزیە یەكی د یاری كراو و دەمانەوێت دەستوورێكی مەعقول بۆ ئەم وڵا تە بنووسین، بەڵام كە دە ڵێین ئامادە كاری، ئە گەر مەبە ست ئەوە بێت پرۆژەیەكمان نییە و چ پرۆژە یەك بنووسین نەك بە ﴿9﴾ مانگ، نەك بە ﴿90﴾ ڕۆژ، زۆر زۆری پێدەچێت كە تەواو بێت، وا تە ئێمە ناگەینە ئامانجێك كە ئەو پەرلەما نە چەندێك سەرۆكایەتی فراك سیۆن و سەرۆكایەتی پەر لەمان و پەر لەمانتاران پ ێوەی ما ندوو بوون، بۆ یە زۆر گرنگە ئێ مە موستەڵەحی پێداچوونەوە، هیچ تەفسیرێكی تری بۆ نەكرێت، لێرە جێی بكەینەوە و پێشنیار دە كەم بەم جۆرەی لێ بكرێت، لیژنە یەكی هەڵبژێردراوە كار دە كات بۆ پێدا چوونەوەو هێنانەكا یەی سازان لە سەر پرۆژەی دەستووری كوردستان بە پێی حوكمەكانی ئەم یاسایە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی بە نووسین بۆ لیژنە ڕەوانەی بكەی، تەلارخان فەرموو،

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم یاسایە كە ئەمڕۆ ئێمە بڕیاری لەسەر دەدەین، یاسایەكە جیاواز لە یاساكانی دیكە، بۆیە زۆر زۆر گرنكە وردتر و دووربینتر كار لەسەر ئەم یاسایە بكەین و بە شێوازێك كە خوێندنەوەی جیاواز هەڵنەگرێت بە تایبەتی لەسەر پێناسەی ئەم لیژنەیە بوەستین، پێناسیەیەك بێت كە لە داهاتوودا ڕێگری بۆ كاری لیژنەكە دروست نەكات، ئێمە هەر لەسەرەتا لە ناوی لیژنەكە چەندین خوێندنەوەی بۆ كرا، بۆیە هەر لە سەرەتا لەم هۆڵەدا پێش دەنگدان ﴿3﴾ خوێندنەوەی جیاوازی بۆ كرا، بۆیە ئێمە پێویستە لە لیژنە كەدا زۆر بە وردی كار لەسەر ئەمە بكەین كە لە داهاتوودا گرفت دروست نەبێت و ئەو لیژنە یە بتوانێت كە كارە كانی

بە شێوازێك بێت كە دەستوورێك بێت بۆ پاراستنی مافەكانمان لە داهاتوودا و بۆ ئێستا و بۆ نەوەكانی داهاتووش، بۆیە پێشنیار دەكەم لە ماددەی یەكەم، سەرەڕای لابردنی وشەی هەرێم، لەبەر ئەوەی لە ناونیشانەكەدا لابرا بوو بەم شێوازە بێت پێناسەی لیژنەكە، لیژنەیەكی تایبەتە بۆ پێداچوونەوە بە پرۆژە دەستووری هەرێمی كوردستان و ئامادەكردنی بۆ راپرسی، بۆ ئەوەی لە داهاتوودا وردتر كار لەسەر ئەو لیژنەیە بكرێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، تكایە بە نووسین بینێرە بۆ لیژنەكە، كاك ڤەمان فەرموو،

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ل هەموو دونیایێ ﴿2﴾ ئالییەت بۆ دانانی دەستووری و ئامادەكردن یان هەر ناڤەكێ دی بیت یێت هەین، یان ب رێكا لیژنەیەكێ یە كو خەڵك دەست نیشان دكەت، یان ب رێكا لیژنەیەكێ كو تێتە تەعیین كرنێ چ ب رێكا پەرلەمانی یان حوكمەتی، كەواتە لێرە هیچ ئیشكالییەتەك تێدا نییە كو ناڤێ وێ لیژنا دەستووری بیت و لیژنا دەستووری هیچ ئیلاقە بڤێ چەندێ نینە كو دەستوور هەبیت یان نەبیت، ژ بەر هندێ پشتگیریێ رەئی و راپۆرتا لیژنا یاسایی یان لیژنا مەعنی دكەم و بۆ ڤێ چەندێ ژی كو ئەڤ بابەتە زویتر ب دوماهیك بێت، ژبەر كو ئەو پرۆژەیە حەساسە و گەلەك گرنگە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، سهام خان فەرموو،

بەڕێز سهام عمر قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نیسبەت ماددا ئێكێ، پێناسا لیژنێ، من پێ باشە ڤی رەنگی بهێتە خاندن، لیژنەیەكی پسپۆرییە بۆ سازان لەسەر پێداچوونەوە و ئامادەكردنی پرۆژەی دەستوور بە پێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، امنە خان فەرموو،

بەڕێز امنە زكری سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم هەمی فراكسیونێن پەرلەمانی كۆكین لسەر ڤێ چەندێ كو دەستوور پرۆژەیەكا نیشتمانییە و ئەم هەمی داكۆكیێ لسەر ڤێ چەندێ دكەین كو پرسا سازانا نیشتمانی لسەر دەستوورێ پێدڤییەكا ئەساسییە و بەری هەر تشتەێ دڤێت سازان لسەر بهێتە كرن، كەواتە گرنگیا سازانێ لسەر پرۆژا دەستووری پێش هەمی تشتەكی كەڤیتن و ئەو سازانە كو دێ دیار كەت پاش پێك ئینانا لیژنێ، لایەنێن سیاسی كو دڤێ لیژنێ دا دێ دەست بكاری كەن، ل سەر چ جۆرە سازانەكێ دێ رێكەڤن؟ لسەر جۆرێ میكانزیما، پرۆژێ دەستووری؟

ئەڤجا بگرە پرۆژە یەکێ نوی بێت، یان هەموارکرن یان هەر جۆرە میکانیزمەکا دیتر، کەواتە هەمی فراکسیۆنێن پەرلەمانی مادەم کۆکن کو سازان بهێتە کرن و ئەو راپۆرتا هاتییە ئامادەکرن بۆ موناقشە کرنێ ل هولا پەرلەمانی ڤە ژی سازانا هەمی فراکسیونێن پەرلەمانی هاتیە کرن، ئەز پشتگیرییا دەقێ تەعریفا لیژنێ دکەم ئەوا کو ژ لایێ لیژنا یاسایی ڤە هاتیە دارشتن ژبەرکو ئەڤ سازانە یا بەردەوام بیت بۆ گەنگەشێن بەردەوامتر بۆ دەستووری.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك بێستون فەرموو،

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر لەسەر ئەو قسەیەی کە ﴿کاك عمر﴾ لەسەر پێناسە کردن بۆ ئامادەکردنی لە ناونیشانی پرۆژەکەدا پێدا چوونەوە تە سبیت نەکرا، با شتر ە ئامادەکردنە کە، چونکە ئا مادەکردن چییە؟ ئا مادەکردن تەنها مەتاتییە و زۆر شت دەگرێتەوە و ناگرێتەوە، لەسەر لیژنەکەش، لیژنەیەکی دەستووری کار دەکات بۆ هێنانەکایەی سازان لە خواریش دەڵێت دەبێت پسپۆر بێت، جا سازان پسپۆری بۆ چییە؟ ئێوە خۆتان سەرۆکایەتی پەرلەمان چەند رۆژێکە سەردانی لایەنە سیاسییەکان دەکەن، ئەمەش جۆرێکە لە سازان، جا لەبەر ئەوە ئەگەر هەموو ئیشەکە سازان بێت، رەنگە زۆر بە سیت بێت، پشتگیری هەموو ئەو هاوڕێیانە دەکەم وشەی ئامادەکردنی بۆ زیاد بکرێت لیژنەیەکە کار دەکات، بۆ ئەوەی ئامادەکردن و هێنانەدی سازان، چونکە سازان رەنگە تەنیا کافی نەبێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، مامۆستا هەورامان فەرموو،

بەڕێز هەورامان حەمە شریف ﴿گەچێنەیی﴾:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، پێم وایە ﴿کاك بێستوون﴾ قسەکەی وەك دەگۆترێت ﴿جامع و مانع﴾ بوو پشتیوانی لێ دەکەم، سواس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عباس فەرموو،

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆر لە ئەندامانی بەڕێز قسەکانی ئێمەیان کرد و منیش دووبارە دەکەمەوە، پێناسەی هەرێم لابرێت و هەرێم لە پێناسەکانی تریش لابرێت، لەسەر لیژنەیە پرۆژە پێشنیار کراوەکەی زۆرینەی ئەندامانی بەڕێز پێناسەیەکی لە جێی خۆی بوو، بەڵام ئێستا پێناسەیەکی تر کە لیژنەی پێشنیارکراوی دەستوور

وتی، من پێم باشە بەم شێوەیە بێت، لیژنەیەکی شارەزا و یاسایی و دەستووری بێت کە کار دەکات بۆ هێنانە کای سازان، سازان خۆی، پێکهێنانی لیژنەکە خۆی سازانە، لەبەر ئەوەی لایەنەکان بە سازان لیژنەکە دادەنێن، بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان بۆ راپرسی بێت، ئەگەر لێرە جێی نەکرێتەوە، دەکرێت پێناسەی ئامادەکردن بکرێت بۆ ئامادەکردن کە روونتر بێتەوە و دەتوانێت بەدیلی ئەم خاڵە بێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئاری فەرموو،

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر پێناسەی لیژنەکە مولاحەزەم هەیە، لیژنەیەکی دەستووری کار دەکات و ئەو «کار دەکات»ە زۆر زەعیفە و ئینسان زۆر کار دەکات، بەڵام مەرج نییە سەرکەوتوو بێت لە ئیشەکەیدا، بۆیە بە باشی دەزانم لە جیاتی کار دەکات، لیژنەیەکی دەستووری کە ئەرکی هێنانەدی ئینجا کار.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەروا خان فەرموو،

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم کە وشەی «هەرێم» لابرێت، لەهەمان کاتدا کە قسە لەسەر لیژنە دەکەین، ئەو لیژنە ئەسلەن لە ئەنجامی سازان دا مەزراوە و رۆڵی ئەو لیژنەیە کارکردنێکی پسپۆری تەواوەتییە لەسەر مەسەلەی دەستوور، بۆیە بە باشی دەزانم کە بەم شێوەیە بێت، «لیژنەیەکی پسپۆرە کە کار دەکات بۆ ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت»، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بێگەردخان فەرموو،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر پێناسەی لیژنەکە لە راستیدا پێم باشە بەم جۆرە بێت، لیژنە لیژنەیەکە لە کەسانی شارەزا پێك دێت، ئەرکی هێنانەدی سازانە بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە کار دەکات، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام، کە پێم وانییە لە هەموو کۆبوونەوەکانی سەرۆك فراکسیۆن و لیژنەش، من خیلافێکی جەوهەریم نەدیتییە لە ئەرکی ئەم لیژنەیە لە ئاییندەدا چی دەبێت؟ پێم وایە هەموو فراکسیۆنەکان کە موتتەفیقن لەسەر ئەرکی ئەم لیژنەیە لە ئایندە و بەرچاویان روونە و لێدوانیشیان و هەر وا قسە کراوە، بۆیە ئەوەی ئیستا کە قسەی لەسەر دەکرێت بریتییە لە ئیشکالییات و سیغەی قانونی، کە مادام لە هەدەف و ئامانج هەموومان یەك بەرنامەمان هەیە، زەرووره کە دارشتن و رێکارە قانونییەکە زۆر ورد بێت، بۆ لە ئەسڵدا لە پرۆژە یا ساکەدا وەزیفەکان هەموو لەدوای یەکدا دەست نیشان کراوە؟ بە راستی سەبەبە ئەساسییەکە ئەوەیە ئێمە دوای چەندین کۆبوونەوە و دانیشتن لەگەڵ سەرۆك فراکسیۆن و حزبەکان و لایەنەکان توانیومانە لەسەر موستەڵەحەکە رێککەوین، ئێمە جارێکی دیکە و شەی سازان دەسپێرییەوە بە قەدەری کۆبوونەوەی لیژنەکە کە دەبێت ﴿3﴾ مانگ کۆببێتەوە، چۆنە و چییە؟ و ئێستا نامانەوێت، کە بەشێك لە ئەندامان قسەکان دەکەن دەڵێن سازان دەکرێت، کە ئەمە بێت دەکرێت، تەنانەت و ترا دەکرێت راپرسی بێت لەسەر پرۆژەکە، کە ئەمە موستەحیلە، چونکە ئەو مەفهومە ناگەیەنێت، بەڵام قسەم لەسەر تەفسیری لایەنەکەیە، بۆیە ئێمە ئەگەر موتەفقین ببین بە خاوەن دەستوورێك بە زوویی و ئیشکال بۆ لیژنەکە لە ئاییندەدا بە جێ نەهێڵین و ئیشکالییەتەکان دوای دانوستاندنەکان کە لێرە کردوومانە، لازمە سازانەکان بە تەنیا کافی نییە، ئەمە رەئی شەخسی خۆمە وەك گۆران ئەو قسەیە دەکەم، ئەوە کە ئێستا دەمانەوێت خۆمان لێ بە دوور بگرین، تەئجیلی دەکەین بۆ لیژنەکە، کە لەوێ قسە لەسەر بکرێت، پێم وایە فراکسیۆنەکان و هەموو ئەندامان هەنگاوی باشمان بڕیوە بۆ ستراتیژی لیژنەکە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام وەزیفەی ئەم لیژنەیە دەستنیشان بکرێت، سازانە بۆچی؟ بۆ پێداچونەوە و ئامادەکردنی پرۆژە دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ راپرسی، ئەگەرنا ئەو ئیشکالە لە ئاینده بۆ لیژنەکە دروست دەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زۆر بە کورتی پشتگیری لە قسەکانی کاك ﴿بێستوون﴾ دەکەم کە وشەی ئامادەکردن زیاد بکرێت بۆ پێناسەی لیژنەکە، چونکە لەگەڵ روحی عینوانەکە هاوکۆك دەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێناسەیەكم نووسیوە، هەموو ئەوانەی تێدایە، لیژنەیەكی دەستوورییە بۆ هێنانە كایەی سازان لەسەر پێداچوونەوە و ئامادەكردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان بۆ راپرسی بە پێی حوكمەكانی ئەو یاسایە پێك دەهێنرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی ئەوەی ئێستا خوێندتەوە بۆ لیژنەی یاسایی بنێری، كاك قارەمان فەرمووە،

بەڕێز قارەمان قادر فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكەی من كاك (ابوبكر هەڵەدنی) كردی، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك حاجی كاروان فەرمووە،

بەڕێز كنعان نجم الدین (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادام لە ماددەی یەكەم پێناسە هەیە، دەكرێت ئێمە لە دەستە بڵێین یاسایی كە باسیان كرد، ئامادەكردن وەكو (ڤالا خان) باسی كرد، پێدا چوونەوە و هەمواریش دەگرێتەوە، بە رای من ئەگەر لێرە جێی دەبێتەوە ئامادەكردن پێناسە بكرێت، بۆ ئەوەی ئەو ئیشكالە چارەسەر بكرێت لای هەموومان و پشتگیری لە رای (كاك ابوبكر) دەكەم، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە لیژنەی یاسایی دەكەین وەڵامی تێبینی و سەرنجی بەڕێزتان بدات، د. ڤالا فەرمووە،

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەووەی كە تێبینی كرا، بەڵێ هەرێم هەڵدەگیرێتن و لە هەر شوێنێك هەرێمی كوردستان هاتبێت هەڵدەگیرێت، بەڵام ئەو پێشنیارانەی كە كرا لیژنەكە لیژنەیەكی دەستوورییە لەبەر ئەوەی هێشتا دەستوور نییە، دەتوانین بڵێین لیژنەیەكی دەستوورییە، لەهەمان كاتیشدا دەتوانین بڵێین لیژنەیەكی تایبەتمەندە، چونكە ئەو لیژنەیە كار دەكات بۆ هێنانە كایەی سازان لەسەر دەستوور، واتە كارەكەی كارێكی دەستوورییە، واتە ئەگەر دەستوورەر هەبێت دەستوور لەناو خۆیدا ئیشارەت ناكات كە لیژنەیەك دروست دەكرێت، دەستوور جارێكی دیكە دەنووسرێت، بۆیە ئەو لیژنەیە كە دەڵێین لیژنەیەكی دەستوورییە، كار دەكات بۆ ئامادەكردن و نووسین و هێنانە كایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستوور و دوای ئەوەی تێبینی زۆر لە لایەن ئەندامانی پەرلەمان پێشكەش كرا، لە لیژنەی یاسایی بەو شێوەیە دایدەڕێژینەوە، لیژنە: لیژنەیەكی

تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادە کردنەوەو هێنانە کا یەی سازان لە سەر پرۆژەی دە ستووری کورد ستان عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان کۆی ماددەکە دەخوێنمەوە بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگدان،

ماددەی یەکەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە کە لەم یاسایەدا هاتووە:

پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان عێراق.

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق.

لیژ نە: لیژنە یەکی تایبەتمە ندە کار دە کات بۆ ئا مادە کرد نەوەو هێنا نە کا یەی سازان لە سەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆڕان نوقتەی نیزامی هەیە؟

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمان ز یاتر لە چەندین را یان خ ستە روو، لە بەر ئەوە زەرووره سەرۆکایەتی خۆی را کان یەکلایی بکاتەوە، بەشێکی زۆری قسە لەسەر ئامادەکردن کرا، وەك لیژنە پیمان وابوو ئەوە ناکر یت، بەڵام قسە لەسەر پێداچوونەوە و وشەی ئامادەکردن بە ج یا یان و شەی جیاکرد نەوە و ئا مادەکردن کرا، لە بەر ئەوە کەی ئەو چەمکانە بخرێتە دەنگدان و دەنگی هێنا ئیزافە دەکرێت؟ و ئەگەر نەخرا یە دەنگدان، ئەوە دایدەڕێژینەوە،

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

د. ڤاڵا فەرموو،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا دەکەین ئەوەی خوێندرایەوە بخرێتە دەنگدان، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئینجا سیاغەی تری بۆ دەکرێت،

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوەی خوێنرایەوە لە لایەن د. ڤالا سەرۆکی لیژنەی یاسایی، ئەوە دەخەینە دەنگدانەوە، کاك گۆڕان فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یە کەم چۆن خرا یە دەنـگدان ئـە مەش وا بخرێـ تە دەنـگدان، چۆن لە ماددەی یە کەم، خۆدی ناونیشانەکە نەخرایە دەنگدان، یەکەم جار رەئیەکە و پاشان ناونیشانەکە خرایە دەنگدان.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

د. بەهار فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی راکان زۆر زۆرن بە نووسراو و بەدەم، لەبەر ئەوە بە وەرگرتنی حەددێکی تەوافوقی لە نـێوان راکان ئەو سیاغەمان کردووە، بۆیە بۆ ئەوەی کار ئا سانی بکەین ـ ئە گەر ئەوە بخرێـ تە دەنـگدان و دەنـگی نەهێنا ئەوانی تر دەخەینە دەنگدان.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی ئەو ماددە یە بخرێـ تە دەنـگدان نوقـ تەی تری نیزا می هە یە گوێیـ لێ رادە گرین، کاك سالار فەرموو،

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا پرسیارێکی جەوهەری دەبێت ئاراستەی لیژنەی یاسایی بکر ێت و دەبـ ێت وە ڵامێکی موقنیعـ مان بدەنەوە، کاتێك ئێمە لەم دوو ماددەیە ئاماژەمان بەپرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان کرد، بە فیعـ لی ئێـ مە پرۆژە یەکی ئامادەکراو مان هە یە یان نا؟ ئێـ مە پرۆژە یەکی ئامادەکراو مان هە یە، ئێـ مە قۆ ناغی ئامادەکردنمان تێپەڕاندووە، ئەم ئامادەکردنە پێویستی بە پێداچونەوە و بە سازان هە یە و ئێـ مە بە یا سا چەسپاندوومانە کە پرۆژەمان هەیە پێویستی بە پێداچوونەوەیە، بۆ یە ناکر ێت بە هە ندێك دە ستەواژەی مەتاتی لە ئایندەدا کۆمەڵێك گرێ و گۆڕ دروست بکەین، ئەو ماوە زەمەنییەی لەبەردەم سەرۆکی پەرلەمان و پەرلەمانی کوردستاندا بوو بە فـ ێڕۆ رۆیـ شت و بەدی نەهات جارێکی تر عەلاقە یەکی درو ست بـکەین، لەبەر ئەوە ئەو پرسەی پەیوەندی بە داخوازی ئەندامانی پەرلەمان هەیە ئەولەویەتی پێبدرێت، لە پر سی داخلکرد نی دە ستەواژەی پێدا چوونەوە،   کە ئێـ مە مەبە ستمان پێدا چوونەوەی دە ستووری   هەرێمی کورد ستانە، ئەو پرۆژە یەی کە چەند ساڵێك کاری لە سەر کراوە، ئێـ ستا پێویـ ستی بە گۆڕینی چەند ماددەیەك یان مولاحەزەی بچووك دەبێت، ئەگەر ئەوەندە سەرۆکی لیژنەی یا سایی ئا ماژە بەوەی کرد کە ئامادەکردن مەبەستی پێداچوونەوە و سازان و هێنانە کایەی زەمینەیەکە بۆ بەدی هێـ نانی ئەو مەهاما نە، بەڵێ فەرموو ئەگەر ئەوە ناکەن و بگەنە تەعریـ فە لە چوار چێوەی ئەو ئامادەکرد نە ببێـ تە چوار چێوەی

تەعریفە کە، لە مەش گرنگتر بۆ سەرۆکایەتی پەر لەمانی کورد ستان ئەوە یە ئەولەو یەت بدرێت بە رای ئەندامان لە کاتی دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، هەرچەندە ئەمە رەئی بوو نوفتەی نیزامی نەبوو، بێگەردخان فەرموو،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئکید لە قسەکانی ﴿کاك سالار﴾ دەکەم، چونکە لە ماددەی رابردووش ئەوەی پەسەند کرا رێژە یەکی زۆر پێشنیار هات، بەڵام بەهە ند وەر نەگیرا و نەخرا یە دەنگدا نەوە، پێ شنیار دە کەم بەهە ند وەربگیر ێت، چونکە لە را ستیدا ئەوەی لەم پرۆژە یا سایەدا هاتووە زۆر بەی و شەی مەتاتیـ یە و لێکدا نەوەی جـ یاواز هەڵدەگرێت، بۆ یە پێ شنیار دە کەم لیژ نەی قانونی تەنیا رای خۆ یان نە سەپێنن و ر ێز لە رای ئە ندامان بگرن.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی سەپاندنە، لە ئارادا نەبووە و نییە، دەبێت گوێ لە یەکتر بگرین و مامەلە یەکی تر وا لە گەڵ یەکتر بکەین کە متمانە زیاتر بکەین، کاك صالح فەرموو،

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئە گەر مادده کان وەك خۆی بخرێ تە دەنـ گدان، کەوا تە هیچ مانا یەك بۆ گفتو گۆی ئە ندامانی بەڕێز نامێنێتەوە و بە تایبەتی ئەو وشانەی کە ﴿3﴾ ئەندامی پەرلەمان تەئکیدی دەکاتەوە ئەم و شانە بخرێ تە دەنگانەوە کە بچەسپێ لەو ماددەیەدا یان نەچەسپێ، زۆر سوپاس،

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

یەك ، دوو، خاڵی تری نیزامی وەردەگرین، بۆ ئەوەی خاڵی نیزامی زۆر نەبێت، د. فرست فەرموو،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم، بۆ ئەوەی هاوڕێکانمان لە فراکسیۆنەکان هە ست نە کەن کە را یەکان لە بەر چاو نەگیراوە، ﴿سێ﴾ رەئی یان ﴿چوار﴾ رەئی، هەمووی کۆبکرێنەوە، رەئی راپۆرتەکە ئەوەی کە رەئیە کە ئا مادەکردنی تێدا نییە و رەئیەکی تر کە ئێستا سیاغە کراوە کە ئامادەکردنی تێدایە و رەئیەکی تر کە پێدا چوونەوەی بۆ زیادە بکرێت، هەمووی بە تەسەلسول دابنرێت بە پـێی ئەو عور فەی کەپـێ شتر دە مان خـ ستە دەنـگدان، بەڵام ئێستا ئەوە مانع نییە کە ئەو سیاغەیەی ئامادەکراوە بخەنە دەنگدان و ئەگەر دەنـگی نەهێنا، ئەوەی ئەسڵی ماددەکەیە بیخەینە دەنگدان و ئەگەر دەنـگی نەهێنا پێدا چوونەوەی بۆ ئیزا فە بـکەن، پێم وا یە

هیچ ئیشكالێك نییە، بۆیە ناكرێت جارێكی تر بۆ قەناعەت پێكردنی یەكتر موداخەلە بكەین، دەست بكەن بە دەنگدان و كامە زۆرتری هێنا دەروات.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عادل فەرموو،

بەڕێز عادل عزیز شكر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێناسەی لیژنە لە هەردوو هەیە لە ئەسڵەكە و ئەوەی لیژنەی بەڕێز هەمواری كردووە، بەس یەك خیلاف هە یە، لەئە سڵەكە دەڵێت، لیژنە یەكی دامەزرێنەر بۆ ئا مادەكردن و پێدا چوونەوەی دە ستووری هەرێمی كوردستان تەنها وشەی پێداچوونەوەكە بخەرە پێش ئا مادەكردن، وا تە وای لێدێت لیژنە یەكی دامەزرێنەر بۆ پێداچوونەوە و ئامادەكردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كورد ستان، ئەو دوو حاڵە تە بخەرە دەنگدان پێم وایە كێشەكە كۆتایی دێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵی یەكەم مولاحەزە یەكی بچووكە لە سەر ئەوی ئەو بابەتا نە هەمووی بە دەنگدانی پەر لەمان یەكلا دەبێتەوە، پێشنیارێك كرا كە زۆرینەی پەرلەمان لەگەڵ نەبێت و پێشنیاری تر دێتە كا یەوە، كەوا تە فەرز نەكراوە، بابەتی دووەم، ئێمە لە یاساكە دەنگدانمان لە سەر كرد كە پێ شنیاری ئامادەكرد نمان لە سەر كرد، ئێ ستا پێ شنیارێك هە یە بۆ ئا مادەكردن بخرێ تە پێنا سەی لیژنە كە، كە لە گەڵ ناونی شانەكە و رۆ حی پێناسەكە دەگونجێت كە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان كردی بۆ ئا مادەكردن، كە ئەو لیژ نە دە ستوورییە چی دەكات؟ بە درێژی باسی كرد كە دەچێتە پرۆتۆكۆلەوە، بۆیە بۆ یەكلایی كردنەوەی دوو رێگا هە یە یە كەم، لیژنەی یاسایی بەداخەوە پێدەچێت زۆر خیلافیان هەبێت، دووەم، دەتوانن بە زۆرینە یان سەرۆكایەتی بە خۆی بڕیار بدات چۆن دەیخاتە دەنگدان؟ سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەهارخان نوفتەی نیزامی؟

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

عینوانی پرۆژەكە ئیشكالی لەسەر هەبوو، ئامادەكردن لەسەرمان تێپەڕی لە روانگەی بەهە ند وەر نەگرتنی زۆربەی ئەو بۆچوونانەی كە خرایە روو و ئەوانەی نەخرا نە دەنگدا نەوە، ئێ ستا دەما نەوێت لە پێنا سەی

لیژنەدا ئەمە چارەسەر بكەین، نازانم بۆ چی بە هەمان شێوە ناتا نەوێت پێدا چوونەوە بکەن؟ لە کاتێکدا ئێمە رەشنووسی دەستووریکمان هەیە، لە هەموو حاڵەتێکدا پێداچوونەوەیە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ئەمەش رەئیە بەهار خان، تەلارخان فەرمووو،

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو رەئی نەخراوەتە ناو ئەو پێشنیارانەی بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی کاریان لەسەر کردووە، ئەویش وشەی پێدا چوونەوەیە، زیاد لە ﴿3﴾ ئەندام پەرلەمان ئەو خاڵەی خستە روو و بە نووسین خراوەتە بەردەم لیژنە، پێویستە کاری لەسەر بکرێت و دووەم، پێناسەی ئامادەکارییەکەیە، ئەگەر ئەوان کاری لەسەر ناکەن، پێویستە پێناسەی ئامادەکاری هەبێت کە خوێندنەوەی جیاوازی بۆ نەبێت و کۆسپ بۆ لیژنە دروست نەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ابوبكر فەرموو،

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ﴿اسباب موجب﴾ە كە هاتووە بە راستی، یەعنی ئیشی سازان دوو شتە، بۆ پێدا چوونەوە و بۆ ئامادەكردنی ئەو پرۆژەیە بۆ راپرسی، لە بەر ئەوە ئەو پێناسەیەی كە نووسیومانە، سازان بۆ هێنانەكایەوەی پێداچوونەوە و ئامادەكردنی پرۆژەكە بۆ راپرسی، وازیحە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. رێواز فەرموو خاڵی نیزامی؟

بەڕێز د. رێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە گوێرەی پێڕەوی ناوخۆ ئەندامانی پەرلەمان موحامی یەكتر نین، موحامی لیژنەكان و سەرۆكایەتی پەرلەمان نین و هیچ كەسێك ئێستا ﴿رێواز﴾ ناتوانێت قسە لەسەر قسەكانی ﴿كاك خلف﴾ بكات، برای بەڕێزم ﴿كاك رابوون﴾ ئەمە یەكەمجاری نییە كە قسەر لەسەر قسەی ئەندام دەكات، من دەمەوێت خۆشك و برایانە بێت و برای گەورەی هەمووماننە و قسەكردن لەسەر قسەی ئەندامان لە پێڕەوی ناوخۆ رێی پێنادرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

لە شوێنی خۆت كاك رابوون قسە مەكە، لەسەرخۆت، ئێستا نۆرەی تۆ نییە، د. عزت فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم راپۆر تەی لیژ نەی یا سایی ئا مادەیكردووە ژمارە یان ﴿11﴾ كە سە، ﴿7﴾ كەس تە حەفوزی لە سەر نووسیوە، یەعنی ﴿4﴾ كەس لەگەڵیدایە، بە ژ مارە نوو سیومە ﴿13﴾ ئە ندام پەر لەمان داوا یان كردووە و شەی پێدا چوونەوە بچە سپێنرێ لە پێنا سەكەدا، بۆ یە پێ شنیار دە كەم ماددەی یە كەم یان وەك خۆی بخرێتە دەنگدانەوە یان وشەی پێداچوونەوەی بۆ زیاد بكرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من هەم بە ڤیدیۆ و هەم لە پرۆتۆ كۆل تە سجیل كراوە، من ناوی هیچ ئە ندام پەر لەمانێكم نەهێناوە، بەڵام ئەو بەڕێزە ناوی مـ نی هێ نا بە پـ ێی پـ ێڕەوی ناوخۆ پەر لەمانتارێك لە سەر ق سەی پەر لەمانتارێكی تر رێ پـ ێدراو نی یە، رای دووەم، بۆ ئەوەی رای گـ شتیش بزانن، ئێـ مە ﴿20﴾ كەس لە ژوورەوە بووین، فراك سیۆنەكان لە بەر ئەوەی با بەتی گرنـ گە و ﴿20﴾ كەس شاهیدن بە دە ستەی سەرۆكایەتییەوە، ئایا ئێمە ئیتفاقمان لەسەر ئەو قسانە كرد كە من دەیكەم یان بە پێچەوانەوە؟ لێرەدا بە چ میكانیزمێك ئەم بابەتانە بخرێنە دەنگدانەوە؟ من دوو پێشنیارم كرد نەخراوە دەنگدا نەوە، من دە ڵێم یان ئەگەر ئیتفاقیان هە یە لیژ نەی یا سایی یان بۆ زۆری نە یان سەرۆكایەتی پەر لەمان بە پـ ێی پـ ێڕەوی ناوخۆ مافی هەیە بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوانەی كە قسەیان دەكرد دەبێت قسەكانیان گـ شتی بن و ناوی هیچ پەر لەمانتارێك نەهێنن لە قسەكانی خۆیاندا، د. ڤاڵا فەرموو،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو رایەی كە لە لیژنەی یاسایی سیاغە كراوەتەوە بخرێتە دەنگدان،

ماددەی یەكەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە كە لەم یاسایەدا هاتووە:

پەرلەمان: پەرلەمانی كوردستان عێراق.

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری كوردستان عێراق.

لیژ نه: لیژنه یەکی تایبەتمه نده کار ده کات بۆ ئا ماده کرد نەوه و هێنا نه کا یەی سازان له سەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایه دادەمەزرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێ ستا ئەوەی خوێنرا یەوه له لا یەن د. فا ڵا دەیخەیـ نه دەنگدا نەوه، ئەوەی لەگەڵیدا یه ده ستی خۆی بەرزبکاتەوه؟ ئەوەی دەنگ نەدات با له دژی بێت، پەرلەمان بەس بۆ قسەکردن نییه،

تکایه پرۆسەی دەنگدان تێك مەدەن، کاك گۆڕان دەرفەتم نەداوه به تۆ قسه بکەی، له خۆ تەوه قسه مه کە، ﴿42﴾ کەس لەگەڵیدا یه، ئەوەی دژە، ده ستی خۆی بەرز بکا تەوە، له شوێنی خۆت قسه مه کە، تکا یه هێمنی، داوا له لیژنەی یاسایی دەکەین دوای راوێژکردن، ئەو وشەی پێداچوونەوه دیاره پێ شتریش ئا ماژەی پێکرابوو دەخەینه دەنگانەوه، دووباره ئەو سیاغه بخوێننەوه، ﴿پشێوی له لایەن فراکسیۆنی سەوز دروست بوو﴾، ئیزافه لەسەر ئەو ماددەیه دەکرێت، کاك فرست نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان که جەنابت کاری پێدەکەیت زۆر روون و ئاشکرایه، که شتێك خرایه دەنگدان هەمان بابەت ناخرێتەوه دەنگدان، خرایه دەنگدان و ﴿42﴾ دەنگی هێ نا و پێم وا یه مو خالیفی پێڕەوە جارێکی تر بخرێته دەنگدان.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فرست تەواو بوو، ئەوەی دەنگی لەسەر دراوه تەواو بوو، رای لیژ نەی یا سایی له سەر ئەوه یه و هێ شتا یەکلا نەبوویتەوه و دەنگی دژەمان نەژماردووە، روونکردنەوه له لایەن د. بەهار فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی له پێڕەوی ناوخۆی ئێستادا میکانیزمێکی د یار نەکردووه کا تێك که چەند را هەبوو چۆن بخرێ ته دەنـگدان؟ را ستە رای پێ شوو خرا یه دەنـگدان و ﴿42﴾ دەنـگی هێ نا و ئێ ستا وه کو رای دووەم دەخەینه دەنگدان و هێشتا دژەکان دەنگیان نەژمێردراوه.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فرست له شوێنی خۆت قسه مەکە، کەس له شوێنی خۆی قسه نەکات، کاك ئومێد نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێرای پشتیوانی کردن له قسەکانی د. فرست که حا ڵەتی وا نابێت دوو باره ببێ تەوه که مادده یەك ﴿2﴾ جار دەنگدانی لەسەر بکرێت، بۆ دەرباز بوون ئەوەیه که ئێمه باس له تەوافوق دەکەین، ماددەیەك که   به دەستکارییەوه دەنگی لەسەر دراوه، فەرموون ئەسلی ماددەکه که له پرۆژەکه و له را پۆرتی لیژ نەی یا سایی

هاتووە، بخرێتە دەنگدان و ئەو کات ئۆتۆماتیکی موافەقە دروست دەبێت کە بەیانی ئێمە فراکسیۆنەکان کۆ دەبینە و ئەو کەسانەی کە دەنگ بۆ ئەو گۆڕانکارییانە دەدەن ئیزافە کراوە، وەکو خۆی بروات کێ زۆر تری هێنا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، تکایە لە جێگای خۆتان دانیشن، ئێڤار خان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گرفتەکە لەوەوە دەستی پێکرد، ئەگەر سەرەتا پێناسەی ئامادکردن کرابا ئەوە ئەو گرفتە دروست نەدەبوو، بۆیە ئەم پرسە پرسێکی گرنگە رەهەندی نیشتیمانی لەسەرە، دیارە زیاتر لە (3) ئەندام داوایان کردووە رەئیان هەیە کە پێداچوونەوەبێتن، با ئەوانیش بدرێتە دەنگدان و ئەوەکەی تریش بدرێتە دەنگدان، کامە دەنگی هێنا با ئەو بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، پێموابیت لەسەرەتای دانیشتنەکەوە ئەوەم باسکرد، خەریکە هەندێك گرفتی شکلی، قسە لەسەر شکلیات دەبێتە رێگر لەبەردەم کۆی پڕۆژەکە، باوەڕتان هەبێت کۆی ئەم پرسانە شکلین، موشکیلە نییە، ئەگەر پێتانوایە کە ئەو شتانەش بخەینە دەنگدانەوە ئەوە دەیخەینە دەنگەوە، بەڵام لە شکلیات زیاتر هیچ دەرناچێت، ئەسڵی پڕۆسەکە چییە؟ بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە لە دەستەی سەرۆکایەتی دەمانەوێ ئەم پڕۆسەیە بە سازدان بڕوات، هەروەها ئەم سازدانە دەست پێ بکات، چونکە ئەسڵەن کۆی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانیش پێویستی بە سازدان هەیە، پڕۆسەکە بریتییە لەمە، لیژنەیەك دروست دەکرێ، پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان خۆی ئێستا هینێکمان هەیە، لایەنی کەم درافتێکمان هەیە، ئەم درافتە دەیهێنێ کاری لەسەر دەکات، دەستوورێکی تازەی نووسیوە، ئەم درافتەی بە دڵ نەبوو بۆ رێگا دەگرن لەوەی کە ئەو لیژنەیە بڵێ من دەستوورێکی تازە دەنووسمەوە، خۆی ئەو لیژنەیە بە دەنگی ئێوە هەڵدەبژێردرێ، باشە، ئێوە خۆتان بەشێکتان ئەندام دەبن لەو لیژنەیە، هەروەها خەڵکی دەرەوەی فراکسیۆنەکانیش لە حیزبە سیاسییەکان ئەندامن تێیدا، بۆ رێگر دەبن لەبەردەم ئەوەی کە ئەو لیژنەیە بڵێ دەستوورێکی تازە دەنووسینەوە، بۆ نموونە گوتیان ئەم پڕۆژەی دەستوورە بە کەڵك نایەت و دەستوورێکی تازە دەنووسینەوە، ئێمە پێویستمان بە دەستوورە، پێویستمان بەم مناقەشەیە نییە، ئایا دەستووری رابردوو پێداچوونەوەی بۆ دەکرێ؟ هەموار دەکرێ؟ یان دەستوورێکی تازە دەنووسرێ؟ ئەسڵی مەوزوعەکە بریتییە لەوەی دەستوورێکی باشمان هەبێت، ئینجا ئەم دەستوورە باشە، ئەوەی رابردوو پێداچوونەوەی بۆ دەکەین، یان دەستوورێکی تازەیە؟ لیژنەکە پێیوایە پێویستە دەستوورێکی تازەبێت لەگەڵ هەل و مەرجی ئێستای هەرێمی کوردستان و ئەوەی کە ئێستا هەیە بگونجێت، یەعنی ئایا ئەمە دەبێتە گرفت، دوای ئەوە ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، بە پێی ئەم پڕۆژە یاسایە هیچ پڕۆژەیەکی

دەستوور لە پەرلەمانی کوردستان پەسەند ناکرێت ئەگەر (2) لەسەر (3)ی ئەندامانی پەرلەمانی لەگەڵ نەبێت، ئیتر بۆ ئەمە دەکەن بە گرفت، ئەم مەوزوعانە دەکەن بە گرفت، من لەگەڵ ئەوەم رای ئەندامان بخرێتە دەنگدانەوە، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێشەیەك لەمەدا نییە، بەڵام ئەم مەسەلە شکلیانە لە مانگی (12)ەوە کێشەی بۆ ئێمە دروست کردووە، لە مانگی (12)ەوە هەندێك جار ئەم کێشە شکلیانە دەبێتە کێشەی جەوهەری وەکو ئێستا کە لە ناو هۆڵی پەرلەماندا روویداوە، ئەوە وا دەکات پرۆسەکە دوا بخات، من هەر لە ئێستاوە نیگەرانیم لەوە دەبێت کە دەترسم بۆ لیژنە دەستووریەکەش بە هەمان شێوە بڕوات، یەعنی ئێستا لەسەر ئەم پرسە نیگەرانی دروست دەبێت لە ناو پەرلەماندا، رای جیاواز دروست دەبێت، ئەوە بە دڵنیاییەوە من پێموایە پرۆژەی دەستوورەکەش زۆر زیاتر دەخایەنێت، کاك سالار نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم دوو، سێ دەقەیەك دەرفەتم پێ بدەی، سەرەتای دەست پێك لەسەر عینوانی پرۆژەکە من قسەم لەسەر ئەو بابەتە کرد، کە ئەم پرسە پرسێکە نەفەس درێژی دەوێت، بە دڵنیاییەوە پرسێکی نیشتیمانییە و یەکتر قەبوڵکردنی دەوێت، هەروەها ناشبێت ترسمان لە جیاوازی هەبێت لەسەر ئەم پرسە، چونکە ئەمە مەسیری سیستەمی سیاسی کوردستانی لەسەر بەندە، ئێمە لەم خاڵەدا جەنابت لێرە نەبووی گەیشتینە مەحەتەیەك، راپۆرتی لیژنەی یاسایی کە شەش لە ئەندامەکانی تەحەفوزیان لەسەری هەیە، راپۆرتی ئەسڵی پرۆژە یاساکە هەیە کە (61) ئەندامی پەرلەمان بە بەڕێزت و جێگری سەرۆکی پەرلەمان و سکرتێری پەرلەمانەوە واژوویان لەسەر کردووە، (10) ئەندامی پەرلەمان داوایان کردووە دەستەواژەی پێداچوونەوە بۆ پرۆژەی دەستوور بخرێتە ناو تەعریفەی لیژنەکەوە، زیاتر لە (10) ئەندامی پەرلەمان رووی لە لیژنەی قانونی کردووە بڕیاردەری لیژنەی قانونی و جێگری سەرۆکی لیژنەی قانونی موتەفیقن لەگەڵ ئەو بۆچوونە، بەڵام ئەگەر رای ئێمە ئەسڵی پرۆژەکە و کە ئیمزای جەنابتانی لەسەرە، ئەو هەموو تەحەفوزەی کە لەسەر ئەسڵی پرۆژەکەی لیژنەی یاسایی هەیە بە نەزەری ئیعتیبار وەرنەگیرێت سازدان بەچی دێتە کایەوە؟ رێزگرتن لە رای ئەندامان چۆن دێتە دی؟ لە ئەمڕۆ داوا لە جەنابتان دەکەم وەکو چۆن ئەم پرسە پەیوەندی بە هەموو مەسەلەیەکی ترەوە هەیە و لێرەوە ئێمە تووشی دابڕان نەبین، لە ئەساسیشدا بیرمان نەچێت ئێمە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانمان هەیە، نەك ئامادەکاری بۆ پرۆژەیەکی نوێ، بە قانون پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان هەیە، پەرلەمانی کوردستان لە خولی دووەم، لە خولی سێیەم، کە خۆم تەحەفوزی گەورەم لە خولی سێیەم لەسەر رایکردنی پرۆژەکە هەبووە و قانونی بۆ دەرکرا و سەرۆکی هەرێم بەر مەبنای درێژکردنەوەی ویلایەتەکەی ئێمە رازی بوون بەوەی کە پرۆژەی دەستوور هەموار بکرێتەوە، بەڵام ئێستا جەنابتان وەکو سەرۆکی پەرلەمان قەسەیەك لەسەر ئەوە بکەن پرۆژەیەکی نوێ ئامادە بکرێ، بە دڵنیاییەوە ئەمە جەدەلێکی تریش دروست دەکات، بۆیە ئێمە وەکو

خۆت گوتت درافتێكمان هەیە ئەم لیژنەیە بۆ پێداچوونەوە و ئامادەكردنی ئەو پرۆژەیە كار دەكات كە بیخاتە راپرسییەوە، بۆیە رێزگرتن لە رای ئەندامان، ئەسڵی پرۆژەكە كە واژووی جەنابتانی لەسەرە و ئەو تەحەفوزەی ئەندامانی لیژنەی قانونی هەیە بە نەزەری ئیعتیبار و ئەولەیەت وەربگیرێ و بخرێتە دەنگدانەوە، هیوادارین بخرێتە دەنگدانەوە، ئەو كاتەی كە دەنگی نەهێنا، ئێمە رێز لەو بۆچوونانە دەگرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هەر لە سەرەتای گفتوگۆكانەوە كاتێك كە پێشنیار دەكرێ لەلایەن پەرلەمانتارەوە زیاتر لە (3) كەس بوو دەبێ لیژنەی یاسایی بە هەندی وەربگرێ، ئەگەر هاتە سەر سیاغەكردنی بۆ ئەوەی كە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەمە زیاتر لە (3) كەس پێشنیاری پێداچوونەوەی كرد، بەلآم بە داخەوە لیژنەی یاسایی لە كاتی سیاغەكردنەوەدا بە هەندی وەرنەگرتووە ئەمە بەشێكی، هەروەها لە كاتێكیشدا خرایە دەنگدانەوە لە نیوەی پرۆسەكەدا پرۆسەی دەنگدانەكە تەواو نەبوو، لەبەر ئەوەی پشێویەك دروست بوو لەسەر ئەوەی كە نوقتەی نیزامیمان هەبوو، بۆیە پێویست ناكات لە ئێستادا بە بیانووی ئەوەی كە خراوەتە دەنگدانەوە را و سەرەنج و تێبینی یاسا ناسەكان، هەروەها ئەندام پەرلەمانەكان وەرنەگیرێ، چونكە پێكهێنانی ئەم لیژنەیە و پێناسەی ئەم لیژنەیە بەراستی خاڵێكی گرنگە بۆ كاركردنی ئەو لیژنەیە و دروست نەكردنی كۆسپ لە داهاتوودا بۆیان، ئەوەی كە ئێستا ئەمڕۆ دركمان پێكردووە لە قسەكانی بەڕێزتانەوە و لەوانەی تر شێوازی جیاوازی هەیە و خوێندنەوەی جیاواز هەیە بۆ كاركردنی ئەم لیژنەیە، ئێمە كە دەنگ دەدەین بەراستی خاڵێك كە لە داهاتوودا دەكەوێتە سەرشانی ئێمە، ئەمە یاسایە، یاسایەكی گرنگە و جیاوازە لە هەموو یاساكانی تر لە پەرلەمان دەردەچێت، بۆیە ئێمە دەبێ وردتر بڕیار لەسەر پێكهێنانی ئەو لیژنەیە بدەین و پێناسەی لیژنەكە بكەین، بۆ ئەوەی خوێندنەوەی جیاواز هەڵ نەگرێت، تكایە، بە شێوازی تر و بە ئاقاری تر نەڕوات، بۆیە گرنگە رای پەرلەمانتارەكان وەربگیرێت لەوەی كە وشەی پێداچوونەوە، هەروەها ئێمە پاڵپشت بە یاسای ژمارە (19) و بە بڕیاری ژمارە (2) ئێمە كارمان لەسەر ئەوە كردووە، یەعنی داواكاریەكەمان نا یاسایی نییە، بەڵكو یاساییە، بۆیە تكایە بە هەند وەربگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صوفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماوەی رابردوو ئێمە هەموومان موتەفیق بووین کە ئێمە لە شێوازی خستنە دەنگدانی بابەتەکان لە ناو پەرلەمان ئیشکالمان هەیە، هەر ئەوەش بووە دوو کۆبوونەوەی تەواو لیژنەی کاتیی پەیڕەو لەسەر ئەو بابەتەی کردووە، بەلاّم ئەو عورفە پەرلەمانییەی کە جەنابتان لە ماوەی درێژایی دوو ساڵی رابردوو رەچاوتان کردووە، ئەوەبوو ئەگەر زیاتر لە چەند رایەك هەبوو نازانم چۆن پێش و پاشتان دەخست، بەلاّم دەتان خستە دەنگدان، ئەگەر رای یەکەم زۆرینەی هێنابا ئۆتۆماتیکیەن رایەکانی تر سقوتیان دەکرد، ئەگەر لە ئەمڕۆ بڕیار دەدەن ئەو سیستەمە بگۆڕن و هەموو رایەکان بخەنە دەنگدان ئەمە بەراستی جۆرێك لە ئینتیقائیەت دەبینم وەکو دەڵێی (الکیل و بمکیالین)، لەبەر ئەوەی دەنگدان لێرە بۆ من خراپە دەبێ بەم شێوەیە بێت، دەنگدان لەو حاڵەتەی بۆ من باشە، نەخێر با بەم شێوەبێت، ئەمە عورفێکی پەرلەمانییە، لە ماوەی رابردوو بەو شێوەیە کردوومانە، راستە هەڵەیە، باش نییە، بەلاّم وا رۆیشتووین، ئێستا جەنابت لێرە نەبووی، بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان خستیە دەنگدان و زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان کە (42) کەس لەگەڵی بوو، گوتی کێ لەگەڵی نییە؟ چەند کەسێك دەستی هەڵبڕی، ئەوانەی تر بە نوقتەی نیزامی دەستیان هەڵبڕی، بۆیە من پێموایە، ئەگەر روخسەت بدەن قسەکانم تەواو بکەم، پێموایە پرۆسەی خستنە دەنگدانەکەی ئەوەبوو یەکەم جار رایەك هەبوو، رای راپۆرت بوو، رایەکی تر ئەوەبوو کە ئامادەکردنی بۆ زیادکرا، رایەکی تری راپۆرتی پرۆژە ئەسڵیەکە بوو، رایەکی تر پێداچوونەوە بوو، خۆ ئەگەر رای یەکەم کە خرایە دەنگدان ئەمادەکردنی بۆ زیادکرا دەنگی نەهێنا بە تەئکید رایەکی تر دەخرایە دەنگدان، بۆیە من پێموایە ستەم لە هیچ لایەك نەکراوە، تەنها ئەم دەنگە زۆرینەی هێناوە، بۆیە حاڵەتێکی زۆر تەبیعی بووە، خۆ هەموو کاتێکیش ناکرێت دەنگدان لەبەرژەوەندی من بێت، دەبێت ئەوەشم قەبول بێت کە لە دەنگدان ئاساییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك رابوون فەرمووو.

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی دانیشتن لەسەر بابەتێکی یەکجار گرنگ و نیشتیمانییە کە لەسەر دەستوورە، بۆیە حاڵەتێکی زۆر سروشتییە خیلافاتی واش ببینین، بەلاّم من بۆ خۆم زۆر بەلامەوە گرنگە کە رای گشتیی کە سەیری دوخێکی کرد، وێنەکەی کرد بزانێت باکگراوندەکەی پشتی چییە، رای گشتیی با بزانێت، هەروەها ئێوە بە خۆتان شاهیدن ئێمە نزیکەی زیاتر لە چوار مانگە خەریکی ئەم پرۆژەیەن کە ئالیەتە بۆ پێشکەشکردنی پرۆژەیەکی دەستوور بە گەلەکەمان، من بۆ خۆم یەکێکم لەوانەی ئەگەر شاهیدی بدەم و تاریخ بنووسمەوە شاهیدی دەدەم کە بەشێکی زۆری ئەم کاتەمان بە شتی شکلیەوە بەسەر بردووە، هەروەها جەوهەری،

تەئکید دەکەمەوە لە قسەکانی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لە پرۆتۆکۆڵ دۆکیۆمێنت کراوە، هەموو ڕۆژنامەنووسان و رای گشتیی گەلەکەمان دەتوانن بچنەوە سەیری پرۆتۆکۆڵەکان بکەن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بە درێژی شەرحی وشەی ئامادەکردنی کرد، ئێمە لەناو فراکسیۆنەکانیش کاتێك گفتوگۆمان دەکرد لەسەر پڕەنسیپێك ڕێککەوتین، پڕەنسیپی ئەوەی ئەو وشە و دەستەواژانە پێشکەش بکەین کە کراوەبن بۆ تەفسیری جیاواز، لەبەر ئەوەی ئەو لێکدانانە نەبێتە هۆی شەلەلکردنی هەموو پڕۆسەکە، ئێمە پێش ئەوەی بێینە ئەم کۆبوونەوەیە کۆبوونەوەیەکمان کرد نزیکەی وا بزانم شتێك کەمتر لە (25) کەس بووین، هەموو فراکسیۆنەکان لەگەڵ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان، من ئێوە دەکەم بە شاهید ئێمە ڕێککەوتین لەسەر ئەوەی ئامادەکردن ئەسڵە، فراکسیۆنەکان دەنگ دەدەن بە ئامادەکردن بە ئیعتیبار و هۆکارەکەمان چی بوو، شەرحی ئاماژە دەکەمەوە بۆ شەرحی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان کە ئێستا لە پرۆتۆکۆڵەکان نووسراوەتەوە، دۆکیۆمێنت کراوە، هەمووتان دەتوانن بچنەوە سەری، سەیری بکەن، بەڵام پەرلەمانتارێکی بەڕێز ئاماژەی پێکرد کە بەشێکی تر لە پەرلەمانتاران رایان وایە کە باکگراوندێکی یاسایی هەیە کە دەبێ جێی بکرێتەوە، بەڵێ ئەو بەڕێزە راست دەکات، ئەو باکگراوندە یاساییە یاسای ژمارە (19)ی (30) حوزەیرانە کە کاتی خۆی ئێمە تێبینییمان لەسەری هەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەرویش دەرویش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەختێ گەنگەشە هاتە کرن سەر ناڤ و نیشانە لیژنەیا یاسایی وەختێ بەحسێ ئامادەکرنێ کری، لیژنەیا یاسایی ئەڤ روونکرنەی دابوو ئامادەکرن گوتی مەعنای ئامادەکرن، وشەی ئامادەکرن مەعنای سازدانە، پێداچوونەوەیە بە زارەکی گوت، ئێستاش کە هاتینە ماددەی یەکەم، دوو: بە دوو شێوازی جیاواز داوا هاتە کرن کو زیاتر لە (3) ئەندام، هەر شێوازێکی زیاتر لە (3) ئەندام پەرلەمان بەڕێز داخوازی وان کر یان پێداچوونەوە ئیزافە بکرێت، ئەگەر نا وشەی ئامادەکرن ببیتە پێناسە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان قسەکردن لەسەر دەستوور هەر لە سەرەتاوە پەیوەندی بە بیرکردنەوەی سیاسی و ئەو جیاوازییانەوە هەیە کە لە نێوان هێزە سیاسییەکاندا هەیە بۆ تەبەنی کردنی سیستەمی جیاوازی حکومڕانی، هەر ئەوەی کە ئێمە لە چەند ساڵی رابردوودا پڕۆژەیەکی ئامادەکراومان هەبووە، بەڵام هێزە سیاسییەکان بە هۆی بیرکردنەوەی جیاوازیانەوە قەبولی ئەو دەستوورەیان نەکردووە، ئەمە مانای ئەوەیە

که هێنانەوە ئارای ئەم باسە و پێشکەش کردنی پڕۆژە کە ویستی سیاسی ئێمەیە، بۆ نموونە لە فراکسیۆنەکەی ئێمە بۆ پێداچوونەوەیە، بۆ دەستکاری کردنە، بۆ گۆڕانکاریە لەو دەستوورە، دیارە بە سازان و رێککەوتن لە نێوان هێزە سیاسییەکان بەو پێیەی کە هەمووومان خواستی ئەوەمان هەیە کە ئەم پڕۆژە گرنگانە رێککەوتنی نیشتیمانیی و کۆدەنگی نیشتیمانیی لەسەربێت، خودی ئەو گرفتە کە هاتە پێش لە چەند دەقەی رابردوودا لەسەر ئەو وشەیە کە جێگیرکرا، یەعنی بۆ ئەوەی جیاوازیەك بکەین لە نێوان وشەی ئامادەکردن لەگەڵ ئامادەکردنەوە، ئەگەر ئەو ترسە هەیە لەلای هەموومان کە ئەمە کێشەمان بۆ دروست دەکات، رێگریمان لێدەکات لەوەی کە ئێمە پێداچوونەوە بۆ دەستوورەکەی رابردوو بکەین بە بڕوای من ئەم ترسە لە وشەی ئامادەکردنەوەدا نامێنێت، چونکە لە رووی زمانەوانییەوەش و ئەو مەعنایەی کە ئەم وشەیە هەیەتی دوو واتای بنەڕەتی هەیە، یەکەم واتای بریتییە لەوەی کە ریگە دەدات و سەر لە نوێ پڕۆژەیەکی تازە ئامادە بکەیتەوە، مانای دووەم کە مانایەکی بنەڕەتی ئەم وشەیە ئەوەیە کە تۆ ئامادەکردنەوە واتە رێگەی ئەوەشت پێنادات ئەو دەستوورە کۆنەیە بێنیتەوە و بیخەیتە راپرسی، هەر دەبێ ئامادەی بکەیتەوە، واتە بیرکردنەوەی سیاسی خۆت، ئەو شتانەی خۆت تەبەنی دەکەی بۆ گۆڕانکاری و هەموارکردنەوە و پێداچوونەوە لە دەستوورە کۆنەکەدا جێگیری بکەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ابو بکر هەڵەدنی فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر عبدالله (ابو بکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پەرلەمانە بە پێی یاسا مەرجەعی خەڵکی کوردستانە، ئەگەر ئێمە بمانەوێ دوای (23) ساڵ ل حکومڕانی ببینە خاوەنی دەستوور ئەم پەرلەمانە ئەمڕۆ لەم پڕۆژە یاسایەدا مەهام و سەلاحیات و جەوهەری ئەم لیژنەیە تەحدید بکات، دەستنیشانی بکات، ئەویش بەوەی کە ئەم پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانە بکاتە بنەما و ئەساس، پاشان پێداچوونەوەی بۆ بکات، ئینجا ئامادەی بکات بۆ سازان، بۆ راپرسی هەر میکانیزمێکی هەبێت بەمە دەبینە خاوەنی دەستوور، ئەگەر بەڕێزانتان لەم مەجلیسەدا مەعلومە و زانیارییەکتان لایە کە لەم قۆناغەدا ئێمە نابینیە خاوەنی دەستوور، رێگریەك هەیە بابزانین سەری خۆمان و خەڵکی کوردستانیش نەئێشێنین، بەڵام بیسپێرین بە رابردوو و بە داهاتوو هیچمان بۆ ناکرێت، تکایە، لەبەر ئەوە دەبێ تەحدیدی ئەوە بکەین کە ئەو پڕۆژەی ئێستاکە لە ساڵی (2009)دا دەرچووە بیکەینە ئەساس و پێداچوونەوەی بۆ بکەین، ئینجا ئامادەشی بکەین بۆ راپرسی، سازان لەسەر ئەوە دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من نازانم ئەو بیر و بۆچوونە لە کوێیەوە هاتووە کە ئەگەر ئامادەکردن بێ ئیتر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان نانووسرێتەوە؟ من نازانم ئەو بیر و بۆچوونەوە ئایا چ بنامەیەکی یاسایی هەیە؟ باشە،

کاك ابو بكر، جەنابت کەسێکی یاسایی ئەم پرۆژە یاسایەکە دەڵێ لە ماوەیەکی دیاری کراو ئەم لیژنەیە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ئامادە دەکات و دەیهێنێتەوە بەردەم پەرلەمان، ئیتر بۆچی ئەم هینەی بۆچییە، پێموایە پێویستمان بە دەرفەتێك هەیە بۆ ئەوەی فراکسیۆنەکان قسەیەك لەسەر ئەم بابەتە بکەین و شێوەیەك لە گفتوگۆ بێنینە کایەوە، ئەو ناوانەی کە نووسراون با قسەی خۆیان بکەن، کاك صالح فەرمووە.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژە یاساکە کە دەنگی لەسەر درا، وشەی پڕۆژەی دەستوور خرایە ماددەی یەکەمەوە، ناونیشانی یاساکە چەسپا، کە ئەوە چەسپا، کەواتە ئەوە دانانە بە پڕۆژەی دەستوور، پێویستە ببێتە بنەما بە پێی ئەو ناونیشانەی کە دانراو دەنگی لەسەر درا، دوو: ئێمە دەنگمان لەسەر ئەوە نەدا کە کام راپۆرت بکرێتە بنەمای ئەوەی کە دەنگی لەسەر بدرێ، کەواتە دەنگمان لەسەر ئەوە نەدا بەوەی کە بەڕێزانی لیژنەی یاسایی کردیانە راپۆرتەکە بڵێ راپۆرتی خۆیانە کە (3) کەس تێیدا ئیمزای کردووە، بەڵام لە کاتێکدا دادپەروەرانەتر و ئەولەویەت بوو ئەوەبوو کە ئەو راپۆرتەی کە (61) ئەندام پەرلەمانی بەڕێز ئیمزای لەسەر کرد، هەروەها زیاتر لە (10) ئەندام پەرلەمان لێرە پێشنیاری کرد، کەواتە ئەولەویەت دەبێ بۆ ئەوە ببێت، سێیەم: ئەو دەنگدانەی کە بەڕێزان ئاماژەی پێ دەدەن کۆتایی پێ نەهات، هەر لەسەرەتای دەنگدانەکەوە داوای نوقتەی نیزامی کرا، لە دوای ئەوەش دژەکە وەرنەگیرا بزانێ ئایا پەسەندکراوە یان نا؟ بۆیە پەسەند نەکرا، هیچ دەنگدانێکیش تا دژ وەرنەگیری پەسەند ناکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئاری هەرسین فەرمووە.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم بۆ جارێکیش بێت ئەو پەندە کوردیە راست دەرنەچێ کە دەڵێ (مانگە شەو سەر لە ئێوارە دیارە)، ئەگەر قەراربێت ئێمە لە ئێستادا پاش ئەو هەموو دانیشتن و کۆبوونەوەیە لە ژووری داخراودا کراوە دوو بە دوو، سێ بە سێ، لۆبی بۆ کراوە، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان و دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان سەردانی لایەنە سیاسییەکانی کردووە، ئێستا ئێمە کە نوێنەری خەڵکین لەم مەجلیسەدا نەتوانین لەسەر یەك، دوو کەلیمە کە من تێ دەگەم لەوەی کە کەلیمەی نەصی قانونی فەرقی هەیە لەگەڵ کەلیمەیەکی سادە کە رۆژانە بەکاری دەهێنی لەبەر ئەوەی جەوهەری تێدایە، بەڵام مەعقول نییە ئێمە لە ئێستادا هێشتا لیژنەکە دروست نەکراوە ئەمە هەبێت، بۆیە لێرە بە تەسەوری من ئەرکی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان زۆر قورسە، بۆچی؟ لەبەر ئەوەی نابێت ئێمە ئەم قانونەی کە ئەمڕۆ خەریکی موناقەشە کردنین ئەگەر بە

شێوەیەك دەرچێت تەنها بیر لە زۆرینە و کەمینە و ئەمە بکرێتەوە دوایی تووشی کێشە دەبین لەو (90) رۆژەدا، وەکو برادەرێك فەرمووی نەك (90) رۆژ بە (90) ساڵیش ئەمە جێبەجی ناکرێت، بۆیە من داوا دەکەم لە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان وەکو سەرکردایەتی ئەم مەجلیسە، وەکو بەڕێوەبەری ئەم مەجلیسە ڕێگایەکی وەسەت بدۆزێتەوە بۆ کۆکردنەوەمان، لەبەر ئەوەی هیچ شتێك لە مەسلەحەتی کوردستان موهیمتر نییە، مەسلەحەتی خەڵکی کوردستان لەسەر مەسلەحەتی هەموو حیزبێکی سیاسییەوە، لە پێشدا حیزبەکەی خۆم، بۆیە من داوا لە بەڕێزت دەکەم کە ئەگەر کۆتایی هات ئەو کاتەی کە ئەو قانونە کە فەرمووتان دەنگ دەدەین لەسەر هەموو قانونەکە بە شێوەیەك دەست بەرزبکرێتەوە یان دەست بەرز نەکرێتەوە کە هاوکاری ئەو لیژنە بەڕێزەبین، بە شێوەیەکی رێك و پێك کاری خۆی بکات، دواجار ئەمە مەسەلەی خواردنەوەی جامە ژەهر نییە، ئێمە ماشاءالله مان لێ بێت لەگەڵ خەڵکی دەرەوەی غەیری کورددا چ ولآتانی دراوسێ بێت چ کوێی تر بێت زۆر ئاساییە لامان تەنازول بکەین جامە ژەهر بخوینەوە یان هەرچی بکەین، بەس زۆر عەجەبە لەم مەجلیسەدا کە دانیشتووین دەڵێی ئێمە سونە و شێعەین بەرامبەر یەکتری دانیشتووین قسە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر وشەیەك ئێمە دەزانین لە رووی یاسایی و سیاسی کە زاراوەمان هەیە، چەمکمان هەیە، موستەلەح و مەفهوممان هەیە، ئەگەر لە رووی زاراوە بێت فیعلەن ئەوە شکلیاتە کە باس دەکرێت، ئێمە کێشەمان لەسەر مەفهومەکەیە، مەفهومی ئەمە چییە کە ئێمە ئێستا گرفتمان بۆ دروست بووە نازانین ئامادەکردن مانای چییە، ئەگەر شکلیاتە بۆچی پێداچوونەوە؟ یەعنی کە زیاتر لە (10) پەرلەمانتار پێشنیاریان کردووە ئەگەر شکلیاتە ئیشکال چییە؟ بۆچی ناخرێتە دەنگدان و ناخرێتە ناو پێناسەکەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله منیش هیوادارم ئەو پەندە کوردیە راست نەبێت کە ئەو (ماستە بێ موو نییە)، بۆچی ئەوەندە حەساسیەت لەگەڵ وشەی پێداچوونەوەدا هەیە، لە کاتێکدا رەشنووسی دەستوورەکە هەیە و لە کۆی (96) ئەندام پەرلەمان لە ساڵی (2009) (95) ئەندام پەرلەمان دەنگی داوەتێ، ئەمە تۆ ناتوانی ئینکاری لەوە بکەی و کەسیش ناتوانێ ئینکاری لەوە بکات، چونکە یاسایە، هەروەها ئەو پرۆژە یاسایەی کە ئامادەکراوە (59) ئیمزای لەسەرە بە جەنابت و بە جێگری سەرۆکی پەرلەمان و سکرتێر و هەموو یاساییەکانەوە،

یەعنی بۆچی ئێستا نایخەنە دەنگدانەوە؟ یەعنی تەبیعیە دەنگیش نەهێنێت، بۆچی نایخەنە دەنگدانەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاک قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە سەر ئەو بابەتە زۆر قسەکرا، من پێموایە کە تاوەکو ئێستا بەرچاو روونی نییە کە گفتوگۆ لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە دەکەین بۆ ئەوەی ببێت بە یاسا، ئایا بۆ ئامادەکردنی دەستوورە بۆ راپرسی؟ یاخود بۆ ئامادەکردنی دەستوورێکی تازەیە؟ یاخود بۆ پێداچوونەوە و سازانە لەسەر ئەو پرۆژە دەستوورییەی کە هەیە؟ ئەوەش بۆتە هۆکاری جەدەل، هەروەها دوای قسەکانی جەنابت رایەکی تریش هاتە ناو جەدەلەکە، بۆیە بەرچاو روونی نییە، ئایا دەستوورێکی تازە ئامادە دکرێ یان نا؟ ئەگەر قەراربێ بە شێوەیەکی زارەکی کە دەگوترێت ئەمە ئامادەکردن بریتییە لە پێداچوونەوە و سازان ئەمە یان لە پێناسەی لیژنەکە وەکو (کاک عادل) گوتی با وشەی پێداچوونەوە ئیزافەبکرێت، ترس چییە لە پێداچووونەوە، هەروەها لە هەمان کاتدا یاخود با پێناسەی ئامادەکردن بکرێت، هەر وەکو ژمارەیەکی بەرچاو لە ئەندامانی پەرلەمان داوایان کرد، بۆیە ئێمە لە دانوستاندا نین لەگەڵ شیعە و سونە و فارس و تورك تا شتەکان بە غامزی بهێڵینەوە، بەراستی ئەمە نەخشە رێگای چۆنیەتی مامەڵەکردنە لەگەڵ دەستوور، با بابەتەکە روون بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە قسەی ئەندامانی پێش خۆتان دووبارە مەکەنەوە، خاتوو د.رێواز فەرموو.

بەڕێز د.رێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە رایەکەی (کاك بەهزاد) دەکەم کە دەڵێ ئامادەکردن پێناسە بکرێ، بۆ؟ لە زهنیەتی هەندێ لە ئەندامانی پەرلەماندا ئامادەکردن یەعنی پێداچوونەوە بەو درافتەی کە ئێستا هەیە و ئامادەکردنی بۆ راپرسی، جەنابت کە تەوزیحتدا ئەوە دووەم جارە دەڵێی ئامادەکردن دەلالەتێکی تریشی هەیە رەنگە مانای ئەوەبێت نووسینەوەی دەستوورێکی نوێ، کەواتە بۆ ئەوەی ئەندامی پەرلەمان بزانێت بۆچی دەنگ دەدات بە وشەی ئامادەکردن دەبێت تەعریف بکرێت، ئەو تەفسیرەی بەڕێزتان کە دەڵێی نووسینەوەش دەگرێتەوە ئەوانەی کە بڕوایان بەوە هەیە دەستوورێکی تازە بنووسرێتەوە دەنگ بەو تەعریفە دەدەن کە باس لەوە دەکات ئەمە مانای نووسینەوەی دەستوورێکی نوێشە، ئەوانەی کە پێمانوایە و قەناعەتمانوایە درافتێك هەیە و ئامادەکردن مانای پێداچوونەوە و ئامادەکردنیەتی بۆ راپرسی، ئەگەر پێناسەی ئامادەکردن ئەو مەدلولەی نەبوو دەنگی پێ نادەین، بۆ؟ چونکە بەڕێز سەرۆکی لیژنەی یاسایی ئەمەی تریان دەڵێ، دەڵێ مەبەست لە ئامادەکردن پێداچوونەوەیە، هەموارکردنە، فێنکایی داوە بە دڵی هەندێ لە ئەندامانی

پەرلەمان، جەنابت کە وا دەڵێی فێنکایی دەدەی بە دڵی هەندێ لە ئەندامانی پەرلەمانی تر، لەبەر ئەوە ئەسڵ ئەوەیە کە وشەیەك زیاتر لە جارێك بەکار هات و زیاتر لە تەفسیرێکی هەڵگرت بەجێ ناهێڵدرێ بۆ نیەتی موشەریع، دێین تەعریفی دەکەین و وازیحی دەکەین ئەمە یەك، دوو: سەبارەت بەوەی ئەو درافتەی کە ئێستا هەیە ناوی چییە؟ بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، عەمەلی تەشریعی بڕیار بێت یان قانون بێت بە نیسبەت هەموو قەوانینی عادییەوە و تەشریعی عادییەوە بە موجەڕەد دەنگدانی پەرلەمانی دەبێ بە قانون، بە نیسبەت دەستووریش بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان، پڕۆژەی دەستوور کە دەنگی لەسەر دەدەن عەمەلێکی تەشریعیە، کەواتە قابیلە بۆ تەعدیل، بەڵام ئەوەی کە قانونی ئەساسی یان ئەوەی پێی دەگوترێ دەستوور لە تەشریعی عادی جیا دەکاتەوە کاتێك ئەم مانایە وەردەگرێ کە ئیستیفتای بچێتە پاڵ، ئیستیفتای خەڵکی بچێتە پاڵ، لایەنی کەم لە هەرێمی کوردستاندا وایە، بۆیە ئەو درافتەی کە ئێستا هەیە ئیستیفتا لەسەر نەکردنی سیفەتی عەمەلی تەشریعی لێ وەرناگرێتەوە کە وا بکات مەمنوع بێت تەعدیل بکرێت، بۆیە داوا لە جەنابت دەکەم دەوری حەکیمانەی خۆت بگێڕی لەوەی ئاوێك بەم ئاگرەدا بکەی، بەوەی کە ئامادەکردن پێناسە بکات، کێ لەگەڵ بوو دەنگی پێ دەدات، کێ لەگەڵی نەبوو دەنگی پێ نادات و جەدەلەکە دەبڕێتەوە، هەروەها هیوادارم ئیسراری ئەندامانی پەرلەمان لە فراکسیۆنە جیاوازەکان بۆ هیچ شتێك وا لێك نەدرێتەوە کە مەبەستێك هەیە بۆ ئەوەی ئاستەنگ بخرێتە بەردەمی دروستکردنی ئەم لیژنەیە، لایەنی کەم بە نیسبەت فراکسیۆنی سەوزەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

چەند کەسێك ماوە قسە بکەن، با قسەکانی خۆیان تەواو بکەن، نامانەوێ ئەم پرسە تەنها بە دەنگدان یەکلایی بکرێتەوە، چونکە پرسێکی هەستیارە و سەرەتای قۆناغەکەیە و با هەر لە ئێستاوە وا لێك نەدرێتەوە کە بە زۆرینە و کەمینە، ئینجا کەمینە هەر کەسێك بێت لە ناو پەرلەماندا ئەم پرسە یەکلا دەکرێتەوە، با ئەندامانی پەرلەمان کە ناویان نووسیوە قسە بکەن، بەس تکایە قسەی دووبارە مەکەن، ناویان دەخوێنینەوە با قسەی خۆیان بکەن، دوایی فرسەتێك وەردەگرین لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکان دادەنیشین و هەوڵی ئەوە دەدەین کە رێکارێك بهێنینە کایەوە بۆ ئەوەی سازانێکی لەسەر بکەین، تەبعەن پێش ئەوەی کە ئەندامانی تری پەرلەمان قسە بکەن بەخێرهاتنی بەڕێزان لە ناوچەی دۆڵی بالیسان دەکەین کە ئێستا لێرە لە پەرلەمانی کوردستان حزوریان هەیە، ئەوانیش (4/16) یادی کیمیابارانی ناوچەکەی خۆیانیان هەیە، ئەوانیش بەشێکن لەو ناوچانەی تری هەرێمی کوردستان کە زیانمەندبوون لە رژێمی پێشووی عێراق، بەخێرهاتنیان دەکەین، پەرلەمانی کوردستان بە ئەرکی خۆی دەزانێ بۆ هەموو کەس و کاری قوربانیانی ئەنفال و شەهیدانی کیمیاباران، هەرچییەکی لە تواناداببێ ئەنجامی بدات، بەڕێز کاك ئومێد خۆشناو فەرموو.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن (ئومێد خۆشناو):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر هیوا خوازران و ئێمەش هیوا دەخوازین دادپەروەری لە قسەکردن هەبێت، بەڕێز ئەندامی پەرلەمان هەیە (10) جار دەرفەتی بۆ رەخساوە قسەی کردووە، نوقتەی نیزامی دەگری و دەرفەتت پێ نادرێت، دەپرسین چ ماددەیەکی پەیڕەو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان ماددەیەك خراوەتە دەنگدان یاساییە یان نا یاساییە ئەوە کێشەی ئێوەیە؟ کێشەی ئێمە نییە لە ئەندامانی پەرلەمان، خستووتانە دەنگدان، دەپرسین پاش ئەوەی کە ماددەیەك خراوەتە دەنگدان چ ماددەیەکی پەیڕەو رێگای بە ئێوە داوە گفتوگۆ جارێکی تر لەسەر ئەو ماددەیە بکرێتەوە، نەك لەسەر ئەو ماددەیە وتاری سیاسی پێشکەش بکرێتن کە باس لەوە بکرێ نییەتێك هەیە کە دەیەوێ ئەو وڵاتە خاوەنی دەستوور نەبێتن، دەرفەتی زۆرتان دا کە بە چ شێوازێك جگەلەوەی لەسەر ماددەکەی ئەو پرۆژەیە قسە بکرێ ئەسڵەن وتاری سیاسی پێشکەشکرا، دەرفەتان رەخساند، ئایا ئێوە لە دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان جارێکی تر دەپرسین چ ماددەیەك لە پەیڕەوی پەرلەمان رێگای بە ئێوە داوە بەو شێوازەی کە ماددەیەك بخرێتە دەنگدان؟ دوو: ئێمە تەوافوقێکمان هەبووە، چەند جارێك چەند بەڕێزێکی تری ئەندامی پەرلەمان تەئکیدیان لەسەر ئەوە کردەوە بەیانی ئێمە کۆبوونەوەمان هەبووە لە دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان، وەکو تەوافوقەکە دەڕۆین، فەرموون ماددە بە ماددە وەکو خۆی بخرێتە دەنگدان، بەڵام رەئی جیاوازی بێتە ناو ئەوەی لێ دەردەچێت، لە تەوافوق لابدەی بتەوێ نییەتێکت هەیە لە ماددەیەکدا جوملەیەك زیاد بکەی، جوملەیك کەم بکەی ئەوەی لێ دێتە بەرهەم، واتە هەر لادانێك لەو تەوافوقە ئەوە ئەنجامەکەیەتی، ئەگەر نا هاوکاربن وەکو باسکرا دەوری حەکیمانەی خۆتان ببینن و تەوافوقەکە وەکو خۆی بڕوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

رەنگە ئیشکالێك هەبووبێ لەوەی کە راپۆرتەکە گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە، ئەوەی کە خراوەتە دەنگەوە گۆڕانکاری بەسەردا هێنراوە، ئەگەر نا بە پێی عورفەکەی خۆمان بڕۆین ئەو کاتە راپۆرتی لیژنەی یاساییمان دەخستە دەنگەوە و دوایی ئەگەر ئەوە سەرکەوتوو نەبوو راکانی تر بخەینە دەنگەوە، بەڵام دیسانە ئێمە وا دەکەین تەوافوقی لەسەر بێتە کایەوە، ئینجا بیخەینە دەنگدانەوە، مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی فەرمووو.

بەڕێز حسین اسماعیل حسین (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من سێ تێبینم هەیە، ئەگەر ئیجازە بدەی، یەکەمیان: ئەم پرۆژەیەی کە لەبەردەست دایە ئەو پرسیارە لە ئێوەی بەڕێز و لە سەرجەم فراکسیۆنەکان دەکەم، ئایا بۆ دەست بەکاربوونی ئەو لیژنە (21) کەسیەیە کە دەنگی پێ بدەین ئەو لیژنەیە بە کاری خۆی هەڵبسێت، ئەوە تێبینی و سەرەنجی یەکەمم، تێبینی دووەمم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئایا ئەو لیژنەیەی کە دەست بەکار دەبێتن کە نوێنەری هەموو

لایەنە سیاسییەکانی تێدایە دەست کراوە نابێتن بۆ ئەو دەستوورەی کە دەخرێتە بەردەست لە ئەلفەوە تا یای چاوی پێدابخشێنێتەوە و گۆڕانکاری تێدا بکات؟ هیچ مانعێکمان هەیە، هیچ بەربەستێکی یاساییمان هەیە کە ماددەیەك لەو دەستوورەدا هەیە کە ئەو لیژنەیە بۆی هەبێ دەستی بۆی نەباتن، هیچ شتێکمان نییە، کەواتە ئێمە بەراستی ئەو پێکدادانەی کە ئەمڕۆ دەیبینم لە هۆڵی پەرلەمان لە شوێنی خۆیدا نییە، کە لە شوێنی خۆیدا نییە ئێمە ئەو (21) کەسە نوێنەری هەموو لایەنە سیاسییەکانن، ئێمە کە هەر شتێك کە دەمانەوێت تەسبیتی بکەین با ئەو نوێنەرانەمان لەوێندەر شەڕەکە بکەن، با لەوێندەرێ داکۆکی بکەن، خاڵێکی تر کە پێمخۆشە بەراستی ئیشارەتی پێ بکەم بەڕێزان، دەستەی سەرۆکایەتی و سەرۆکی پەرلەمان، ئایا لایەنە سیاسییەکان کە ئەمڕۆکە لە دەرەوەی هۆڵی پەرلەمانن رەئی ئەو لایەنە سیاسییانە بە هەند وەرناگیرێن لەسەر ئەو دەستوورەی کە چاوەڕوان دەکرێت کە هیوادارین کە بێتە کایەوە و هەموو پێکهاتەکانیش لە هەرێمی کوردستان، هەروەها دوایین قسەشم بۆ سەرجەم فراکسیۆنەکان و بۆ خۆشمان بەراستی ئێمە کاتێك کە دانیشتنێك دەکەین وەکو کاك ئومێد ئیشارەتی پێ کرد، ئێمە وەکو شتێکی ئەخلاقی پێیوە پابەند دەبین، بەڵام کاتێك کە رەئیەکی نوێ دێتن نابێ گلەیی لە یەکتر بکەین و توانج لە یەکتری بدەین، دەبینی من تەسەورێکم هەیە تۆش تەسەورێکی ترت هەیە، بەڵام بۆ دواجار من دەڵێم ئێمە شەڕی لیژنەکە لێرە نەکەین، ئەو ئەرکەی کە ئێستا ئێمە داکۆکی لەسەر دەکەین کاری ئەو لیژنە (21) کەسیەیە، هیوادارم کۆتایی پێ بێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فرحان فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە ئەم ماددەیە خرایە دەنگدانەوە و عورفیش وابووە کە ماددەیەك درا دەنگدانەوە نایەیتەوە سەری، بەڵام من پێشنیارێك دەکەم بۆ ئەوەی لەو جەدەلە دەربچین، رەئی دووەمیش بدرێتە دەنگدان بۆ ئەوەی قەناعەتی فراکسیۆنی سەوزیش بێتن و هیچ ئیشکالێکیشمان نابێ، ئەم پرسە ئەوها چارەسەر بکرێ باشترە لەوەی کە زیاتر گفتوگۆ بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا هەورامان گەچێنەیی فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف(هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر بە کورتی سەرەنجم بۆ ئەو ئیختیلافەی کە ئەمڕۆ دروست بوو ئەوەیە، پێموایە هیچ پاساوێکی نەبوو، هەروەها پێموایە تەقریبەن جورێك لە نا حاڵی بوون هەیە، چونکە کاتێك کە ئێمە باسی ئامادەکردنەوە دەکەین، ئامادەکردن یان ئامادەکردنەوە ئەگەر بگەڕێینەوە سەر عەرەبیەکەی واتە (اعداد)،

(اعداد) واته (تنظيم، متابعة، مراجعة)، لەبەر ئەوە هەرسێكی دەگرێتەوە كە دەڵێی (اعداد) واتە (رێكخستنەوە، بەدواداچوون)، هەروەها (ئامادەكردنەوە و پێداچوونەوە)ش، لەبەر ئەوە حەز ناكەم بەراستی ئەمڕۆ رای گشتیی وا بزانێت ئەمڕۆ لە هۆڵی پەرلەماندا فراكسیۆنێك هەیە كە پێیوایە ئەو دەستوورە، ئەو رەشنووسە خەلەلی تێدایە پێویست دەكات پێداچوونەوەی بۆ بكرێ، بەلأم كۆمەڵە فراكسیۆنێكی تر هەن پێیانوایە كە هیچ موشكیلەیەكی نییە، یان پێیانوایە هەر هەمووی خراپە و دەبێ سەر لە نوێ ئامادە بكرێتەوە، بەو جۆرە نییە بەراستی، ئێمە هەر هەموومان موتەفیقین لەسەر ئەوەی كە رەشنووسێك هەیە، هەموومان موتەفیقین لەسەری، هەمووشمان موتەفیقین لەسەر ئەوەی كە پێویست دەكات پێداچوونەوەی بۆ بكرێ ئەگەر پێویست نەكات پێداچوونەوەی بۆ بكرێ و تەعدیلاتی تێدا بكرێ و موناقەشەی تێدا بكرێ ئەی تاوەكو ئێستا بۆ ئیتیفاقی لەسەر نەكراوە، ئەی بۆ ئەو هەموو هەرایەی لەسەر دروست بوو، كەواتە هەموو موتەفیقین لەسەر ئەوە، پێویست ناكات هیچ لایەكمان بەراستی موزایەدە بكەین بەسەر هیچ لایەكی تر، هەموومان لەسەر ئەم كۆمەڵە چەمكانە موتەفیقین، لەسەر شتێك كە موتەفیقین هەموومان با لە پێناو ئەوەی كە كەسێك یان زاراوەیەك، كەلیمەیەك، وشەیەك، پێشنیار دەكات وشەكەی ناچەسپێنرێ بەراستی كێشەیەك دروست نەكات، وا نەكات ئەو سازانەی كە هەموومان دەمانەوێ بۆی بچین لە پێناوی وشەیەكدا سازانەكە تێك نەچێت، بۆ وشەیەك جەوی كوردستان تێك نەدەین، سازانەكە تێك نەدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو بێگەرد تاڵەبانی فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد (بێگەر تاڵەبانی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە راستیدا من پێمخۆشە روونكردنەوە لەسەر دانیشتنەكانی سەرۆكایەتی فراكسیۆنەكان و پەرلەمان بدەم، چونكە لێرەدا بە وازیحی هەندێك شت گوترا، من ئەمڕۆ بەیانی لە كۆبوونەوەی سەرۆكی فراكسیۆنەكان لەگەڵ جەنابتان بە وازیحی گوتم، گوتم سێ ئەندام پەرلەمانی ئێمە كە لە لیژنەی یاساییین تەحەفوزیان لەسەر یاساكە نووسیوە و قسە دەكەن، بەلأم ئەوە بە مانای ئەوە نایەت فراكسیۆنی سەوز ببێتە بەربەست لەبەردەم پەسەندكردنی پرۆژە یاساكە، قسەی ئێمە لەسەر شتێك بووە بۆ ئەوەی كە كەس نە بەهەڵە تەفسیری مەوقیفی پەرلەمانتارەكانی ئێمە بكات و بە خۆشمەوە كە سەرۆكی فراكسیۆنەكەم، نە كەس بیەوێ موزایەدە بەسەر ئێمەدا بكات، نە كەسیش مەوقیف بەسەر ئێمەدا بفرۆشێت، ئەوەی كە ئێمە دەمانەویست ئەوەبووە، دوو رەئی هەیە، یەكێكیان ئەو رەئیەیە كە لە لیژنەی یاسایی و بە تەوافوقی نێوان فراكسیۆنەكان، لیژنەی یاسایی هێناویەتە ناو هۆڵی پەرلەمان، هیچ كەسێك لە بەڕێزانی لیژنەی یاسایی نەگۆڕیوە، وەكو بیخوێنێتەوە، رەئی دووەم داوا كراوە لە پاڵ هەمان ئەو بۆچوونەی كە لیژنەی یاسایی یان ئەو پێناسەیەی كە لیژنەی یاسایی نووسیویەتی پێداچوونەوەی بۆ زیاد بكرێ، داواكاریەكە هەر ئەوەبووە،

ترس لەوەی چییە ئەو رەئیەی دووەم نەخرێتە دەنگدانەوە؟ گرفتەکە ئەوەبووە، گرفت ئەوە نییە عەرقەلە بخرێتە بەردەمی پرۆژە یاساکە و یاساکە نەڕوات، بە پێچەوانەوە هەمووومان کۆکین لەسەر ئەوەی ئەم پرۆژە یاسایە دەبێ هەر ئەمڕۆ لە ناو هۆڵی پەرلەمانی کوردستاندا پەسەند بکرێ، چونکە بەراستی (6) مانگە موماتەڵە بە کات لەسەر دەستەواژە و وشەی مەتاتی دەکرێت، کە ئێمە پێمانوایە ئێمەنین کە ئەو وشە مەتاتیانەمان هێناوەتەوە ناو ئەو هەموو جەدەلەی کە لە نێوان فراکسیۆنەکاندا روویداوە، بەڵام ئێمە بە وازیحی دەمانەوێ لە رووی قانونییەوە کە شتێك دەنووسین هیچ نەبێت بۆ رەئی دەرەوەی پەرلەمانی کوردستان مانایەك بدات بە دەستەوە، ئێمە باس لە سازان دەکەین، سازان لەسەر چ دەکەین؟ دوای ئەوە لە ناو خودی ئەو پێناسەیەی کە بۆ لیژنەکە دانراوە کە بەشێك لە بەڕێزان باس لەوە دەکەن، باسمان لەوە کردووە ئامادەکاری لە ناو دابێت، باسمان لە ئامادەکاری نەکردووە، ئەساسی پێناسەکە بەو شێوەیە بووە لیژنەیەکی دەستووری کار دەکات بۆ هێنانەکایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت، دووەم ئیقتیراح کە لەلایەن بەشێکی زۆری ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانەوە پێشکەشکرا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە لەسەر ئەوە جەدەل کەوتە بەینمانەوە و موناقەشە دروست بوو گوتمان بخرێتە دەنگدانەوە، بەڵام جەنابت لێرە غیاب بووی بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان بەبێ ئەوەی کە حیساب بۆ رەئی جیاوازی ئێمە بکات یەکسەر ئەو دەقەی کە سەرۆکی لیژنەی یاسایی پێشنیاری کرد خستیە دەنگدانەوە، ئەوەی دووەم، پێناسەی دووەم بەو شێوەیە بووە کە بەشی زۆرمان بەو شێوەیە ئیقتیراحمان کردووە گوتوومانە لیژنەیەکە گوتیان وشەی دەستووری نا قانونیە با بەکارنێت، گوتمان لیژنەیەکە لە کەسانی شارەزا پێك دێت، ئەرکی هێنانەکایەی سازانە بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت، ئەو دوو بۆچوونە بیخەنە دەنگدانەوە کامەی دەنگی هێنا با بڕوات بە زۆرینەیە، بە کەمینەیە، زۆر ئاساییە و کەس عەرقەلەی لەبەردەم ئەم پرۆژەیە دروست ناکات، کەس موزایەدەش بەسەر کەسدا نەکات، چونکە ئێرە شوێنێکە کە هەموومان قسەی خۆمانی تێدا دەکەین، حەقی خۆمانە ناکرێ مافی ئەوەمان نەبێ کە لەسەر پرۆژەیەك ئیختیلافمان هەیە قسەی خۆمان لە هۆڵی پەرلەماندا نەکەین بەراستی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێموابێت کێشەیەکی ئەوەتۆ بوونی نییە، راستە لەوە دەچێت جیاوازی بیر و بۆچوون کەوتبێتە نێوان ئەندامانی پەرلەمان و لە خستنە دەنگی ئەو پرسانە، ئێمە ئەگەر بە عورفەکەی خۆمان بڕۆین راپۆرت بخەینە دەنگەوە دەنگی هێنا دەڕوات، دەنگی نەهێنا دەچینە سەر بەدیلەکان، بەدیلەکانیش دەخەینە دەنگەوە یەك لە دوای یەك، پێموابێت ئیتر ئەم هەموو نوقتە نیزامیەش پێویست ناکات، باشە، ئەگەر بە شێوە عورفیەکەی خۆمان بڕۆین پێموایە هیچ ئیشکالێك دروست نابێت، ئاخر دیسانەوە چەند ئەندامێکی پەرلەمانیش ماون لە فراکسیۆنە جیاوازەکانیشن، ئەندامانی فراکسیۆنەکانی ئێوە قسەیان کردووە، (بەڕێز

کاك على حەمە صالح، کاك سۆران عمر، د.عزت، کاك حاجی کاروان، د.ڤالآ، کاك گۆران)، ئەندامی فراکسیۆنەکانی ئێوە قسەیان کردووە لەسەرەتاوە رای خۆتانتان گوتووە، دواتریش نوقتەی نیزامی گیراوە، باشە، با بڕۆینەوە سەر ئەسڵی شێوازی کارکردنی خۆمان کە بریتییە لەوەی ئەوەی لە راپۆرتدا هاتووە کە پێشتر گفتوگۆی لەسەر کراوە، دەبێ رێز لەوە بگرێن گفتوگۆی لەسەر کراوە، ئەوە دەخەینەوە دەنگدانەوە دەنگی نەهێنا دەچینە سەر رایە بەدیلەکان یەك لە دوای یەك دەیخەینە دەنگدانەوە، باشە، د.ڤالآ نوقتەیەکی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە سەرۆکی لیژنەی یاسایی خوێندیەوە دوای وەرگرتنی راو بۆچوونی هەموو ئەندامانی پەرلەمان بوو، دواجار لەگەڵ بەڕێز جێگری سەرۆکی لیژنەی یاسایی و لەگەڵ بەڕێز یاریدەدەر تاوتوێ کراوە و داڕێژراوەتەوە ئینجا خوێندراوەتەوە، بۆیە ئەگەر موقەریری لیژنەش رای لەسەر نەبووبێ، بەلآم لەگەڵ جێگری سەرۆکی لیژنەی یاسایی و سەرۆکی لیژنەی یاسایی تاوتوێیان کردووە و بە هەندیان وەرگرتووە، هەروەها ئەوەی کە پێشنیار کراوە ئیزافە کراوە بۆی ئینجا دراوەتە دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمانیش قسەیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من هەر بە کورتی ئەو قسەیە دەڵێم حقیقەت بۆ بەڕێز خاتوو بێگەرد کە رەخنەی لە من گرت کە حیسابم بۆ رەئی بەڕێزیان نەکردووە یان فراکسیۆنی سەوز، من دەڵێم رەخنە هەمیشە لە جێگای خۆیە، هەمیشەش قەبولە، بەلآم بنەمای رەخنەی تێدابێت، لەبەر ئەوە من تەسەور دەکەم ئیجتیهادم کرد کە حیساب بۆ رەئی هەموو پەرلەمانتاران دەبێ بیکەم، ئەو میکانیزمەی پەیڕەوم کرد هەر پێشتر پەیڕەو کرابوو لەسەر ئەوە رۆیشتین، ئەگەر موەفەقیش نەبین، یەعنی بەڕێزیك هەبێت بە هەڵە تێگەیشتبێت، من داوای لێبووردن لە هەموو ئەندامانی پەرلەمان دەکەم کە بە هەڵە لە من گەیشتبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، تکایە ئیتر کۆتایی پێ بێنن، پێموابێت ئیشکالەکە کۆتایی پێ دەهێنین، ئەوە دەخەینە دەنگەوە کە لە راپۆرتەکەدا هاتووە دەنگی هێنا باشە، دەنگی نەهێنا رایەکانی تر دەخەینە دەنگەوە، ئەوەی کە لە راپۆرتەکە هاتووە ئەمەیە پێناسەی لیژنە کراوە دەڵێ (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ

ئەو رایە کە لە راپۆرتەکەدا هاتووە؟ دووبارەی دەکەمەوە وەك خۆی کە لە راپۆرتەکە هاتووە، نوقتەی نیزامی وەرناگرین، تەواو، وشەی ئامادەکردنی تێدانییە، ئامادەکردن لە ئەسڵی ناونیشانی یاساکەدا هاتووە، (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، کێ لەگەڵدایە؟ دەنگدان دەکرێ، کێ لەگەڵدایە؟ پرۆسەکە هەڵە نییە، تکایە لە شوێنی خۆت قسە مەکە، خستوومەتە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە؟ دانیشتنەکە بۆ ماوەی (15) خولەك هەڵدەگرین.............

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە ناوی خوای پەخشەندەو میهرەبان، دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ دەکەینەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لە ئەنجامی ئەو وتووێژەی کە لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکان کردمان، لەگەڵ دەستەی سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی، ئەوەی کە کراوە پێشتر لە لیژنەی یاسایی ئەنجامیان داوە، بۆ ئەوەبووە کە رایەك سازانی فراکسیۆنەکانی لەسەر بێت، بخرێتە دەنگدانەوە، بەڵام باشتر وایە رایە جیاوازەکان لەم بابەتە کە پێمانوایە لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکانیش قسەمان کرد بۆمان دەرکەوت کە ئیشکالێکی جەوهەری نییە، ئیشکالێکی زۆر سادەیە، بۆیە رایە جیاوازەکان دەخەینە دەنگەوە، کامەی دەنگی هێنا ئەوە ئەوەیان پەسەند دەبێ، سێ را هەیە ئێستا، جارێ دەبێ رای ئەوەی کە لە راپۆرتەکە هاتووە ئەوە بخەینە دەنگەوە، ئەگەر ئەوە سەرکەوتوو بوو ئەوە راکانی تر وەرناگیرێن، ئەوە سەرکەوتوو نەبوو رای دووەم دەخەینە دەنگەوە، رای دووەم سەرکەوتوو نەبوو رای سێیەم دەخەینە دەنگەوە، ئێستا راکان دەخوێنمەوە، تکایە دیقەت بکەن، راکان دەخوێنمەوە بۆ ئەوەی هەر پەرلەمانتارێك ئازادە کە دەنگ بە کام یەك لەو رایانە دەدات، رای یەکەم کە لە راپۆرتەکە هاتووە کە (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، رای دووەم ئەوەیە کە پێناسەی لیژنەکە بەم شێوەیە (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادەکردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، رای سێیەم ئەوەیە کە (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بۆ راپرسی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، دەرگای گفتوگۆ ناکەینەوە، چونکە گفتوگۆی زۆری لەسەر کراوە، هەم لە کاتی موناقەشە، هەم لە کاتی ئەوەی کە ئەوە دەنگدانە تێکچوو، بۆیە یەك بە یەك دەیخەینە دەنگەوە، جارێکی تریش دەیخوێنمەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، هەر فراکسیۆنێك و هەر ئەندامێکی پەرلەمان ئازادە لەوەی کە دەنگ بە چ یەکێك لەم سێ رایە دەدات، رای یەکەم پەسەندکرا، دەڕوات، رای یەکەم پەسەند نەکرا دەڕۆینە سەر رای دووەم، رای دووەم پەسەند نەکرا دەچینە سەر رای

سێیەم، دەنگدانی بۆ دەکەین، بۆ ئەوەی مافی هیچ یەکێك لە ئەندامانی پەرلەمان بە زایەع نەچێت لێرەدا، مافیان نەخورێت لە خستنە دەنگدانی راکانیان، رای یەکەم: راپۆرتەکەیە کە دەڵێ (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، رای دووەم: (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادەکردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، رای سێیەم: (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بۆ راپرسی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، ئێستا رای یەکەم دەخەینە دەنگەوە کە رای راپۆرتەکەیە بەم شێوەیە (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (2) کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەواتە زۆرینە لەگەڵ دانییە، ئیتر رەنگە پێویست بە ژماردن ناکات، (2) کەس لەگەڵدا نەبووە، ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان دەستیان بەرزکرۆتەوە لە دژی، بۆ ئەوەی ئیشکالی نیزامیمان بۆ دروست نەبێت، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (51) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەند نەکرا، رای دووەم: (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادەکردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (54) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (29) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، باشە، دەچینە سەر ماددەی دووەم، باشە، نوقتەی نیزامیت هەیە کاك د.فرست؟ فەرموو.

بەڕێز د.فرست صوفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی دەیڵێم نوقتەی نیزامییە، من پێش ئەوەی کە دەنگ بدرێ قسەم نەکرد، لەبەر ئەوەی رێز لەو سازانە دەگرم کە جەنابتان لەگەڵ فراکسیۆنەکان کردتان لەسەر دووبارە کردنەوەی دەنگدان، دەستتان خۆشبێت کە کردتان، بەڵام ئەوەشمان لەبیر نەچێت کە نەریتێکت داهێنا بەوەی کە بابەتێك خرایە دەنگدان، پەسەندکرا، خۆ ئەوەی من ویستم و ئەوەی کە من لەگەڵ بووم دەنگی هێنا و بردیەوە، من کێشەم نییە لەگەڵ دەنگدانەکە، بەڵام هێنانەوەی دووبارە شتێك بۆ ناو دەنگدان، من پێموایە وات لێکرد جارێکی تر کە من دەنگدانم بە دڵ نەبێ کێشەیەك دروست بکەم بۆ ئەوەی جارێکی تر دووبارە بخرێتەوە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز (د.فرست) ئەوە نەریت نییە، چونکە ئەوەی کە تۆ باست کرد، راستە، ئەوە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆیە، بابەتێك کە خرایە دەنگدانەوە نابێت دوایی گفتوگۆی لەسەر بکرێتەوە، بەڵام ئەم بابەتە پرسی

دەستوور، پرسێکی گرنگە، پرسی ئەم پڕۆژە یاسایە پرسێکی گرنگە بۆ ئەوەی کە سازانێکی زیاتری لەسەر بێت، رای جیاوازیش وەربگیرێت، هەروەها بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمانیش بزانن دەنگ بە چی دەدەن، بۆیە رایە جیاوازەکان پێویست دەکات بخوێندرێتەوە و ئەو کاتە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر نا ئەوە نەریت نییە، راستە، پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆیە کە پێویست دەکات ئەوە ئەنجام نەدرێت، کاك ابو بکر دەرفەتت پێدەدەم، بەڕێزان، هەڵەیەکی پەیڕەویمان کردووە کە راستی دەکەینەوە، بەس با ناوەکان بنووسرێت لەسەر ماددەی دووەم، کۆی ماددەکە نەخراوەتە دەنگدانەوە، من نەمزانی کۆی ماددەی یەکەم نەخراوەتە دەنگەوە، کۆی ماددەی یەکەمیش دوایی دەیخەینە دەنگەوە، تەنها فەقەرەیەك بوو لە ماددەی یەکەم کە خرایە دەنگدانەوە، با ناوەکان تەواوبێت، نوقتەی نیزامیت هەبوو کاك ابو بکر؟ فەرموو.

بەڕێز ابو بكر عمر عبدالله (ابو بكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە کاك (د.فرست) دەیڵێ پڕۆسەی دەنگدانەکە تەکمیلە نەکرا، بەس تەنها دەنگدرا، دەنگدانی دژ و پێچەوانە نەدرا، بۆ؟ یەعنی تەواو نەبوو ئەو پڕۆسەی دەنگدانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

راستە، کێشە لەوەیە کە لە پەیڕەوی ناوخۆدا دەڵێ هەر بابەتێك خرایە دەنگەوە ئەوە ئیتر گفتوگۆی لەسەر ناکرێت، یەعنی لەگەڵ دەنگدان دەستی پێکرد ئیتر گفتوگۆ نامێنێت، بەڕێزان، کۆی ماددەی یەکەم نەخراوەتە دەنگەوە کە پێویست دەکات بابەتەکان ماددە بە ماددە لە پەرلەمان بخرێتە دەنگەوە، پڕۆژە یاساکان بخرێتە دەنگەوە، تکایە کۆی ماددەی یەکەم بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە کە لەم یاسایەدا هاتووە:

پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان عێراق.

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق.

لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادە کردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە کە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (69) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (2) کەس

لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، ماددەی دوو لە ئەسڵی پڕۆژە یاساکە بخوێننەوە، دواتر راپۆرتی لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوو:

بەو پێیەی لە ئەسڵی پڕۆژە یاساکەدا هاتووە:

1-لیژنەیەك بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان پێکدێت بۆ پێداچوونەوەی پڕۆژەی دەستوور و ئامادەکردنی بۆ راپرسی.

2- لیژنەکە پێکدێت لە (21) ئەندام کە دەکرێت ئەندامی پەرلەمانبن یان لە دەرەوەی پەرلەمانبن، بە مەرجێك پسپۆر و شارەزابن لەم بوارەدا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم:

لە راپۆرتی لیژنەی یاسایی بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە.

لیژنە لە (21) ئەندام پێکدێت کە بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردێن و دەکرێ ئەندامی پەرلەمانبن، یان لە دەرەوەی پەرلەمان بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەنی ئەزموونبن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، بەڕێز سکرتێری پەرلەمان، ئەو ناوانەی کە ناوی خۆیان نووسیوە بیخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین عارف قادر/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ گفتوگۆکردن لەسەر ماددەی دوو ئەم بەڕێزانە پێشتر ناوی خۆیان نووسیوە (صالح فەقێ، سۆران عمر، شێرکۆ حەمە امین، ئاری هەرسین)، ئێستاش ئەم بەڕێزانە ناویان تۆمارکراوە (گەشە دارا، قادر ئۆتمان، مامۆستا مەڕوان گەلاڵی، رابوون توفیق، ابو بکر عمر، بێستون فائق، پەری صالح، پەروا علی، محمود عمر، حسن صالح، علی حەمە صالح، ئایدن معروف، ماجد عثمان، منی نبی، سروود سلیم، پروانت نیسان، کمال یلدا، غریب مصطفى، شوان شێخ احمد، شامۆ شێخۆ، د.سراج احمد، ناظم کبیر، تەلار لطیف، ئومێد حەمە علی، عمر عینایەت، ڤەمان فیصل، د.فرست صۆفی، فرحان جوهر، حەیات مجید، عبدالله محمود، د.شوان قەلادزەیی، باپیر کامەلا، یعقوب گورگیس، بەهزاد دەروێش، منیرە عثمان، وحیدا یاقۆ، قارەمان قادر).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، تکایە زۆر بە کورتی پەیامەکنتان بگەیەنن، چونکە (41) کەس ناوی خۆی نووسیوە، بەس تەنها لەسەر ماددەی دوو، بەڕێز کاک صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: لەسەر ئەوەی کە دەکرێت ئەندامی پەرلەمانبن یان لە دەرەوەی پەرلەمان، ئەو (دەکرێت)ە حەقە لابرێت بۆ ئەندامی پەرلەمانەکە بۆ ئەوە (یان) بەکار بهێنرێ، (پسپۆر) نازانم ئەگەر پسپۆر دکتۆرا و خەڵکی زۆر شارەزا بگرێتەوە، ڕەنگە هەندێك لە ئەندامانی لیژنەکە بەکالۆریۆس بێت، بۆ نموونە وا پێویست بکات لە فراکسیۆنێك ئەوەی تێدا نەبێت، بۆیە ئەو پسپۆرە ئەگەر تەفسیر هەڵدەگرێت قسەی لەسەر بکرێ کە پسپۆرەکە لابرێت، پسپۆر یان شارەزا بەکار بهێنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوو من لەگەڵ ئەسڵی پڕۆژەکەم، نەك ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا چەند سەرەنج و تێبینیەکم هەیە لەسەر ماددەکە، ئەوەی پسپۆر و شارەزا لەم بوارەدا، گونجاوترە بنووسن خاوەن ئەزموونبن، یەعنی وەکو ئەوەی لە ڕاپۆرتەکەدا نووسراوە ئەگەر زیاد بکرێ، واتە (پسپۆر و شارەزا)کە ببێتە خاوەن ئەزموون، دواتر پرسیارەکە ئەوەیە بڕیاردان لەناو ئەم لیژنەیە چۆن دەبێت؟ لەناو ئەم لیژنەیە میکانیزمی یەکلایی کردنەوەی بابەتەکان چۆنە؟ لێرە نەنووسراوە بە چ جورێك ڕای جیاواز لەناو لیژنەکەدا دروست بوو چۆن یەکلایی دەکەنەوە؟ بە دەنگدان یەکلایی دەکەنەوە لەناو لیژنەکە؟ بە سازان لەناو لیژنەکە یەکلایی دەکەنەوە؟ چۆن یەکلایی دەکەنەوە؟ هەروەها گرنگە خەڵکی سیاسی، خەڵکی لە بواری ئابوری، یەعنی هەموو ئەو جۆرە خەڵکانەی تێدابێت لە کاتی نووسینەوە و ئامادەکردنی پڕۆژەکە بۆ جارێکی تر، هەروەها گرنگیشە بە ڕاستی نوێنەری ناوچە دابڕێنراوەکانی تێدابێت، یەعنی بەلای منەوە گرنگە نوێنەری ناوچە دابڕێنراوەکانی تێدابێت، چونکە لەسەرەتاشدا وامان کرد کە ئەوانە کوردستانین و پێویستە ڕەئیان هەبێت لەناو پڕۆژەی دەستوورەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە پێش هەموو شتێك كە مولاحەزەم هەیە لەسەر ئەو (21) ئەندامە، بە بۆچوونی من دەستوور یەكێ لە كۆڵەكە هەرە گرنگەكانی ناو كۆمەڵگایە، تەعبیر كردنە لە هەموو پێكهاتەكانی ناو ئەو كۆمەڵگایە، بۆیە من بە پێویستی دەزانم كە ئەندامیەتی لەناو ئەو لیژنەیەدا مەرجدار بكرێت بۆ ئەوەی كە نوێنەرایەتی هەموو پێكهاتەكانی ناو پەرلەمانی تێدابێت، ئینجا من بە ناویش دەهێنم (نوێنەری توركمان، كلد و ئاشووری، ئەرمەن، حیزبی سوشیالیست، ئاراستەی سێیەم، حیزبی شیوعی كوردستان، بزووتنەوەی ئیسلامی، نوێنەرێكی كاكەییەكان)، لەگەڵ ئەوەی برای بەڕێزم كاك د.شێركۆ حەمە امین فەرمووی نوێنەرێكی ناوچە دابڕاوەكان ئەمە یەك، دوو: بە گشتیی من پشتیوانی لە قسەكانی هەردوو برای بەڕێزم (كاك صالح فەقێ، كاك د.شێركۆ) دەكەم، دێمە سەر مەسەلەی پسپۆری، زۆر لێڵە، دیاری نەكراوە لە چ بوارێكدا ئەمانە پسپۆربن، یەعنی پسپۆری وا هەیە لە بواری عیلمیدا پسپۆرە، بەس شەرت نییە جێگای بێتەوە لێرە، بۆیە منیش لەگەڵ ئەو رایەم كە مەسەلەی ئەزموون لەوانەیە زیاتر بڵێین تەعبیرێكی مەعقول تر بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو گەشە دارا فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا پشتیوانی لە قسەكانی (كاك صالح و د.شێركۆ) دەكەم بۆ ناوچە كوردستانییەكانی دەرەوەی هەرێم، هەروەها سەبارەت بە لیژنەكە زەمەن دیاری بكرێت، پێویستە كە لە ماوەی مانگێك زیاتر نەخایەنێت پێكهێنانی ئەو لیژنەیە، هەروەها میكانیزمێكیش بەراستی بۆ پێكهاتەی لیژنەكە دابنرێت، یەعنی هەر ئەوها بەجێی بهێڵین، نازانم دوایی لەسەر چ پێوەرێك ئەندامانی لیژنە دادەنرێت كە خەڵكی دەرەوە و ئەندامانی پەرلەمانیش دەگریتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا مەڕوان گەلاڵی فەرموو.

بەڕێز حسین اسماعیل (مەڕوان گەلاڵی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لە قسەكانی (كاك صالح و كاك د.شێركۆ) دەكەم، ئەو پسپۆرە لابچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئایدن فەرمووو.

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی دوو لە بڕگەی دووەمدا ئێمە لەگەڵ ئەوەداین کە ئەندامانی لیژنەکە زیاد بکرێ، هەروەها لە پێناسەی لیژنەکەدا باسی تەوافوق و سازان دەکرێت، بۆیە بە پێویستی دەزانین ژمارەی لیژنەکە زیاد بکرێت بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی فراوان هەموو پێکهاتە و لایەنەکان بەشداربێت لە ئامادەکاری لە دەستوورەدا، پێشنیاریش دەکەین یەکەم: زیاد کردنی ئەندامانی لیژنەکە لە (21) ئەندامەوە بۆ (25) ئەندام، دووەم: ڕەچاوی نوێنەرایەتی پێکهاتە نەتەوەییەکان بکرێت لەم لیژنەیەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ڕابوون لێرە نییە، بەڕێز کاك شوان فەرمووو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ئەو ڕایەدام کە پێکهاتەکان نوێنەریان هەبێت، بۆیان زیاد بکرێت، هەروەها پشتگیری ئەوەی کاك د.شێرکۆ دەکەم بە نیسبەت ناوچە کوردستانیەکان کە پێویستە نوێنەرێکیان هەبێت، ئەو حیزبانەی کە خاوەن یەك کورسی پەرلەمانین نوێنەریان هەبێت لەگەڵ ئەو حیزبانەی کە لە دەرەوەی پەرلەمانیشن کە کورسییەکیان هەبێت بۆ ئەوەی بەراستی ڕەنگدانەوەیەکی جوانی لەسەر هەموو پێکهاتە و نەتەوە و پێکەوە ژیانەکە هەبێت، بۆیە ئەگەر دەوڵەمەنتر بکرێ بە تەسەوری من زیاتر خەڵکەکە وا تەسەور دەکات کە دەستوورەکەی وا ئامادە دەکرێ بەهی خۆی دەزانێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قادر ئۆتمان فەرمووو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دوو من لەگەڵ ئەوەدام هەر (21) ئەندام بێت و زیاتر نەبێت، هەر وەك لە پڕۆژەکەدا هاتووە، بنەماگرتنی پاراستن و پارێزگاری کردن لە مافی پێکهاتەکان، سەرەنجەکەم لەوەدایە بەرای من بەو پێیەی کە لە پڕۆژەکەدا هاتووە دوای تەشکیلکردنی ئەو لیژنەیە بە پێی پڕۆژەکە دەکرێ هەموویان ئەندامی پەرلەمانبن، دەشکرێ هیچیان ئەندامی پەرلەمان نەبن، چونکە دەڵێ یان لە دەرەوەی پەرلەمانبن، هەروەها لە هەمان کاتیشدا بە پێی ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی دەڵێ بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموونبن، پسپۆر لە چ بوارێکدا؟ هەرچەندە لە ئەسڵی پڕۆژەکەدا هاتووە دەڵێ لەو بوارەدا، کە ئەمە بە رای من راسترە، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە دەقەکە بەو شێوەیە داڕێژرێتەوە (لیژنەکە لە (21) ئەندام

پێكدێت كه به زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن، له ژمارەیەك ئەندامی پەرلەمان و كەسانی پسپۆر له بواری دەستوور و یاسا له دەرەوەی پەرلەمان)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

من تەنها دەمەوێ یەك سەرەنج بدەم، بەڕێزان، بۆ ئەوەی بەڵكو بتوانین گفتوگۆكان كۆ بكەینەوە، ڕەنگە ئەوەی پێكهاتەكان جێگای ببێتەوە لێرەدا، له نوێنەرایەتی پێكهاتەكان له پڕۆژەكەدا جێگای بكەینەوە، بەڵام ئەوەی تر ئێوە به خۆتان دەنگی پێدەدەن، ئەگەر ئەو لیژنەیە دروست ببێت خۆتان دەنگی پێدەدەن، وابكەن نوێنەری ناوچە جێ ناكۆكەكانی تێدابێت، وابكەن كه كەسانی پسپۆری جیاوازی تێدابێت لەو بوارانەی كه پەیوەندی به دەستوورەوە هەیە، بواری ئابورییە، بواری كۆمەڵایەتییە، بواری سیاسییە، هەروەها بواری دەستووریش، كەواتە با گفتوگۆكان كۆ بكەینەوە و زۆر له بابەتەكە دەرنەچین، بەڕێز شامۆ شێخۆ فەرموو.

بەڕێز شامۆ شێخۆ نعمۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

گاڤا پەرلەمان شەرعیەتا ناڤ مالا كوردستانی هەبت، دڤیا هەمی پێكهاتێت ئاینی و نەتەوەیی دڤێ مالێدا جێی خۆ بگریت، گەلەك جارا ئاڤاكرنا گەلەك موئەسەساتێت كوردستانێ ئەم وەكو كوردێت ئێزیدی دئاگرێ نەتەوەیی دێنە شەوتاندن تایبەتمەندیامە ناهێتە رەچاڤ كرن، ئەز فەرد دبینم ژ وان (21) ئەندامان كەسانێكی كوردی ئێزیدی وەكو كەسانێكی شارەزا یان یاساناس ناڤدا هەبت، چونكه هەندەك خالێت دەستووری گرێدای تایبەتمەندیامە و پێكهاتێت دیترێن ئاینی و نەتەوەیینە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك ابو بكر فەرموو.

بەڕێز ابو بكر عمر عبدالله (ابو بكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام كه بڵێین لیژنەكە له (21) ئەندام زیاتر نەبێت، دووەم: نوێنەرایەتی سەرجەم هێز و لایەنە سیاسییەكان و پێكهاتەكانی گەلی كوردستان بكات، سێیەم: پێویستە لیژنەكە له ماوەی (15) ڕۆژ له جێ بەجی كردنی ئەم یاسایە پێك بهێنرێت، واتە زوو دەست بەكاربێت، خاڵێكی تر ئەوەیە بڕیارەكانی لیژنەكە به پێی ڕێككەوتن بێت، واتە به پێی تەوافوق بێت، نەك به زۆرینە و كەمینە، خاڵێكی تر ئەگەر لیژنەكە لەو ماوەیەی كه له بڕگەی پێشوودا دیاری كراوە نەیتوانی كارەكانی رایی بكات به هەمان ڕێكاری پێشووتر كه لەم یاسایە دیاری كراوە له لیژنەیەكی تر دادەمزرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەیان ڕەنگە ماددەی دوای ئەوە بگرێتەوە، بەڕێز مامۆستا ماجد فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفيق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی یەكێك لە خاڵە سەرەكیانی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان زامنكردنی مافی نەتەوەكانە، داوا دەكەم كە لەو بڕگەیەدا بە راشكاوی وەكو برادەران ئاماژەیان پێكرد، بە راشكاوی ئاماژە بە نوێنەرانی هەردوو پێكهاتە نەتەوەییەكانی (توركمان و كلدان و سریان و ئاشوور و ئەرمەن) بكرێت، هەروەها ئاماژەش بەوە بكرێت كە نوێنەرەكانیان لەلایەن خۆیانەوە دیاری بكرێت، ژمارەكە ببێتە (25) ئەندام، وابزانم ئەگەر زیاد بكرێت زەرەری نییە، بەڵام ئەگەر كەم بكرێت لەوانەیە نەتوانین دوو ئەندام لە هەر نەتەوەیەك جێگەی ببێتەوە، هەروەها تكا دەكەین كە وەك شێوەی دامزراندنی كۆمسیۆنی باڵای كۆمسیاران نەبێت بەوەی كە لایەنەكانی تر نوێنەرەكانمان دیاری بكەن، كە ئێستاش چارەسەر نەكراوە، بۆیە تەئكید دەكەم كە پێویستە ئاماژە بە بەشداریكردنمان بكرێت، هەروەها لەگەڵ رەئی برادەرانیشم كە دەڵێن تەحدیدكردنی كاتەكەی بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەكە لە (21) ئەندام پێكدێت، من پێمباشە ئەگەر بكرێت لەوە كەمتربێت، دووەم: چۆن ئەم (21) ئەندامە دیاری دەكرێت؟ چۆن دابنرێنرێن؟ بەداخەوە ئێمە لە یەك، دوو سەعاتی رابردوودا لەسەر وشەیەك جەلسەیەكی پەرلەمان راگیرا، نەگەیشتینە رێككەوتن، ئیدی پێمانوایە چۆن دەگەینە رێككەوتن فراكسیۆن و پێكهاتەكان لەسەر دیاری كردنی (21) ئەندام بۆ ناو ئەم لیژنەیە؟ من پێموایە دەبێت لێرەدا موعالەجەی چۆنیەتی دیاری كردن و دانانی ئەو ئەندامانە بكرێت، چونكە پێموایە قورسە و كاتێكی زۆریش دەچێ و پێكهاتەكان و فراكسیۆنەكانیش ناگەنە رێككەوتن بە ئاسانی لەسەر دیاری كردنی ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد حەمەدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتیوانی تەواوی ئەو برادەرانە دەكەم كە باس لەوە دەكەن كە دەبێ موراعاتی پێكهاتەكانی ئاینی و نەتەوەیی بكرێتن، منیش پاڵپشتیان دەكەم بە تایبەتی مامۆستا ماجد و كاك ئایدن كاك شوان و باقی برادەران، دووەم: بۆ ئەو لیژنەیە دەبێ شێوازی كاركردن و میكانیزمێك هەبێ دەبێ چۆن كار بكاتن، ئایا وەكو لیژنەكانی پەرلەمان كار دەكرێت؟ وەكو لیژنەیەكی موەقەت كار دەكرێت؟ دەبێ شێوازێك هەبێت كە

بتوانین چۆن خۆمان لە نوقتە خیلافیەکان رزکار بکەین، خاڵی سێیەم: تایبەت بە تەحدیدی پسپۆری، بەرای من تەنها بنووسرێت پسپۆری یاسایی دەستووری بێت، ئەزموون لابدرێ، چونکە ئەگەر پسپۆری هەبوو حەتمەن ئەزمووندارە، بەڵام شەرت نییە هەموو خاوەن ئەزموونێك پسپۆری تایبەتی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.پەری فەرموو.

بەڕێز د.پەری صالح حمید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی قسەکانم کرا، بەڵام نەختێکی دەڵێمەوە، یەکەمیان پشتیوانی ئەو رایە دەکەم نوێنەری ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم هەبێت، بەو شێوەیەش بخوێندرێتەوە (لیژنە لە (21) ئەندام پێکدێت کە بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان پێك بێت بۆ ئامادەکردن بۆ راپرسی) ئەوەی بۆ زیاد بکرێ، هەروەها کاتەکەش زۆر گرنگە کاتی دیاری کردنی لیژنەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو منی فەرموو.

بەڕێز منی نبی نادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سەرەتاوە پشتگیری ئەو بەڕێزانە دەکەم (د.شێرکۆ، شوان شێخ احمد، شێخ شامۆ، کاك قادر ئۆتمان)، ئەو بەڕێزانە پشتگیری پێکهاتەکانیان کردووە، هەروەها داوا دەکەم لیژنەکە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت بۆ ئەوەی بتوانین بە زووترین کات ئەو پڕۆسەیە بە سەرکەوتووانە لەم پەرلەمانەدا پەسەند بکرێت، لە هەمان کاتدا لە کوتاییدا نووسراوە بە مەرجێك پسپۆر، ئەو پسپۆرە لابدرێت، چونکە ئەو پسپۆرە زۆر تەعریف و لەوانەیە تەفسیراتی زۆری پێ بکرێت، لە هەمان کاتدا نوێنەرایەتی هەموو لایەنەکان و پێکهاتەکان بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە لیژنە، من پێمباشە لیژنە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، ئەوەی بۆ زیاد بکرێت، هەروەها وردەکاری بۆ ئەرکەکانیان بکرێت لە مەسەلەی پێوەری دانانی ئەو بەڕێزانەی کە دەبنە ئەندامی لیژنە، بۆ نموونە بە پێی کورسی بێت، رەنگە ئەوە لە یەکێك لە پێوەرەکان بێت، لە هەمان کاتدا خاڵێك هەیە کات دیاری بکرێت بۆ دەست بەکاربوونی ئەم لیژنەیە، چونکە ئەوە لە بەرژەوەندی ئێمە نییە، لە دوای

پەسەندکردنەوە بە بڕوای من ئەگەر یەکسەر کاتەکە دیاری بکرێت، چەند رۆژێك، دوو حەفتە بێت، یان هەر چۆنێك بێت دابنرێت کە کەمتر بێت نەگاتە مانگێك، لەبەر ئەوەی کۆی پڕۆسەکە دوا دەخات، دوا خاڵم ئەوەیە بەراستی هیوادارم کە دەستوور دەستوورێکی پیاوانە نەبێت، مەسەلەی رەگەز یان ژن بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، گرنگە نییە سەر بە چ پێکهاتەیە، گرنگ نییە سەر بە چ گرووپێکە، بەڵام گرنگە دەبێ دەستوورێکی پیاوانە نەبێت، ئەندامەکان تا رادەیەك یەکسانی تێدابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ناظم فەرموو.

بەڕێز ناظم کبیر محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، چەند پێشنیارێکم هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە پشتگیری لەو بەڕێزانە دەکەم کە دەربارەی هەبوونی پێکهاتەکان لەناو ئەو (21) ئەندامە، چونکە گومانی تێدا نییە کوردستان بەو پێکهاتە و فرە ئاینییانەوە جوانە، پێشنیاری دووەم: پێشنیار دەکەم کە یەکێك لەو (21) ئەندامە ئەندام بێت لە رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی، پێشنیارێکی تر پشتگیری لە قسەکانی برای بەڕێزم شێخ شامۆ دەکەم، هەبوونی ئەندامێك لە برا کوردە ئێزیدییەکان، پشتگیری لە قسەکانی گەشە خان دەکەم کە سەقفێکی زەمەنی بۆ دروست کردنی ئەم لیژنەیە دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرموو

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ماددەی دوو لە ئەسڵی پڕۆژەکە دەکەم، نەك لە راپۆرتی لیژنەی یاسایی، هەروەها پشتگیری لە قسەکانی (کاك صالح فەقێ و د.شێرکۆ حەمە امین و کاك ابو بکر هەڵەدنی) دەکەم، بەڵام لە ماددەی دوو یەك ئیزافە سەرەڕای بەشداری پێکهاتەکان لەگەڵ نوێنەری ناوچە کوردستانییەکان، بەشداری ژنانیش لەبەر چاو بگیرێت، لەبەر ئەوەی ئێمە ئەزموونی ترمان هەیە لە هەرێمی کوردستاندا چ لە پێدانی کابینەکاندا، یاخود لەو لیژنانەی کە پەیوەندیدار بە بڕیاردان لە رووی سیاسییەوە لە هەرێمی کوردستاندا دائیمەن دەبێت بە یاسا ئەوە بچەسپێنین، بۆیە هیوادارم لەم برگەشدا ئەوە بچەسپێ تاوەکو رەچاوی ئەوە بکەن، چونکە دەستووریش زۆربەی زۆری ماددەکانی پەیوەندی باشی بە یەکسانی مافەکانی ژنانە، چەسپاندنی مافەکانی ژنانە لە دەستووردا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صوَفي علي:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێمباشە ئەوەی لە راپۆرتی لیژنە هاتووە بەس ئەم بڕگەیەی بۆ زیاد بکرێت (لیژنە لە (21) ئەندام پێکدێت کە بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن و دەکرێت ئەندامی پەرلەمانبن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموونبن لەم بوارەدا، بە مەرجێك نوێنەرایەتی پێکهاتەکان لەبەر چاو بگیرێت)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی دوو، من پێمباشە لە سیاغەی خاڵی یەکەمی بەم شێوەیە بکریٚ (لیژنەیەك بە زۆرینەی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان پێك بێت بۆ سازان و ئامادەکردنی پڕۆژەی دەستوورێکی هەمیشەیی بۆ کوردستان)، خاڵی دووەم: (لیژنەکە پێکدێت لە (21) ئەندام) بە رای من ئەو (21) ئەندامە زۆرە و لەسەر ئەساسی چ بنەمایەك؟ پێموابێت ئەوە جۆرێك لە فەوزا و هەر یەکە وەکو پێویست کاری خۆی نازانێت، بۆیە ئەو (21) ئەندامە بە زۆر دەزانم، وا باشترە لە (15) ئەندام زیاتر نەبێت و بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە (لیژنەکە پێك بێت لە (15) ئەندام کە ئەندامی پەرلەمانبن یاخود لە دەرەوەی پەرلەمانیشبن بەو مەرجەی شارەزای بواری دەستووری بن، لە زووترین کاتیشدا کۆبوونەوەی خۆیان بکەن)، هەروەها وا باشترە نوێنەرایەتی پێکهاتەکانی خەڵکی کوردستان لەخۆ بگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سروود فەرموو.

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سێ خاڵم هەیە بە کورتی، خاڵی یەکەم: پرسیارم هەیە لە لیژنەی پەیوەندیدار، کێ بەرپرسە لە پێکهێنانی ئەم لیژنەیە؟ ئەگەر پەرلەمان بەرپرسە کەواتە حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کە ئەندامی پەرلەمانیان نییە مەحروم دەبن لەو بابەتە، باش دەزانین کە دەستوور دەستووری هەمووانە، دەبێت هەموویان بەشداربن، لەبەر ئەوە ئەم فەقەرە پێویستی بە روونکردنەوەی زیاتر هەیە، خاڵی دووەم: بە پێویستی دەزانم زامنکردنی وجودی نوێنەری پێکهاتەکان لەو لیژنەیە، زیادیش بکریٚ لە ماددەی دووەم، خاڵی سێیەم: پرسیارم هەیە پێویستە بزانین شێوازی ئیدارەکردنی ئەم لیژنەیە، بۆ نموونە کێ دەبێتە سەرۆك؟ سیستەمی دەنگدان چۆن دەبێت؟ ئایا پەیڕەوی ناوخۆی دەبێت یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا حسن فەرموو.

بەڕێز حسن صالح محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەر سێ، چوار خاڵم هەیە، یەكەم: ئەو لیژنەیە كەی پێكدێت؟ دەكرێ ئەگەر كاتێكی دیاری كراوی بۆ دیاری بكرێت بۆ پێكهێنانی، چونكە پێكهێنانی دوا بكەوێ ئەمەشیان كێشەیەكی گەورە دروست دەكات، بۆیە من بە باشی دەزانم بگوترێت ئەم لیژنەیە دوای دەنگهێنانی پڕۆژە یاساكە لە ماوەی (15) ڕۆژ، (20) ڕۆژ، یەعنی مودەیەك دیاری بكرێت بۆ ئەوەی كەی دابمەزرێت، نەك ئەویشیان سێ، چوار مانگێك دوا بكەوێت، دووەم: پرسیاری من ئەوەیە ئەو زۆرینەی ڕەهایە هی سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانە؟ واتە لە كۆی (111) ئەندام پەرلەمانەكە زۆرینەكە كۆی (111) ئەندام پەرلەمانەكەیە یان زۆرینەی ئامادەبووانە؟ چونكە ئەمەش دەكرێ یەكلایی بكرێتەوە، چونكە من پێموایە مادام ئەوە بە سازان دەكرێ، سازانی لەسەرە، سازانی حیزبە سیاسییەكانی لەسەرە زۆرینەی ئامادەبووان بێت باشترە لە زۆرینەی پەرلەمانتارەكان، سێیەم: خاوەن ئەزموون و پسپۆڕبن لە بواری یاسایی و دەستووریدا ئەوەی بۆ زیاد بكرێ، چوارەم: منیش پێمباشە نوێنەری پێكهاتە و ئاینی و ئاینزاكان و ناوچە كوردستانییەكانی دەرەوەی هەرێمی لەگەڵدا بێت، پێنجەم: من پێشنیار دەكەم ئەم لیژنە (21) كەسییە لایەنی كەم هەموو ئەوانەی كە دامانناون لە (30٪)ی نیسبەی ژنان بێت، لە (5) ژن كەمتری تێدا نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێمباشە تەخمین كرنا ئەڤی ژمارە (21) كەسی یان هەرچەندەك بیتن، ئەساسەكی زانستی هەبیتن، ژبەر كو مەسەلەیا ئەوان ژی بابەتی دەستووری بابەتێكی گرنگ و ڕەهەندەكا نیشتیمانی یا هەی، ژبەر هەندێ من گەلەك پێ ئاسایییە ژمارە ڤان كەسان بێتە زێدە كرنێ ب شەرەتەكی كو دەمێ دەست بەكار دبن ئەڤ (20) كەسە یان (30) كەسە خۆ دابەش بكەن بەسەر چەند لیژنەیەكی موسەغەر بێت بچیك تردا بۆ هندێ هەر ئێك با بەكێ دەستووری یان فەصلەكێ دا بچت خوارێ بۆ هندێ كو زیتر دەمی ئیستیغلال بكەتن و زیتر كوردستانێ بكەن خودان دەستوور، ژبەر هندێ پشتەڤانێی ل كاك (ئایدن) و (شێخ شامۆ) و هەمی برادەران دكەم ئەوێن كو پشتەڤانی ل پێكهاتەیان كری، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك علی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەو پێنج تێبینییەم هەیە، بە تەسەلسول دەیخوێنمەوە، یەکەم: لیژنەکە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، دووەم: لە چ دەرگایەکەوە ئەو (21) کەسە داخیلی پەرلەمان دەبن؟ یەعنی کێ ئەم (21) کەسە دەهێنێت؟ واتە لیژنەیەك بۆ دروست کردنی لیژنەکە دروست بکرێت، سێیەم: میکانیزمی دیاری کردنی سەرۆك و دەستەی سەرۆکایەتی ئەم لیژنەیە دیاری بکرێت، ئایا بەزۆرینەی دەنگی ئەو (21) کەسە، یاخود چۆن؟، کێش ئەبێت بەسەرۆك؟، ئەو میکانیزمە دیاری بکرێت، چوارەم: ئەم لیژنەیە لە ڕۆژی پەسەند کردنی یاساکەوە لە ماوەیەکدا دەست بەکار بێت، کە لە (20) ڕۆژ زیاتر نەبێت، ئێمەش پشتیوانی ئەوە دەکەین کە نوێنەری سەرجەم لایەن و پێکهاتەکانی کوردستانی تێدا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك یروانت نیسان، فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤە دەستوور، دەستووریٚ مە هەمیانە، یەعنی وەك چ بابەتەکێ دی نینە هەمی دونیاییٚ وەك میسر، یەعنی هەمی لا بەرچاڤ وەرگرتیە، ئەز دبێژم ژمارە بێتە زێدە کرن ژ بیست و ئێکێ (21) بۆ بیست و پێنجێ (25) دا بشێن مرونە تێدا هەبیت نەتەوە و ئایین جهێ وان تێدا بێتە کرن و زەمانا پێکهاتا نەتەوەیی و ئایینی بێتە کرن وەکو برایێت مە یێت ئێزیدی ناحیا ئایینی و کاکەیی ژی، کەس بەحسێ کاکەییان ناکەت وان ژی دەورەکێ هەی کوردستانێدا و هەروەسا نەتەوە ژی ل پەرلەمانێ کوردستانێ سەر ئەساسێ نەتەوە هاتیە دان نە سەر ئەساسەکێ ئایینی یە دانایە بۆ مەسیحیان ئێکە قەومییەت یێ تێدا، قەومییەت ژمارە ناهێتە حیساب کرن، قەومییەت ب ناڤی دهێتە حیساب کرن، یەعنی کلد و سریان و ئاشور، ئەرمەن، تورکمان کا چ یێت دی هەبن، و ئەز تەئییدا خویشکا خۆ کەژاڵ خانێ دکەم و عەلی حەمە صالح دکەم هەیکەلەك هەبیت و سەقف زەمەنییەك بۆ ڤێ لیژنێ هەبیت، و سوپاسیا وە دکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عومەر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: من سەرەتا ئەمەوێت پشتگیری بوونی ئەندامانی پێکهاتەکان بکەم، هەروەها پێکهاتە ئایینی و نەتەوایەتیەکانیش، هەروەها بوونی نوێنەری لایەنەکان ئەوانەی کە کورسیان لەناو پەرلەمان نییە، یان کەمن لەناو پەرلەماندا، دووەم: من وا هەست دەکەم ئەم یاسایە دوو بڕگەی نووقسانە، لەبەر ئەوەی ڕێکاری کاندید کردن بۆ ناو ئەو لیژنەیە دیاری نەکراوە، ئەگەر ڕێگام بدەن من هەر سێ بڕگەکەی کە

نووسیومە ئەیخوێنمەوە، دوای ئەوەش پێشکەش بە لیژنەی یاسایی دەکەم، بەم شێوەیەیە: یەکەم: لەماوەی (30) ڕۆژدا لەبەرواری پەسەند کردنی ئەم یاسایەوە، پەرلەمان لیژنەیەك پێك دێنێت کە بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن و دەکرێت ئەندامی لیژنە ئەندامی پەرلەمان بێت و یان لەدەرەوەی پەرلەمان بێت، بەمەرجێك پسپۆڕ بن لەو بوارەدا، یەعنی بواری دەستوور، یان خاوەن ئەزموون بن لەو بوارەدا. دووەم: ئەندامانی لیژنە لەلایەن لیژنەی یاسایی پەرلەمانەوە لەماوەی (15) ڕۆژدا لە پەسەند کردنی ئەم یاسایەوە پێشکەش بە پەرلەمان دەکرێت، یەعنی من پرۆسەی هاتنە ناوەوەی ئەو بەڕێزانەی کە ئەوترێت چۆن بێن، ئەکرێت ناوەکانیان کاندید بکرێت و بدرێتە لیژنەی یاسایی و لیژنەی یاسایش ئاراستەی پەرلەمانی بکات. سێیەم: سەرۆك و جێگر و بڕیاردەر لەناو لیژنەدا بەزۆرینەی دەنگی ڕەها هەڵدەبژێردرێن و بەزۆرینەی دەنگی ئەندامان بڕیار لەسەر بەند و بڕگەکان دەدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك فرحان جوهر، فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری کردنی گەلێك لە برادەرانم لە مەسەلەی مافی پێکهاتە ئاینی و نەتەوەییەکان و لایەنی کەسەکان کە لە لیژنەکەدا پێویستە هەبن، منیش پشتیگری ئەو ڕەئیە دەکەم، هەروەها لەگەڵ ئەو ڕەئیەشدام کە دوو برادەر پێشکەشیان کرد، کە لیژنەکە زیاتر بکرێت، لەبەر ئەوەی مەسەلەی دەستوور بابەتێکی گرنگەو زۆر هەڵدەگرێت، تا عەقڵەکانیش زۆرتر بن بێگومان دەوڵەمەند تر دەبێت، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە لە (21) کەسەوە بکرێت بە (31) کەس، کە بتوانن شتێکی باشتر سیاغە بکەن، هەروەها لە لیژنەکەدا شێواز وکار کردنی لیژنەکە ڕوون نەکراوەتەوە، کە گوایە ئەم لیژنەیە ئەندامەکانی لەسەر چ ئەساسێك دادەنێن، بەپێی ئیستیحقاقی حزبە سیاسیەکانە، بەپێی فراکسیۆنەکانە، بەپێی هەڵبژاردنە، چۆن دەکرێت، هەروەها شێوازی کارکردنیان دیار نییە، سروشت و شێوازی هەڵبژاردنی سەرۆك و ئەندامان لیژنە بەتایبەتی سەرۆکی لیژنە لەسەر چ پێوەرێك دەبێت، هەموو ئەمانە وا دەکات دواتر کاری لیژنەکە دوا بکەوێت و ئیشکالیەت دروست بێت، حەق بوو لێرەدا بڕگە بە بڕگە ئەمە ڕوون بکرایەتەوە، بۆ ئەوەی باشتر کاری خۆیان بکەن، بۆیە هەر پێکهێنانی لیژنە ناکاتە ئەوەی کە ئەم لیژنەیە بتوانێت دەست بەکار بێت و کاری خۆی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە من لەگەڵ ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییم، بەهەندێك گۆڕانکارییەوە بەوەی کە لە (21) کەس زیاتر نەبێت، وە کات بۆ پێکهێنانی لیژنەکەش دیاری بکرێت، خاڵی دووەم، سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە هەموو پێکهاتە سیاسی و ئاینییەکان لەناوەوە و دەرەوەی پەرلەمان بەشداری بکەن، من دەمەوێت بەوازحیی ئەوە بڵێم کە ئەوە دەبێتە هۆی تێکدانی هاوسەنگی لەناو لیژنەکەدا، پێم خۆشە ئەو پرسیارە بخەمە ڕوو، کە ئێمە باس لە بوونی نوێنەر دەکەین، بێگومان لەیەك کەس کەمتر نابێت، خۆ نیو کەسمان نییە بۆ بەشداری کردن، ئایا کەسمان هاتووین هەموو پێکهاتە سیاسی و حزبە سیاسییەکانی کوردستان، پێکهاتە ئاینی وئیتنیکیەکانمان ژماردبێت، کە ئەگەر لە کەسێك کەمتریان نەبێت، بێگومان کە نییە لەکەسێك کەمتر، کە ئەمە چەند نوێنەر دەکات، ئایا (21) ئەکات یان (100) ئەکات، چەند حزبی سیاسیمان هەیە؟، چەند ئاینی جیاوازمان هەیە؟، چەند پێکهاتەی سیاسی جیاوازمان هەیە، چەندی نەتەوەیی جیاوازمان هەیە؟، بۆیە ئەمە زۆر ئیشکالی هەیە، بە بڕوای من پرسیارێکی تر ئەوەیە، ئەم دەستوورە دەبێت بە سازان بێت و دەبێت زەمانەتی مافی هەموو پێکهاتەیەکی سیاسی، ئیتنیکی، ئاینی بکات، کە ئێمە ئەو زەمانەتەمان کرد ڕەنگە پێویست نەکات جەخت لەسەر ئەو بابەتە بکەینەوە کە نوێنەری هەموو پێکهاتەکان کە ئەمە ئەوەندە زۆر ئەکات، ڕەنگە لە ژمارەی ئەندامانی پەرلەمانیش زیاتر بێت، بابەت و زاراوەکان کە باسی لێوە کرا، با لەم ماددەیە نەهێنرێتە ئاراوە، چونکە لەماددەی پێشووتر ئێمە مەسەلەی ئامادەکردن و پێداچوونەوە ئەوانەمان یەکلا کردەوە، بۆیە پێم وایە وەك خۆی بمێنێتەوە بەو گۆڕانکارییانەی کەباسم کرد، وسوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك کەمال یەڵدا، فەرموو.

بەڕێز کمال یلدا مرقوز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەکید بە دڵەوە پشتگیری ئەو پەرلەمانتارانە دەکەم کە دەڵێن با ئەندامی پێکهاتەکان بەشدار بن، پشتگیری کاك ئاری و کاك ئایدن و کاك شوان و کاك ماجد ودکتۆر سراج و کاك ناظم و کاك فرسەت وکاك فرحان دەکەم، بەس پرسیارێکم هەیە، کە لیژنەکە پێك دەهێندرێت کێ دای دەنێت؟، کە لیژنەکەش پێکهێنرا، لە ئەندامی پەرلەمان و دەرەوەی ئەندامی پەرلەمان دەبێت، چەند کەس لە پەرلەمان دەبێت و چەندیش لە دەرەوەی پەرلەمان دەبێت، ئەوانەی کە لەدەرەوە دێن، پسپۆڕو شارەزان لە بوارەکان، پسپۆڕیەکەش دەبێت دیاری بکرێت، کە پسپۆڕییەکەی ئایینی، یاسایی بێت، دەبێت ئەوەش دیاری بکرێت، ئەوانەی کە شارەزان لە دانانی دەستوور ئەکید ئەوانە دەبێت لە پێشەوە بێن و ژمارەشیان چەندە؟، لیژنەکەش لە (25) کەس پێك بێت باشە، دەستوورەکە هی هەرێمی کوردستانە بۆ هەموو پێکهاتەکانەو بۆ هەموو ئاینەکانە، وە هەموو

لایەکی لەناو بێت بەشێوەیەکی عادیلانە، پشتگیری ئەوەی دەکەم کە مافی ژنانیش بدرێت لەناو ئەو لیژنەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك غەریب مصطفی، فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

خاڵی یەکەم من پشتیوانی ڕای هەموو ئەو بەڕێزانە دەکەم، کە داوای چەسپاندنی نوێنەرایەتی هەموو نەتەوەو ئایینەکانی کوردستان دەکەن، ئەمەوێت زۆر بەخێرایی ئەوەتان بیر بێنمەوە لەکاتی گفتوگۆی یاسای کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی کە کرا بە یاسا، هەندێ لە پێکهاتەکانی ناو پەرلەمان گلەییان کردو کار گەیشتە بایکۆت کردنی دانیشتنەکانی پەرلەمان، لەبەر ئەوەی وایان هەست دەکرد کە مافیان خوراوە، دووەم: لە ماوەی (20) ڕۆژدا پێك بهێنرێت پشتیوانی ئەو ڕەئیە دەکەم، خاڵی سێیەم: لەناو ئەو هەموو حزب و نەتەوەو ئاینە جۆراوجۆرانەی کوردستاندا حیسەی ئەم (21) کەسە چۆن دابەش دەکرێت؟، ئەوە حاڵی ئەنجومەنای پارێزگاو لیژنەو پۆستەکانی پارێزگاکانە کە تا ئێستا کێشمە کێشی لەسەرە، جا ئەگەر ئێمە بمانەوێت لە (20) ڕۆژدا یان مانگێك ئەمە بکرێت، بەڕاستی ئەوەنە کێشە لەبەردەمیدا دروست دەبێت کە دوایی نابێت، بۆیە بەپێویستی دەزانم کە لێرەدا خاڵ بخرێتە سەری و دیاری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز خاتوو حیات مجید، فەرموو.

بەڕێز حیات مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم: منیش پشتگیری ئەو ڕەئیە دەکەم کە دەڵێت بۆ تەشکیل کردنی لیژنەکە سەقفێکی زەمەنی دیاری بکرێت، خاڵی دووەم: لێرەدا باسی ئەوە دەکرێت کە لیژنەکە لە (21)ئەندام پێك دێت، ئەم (21) ئەندامە هەموومان دەزانین ئەمە حەدی ئەعلایە بۆ ئەو لیژنەیە، ئەی حەدی ئەدنا بۆ لیژنەکە چەندە؟، خاڵی سێیەم: ڕەچاوی نیسبەی ئافرەت بکرێت و باڵانسی جێندەر ڕابگیرێت لە لیژنەکەدا، خاڵی چوارەم: پشتگیری ئەو ڕایانە دەکەم بۆ پێکهاتەکان لە لیژنەکەدا کە پشتگوێ نەخرێت، لەگەڵ ئاین و ئاینزاکان، خاڵی پێنجەم: میکانیزمی کارکردنی لەسەر چ ئاستێك دەبێت و پێوەرەکانی دانان لەو لیژنەیەدا چیە؟، ئایا فراکسیۆنەکان دیاری دەکەن، یاخود لیژنەیەکی تر هەیە، بۆ تەشکیل کردنی ئەو لیژنە (21) کەسیە؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك عبدالله حاجی محمود، فەرموو.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەصڵی پڕۆژەكەدام، بەڵام لەپاش پسپۆڕی و شارەزایی(خاوەن ئەزموون)یشی بۆ زیاد بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو منیرە، فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دووەم بەم شێوەیەیە، لیژنە لە (21)ئەندام پێك دێت، پێشنیار دەكەم وای لێ بكرێت، لیژنە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، هەروەها، وشەی پسپۆڕییەكەی لێ لابرێت، كاتی دروست كردنی لیژنەكە كە بەشێكی زۆر لە هاوڕێكانم لەپەرلەمان باسیان كرد، كاتی دروست كردنی لیژنەكە دیاری نەكراوە، وە پشتگیری هەموو ئەو ڕەئیانە دەكەم كە لەدوای تەواو بوونی یاساكەو بڕیاردان لەسەر لیژنەكە، لەماوەی (20)ڕۆژ دەست بەكارەكانیان بكەن، پشتگیری ڕەئی كاك علی حەمە صالح و كاك عمر عینایەت و دكتۆر شێركۆ دەكەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دكتۆر شوان قەڵادزەیی، فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر(د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵا ئەوەی كە گرنگە لیژنەكە بەشێوەیەك بێت مایەی ڕەزامەندی هەموو پێكهاتەكانی هەرێمی كوردستان ودەرەوەی هەرێمیش بێت، با بەشێوازێك نەبێت پەرچە كرداری لێ بێتەوە، وەكو كۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەكان، نوێنەرایەتی ناوچەكان بەتایبەتی كە وشەی هەرێممان لێ لاداوە، گرنگە كە مەسەلەن كەركووك و شوێنەكانی تر نوێنەرایەتیان بەزەقی هەبێت لە لیژنەكەدا، ئەو كات كاتەكەش دیاری بكرێت، كاتەكە بەزەقی دیاری بكرێت كە لیژنەكە پێویستە لەكاتی دیاری كراوی خۆیدا كارەكانی تەواو بكات، سوپاسی هەموو ئەو ئەندامانەش دەكەم كە ئاراستەی قسەكانیان بەشێوازێكە كەسیاسەتی زۆرینەو كەمینە بەكار ناهێنن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز بەهزاد دەروێش، فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادا دویّ، دووەم: من پێم باشە بەم شیوە بێتە دارێژین، لیژنەیەك پێك بێت لە (21) ئەندام ڤان مەرجان، یەعنی چەند مەرجێك ریك کەین، ئێك: پسپۆڕ و شارەزا بن لەم بوارەدا، دوو: لانی کێم حەفت لەوانە ئەندام پەرلەمان بن، واتە سێ، ئێك لەوانە ئەندام پەرلەمان بن، چونکە لە ڕاستی جوان نینە ببیژن ئەندام پەرلەمان نەبن، ئان زورینەش ئەندام پەرلەمان بن، مەرجی سێ: نوێنەرێن هەمی لایەن و پێکهاتا ل خۆ بگریت، ئێ چواریش: لیژنەیەك پێك بت لە ماوەیەکی لە (15) ڕۆژ زیاتر نەبت، مەرجی پێنجیش: بڕیاری لیژنەیە بسازان بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك باپیر، فەرموو.

بەڕێز باپیر کامەلا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە لەبارەی ژمارەکەوە بۆ ئەوەی دەستمان ئاوەڵا بێت، بڵێین لە (19) ئەندام کەمتر نەبێت و لە (25)یش زیاتر نەبێت، بۆ ئەوەی ئەو پێکهاتانەی کە خواستی زۆربەی ئەندامان بوو زیاد بکرێت، دەربارەی ماوەکەی، من پێم باشە ماوەکەی دوو مانگ بێت، بۆ چی؟، موبەڕیرم بۆ ئەو ڕەئیەی خۆم ئەوەیە، لەکاتێکدا سەرۆکی هەرێم ئەو ڕەئیەی ڕەد کردەوە، دوای (15) ڕۆژ ڕەدی ئەکاتەوە، کە ڕەتی کردەوە ئێمە (15) ڕۆژی ترمان دەوێت بۆ ئەوەی جارێکی تر پێداچوونەوەی بۆ بکەین، ئەگەر ڕەئیەکی لەسەری هەبێت، چونکە تا (20) ڕۆژ ئێمە ناتوانین ئەوە بکەین، بەس دوو مانگ ماوەیەکی باشە، ئەو ئیشکالەش نامێنێت بۆ ماوەکە، دەربارەی ئاین و ئاینزاکان و کەمە نەتەوەییەکانیش ئەوە پشتگیری لێ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ڤارەمان ڤادر، فەرموو.

بەڕێز ڤارەمان ڤادر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی لیژنەکە لە (21) ئەندام پێك بێت ئەوە بکرێت بە ڤەتعی، لەکۆتاییشیدا پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، من پێم وایە لەبەر ئەوەی دەستوور گشتگیرە، بۆیە پێویستی بە پسپۆڕی جیاجیا هەیە، بۆیە بەم شێوازە بنووسرێت، بەومەرجەی پسپۆڕو خاوەن ئەزموون بن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك یعقوب گورگیس، فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس یاقو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری دەکەم بۆ وان بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەوان داخاز کرینە، کو نوێنەرێت پێکهاتەکان لەو لیژنەیە بێت، زۆر پێویستە بۆ مە، وەك ئەندامی پەرلەمان و نوێنەری پێکهاتەکان، زەمان هەبت، بۆ مە کە ئەزموونی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن دووبارە نەبت جارەکا دی، نوێنەری مە بدەنە پارتی و نوێنەرێن تورکمان بدەنە یەکێتی، ئەو بۆ مە زۆر ناخۆشە، ئێ دوو: بێتە دیار کرن بەنووسین لێرە لە ماددە دوو، مسۆگەر کرنی بەشدار بوونی پێکهاتەکان لەو ماددە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو ئیڤار، فەرموو.

بەڕێز ئیڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم: سەبارەت بە نوێنەری پێکهاتەکان بەپێی ڕێژەی کورسی پەرلەمانی بێت، سەبارەت بە لیژنەکە، لە (21) ئەندام کەمتر نەبێت، کاتێك دیاری بکرێت کە لە (15) ڕۆژ کەمتر نەبێت، سەبارەت بە دانانی ژن لەم لیژنەیەدا من تەواوی پشتیوانی خۆم دەردەبڕم، بۆ خاتوو پەروا، تەلار خان، حەیات خان، کاك حسن سالح، هەروەها کاك بێستوون فائیقیش، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو وحیدە یاقو، فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقو هرمز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن ئاخافتنێ من ژ لایە گەلەك ئەندامان هاتە کرن، بۆیە من دووبارە ناکەم، لێرەش دبێژم سوپاس و پشتگیری ل حەمی هەڤالاٌ وان دکەم، کە پشتگیری پێکهاتە هاتە کرن، سوپاسیا وا دکەم، بەس شتەکی ژ ڤێرە دبێژم کە فیعلی بت، نەك بەس ڕاگەیاندن بت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ڕابوون، فەرموو.

بەڕێز ڕابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سێ مولاحەزەم هەیە، یەکەم: لەو کاتەوەی کە گفتوگۆ لەسەر ئەندامانی لیژنەکە دەکەن، هەوڵ دەدەین دەستیان کراوە بکەین، واباشە بڵێین لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، من بۆ خۆم پێشنیاری ئەوە دەکەم و پێم باشە و هیواخوازم ئەو لیژنەیە بە نیسبەتێکی کەم ڕێك بکەون بۆ ئەوەی کاروبارەکانیان بۆ پرۆژەکە بەڕێك و پێکی بڕوات بەڕێوە، کەواتە پێشنیارەکە بەو شێوەیە کە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، دووەم:

ئەوەیە کە زۆربەی ئەندامان پێشنیاریان کرد، کاتێك دیاری بکرێت، بۆ نموونە ئەوەندە ماوە دوای پەسەند کردنی یاساکە، لیژنەکە دروست بکرێت، هەروەها سەبارەت بە پێکهاتەکان ئەگەر ئەو بابەتە خرایە ناوەوە، تەبعەن ئێمە ڕێز لە پێکهاتەکان و مافی پێکهاتەکان دەگرین، بە دڵنیایشەوە ئەگەر نوێنەریشیان تێدا نەبێت، مافیان پارێزراوە، بەڵام دڵنیام تێیدا دەبێت، چونکە دەستوور بابەتێکی زۆر گرنگ و هەستیارە، بەڵام بەهەمان میکانیزمی ئەندامەکانی تر لە پەرلەمان پەسەند دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی یاسایی قسەتان چییە لەسەر ڕای ئەندامانی پەرلەمان؟، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامان کۆمەڵێك مولاحەزەی باشیان وت، هەندێکیان ئێمە لە لیژنە دوای گفتوگۆ کردن بەنەزەری ئیعتیباری وەر دەگرین، هەر لەوەی کە لیژنەکە حەدی ئەعلای دابندرێت، کە دەڵێت لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، کەمتر نەبێت ئاساییە، هەر لەوەی کە ماوەیەك دابندرێت بۆ دەست بەکار بوونی ئەو لیژنەیە، کە قسە لەسەر کاتی جیاواز جیاواز کرا لەلایەن ئەندامانەوە، کە ئێمە عەمەلیەن مانگێکمان پێ باشە، بۆ ئەوەی لیژنەکە دەست بەکار بێت، باسی مافی پێکهاتەکان کرا، پێکهاتە نەتەوەییەکانمان هەیەو باسی پێکهاتەی سەرجەم حزب و لایەنە سیاسییەکانیش کرا، ئێمە لە لیژنە دوای ڕاوێژکردن گەیشتینە ئەوەی کە پێمان باشە پێکهاتە نەتەوەییەکانی هەرێمی کوردستانی تێدا بێت، بەڵام کە قسە لەسەر پێکهاتە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان دەکرێت، قسە لەسەر لیژنەیەکەو لە (21) ئەندامیش زیاتر نەبێت، ئەوە قورسە، خۆی لیژنە چەندە ئەندامی کەم بێت ئەوە عەمەلییەکەی زیاتر دەبێت، ئەم پرۆژەی دەستوورە جاری پێشووش هەر وابووە، کە دادەڕێژرێتەوە دواتر لەگەڵ حزب و لایەنە سیاسییەکان دادەنیشێت، ڕەئیان وەر دەگیرێت، ڕاوێژیان پێ دەکرێت، بڵاو دەکرێتەوە، ڕەئی لەسەر دەدەن، یەعنی ئەوە نە بێت تەنها ئەم لیژنەیە بێت، ئەم لیژنەیە کە کار دەکات لە ئایندە، لەگەڵ ژنان دادەنیشێت، لەگەڵ خەڵکی یاسایی دادەنیشێت، لەگەڵ گەنجان دادەنیشێت، ڕەئیان وەردەگرێت، بڵاو دەبێتەوە، یەعنی خودی ئەم لیژنەیە لە ژوورێکی داخراو نییە بەتەنها کارەکانی بکات، بۆ نموونە کاکەییەکان هاتوونەتە پەرلەمان ڕەئی خۆیان هێناوە، لەوانەیە بەیانی ئەم لیژنەیە بە خاص لەگەڵ کاکەییەکان دابنیشێت، لەگەڵ ئێزدی دابنیشێت، دوایش ئەو ئەندامانە وەك ئەندامی پەرلەمان حەزەرمان لەسەر هەندێك شت هەیە، لەکاتێکدا ئەو ئەندامانە ئەم پەرلەمانە دایدەنێت، ئەم پەرلەمانەش دەنگی لەسەر دەدات، وە فراکسیۆنەکانی پەرلەمانیش دیارییان دەکەن، فراکسیۆنی وا هەیە پێی باشە ژن دەهێنێت، کاکەیی دێنێت، ئێزیدی دێنێت، ئەندامی ناوچە کوردستانییەکان دێنێت، لەبەر ئەوە پێم وایە هەموو هێزە سیاسییەکان حەریسن لەسەر پێکهاتەی ئەم لیژنەیە، ئەگەر نوێنەری ناوچە کوردستانییەکان هەبێت یان نەبێت لەم لیژنەیەدا، ئەگەر نەش بێت هەر حەریسن لە پاراستنی مافیان، لەگەڵ ئەوەشدا دەتواندرێت کە فراکسیۆنەکان دایدەنێن

نوێنەرەکە لەوانەوە بێت، ئەگەر نا تەخصیص کردنی هەموو ئەم لایەنانە کۆنترۆڵ ناکرێت، ئەمەش بە تەواوفوق دەکرێت، دەکرێ لەوێ جێگای بکرێتەوە، موهیمەی ئەم پڕۆژە یاسایە ئەوەیە کە بنووسرێت یان نەنووسرێت، کە ئێمە دوای دیراسەت کردن پێمان باشە بنووسرێت، کە ئەمە ببێت یان نەبێت بەتەوافوق ئیش دەکات، چونکە ئێمە لەماددەی یەکەم نووسیمان ئەمە لیژنەیەکە بۆ هێنانە کایەی سازان، سازان یەعنی بەتەوافوق ئیش دەکات، جگە لەوەی یاسای ژمارە (19)ش هەیە، لەسەر سازان، کە بەسازان ئیش بکات حزب و لایەنە سیاسییەکان ڕێزی دەگرن، لە ڕابردوودا وشەی سازان نەبووە لەناو یاساکەدا، بەڵام ئیحترام گیراوە، ئەم پرۆژەیە پەسەند کراوەو جارێکی تر پێداچوونەوەی لەسەر دەکرێت، لەبەر ئەوەی سازانی بەشێك لە لایەنە سیاسییەکانی لەگەڵ نەبووە، بۆیە بەردەوام پێم وایە لە کوردستان ئیحترامی مەبدەئی سازان گیراوە، بۆیە ئەمەش ئیزافەی دەکەین، کە ئەگەر ئیزافەش نەکرێت، هەر ئیحترام گیراوە، کەسازان هەبوو پێویست ناکات تۆ بڵێیت سیستمی دەنگدان چۆنە، سیستمی دەنگدان بۆ پەسەند کردنی کۆی پڕۆژەکە لە یاساکە دیاری کراوە، کە بریتیە لە (دوو لەسەر سێی) ئەندامانی پەرلەمان کە دەکاتە (76) دەنگ، ئەگەر پێکهاتەی حزب و لایەن و کورسییەکانی پەرلەمان لێك بدەینەوە ئەوە پێویستی بە سازانە بۆ ئەوەی (76) دەنگ بهێنیت ئەگەر نا ناتوانیت لەپەرلەمان ئەو دەنگە زامن بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پرسیارانەی کە ئاراستەی لیژنەی یاسایی کران، تایبەت بە پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، ئێمە لەڕاپۆرتەکەدا جێگای هەردووکیانمان کردۆتەوە، وتوومانە مەرجە ئەو کەسە پسپۆڕ بێت یان خاوەن ئەزموون بێت، چونکە پێویستمان لەداڕشتنەوەی دەستوور هەم پێویستیمان بە پسپۆڕە، لەهەندێ لایەنی دیاری کراو پسپۆڕی ئابووری، یاسایی، ئاینی، لەهەمان کاتیشدا پێویستمان بە کەسانێکە کە پسپۆڕ نییە، بەڵام خاوەن ئەزموونە لەکارەکەدا، ئەو پرسیارەی کە کرا، سەبارەت بە چۆنیەتی کار کردن لە ناو لیژنەکەدا، بەڕێز کاك گۆران وەڵامی دایەوە، کە لیژنەکە بڕیارەکانی بە سازان دەبێت، واتە کارەکە بە سازان ئەنجام دەدات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو بەهار، فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیزافەیەکم نییە بۆ ئەوەی کە هاوڕێیانم وتیان، بەس کۆکراوەی ئەو پێشنیارانەی کە کرا، ئێمە صیاغەی دەکەینەوە، پێم خۆشە کۆکراوەی پێشنیارەکان بڵێم، پێشنیارێك هەبوو، کە لەناو ماددەکەدا

نوێنەری لایەنە سیاسی و پێکهاتەکان زیاد بکرێت بۆ ماددەکە، پێشنیارێکی تر هەبوو کە (21) ئەندامەکە بکرێت بە لە (31) ئەندام زیاتر نەبێت، پێشنیارێکی تر هەبوو، کە ژمارەکە بکرێت بە (25) ئەندام، پێشنیارێکی تر هەبوو بۆ ئەوەی ماوەیەك بۆ پێکهێنانی لیژنەکە دیاری بکرێت، کە ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی (30) ڕۆژمان پێ باشە، پێشنیارێکی تر ئەوە بوو کە میکانیزمی بڕیارەکانی لیژنەکە، دیاری بکرێت، کە ئێمە وەکو لیژنە سازانمان پێ باشە، ئەگەر ئەم پێشنیارانە بخرێتە دەنگدان ئێمە دواتر صیاغەی بۆ ئەکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێمە دەبێت میکانیزمێکی تر بگرینە بەر، دوای ئەوەی کە صیاغەتان کردەوە، ئەوەی کە لەڕاپۆرتەکەدا هاتووە، دەیخەینە دەنگەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوەی کە صیاغە کراوە دەیخەینە دەنگەوە، بۆ ئەوەی دەنگی هێنا باشە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوە زیاتر دەستکاری دەکەینەوە، بەڵێ کاك عومەر، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەنووسینیش ناردم، ئەو ئەندامانە چۆن کاندید دەکرێن؟، چۆن دێنە ناو هۆڵی پەرلەمان؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پرسیارێکی جوانە، لیژنەی یاسایی کاندیدیان دەکات، پێم وابێت ئەوەش پێشنیارێکی گونجاوە کە لەلایەن لیژنەی یاساییەوە دیاری بکرێن، باشە دیارە لیژنەی یاسایی نایانەوێت ئەوان ئەندامەکان کاندید بکەن، بۆیە دەتوانرێت بەهەماهەنگی نێوان سەرۆکایەتی پەرلەمان و فراکسیۆنەکان ناوەکان پێشەکەش بە پەرلەمان بکرێت، تکایە صیاغەی بکەن تا بیخەینە دەنگەوە ئەوەی کە لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە، کاك ئومێد نوقتەی نیزامیت هەیە؟، فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها وەك پرسیارێك کە ئەشێت ئیشکال دروست بکات، مەسەلەی سازان بۆ مامەڵەکردن، یان وەك میکانیزم بۆ ناو خودی لیژنەکە، ئایا سەر ناکێشێت هەندێجار بۆ پەك خستنی پرۆسەی نووسینەوەی دەستوورەکە یان خودی پرۆسەکە؟، ئەی ناکرێت مەسەلەی (دوو لەسەر سێکە) پێشنیار بکەین وەك میکانیزمێك بۆ نووسینەوەی ئەو مەسەلانە لەناو خودی لیژنەکە؟، ئەگەر لایەنێك لەلایەنەکان یان پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکان نەسازان لەسەر شتێکی دیاری کراو، دەتوانێت پەکی تەواوی پرۆسەکە بخات، ئەی ئەمە پرسیارێکی جدی نییە؟، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرمو‌و دكتۆرە ڤالآ.

بەڕێز د. ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئە ندامانی پەر لەمان، تكا یە دوای وەرگرتنی راو و بۆ چوونی ئە ندامانی پەر لەمان و داوی راو یژ كردن لە لایەن ئەندامانی لیژنەی یاسایی بەو شێوەیە ماددەی دوو داڕێژرایەوە، ماددەی دووەم بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە : یەك، لیژنە یەك بە زۆرینەی رە های دەنگی ئە ندامانی پەر لەمان هەڵدە بژێردرێت كە دەكرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بن بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموون بن، نوێنەرایەتی لایەنە سیاسییەكان و پێكهاتە نەتەوییەكانی كوردستان بكەن، دوو، لیژنەكە لە بیست و یەك (21) ئەندام زیاتر نەبێت، سێ، پێویستە لیژنە كە لە ماوەیە كدا كە لە سی (30) رۆژ ز یاتر نەبێت لە رێكەوتی جێبەجێ كردنی ئەم یاسایە پێك بهێندرێت، چوار، بڕیارەكانی لیژنە بە سازان دەبێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لە لایەنە سیاسییەكان رەنگە كێشە هەبێت، مە سەلەی سازانەكە كێشە هەبێت، با شە ئەیخەینە دەنگەوە، ئەوانە ئەیخەینە دەنگەوە پێش ئەوەی كە بگوجێندرێت لە ناو ماددە كە ئەیخەینە دەنگەوە، باش نییە؟ لایەنە سیاسییەكان ئەخەینە دەنگەوە، سازان ئەیخەنە دەنگەوە، بۆ ئەوەی بە دەنگدان یەك لا بكرێتەوە، كاك گۆران قسەیەكت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لایەنە سیاسییەكان سەرجەممان لادا، لە بەر ئەوەی بە راستی لە رووی عەمەلی ناڕێك دەبێت، یەعنی هەندێك جاریش تەرحی وا دەكرد ئێمە دەكەوینە مەوقیفەیەكەوە وەكو لیژنەی یاسایی تۆزێك ئیحراجە وەكو ئەوەی ئێمە دژی تەعەدود و هەندێك شت بین، هەندێن تەرح دەكرێن پێشنیاری عەمەلی، بۆیە ئێمە پێكهاتە ئاینەكەمان هێشتەوە و لایەنە سیاسییەكەمان لادا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لایەنە سیاسییەكانی تێدایە.

بەڕێز گۆران ئازاد:

لایەنە سیاسییەكانی با بڵێین هێشتووتەوە، بەڵام سەرجەمان لادا، ببوورن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، كاك رابون نوقتەی نیزامییە؟ فەرموو.

بەرێز رابون توفیق:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە راستی ئێمە بە روحێك دەستمان پێکرد کە بە سازان و بە هەماهەنگییەوە ئەو کارا دەکەین، بەڵام لایەنە سیاسییەکان دەکرێ هەندێ لایەنە سیاسییەکان دەبێ ئیجازە لە حکومەتی هەرێم هەیە بە یاسا بچێت شکایەتی لێ بکا داوای لایەنی خۆی بکات بە قانون، بۆیە بە راستی تکایە ئەو بابەتە لەبەر چاو بگرن ئەو لایەنە سیاسییانە هیچ پێوست نییە لە سەر گۆی زەوی شێوە رووی نەداوە، بۆیە دەری بێنن، بابەتی سازانیش ئێمە لە ژوورەوە موناقەشەمان کرد ئەو کۆبوونەوەی فراکسیۆن و سەرۆکایەتی کە کۆبوونەوەمان کرد موناقەشەمان کرد بەرێز گۆران ئازاد ناوی سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی قسەیەکی کرد قسەکەی زۆر دەقیق بوو، وتی ئێمە سازان، یەعنی وەکو بڵێین فیلتەری رێگرتن لە زۆرینە و لە کەمینەمان پەرلەمان دیاری کردووە ئەویش بەوە پرۆژەکە بە دوو لە سەر سێ ئەندامان پەسەند دەکرێ، ئەگەر هەر سوورن لە سەر ئەوەی زەمانێکش تێدا بن دەتەوێت دوو لە سەر سێ بگوازرێتەوە بۆ ناو لیژنەکەش، بەڵام سازان یەك ئەندام، یەعنی ببوورن کەوا دەڵێم دەوڵەتێکی ئەقلیمی دەتوانێت رێگە لە ئەندامێکی کە کێشە بۆ هەموو ئەندامێکی سوور دروست بکات ئەوا نامەعقول دەبێت، زۆر سوپاس.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، زۆر سوپاس، کاك شێخ شامۆ قسەت هەیە؟ نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەرێز شامۆ شێخۆ:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆچی پێکهاتێت ئاینی برادەرێن لیژنێ لادان؟ یەعنی ئەم وەکو پێکهاتەکێ ئاینی کوردێن ئەصیل ئەڤە هەشت (8) هەیڤە جەور و جەفایێ جینۆسایدەکێ دا دژین مە پێویستی ب گرەنتی کرنا پاشەرۆژا خۆ هەیە دڤی دەستوریدا بۆچی؟ لازمە نوێنەرێن مە هەبن.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کاك گۆران، بەڵێ، فەرموو.

بەرێز گۆران ئازاد:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەبێ بە راستی ئەندامانی پەرلەمان ئێمە لە گەڵ جەنابیشتان وا موناقەشەمان کرد، ئەما نەخۆتان دەنگدانی بۆ بکەن پێتان باشە سەرجەم لایەنە سیاسییەکان تێدا بیت یان تێدا نەبیت؟ ئالیەتی ئیش بە تەوافوق بێت یان بە تەوافوق نەبێت؟ بەڵام یەك تێبینی کە وەك تێبینی لێم وەرگرن قسەمان لە سەر ئەوە کرد کە ئەو (دوو لە سەر سێ) کاك رابونیش دەڵێت موناقەشەی ئەوەشمان کرد، بەڵام ئێمە ئێستا رێك نەکەوتووینە لە سەر ئالییەتی تەوزیعی بیست و یەك (21) کەسەکە، ترسی ئەوەمان هەیە دواتر ئەو بیست و یەك (21) کەسەکە دواتر هەر رێك نەکەون لە سەری، هەر کەسێك بیەوێ وای جێگای بکاتەوە

بتوانێت بڕیارەکانی تێدا بڕوێنی، یەعنی عەدەدەکە، بەڵام ئەگەر کە تەوافوق بێت ئەو کاتە زۆر کێشە نییە عەدەدەکان چۆن تەوزیع دەکرێت واتە دەترسێن ئەم (دوو لە سەر سێ) یە لە ئێستا پێشنیار کەین هەر ئەصڵەن ببێتە عەرقەلە بۆ دروست کردنی خودی لیژنەکە، لە بەر ئەوەی مونافەسە بێتن چ لایەنێك بتوانێت (دوو لە سەر سێ) زامن بکات و هەموو لایەنە سیاسییەکانیش حەقی خۆیانە بتوانن ئەمە لەوێنەدەرێ زامن بکەن، بۆیە ئەم تێبینی یەش بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرن لە کاتی تردا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، با زۆر نەچینە لایەنی موناقەشەوە و جارێکی تر دیسانەوە موناقەشەیەك و جەدەلێکی گەورە دروست بێتەوە و یەك و بە یەك ئەو بابەتانەی کە جێی خیلافن ئەیخەینە دەنگەوە و بە دەنگدان یەك لای ئەکەینەوە، حەیات خان فەرموو.

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەك سێ کەس، زیاتر لە پێنج کەس پێشنیاری ئەوەیان کرد.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نوێنەراتی ژنان، ئێستا ئەیخەینە دەنگەوە، بەڕێزان ئەمە پێشنیارەکانە نوێنەارتی پێکهاتە نەتەوەییەکان ئەیخەینە دەنگەوە، پێکهاتە ئاینی یەکان ئەوەی کە راوێژمان کرد بۆ ئەوەی تێ نەخرا؟ چونکە ئاین و ئاینزای جیاواز هەیە لە هەرێمی کوردستان، ئێزدییەکان رەنگە لە لایەنە سیاسییەکانیشەوە وا بکرێت کە نوێنەری ئێزدیش لە ناوی هەبێت لە رێگەی لایەنە سیاسییەکانەوە یان نوێنەری کاکەییەکان، کە کاکەییەکانیش هاتینە لای ئێمە داوای ئەوە ئەکەین هەم نوێنەرایەتی لە پەرلەمان هەبێت هەم نوێنەراتیان لە هەر بابەتێك هەبێت کە لە کوردستاندا جێ ئەکرێتەوە، بۆیە ئەمە ئیشکالیەت ئامیزە بە راستی، ئەم دەرگایە بکەینەوە رەنگە کێشەیەکی ترمان بۆ دروست بێت، بەڵام سەرەرای ئەوەش ئەیخەینە دەنگەوە، نوێنەراتی پێکهاتەکان ئەیخەینە دەنگەوە، لایەنە سیاسییەکان ئەیخەینە دەنگەوە، سازانیش ئەیخەینە دەنگەوە، کاك ئومێد نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە ئەڵێین نوێنەرایەتی ژنان ئەخەمە دەنگەوە، یەعنی یەك رێکخراوی ژنان هەیە لەم وڵاتە تۆ بتوانی دیاری بکەی کە نوێنەری ژنان دیاری بکات؟ ئایا لە سەر چ ئەساسێك ئەم نوینەرە دیاری ئەکەیت؟ بۆیە ئەمە ئیشکالێکی زۆر، زۆر گەورەیە، ئەشێ هەر نەخرێتە دەنگەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە ناو ئەندامانی پەرلەمان ئەتوانرێ ژن بێ، یەعنی نەك نوێنەرایەتی ژنان، یەعنی ژنی تێدا بێت، قسەکە ئەمەیە، ژنی تێدا بێت، باشە، جارێ پێکهاتە نەتەوەییەکان ئەخەینە دەنگەوە، کێ لە گەڵ ئەوەیە پێکهاتە

نەتەوەییەکان تەمسیلی مسۆگەر بکرێت؟ ڕەچاو بکرێت؟ ڕەچاوی پێکهاتە نەتەوەییەکان بکرێت؟ حەفتا (70) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ یەك کەس دژییەتی، کەواتە پەسەند کرا، پێکهاتە ئاینی یەکان، کێ لە گەڵ ئەوەیە تەمسیلی پێکهاتە ئاینی یەکانی تێدا بێت؟ سی و چوار (34) کەس لە گەڵییەتی، کێ دژییەتی؟ سی و چوار (34) کەس دژییەتی، کەواتە پەسەند نەکرا، لە بیست و یەك (21) یەك ئەندام زیاتر نەبێت ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان داوامان لێ کرد لە بیست و یەك (21) زیاتر نەبێت، کێ لە گەڵێیەتی؟ شەست و حەوت (67) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ چواردە (14) کەس دژییەتی، کەواتە پەسەند کرا، ئەڵێین کە لە بیست و یەك (21) کەس زیاتر نەبێت ئەوە پەسەند کرا تەواوە ئیتر، داوای ئەوە کراوە کە ماوەیەك هەبێت بۆ پێك هێنانی لیژنەکە کە سی (30) ڕۆژ بێت، بەڵێ دکتۆر شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە لە مادده یازدە (11) نووسراوە ئەم یاسایە لە ڕۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەکرێت ئەو سی (30) ڕۆژە بەس لە ڕۆژی دەرچوونی یاساکەیە؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە دوای دەرچوونیەوە.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

یەعنی لە دوای دەرچوونی یاساکەوە لە پەرلەمان؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ لە پەرلەمان.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

واتە لە ئەمڕۆ تا سی (30) ڕۆژی تر.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نا، لە ڕۆژی دەرچوونییەوە، واتە لە ڕۆژی واژوو کردنی، باشە، دوو شتی تر ئەخەینە دەنگەوە لە سەر نوێنەرایەتی کردن، نوێنەرایەتی کردنی لایەنە سیاسییەکان، کێ لە گەڵێیەتی؟ نۆزدە (19) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ چل و چوار (44) کەس دژییەتی، کەواتە پەسەند نەکرا، ڕەچاو کردنی نوێنەرایەتی کردنی ژنان، کێ لە گەڵێیەتی؟ بەڵێ، ڕەچاو کردنی ڕێژەی ژن، کێ لە گەڵێیەتی؟ شەست و حەوت (67) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ چوار (4) کەس دژییەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماوەیەك هەبێ بۆ پێك هێنانی لیژنەکە، تکایە بێ دەنگی، دکتۆر شێرکۆ نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر من ویستم تەئکید بکەمەوە ئەگەر ئەکرێ، یەعنی ئەو مانگە یا خود ئەو بیست (20) رۆژە لە رۆژی دەرچوونی یاساکەوە لە پەرلەمان، واتە لەمرۆوە بیست (20) رۆژەکە حیساب بکرێ نەك لەو کاتەوە کە واژوو بکرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دکتۆر شێرکۆ، ئەوە ناکرێ، لە رووی یاساییەوە ناکرێ، چونکە رەنگە ئەم یاسایە لە لایەن بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە ئە صڵەن فیتۆ بکرێت، بۆیە ئەبێ لە دوای دەرچوونییەوە بێ، لە دوای دەرچوونی یاساکەوە بێ، باشە، کێ لە گەڵ ئەوەیە؟ بەڵێ خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاتر لە سێ کەسیش دوامان کرد کە لە ماوەی دوو هەفتە یان لە بیست (20) رۆژ زیاتر نەبێت، ماوەی سی (30) رۆژ زۆرە بەس ئەوەش نەخرایە دەنگەوە.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە ئەڵێین لە ماوەیەك لە سی (30) رۆژ زیاتر نەبێت خوا بکا حیزب و لایەنە سیاسیەکان بە دە (10) رۆژ رێکەون.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وایە، راستە، کەواتە دیاری کردنی ماوەیەك کە لە سی (30) رۆژ زیاتر نەبێت کێ لە گەڵێیەتی؟ هەشتا (80) کەس لە گەڵێیەتی، کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، داوای ئەوە کراوە کە سازان ڕەچاو بکرێت لە بڕیاری لیژنەکە، کێ لە گەڵ سازانە لە بڕیاری لیژنەکە؟ بڕیارەکانی لیژنە بە سازان بێت کێ لە گەڵێیەتی؟ چل و چوار (44) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ سی و شەش (36) کەس دژییەتی، کەوتە پەسەند کرا، ئێستا کەواتە هەر ئەبێ کۆی ماددەکە، یەعنی سیاغە بکرێتەوە، دابڕژرێتەوە، بەڵێ بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم خۆش بوو لای بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان روون بێ، ئایا نوێنەری پێکهاتەکان هەر پێکهاتەیەك و نوێنەرێکی هەیە یان بە هەموویان نوێنەرێك دیاری بکەن؟ ئەمە زۆر گرنگە بزانین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کە گۆتمان پێکهاتە نەتەوەییەکان، کەواتە هەر پێکهاتە یەکی نە تەوەیی و تەمەسیلێك، کاك را بون نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرمووە.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەر ئەوەی قسەکانی تۆ دەچێتە پرۆتۆکۆلەوە ئەوسا لایەنەکان حەقی خۆیانە بچن شکایەت بکەن ئێمە دەنگمان لە سەر ڕەچاو کردن داوە نەك پێکهاتەی هەموو نەتەوەیەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك شوان شێخ احمد فەرمووە.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە چەند نوێنەرە ناو چە کوردستانییەکان زۆر را هەبوو، بەڵام لێرە باسی لێ نەکرا کە بێتە دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم بابە تە مە کەن بە گر فت، فراک سیۆنە جیاوازە کان ئەتوانن نوێنەرا یەتی ئە ندامانی ناو چە کوردستانییەکان بن لە ناو لیژنە کەوە، بەڵام با ئە مە نەبێت بە شێك لە یا ساکە، چونکە رەنگە گرفتی یا ساییمان بۆ درو ست بکات، بەڵێ، تەبعەن ئەوە دوو پێکها تەی تری نە تەوەییمان هە یە لە هەرێمی کورد ستان کە تەمەسیلیان هەیە لە ناو پەر لەمان، دوو پێکها تەی تر مان هە یە جگە لە کورد کە ئەوان پێکهاتەی زۆرینەیە، تورکمان و کلد و ئاشووری، بۆ ئەر مەن هەر کلد و ئا شوور نین؟ بەڵێ، با شە، کلدان جیایە، ئاشوور جیایە؟ بەڵێ ڕە چاو کرد نی نوێنەرا یەتی پێکها تەکان، بەڵێ بەڕێز کاك یعقوب گورگیس فەرمووە.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ڕەچاو هاتیە لە ئەو مادده، باسی بەشدار بوونی پێکهاتەکە لەو مادده ئەم دا خاز د کەین بێتە لادان، ڕەچاو ئینقاسە لە حقوقی ئێمە ئاخر (نظر اعتبار) موستەڵحێکی نەیێ خۆشە، ئێمە قەبوول ناکەین لادەن ئەڤە یەك، دوو، کلد و ئاشووری و سریان یەك نەتەوەن ئێمە سێ نەتەوە نینین یەك نەتەوەیین ئێمە یەك قەومییەتین و داخاز دکەم جارەکا دی ئەو ڕەچاو بێتە لادان، نەیێ دروستە و ئەم قەبوول ناکەین (انتقاس الحقوق) بۆ ئێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئە مەوێ تەنها ڕوونكردنەوە یەكتان بدەمێ بەڕێزان، نوێ نەری پێكها تە جیاوازە كان خۆ تان ڕێك كەون نوێنەری خۆتان دابنێن، بەڵام هیوادارم ڕێكەون.

بەڕێز ڕابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببورە، داوای لێبوردن ئە كەم كە پێشنیار دە كەم، بەڵام سەرۆكایەتی ناتوانێت تەداخول بكات لە سەر میكانیزمی دانانەكە، میكانیزمی دانانەكە وەكو هەموو پەرلەمانێكی ئەو دونیا یە بە دەنگدانی ئە ندامانی پەرلەمانی كوردستان ئەبێ، ئێمە نەتەوەیەكین پێمان دە ڵێن گەلی كورد ستان وەك هەمووی گەلێكی سەر ئەو گۆی زەوی یە، خەڵكی جۆراجۆرمان تێدایە، ئێمە ئەو ئەندامانە دێنین پەر لەمانی كورد ستان دەنگ یان دەداتێ مەعقول نییە گرۆپ گرۆپ لە پەرلەمانەوە جیا ببنەوە و هەر كەس بڵێ من چارەكەی خۆم د ێنم، بۆیە ئێمە لیژنەیەك پێك دێنین لە ژمارەیەك پێك د ێنین ئەم پەر لەمانی كورد ستانە بە زۆری نەی ڕە ها دەنگی دەداتێ، نابێ ئەوە بچێتە پرۆتۆكۆڵەوە كە ئەو گرۆپە بۆ خۆیان نوێنەری خۆیان دیاری دە كەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

من وە كو سەرۆكایەتی پەر لەمان وە كو سەرۆكی پەر لەمان لێرە قسە ئە كەم، تكا یە، با قسە بكەین بە یار مەتیت، ئێ مە ڕە چاوی ئەوە ئە كەین ڕە چاوی لەو بابە تە كە پێكها تەی نە تەوە جیاوازە كان بگە نە ڕێكەوتن لە سەر نوێنەری خۆیان، بەڵێ كاك ئومێد فەرمووو.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای پشتیوانی كردن لە قسەكانی كاك یەعقوب ئێمە گەلی كورد ستان یەك نە تەوە نین گەلی كورد ستان چەند نەتەوە یەكین، بۆ یە ڕە چاو كردن دە كرێ نەڕە چاو كردنیش هەبێتن دەر كرێ، ئیلزا می بێتن لە یاساكەدا پێكهاتەی گرنگی ئەو وڵاتە نەتەوەی گرنگی ئەو وڵاتە، ئاینی گرنگی ئەو وڵاتە، پێكهاتەی ئەصیلی ئەو وڵاتا نە ئەبێ ئیلزا می بیتن لەو لیژنە یەدا كە كات ێك ئەو دە ستوورە دەنوو سرێتەوە بۆ تەواو پێكهاتەكانی كوردستانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بێگەرد خان فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە كەمێك پێش ئێستا دەنگمان بە ڕەچاو كردنی پێكهاتەكا نداوە لە ناو پرۆژە یا ساكەدا، كەوا تە ئەوە مافی هەموویان دەپارێز ێت ئەوجا بۆ بچینە، یەعنی هەر كە سە دەڵێت مە سەلەن ئێ ستا لە ناو هۆڵی

پەرلەمان، بڕیارمانداوە کە ڕەچاوی ڕێژەکە بکرێت، کە ڕە چاوی ڕێژە کە دەکر ێت دوا یی ر ێك دە کەوین و هەموو مافی پارێزراە دەبێت و پێویست بەو جەدەلەیە ناکات، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، تکایە با بخوێرێتەوە، ماددەکە بخوێنرێتەوە لە لایەن لیژنەی یاساییەوە، کاك ماجد تکایە با بخوێنرێتەوە، ئەم موناقەشەیە کۆتایی پێ بێنن، بەڕێز دکتۆرە ڤالآ فەرموو.

بەڕێز د. ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم، یەکەم، لیژنەیەك بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردێت کە دەکرێ ئە ندامی پەر لەمان بن یان لە دەرەوەی پەر لەمان بە مەرجێك ب سپۆر یان خاوەن ئەزموون بن و نوێنەرایەتی ژنان و پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگر ێت، دوو، لیژنە کە لە بیـ ست و یەك (21) ئە ندام ز یاتر نەبێت، سێ، پێوی ستە لیژنە کە لە ماوەیە کدا کە لە سی (30) رۆژ ز یاتر نەبێت لە رێ کەوتی دەرچوونی ئەم یاسایە پێك بهێندرێت، چوار، بڕیارەکانی لیژنە بە سازان دەبێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵێیەتی بەو شێوەیە کە خوێندرایەوە؟

بەڕێز رابون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەنگدانمان کرد، دەنگدانمان لە سەر و شەی ڕە چاو کردن کرد ئەوە پێچەوانەی خودی دەنگدانەوە کەی خۆمانەوە کراوەتەوە لە خۆ بگرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، تکایە دانیشن، فەرموو مامۆستا ماجد.

بەڕێز ماجد عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ئیهانە کردنی نەتەوەکانە لێرە، ئێ مە بۆ خۆ مان قـسە لە خۆ مان دە کەین لـێرە هەموو رای خۆ مان دەدەین، تەسویت کراوە ئەوە لیژنەی یاسایی رێکی خستووە، لەوێندەرێ بەرێزێك لەوێ ندەرێ هەر جار ێك چۆنیەتی هەڵبژاردنی مافی نەتەوەکان تەدەخول دەکات کەئەنەما بۆتە موحامی ئێمە، ئێمە بۆ خۆ مان لە ناو خۆمان ئەتوانین نوێنەری خۆمان دیاری بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، هیچ ئیشکالێك نییە لە نوێنەرایەتی کرد نی ئ ێوە و ڕە چاو کرد نی ئەوەی کە ه ێی خۆ تان بێت، ئەمەوێ ئەوە دووپات کەمەوە بۆ پێکهاتە جیاوازەکان، پێکهاتەی نەتەوە جیاوازە کانی ناو پەر لەمانی کوردستان کە لە دانیشتنی سەرۆکایەتی پەر لەمان و فراکسیۆنەکان کە خۆ شتان بە شدار بوون تێدا، ئەم

مەبدەئە چەسپی یە کە خۆتان نوێنەرایەتی ئەکەن، نوێنەرایەتی خۆتان ئەکەن لە لیژنە کە، لە بەر ئەوە هیچ ترس و گۆمانێکتان لەم بابەتە نەبێت، ئەم بابەتە بە شێوەیەکی یاسایی دائەرێژرێ تەوە هیچ ترس و گۆمانێکتان لەم بابەتە نەبێت، ئێوە خۆتان تەمسیلی خۆتان ئەکەن لە لیژنەکەدا، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی قسەکانی جەنابت دەکەم هەر لەو دارشتنەوە ئەوە جێگیر کراوە کە ئیشەکە بە سازان دەڕوات، لە بەر ئەوە بیر لەوە ناکرێتەوە، یەعنی وەك ئەوەی لە کومیسیۆن لە بەر ئەوەی ئالی یەتی بڕ یاردان رێکخرا بوو بە جۆرێك لە جۆرە کان، ئە گەر یەکێك بێ لە صالحی کام هێزە و لە صالحی کام هێز نی یە؟ ئەم توفسیرەش ناکرێ، کەواتە هیچ عەرقەلەیەك نابێ لە ڕەچاو کردن و جێگیر کردنەوەی ئەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە بیخوێنەوە ئەم جارەش.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوو، یەکەم، لیژنەیەك بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت کە دە کرێ ئە ندامی پەر لەمان بن یان لە دەرەوەی پەر لەمان بن بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموون بن و نوێنەرایەتی ژنان و پێکهاتە نەتەوەیی یەکان ڕە چاو بکر ێت، دوو، لیژنە کە لە بیست و یەك (21) ئە ندام ز یاتر نەبێت، سێ، پێویستە لیژنە کە لە ماوەیە کدا کە لە سی (30) رۆژ ز یاتر نەبێت لە رێ کەوتی دەرچوونی ئەم یاسایە پێك بهێندرێت، چوار، بڕیارەکانی لیژنە بە سازان دەبێت.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وجودی ژن لە ناو ئەو لیژنەیە نوێنەرایەتی نییە، ئەکرێ جەنابیشت نوێنەرایەتی ژنان بکەی لەوێ، ئێمە ڕەچاوی رێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتەکانیانمان دەوێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ر ێژەی ژ نان، با شە، کێ لە گەڵێ یەتی بەو شێوەیە کە خوێندرا یەوە بە نوێنەرا یەتی ر ێژەی ژ نان و پێکها تەکان ڕە چاو بکر ێت، کێ لە گەڵێ یەتی؟ من دڵنیا تان ئەکە مەوە کە بەو شێوەیە ئەبێ کە ئ ێوە دەتانەوێ، تکایە خراوەتەوە دەنگەوە، ئەزانی لە یا ساوە ئەوە ناتوانر ێت جێ بکری تەوە کە ئ ێوە خۆ تان دابنێن، بەڵام خۆتان دائەنێن.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە فراکسیۆنی گۆران مولتەزمین بە یاسا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە کاك رابون.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن (خۆشناو):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕە چاوی پێکها تەکان بکر ێت ئەوە یا سای کوم سیۆن نی یە گوێ یان بگر ێت مولا حەزەکان نابێ بە ئەنـ تەل بگرێتن، ناکرێ جارێکی تر وەکو یاسای کومسیۆن بابەتێك بکرێت هەمووومان تێدا بەرپرسیارین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم جارەش قسەی خۆیان بکەن، با قسەی خۆیان بکەن فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد سعدالدین:

بەڕێو سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنە یەك لە بیـست و یەك نە فەرە لە سازان کردن سەر دە ستوور لە لیژنە یەکی بیـست و یەك (21) نەفەری، ئەگەر پێتان ناخۆشە تورکمان بە زەمانەت بە یەك ئە ندامیش بە شدار بێتن، چۆن لە دە ستوور ئەنگۆ مافی ئێمە زەمانەت دەکەن؟ ئەدی کوا دەستوور؟ ئەو کاتەش وا دەکرێتن، دوومین شت، ئە گەر ئـێوە لێرە ئەو شەڕەی ناکەن لە بۆ بیست (20) کەس لە بۆ یەك کەس ئەو شەڕەی نا کەن؟ ئە گەر زەما نەت دە کەن ئە ندامەان لـێرە، ئە ندامی پێکها تە نەتەوەیی یەکان ئە ندام بکر ێت، بـکرێتن، ئە گەر نا، کەوا تە لە دەستووریش تورکمان و کلد و ئاشوری مافەکەی زامن نابیتن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من ئەمەوێ ئەوەی بڵێیم کە بەو شێوەیە ئەبێ کە ئێوە ئەتانەوێ، ئە ندامی تورکـمانی تـێدا بێ، ئە ندامی کلد و ئاشوریشی تێدا بێ و نوێنەراتی پێکهاتەکانی تری تێدا بێ، بەڵام ئە مە بەو شێوازە یا ساییە لە بەر ئەوە دەنگی لە سەر دراوە و مادام بابەتێك دەنگی لە سەر درا بێ ناتوانرێ بخرێـتە دەنـگەوە، بۆ یە ئەوە زامن ئەکرێ بۆ ئێوە، کاك یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەوزوع مەبدەئە ئێمە دژی وشەی (ڕەچاو) ین ئەوە ئەم دبینین ئینتیقاسە لە حقوقی ئێمە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بۆچی ئینتیقاسە؟

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بنظر اعتبار) نەبێت کاك دکتۆر، نەزەر ئیعتیبار نەیێ مەقبو لە ئێمە نە تەوەکێ ئە صلینە لەو هەرێمە قەبوول ناکەین مافی ئێمە بێتە دانان بن لافیتەی (بنظر اعتبار) یاسا زەمان دکەت، (ضمان حقوق المكونات القوميه لاقليم) و خلاس، (بنظر اعتبار) وشەیەکێ نەیێ مەقبولە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، خاتوو امنە فەرمووو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتەڤانیا دەق ب دەقێ ئاخفتنێت کاك یەعقوبی دکەم، ئەگەر حێجەت ئەو بیت یا چوویە دەنگدانێ بەری سەعاتەکێ ماددەك چوو دەنگدانێ هەمان خە لەلا پەیڕەوی ژی هەبوو بەس جەنابێ تە بۆ هندێ کو سازانەکا گشتی دروست ببیتن دیسان هەوە ئێخستە دەنگدانێدا، داخازێ ژ هەوە دکەم بۆ هندێ کو مافێ پێکهاتان، راستە دێ هێتە بەرچاڤ وەرگرتن بەس بلا وەك حقوق، وەك مەبدەئ ناڤ ڤێ یا سایێدا جهێ خۆ بگریت و بهێتە چەسپاندن وەکی ئەو دیسان بچیتە دەنگدانێدا، ئەو راستڤەکرنا ئێکێ یا خاندنا لیژنا یاسایی بلا ئەو بچیتە دەنگدانێدا نە ڕەچاو کرن بیت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، پێم وا بێت ئەوەی لیژنەی یاسایی خوێندوو تەوە حەلێکی وەسەتە لەم بابەتە کە لە خۆ بگرێت، نوێنەرایەتی ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتەکان لە خۆی بگرێت ئەمە پێم وابێ حەلێکی وەسەتە لێرەدا و هەم زەمانە و هەم چاوهینیشە پێم وا بێت هیچ ئیشکالێکی تێدا نەبێت.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمان یەعنی زۆرینە و کەمینە ئێستا ڕەچاو کردن و لە خۆگرتن بخەنە دەنگدانەوە کامیان زۆرینەی هێنا ئێمە ئیلزام دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم بابەتە پێویستی بە دەنگدانێکی تر نییە لە خۆگرتن هەر دوو بابەتەکە ئەگرێتەوە هیچ ئیشکالێکی تێدا نییە هەم زەمان ئەگرێتەوە هەم ڕەچاو کردنیش ئەگرێتەوە ئیشکالێکی قانونی تێدا نییە بۆیە ئەوەی لیژنە خوێندیانەوە ئەوە ڕەچاو ئەکەین لەم بابەتەدا، کێ لە گەڵێیەتی بەو شێوەیە کە خوێنرایەوە ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتەکانی تردا لە خۆ بگرێت؟ بەڵێ، کێ لە گەڵێیەتی؟ تکایە بیخوێنەوە جارێکی تر با تێبگەن و بزانن چییە.

بەرێز د. ڤالا فرید:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم، یەکەم، لیژنەیەك بە زۆرینەی رەها دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت کە دەکرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بن بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموون بن و نوێنەرایەتی رێژەی ژنان و پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگرێت.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

رێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگرێت.

بەرێز د. ڤالا فرید:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

رێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگرێت.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

برگەکانی تری وەکو ئەوەن کە پێشتر خوێندرایەتەوە، کێ لە گەڵێیەتی؟ حەفتا و چوار (74) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ کەس نییە دژی بێت، کەواتە پەسەند کرا، کاك کمال قسەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەرێز کمال یلدا:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس سیغەکەی بگۆرێ پێکهاتە نەتەوەییەکان پێش رێژەی ژنان بێتەوە.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەنگی لە سەر درا، پشوویەك وەرئەگرین بەرێزان بۆ ماوەی سەعاتێك، بۆ ماوەی یەك کاتژمێر پشوویەك وەرئەگرین و دوای ئەگرین بۆ دەست پێکردنەوەی دانیشتنەکە.

دانیشتنی سێیەم

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان، بەناوی گەلی کوردستانەوە دەست پێ دەکەینەوە، هێشتا لە برگەی یەکەمی بەرنامەی کارین، کە بریتییە لە گفتوگۆکردنی پرۆژە یاسای ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان عیراق، بۆ راپرسی بەپێی ماددەکانی (72، 74، 75) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، ژمارە یەکی ساڵی (1992)ی هەموار کراو، ماددەی (3) بخوێننەوە، تکایە لیژنەی یاسایی بۆئەوەی بیخەینە گفتوگۆوە، فەرموو.

بەرێز د. بەهار محمود فتاح:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: بەوپێیەی لە ئەسڵی پرۆژە یاساکەدا هاتووە:

پێویستە لیژنەکە لە ماوەی (90) رۆژ لە رێکەوتی پێکهێنانییەوە کارەکانی تەواو بکات.

بەڕێز د. ڤالاً فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

1-لیژنە لە ماوەیە كە لە (90) رۆژ زیاتر نەبێت لە رێكەوتی پێكهێنانییەوە كارەكانی تەواو دەكات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ ناوی خۆی دەنووسێت بۆ قسە كردن؟، فەرموون.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم بەڕێزانە گفتوگۆ دەكەن لەسەر ماددەی (3) (عباس فتاح- مریم صمد- خلف احمد- كاك دلێر- تەلار خان- ئومێد خۆشناو- مەردان خدر- حیات مجید- فرست صۆفی- مامۆستا مەڕوان- رابوون تۆفیق- بێستون فائق- ئێڤار ابراهیم- پەری صالح- پەروا علی- حاجی كاروان- ئومێد حەمە علی- غریب مصطفی- ماجد عثمان- عبداللە محمود- مامۆستا ابوبكر- منیرە عثمان- عمر عینایەت- قارەمان قادر- امنە زكری- ناظم كبیر- فرحان جوهر).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیاردەكەم ئەو ماددەیە بكرێت بە دوو بەشەوە، بەشی یەكەم لیژنەكە دبێ لە ماوەی (60) رۆژ لە رۆژی پێكهێانی لیژنەكەوە تێپەڕ نەكات، بۆ ئەوەی كە كارەكانیان تەواو بكەن، ماددەی یەكەم بە سازان ئەگەر رێكەوتن، خاڵێ دووەم ئەگەر لەو ماوەیەدا سازان نەكرا لە ماوەی (6) رۆژەكە، لە ماوەی (30) رۆژی تردا بەزۆرینەی دوو لەسەر سێ ئەوە راپۆرتەی خۆیان بۆ رەش نووسی دەستوورەكە پێشنیار بكەن، ئەگەر ئەمەش پەسەند نەكرا پێشنیار دەكەم یەك ئەو ماوەیە كەم بكرێتەوە، (90) رۆژەكە بۆ (60) رۆژ ئەوەی یەكەم ناخرێتە دەنگەوە، یان پەسەند نەكرا و، میكانیزمێك دابندرێت ئەگەر لیژنەكە نەیتوانی لەو ماوەیە كارەكانی تەواو بكات چی بكرێت؟ سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دیسان دەچمەوە سەر پرۆژە یاساكە نەك راپۆرتی لیژنەی یاسایی ماددەی 3، پێویستە لیژنە لە ماوەیەك كە لە (90) رۆژەوە لە رێكەوتی پێكهێنانیەوە كارەكانی تەواو بكات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. شێركۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە ماوە یە، ئەگەر دەگونجێت كەمی بكەنەوە، ئەگەرنا بنووسرێت لە 90رۆژی زیاتر نەبێت، ئەو پرسیارەش ئەگەر نەیتوانی لەو ماوەیە كارەكانی تەواو بكات چارەنووسی لیژنەكە چی لێ دێت، چۆن تازە دەكرێتەوە، چارەنووسی با بلێین ئەو رەش نووسە كۆنەش چی لێ دێت؟ سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەهۆی ئەوەی لە خولەكانی رابردوو پرۆژەیەكی دەستووری ئامادەكراوە، بەڵام بەو هۆكارانەی كە لە چەند برگە ماددەیەكی بیروڕای جیاواز هەبوو، دیارە ئەمڕۆكە پرۆژەیەك پێشكەش بكرێت بۆئەوەی جارێكی تر لیژنەی بۆ دابندرێت و پێداچوونەوەی بۆ بكرێت، ئامادە بكرێتەوە بۆ راپرسی، بۆئەوەی گەلەكەمان ببێتە خاوەنی دەستوور، (90) رۆژ دا ندراوە بەڕای من وەك خۆم ئەم (90) رۆژە بكەین بە (60) رۆژ، لەبەر ئەوەی ئەو ماوەیە زۆرە، چونكە ئێمە دەستوورێكی ئامادەكراومان هەیە دەتوانین سوودی لێ وەربگرین و كارەكانی پێ بەرێ بكەین، بەڵام لەبەرئەوەی لە یاسایەكەدا هاتووە دەكرێت لە ماوەی (90) رۆژ، دەڵێت كارەكانی لە ماوەی (60) رۆژ تەواو دەكات بە موتلەقی هاتووە كە تەواوی دەكات، ئەگەر تەواوی نەكرد یەعنی هیچ برگەیەكی ترمان نییە بۆ چارەسەركردنی ئەوە، لەدوای ئەوە چی بكەین، بۆیە بەڕای من پێم باشە برگەیەكی تریش زیاد بكەین، من لەگەڵ ئەوەمە بە (60) رۆژ تەواو بێ و پێشم وایە ئەگەر هەموولایەك هیمەت بكەین تەواوی دەكەین، ئەگەر بە ماوەی (60) رۆژەكە تەواو نەبوو دەكرێت دەرگایەكی تر بهێڵێینەوە، برگەیەكی تر زیاد بكەین ئەگەر هۆكارێك لە هۆكارەكان هاتە پێشەوە بۆئەوەی بتوانین ماوەیەكی تری بۆ درێژ بكەینەوە، بەڵام ئەم ماوەیە بەڕأی من لە ماوەی (30) رۆژ زیاتر نەبێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئامانج لە بوونی یاساكەوە ، بوونی دەستوورە، واتە ئامانج سازانە لەسەر دەستوور، ئێمە ناكرێت خۆ مان وا بەستەی كاتێكی بكەین، كە تێیدا نەگەینە ئا مانج لە ماوەی چەند ساڵی را بردوودا زۆر هەوڵ هەبووە لەوەی كە ببینە خاوەنی دەستوور، بەڵام لە بەرامبەر ئەوەشدا هەوڵی دیكە هەبووە كە سازانی لەسەر نەبووە، نەبووینە خاوەنی دەستوور، بۆیە باسكردن لەوەی لە ماددەی (3) لە ماوەی (90) رۆژدا پێشنیاری ئەوە دەكەم لیژنە لە ماوەی (6) مانگدا لە ریكەوتی پێكهێنانییەوە كارەكانی تەواو بكات، گریمان لەو (6) مانگەدا نەگەیشتنە سازان، نە گەیشتنە ئەو سیاغەیەی كە ریكەوتنی لەسەر بكرێت، دەبێت دەرفەتی تر هەبێت بەوەی كە سازانەكە بگاتە ئامانج، بۆیە پێشنیاردەكەم لەوێشدا ئەو سەلاحیەتە پەرلەمان ماوەی بۆ درێژبكاتەوە، بۆ ماوەی (3) مانگ یەعنی نیوەی ئەو ماوەیەی كە بە خۆی هەیبووە، ئێمە لە كۆبوو نەوەی فراكسیۆنەكانیش باسمان لەوە كرد، ئەگەر ئامانجمان سازانە، بوونی دەستوورە نابێ خۆمان وابەستەی كارێكی كەم بكەین، كە تێیدا نەگەینە ئامانج لە ماوەی چەند ساڵی رابردوودا، ئەو جەدەلە هەبووە كە سازان لەسەر دەستوور نەبووە، واتە دەمانەوێ دەستوور هەبێ، دەبێ كاتیشمان لەبەر دەست بێ، خیلافات كەم نینە لەسەر بوونی دەستووری كە پێمان وابێ لە ماوەیەكی كەم تێدا بگەینە ئامانج و، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا مەڕوان فەرموو.

بەڕێز حسین اسماعیل حسین (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لای من گرینگ نییە (90) رۆژ بێ یان كەمتر بێ یان زیاتر بێ، بەڵام ئەوەی كە گرینگە فەقەرەی دووەمە، ئەو ماوەیەی كە ئەگەر نەیانتوانی لەو مودە زەمەنییەی كە بۆیان داندراوە ئیشەكەی خۆیان تەواو بكەن، بۆیان درێژ بكرێت بەگوێرەی پێویست، چونكە ئەگەر كاتێكی ترت دانا بۆ نموونە (30)رۆژی تر نەیانتوانی ئیشەكەی خۆیان بكەن، ئیشەكەمان هەمووی لێ هەڵدەوەشێتەوە، كەواتە هیچمان نەكردووە، درێژكردنەوەی فەقەرەی دووەم بەگوێرەی پێویست بێت بۆ تەواوكردنی ئەو پرۆژەیەی كە دەستیان داوەتێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو (90) ڕۆژە منیش بە زۆری دەزانم پێشنیار دەکەم بکرێت بە (60) ڕۆژ، پێویستە ئیرادەیەك هەبێت لەلایەن هەموو لایەکەوە کە لەو (60) ڕۆژە کارەکانی تەواو بکرێت، چونکە ئێمە جارێکی تر ئەو وەهەمەمان لەبەردەم دابێ کە لایەنەکان پێکبێنین لەسەر ئەوەی کە ئەو لیژنە پێکبهێندرێت و لیژنەکە کارەکانی تەواو بکات، دیسان ڕوو بەڕووی دیوارە داخراوەکان دەبینەوە ئەمەش بەڕاستی زۆر ترسناکە، لەبەرئەوە پێویستە میکانیزمێك بدۆزینەوە هەر لێرەشدا بگەینە نەتیجەیەك لەسەری کە ئەگەر لیژنەکە نەگەیشتە ئامانجی خۆی چی؟.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەتی مودەکە، برادەران دواتر فۆرمولەکان دەخەنە دەنگدانەوە، هیوادارم لە دانانی ژمارەکەدا ئەو بابەتە ڕەچاو بکرێت، ئەو بابەتە بابەتێکی زۆر هەستیارە و قورسە، دۆخێك دروست نەکەین کە بابەتی دەستوور، چونکە جۆرێك ئیستعجالی تێدا بکرێت، کە غەڵەتی گەورە بخەینە مسودەی دەستوورەوە، سەرنجی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان بۆئەوە ڕادەکێشم نووسینەوەی دەستوور ئاسانترە لە هەموارکردنەوەی، چونکە هەموارکردنەوەی دەستوور لە داهاتوودا دەبێ، پێش ئەوەی هەموار بکرێتەوە دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان پشتگیری بکەن، واتە ئەگەر هێزێکی سیاسی یان پێکهاتەیەکی کۆمەڵایەتی لە کوردستان پێ وا بێ بۆمبێکی خەتەر لە دەستوورەکەدا هەیە، دەیەوێ هەمواری بکاتەوە هەموارکردنەوەکە قورسە، بۆیە با ئێمە کاتێکی ترو مونا سبتر لە بەردەم بێ بۆ نووسینەوەی دەستوور، کە ئاسانترە بۆ هەموو لایەنە سیاسییەکان بگەن بە ئیتیفاق لەسەرئەوەی کە دەستوورێکی خراپمان هەبێ و دوایی هەموارکردنەوەکەی بخەینە بەردەممان، بابەتی دووەم ئەوەی ئەو مودە زەمەنییەی کە دایدەنێین، ئەگەر لیژنەکە دەستوورەکەیان پێ دانەنرا، من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە پەرلەمانی کوردستان دەسەڵاتی موعالەجەکردنی ئەو بابەتەی هەبێ، دەستی پەرلەمان نەبەستین کە نەتوانێت ئەو بابەتە موعالەجە بکات، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك مەردان فەرموو.

بەڕێز مەردان خدر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز پشتگیریا هەموو ئاخافتنە بەڕێز ئومێد خۆشناو دەكەم، تەئكیدم كو ماوێ (90) رۆژ ئەڤ لیژنە نەچێی كارێ خۆ بكات، مە تەجروبە ڤێ یاسایێ بەر دەست بوو كو ڤە زێدەتر (90) رۆژە یان زێدەتر (3) مانگە هەتا شیاوی سازانێ لەسەر پرۆژە یاسایێ دروست بكەین، بەر هەندێ مادام كارێ ڤێ لیژنە بە سازان دێتە كرن، تەئكیدم كو ماوێ (90) رۆژ نەشێ سازدانێ لەسەر پرۆژە دەستوورێ هەرێمە كوردستانێ بكەن، بەر هەندێ ئەزیش دگەل هەندێ دامە كو ماوێ (60) رۆژ بێ، دەسەلاتێ بدەینە پەرلەمانانێ پشتی وا (60) رۆژا هەكا لیژنە كاری خۆی تەمام نەكر، جارەكا دی ماوەی بۆ درێژ بكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو مریم فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو ڕایەم كە لە ئەسڵی راپۆرتەكەدا هاتووە كە (90) رۆژە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو حیات فەرموو.

بەڕێز حیات مجید قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەرئەوەی دەستوور گرینگی و ئەهمیەتی خۆی هەیە، دەستوور بۆ رۆژ و دوو رۆژ و مانگ و دوو مانگ نییە كاتی پێویستە، پشتگیری لە وتەكانی بەڕێز ئومێد خۆشناو مەردان خدر دەكەم، كە (180)رۆژ مودەكەی بێ، بۆئەوەی ئەو لیژنەیە و ماوەی درێژكردنەوەی (90) رۆژ بێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانم كرا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا ماجد فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفيق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منيش پێم وايە (90) ڕۆژەكە كەمە، ئەگەر بكرێت بە (160) ڕۆژ باشتر دەبێ، لەبەرئەوەی ئەوە ماوەيەی دانراوە پێم وايە زەحمەتە بتوانين لەو ماوەيەدا تاوتوێی بكەين، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهيم حسين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم (60) ڕۆژ بێت، ئەگەر نەشكرا ئەوە لە (90) ڕۆژ زياتر نەبێ، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەمشێوەيە دامڕشتووەتەوە، كردوومەتە دوو بڕگە، بڕگەی يەكەم ليژنە لە ماوە يەك كە لە (90) ڕۆژ تێپەڕ نەكات لە ڕێكەوتی پێكهێنانييەوە كارەكانی تەواو دە كات، ئەوە لە گەڵ ئەو ڕايە شە كە دەكر ێت لە (60)يش تەواوبێ لە (30) ڕۆژيش بەس لە (90) ڕۆژ ز ياتر نەبێ، ئەوە بڕ گەی يە كەم، بڕ گەی دووەم بۆئەوەی تووشی حاڵەتی ئيستحالە نەبێ ئەو پەرلەمانە، ئەگەر خوانەخواستە ئەو ليژنەيە بە هەر هۆيەك نەيتوانی بڕ گەی دووەم بەمە شێوەيە دابڕێژ ێ نەوە، - ئە گەر لەو ماوە يەدا ليژ نە كارە كانی تەواو نەكرد پەرلەمان بۆی هەيە بەپێی پێويست ماوەيەكی دی بە ليژنەكە دەدات، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك خلف فەرموو.

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە گەڵ ئەوەم ئەو ماوە يە هە ندێك لە پەر لەمانتارە بەڕێزەكان تەئك يديان لێ كردەوە، تەئك يدی لێدەكەمەوە دوو مانگ زياتر نەبێ، بەڵام ئەگەر لە حاڵەتێك ئەوە نەكرا، پەرلەمان مافی ئەوەی هەبێ بۆ ماوەی لە 3(0) ڕۆژ زياتر نەبێ و مەجال بداتەوە بە ئەو ليژنەيە، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیریا بەڕێز د. فرست و بەڕێز مەلا مەڕوان دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەری فەرموو.

بەڕێز پەری صالح حمید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم کە لە (90) ڕۆژ کەمتر نەبێ، یەك بڕگە ئەگەر بکرێت زیاد بکرێت ئەویش ئەوەیە ئەگەر لەماوەی ئەو (90) ڕۆژە ئەو پرۆژەیە نەنووسرایەوە دەکرێت دەرفەت بدرێتە پەرلەمان، بەڵام بۆ یەکجار ئەو مودەیە درێژ بکاتەوە، کە بتوانێت وەکو مودەیەکی هاوکار بێ لیژنەکەو ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبداللە فەرموو.

بەڕێز عبداللە حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە دەستوور زۆر هەڵدەگرێت، لەبەرئەوە پێشنیاردەکەم خۆمان نەبەستینەوە بە مودەوە، چونکە دڵنیام لەو مودەیە ناتوانن ئەو ڕەشنووسی دەستوورە ئامادە بکەن، لەبەرئەوە کات دیاری نەکرایە، چونکە ئەگەر کات دیاریکرا و کۆتایی کاتە کە بەسەر چوو، چ موعالەجەیەك هەیە لەلایەن لیژنەی قانونییەوە؟ ئەگەر تەوزیحمان بۆ بدەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من دکتۆر فرست کردی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ناظم فەرموو.

بەڕێز ناظم كبير محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە تەسەوری من ئەوە زۆر موفقەیەدە، ئێمە هەمووومان خوازیارین ئەو لیژنە یە بەزووترین كات كارە كانی ئەنجام بدات، بەلاَم ئە گەر نەیتوانی دە بێ مەخرەجێك هەبێ، جا ئەوە پێشنیاردەكەم كە پەر لەمانی كوردستان ئەو دەسەلاَتەی هەبێ كە ئەم ماوەیە درێژ بكاتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفى حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من دكتۆر شێركۆ و دكتۆر فر ست كرد یان، بەلاَم پێم با شە لیژ نەی یا سایی حە تمەن ئەوكا تەی داناوە ڕوونكردنەوەیەكمان بداتێ، بزانین كەمترین چۆنەو زیاتریش هۆكارەكانی چییە؟.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرحان فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من كران، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەكە لە (90) ڕۆژ زیاتر نەبێت و ئەو ماوە یە بەزۆری نەی رە های دەنگی ئە ندامان و بەپێی پێویست درێژ دەكاتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. شوان فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د. شوان قەلاَدزەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەوە داین بەرەو ئەو ئاراستەیە بێ كە ماوە كەی كەم بێ، یەعنی (60) ڕۆژ بێ، ئە گەر لە (60) ڕۆژە كە لیژنە كە نەیتوانی كارە كانی تەواو بكات پەر لەمانی كورد ستان لە یە كەم دانیشتنی دوای ئەو مودەیە، بڕیاری ئەوە بدات كە چەند درێژی دەكا تەوە، ماوە كەی ئەوان چەندە؟ لە (30) ڕۆژی ز یاتر نەبێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو منیرە فەرموو.

بەڕێز منیره عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من دکتۆر شێرکۆ حەمە امین کردی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سراج فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئێمە چەندین ساڵە هەموو لایەنەکان و هەموو خەڵکی کوردستان عەوداڵی ئەوەین کەوا ببینە خاوەن دەستوورێکی تۆکمەو رێك و پێك، کە خزمەتی خەڵکی کوردستانی تێدا بکرێت، جا بۆ ئەوەی ئەو دەستوورە زۆر رێك و پێك و لەسەر بنەمای عیلمی و زانیستیدا بێ، قەت تەسەور ناکەم لە ماوەیەکی کورت ئەو موهیمە جێبەجێ بکرێ، لەکاتێکدا دەبێت دەستوور بە تەوافوق بێ، سازانی لەسەر بکرێت، یەعنی ئەولاو ئەم لاو بینەو بەردەی لایەنەکانی زۆر دەوێ، جا من داوا دەکەم با پەلە نەکەین بۆ کارێکی وان زۆر گرینگ و چارەنو ساز و کارێکی وا قورس، بۆیە من داوا دەکەم کاتەکەی لە (90) رۆژ کەمتر نەبێ لە (120) تێپەڕ نەکات، ئەگەر هاتو کاتەکانیان لەو مودەیە دیاری نەکراوە ئەوە پەرلەمان حەقی هەیە مودەیەکیان بۆ دیاری بکات، کە ئەوکاتەی ئەوان پێویستیان پێیەو حەسەب حاجەتی لیژنەکە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ئەوەم کە ئەو (90) رۆژە بێ، بەڵام لە خاڵی دووەم بکرێت بە دوو بەشەوە، بەشی دووەم لەگەڵ ڕایەکەی دکتۆر فرسەتم، بەڵام بەو شێوازەی ئەوکاتەی کە بۆ پەرلەمان دیاری دەکات، یاخود درێژی دەکاتەوە بۆ لیژنەکە یان جارێکی تر بە کراوەیی بەجێی نەهێڵێت، بەڵکو کاتەکەی دیاری بکرێت، هەتاوەکو ئەو لیژنەکە وابەستەی دووەم بێ بۆ تەواوکردنی کارەکانی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

لەگەڵ (90) ڕۆژەکەم کە دیارە زیاتر نەبێ، لەگەڵ ئەو پێشنیارەی دکتۆر فرسەتم کە بە بڕ,ای من باشترین پێشنیارە، بەپێێ پێویست بێ، چونکە ئەمە بهێڵێتەوە بۆ ئەوکاتەی گفتوگۆی پەرلەمانتاران کە چەند کات بە پێویست دەزانن، ئەگەر لیژنەکە کاروبارەکانی خۆی لەو (90) ڕۆژە تەواو نەکات، سوپاس,

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز لیژنەی یاسایی، (24) ساڵە تەقریبەن ئێمە چاوەڕێێ دەستوور دەکەین، بەڕای من ئە گەر بۆ ماوەی (4) مانگی تریش چاوەڕێ بکەین، شوکری ئەوێ، سوپاسی خوا دەکەین بتوانین دە ستوورمانی هەبێ، بۆ یە من پێم باشەو کردوومە بە دوو بڕگەوە مادەی 3 دوو بڕگە، لیژنە لە ماوەی (120) ڕۆژ زیاتر نەبێ، لە ڕێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو دەکات، - ئەگەر لیژنە لە بەر هەر هۆ یەك بەدەر لە ئیرادەی خۆی نەیتوانی ئەرکەکانی جێبەجێ بکات، پەرلەمان بەپێێ پێویست ماوەیەکەی بۆ درێژ دەکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قارەمان فەرموو.

بەڕێز قارەمان قادر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببێ بە دوو بڕگە، بڕگەی یەکەم هەر هەمان ئەو بڕگە بێ کە لە ڕاپۆرتە ئەسڵیەکە هاتیە، پێویستە لیژ نە لە ماوەیەك کە لە (90) ڕۆژ لە ڕێکەوتی پێکهێنانیەوە کارە کانی تەواو بکات، ئە گەر لەو ماوە یە تەواوی نەکرد پێشنیاردەکەم بەمشێوەیە بێ بڕگەی (ب) پەرلەمانی کوردستان دەسەڵاتی در ێژ کرد نەوەی دەبێت، **بۆ یەکجار و بۆ ماوەی (60)ڕۆژ.**

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم کرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕای ئەندامانی سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی چییە لەسەر ئەو گفتوگۆیەی کە ئەندانجامدرا؟ فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوای ڕاوێژکردن بەشی زۆری قسەکان لەسەر کاتە، بەشێکی ئەندامانی پەرلەمان پێیان وایە کاتەکە زۆرە، پێویستە کەم بکرێتەوە بۆ دوو مانگ، بەشێکیش پێیان وایە مودەکە کەمە زیاد بکرێت، بۆیە لای بەڕیزتان ئەوانە پێویستە بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان یەکلایی بکرێتەوە، بەلاّم ئێمەش لەگەڵ ئەوەین کە حەلێك بۆ ئەوە دابندرێت ئەگەر لەو مودەیە کارەکە تەواو نەبوو، سەلاحیەت بە پەرلەمانی کوردستان بدرێ و مودەکە درێژ بکاتەوە، ئەم درێژکردنەوەیە مودەکەی چەند بێ و بێ چەندجار بێ ئەوەش بەستراوەتەوە بە ڕەئی ئەندامانی پەرلەمان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ئێستا ڕای زۆرینە لەگەڵ ئەوە بوو بکرێت بە دوو بڕگە، بڕگەی یەکەم کاتی لیژنەکە بێت ماوەی ئەوەی کارکردنی لیژنەکە بێت، کە لێرە لە راپۆرتەکە بە (90) رۆژ هاتووە، بەلاّم ڕای تریش هەبوو داوای ئەوەی دەکرد بکرێت بە (60) رۆژ، ڕای تریش هەبوو بکرێت بە شەش مانگ، بۆیە لە بڕگەی یەکەم جارێ ئەوەی کە لە راپۆرتەکەدا هاتووە دەخەینە دەنگەوە، بڕگەیەکی تریشی بۆ ئیزافە دەکەین دوای ئەوەی کە ئەندامانی پەرلەمان داوایان کرد، کە پەرلەمان دەسەلاّتی ئەوەی هەبێت ماوەی کاری لیژنەکە درێژ بکاتەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ماوەی کارکردنی لیژنەکە وەکو ئەوەی لە ماددەی (3) لە راپۆرتەکە هاتووە بەمشێوەیە بێ، بڕگەی یەکەم: لیژنە لە ماوەیەك کە لە (90) رۆژ زیاتر نەبێت لە رێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو دەکات، کێ لەگەڵییەتی؟ دەکرێتە دوو بڕگە، بڕگەی یەکەم ماوەی کارکردنی لیژنەکەیە، ئێستا ئەوە دەخەینە دەنگەوە کە بزانین (90) رۆژ بێ یان کەمتر بێ یان زیاتر بێ، بڕگەی دووەمی دەبێتە ئەوەی کە پەرلەمان دەسەلاّتی ئەوەی هەبێ ماوەکەی بۆ درێژ بکاتەوە، بەس ئێستا جارێ بڕگەی یەکەم دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ماوەی کاکردنی لیژنەکە (90) رۆژ بێ؟ (69) کەس لەگەڵییەتی، کێ دژیەتی، کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، باشە بڕگەی دووەم تکایە سیاغەکەی بخوێننەوە، نوقتەی نیزامیمان هەیە؟، فەرموو خاتوو پەروا.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بکرێت رەچاوی ئەوەش بکرێت کە وتمان پەرلەمانی کوردستان دەسەلاّتی درێژکردنەوەی ئەو مودەیەی هەبێ بۆ یەکجار، چەند پێشنیارێك هەبوو یەکجاری بۆی هەبێ پەرلەمان ئەو مودەیەی درێژ بکاتەوە، کاتەکەی بەپێی پێویست بێ، یان چۆن سیاغەی دەکەنەوە بەڕێزانی لیژنە، بەلاّم یەکجار بۆیان هەبێ درێژی بکەنەوە نەك چەندینجار، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەم پرۆژە یاسایە لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە پەسەند دەکرێ، ئێوە دوایی تەمدیدەکەشی لەلایەن پەرلەمانەوەیە، لەبەرئەوەی ئیشکالی نییە، پەرلەمان هەر کاتێ: بێت دەتوانێت تەمدیدی بکاتەوە ماوەکەی بۆ درێژ بکاتەوە، لەبەرئەوە هیچ ئیشکالێك نییە، ناتوانین ڕێگری بۆ دروست بکەین، دەزانی خاتوو پەروا لەڕووی عەمەلییەوە ناتوانرێت ڕێگری بۆئەوە دروست بکرێت، (10)ئەندام پەرلەمان داوای ئەوە بکەن، ئەسڵەن ئەو بڕگەیە هەموار بکرێت، دوای ئەوەی کە پەسەند دەکرێت داوای ئەوە دەکەن (10) ئەندام پەرلەمان داوای ئەوە بکات بڵێت ماوەکەی بۆ بکەن بە (دوو) ساڵ، دەبێت بێتە ناو پەرلەمان و موناقەشە بکرێت، لەبەرئەوە مونتیج نییە ئەو موناقەشەیە، کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، ئەودیویشی هەیە کە هەر لە ئێستاوە دەبێـە لیژنەیەکی یەعنی ئەگەر موستەڵەحەکە وارد بێ دەبێتە لیژنەیەکی تەمبەڵ، پشتی بەوە قایمە کە پەرلەمان سەڵاحیەتی هەیە مودەتی بۆ درێژ بکاتەوە، کەیفی خۆیان لە مانگی دووەم دەست دەکەن بە ئیش بۆ؟ چونکە لێرە بڕگەیەکی تر هەیە پشتی قایمەوە پەرلەمانی لەپشتە ، هەرکاتێك بیەوێ بۆی درێژ دەکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستە ئەو هەیە، بەڵام تەنانەت ئەگەر نەشی نووسی هەر دیسانەوە پەرلەمان دەتوانێ هەمواری بکاتەوە، ماوەکەی بۆ درێژ بکاتەوە، کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر لە حاڵەتێکیشدا تۆ یەکجار بۆی تازە بکەیتەوە بابڵێین پەرلەمان دەسەڵاتی ئەوەی هەبێ، ئەگەر لەوجارەشدا بۆی نەکرابێت لیژنەکە هەڵدەوەشرێتەوە لەو حاڵەتەدا، لەبەرئەوە بە بڕوای من کراوە بێ دەسەڵاتی پەرلەمان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوکاتە پەرلەمان سەلاحیەتی ئەوەی دەبێ لیژنەکەش هەڵوەشێنێتەوە، کاك محمود نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستووری عیراق لە دۆخێکی زۆر ئاڵۆز و ناهەموار و شەڕاویەدا بە (5) مانگ کۆتایی هات، بۆ دەبێ ئەگەرحوسنی نییەت هەبێ، ئەگەر ئیرادە هەبێ حەق نییە هیچ کۆت و بەندێکی بۆ زیاد بکرێت، کە دەبێت ئەو ماوەیەی بۆ درێژبکرێتەوە، حەق هەیە ڕەقیب بین لەسەر لیژنەکە بۆئەوەی هەرچی زووە زۆر

بەجدی کارەکانی بکات، بۆئەوەی لە ماوەی (3) مانگدا ئەم کارانە جێبەجێ بکات، ماعدا ئەگەر کارەساتی سروشتی یان شەڕی گەورە یان ڕووداوێکی گەورە لە کوردستان ڕوونەدات، چۆن دەبێ ئێمە ڕێخۆشکەر بین بۆئەوەی ئەگەر نەکراو ئەگەر کرا، (3) مانگ زۆر زۆریش زیادە، ئەگەر ئیرادە هەبێ دوو مانگیش کافیە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمود لەگەڵ بۆچوونەکەتم، دەزانم کە ئێوە هەمووتان پەرۆشی ئەوەن بەزووترین کات بتوانرێت ئەو پرۆژەی دەستوورە لەلایەن لیژنەکەوە حازر بکرێت و بێتە بەردەم پەرلەمان بۆ پەسەند کردن، بەڵام ئەوەی کە پەرلەمان مودەیەك دابنێت و دوایی ئیلتیزام بە ماوەکە نەکرێ ئەوە بۆ پەرلەمان باش نییە، ئەوەی کە (6) مانگ داندرا بۆ یەکگرتنەوەی پێشمەرگە ئێستا ئەوە جێبەجێ نەکراوە، ئەوە کارێکی باش نییە، ماددەی (140) کە ماوەی بۆ داندراوە جێبەجێ نەکراوە ئەوە کارێکی باش نییە، بەڕێز کاك محمود هەموو ئەندامانی تری پەرلەمان ئێمە بە (4) مانگ تا ئەمڕۆ گرفت هەبوو لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە، ماوەی (4) مانگە بەس تەنها ئەمە نەخشە ڕێگایە، نەخشە ڕێگایە بۆ هەموارکردنی دەستوور، لەبەر ئەوە تۆزێك دەبێ پشوومان درێژ بێ لەگەڵ ئەم بابەتە، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی کە پەسەند کرا، کە باسی میکانیزمی یەکلاکردنەوەی دەنگەکان نەکرا، کەواتە بە سازان دەکرێت، من پێشنیاری ئەوە دەکەم لە رابردووشدا ئەو پێشنیارەم کرد، ئەگەر بە سازان نەچەسپا ئەم ماددەیە لە بەشی دووەمەوە بەزۆرینەی (دوو لەسەر سێ) پەسەند بکرێت، کەواتە لە ماوەی (90) رۆژەکە بە سازان نەکرا، هیچ پێویست ناکات ئەوەندە کاتی بۆ درێژ بکەی، (15) رۆژ بەسە کە بەزۆرینەی (دوو لەسەر سێ) ئەو پرۆژەیە ڕێك بکەون لەسەری، ئەگەر بەوەندەش نەکرا قابیلی ئەوەیە هەڵبوەشێتەوە، کاتی ئەوەندە ناوێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئیشکالەکە لە (دوو لەسەر سێ) و سازانەکە نییە، ئیشکالەکە لەوەدایە کە لیژنەکە نەتوانێت کاتەکانی تەواو بکات، ئیشکالەکە لە دەنگدان نییە، کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەسڵێ ئەو ماددەیە بۆ ئەوەیە مەسافە زەمەنییەکە تەحدید بکات، حیکمەمەت لەو (90) رۆژەش هەر بۆئەوە یە پەر لەمان بەر چاوی ڕوون بێ، لەدوای پەسەندکردنی ئەم یاسایەوە لیژنە کە دەست بەکاربێت، جەنابتان لە سەرەتادا فەرمووتان (5) مانگ زەمەنێکی کافیە بۆ تەنا نەت ئا مادەکردنی پرۆژەیەکی نوێ، بەڵام ئەم پرۆسەیە تەنها جەنابت ڕووی دەمت لە پەرلەمانتارانە، ئەوە لە ئەستۆی تەنها

پەرلەمانتاران نییە لەڕاستیدا، ئەگەر ئێمە بچینەوە سەر جەدەلی (أ)، سەرۆكایەتی پەر لەمان لە ڕا ستی دا دە بوو هەنگاوە كرداری یەكانی هاو شان لە گەڵ لیژ نە مەعنی یەكان دا دە ست پێ بكردا یە، بۆ یە ئە گەر كەمتەرخەمییەك لەو ڕووەوە هەبێ، هەموومانین، ناشكرێ تۆپە كە بخرێ تە ساحەی پەرلەمانتارا نەوە بە تەنیا، خاڵێكی تریش ئێ مە پێ مان با شە ئەم نە صە وە كو خۆی بمێنێ تەوە، در ێژ نەكرێ تەوە، ئێ مە تەجروبەی تاڵمان لەگەڵ درێژكردنەوە هەیە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، دەرفەت دەدەم، كاك شوان، ئەوەی كە پەیوەندیدارە بە بەرپر سیاریەتی ئێمە، تكا یە ئاگا تان لێ بێ، ئێمە ویستوومانە ڕای ئەندامانی پەرلەمان لە فراكسیۆنە جیاوازە كان ڕە چاو بكەین، ئە گەر نا لە (3/1) ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی حازر بوو لەسەر ئەوە، داوامان لێ كردن بەرزی نەكەنەوە، لە مانگی (12)ی ساڵی ڕابردوو بەردەوام لەسەر خەت بووین لەگەڵ فراكسیۆنەكان، بۆیە ئەم بابە تە پێویستی بە سازان هەبوو، پ شوو در ێژی پێوی ست بووە، ئێمەش پێمان خۆ شە لە ماوە یەكی ئێجگار زوودا ببی نە خاوەنی پرۆژەی دەستوور، ئەم خولە سەربەرزی ئەوەی هەبێ كە پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان پەسند بكات، بەڵام پێویستی بە هەندێك ئالیات هەیە، بەڕێز كاك شوان شێخ أحمد، فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

منیش هەر تەئیدێك بۆ قسەكانی كاك بێستوون فائق، كە یەئ سێك نەدەی نە خەڵكی كورد ستان، بۆ یە من كەلیمەیەك وەكو ئیجباری لێ بێ، بنوو سین لیژنە كە دەبێت لە ماوەی (90) ڕۆژدا سیفەتی ئەوەی پێ بدرێ..........

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەزا نی ئەوە هەمووی وتوو ێژە بەڕێزان، ئێ دەن گی مەدەنێ، ئەوە كە لەلا یەن بە شێك لە ئە ندامانی پەرلەمان پێشنیاز كراوە، دەنگی مەدەنێ، ئەوەی كە نایەوێ دەنگی نەداتێ، لەبەر ئەوە تكا یە بیخوێن نەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.إبراهیم، فەرموو.

بەڕێز د.إبراهیم أحمد سمۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلاهی من نەبێ تەعقیبێ سەر هەڤاڵ خۆ سالار بدەم، بەس ئەز حەز دكەم پرسیارێ ژ خۆ بكات، كە كی سەبەبی درێژ كردنی بوو؟ سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە دەی، ئێستا با نەچینە ئەم موناقەشە و هینانە، تكایە لیژنەی یاسایی بیخوێننەوە ئەو ماددە یە، ئەو بڕگەیە، بیخوێنەوە ئینجا ڕوونكردنەوە دەدەم لەسەری.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

1-لیژنە لە ماوەیەك کە لە (90) رۆژ زیاتر نەبێت لە رێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو دەکات.

2- ئەگەر لەو ماوەیەدا لیژنە کارەکانی تەواو نەکرد پەرلەمان بۆی هەیە بەپێی پێویست ماوەکەی بۆ درێژ بکاتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بۆی هە یە تە سبیت کراوە بۆ ئەوەی کە پەر لەمان دە توانێ ماوەکە شی بۆ در یژ نەکا تەوە، لیژنە کە هەڵوەشێنێتەوە، لیژنەیەکی تازە دروست بکات، باشە؟ کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرا یەوە؟ (59) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (14) کەی دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (4).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

بەو شێوەیە کە لە ئەصڵی پرۆژەکەدا هاتووە.

پرۆژەی ئامادەکراو بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی پێشکەشی سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکرێت.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (4) لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینییەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو ماددەیە؟ کەس قسەی نی یە؟ کەوا تە دەیخەی نە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (74) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژ یەتی؟ کەس نی یە دژی بێ، کەوا تە پە سند کرا، ماددەی (5).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم:

لە ئەصڵی پرۆژە یاساکەدا:

1- کۆی پرۆژە کە بە ڕەزامە ندی لا نی کەم دوو لە سەر سێی ژ مارەی ئە ندامانی پەر لەمان پە سند دەکرێت، دەخرێتە ڕاپرسی گشتی یەوە.

2- سەرۆكی هەرێم و سەرۆكايەتی پەرلەمان بە هەما هەنگی لە گەڵ لايە نە پەيوەند يدارەكان ڕۆژ ێك بۆ ڕاپرسی گشتی دياری دەكەن.

3- ڕاپرسی بە ڕا دەربڕين دەبێ لەسەر ئەم پرسيارەی خوارەوە:

ئايا ڕەزامەنديت لەسەر پرۆژەی دەستوورەكە؟

وەڵام بە بەڵێ يان نەخێر دەبێت.

بەڕێز د.ڤالا فريد إبراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (5) لە ڕاپۆرتی ليژنەی ياسايی هيچ تێبينييەكی لەسەر نييە.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كێ قسەی هەيە لەسەر ئەم ماددەيە؟

بەڕێز فخرالدين قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەی پێنجەمی پرۆژە ياساكە دەكەن:

سالار محمود، سعيد مە صيفی، مەردان خدر، فر ست صوّفی، سراج شێخ أ حمد، بەهار ع بدالرحمن، عادل عزيز، محمود عمر، پەروا علی، علی حەمە صالح، عمر عينايەت.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەنيا تێبينيم لەسەر بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم هەيە، كە بەرپرسياريەتی دەسپێرێ بە سەرۆكی هەرێم لەگەڵ سەرۆكايەتی پەرلەمانی كوردستان بە هەماهەنگی لە گەڵ لايە نە پەيوەند يدارەكان، بەد يدی من باشترە لەجياتی سەرۆكی هەرێم سەرۆكايەتی هەرێم بێ، چونكە سەرۆكايەتی هەرێم موئەسە سەيە، سەرۆك و جێگر تەعبير لە سەرۆكايەتی دە كەن، مادام لە گەڵ سەرۆكايەتی پەرلەما نەوە موئەسە سەی سەرۆكايەتی پەر لەمانيش تەعبيرە لە سەرۆكايەتی و جێ گر و بڕ ياردەر، لە ج ياتی سەرۆكی هەرێم سەرۆكايەتی پەرلەمان ئاماژە پێ بكرێ، تەصەورم وايە باشتر بێ.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز كاك مەردان خدر، فەرموو.

بەڕێز مەردان خدر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادده (5) فه قەره (2) سەرۆكی هەرێم و سەرۆكايەتی پەر لەمان بە هەما هەنگی لە گەڵ لايە نە پەيوەند يدارەكان ڕۆژ ێك بۆ ڕاپر سی گ شتی د يار دە كەن، پێ شنيار دە كەم ئەوەی بۆ ئيزا فە ب كرێ (بە مەرجێك لە (90) ڕۆژ تێپەڕ نەكات لە بەرواری پەسندكردنی پرۆژەكە لەلايەن پەرلەمان)، واتا بۆ ئەوەی

ئەو پرۆژەیەش هەمان مەصیری پرۆژەی ئێستای نەبێت، ماوەکە تەحدید بکرێ لە ماوەی (90) ڕۆژدا سەرۆکی هەرێم لەگەڵ پەرلەمان و سەرۆکایەتی پەرلەمان و لایەنە پەیوەندیدارەکان لە ماوەی (90) ڕۆژدا ڕۆژێك دیاری بکەن بۆ ڕاپرسی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو بەهار عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5) بڕگەی (2) کە دەڵێ (سەرۆکی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەما هەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان)، لایەنە پەیوەندیدارەکان مەتاتی و نادیارە، بۆیە من پێشنیار دەکەم (کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی) بێ لە جیاتی (لەگەڵ لایەنەکان)، بەو شێوازە داڕێژرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.شێرکۆ حەمە أمین، فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەوەدام ئەوەی بۆ دیاری بکرێ کەی دەخرێتە ڕاپرسییەوە؟ ئەوەی کە دەڵێ کۆی پرۆژەکە بە ڕەزامەندی لایەنی کەمی دوو لەسەر سێی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان پەسند دەکرێت و دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە، لە کاتێك تەحدید بکرێ، لەو ڕۆژەوەی کە لە ناو پەرلەمان دا پەسند دەکرێ بە دوو لەسەر سێی لە ماوەی مانگێك دا بۆ نموونە دەخرێتە ڕاپرسییەوە، دووەم/ لەگەڵ ئەوەدام سەرۆکایەتی هەرێم لەگەڵ سەرۆکایەتی پەرلەمان، مادام سەرۆکایەتی پەرلەمان لێرە ناوی هاتووە، هەروەها ئەو وشەی لایەنە پەیوەندیدارەکانیش لە ڕاستی دا تۆزێ لێڵ و ناڕوونە، ئەگەر هەروەکو بۆ ئەوەی بچێتە پرۆتۆکۆڵ و بۆمان ڕوون کەنەوە سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.فرست، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بڕگەی (2) پاڵپشتی ڕای کاك مەردان خدر دەکەم، پێموایە فیعلەن زەرووری لەو ڕۆژەی کە پرۆژەکە پەسند دەکرێ لە پەرلەمان بە دوو لەسەر سێ، مودەیەك دیاری بکرێ، جا (60) ڕۆژە، (90) ڕۆژە، یەعنی دیسان تێپەڕ نەکات، بدرێتە ڕاپرسی، لە بڕگەی سێیەمیش فیعلەن (ئا یا ڕەزامەندیت لەسەر پرۆژە دەستوورەکە؟)، ئەوە دەبێ تەواو بکرێ، (ئا یا ڕەزامەندیت لەسەر پرۆژەی هەرێمی کوردستان؟)، چونکە ئەوە نەصی قانونە، ئەوە تەحویل دەبێ بۆ ناو فۆرمی ڕاپرسییەکە، یەعنی پرۆژەی دەستوورەکە، کام

دەستوور؟ لەبەر ئەوە، ئەوە ببێتە پرسیار داوای لێ بکرێت (ئا یا ڕەزامەندی لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان؟)، وەڵام بە بەڵێ یان نەخێر.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاک صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش تێبینیم لەسەر مودەکە و لەسەر ئەوەی سەرۆکی هەرێم بوو کە بکرێتە سەرۆکایەتی هەرێم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاک سعید مەسیفی، فەرموو.

بەڕێز سعید محمد سعید (مەسیفی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاست دەکەم، منیش قسەکانم لەلایەن بەڕێز کاک سالار محمود کرا، پشتیوانی قسەکانی کاک سالار دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.سراج، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاڵپشتی قسەکانی کاک مەردان و کاک فرسەت دەکەم، بۆ دانانی مودەیەکی موعەیەن، خاڵی دووەم/ دانانی کۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان لەجیاتی لایەنە پەیوەند یدارەکان، لایەنە پەیوەندیدارەکان مەبەستی لایەنە سیاسییەکانە، هەر هەموویان ئەندامیان هەیە لە کۆمسیۆن، ئیشی کۆمسیۆن جوانتر و ڕێك و پێکتر دەکات، لەبەر ئەوەی ئەوە ئیشی کۆمسیۆنە زیاتر، نابێ کۆمسیۆنیش بەکاری خۆی هەستێت؟ داوا دەکەین کۆمسیۆن لەوێ دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاک سۆران عمر، فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاک عادل عزیز، فەرموو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا منیش قسەکانم زۆری کران، تەئیدی کاك سالار دەکەم لەسەر بڕگەی دووەم، کە سەرۆکی هەرێم ناوی هاتووە لە گەڵ سەرۆکایەتی پەر لەمان، ئەویش موئەسە سەیەکە وە کو سەرۆکایەتی هەرێم ئە گەر ناوی بهاتبایە، بڕگەی یەکەمیش پێموایە وشەی (لانی کەم) لەوێ زیادەیە بەبڕوای من، هەر کۆی پرۆژە کە بە ڕەزامەندی دوو لەسەر سێی ژمارەی ئە ندامانی پەر لەمان پە سند دەکر ێت، دەخرێ تە ڕاپر سی گ شتییەوە، لێرەش دا تەئیدی د.شێرکۆ حەمە أمین دەکەم، کە لە دوای دەنگدان لەسەری، مودە یەکی بۆ د یاری بـکرێ، کەی دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە؟ لایەنە پەیوەندیدارەکانیش، تەئیدی بەهار خان دە کەم کە کۆمـسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان دیاری بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك محمود عمر، فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5) لە بڕ گەی (2) مـنیش تەئـیدی ئەو ڕەئـیە دە کەم کە سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، لە بڕگەی (3) تەئیدی بەڕێز د.فر سەت دە کەم، ڕەزامەندی بێ لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو پەروا علی، فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـنیش بە هەمان شێوە، سەبارەت بە سەرۆکایەتی هەرێم وەك چۆن سەرۆکایەتی پەر لەمان بێ، ناوی سەرۆکایەتی هەرێم بهێندرێ، هەروەها مودە بۆ ڕاپرسی دیاری بکرێ، من تەئـیدی قـسەکانی کاك سالار و د.شێرکۆ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك علی حەمە صالح، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی بۆچوونەکانی کاك د.شێرکۆ و کاك عادل دە کەم، سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەر لەمان، وشەی لایەنی پەیوەندیدار لاببرێ بەو پێیەی مەتاتیـیە، هەر کێ هە ستێ بـڵێ من لا یەنی پەیوەند یدارم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبڕگەی یەکەم دا پەسند دەکرێت و دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە، کەواتە ئەوە دژی بڕگەی دووەمە، نابێ دەخرێتە ڕاپرسی، پێویستە ئامادە بکرێت بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەندێك هەڵەی تیایە لە ڕووی تەسەلسولەوە، ئێستا چاك دەکرێت.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە چاك بکرێت، ڕاپرسی یەعنی نرخی بۆ بڕگەی دووەم نەهێشتووە، لانی کەمەکەش لابرێ هیچ کێشەی نییە، دووەم/ سەرۆکی هەرێم بکرێ بە سەرۆکایەتی منیش لە گەڵ ئەوەم، سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لە گەڵ کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیاری دەکەن، کە لە (90) ڕۆژ تێپەڕ نەکات، ئەوە کاك شێرکۆ پێم دەڵێ (زۆرە)، ئەگەر سەرنج بدەین کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان بۆ هەر هەڵبژاردنێك هەمیشە داوای (90) ڕۆژی کردووە، سەرنجی هەموو هەڵبژاردنەکان بدەن، دەڵێن لە (90) ڕۆژ کەمتر بێ ئێمە ناتوانین ئامادە بین، لەبەر ئەوە لە (90) کەمتر نەبێت، ئەو ماوەی بۆ دیاری بکرێ، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك قادر، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوای دیاری کردنی مودەیەك دەکەن لەدوای پەسندکردنی، پێشموایە بڕگەی سێیەم زیادە، چونکە ڕاپرسی هەر بە نەخێر و بە بەڵێ وەڵام دەدرێتەوە، هەر لەسەر پرۆژە دەستوورەکەیە، پێویست بەو بڕگەیە ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنەی یاسایی، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پێشنیارێك کرا، ئەو پێشنیارانە دەکرێ بخرێنە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی یەکلا بکرێتەوە، ئیزافە کردنی مودەکە کە (90) ڕۆژە، هەروەها ئەو پێشنیارەشمان بەلاوە پەسندە کە پرۆژەی دەستوورەکە بکرێتە

پرۆژەی دەستووری کوردستان، برگەی (دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە) لابرێت، چونکە ئەوە لێرە پەر لەمان نایخا تە ڕاپر سییەوە، ئەوەش پە سندە دە کرێ بخرێ نە دەنگدا نەوە، بەڵام سەبارەت بەلایە نە پەیوەندیدارەکان، ئێمە لایەنە پەیوەندیدارەکان مەبە ستمان تەنها لە کۆمسیۆن نی یە، بەڵکو کۆمسیۆن و حکومەتیش دەگرێتەوە، چونکە هە ندێ جار ڕاپر سی پەیوە ندی بە حکومەتیشەوە هە یە، بۆ یە لایە نە پەیوەندیدارەکانمان پێ باشتر بووە و ئەوەمان بەکار هێناوە، هیچ مولاحەزەیەکی ترمان نییە لەسەر ئەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێموابێت من لەگەڵ جەنابتان قسەم کرد، بەڕێزان، پێشنیار دە کەین کە بڕگەی دووەم و سێیەم بڕوا تە ماددەی (7)، چونکە پەوەندیدارە بە ماددەی (7)، لەوێ جێی بکرێتەوە، ببێتە بڕگەی یە کەم و دووە می ماددەی (7)، ئەوەی کە لە ماددەی (7) دا هاتووە ببێتە بڕگەی سێیەم، ئەوە کۆی پەیوەندیدارە بە ڕاپرسی و چۆنییەتی ئەنجام دا نی ڕاپر سییەکە، بۆ یە ئێ ستا ئە گەر ئەوە پە سند بکر ێت لەلا یەن ئە ندامانی پەرلەمانەوە، بەس تەنها برگەی یەکەم لە ماددەی (5) دەمێنێ لێرە، بڕگەی دووەم و بڕگەی سێ دەڕوا تە ماددەی (7)، لەوێ دەنگدانی لەسەر دەکەین، ئێستا باسی ئەوە کرا کە (دەخرێتە ڕاپرسی گشتی لابرێ)، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە لە برگەی یەکەم لە ماددەی (5) (دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە) لابرێت؟ بڕگەی یە کەم، لە دوای ئەوەی کە لە پەرلەما نەوە پە سند دەکر ێت، (بخرێ تە ڕاپر سی گ شتییەوە) ئەوە لا ببرێ، کێ لەگەڵیەتی؟ (61) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، بەڕێزان بڕگەی دووەم و سێیەم پەیوە ندی بەڕاپر سییەوە هە یە، کە ئەنجا مدانی ڕاپر سی دە بێ دوای ئا گادار بوونی هاووڵاتیان لەسەر پرۆژەکە ڕێك بخرێ کە ماددەی (6) ئاگاداری هاووڵاتیا نە بە هەر چوار ز مانی کوردی، عەرەبی، تورک مانی، سریانی، بڵاو دەکرێ تەوە دە قی پرۆژە کە، دوا یی لە ماددەی حەوت دا چۆنیەتی ئەنجامدانی ڕاپرسییەکە ڕێك دەخات، کە ئەو کاتە برگەی دووەم لە ماددەی (5) دەبێ تە بڕگەی یە کەمی، کە سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان ڕۆژ ێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیاری دەکەن، ئەگەر دوایی قسەتان لەسەر ئەوە هەبوو ماوەی بۆ دیاری بکەین، ماوە شی بۆ دیاری دەکەین، شێوازی ئەنجامدانی ڕاپرسییەکە دیاری دەکرێ، چی دەخرێ تە دەنگەوە؟ پرۆژە کەش چۆن پەسند دەکرێ؟ دەخرێ تە دەنگەوە، ئەوە دەخەی نە دەنگەوە، کێ لە گەڵ ئەوە یە بڕگەی دووەم و سێیەم بڕواتە ماددەی (7)؟ (74) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (5) بخوێننەوە، کەواتە هەر دەبێتە یەك بڕگە، ماددەی (5) بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەی نە دەنگەوە، کاك سالار، نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دوو بڕگەیە پەسند کرا و چووە ماددەی (7)؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نا، نا، پەسند نەكراوە هێشتا، بەس ئاڵوگۆڕمان پێ كردووە، دوایی لە ماددەی (7).

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادام ئێستا كە موناقەشە كراوە و ڕای ئەندامان وەرگیراوە، پەسند بكرێ و بگوازرێتەوە، ئەو كاتە لەوێ موناقەشەی ناوێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بەس جارێ با ماددەی (5) پەسند بكەین، ئینجا دوایی ئەو دوو بڕگەیەش كە موناقەشەی كراوە دەیخەینە دەنگەوە وەكو بەشێك لە ماددەی (7)، ماددەی (5).

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (5)

كۆی پرۆژەكە بە ڕەزامەندی لانی كەم دوو لەسەر سێی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان پەسند دەكرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی كە خوێندرایەوە؟ (78) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێ، بڕگەی دووەم و سێیەم ڕای ئەندامانی لەسەر درا، كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ ئەو بڕگەیە دوو ڕا هەبوو، ڕایەكیان ئەوە بوو كە لە بەر ئەوەی دووەم سەرۆكایەتی پەرلەمانە، ئەوەی یەكەمیش با سەرۆكایەتی هەرێم بێت، ئەوە ڕایەكیان، ڕایەكی تریش ئەوە بوو كە موددەی بۆ دەستنیشان بكرێ لە دوای ئەوەی كە پەسند دەكرێ بۆ ڕاپرسی كردن، كە قسەش لەسەر (90) ڕۆژ كرا، لە ماوەی (90) ڕۆژ لە دوای پەسندكردنی بخرێتە ڕاپرسییەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كەواتە ئێستا دوو بابەت دەخەینە دەنگەوە پێش ئەوەی بڕگەكە بخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.فرست صوفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من چەند ڕۆژێك بەر لە ئێستا لەگەڵ كۆمسیۆن لەسەر مەواعیدی هەڵبژاردن قسەم كرد، دەتوانن ئێستاش پەیوەندییان لەگەڵ بكەن، من تازە بیرم هاتەوە، ئەوان دەڵێن ئێمە ناتوانین هیچ هەڵبژاردنێك بكەین كەمتر لە پێنج مانگ لەو مەوعیدەی كە ئاگادارمان دەكەنەوە، یەعنی لەو ڕۆژەوەی كە پەسند دەكرێ لە پەرلەمان بەلایەنی كەم پێویستیان بە پێنج مانگ هەیە، دەشتوانن ئێستا پەیوەنیان پێوە بكەن،

کۆمسیۆنی بەغدا شەش مانگی پێویستە لەو ڕۆژەوەی پارەی بۆ ئیداعی بانق دەکەی، بەڵام کۆمسیۆنی خۆمان دەتوانن دەڵێن ئێمە لە پێنج مانگ دەیکەین، لەو ڕۆژەوەی هەموو موستەلزەماتی مادیمان بۆ دەستەبەر دەکرێ، جا ئەگەر لێرەش سێ مانگمان دیاری کرد و کۆمسیۆنیش لە ڕووی تەکنیکییەوە نەیتوانی، ئەوە ئەو تاریخە بوو تازە بیرم هاتەوە، ئەگەر تەئکیدی بکەینەوە باشترە، بەڕای من.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من شتێکی ترتان بیر دەخەمەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بەپێی یاسای ژمارە (16)ی ساڵی (2008) دەبوو لە (2009/7/25) پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بخرێتە ڕاپرسییەوە، بەڵام نەخرایە ڕاپرسییەوە و دوایی هەموار کرایەوە، بۆیە پێموابێ ئەوە حەرەجێك بۆ پەرلەمان دروست دەکات، ئەگەر کۆمسیۆن نەیتوانی لەو ماوەیە بیخاتە ڕاپرسییەوە، یان بە هەر هۆکارێك نەتوانرێ ڕاپرسی لەسەر پرۆژەکە ئەنجام بدرێ، خاتوو بێگەرد، فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك من تێگەیشتبم سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان ماوەی (90) ڕۆژ ڕۆژێك دیاری دەکەن، مەرج نییە لەو (90) ڕۆژە بێ، لە ماوەی ئەو (90) ڕۆژە ڕۆژێك لەگەڵ کۆمسیۆن دیاری دەکەن بۆ ڕاپرسییەکە، یاساکە وا دەڵێ، لە ماوەی (90) ڕۆژدا وادەیەك دیاری دەکەن بۆ ئەنجامدانی ڕاپرسی، یەعنی سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان لە ماوەی (90) ڕۆژدا وادەیەك دیاری دەکەن بۆ ڕاپرسی، یەعنی مەبەستەکە لەوەیە لە ماوەی ئەو (90) ڕۆژەدا مەرج نییە لە (90) ڕۆژەکە بێت، واتا دەتوانن بڵێن کۆمسیۆن ئێوە چەند ڕۆژتان پێویستە؟ بەڕەزامەندی کۆمسیۆن مەسەلەن لە ماوەی شەش مانگدا ئەنجام دەدرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە، کاك علی، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاری کردنی وادەیەك (90) ڕۆژی بۆ چییە؟ یەعنی لە حەفتەیەك دا سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان کۆ دەبنەوە دەڵێن فلان ڕۆژ، یەعنی (90) ڕۆژ زۆر زۆرە بۆ دیاری کردنی وادەی ڕۆژێك، ئەگەر وابێت یەعنی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵلاهی بەو موناقەشەی ئەم سێ، چوار مانگەدا دیارە کە ماوەکەی زۆرە و ئەوانە، جا لەبەر ئەوە پێموابێت ئەوە دروستە، لە ماوەی (90) ڕۆژەکەدا کاتێك دیاری بکەن بۆ ڕاپرسییەکە، باشە، دەیخەینە دەنگەوە، د.فرست، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگەرد خان ڕەئیەکەی وەجیهە، بەڵام ئەگەر بەو پێوەرەی ئەو بێت، من وا تێنەگەیشتبووم، ئەگەر وا بێت، فیعلەن کاك علی ڕاست دەکات، (90) ڕۆژمان بۆ چییە؟ ئیشی یەك ڕۆژە دیاری کردن، کۆ دەبنەوە و دیاری دەکەن، لەبەر ئەوە ئەگەر مەسەلەکە ئەنجا مدانی پرۆسەی ڕاپرسییەکە نییە، من وا تێگەیشتم (90) ڕۆژەکە بۆ ئەنجامدانی پرۆسەی ڕاپرسی یە، ئەگەر ئەوەی بێگەرد خان دەڵێت تەنها بۆ ئەوەیە ڕێك بکەون لەو (90) ڕۆژە ڕۆژێك دیاری بکەن، من تەصەور دەکەم ئەو جارە بێین (90) ڕۆژەکە کەم بکەینەوە، بیکەینە مانگێك.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، د.سراج، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ هەڤاڵان بکرێتە یەك مانگ، ئەو مانگەش لەبەر ئەوەی دەبینی ئیشێك دەبێ، سەفەرێك دەبێت، لە یەك مانگ ئەگەر ئەوان کۆ ببنەوە، تەحدیدی ئەو ڕۆژە بکەن کەوا هەڵبژاردنی لێ دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باش، کاك رابون، فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ڕۆژێکمان دیاری کرد بۆ نموونە ئەگەر (90)یش بێ، (60) ڕۆژ بێ، (30) ڕۆژ بێ، دەتوانین بڵێین سەرۆکایەتی هەرێم بە هاوکاری لەگەڵ سەرۆکایەتی پەرلەمان لە ماوەیەك کەمتر لە، زیاتر نەبێ وەکو ئەوەی کردمان پێشتر، لەوەندە ڕۆژە، بۆ نموونە دەڵێین زیاتر نەبێ لە (90) ڕۆژ، ڕۆژێك دیاری دەکەن بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك بەهزاد، فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵێ دووێ ئەو شکلەی لێ بێت (سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆ و لایەنی پەیوەندیدار)، چونکە لێرە پێویستە زۆر زیاتر لە سێ ڕەئی باسی

کۆمسیۆنی کرد، منیش بە پێویستی دەزانم بۆ ئەهمیەت و گرنگیدان بە کۆمسیۆن، ناوی بێت و، لا یەنی پەیوەندیدار لە ماوەی مانگێك ڕۆژێك دیاری بکەن، لەگەڵ ئەوەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەی ئەگەر ئەو کۆمسیۆنەی هەرێمی کوردستان گوتی من ناتوانم ڕاپرسی بکەم جاریّ؟

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

ئیّ ئاخر هەر دەبیّ لە ڕێی ئەوان بیّ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە یا سای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ئەو کێشەیەی هەیە، کە هەموو جاریّ پێویست بووە هەمواری بکەن، بەڵام کۆمسیۆنی بەغدا هەڵبژاردن لە هەرێمی کوردستان دەکات، کاك عمر، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە صیاغە بکرێتەوە بە شێوەیەك کە هەر لێرە ئەو ڕۆژەی کە سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان کۆ دەبنەوە بەروارەکەی بۆ دیاری بکریّ، مەسەلەن لە (10) ڕۆژدا لە دوای پەسند کردنی، لە هەمان کاتیش دا لە دوای ئەو (10) ڕۆژەوە بەرواریّك دیاری بکریت لەگەڵ کۆمسیۆنی باڵا، یەعنی هەر لێرە دەتوانریّ موعالەجە بکریّ، تەعقیبەن بۆ قسەی هەندیّ لە هاوڕێیانیش کە دەڵێن نا (90) ڕۆژ کەمە، ئەوە کاتێك بوو کە کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان سەرتاسەری عیراق بووە، ئێستا ئێمە کۆمسیۆنی خۆمان هەیە، ئێمە پێنج ملیۆن کەسین، بەڕاستی عەینەن کۆمسیۆنیشە، ناکریّ بڵێی شەش مانگ بۆ هەڵبژاردنێك، لەبەر ئەوە بەڕای من ئەگەر واشیان و تبیّ دیارە یان بیّ ئەزموونی یە، بیّ ئەزموونی ئەوانە، ئەگینا (90) ڕۆژ بۆ هەڵبژاردن بەسە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە با ئەوەندە موناقەشە نەکەین، سوپاس، جاریّ ئەوە دەخەینە دەنگەوە کە داوای ئەوە کرا سەرۆکی هەرێم بکریّ بە سەرۆکایەتی هەرێم، کیّ لەگەڵ ئەوەیە؟ (64) کەس لەگەڵیەتی، کیّ دژیەتی؟ (6) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، باشە، ئەوەش دەخەینە دەنگەوە کە (لە ماوەیەك کە لە (30) ڕۆژ زیاتر نەبیّ) کاتەکەی دیاری بکەن بۆ ڕاپرسی، دوایی کۆی ماددەکەش دەخەینە دەنگەوە، کیّ لەگەڵ ئەوەیە ماوە کە (30) ڕۆژ زیاتر نەبیّ؟ لە ماوەیەك کە لە (30) ڕۆژ زیاتر نەبیّ سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان و لایەنە پەیوەندیدارەکان کاتێك بۆ ڕاپرسی دیاری دەکەن، (65) کەس لەگەڵیەتی، کیّ دژیەتی؟ (12) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، باشە، بڕگەی سێهەم، تەبعەن کۆی ماددەکە دوایی دەخرێتە دەنگەوە، ئێستا ئیزافاتی بۆ دەکەین، بڕگەی سێهەم ئەوەی کە (ئایا ڕەزامەندی لەسەر پڕۆژەی دەستووری کوردستان-عیراق؟)، (کوردستان-عیراق)ی بۆ زیاد بکریّ، کیّ لەگەڵیەتی؟ (66) کەس لەگەڵیەتی،

کێ دژ یەتی؟ (2) کەس دژ یەتی، کەوا تە پە سند کرا، کۆی دوو بڕگە کە لە گەڵ ماددەی (7) دەخەی نە دەنگەوە، ئێستا گۆڕانکارییەکانی تیا کرا، دەڕواتە ماددەی (7)، فەرموو کاک عمر.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەدەفی سەرەکیمان ئەوەیە ڕۆژێك دیاری بکرێ بۆ ڕاپر سی، ئێمە ئەو (90) ڕۆژەی کە گفتوگۆ مان لەسەر کردووە، مەبەستمان ڕۆژی ڕاپرسی بووە، لەبەر ئەوە زۆربەی ئەندامانی پەر لەمان کە لێرەن داوای ئەوە دەکەن کە ڕۆژی ڕاپرسی دیاری بکرێ، دەکرێ بە بڕگەیەکی تر ئیزا فە بکرێ، دوای ئەو (30) ڕۆژە، دەبێ موعالەجە بکرێ ئەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڵام ئەوە لەبەرچاو بگرن کە لەوە دە چێ کۆمسیۆنەکەی هەرێمی کورد ستان نەتوانێ لە ماوەی دیاریکراودا ...

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

باشە، کۆمسیۆن خۆ هیچ نەبێ ناڵێی شەش مانگ، با شەش مانگ بێ، بەڵام خۆ ناکرێ چوار ساڵ بێ، ناکرێ پێنج ساڵ بێ، ناکرێ دوو ساڵ بێ، ئەوە کراوە دەبێ لە بەردەمی دا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە با لە ماددەی (7) موعالەجەی بکەین، ماددەی شەش، تکایە ماددەی شەش بخوێننەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6)

بە پێی ئەوەی کە لە ئەصڵی پرۆژە یاساکەدا هاتووە:

بە مەبە ستی ئا گایی هاووڵاتـ یان پرۆژەی دە ستووری پە سندکراو بە زما نەکانی پەیڕەو کراو (کوردی، عەرەبی، تورکمانی، سریانی) چاپ و بڵاو دەکرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6) لەڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێ؟ کاک صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەو شێوەیە پێشنیار دەكەم كە پرۆژەی دەستووری پەسەند كراو بە زمانەكانی كوردی، عەرەبی، توركمان، كلدانی سریانی و ئاشووری و ئەرمەن، چاپ و بلاو بكرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

كاكە زمانی ئەوان هەر سریانیە، وانییە؟ د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەرئەوەی پەسەندكردن پرۆسەی دیكەشی بەدوادادێت، بۆیە من پێم باشە لەبەر ئەوەی لێرە دیار بێ، بەمەبەستی ئاگایی هاوولاتیان پرۆژەی دەستووری پەسەندكراو لەلایەن پەرلەمان بە زمانی ..... هتد، یەعنی تەحدید بكرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەكەی بەڕێز د.فرست دەكەم، بەلام لە ئەخیری دا بنووسرێ بە پێی پێویست، نەوەك كۆپیەكانی عەرەبی بە قەد كوردی بێ، یەعنی بەقەدەر ئەوەی ژمارەی دانیشتوان یەعنی پێویستیان دەبێ، بۆئەوەی هەدەرێك لە ئەموالی دەولە نەبێ، ئەوە كەوا لە زۆر بواردا دەكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

كاك كمال فەرموو.

بەڕێز كمال یلدا مرقوز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان، پەرلەمانتاران، كلدانی، سریانی، ئاشووری، یەك زمانە هیچ فەرقیان نییە، ئەرمەنی فەرق دەكات لەگەڵیان، كلێشەكەش ئەگەر بڵێ كلدو ئاشووری، نەڵێن رجا ئەن كلدانی، سریانی، ئاشووری، هەموومان یەكین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

باشە سوپاس، د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زمانی ئینگلیزیشی لێ زیاد دەکەم، بەشێك لەو چاپانە بەشێکیش با زمانی ئینگلیزی بێ، دەبینی مەیوان دێت لە سایتەکان و شوێنە گشتیەکان بلاوکرد نەوەی دە کرێ، ئینگلیزیش زەرورە و خەڵکی بیانی بزانێ دەستووری هەرێمی کوردستان چۆنە و لە چ ئاستێك دایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بە پێی دەستووری هەمیشەیی عیراق زمانی فەرمی، زمانی کوردی و عەرەبییە، بەڵام لەبەرئەوەی لە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان دا ئەو زمانانەی تر بە زمانی فەرمی هاتوون بە تایبەتی بۆ مەسەلەی خوێندن و کارگێڕی لەناوچەکانی خۆیاندا، من پێشنیار دەکەم لە جێگەی زمانی سریانی، زمانی کلدان ـ سریان ـ ئاشووری بەکاربهێندرێ، چونکە کوردی بۆ نەتەوەی کوردو عەرەب بۆ نەتەوەی عەرەب و تورکمان بۆ تورکمان و سریانی و نەتەوەکانی تر قسەی پێ دەکەن بەناوی نەتەوەیی بهێندرێ، تەسەورم وا یە تەغزیەی داخوازیەکانی ئەوان دەکات و لە ئەسڵدا ئەم بیرۆکەیە بیرۆکەیەکی باشە، بەڵام زمانی سریانی بگۆڕێ بە زمانی کلدان ـ سریان ـ ئاشووری، باشترە و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە سوپاس، ئەوە ڕای خۆیان وەردەگرین دوایی، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە قسەکەی کاك عمر دەکەم، بە پێی پێویست بێ و هەروەها قسەکەی کاك شێخ سراج ئینگلیزیەکەی بۆ زیاد بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (7) پەسەند کردن بە کارهێنراوە بۆ ئەوەی کە دەنگدەران دەنگی پێ دەدەن و پێی و تراوە پەسەند کراو، لێرەش هەر دیسان پەسەند کراو بەکارهاتووە، یەعنی ئەو دوو پەسەند کردنە لەویا یە وا تە پەسەند کردنەکە لەلایەن پەرلەمانەوە و پەسەند کردنەکە لەلایەن دەنگدەرانیشەوە هەر یەك پەسەند کردنی بۆ هەیە، جا من پێشنیاز دەکەم کە بەم شێوەیەی لێ بکرێت ماددەی (6) دوای پەسەند کردنی

لەلا یەن پەرلەما نەوە بە مەبە ستی ئا گادار کرد نەوەی هاووڵات یان پرۆژەی دە ستوورەکە بەو زمانا نە دەخرێتە چاپ و بڵاودەکرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاک یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەفەرمی زمانی سریانیە، هەتا لە یاسای زمانی فەرمی لە هەرێمی کورد ستان سریانی هاتووە، ئێمە هەموو موتەفقین سریانی بێ، سوپا سی ئەوان هەڤاڵێن پەر لەمانی دە کەم کە ئەوان دە ڵێن ببێ تە ز مانی سریانی ـ کلدانی ـ ئاشووری، ئێمە هەموو موتەفقین هیچ موشکیلە نییە، هات یە بە نا سین ز مانی سریانی، بەس ئەرمەنی جیاوازە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاک یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دەست خۆشیا ل هەمیا دەکەم و کاک صالحێ دەکەم، زمانێ ئەرمەنی لێ زێدە بیت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

دەتوانن دەستوورەکە تەرجومە بکەن؟ فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم موشکیلە نینە ئەمە بخەنە مە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە ڕای ئەندامانی لیژنەی یاسایی چییە؟ کاک سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێ مە ئە شکالان زۆرە لە سەر ئەم پە سەند کرد نەی ئەو پرۆژە دە ستوورە بە بڕ یاری ژ مارە (26) لە (2002/11/7)، (2009/6/24) کە هەمووی پەسەند کراوە، بۆیە زۆر زەرورە ئەم ملیۆ نە نو سخەیەی پرۆژەی دەستوور کەلە ڕابردوو بڵاوکراوەتەوە لەبەردەست و لە هەموو ماڵ و لە هەموو کو چەیەك دا یە و لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کتێبخانەکان ژمارە سپاردنی (777) لە (2009)ی پ ێدراوە، دە بێ دوای پە سەند کردنی ئەم پرۆژە یاسایەی ئەمڕۆ سەحب بکرێتەوە بۆ ئەوەی لە کاتی بڵاوکردنەوەی جارێکی تر ئەو وێنە پەسەند کراوە ئەشکالی گەورەمان بۆ دروست نەکات کە خەڵك نەڵێ کام پرۆژەیانە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

لیژنەی یاسایی؟ د.ڤالآ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی کە کرا پرۆژەی دەستووری پەسەندکراو لەلایەن پەرلەمانەوە، پێی وەرگیرا بە زیادکردنی کوردی ـ عربی ـ تورکمانی ـ سریانی ـ ئەرمەن چاپ و بلآو دەکرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە، ئەوەی ئینکلیزیەکە وەرتان نەگرت ها؟ بەڕێز د.سراج ئەمە مەبەستی ئەوەیە لە ماددەکەدا هاتووە دەڵێ بە مەبەستی ئاگایی هاوولآتیان، هاوولآتیانی ئێمە هەموویان ئەم زمانانە تێ دەگەن، بەڵام پەرلەمانی کوردستان دەتوانێ تەرجومەی بکات بۆ زمانی ئینگلیزی بۆ خەڵکی تر، د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەی باشە عەرەبی بۆچییە؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

بەڵێ هاوولآتی عەرەبمان هەیە لە کوردستان، لەوە دەچێ لە ناوچە جێ ناکۆکەکانیش عەرەبی هەبێت، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە بۆ ڕای گشتیە و بۆ خەڵکی بیانییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

دەتوانین تەرجومەی بکەی، بەس بلآوی ناکەیتەوە، ئەوەشی بە پێی پێویست ئەوەش وەربگیرێ، ئەوە کاك عمر دەستی بەرز کردووەتەوە، دەزانم مەبەستەکەی ئەوەیە، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەوەی کە ڕای گشتی پەسەندی کرد ئەو کاتە دەتوانرێ بە زمانی ئینگلیزیش بلآوبکرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

بەڵێ دەتوانرێ، د.ڤالآ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6) دوای وەرگرتنی ڕاکان بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ماددەی شەشەم:

بە مەبەستی ئاگایی هاوولاَتیان پرۆژەی دەستووری پەسندکراو لەلایەن پەرلەمانەوە بە زمانەکانی پەیڕەو کراو (کوردی، عەرەبی، تورکمانی، سریانی، ئەرمەن) چاپ و بلاَو دەکرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێنرا یەوە؟ (75) کەس لەگەڵیەتی؟ کێ دژ یەتی؟ کەس نییە کەوا تە پەسەند کرا، ماددەی (7) د.بەهار یەك بڕگەی موناقەشەی دەكەین و ئەوەی تری دەخوێنینەوە فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (7)

لە ئەسڵی پرۆژە یاسایەکە پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند کراو دادەندرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

د.ڤالاَ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالاَ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای وەرگرتنی ڕاکان و دوای گواستنەوەی دوو بڕگە، ماددەی (7) بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

1- سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەر لەمان بە هەما هەنگی لە گەڵ لایە نە پەیوەند یدارەکان لە ماوەیەکدا کە لە (30) سی رۆژ تێپەڕ نەبێت رۆژێك بۆ راپرسی گشتی دیاری دەکەن.

2- راپرسی بە را دەربڕین دەبێت لەسەر ئەم پرسیارەی خوارەوە:

(ئایا رەزامەندیت لەسەر پرۆە دەستووری کوردستان عێراق؟)، وەلاَم بە (بەڵێ) یان (نەخێر) دەبێت.

3- پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند کراو دادەنرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

باشە کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ بەس تەنها بڕگەی (3) دەخرێتە وتوێژەوە پرۆژە کە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پە سەند کراو دادە ندرێ، چونکە دوو بڕگە کەی تر گفتو گۆی لە سەر کراوە، کاك صالح فەرمووو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم ئەو زۆرینەی دەنگدەران بکرێتە دوو لەسەر سێی دەنگدەران.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

کاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

د یارە پرۆژە کە لەلا یەن پەرلەما نەوە پە سەند کراوە، بەڵام کارپێکرانی ڕا ستەوخۆ دوای دەنگدەران و دەنگدانی بەکارپێکراو دادەندرێ، دوای (30) ڕۆژ بەسەر ئەنجامدانی ڕاپرسی، بۆیە دەبێ ئەو زەمەنەی کە تەفعیل بوونەشی دیاری بکرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمەامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە قسەکانی کاك سۆران دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە زۆرینە، زۆرینەی سادەیە یاخود موتڵە قە؟، دوو لە سەر سێیە؟ کە من بە قەنا عەتی خۆم دەستوور یاسایەکی ئاسایی نییە پێویستی بە زۆرینەیەکی زۆرباشە، یەعنی هیچ نەبێ بەلایەنی کەمەوە بە ئەغلەبیەی موتڵەقە بێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك سعید فەرموو.

بەڕێز سعید محمد مەسیفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی من گەشە خان کردی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك ڕابوون فەرموو.

بەڕێز ڕابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە تۆزێك خەلەلی تێدایە، ئەگەر دەنگدەر لێرە مەبەستی بێ لیژ نەی یا سایی دە بێ ئێ ستا ڕوو نی بکاتەوە، دۆکیۆمێنتیش بگرە، ئەگەر دەنگدەر لێرە مەبەستی ئەوەیە ئەوانەی مافی دەنگدانیان هە یە، لەو حاڵەتە بابەتی دە ستوور دەخەینە بەردەم موخا تەرەی ئەوەوە، بۆ نموو نە گر یمان واحـسابی بکەین، بۆ نموونە ئەگەر سێ ملیۆن کەس لە هەرێمی کورد ستانی عیراق مافی دەنگدانیان هەبوو، ئە گەر هەر بۆ

نموونە وای دابنێین کە نیوەی نەچێ بۆ دەنگدان یەعنی خۆ بە خۆ پەسەند ناکرێ و ڕەد دەکرێتەوە، بەڵام لە هەموو دنیادا ئەو بابەتانە بە حسابی ئەوانەی دەنگیان داوە حساب دەکرێ، یەعنی کەواتە بۆ نموونە گریمان دەڵێین بە دەنگی زۆرینەی سادەی ئەوانەی دەنگیان داوە پەسەند دەکرێ، دەبێ ئەو بابەتە بە وازیحی لێرە ڕوون بکرێتەوە و جێ بگرێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بێژم ئەڤ ماددە حەفتا برگەها زۆر زەحمەتا بچەسپینن، زۆرینەش نەبیتن، بێژنێ زۆرینا ڕەها، بەو شێوازەی بیت، پرۆژەکا بە دەنگی زۆرینەی ڕەهای دەنگدەران بە پەسەند کراو دادەندرێ، ئەڤە خاڵەك، خاڵا دوویێ تەکمیلە بکەین بەشەکا دی و کوردستان ـ عیراق دەبێتە خاوەنی دەستوورەکی هەمیشەیی بەناوی دەستووری کوردستان ـ عیراق، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من مەشغول بووم بەوەی کە بۆ لەناو پەرلەمان بێ، زۆر نەمخوێندەوە، ئەو قسەیەی خۆم سەحب دەکەمەوە، زۆرینەی ئەوەی کە بەشداری دەنگدانەکە دەکات، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەك لیژنەی یاسایی بە فیعلی دەستوور بە زەرورەتێك دەزانین، بەڵام بەهۆی ئەم هەموو فلتەر دانانە بە حەیاتی نابین بە خاوەنی دەستوور، ئێمە لیژنەیەکمان داناوەو ئیش دەکات بە سازان، یەك کەس ڕازی نەبێ، یەك پێکهاتە و یەك نەتەوە و یەك حزب ناڕوات، دوایی دێتە ناو پەرلەمانی کوردستان و بە دوو لەسەر سێ پەسەند دەکرێ، جارێکی دیکەش بیخەینەوە بەردەمی دەنگدانی خەڵك لە کاتێك دا خۆ باشە دەستوور زۆر بەی خەڵك پەسەندی بکات، بەڵام هیچ شتێك نییە موتڵەق بێ، چونکە دەستوور خۆی فەلسەفەی سیاسی تێدا جێگیر دەکرێ کە بە شێکی گەورە پێی ناڕازییە، دینی تێدا جێ دەکرێتەوە، مەسدەری تەشریع، یەعنی یەك دنیا خلاف هەیە کە بە بەردەوام جیاوازی لە نێوان چەپ و ڕاست هەیە، عەلمانی و ئیسلامی هەیە، لەبەرئەوە ئەم نیسبەیە قورسە، لەبەرئەوەی لە یاسایەکەدا دانراە بۆ کاك

ڕابوون و برادەرانیش وازیحە، ئەو نیسبەیەی کە خەڵك بەشداری تێدا دەكات لە دەنگداندا زۆرینەی ئەوان بە قبوڵ كراوی دادەنێن پەسەند دەكرێت، بۆیە ئێمە لەگەڵ نەسەكە وەك خۆی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

باشە ئێستا ئەو بڕگەیە دەخەینە دەنگەوە، بۆ ئەوەی دوایی كۆی ماددەی (7) بخەینە دەنگەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە بڕگەی (3) لە ماددەی (7) بەو شێوەیە بێ و پرۆژەكە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسەند كراو دادەنرێ؟ (69) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ (1) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، كۆی ماددەی (7) بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (7)

1- سەرۆكایەتی هەرێم و سەرۆكایەتی پەر لەمان بە هەما هەنگی لە گەڵ لایە نە پەیوەند یدارەكان لە ماوەیەكدا كە لە (30) سی رۆژ تێپەڕ نەبێت رۆژێك بۆ راپرسی گشتی دیاری دەكەن.

2- راپرسی بە را دەربڕین دەبێت لەسەر ئەم پرسیارەی خوارەوە:

(ئایا رەزامەندیت لەسەر پرۆە دەستووری كوردستان عێراق؟)، وەلأم بە (بەڵێ) یان (نەخێر) دەبێت.

3- پرۆژەكە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند كراو دادەنرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی كە خوێنرا یەوە ماددە كە؟ (67) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژ یەتی؟ (1) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، ماددەی (8) د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی هەشت بەو پێیەی لە ئەسڵی پرۆژە یاسایەكەدا هاتووە، ئەو مەرجا نەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتی دا پێویستە لەو كەسەدا هەبێ كە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەكات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

نوقتەی نیزامیە كاك عمر؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داوام كرد لە بەڕێزت كە وادەیەك بۆ ڕاپرسی دیاری بكرێ، لەو شوێنە جێی بكرێتەوە، بەڵام نەكرا، من داوا دەكەم كە ماددەیەك دیاری بكرێ بەم شێوەیە (پاش سی ڕۆژ) ئەو (سی ڕۆژە)ی كە بەڕێزتان ئێستا تەسبیتتان كرد، پاش (سی ڕۆژ لە پەسەند كردنی پرۆژە یاسایەكە سەرۆكایەتی هەرێم و سەرۆكایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی لەسەر پرۆژە یاسای

دەستوور دیاری دەکەن بەمەرجێك لە (180 ڕۆژ) تێپەڕ نەکات)، لەسەر قسەکەی ئەو بەڕێزانە کەوتیان کۆمسیۆنی باڵا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

ئەوە دەنگی لەسەردرا لە ماددەی (7) باسکرا، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەك ئیزافە بکرێ، جەنابت بە منت وت، وتت جێگای دەکەمەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باسی ئەوەمان کرد کە لە ماددەی (7) ڕۆیشتینە سەری دەتوانن تەرحی بکەن، کەس تەرحی نەکرد، لەبەرئەوە تازە دەنگی لەسەر درا، ئەم هەموو مەترسیەشی ناوێ ئەگەر لە ماوەی مانگێك دا گەیشتنە ئیتفاق ماوەیەك بۆ ڕاپرسی دیاری بکەن، بە دڵنیاییەوە لەو کاتە دەبێ کە دەتوانرێ ئەنجام بدرێ، لەوە زیاتر دواناخرێ، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەزانم مەبەستی من ئەمەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، شەرت نییە لەو ماددەی (7) بێ، یەعنی وەکو ماددەیەکی ئیزافی ئەمە دیاری بکرێ، هیچ ئەشکالێك دروست ناکات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

با بزانین ڕەئی لیژنەی یاسایی چییە لەسەری؟ د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی بەڕێز کاك عمر تەرحی کرد، هەمووی دووبارەی بڕگەی یەکەمی ماددەی (7)ە تەنها ئەو (180) سەد و هەشتا ڕۆژەکەی ئەخیر نەبێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

تەرحتان نەکرد، کاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکی تر دەکەمەوە، کەی بەکارپێکراو دائەنرێ پرۆژەی دەستوور؟، ئەوەش زەمەنێکی هەبێ و وازیح بێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك سۆران ئەوە لە پرۆژەی دەستوورەکە دیاری دەکرێ کەی کارپێکراو دەبێ، پرۆژەی دەستووری عیراقیش دیاری کردووە کە لە دوای دروست بوونی حکومەتی داهاتووی عیراق کارپێکراو دەبێ، لەبەر ئەوە لە پرۆژەی دەستوورەکە دیاری دەکرێ کە لە چ کاتێك دا کارپێکراو دەبێ، لەم یاسایە ناتوانی ئەوە تەحدید بکەی، باشە لەسەر ماددەی (8) کێ قسەی هەبوو؟ د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (8) لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەو مەرجانەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دانگدانی گشتی دا بە پێی یاسای ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو پێویستە لەو کەسەدا هەبێ کە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەکات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە ئاماژەیان پێیداوە بە پێی یاسای ژمارە (1) ی ساڵی (1992) لە کۆتایی مەرجەکانی دەنگدەر دا بە دەق نووسراوە ئەو مەرجانەی تێدا فەراهەم بێ کە بە دەق لەم یاسایەدا هاتوونە، ئەوەی کە بە دەق لە یاسایەکە هاتووە، یەك/ باسی هەرێمی کوردستان دەکات کە یەك ناو چەی هەڵبژاردنە، دوو/ باسی تۆماری دەنگدان دەکات، تۆماری دەنگدانەکانی هەرێمی کوردستان دەگرێتەوە، کەواتە ئەمە تەفسیلێ هەڵدەگرێ بۆ ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوەی لیژنەی یاسایی بەهەند وەرنەگیرێ، ئەمەی لە پرۆژەکەی تردا هاتووە ئەو مەرجانەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتی دا پێویستە لەو کەسەدا بێ کە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەکات، ئەمەیان بکرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمەامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاز دەکەم وا دابڕێژرێتەوە، ئەو مەرجانەی لە دەنگدانی گشتی دا بۆ دەنگدەر پێویستن دەبێت لەو کەسەدا هەبێ کە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەکات، یەعنی لەڕووی زمانەوانییەوە دامرشتۆتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لەوە دەکەم کە لە ڕاپۆرتی لیژنە هاتووە، بەڵام بەو تێبینیەوە کە دەڵێ بە شداری ڕاپر سی گشتی خۆی ئیستفتای عام مەفهومەکی گشتیە، لەبەرئەوە باشترە بنووسرێ کە بەشداری ڕاپرسی لەسەر دەستوور دەکات، چونکە کە دەڵێ لە دەنگدانی گشتی ئەوە دیارە کە شروتەکانی کە لە یاسای (1991) هاتوون دەبێ (18) ساڵی تەواو کردبێت و ئەوە بێ و ئەوە بێ، بەڵام دوایی دەبێ تەحدیدی بکەین کە ئەو شروتانە بۆ چین؟ بۆ بەشدار کردن لە ڕاپرسی لەسەر دەستوور، چونکە ئیستفتای عام ئەوە مەفهومێکی گشتیە بۆ هەموو شتەکان بەکاردێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاک عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەداوای لێ بوردنەوە قسە لەسەر ئەو ماددەیە دەکەم کە ئێمە دەسەڵاتمان داوە بە سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی پەر لەمان بە ویستی خۆیان بیانەوێ ڕاپر سیەك بکەن، نەیانەوێ ڕاپر سی نا کەن، ئەگەر لەم ماددەیەدا جێگەی نەکەینەوە جارێکی دیکە دەیڵێم ئەم دەستوورە دەکەوێتە ژێر ڕەحمەتی سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکی هەرێم، لەگەڵ ڕێزم بۆ سەرۆکی پەرلەمان کە بەڕێزتی و سەرۆکی هەرێم کە بەڕێز مسعود بارزانیە، مەرج نییە ئەوان بن، یەعنی ناکرێ ئەم دەسەڵاتە بدەین بەوان، دەبێ ڕۆژێ دیاری بکەین لە دوای (30) ڕۆژەوە، من جارێکی دیکە تەئکیدی دەکەمەوە، جەخت دەکەمەوە لەسەر ئەومەسەلەیە کە ڕۆژی ڕاپرسی دیاری بکرێ لەو بەروارەی کە سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی پەرلەمان کۆدەبنەوە لە دوای (30) ڕۆژەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاک بەهزاد فەرمووو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیریا د.فرستێ دکەم، بەس پیچەك ئەو گۆت لەسەر دەستوور، ئەز بێژم لسەر پرۆژێ دەستوور، یەعنی ئەوها بێتە خاندن، ئەو مەرجانەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتی دا پێویستە لەو کەسەدا هەبێ کە بەشداری ڕاپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور دەکات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاک عادل فەرمووو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی تەواوی قسەکانی کاك عمر دەکەم، ئەگەر دەشڵێی لە ماددەی (7) دەنگی لەسەردراوە، ئەکرێ بڕگەیەك بۆ ئەو یاسایە زیاد بکەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من (100٪) سەد لەسەد پشتیوانی قسەکانی کاك عمر دەکەم، لەبەر ئەوەی هیچ گەرەنتیەك نییە، لەو ماوەیەی کە باسمان کرد، یەعنی لەماوەی پێنج مانگدا بڵێین ئەوەی کە کاك د.فرست صۆفی باسی کرد، هیچ گەرەنیەك نییە، جگە لە قسە بەڕێزەکانی جەنات، جەنابت خۆت و بەڕێزی و قسەکانیشت بەڕێزن، بەڵام ئەوە نەسێکی قانونی نییە بۆ ئێمە، بۆیە من پشتیوانی دەکەم لە قسەکانی کاك عمر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

لیژنەی یاسایی ؟ کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە ئێمە ڕوونکردنەوەکان دەدەین، سەبارەت بە ڕەئیەکەی کاك صالح لە ماددەکەدا باسی هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان نەکراوە، تەنها دەڵێ هاووڵاتیانی کوردستان ـ عیراق کەواتە هیچ ئەشکالێك نابێ، ناو چە کوردستانیەکانیش لەگەڵ یاسایەکە دەنگی لەسەر بدرێ، ئەو ڕایەی د.فرست بە پەسەند دەزانین کە پشتیوانی لێ کرا، ڕاپرسی گشتی لادەدەین و دەیکەینە (لەسەر پرۆژەی دەستوور)، باشە نەسەکە (مەرجە دەنگدەر لە هاووڵاتیانی کوردستان ـ عیراق بێ و (18) ساڵی تەمەنی تەواو کردبێت).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

ئێ ئیتر چییە؟ هیچ موشکیلەیەکی تیایە؟، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك گۆران یان لیژنەی یاسایی ناکرێ دێرێك یان خاڵێك لە یاسایەکە وەربگرێ و ئەوەی تر فەرامۆش بکات، بەشی پێنجەم/ مەرجەکانی دەنگدەر و پاڵێوراو و ماددەی (19) هەر هاووڵاتیەکی کوردستان ـ عیراق چ نێر، چ مێ، بۆی هەیە ببێتە دەنگدەر یان پاڵێوراو ئەگەر ئەو مەرجانەی تێدا فەراهەم بێت کە بە دەق لەم یاسایە هاتووە، ئەگەر ئەمان مەرجەکان وەرگرن ئەوا لێرە دەڵێ بە دەق لەم یاسایە هاتووە و ئەوانەی پێشوو دەگرێتەوە، ئەگەر ئەوەی جەنابیشی کە ئاماژەی پێدا وەری بگرێ ناکرێ لە یاسایەك دا بێی تۆ یەك

دێری یەك خاڵی وەربگری و باقی یاسایەکە فەرا هەم بکەی لەبەر ئەوەی تۆماری دەنگدان چۆن حسابی لەسەر دەکەی؟، بازنەی ئینتخابی چۆن حسابی لەسەر دەکەی؟، بۆ ئەوەی تەفسیلی زیاتر هەڵدەگرێ و لە یاسایەکەشدا دیارە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قانونەکەدا تەنها ئێمە مەرجەکانمان لێ وەرگرتووە، مەرجەکانیش لەناو یاسایەکە خوێند مەوە زۆر وازیحە، ئەوانەی کە ئەشکالی تێدایە بۆ مەسەلەی خۆ پاڵاوتنە، دەنا بۆ مەسەلەی دەنگدەر زۆر وازیحە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

مەرجی دەنگدەر ئەمەیە لە یاسایەکە، ماددەی (20) (هاووڵاتی کوردستان ـ عیراق) بێ کە ئەمە ناوچە جێ ناکۆکەکانیش دەگرێتەوە و (18) ساڵی تەمەنی تەواو کردبێ، هەر ئەوەندەیە، ئەوەی کە جەنابت باسی دەکەی مەرجی پاڵێوراوە، ئێمە مەرجی پاڵێوراومان ناوێ، مەرجی دەنگدەرمان دەوێ، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشت بەکام تۆمار دەبەسترێ، یان ئەگەر ئەوە وەرگیرێت دەبێ ئەوان ماددەکە دەست نیشان بکەن و ماددەی (20) لە یاسای ژمارە (1)ی ساڵی (1992) یان دەبێ ماددەکە دەست نیشان بکرێ، یان ئەوە تەفسیر دەکرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

مەسەلەی تۆماری دەنگدەران پەیوەندی بە کۆمسیۆنەوە هەیە، د.ڕێواز فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە کاك صالح تێ دەگەم لەبەرئەوەی دەمێکە موناقەشە لەسەر ئەو مەوزوعە دەکەین، ئەم ترسی ئەوەی هەیە کە بەس تەنها مەبەست ماددەی (20) نەبێ، ئەڵێ لە ماددەی (19) نووسراوە هەرچی کە بە دەق لەم یاسایە هاتووە، ترسەکەی ئەوەیە کە بگەڕێنەوە بۆ ماددەکانی کە پەیوەندی بە تۆماری دەنگدەران و ئەوانەوە هەیە، ئەم ترسەی ئەو بەوە ئەڕەوێتەوە کە ئیشارە بەو ماددەیە بدەن کە لە یاسای هەڵبژاردن دا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

باشە، ئیشارە بە ماددەی (20) بدەی كە لە یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان هاتووە، سەبارەت بەو پێشنیارەی كە كرا، ئێوە ڕاتان چییە؟ بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی ئەو پێشنیارەی كە كاك عمر و ئەو بەڕێزانە پێشنیاریان كرد، كاك د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بەیانی یاسای پەرلەمانمان تەعدیل كرد ماددەیەك، ئەو ماددەیە بووە (22)، ناكرێ و باش نییە ئاماژەی پێ بدەن، بڵێن بە پێی مەرجی دەنگدەر دیارە، خۆ وازیحە و ئەگەر گریمان یاسای پەرلەمانمان تەعدیل كرد ماددەیەك گۆڕانكاری لەسەر بكرێ یەكسەر موشكیلەمان لەو یاسایە بۆ دروست دەبێ، بۆیە ئاماژە بە ماددەكە نەدرێ باشە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر كاك عمر لێمان قبوڵ بكات، بەڕاستی ئەم ئیشكالە ئێمە لەو ماددەیە حەلمان كرد، كەوا لەماوەی ئەو (30) ڕۆژدا ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی دەست نیشان دەكرێ، ئەگەر قسەش لەسەر ئەوەیە بەڕاستی سەرۆكایەتی پەرلەمان وسەرۆكایەتی هەرێم پابەند بكەین بە سەقفێكی زەمەنی دیاری كراوەوە، من پشتیوانی جارێكی دیكە لە قسەكانی سەرۆكی پەرلەمان دەكەم، سەقفیشمان داناوە، نەك سەقف ڕۆژمان داناوە، كە نەتوانراوە ئینتخابات بكرێ، ناتوانرێ، هەر ئەوەندەیە هیچ مانع نییە، دە كەس دێ پرۆژەیەك پێشكەش دەكات و دەستكاری كردنی مودەكە دەكات، بەڕاستی لە قانونیش ئەوەندە سەقف دانان و ئیلزام كردن زۆر موەفەق نابین، لەبەرئەوە ئێمە وەك لیژنەی یاسایی لەگەڵ ڕەئیەكە نین، بەڵام لە نەتیجە ئەوە ئێمە نین كە قەرار بدەین، ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان قەرار بدەن و قبوڵیان كرد دەتوانن ڕەئیەكە داڕێژینەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

تەبعەن ئەوەی كە كاك گۆران باسی كرد، تەواو دروستە وەكو باسم كرد جارێكی تر دوو بارەی دەكەمەوە، خولی دووەم (2009/7/25) یان دیاری كرد ڕاپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور بكرێ، یەك هێزی سیاسی كە تازە دروست بوو بوو ئەو كات و لەگەڵ هەندێ لایەنی تر دژی ئەوە بوو ڕاپرسی ئەنجام بدرێ لە كوردستان، ڕاپرسیان ئەنجام نەداوە ناچار بوون تەعدیلی بكەن، بۆچی ئێستا جارێكی تر پەرلەمانی كوردستان تووشی ئەمە دەكەنەوە وبێن تەعدیلی ئەم یاسایە بكەنەوە، هەركاتێك پێویست بوو ڕاپرسی لەسەر ئەنجام دەدرێ، هەر كاتێك توانرا ڕاپرسی لەسەری ئەنجام دەدرێ، بابێینە سەر ماددەی (8) تكایە دوا سیاغەی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/ 8

ئەو مەرجانەی بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتیدا پێویستن بەپێی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی 1992ی هەموارکراو پێویستە لەو کەسەدا هەبێت کە بەشداری ڕاپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور دەکات.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی خوێنرایەوە؟ مەرجی دەنگدەری دیاری کردووە لە یاسایەکەدا، (54) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/9

لەسەر لایەنی پەیوەندار پێویستە حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکات.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (9) لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

کێ قسەی هەیە لەسەری؟ کەس نییە کەواتە بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە؟ کێ لەگەڵیەتی؟ (59) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (10)، د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/10

لە ئەسڵی پرۆژە یاسایەکە، بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم/ یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2008 هەڵدەوەشێتەوە.

دووەم/ سێیەم/ کار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (10) لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عادل فەرمووو.

بەڕێزعادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر بڕگەی یەکەم یاسای ژمارە (16)ی ساڵی (2008) هەڵدەوەشێتەوە، مەفروزە یا سای ژ مارە (8) یش هەڵبوەشێتەوە، لەبەر ئەوەی پەرلەمان دەنگی بەو رەشنووسە داوە، کە لە یا سای ژ مارە (16)ە دا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یاسای ژمارە (8)ی کامە؟

بەڕێزعادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی (2008)ی لە پەر لەمانی کورد ستان ئەو کا تە لە کۆی (96) ئە ندام پەر لەمان (95) دەنگی دراوە بڕ یاری ژ مارە(16)ەی (2009) ب ببوورە بە پ ێی خاڵی (2) بر گەی یە کەمی ماددە (10)ەی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (1)ی سالی (2005) هەموار کراو ب ببوورە ب چینە سەر بڕیاری (8)ەکە یەکەم پەسەند کردنی پرۆژە دەستووری هەرێمی کوردستای عێراق بە (95) دەنگ لە کۆی (96) ئەندام من هەر گوتم ئەو کاتە ئامادە بوو ئامادەنەبوو (14) ئەندام.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بڕیاری ژمارە؟

بەڕێزعادل عزیز شکور:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیاری ژمارە (8)ی (2009) .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سۆران فەرمووو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە، کە یاساکە هەڵبوەشێتەوە هەموارەکانیشی هەڵدەوەشێتەوە، بەس یا سای ژ مارە (16)ەی (2008)ی هەموارکراو، چونکە دوو هەمواری هەیە بو بە یاسای (9-10)ی (2009).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، وایە، ڕاستە، كاك د. شێركۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتیوانی لە قسەكانی كاك عادل و كاك سۆران دەكەم، بڕیاری ژمارە (8)ەكەش ئەخوێنمەوە، بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی (2009) ئەوەیە كە ئەڵێ پەسەند كردنی پرۆژەی دەستوری هەرێمی كوردستانی عێراق (95) دەنگ لە كۆی (96) ئەندامی ئامادەبوو ئامادە نەبوونی (14) ئەندام، كە ڕۆژی ڕاپرسییەكە شی دیاریكردووە، ئەو وەكو چۆن ناوی یاسای ژمارە (16)ە هاتووە ناوی بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی (2009) بێت، لەگەڵ هەموارەكانی یاسای ژمارە (16)ش ، ئەوەی دووهەمیش وەكو خۆی بمێنێتەوە كار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناكرێت پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو هیچ ئیشكالی تێدا نییە، بەس یەك لێرە یاسای ژمارە(16)ەی (2008)ی هەمواركراو هەڵدەوەشێتەوە، موشكیلەكە حەل دەبێ، چونكە هەموو ئەوانەی هاتوون هەموار كردنن بۆ یاسای ژمارە (16)ە، بەس كەلیمەی هەمواركراو زیاد بكرێ هیچ كێشە دروست نابێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕاتان چییە؟

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (10) دوای وەرگرتنی رای ئەندامانی پەرلەمان بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ماددەی دەیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەكەم/ یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2008ی هەموار كراو هەڵدەوەشێتەوە.

دووەم/ بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی 2009 هەڵدەوەشێتەوە.

سێیەم/ كار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناكرێت پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی خوێنرایەوە؟ (63) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێ، كەواتە پەسەند كرا، ماددەی یازدە.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدە لە ئەسڵی پرۆژە یاساکە

ماددەی یازدەم:

ئەم یاسایە لە ڕۆژی دەرچوونیەوە جێ بەجێ دەکرێت و لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) بلاّو دەکرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدە لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێندرا یەوە؟ (71) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، هۆیەکانی دەرکردنی ئەم یاسایە؟

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرکردنی ئەم یاسایە لە ئەسڵی پرۆژە یاساکە لە پێناو هێنانە کایەی سازان و دانانی میکانیزمی پێویست بۆ ئامادە کردنەوەی پرۆژەی دەستوورو پەسند کردنی لە راپرسییەکی سەرتاسەریدا ئەم یاسایە دانرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر هۆیەکانی دەرچوواندن؟

کاك خلف فەرموو:

بەڕێز خلف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەوە بۆ ئامادەکردن بکرێتەوە بۆ ئامادەکردنەوەی، چونکە ئێمە لە ماددەکانی پێشوو ئامادەکردنمان کرد بە ئامادەکردنەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر فەرموو.

بەرێز قادر وەتمان:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیار دەكەم تەنها وشەی سازانی بۆ زیاد بكرێ لە پێناو سازان و دانانی میكانیزم رستەكە دەقەكە تەواو دەبێ .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئاری فەرمووو.

بەرێز ئاری هەرسین:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

سازان ئالیاتە، مبدء نییە، یەعنی وەسیلەیە، بۆیە من پێشنیار دەكەم كە تیا نەبێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دكتۆرە ڤالا فەرمووو.

بەرێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

هۆیەكانی دەركردنی ئەم یاسایە دوای وەرگرتنی راو پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان لە پێناو هێنانە كا یەی سازان و مێ كانیزمی پێوی ست بۆ ئا مادەكردنی پرۆژەی دە ستوورو پە سەند كرد نی لە راپر سییەكی سەرتاسەریدا، ئەم یاسایە دادنرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی كە خوێندرایەوە؟ (75) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژ یەتی؟ كەس نی یە دژی بێ، كەواتە پەسەند كرا، كۆی پرۆژە یاساكە ئەخەینە دەنگەوە كێ لەگەڵیەتی؟ (77) كەس لەگەڵیەتی، كێچ دژیەتی؟ كەس نی یە دژی بێ، كەوا تە پە سەند كرا، پیرۆز بایی لە خەڵكی كورد ستان دە كەین بە بۆ نەی دەرچوونی ئەم یاسایە بە دڵنیایەوە دەرچوونی ئەم پرۆژە یا سایە لە پەر لەمانی كورد ستان رێگای یە كەم لەبەردەم سازانی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان مەیسەر ئەكا، هـ یواداریـن هەنگاوەكانی تری شی بە دواوە بێ بۆ ئەوەی هەرێمی كوردستان ببێتە خاوەنی دەستوور، زۆر سوپاس بەرێزان ئە ندامانی پەر لەمان بەم شێوەیە دانیشتنی ئەمڕۆمان كۆتایی پێهات.

فخرالدین قادر	**جعفر ابراهیم ئێمینكی**	**د. یوسف محمد صادق**
سكرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆكی پەرلەمانی**	**سەرۆكی پەرلەمانی**
كوردستان عێراق	**كوردستان عێراق**	**كوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (9)ی

چوار شەممە ڕێکەوتی 2015/4/21

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (9)

چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/21

كا تژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێكەوتی 2015/4/21 پەر لەمانی كورد ستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژماره (9)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیرەوی ناوخۆی ژماره (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (9)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/21 دا بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی پێكهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینییەكان لە هەرێمی كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژماره (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- پێشاوخستن و گفتوگۆ كردنی ناڕازی بوونی بەرێز سەرۆكی هەرێم لەسەر ماددەی پێنجی یاسای ژماره (7ی ساڵی (2014) یاسای هەمواری یەكەمی یاسای دەستپاكی یاسای گشتی دەستپاكی لە هەرێمی كوردستانی عێراق ژماره (3) ی ساڵی (2011).

3- خوێندەوەی یەكەم بۆ ئەو پرۆژە و بڕیارانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان.

یەكەم: پرۆژە یاسای بەركار كردن و هەمواری یاسای هاوردە كردن و فرۆشتنی بەرهەمە نەوتییەكانی ژماره (9) ی ساڵی (2006) لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

دووەم: پرۆژە یاسای كۆمپانیای كوردستان بۆ پاڵاوتنی نەوت و بەروبوومەكانی.

سێیەم: پرۆژە یاسای هەمواری یاسای باری كەسی ژماره (188) ی ساڵی (1959) لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

چوارەم: پرۆژە یاسای قەرەبووكردنەوەی زیان لێكەوتوانی ئۆپەراسیۆنەكانی زۆرەملێی دانیشتوانی ناوچە كوردستانیەكانی هەرێمی كوردستانی عێراق.

پێنجەم: پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی نەخۆش و پزیشك و كارمەندە تەندورستییەكان.

شەشەم: پرۆژە بڕیاری دیاری كردنی ڕۆژی (2014/8/3) وەكو ڕۆژی جینۆساید كردنی شنگال.

حەوتەم: پرۆژە بڕیاری تایبەت بە پەنابەران و دیپۆرت كراوان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (9)، ڕۆژی دانیشتن (2015/4/21)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی بڕگە یەکی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیار یدا کاتی دانیشتنی ژمارە (9) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێکەوتی (2015/4/21) بەرنامەی کاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی مادەکانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو.

2- پێشاوخستن و گفتوگۆ کردنی ناڕازی بوونی بەرێز سەرۆکی هەرێم لەسەر ماددەی پێنجی یاسای ژمارە (7ی ساڵی (2014) یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستپاکی یاسای گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

3- خوێندەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە و بڕیارانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان.

یەکەم: پرۆژە یاسای بەرکار کردن و هەمواری یاسای هاوردە کردن و فرۆشتنی بەرهەمە نەوتییەکانی ژمارە (9) ی ساڵی (2006) لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

دووەم: پرۆژە یاسای کۆمپانیای کوردستان بۆ پاڵاوتنی نەوت و بەروبوومەکانی.

سێیەم: پرۆژە یاسای هەمواری یاسای باری کەسی ژمارە (188) ی ساڵی (1959) لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

چوارەم: پرۆژە یاسای قەرەبووکردنەوەی زیان لێکەوتوانی ئۆپەراسیۆنەکانی زۆرەملێی دانیشتوانی ناوچە کوردستانیەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق.

پێنجەم: پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی نەخۆش و پزیشك و کارمەندە تەندورستییەکان.

شەشەم: پرۆژە بڕیاری دیاری کردنی ڕۆژی (2014/8/3) وەکو ڕۆژی جینۆساید کردنی شنگال.

حەوتەم: پرۆژە بڕیاری تایبەت بە پەنابەران و دیپۆرت کراوان.

ئێستا داوا لە بەرێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، پوخ تەی دانیـ شتنی ژ مارە (8) ی کۆبوو نەوەی ئا سایی پەر لەمان لە بەرواری (2015/4/13) بەو شێوەیە بوو:

1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

2- خوێند نەوەی پوخ تەی دانـ شتنی پێ شوو، و خوێند نەوەی ناوی ئە ندامانی پەر لەمانی ئا مادە نەبوو و ئامادە نەبووی کۆبوونەوەی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

3- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.

4- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ دواخرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێنەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

ناوی ئا مادە نەبوانی ئە ندامانی پەر لەمان کە لە دانیـ شتنی ژ مارە (8) ی ئا سایی لە بەرواری (2015/4/13) مۆڵەت دراون بوون یان بێ مۆڵەت ئامادە نەبوون بەم شێوەیەیە:

لە دانیشتنی یەکەم:

1 بەیار طاهر- مۆڵەت

2- بەشار مشیر-مۆڵەت

3- تحسین اسماعیل- مۆڵەت

4- زۆزان صادق-مۆڵەت

5- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت

6- لینا عزریا-مۆڵەت

7- محمد علی-مۆڵەت

8- مدینە ایوب-مۆڵەت

لە دانیشتنی دووەمی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (8) ی ئاسایی لە بەرواری (4/13) بەم شێوەیە بوو:

1 بەیار طاهر- مۆڵەت

2- بەشار مشیر-مۆڵەت

3- تحسین اسماعیل-مۆڵەت

4- جمال عثمان-ئامادە نەبووە

5- جوان اسماعیل-ئامادە نەبووە

6- زۆزان صادق-مۆڵەت

7- سالار محمود-ئامادە نەبوو

8- عباس غزالی-ئامادە نەبوو

9- عبدالرحمن فارس-ئامادە نەبووە

10- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت

11- لینا عزریا- مۆڵەت

12- محمد علی- مۆڵەت

13- مدینە ایوب-مۆڵەت

ڕا پۆرتی بەدوادا چوونی کۆبوو نەوەی هەفتا نەی لیژ نە هەمی شەییەکانی پەر لەمانی کورد ستان لە (2015/4/16) تا (4/21) بەم شێوەیەیە:

دانیشتنی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان بەم شێوەیە خوارەوە بوو:

1 لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:

1 لینا عزریا

2- هەورامان حەمە شەریف

مۆڵەت بوون.

دووەم: لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:

1 بەیار طاهر مۆڵەت بووە

سێیەم: لیژنەی دەستپاکی لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:

1 فرست صۆفی- ئامادە نەبووە

2- خلف احمد مۆڵەت بووە

3- گۆران ئازاد ئامادە نەبووە

چوارەم: لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان لە (24) کۆبوونەوەی کردووە:

1 مدینە ایوب- ئامادە نەبووە

2- شرین حسنی-مۆلەت

3- سۆران عمر- مۆلەت

پێنجەم: لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:

1 شێرکۆ حەمە امین- مۆڵەت

2- وحیدە یاقۆ-مۆڵەت

3- شوان قەلادزەیی-مۆڵەت

4- زۆزان صادق- مۆڵەت

شەشەم: لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و بەنداوەکان لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:

1 خلف احمد- ئامادە نەبووە

2- فەرهاد سەنگاوی- مۆڵەت بووە

حەوتەم: لیژنەی ئاوەدان کردنەوە و نیشتەجێ کردن لە (4/21) کۆبوونەوەی کردووە:

1 تحسین اسماعیل-مۆڵەت بووە

بەڕێز د.یوسف محمد صادق-سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە هەردوو لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافەکانی مرۆڤ ئەکەین بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست پێکردن بە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆمان نوقتەی یەکەم، فەرمووە، کاك بەیار نوقتەی نیزامییە؟ فەرموو.

بەڕێز بەیار طاهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەندین ڕۆشنبیر و کۆمەڵێت یێت ئێزێدیا داخازا کری کو ئەڤ رنیشتتنا و خاندنا بۆ ڤێ یاسایێ بێتە دەرفەتەکا دی بێتە دان کو بشێن دیراسەکا باش بۆ بکەن ئەڤ یاسایە کو ب شێوەکا کامل بێتە دەرکەفتی نەکو کێما هەبیتن، داخازا ژ بەڕێزت دکەین وەکو ئەندامێت پەرلەمانێ کو بەرچاڤ بێخن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو کاك یعقوب.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیری ئەوڤ پێشنیارە دکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یراونت نیسان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پشتکیریا ڤێ ئیقتیراحی دەکەین، بێتە تەئخیر کرن بۆ فەترەکا دی تا پتر دانوستان ل سەر بکەین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆر ئیبراهیم.

بەڕێز ابراهیم سمۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیریا پێشنارێت بەڕێز کاك بەیار دکەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو خاتوو ئامینە.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڤان دوو ڕۆژێت چوویدا وەکی کاك بەیاری ژی ئاماژە پێدا پەیوەندیێن جۆراوجۆر هەم ژ ئالیا مەسیحی و ئێزیدی و شەبەکا دگەل مەیا هاتیە کرن، و دیارە ئەڤ ورکشۆپێن کو دەرباریٚ ڤیٚ یاسایێ هاتیە کرن بۆچوونێن پێکهاتە بتایبەتی ئەدیانا ڤیٚ پرۆژێ یان ژ ڕاپۆرتا لیژنەییٚ جهێ خۆ نەکریە، هەلبەت ئەم هەمی ژی دزانین کو سیاسەتا حکومەتا کوردستانیٚ پرۆژێ دەستووریٚ و هەمی سیاسەتا دەزگایەن حکومەتا هەرێما کوردستانیٚ ژی ئیتمنانەکی ددەنە کو پێکهاتیٚ لایەنیٚ کو دگەل نەتەوا کوردا دژی ل هەرێما، کو مافێن وان نەتەوەیی، مافێت وان دینی پارێزراو بن، بۆ هەندیٚ کو ئەم ڤیٚ ئیتمنانێت دایێ، ئەز پشتگیریا ڕاێیت هەڤالیٚ دکەم، مەحا لەکی دی بدەهینیٚ، بتایبەتی ڕەئییٚ وان جیٚ بگرن، چونکی وان دیارە ئەو پێشنیارێت هەیە ژ ڕاپۆرتیٚ جێهێ خۆ نەگرتییە، ئەم دیٚ یاسایەکی دەرئێتخین بۆ پێکهاتو نەتەوە، ڤێتن ئەو پێتڕازی بن، و دیارە هەمی ڕەئێت وان نەهاتیە وەرگرتن، ئەزی باش دبینم کو بێتە پاش ئێخستن، بزانین کا داخازیت وان چنە؟ سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێزان ئەگەر هەمان ئەو بابەتە یە کە ئەتا نەویٚ دوابخریٚ ئیتر پێویست ناکات، پێم وابێ ڕاکان ڕوون کرانەوە، کێ ئیعتڕازی هەیە لەسەر ئەوە؟ مامۆستا ماجید فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پرۆژە یاسایەی ئەمڕۆ بەنیازین گفتوگۆی لەسەر بکەین، دوای وەرگرتنی سەرنجی ئەندامە بەرێزەکان، دوای چەندین لێکۆڵینەوە و گفتوگۆ کردن ئامادە کرا بە هەماهەنگی لەگەڵ نوێنەری پێکهاتە جیاوازەکانی کوردستان کە لەلایەن سەنتەری توێژینەوەی پەرلەمان ڕێکخرا بوو، دواتر هەموو ڕاکان پێکەوە گەلاڵە کران، پاشان بە هەماهەنگی لەگەڵ لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ دوای چەندین کۆبوونەوە گەیشتینە ئەو پرۆژەیە، هەرچەندە لە کۆتاییدا چەندین ماددەمان لە چەند ماددەیەك ڕێکخست، ڕەچاوی مافی ئێمە وەکو کلدان و تورکمان و ئاشوور و هەموو پێکهاتە ئاینی و تیرەکان و نەتەوەکان کراوە، پێم وایە پرۆژە یاسایەکی تێر و تەسەلە، ئەگەر بمانەوێ لەوە زیاتر وردە کاری پێ بدەین پێم وایە پرۆژەکە لاواز ئەبێ، ئاشکرایە لە کوردستان چەندین نەتەوەین، وەکو تورکمان و کلد و ئاشوور و جگە لە چەندین پێکهاتەی ئاینی و تیرە ئاینییەکان، ئەگەر زیاتر ورد بین لەو هەموو پێکهاتە ئاین و نەتەوە یاسایەکە بە عەفارێکی تر دەڕوات، پێم وایە ستەم و غەدر لە کەس نەکراوە، بەپێچەوانەوە پرۆژەیەکی گرنگە لەو

خولەی پەرلەمان دێتە ئارا کە حەقیقەتی هەمەرەنگی و پێکەوە ژیان لە کوردستان ئەچەسپێنێ، بۆیە تکا ئەکەم ئەمڕۆ بتوانین ڕاو سەرنجی ئەندامەکان وەرگرین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وەحیدە خان ئیعتیڕازت هەیە یان پشتگیری ئەوە ئەکەی دوابخرێ؟ فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دبێژم ئەڤ پرۆژە یەعنی وەک دکەت ئەم نە هاوولاتی یا کورد ستانێنە، ئەز دبێژم وەکی هاوولاتی یا کوردستانێ مافێت مە بهێتە چەسپاندن ل دەستوورێ هەرێمی باشترە، ئەز دبێژم ئەڤە تشتەکی زیادە یە، ئەگەر مافێت مە ل دەستوورێ بهێتە چەسپاندن ئەڤە بۆ مە باشترە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەتوانین لە پرۆژەی دەستووریش بیچەسپێنین، فەرموو دکتۆر سرود، فەرموو دکتۆر شێرکۆ.

بەڕێز شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە قسەکانی مامۆستا ماجید ئەکەم، یەعنی پرۆژەکە پێشکەش کراوە، بەشی زۆری ئەوانەش لە شوێنی تر ڕێکخراون، و بڕوام وایە هەموومان پشتگیری وەکو یەکین، پشتگیری مافی ژیان، دژی هەموو جیاکاریەکین، جیاکاری ئاینی بێ یان نەتەوەیی، هەمووی ڕەت ئەکەینەوە، بەهیچ جۆرێك بڕوامان پێ نییە، لە ڕابردووش کارمان بۆی کردووە، لە ئایندەش بەردەوام ئەبین، سەلماندووشمانە، بۆ نموونە لە سلێمانی لە ئەنجومەنی پارێزگا برایەکی خۆمان مەسیحی لە ناو قائیمەکە دانابوو بێ ئەوەی قائیمەی سەربەخۆی بۆ دروست بکەین، بەڵام بڕوام وایە ئەگەر لێم قبوڵ بکەی ئەو قسەیە ئەکەم، هەندێ جار جیاوازی لە بەرامبەر ئێمە ئەکرێ لە لایەن ئەو دەستەڵاتەی حاکمە لە هەرێمی کوردسان، و هەزار نموونەشم هەیە لەسەر ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك حاجی کاروان.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو یاسایە لەوە ئەچێ ماندوبوونێکی زۆری لەگەڵ کرابێ، ئێستا گەڵاڵە بووە، پاکنووس کراوە، موشکیلەی نەماوە، ئەوەی مامۆستا ماجید ئیشارەتی پێدا ئەگەر چاوەڕێی دەستوور بکەین ئەو دەستوورە وەردە کاری تێدا نییە بۆ ئەو پێکهاتانە، بۆیە بەراستی تەوفیتێکی زۆر باشە، بۆ ئەو حاڵەتە ڕۆژێکی تر تەئخیر بێ لە مەسلەحەتی پێکهاتەکان نییە، ئەبینین ڕۆژانە بە ناوی مەزهەب و تیرەوە خەڵکێك ئەکوژرێ بێتاوان، بۆیە ئەگەر ئەو یاسایە چەندی زوو دەنگی لەسەر بدرێ لەوە ئەچێ دەرنگ بێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك ئایدن.

بەڕێز ئایدن معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی قسەکانی کاك ماجید ئەکەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك محەمەد تۆش پشتیوانی لە کاك ماجید ئەکەی؟

بەێز محمد سعد الدین :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارێکم هەبوو، تا دوێنی زۆر گرنگ بوو ئەو یاسایە، نازانم ئەمڕۆ لە سەعات 11-30 بۆ گرنگ نەبوو؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك سالار.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرێمی کوردستان خاوەنی پەرلەمانە بۆ ڕێکخستنی ماف و ئازادی و پێویستیەکانی خەڵك لە ڕێگەی تەشریع و دەرکردنی یاسا و بڕیار بۆ هەموو هاوولاتیانی هەرێم، من لەگەڵ ئەوەم پێکهاتەکان تایبەتمەندیان بپارێزرێ بەپێی پێویستییەکانی حکومەت، بنەماش بۆ ئەو پاراستنە دەستوورە، ئەگەر ئەمانەوێ بەحەقیقی ئەوە نەبێتە یاسایەك وەکو یاساکانی تر لە ڕەفەکان بمێنێتەوە، پێداگیری بکەین لە سەر مەسەلەی هەموارکردنەوە و پێدا چوونەوەی دەستوور و زامنکردنی ماف و ئازادییەکانی پێکهاتەکان هاوشێوەی کورد، ئەگەرنا ئەو پرۆژە پرۆژەکی گرنگە، بۆیە هیچ لە ئەنداماکان دژایەتیان لەگەڵ نەبووە، ئەگەرنا لە بواری جێ بەجێ کردنەوە بە دیدی من ئەو یاسایە جێ بەجێ ناکرێ، باشترین وەفا و پیشاندانی حەقیقەت بۆ پێکهاتەکان و پێکەوە ژیان ئەو دەستوور بکەینە بنەما، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك قادر.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆربەی قسەکان کران، منیش لەگەڵ ئەوەم ئەو پرۆژە یاسایە دوا بخرێ، بۆ ئەوەی زیاتر دیراسە بکرێ، و ئەوەی لە چوارچێوەی ئەو پرۆژە یاسایە هاتووە پێویستە لە ماددەکانی دەستوور جێی بکرێتەوە، ئەوەش بەو واتایە نییە کە ئێمە مافی پێکهاتەنەتەوەیی و ئایینیەکان تاخیر بکەین، بیبەستینەوە بە

دەستوور، بەڵام لە ڕاستیدا پێویست بە دیراسەکردنی زیاتر هەیە، هەم بۆ پێکهاتە نەتەوەییەکان، هەمیش بۆ پێکهاتەکانی تر لە ڕووی ئاینزانییەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەو پرسە بە دەنگدان یەکلایی ئەکەینەوە، بەڵام با من هەندێ ڕوون کردنەوە بدەم، دەرفەتتان ئەدەمێ لیژنە پەیوەندیدارەکانیش ڕوون کردنەوە بدەن، ئەندامانی پەرلەمان، دوو پرۆژە یاسا بۆ ئەو بابەتە پێشکەش کراون، یەکیان لە (2014/5/28)، ئەوەی تر لە (2014/9/7) پێشکەش کراوە، پێم وابێ ئەو پرۆژە یاسایە لە خولی گرێدانی یەکەمی ئێمە کە دەستمان بە کارەکانمان کرد خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، ئەوەی تریش لە خولی گرێدانی دووەم خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، و ئاڕاستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی پەرلەمانی کوردستان کراون، لەو کاتەوە تا ئێستا سێ جار سەنتەری توێژینەوەی پەرلەمان وۆرکشۆپی بۆ ساز کردووە، و لەگەڵ نوێنەری پێکهاتە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان بە هەموو پێکهاتەکان دانیشتنیان ئەنجام داوە، و خۆیان پرۆژەیەکیان گەڵاڵە کردبوو، و هەر ئەو پرۆژەیە کە بە زمانی عەرەبی نووسرابوو ئاڕاستەی لیژنەی پەیوەندیدارمان کردووە، و ئەوە کراوە بە ڕاپۆرتی هەردوو لیژنەی پەیوەندیدار، و پێم وابێ ئیشکالیان لەسەری نەبووە، و ئەوە کراوە بە بنەما بۆ ڕاپۆرتەکەیان، تەبعەن لەو دانیشتنە نوێنەری هەموو پێکهاتەکانی کوردستان بەشدار بووە، باسی ئەوە ئەکرێ ڕەنگە لە چوار چێوەی دەستوور جێگەی بکرێتەوە، لە چوار چێوەی دەستووریش ئەتوانرێ بەشێك لەو مافانەی پێکهاتەکان کە پێویست ئەکات لە چوارچێوەی دەستوور جێگەی بکرێتەوە، بەڵام بەو شێوە تەفسیلە کە مافە ڕۆشنبیری و ئاینی و ئەوەی پەیوەند یدارە بە پەروەردە جێ بکرێتەوە، ناتوانرێ هەموو لە چوارچێوەی دەستوور جێ بکرێتەوە، بۆیە ئەندامان پەرلەمان بە دوو پرۆژە یاسا کە ئێستا لەبەر دەستی ئێوەش هەن ئەوەیان پێشکەش کردووە و نوێنەری پێکهاتەکان خۆشیان وتووێژیان لەسەر کردووە، و ڕاپۆرتی خۆیان ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کردووە، سەرۆکایەتی پەرلەمانیش ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی کردووە، بۆیە پێم وایە وەکو ڕای شەخسی خۆم کە بەردەوام موتابەعەی ئەو پرسەم کردووە لەگەڵ نوێنەری پێکهاتەکان کە خۆیان باش ئەزانن بە بەردەوامی موتابەعەی ئەوەمان کردووە کە بە زووترین کات ڕاپۆرتی خۆیان ئامادە بکەین، خۆیان کەسانی تایبەتمەند و پسپۆڕ بێنن لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دانیشتن بکەن بۆ ئەوەی بە باشترین شێوە ئەو پرۆژە یاسایە دەربچێ، وا هەست ئەکەین ڕەنگە دواخستنیشی هەر ڕۆڵێکی ئەوتۆ نەبینێ، هەر هەمان ئەو بابەتە بێ، چونکە خۆشمان جار بەجارە لەگەڵ پێکهاتەکان دانیشتووین، لەگەڵ ئێزدی و مەسیحیەکان دانیشتووین، لەگەڵ کلد و ئاشوور و تورکمانەکان دانیشتووین بۆ ئەوە، حەز ئەکەم لیژنە پوەندیدارەکانیش ئەگەر قسەیەکیان هەیە بۆ ئەوە بیکەن، دوایش ئەیخەینە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمانەوە، کاك ئومێد نوقتەی نیزامییە؟

بەرێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاشگەزبوونەوە هەستی پێناکرێ لەوەی کە یاساکە گرنگە، دوێنێ گرنگ بوو، ئەمڕۆش گرنگە، سبەێنێ کە جێ بەجێش ئەبێ گرنگە، دەستوور گرنگە، بەڵێ، بەڵام ئەو تەفسیلەی کە دەر ئەکرێ بۆ مافی تیرە و پێکهاتەکان لە هەرێم ئەوە بە مەعنای ئەوە نییە لە ئەهمیەتی دەستوور کەم بکاتەوە، یان ئەگەر یاسایەك هەبێ کەمتری بکاتەوە، بەڵکو دەوڵەمەنتری ئەکات، بۆ ئەوەی لە دەستوور مافی ئەوان بچەسپێ، بەڵام بە هەمان شێوە یاسایەکی تایبەت بە ئەوانیش هەبێ دەوڵەمەند تری ئەکات، دوو، ئەوە داواکاری ئەوان بووە کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوو ئاین و پێکهاتە جیاوازەکان پەیوەندیان کردووە لەگەڵ ئەندامانی بەرێز پەرلەمان پێیان وایە ئەبێ دەوڵەمەندتر بێ، ئەبێ زیتر لە هەموو ئەو خواستانەی ئەوان لەو یاسایە جێگەی بێتەوە، لە ڕووی واقیعەوە هەرێمی کوردستان ئەو شانازییەی بەر کەوتووە، لە ڕابردوو پێکەوە ژیان بێ یاساش هەبووە، بەڵام.......

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئومێد من پرسیارێك ئەکەم، هیچ یاداشتێکی ڕەسمی ئەو پێکهاتانە لەبەر دەستی بەرێزتان هەیە داوای دواخستنی ئەو دانیشتنە بکەن؟

بەرێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

.....نەخێر هیچ یاداشتێك نییە....

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نوێنەری ئەوان خۆیان بەشدار بوونە.

بەرێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

.......ئەگەر ئیزنم بدەی ئەمەوێ وەڵامەکەم بەو شێوەیە بێت، لە ڕووی واقیعەوە لە هەرێمی کوردستان ئەو شانازیە هەیە، بەیەکەوە ژیان لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوو یەکێ لە شانازییەکانی هەرێمی کوردستان بووە، ئەمڕۆش لە پەرلەمانی کوردستان ئەگەر ئەو بابەتە بە یاسا ڕێکبخەین ئەوە شانازیەکی دیمان ئیزافە کرد، وەکو باسیش ئەکرێ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەرێمی کوردستان یەکەم وڵات ئەبێ بە یاسا مافی پێکهاتەکان دەچەسپێنێ، واتە ئەوە شانازییەکی ترە بۆ کوردستان، ئەوەی ئەمڕۆ قسەی دەربارەوە ئەکرێ ئەوەیە کە فرسەتی زیاتر هەبێ، کەلەبەری کەمتر لە یاساکە هەبێ، جێگەی هەموو سەرنج و تێبینیەکانی تێدا ببێتەوە، ئەگەرنا حازرین، فەرموو با گفتوگۆی بکەین، ئەو یاسایە گرنگە، بە هەموو شێوازێك پشتگیری ئەکەین، ئێمەش لە فراکسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان ئەوە بڕیاری ئێمە یە نەزەر ئیعتیباری پێکهاتەکانی پەرلەمان، و ئەو ئیعتیبارە لە بەرچاو ئەگیرێ، ئیزافەیەکمان لەسەر قسەی ئەوان نییە غەیری پشتگیری، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئێمە لە لیژنەی یاسایی و لیژنە مەعنییەکان لە کاتی گفتوگۆ کردنی ئەو پرۆژە یا سایە بەلاما نەوە گرنگ بووە وەر گرتنی ڕاو سەرنجی کۆی پێکها تەکانی پەر لەمانی کورد ستان و ئەوا نەی دەرەوەی پەرلەمانیش، خۆیان وورکشۆپیان بۆ ئامادە کرد، خۆیان دوو پرۆژە یا سایان هێنا، خۆ یان لەو دوو پرۆژە یاسایە یەکیان گەلاڵە کرد، تەنانەت ئێمەی ئەندامانی لیژنە کە شاهێدی ئەوەمان بۆ ئەدەن گوتمان تا ئێوە ڕەزامەند نەبن لەسەر کۆی ڕاپۆرتەکە، و ئێوە خۆتان واژووی نەکەن هیچ ئەندامێکی ئێمە کە لە دەرەوەی ئەوانەی حقوقەکانیان باس کرا واژووی لەسەر ناکەین، خۆیان واژوویان لە سەر دا نا ئینجا ئێمە دا مان نا، من تەئکید لەسەر ئەوە ئەکەمەوە کە 100٪ ئەوان چییان پێ با شە چۆن حقوقە کەیان بەدە ست د ێنن ئەوە لەبەر چاو ئەگیرێ، بەڵام ئەو پرسیارە هەیە کە بەو ئالیەتە ئەو موناقەشە کرایە، بەم بەیانییە ئەو پر سیارە درو ست بووە، ئە گەر وەلامێکی موقنیع هەبێ لەلا یەن پێکهاتەکا نەوە ئا سایییە تەئجیل بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆر فرست.

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئەمویست بیڵێم بەرێزت و کاك گۆران وتیان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك ئومێد حەمە علی.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێ مە بە هەموو شێوەیەك پ شتیوانی ماف تەواوی سیا سی و کۆمەلا یەتی و ئابووری و فەر هەنگی و کەلتووریەکانی هەموو پێکهاتەکان ئەکەین، و بە بڕوای ئێ مە چە سپاندنی ئەو مافا نە لە یا سایەکی ئاو ها هیچ ڕێگریەك نییە کە هەمان ئەو مافا نە لە دە ستووری هەرێمی کورد ستان بچە سپێنین، بۆ یە لێرەوە ئەتوانم ب ڵێم بە ناوی فراکسیۆنەکە شەوە پ شتیوانی تەواوی ئەو مافا نە ئە کەین کە لە دە ستووریش بچەسپێ، هیچ ڕێگریەك نابینین لەوەی ئەو یاسایە تێپەڕێ، چونکە بە بڕوای ئێ مە ئەم یا سایە کە وردە کاری زۆری تێدایە بۆ چەسپاندنی مافەکانیان ئەتوانی بڵێی جیاکاریەکی باشە بۆ ما فەکانی ئەوان ئەکرێ، سەبارەت بە ناوەڕکی یاساکەش بۆ هەموو ئەو هاوڕێ و ئەندامانەش کە باس لە ناوڕۆکی ئەکرێ بۆ ئەوەی

کامڵ تر بکرێ، بۆ ئەوەی تەواوی مافەکانیان من شاهێدی ئەدەم یەك بە یەکی ماددە کانی کە لە (11) ماددە پێک هاتووە تەواوی ما فەکانیان، ئەتوانم بـ ڵێم نموو نەیی ترین، و لە ئەتوانم بـ ڵێم لە ولاّ تە دیموکراتەکانیش بۆ پاراستنی مافی پێکهاتە کەمە نەتەوەییەکان یا سای ئاو ها هەبێ، بۆ یە بە بڕوای ئێمە زۆر گرنگە موناقەشەی یاساکە بکەین، و بەم یاسایە مافەکانیان بچەسپێنین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك کەمال.

بەڕێز کمال یلدا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تا ئێستا هیچ پرۆژە یاسا لە ناو پەرلەمان ڕەت نەکرایە، ئەو کێشەی لەسەر ئەو پرۆژە هاتیە لەبەر چییە؟ تکا ئەوەیە ئەو پرۆژە نەبیـتە ئەوە ئە مە ببیـنە دەرە جەی دووەم لە ولاّ تە، ئە مە خەڵکی کورد ستانین، ناڵێین ئەسڵین، بەس لە مێژوو ئەمە کەونین، هیوادارین ئەو پرۆژە ببیتە ئەساسەك بۆ دەستوور، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە ڤالە.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئیشارەتی پێدا بە تەئریخی خوێندنەوەی یەکەم بۆ هەردوو پرۆژە یا ساکە دواجار ئاراستە کردنی بۆ هەردوو لیژنەی پەیوەندیدار و هەردوو لیژنە چەند کۆبوونەوە یەکی ئەنجام دا بۆ نوو سینەوەی ڕا پۆرت، و لە ئەنجام دا نی هەر کۆبوونەوە یەکیش پێکها تەکان کە ئە ندامی پەر لەمانن ئامادەی دانیشتنەکان بوون لە نووسینەوەی بڕگە بە بڕگە، بۆیە هیچ تەعارزێك نییە لە نێوان دەستوور و ئەو یا سایە، دە ستوور ئەوەی نە سی لە سەر ئەکات بریتـیـیە لە مەبادیئی عا مە، بەلاّم ئەو قانو نەی لە پەرلەمان دەرئەچێ پێی ئەڵێین (قوانین المکملە للد ستوور)، وا تە ئەو قانونا نەی تەواو کەری دە ستوورن و مەبادیئەکانی دەستوور ئەخەنە سیفەتی ئیلزامی، واتە دەستوور کە مەبادی عامەی دارشتووە ئینجا قانون دەرئەکەین لە پەرلەمانی کورد ستان بۆ ئەوەی ئەو مەبادیئا نە بچە سپێنین و سیفەی ئیلزا می هەبێ، و حکومەتی هەرێم ئیلزام بکات بەوەی کە دا بینی مافی پێکها تەکان بـکات، ئەوەی پەیوە ندی بە دە ستوور و یاساوە هەیە بەو شێوەیە، واتە هیچ مانیعێك نییە کە لە دەستوور مەبادی هەبێ ماف بچە سپێ ، لە دوای دەستووریش پێویستە قانون هەبێ کە قانونی تەواوکەرە بۆ دەستوور بۆ ئەوەی سیفەتی ئیلزامی بدات بە مەبادیئەکان، لەلایەکی تر هەر پێکهاتەیەکی نەتەوەیی یان ئاینی کە پێشنیارێك هەیە ئەو ڕاپۆرتەی ئەوڕۆ گفتوگۆی لە سەر ئەکرێ ئەتوانرێ لەلا یەن ئە نداماني پەرلەما نەوە دەوڵەمە ند بـکرێ، و پێ شنیاری هەر مافێکی تر بـکرێ دوای گفتو گۆ کردن لەلا یەن ئە ندامانی لیژ نەی پەیوەند یدار، و جێگەی بکرێ تەوە لە یاساکە، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە گفتوگۆی پرۆژە یاساکە لەسەر ڕاپۆرتەکە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك سۆران.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دوو پرۆژەی بۆ پاراستنی مافی پێکهاتە ئاینی و نەتەوەییەکان هاتبوو کاری پێویستی لەسەر کراوە، و یەکەمین و ورکشۆپ کە لە هۆڵی پەناگیری ئەنجام درا، وەك بەڕێزیشت باست کرد هەر لەوێ لیژنەیەك لە تەواوی پێکهاتەکان لە ناوەوە و دەروەی پەرلەمانیش پێکهات، بۆخۆیان مسوەدەیان هێنایەوە، و جارێکی تر لە لیژنەی یاسایی، و لیژنەی مافەکانی مرۆڤ بەدەر لە ئەندامانی لیژنە هەردوو لیژنە و پێکهاتەکان بەشداری جدییان هەبووە، و تا ڕای ئەوان وەرنەگیرابێ هیچ بۆ چوونێك لە ڕاپۆرتەکە نەچەسپێنراوە، و موراعاتی تەواو کراوە، ئەکرێ هەر تێبینی و پێشنیارێك بۆ هەر پێکهاتەی ئاینی و نەتەوەیەك هەیە لە چوارچێوەی گفتوگۆکان لەسەر پرۆژەکە جێی بکرێتەوە، و پشتیوانی لێ بکرێ، و داکۆکی لێ بکرێ، ئەگەر سەیریش بکەین واژووی هەر دوو پرۆژە بە شێوەیەك کراوە کە زۆر باشە، و تێبینی کە کراوە وەکو بەڕێز کاك ئایدن لە لیژنەی مافەکانی مرۆڤەوە هەیبووە، ئەتوانین لە ئەسنای گفتوگۆکە بەردەوام بین لە گفتوگۆ کردنی پرۆژەکە، و ئەو پێکەوە ژیانەی لە کوردستان لە غیابی دەستوور ئەکرێ ئەمڕۆ ئەتوانین بە یاسا بیچەسپێنین، و بە یاسا مافی ئەو پێکهاتانە بچەسپێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە یاسای مافی پێکهاتەکان یەکێکە لەو یاسایانەی کە ئەبێ ئیستیناد بکاتە سەر دەستوور، بەڵام لەبەر ئەوەی ئێمە لە غیابی دەستوور داین، ئەوە تەنیا یاسا نییە کە پێویستە مەبادیئە عامەکانی دەستوور هەبێ، ئینجا ئێمە ئەو یاسایەمان دەرکردبێ، چەندەها یاسای ترمان دەرکردووە، نەبوونی دەستوور بە مانای وەستانی عەمەلیەی تەشریع نایەت، مەبادیئە عامەکان لە دەستوور نییە و ئێستا ئێمە یاسا دەرئەکەین، چونکە یاسای تریشمان دەرکردووە کە پێویستە مەبادیئەکانی لە دەستوور هەبێ، جگە لەوەی ئەو یاسایە ئەتوانم بڵێم لە لیژنەی یاسایی یەکێك بووە لەو یاسایانەی کە زۆرترین ئیشی لەسەر کراوە، و سەرنجی پێکهاتەکان بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیراوە، جگە لەوە ئیعتیمادمان کردۆتە سەر کۆمەڵێك وەسائیقی نێودەوڵەتی، بۆ نموونە ئیعلانی ئومەم موتەحیدە تایبەت بە مافی پێکهاتەکان لە ساڵی (92)، و ئیعلانی مافی حقوقی ئینسان، و ئیعلانیەی مەنعی جەریمەی زدی ناس، ئەوە ئیستینادمان لەسەر کردووە بۆ ئەوەی ئەو یاسایە دابڕێژین، بۆیە ئێستا من بە موبەڕیری گونجاوی نازانم پەسند کردنی ئەو یاسایە دوابخرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو فەیرۆز هیچ تێبینیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز فیرۆز طه:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو یاسایە بۆ پاراستنی مافێن پێکهاتەیا نەتەوەیی و ئاینییە، مە چەندین کۆبوون کرن، واژوویا هەمی ئەندامە ل سەرە، بەلاْم گەلەك پەیوەندی ئەژێم بێژم چار تا پێنج پەیوەندی دگەل منی هاتییە کرن ژ لایت برا ئیزیدی و شەبەك ڤە، بەلێ ئەم دشێن رەئیەت مە ل گفتوگۆیەتدا ئەم دشێن جهێت وان بکەینەڤە د ناڤ یاسایەدا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەیخەینە دەنگەوە، بە دەنگدان یەکلایی ئەکەینەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە گفتوگۆ کردن لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە و ڕاپۆرتی لیژنە پەیوەندیدارەکان دوا بخەین؟ (20) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟دەستی بەرز بکاتەوە؟ (50) کەس لەگەڵدا نییە، کەواتە پەسند نەکرا، بەردەوام دەبین لە گفتوگۆیەکانمان، ئێستا فەرموون هەردوو لیژنەی پەیوەندیدار دوو پرۆژە یاساکە بخوێننەوەو راپۆرتی هاوبەش بخوێننەوە، بۆ ئەوەی دەست بکەین بە گفتوگۆ کردن لەسەری، فەرموون.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای یەکەم پرۆژە:

یاسای ڕێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان عێراق

ژمارە ( )ی ساڵی 2015

مادده (1): پێناسەکان

مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژەو زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان عێراق.

دووەم: حکومەت: حکومەتی هەرێمی کوردستان.

سێیەم: پێکهاتەکان: کۆمەڵە نەتەوەییەکان (نەژادی یان ئەتنی) و ئاینیی و تیرەییەکان، یان مەزهەبیەکان، یان زمانەوانییەکان، کەوا تایبەتمەندی مێژوویی هاوبەشی هەیەو لە بەشێك لە بەشەکانی کوردستان - عێراق دەژین.

مادده (2): چوارچێوەی پیادەکردن

حوکمەکانی ئەم یاسایە بەسەر گشت ئەو کەسانە پیادە دەکرێت کە خۆیان بە ئەندام لە هەر کۆمەڵەیەکی نەتەوەیی، نەژادی، رۆشنبیری، زمانەوانی، ئاینی، مەزهەبی، دەزانن کەوا زۆرینە پێك ناهێنن، هەروەها بەسەر ئەو نەتەوەو تیرانەی پێیەوە پەیوەندن پیادە دەکرێت.

ماددە (3): ئامانجەکان

ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە رێکخستنی پیادەکردنی پێکهاتەکانی گەلی کوردستانی عێراق، سەرباری مافە دەستورییەکانیان، بۆ مافە سیاسی و کارگێڕی و رۆشنبیری و فێرکاری و ئاینییەکان، کە لە جاڕنامەی نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤ و بەڵگەنامە نێودەوڵەتییە پەیوەندارەکانەوە هاتوون، وەك جاڕنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان دەربارەی کەسانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئەتنی و ئاینی و زمانەوانییەکانی ژمارە (135/47)ی ساڵی1992و بەڵێننامەی نێودەوڵەتی تایبەت بە مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیرییەکان و بەڵێننامەی نێودەوڵەتی تایبەت بە مافە ئاینی و سیاسییەکان و رێککەوتننامەی نەهێشتنی گشت جۆرەکانی جیاکاری رەگەزیی و رێککەوتننامەی مافەکانی منداڵ و رێککەوتننامەی جیاکاری (لە بواری بەکارخستن و پیشە) و رێککەوتننامەی بەرەنگاربوونەوەی جیاکاری لە فێرکردن و رێککەوتننامەی قەدەغەکردن و سزادانی تاوانی جینۆسایدو جاڕنامەی نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤ.

ماددە (4):

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان □ عێراق یەکسانی تەواوو کاریگەر بۆ گشت هاووڵاتیانی کوردستان □ عێراق مسۆگەر دەکەن:

یەکەم: کوردستان □ عێراق هەمەجۆری نەتەوەیی، ئەتنی، زمانەوانی، ئاینی، رۆشنبیریی وەك سەرچاوەیەکی هێزو دەوڵەمەندی و ئامرازێك لەپێناو چەسپاندن و پەرەپێدانی دیموکراسی لە کۆمەلگەیەکی بونیاتنراو لەسەر سەروەری یاساو رێزگرتنی مافەکانی مرۆڤ دادەنێت.

دووەم: سەرجەم شێوەکانی جیاکاری دژی هەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتە نەتەوەیی، یان نەژادیی، یان زمانەوانیی، یان رۆشنبیری، یان ئاینی، یان مەزهەبی گەلی کوردستان و دژ بەهەر تاکێکی کوردستانیی قەدەغە دەکرێت و یاسا سزای لەسەر دەدات.

سێیەم: قەدەغەکردنی هەر بانگەشەیەکی ئاینی، یان راگەیاندن، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و کینە، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوە، یان پێشخستن، یان پەراوێزخستن، کەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوەانی بیناکرابێت.

چوارەم:

1- قەدەغەکردنی سەرجەم شێوەکانی جیاکاری، تاکی، یان بەکۆمەڵ، دژ بەهەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکانی گەلی کوردستان.

2- قەدەغەکردنی چەوساندنەوەی ماددی، یان مەعنەوی، هزری، یان رواڵەتی، بۆ رۆڵەکانی هەر پێکهاتەیەك، بەپێی پێوەند بوونەکانیان.

پێنجەم: رێگەگرتن لە هەر رەفتارێك، یان هەر سیاسەتێکی نەرێنی کەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی هەنووکەیی ئەو ناوچانەی پێکهاتەیەکی دیاریکراو تیایدا نیشتەجێن و، رێگەگرتن لە هەر بەخاوەنبوونێك کەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی بۆ مۆرکی مێژوویی و شارستانیەتی ناوچەیەکی دیاریکراو، بەهەر هۆیەك بێت و لەژێر هەر پاساوێك بێت.

شەشەم: چارەسەرکردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لە ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێش روودانی زێدەڕۆییەکە، یان قەرەبووکردنەوەیان بە قەرەبووەکی سوودبەخش، یان لابردنی ئاسەوارو پاشماوەی ئەو ئاسەوارانەی بوونەتە یان دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی.

حەوتەم: لەکاتی دیاریکردنی سنووری یەکە کارگێڕییەکان و بازنەکانی هەڵبژاردن و لە کاتی دانانی پلانی گەشەپێدانی ئابووری و پەرەپێدانی کۆمەڵگەکانی نیشتەجێبوون، هەروەها پاراستنی ژینگە، حکومەتی کوردستان - عێراق بارودۆخی خۆجێی، پەیوەندی کۆمەڵایەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەکان و نەریتە چەسپاوەکانی پێکهاتە نەتەوەیی، یان نەژادی، یان رۆشنبیریی، یان زمانەوانی، یان ئاینی، یان مەزهەبی ئەو ناوچەیە، لەبەرچاو دەگرێت.

هەشتەم: پێویستە لەسەر پێکهاتەکان و ئەو تاکانەی سەر بەم پێکهاتەن لە کاتی پیادە کردنی ئەو مافانەی لەم یاسایەدا هاتوون رێز لە مافی کەسانی دیکە بگرن.

مادده (5):

یەکەم: هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی، یان ئاینی خۆی دیاری بکات و ئەندامبوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو ببەستێتەوە، ئەم مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسەنێتەوە، چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رەفتار پێکردن.

دووەم: حکومەتی کوردستان - عێراق مافی یەکسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، رۆشنبیری، کۆمەڵایەتی و کارکردن بۆ ئەو تاکەی سەر بە پێکهاتەیەکە مسۆگەر دەکات و، پێویستە لەسەر دەسەڵاتەکانی هەرێم ئەم مافە لە رێگەی یاساو سیاسەتی کاراوە پتەو بکەن.

سێیەم: هەر پێکهاتەیەك، بە یەکسانی لەگەڵ زۆرینە، بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی بە ئازادی بیرکردنەوە، ئازادی رادەربڕین، دەزگاکانی راگەیاندن، ئازادی کۆبوونەوەو دامەزراندنی کۆمەڵەو رابیتەکان و ئازادی پیادەکردنی بیروباوەڕی ئاینیشەوە، بە ئازادی پیادە بکات و حکومەت پابەند دەبێت بە پاڵپشتیکردن و چاودێری کردنی ئەم پیادەکارییانە بەشێوەیەکی یەکسان لەنێوان گشت پێکهاتەکان بەپێی یاسا بەرکارەکان.

چوارەم: هەر پێکهاتەیەك مافی گوزارشتکردنی هەیە لە رۆشنبیری و نەریتەکانی خۆی و، پێویستە لەسەر حکومەتی هەرێم بەو پەڕی توانایەوە کار بکات لە پێناو پاراستنی کلتوری رۆشنبیری و ئاینی گشت پێکهاتەکان.

پێنجەم: پێویستە لەسەر دەسەڵاتەکانی هەرێم، توانا ببەخشنە رۆڵەکانی پێکهاتەکان، بۆ ئەوەی پارێزگاری لە زمانی دایك بکەن، لە رێگەی راییکردنی رێگەکانی فێرکردن و رۆشنبیرکردن پێیەوەو بەڕێوەبردنی کەناڵی راگەیاندنی تایبەت بەخۆیان، ئەویش لەسەر ئەو بنەمایەی کەوا فرەیی زمانەکان بەهایەکی مێژوویی و هزرییە بۆ کوردستان عێراق.

شەشەم: ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەیەکی دیاریکراون، بۆیان هەیە ناوە مەدەنییەکانیان بەویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن و، ناوی سیمبول یان کەسایەتییە مێژووییە گرنگەکانیان، یان رووداوی گرنگ کە بەسەریاندا تێپەڕیوە بەکار بهێنن و، ناونانی شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنی دیکە لەو ناوچانەی تیایدا رێژەیەکی دانیشتوان پێکدەهێنن.

حەوتەم: تۆڕەکانی راگەیاندن بەهەموو جۆرەکانی (رادیۆو تەلەفزیۆن) پابەند دەبن بە ئامادە کردنی بەرنامە دەربارەی مێژوو رۆشنبیریی گشت پێکهاتەکانی گەلی کوردستان و زانیارییەکان بەبێ لایەنگیرییەکی تەواو و دوور لە بەدواکەوتن و هاندان دەگوازنەوە.

ماددە (6):

دەستەو رێکخراوو نوێنەرانی پێکهاتەکان و خانەکانی پەرستن مافی هاوبەندی و گەیاندنی پەیوەندی رۆشنبیری و فێرکاری و کۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لەگەڵ ئەوانەی لە تایبەتمەندی ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوانی، یان رۆشنبیری لە ناوەوەو دەرەوەدا هاوبەشن لەگەڵیاندا، بەو شێوەیەی ئاسایشی کوردستان عێراق پێشێل ناکات و، حکومەتی کوردستان بۆی هەیە رێککەوتننامە گرێبدات و پرۆتۆکۆل واژوو بکات بۆ رێکخستنی ئەم پەیوەندییانە لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان لە وڵاتانی دیکەدا، یان لەگەڵ حکومەتە خۆجێییەکانی و، دەکرێت دەسەڵاتی گرێدانی بۆ دەستەو رێکخراوی پەیوەندار تەخویل بکرێت.

ماددە (7):

لایەنە پەیوەندارەکان پابەند دەبن بە چاوپێخشانەوە بەشێوەیەکی زانستی و بابەتیانەو بێ لایەنگیریی، لە پرۆگرامەکانی خوێندن، بەتایبەتیش وانەکانی مێژوو جوگرافیاو ئاین و، بەو شێوەیەی لەگەڵ رۆشنبیری مافەکانی مرۆڤ و رووداوە مێژووییەکاندا دەگونجێت.

ماددە (8):

یەکەم: فرە زمانی لە هەرێمی کوردستان عێراق خۆی لە بەهاکانی گیانیی و هزری و مێژوویی و رۆشنبیریی گەلی کوردستان دەدۆزێتەوە.

دووەم: زمانی کوردی زمانی فەرمییە لە کوردستان □ عێراق و، هەردوو زمانی سریانی و تورکمانی دوو زمانی فەرمین لەو یەکە کارگێڕییانەی تیایدا هەن.

سێیەم: ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەکانن مافیان هەیە لە بەکارهێنانی زمان و نووسینی تایبەت بەخۆیان بە ئازادی و، لەسەر هەردوو ئاستی گشتی و تایبەتی.

ماددە (9):

یەکەم: دەسەڵاتەکانی هەرێم پابەند دەبن بەگرتنەبەری گشت ڕێکارە پێویستەکان بۆ دەستەبەرکردن و مسۆگەرکردنی بەشداری و یەکسانی لە گشت بوارەکاندا.

دووەم: بۆ مسۆگەرکردنی مافی گشت پێکهاتەکان، ئەوا سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان مافی زۆرینەیە (واتە مافی ئەو پێکهاتەیەیە کەوا زۆرینەی دانشیتوان پێکدەهێنێت)، بەڵام دامەزراوە خۆجێی و فەرمانگە فەرمییەکان ئەوا لە لایەن کەسانی پسپۆڕەوە بەڕێوەدەبرێن، بەو مەرجەی لەسەر بنەمای لێهاتوویی و سەربەخۆیی و بەبێ لایەنگیرییەکی تەواو بێت و، بەگوێرەی هەر پێکهاتەیەك.

سێیەم: نوێنەرایەتی کردنی ڕێژەیی بۆ بەشداری کردن لە یەکە کارگێڕییەکان ڕەچاو دەکرێت.

چوارەم: هاووڵاتیانی گشت پێکهاتەکان مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکانی یاسادانان و جێبەجێکردن و دادگەری هەرێم، بە پلەی جیاوازو بەپێی یاسا بەرکارەکان.

پێنجەم: بۆ مسۆگەرکردنی پیادەکردنی هاووڵاتیانی کوردستان □ عێراق، بەپێکهاتە جۆراوجۆرەکانیەوە، بۆ مافە سیاسییەکانیان بەشێوەیەکی باشتر، ئەوا بۆیان هەیە بەشداری جدی و کارا بکەن لە نوێنەرایەتی کردنی دەرەوەو پەیوەندییەکانی دەرەوەی هەرێم.

شەشەم: پێویستە لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستان □ عێراق، هاوبەشی ڕۆڵەکانی پێکهاتەکان لە هێزە چەکدارەکاندا (پێشمەرگە)و دەزگا ئاسایشیەکان (ئاسایش) کە تیایدا چڕی دانیشتوان پێکدەهێنن، مسۆگەر بکات.

ماددە (10):

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی، یان بڕیارێکی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.

ماددە (11):

ئەنجومەنی وەزیران ڕێنمایی بۆ جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەردەکات.

ماددە (12):

ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

هۆیە پێویستکارەکان

لەبەر ئەوەی کوردستان □ عێراق دەوڵەمەندە بە هەمەجۆری ئاینی و نەتەوەیی و زمانەوانی و لەپێناو ڕێکخستنی مافی گشت ئەو پێکهاتانەی تیایدا پێکەوە دەژین و مسۆگەر کردنی پیادەکردنیان بۆ ئەو ماف و ئازادییانەی کەوا زۆر بە وردی لە جاڕنامەی نێودەوڵەتی و گشت پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی پەیوەندار بە مافەکانی مرۆڤەوە جەختیان لەسەر کراوەتەوەو، بۆ مسۆگەرکردنی مامەڵەکردن لەگەڵ هاووڵاتی کوردستانیی بەپێی پرەنسیپی هاووڵاتیبوون بەچاوپۆشین لە جیاوازی ئەندامبوونیان و، لەپێناو چەسپاندنی گیانی ڕێزگرتن و لێبووردەیی لەنێوان پێکهاتەکاندا، ئەوا ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاک سۆران.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای دووەم/ پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینی و تیرە ئایینییەکان لە هەرێمی کوردستان □ عێراق.

سەرەتاییەکی بۆ نووسراوە دەیپەڕێنم، دەچمە سەر ماددەی یەکەم.

ماددەی یەکەم:

مەبەستی ئەم یاسایە لەم زاراوانەی خوارەوە، ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: جاڕنامە: کۆمەڵێك بیرۆکەو پرەنسیپی گشتییە خاوەنی سیفەتی پابەندی نییەو، بەهایەکی ڕەوشتیی و مەعنەوی هەیەو، قورساییەکی سیاسی و ڕەوشتی هەیەو. جاڕنامە وەك پێوەرێك وایە بۆ پێوانە کردنی پلەی ڕێزگرتن لە ستاندەرە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ. وەك جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ.

دووەم: ڕێککەوتننامە: زاراوەیەکە بۆ ڕێککەوتنی نێودەوڵەتی بەکاردێت و، پلەیەکی پێشکەوتوی جاڕنامەیەو، مەبەست لێی بریتییە لە دانانی ڕێسای یاسایی پابەندکار بۆ دەوڵەتە ئەندامەکان بۆ کارا کردنی بەندە هاتووەکانی نێو ڕێککەوتننامەکە.

سێیەم: پرۆتۆکۆڵ: ڕێکارێکی یاساییە بەپێی ڕێککەوتننامەیەك دروست دەبێت و هێزە یاساییەکەی لەو ڕێککەوتننامەیە وەردەگرێت کە بۆتە پاشکۆی، پرۆتۆکۆڵ، وردەکاریی وردتر لە کارا کردنی ماددەکانی ڕێککەوتننامە لەخۆ دەگرێت و وەك ئامرازێکی تەواوکاری ڕێککەوتننامە بەکار دێت.

چوارەم: میساق: زاراوەیەکە بۆ ڕێککەوتنی نێودەوڵەتی بەکاردێت و، لە وانەیە میساق دامەزرێنەر بێت بۆ ڕێکخراوی نێودەوڵەتی، یان هەرێمیی، وەك میساقی نەتەوە یەکگرتووەکان.

پێنجەم: **واژووکردن**: ڕێکارێکە نێردراوە راسپێردراوەکانی دەوڵەتان لە کاتی دەرچواندنی ڕێککەوتننامەیەکی نوێ، یان دەرکردنی میساقێك پێی هەڵدەستن بۆ گوزارشت کردن لە رەزامەندی دەوڵەت لەسەر دەقەکانی ڕێککەوتننامە. واژووکردن هیچ شێوازێکی پابەند کردن بۆ سەپاندنی بەندەکانی ڕێککەوتننامە دانانێت و، دەوڵەتیش ناخاتە دۆخی لێپرسینەوەی نێودەوڵەتی، بەڵام شێوازێك لە شێوازەکانی پابەندیی رەوشتیی و مەعنەوی بەسەر دەوڵەتدا دەسەپێنێت و، بەباش دەزاندرێت کەوا دەوڵەت راوەستێت لە هێنانەکایە، یان ئەنجامدانی پێشێلکاریی پەیوەست بە بابەتی ڕێککەوتننامەکە.

شەشەم: پەسندکردن: قۆناغێکە لە دوای قۆناغی واژووکردن دێت، یان دەکرێت دەوڵەت راستەوخۆ ڕێککەوتنامەکە پەسند بکات، پەسند کردن بریتییە لە دانپێنانی دەوڵەت بە پابەند بوون بە جێبەجێکردنی بەندەکانی ڕێککەوتننامەکەو. لە حاڵەتی پەسندکردن دەوڵەت پابەند دەبێت بە پیادەکردنی بەندەکانی ڕێککەوتننامەکەو ئەنجامدانی هەمواری گونجاو لەسەر یاسا ناوخۆییەکان تاکو لەگەڵ ڕێککەوتننامەکە بگونجێت و دابینکردنی بارودۆخی گونجاو بۆ مسۆگەرکردنی پیادەکردنی ڕێککەوتننامەکەو، پەسندکردن دەوڵەت دەخاتە باری لێپرسینەوەی نێودەوڵەتی ئەگەر پێویست بکات.

حەوتەم: بەئەندامبوون: ڕێکارێکی تایبەتە بەو دەوڵەتانەی لە ڕێککەوتننامەکە لایەن نین و بەهۆیەوە دەوڵەت ویستی خۆی دەخاتەڕوو لەسەر ئەوەی ببێتە لایەنێك لە ڕێککەوتننامەکەو، ڕێکاری بەئەندامبوون بەردەستە لەبەر ئەوەی ماوەی واژووکردن و پەسندکردن کۆتایی هاتووەو، سەرجەم ئەو ڕێکارو پابەندییانەی بەپێی پەسندکردن دەسەپێنرێن ئەوانەن بە بەتەنها بەئەندامبوون دەسەپێنرێن.

هەشتەم: یاسای نێودەوڵەتی مرۆیی: لقێکە لە لقەکانی یاسای نێودەوڵەتی گشتی و، لە کۆمەڵێك ڕێسای یاسایی پێکدێت لە کاتی ناکۆکییە چەکدارییە نێودەوڵەتی ونا نێودەوڵەتییەکان پیادە دەکرێت، ڕێساکانی ئەم یاسایە ئامانجیان پاراستنی ئەو کەسانەن کە بەشداری شەڕکردن ناکەن وەك کەسانی سڤیل و پزیشك و کارمەندانی فریاکەوتن و کەسانی پەککەوتە وەك دیلی جەنگ و نەخۆشەکان، هەروەها ئامانجێتی ئاسەواری ناکۆکییە چەکدارییەکان بەهۆی مرۆیی سنووردار بکات و. ڕێککەوتانامەکانی جنێف و پرۆتۆکۆلە دواکەوتەکانی بە بنەچەی یاسای نێودەوڵەتی مرۆیی دادەنرێن.

نۆیەم: یاسای نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤ: لقێکە لە لقەکانی یاسای نێودەوڵەتی گشتی و، بریتییە لە کۆمەڵێك ڕێککەوتننامەو پەیماننامەو دۆکیومێنت و داتای پەیوەست بە مافەکانی مرۆڤ و ئامانجیان بریتییە لە پتەوکردن و چەسپاندن و کاراکردنی پرنسیپ و بەهاکانی مافی مرۆڤ.

ماددەی دووەم:

1- دانپێنان بە شەرعی بوونی نەتەوەو تیرە ئاینییەکان لە کوردستانی عێراق و، مافیان هەیە لە ناسنامەی نەتەوەیی خۆی و مافی پاراستنی تایبەتمەندییەکانی.

2- دانپێنان بە شەرعی بوونی ئاینەکانی تر شان بە شانی ئایینی ئیسلام کە ئاینی زۆرینەی گەلی کوردستانەو، تیرە ئاینیەکان سەرجەم رێکارو شەعیرەکانی خۆیان بەو پەڕی ئازادی و ئاشکرایی و رێز لێ گرتنەوە پیادە دەکەن.

3- نابێت بەهیچ جۆرێك خراپەکاری بکرێت بە رێکارو شەعیرەو شەریعەو مەراسیمی هەر ئاینێك، یان شوێنکەوتوانی تیرەیەکی ئاینی و، سەرجەم ئەو ئاینانەی لە کوردستان بلاٌوەن، یان لە کاتی لکاندنی کوردستان بە دەوڵەتی عێراقی بلاٌوبوون، ئەوا بە ئاینی فەرمی و دانپێنراو دادەنرێن.

4- پەرستگەکان لە کوردستان بەهەموو ناوەکانیەوە خاوەنی پیرۆزیی و رێزگرتنن و، حکومەتی هەرێم دامەزراندن و ئامادە کردنیان بە شێوەیەکی شیاو لە ئەستۆ دەگرێت.

ماددەی سێیەم:

1- حکومەتی هەرێمی کوردستان داندەنێت بە مافە سیاسی و مەدەنی و رۆشنبیریی و کۆمەلاٌیەتی و ئابووری ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەتەوەیی و شوێنکەوتوانی سەرجەم ئاینەکانن.

2- ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەتەوەیی و ئاینین یەکسانی تەواویان هەیە لەگەڵ هاوولاٌتیانی کوردستان لەبەردەم یاسادا.

ماددەی چوارەم:

جیاکاریکردن لە نێوان هاوولاٌتیانی کوردستان بە شێوەیەکی گشتی و رەها لە سەرجەم کاروبارەکانی ژیان قەدەغە دەکرێت و، ئەو جیاکارییەی زیان دەگەینێت بەو کەسانەی سەر بە کەمینەکانن، کەمینەی سیاسی بن، یان کۆمەلاٌیەتی، یان رۆشنبیریی، یان ئابووری قەدەغە دەکرێت و، پێشخستن و جیاوازیکردن لەسەر هەر بنەمایەك؟، یان هۆیەك بێت وەك نەژاد، یان ئاین، یان رەنگ، یان توخم، یان بنەچەی نەتەوەیی، یان کۆمەلاٌیەتی، یان هەر پێگەیەکی تر قەدەغە دەکرێت و. هەمووان وەك یەك دەبن لە پیادەکردنی سەرجەم ماف و ئازادییەکان بەبێ هیچ کۆتێك.

ماددەی پێنجەم:

حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات لەسەر دابینکردنی بارودۆخی لەبار بۆ تواناادان بەو کەسانەی سەر بە نەژاد، یان کەمینەی ئاینین کەوا گوزارشت بکەن لە تایبەتمەندییەکانیان و پەرەپێدانی رۆشنبیری و زمان و داب و نەریت و کەلتووری میللی خۆیان.

ماددەی شەشەم:

1- حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەژادیی و ئایینیەکانن لە دانیشتوانە رەسەنەکانی هەرێم کە ناچاربوون کۆچ بکەن بەهۆی بارودۆخی

ناسروشتی بۆ دەرەوەی هەرێم، یان دەرەوەی عێراق و. سەروەت و سامانە یاساییەکانیان بۆ دەگێڕدرێتەوە بە خانووەکانی نیشتەجێبوون و زەوییە کشتوکاڵییەکانیشەوە، یان قەرەبوو دەکرێنەوە.

2- **هیچ کۆتێك نییە لەسەر گەڕانەوەی هەر هاووڵاتییەك لە دانیشتوانی ڕەسەنی هەرێم بۆ هەر ناوچەیەکی هەرێم و، هۆکارەکانی کۆچکردن، یان ئەو ماوەیەی بەسەرچووە هەر چییەك بێت و. دووبارە لە تۆمارەکانی باری کەسێتی تۆمار دەکرێنەوەو ڕەگەزنامەی عێراقیان بۆ دەگێڕدرێتەوە ئەگەر لێیان سەندرابێتەوە.**

ماددەی حەوتەم:

پێویستە ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەژادی و ئاینیەکانن لە پەرلەمانی کوردستان و لە ئەنجومەنەکانی شارەوانی و ئەنجومەنەکانی یەکە کارگێڕییەکان و ئەنجومەنەکانی ترو دەستە هەڵبژێردراوەکان بە ڕێژەیەکی دادپەروەرانەو هاوسەنگ نوێنەرایەتی بکرێن.

ماددەی هەشتەم:

1- **کەمینە نەتەوەییەکان لە کوردستاندا مافیان هەیە بە زمانی دایك بخوێنن و، حکومەتی هەرێم دامەزراندنی دامودەزگا پەروەردەییە فەرمی و تایبەتەکانی کەمینەکان بۆ خوێندن و فێربوون بە زمانە ڕەسەنەکانیان لە ئەستۆ دەگرێت.**

2- **هیچ کۆتێك، یان قەدەغەکردنێك نییە لەسەر بەکارهێنانی ئەو زمانانەی کەمینەکان پێیان قسە دەکەن، لە ڕۆژنامەگەریی و میدیاکانی تر، یان لە نامەکاریی تایبەتدا.**

3- **حکومەتی کوردستان کار دەکات لەسەر بڵاوکردنەوەو پەرەپێدان و گەشەپێدانی زمانە خۆماڵییەکان و ڕۆشنبیریی کەمینەکان و مێژووەکەیان.**

4- **تیرە ئاینیەکان مافیان هەیە ڕۆڵەکانیان فێری شەعیرەکانی ئایین بکەن لەو قوتابخانە فەرمییانەی کە تیرەکە تیایدا زۆرینەیەو، لە قوتابخانە تایبەتەکانیشدا.**

5- **غەیرە موسڵمان پابەند ناکرێت بە خوێندنی بابەتی پەروەردەی ئیسلامیی لە دامەزراوە پەروەردەییەکانی هەرێم.**

6- **پێویستە فێربوونی زمانی کوردی زمانی فەرمی هەرێم لە سەرجەم قوتابخانەو پەیمانگەو زانکۆو دامەزراوە پەروەردەییەکانی تر لە کوردستان ئەنجام بدرێت.**

ماددەی نۆیەم:

1- **پێویستە سەرجەم دانیشتوانە ڕەسەنە بەزۆر ڕاگوێزراوەکان بەهۆکاری ڕەگەز پەرستی، لە پارێزگاکانی کەرکوك و موسڵ و دیالە بۆ ناوچەی نیشتەجێبوونی ڕەسەنی خۆیان بگەڕێندرێنەوە، هەڵبەتە لە**

نێوانیشیاندا هاووڵاتی ئاشووری و کلدان و تورکمان و کوردە ئێزیدیەکان و، دەبێت قەرەبوو بکرێنەوە بەرامبەر ئەو زیانەی لە ئەنجامی راگواستنی زۆرەکی پێیان گەیشتووە.

2- پێویستە ئەوانەی لە لایەن رژێم و حکومەتە عێراقیەکان هێنراون بە مەبەستی نیشتەجێبوون لەو پارێزگایانەی باسکراون بۆ گۆڕینی واقیعی نەتەوەیی، یان دیمۆگرافی، بۆ ناوچەی نیشتەجێبوونی رەسەنی خۆیان بگەڕێندرێنەوە.

3- حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات بۆ پارێزگاری کردن لە کۆمەڵگەبوونە دانیشتوانیەکانی کەمینە نەتەوەیی و ئاینیەکان و، گۆڕینی مۆرکی نەتەوەیی یان ئاینی ئەم کۆمەڵگەبوونانە قەدەغە دەکات.

ماددەی دەیەم:

کەمینە نەتەوەیی و ئاینییەکانی کوردستان مافیان هەیە بەشداری بکەن لەو بڕیارانەی پەیوەستن پێیانەوەو مافیان هەیە لە بەشداریکردن لە ژیانی سیاسی گشتی و ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیریی.

ماددەی یازدەم:

ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەژادیی و ئاینییەکانن مافیان هەیە کۆمەڵەو سەندیکاو یەکێتی و یانەو سەنتەری رۆشنبیریی و کۆمەڵایەتی تایبەت بە خۆیان بەپێی یاسا دابمەزرێنن و، مافیان هەیە رۆشنبیریی تایبەت بەخۆیان پیادە بکەن و گەشەی پێ بدەن.

ماددەی دوازدەم:

کەمینە نەژادیی و ئاینییەکان مافیان هەیە لە وەرگرتنی پشووی سەرباری تایبەت بە بۆنە نەتەوەیی و ئاینییەکانیان، ئەو بۆنانەش لەو ناوچانەی کەمینە نەتەوەیی، یان ئاینییەکە زۆرینەی دانیشتوان پێکدێنن ئەوا بە فەرمی دادەنرێن.

ماددەی سێزدەم:

1- ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەتەوەیی و ئاینییەکانن مافیان هەیە لەدایکبووەکانی خۆیان لە نێرینەو مێینە بە ناوی گوزارشتکار لە نەژادی نەتەوەیی، یان ئاینی ناو بنێن بە مەرجێك بۆ سەربەرزی منداڵ، یان بەهای مرۆیی ریسواکار نەبێت.

2- حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات لەسەر پاراستنی ناوی ناوچەو ناودارانی رەسەن بە زمانی کەمینەکان.

3- ئەو پێگەو ناوچە رەسەنانەی ناویان لە لایەن حکومەتە عێراقیە پێشووەکان بە مەبەستی تەعریبکردن بە هەموو شێوازەکانی گۆڕدراون دووبارە ناو دەنرێنەوە.

ماددەی چواردەم:

حکومەتی هەرێمی کوردستان دان دەنێت بۆ کەمینە نەژادی و ئاینییەکان بە سەرجەم ئەو مافانەی لە جاڕنامەی مافەکانی ئەو کەسانەی سەر بە کەمینەی نەتەوەیی، یان رەگەزیی، یان کەمینەی ئاینی، یان زمانەوانیدا هاتوون، کە بە بڕیاری کۆمەڵەی گشتی (135/74) لە رێکەوتی 18/ دیسمەمبەر/ 1992 دا بڕیاری لەسەر دراوە.

ماددەی پازدەم:

حکومەتی هەرێمی کوردستان پابەند بوونی بە رێککەوتننامەی نێودەوڵەتی نەهێشتنی سەرجەم جۆرەکانی جیاکاری رەگەزپەرستی ساڵی 1965و رێککەوتننامەی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەروەردەو زانست و رۆشنبیریی بۆ بەرەنگاربوونەوەی جیاکاری لە بواری فێرکردندا، رادەگەیەنێت.

ماددەی شازدەم:

پیادە کردنی ئەو مافانەی لەم لائیحەیەدا هاتوون پیادە کردنی سەرجەم هاووڵاتیانی هەرێم و ئەوانەی نێشتەجێنە تیایدا بۆ مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییە دانپێنراوەکان، پێشێل ناکات.

هۆیە پێویستکارەکان

لە روانگەی پراکتیکەوە لە جیهاندا هیچ وڵاتێك نییە کەمینەیەك، چ نەتەوەیی، یان رەگەزیی، یان ئاینی، یان زمانەوانی، یان هی تر، یا زیاتری نەبێت و. وڵاتانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقیا هیچ بەدەرێکیان نییە. بەڵام سەرەڕای بوونی چەندین کەمینەی جۆراوجۆر لە ناوچەکەداو، ئەوانەی سەر بەم کەمینانەن چ هاووڵاتی بن، یان کۆچبەری ناسەقامگیر بن، ئەوا زۆرینەی وڵاتانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقیا هەژارن لە رووی بوونی یاساو سیاسەتی گونجاو لەم بوارەداو. زۆربەی جارانیش ئەم کەمینانە ملکەچی کۆت و پێشێلکاری مافەکانیان دەبن. ئامانجی پرۆژە یاسای پێشنیارکراو بریتیە لە:

1- پاراستنی بوونی کەمینەکان، لە نێوانیشیدا پاراستنی سەلامەتی جەستەییان و قەدەغە کردنی جینۆساید (کۆمەڵ کوژی).

2- پاراستن و پتەوکردنی ناسنامەی رۆشنبیریی و کۆمەڵایەتی، لە نێوانیشیدا مافی تاکە کەسەکان لە هەڵبژاردنی هەر یەك لە کۆمەڵە نەژادی، یان زمانەوانیی، یان ئاینییەکان کە ویستی ئەوان دەیەوێت پێیەوە بناسرێن و، مافی ئەم کۆمەڵانە لە جەخت کردن لە ناسنامەی بەکۆمەڵیان و پاراستنی و رەتکردنەوەی لەخۆگرتنی بە زۆرەکی.

3- مسۆگەرکردنی کارایی جیاکاری نەکردن و یەکسانی، لە نێوانیشیدا دانانی سنوورێك بۆ جیاکاری بەرنامە بۆ دارێژراو.

4- مسۆگەرکردنی بەشداری تاکەکانی کەمینەکان بە شێوەیەکی کارا لە ژیانی گشتیدا، بە تایبەتیش لەوەی پەیوەستە بەو بڕیارانەی کاریگەری هەیە لەسەریان. زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو دکتۆرە ڤالاً.

بەڕێز د.ڤالاً فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان عێراق

ب/ ڕاپۆرتی لێژنەکان دەربارەی هەردوو پرۆژە یاسای (پاراستنی مافی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئایینیەکان لە هەرێمی کوردستان عێراق) و (ڕێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان عێراق)

هەردوو لیژنەی (کاروباری یاسایی) و لیژنەی (مافی مرۆڤ) لە ڕێکەوتی دووشەممە 22ی بەفرانباری کوردی بەرامبەر ڕۆژی 2015/1/12ی زایینی کۆبوونەوە بۆ تاوتوێکردنی هەردوو پرۆژە یاسای (پاراستنی مافی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینی و تیرە ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستان عێراق) کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوەو بۆ لیژنە پەیوەندارەکان ڕەوانەکراوەو لە دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (دەستپێك) لە ڕێکەوتی 2014/9/3و یاسای (ڕێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان عێراق)، کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوەو بۆ لیژنە پەیوەندارەکان ڕەوانەکراوەو لە دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (2) لە ڕێکەوتی 2014/9/23، لە دوای گفتوگۆو تاوتوێکردن هەردوو لێژنەکە گەیشتنە ئەمانەی خوارەوە:

ناونیشانی پرۆژەکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

(ڕێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان عێراق)

بەشی یەکەم

مادده (1):

مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژەو زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: حکومەت: حکومەتی هەرێمی کوردستان.

دووەم: پێکهاتەکان: کۆمەڵە نەتەوەییەکان (تورکمان و کلدانی سریانی ئاشووری و ئەرمەن) و ئایینیەکان (مەسیحی و ئێزیدی و سابیئەو کاکەیی و هی دیکە) کە لە کوردستان عێراق دەژین.

مادده (2):

حوكمەكانی ئەم یاسایە بەسەر گشت هاوولاَتیانی كوردستان □ عێراق كە خۆیان بە ئەندام لەم پێكهاتانە دەزانن كە زۆرینە پێك ناهێنن پیادە دەكرێت.

مادده (3):

ئامانجی ئەم یاسایە بریتیە لە رێكخستنی پیادەكردنی پێكهاتەكان لە كوردستانی عێراق سەرباری مافە دەستوورییەكانیان بۆ مافە سیاسی و مەدەنی و كارگێڕی و رۆشنبیری و فێركاری و ئاینی و ئابوورییەكان بەپێی یاسا ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەكانەوە.

بەشی دووەم

مادده (4):

دەسەلاَتەكانی هەرێمی كوردستان □ عێراق یەكسانی تەواو و كاریگەر بۆ گشت هاوولاَتیانی كوردستان □ عێراق مسۆگەر دەكات.

یەكەم: حكومەت مافی یەكسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، رۆشنبیری، كۆمەلاَیەتی و ئابووری لە رێگەی یاساو سیاسەتی كاریگەر بۆ ئەو تاكەی سەر بە پێكهاتەیەكە مسۆگەر دەكات، هەروەها مافی بەشداری كردنیان لە وەرگرتنی ئەو بڕیارانەی تایبەتە بەخۆیان مسۆگەر دەكات.

دووەم: سەرجەم شێوەكانی جیاكاری دژی هەر پێكهاتەیەك لە پێكهاتە نەتەوەیی، یان نەژادی، یان زمانەوانی، یان رۆشنبیری، یان ئاینی، یان مەزهەبی گەلی كوردستان □ عێراق قەدەغە دەكرێت و بەپێچەوانەشی یاسا سزای لەسەر دەدات.

سێیەم: قەدەغە كردنی هەر بانگەشەیەكی ئاینی، یان راگەیاندن، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و قین، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوەو پەراوێزخستن، كەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوانی بینا كرا بێت.

چوارەم: رێگەگرتن لە هەر رەفتارێك، یان هەر سیاسەتێكی نەرێنی كەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی رەسەنی ئەو ناوچانەی پێكهاتەیەكی دیاریكراو تیایدا نیشتەجێن و، رێگەگرتن لە هەر بەخاوەنبوونێك كەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانكاری دیمۆگرافی بۆ مۆركی مێژوویی و شارستانیەتی ناوچەیەكی دیاریكراو، بەهەر هۆیەك بێت و لەژێر هەر پاساوێك بێت.

پێنجەم: چارەسەركردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لەسەر ناوچەكانی هەر پێكهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەكە بۆ حاڵەتی پێش روودانی زێدەڕۆییەكە و، نەهێشتنی ئەو ئاسەوارو پاشماوانەی بوونەتە، یان دەبنە هۆی

گۆڕانكاری دیمۆگرافی، یان قەرەبووكردنەوەیان بە قەرەبووەكی خوازەیی (مجازی) لە حاڵەتی ئەستەمی گەڕاندنەوەی بارەكە بۆ حاڵەتی پێشووی.

شەشەم: لەكاتی دیاریكردنی سنووری یەكە كارگێڕییەكان و بازنەكانی هەڵبژاردن و، لە كاتی دانانی پلانی گەشەپێدانی ئابووری و پەرەپێدانی كۆمەڵگەكانی نیشتەجێبوونی شارەدێ و لادێ، هەروەها پاراستنی ژینگە، حكومەت بارودۆخی خۆجێی، پەیوەندی كۆمەڵایەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەكان و نەریتە چەسپاوەكانی پێكهاتەكانی ئەو ناوچانە، لەبەرچاو دەگرێت.

حەوتەم: حكومەت كار دەكات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو كەسانەی سەر بە پێكهاتەكانن و لەوانەی پێشتر دانیشتوانی هەرێم بوون و ناچاری كۆچكردن بوون و لەگەڵ مسۆگەر كردنی مافەكانیان.

هەشتەم:

1- حكومەت پابەند دەبێت بەتوانا بەخشین بە رۆڵەكانی پێكهاتەكان بۆ پارێزگاری كردن لە زمانی دایك، لە رێگەی مسۆگەر كردنی رێگەكانی فێربوونیان و رۆشنبیربوون و بەڕێوەبردنی كەناڵی راگەیاندنی تایبەت بەخۆیان.

2- حكومەت كردنەوەی بەشی تایبەت بە زمانە نەتەوەییەكانی پێكهاتەكان لە زانكۆكانی كوردستان و، دامەزراندنی كۆڕی زانستی زمانەوانی تایبەت بەخۆیان بەپێی پێویستی، مسۆگەر دەكات.

مادده (5):

یەكەم: هەر تاكێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی، یان ئاینی خۆی دیاری بكات و ئەندامبوونی بە پێكهاتەیەكی دیاریكراو ببەستێتەوە، ئەم مافەش تەنها تایبەتە بە تاكە كەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسەنێتەوە، چونكە مافێكی نەشیاوە بۆ رەفتار پێكردن.

دووەم: هەر پێكهاتەیەك و بە یەكسانی لەگەڵ زۆرینە بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتییەكانی بە ئازادی بیركردنەوە، ئازادی رادەربڕین، دەزگاكانی راگەیاندن، ئازادی كۆبوونەوەو دامەزراندنی كۆمەڵەو رابیتەكان و، ئازادی پیادە كردنی بیرو باوەڕی ئاینیشەوە، پیادە بكات، و حكومەت پابەند دەبێت بە پاڵپشتیكردن و چاودێریكردنی ئەم پیادەكارییانە بەشێوەیەكی یەكسان لەنێوان پێكهاتەكان بەپێی یاسا بەركارەكان.

سێیەم: هەر پێكهاتەیەك مافی گوزارشتكردنی هەیە لە رۆشنبیری و نەریتەكانی خۆی و، حكومەت پابەند دەبێت بەپاراستنی كلتووری رۆشنبیری و ئاینی پێكهاتەكان.

چوارەم: ئەو تاكانەی سەر بە پێكهاتەیەكی دیاریكراون، بۆیان هەیە ناوەكانیان بەویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن و، ناوی سیمبول، یان كەسایەتییە مێژووییە گرنگەكانیان، یان رووداوی گرنگ كە بەسەریاندا تێپەڕیوە بەكار بهێنن و، ناونانی شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنی دیكە لە ناوچەكانیان.

پێنجەم: پێکهاتەکان مافیان هەیە لە پشووی تایبەت بەخۆیان بەبۆنە نەتەوەیی و ئاینییەکان و ئەم بۆنانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن.

شەشەم: ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەکانن مافیان هەیە لە بەکارهێنانی زمان و نووسینی تایبەت بەخۆیان و بەشێوەیەکی ئازادانەو، بەپێی یاسا بەرکارەکان.

حەوتەم: پێکهاتەکان، مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکانی یاسادانان و جێبەجێکردنی هەرێم بەپێی یاسا بەرکارەکان.

مادده (6):

دەستەو رێکخراوو نوێنەرانی پێکهاتەکان و خانەکانی پەرستن مافی هاوبەندی و گەیاندنی پەیوەندی رۆشنبیری و فێرکاری و کۆمەلأیەتی و پەرەپێدانیان هەیە لەگەڵ ئەوانەی لە تایبەتمەندی ئەتنی، یان ئاینی و نەتەوەیی لە ناوەوەو دەرەوەدا هاوبەشن لەگەڵیانداو، لە حاڵەتی هەڵسانی حکومەت بە بەستنی پرۆتۆکۆلاتی نێودەوڵەتی، یان هەرێمیی دەبێت بەشداری کردنی پێکهاتەکان تیایاندا مسۆگەر بکات.

مادده (7):

بۆ مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان، ئەوا سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان و سەرۆکی ئەنجومەنە خۆجێییەکان لەوانە دەبێت کە نوێنەرایەتی زۆرینەی دانیشتوان دەکات لە یەکە کارگێڕییەکە بەپێی یاسا بەرکارەکان.

بەشی سێیەم

مادده (8):

پێویستە لەسەر پێکهاتەکان و ئەو ئەندامانەی سەر بە ئەوانن لە کاتی پیادە کردنی ئەو مافانەی لەم یاسایەدا هاتوون رێزی مافی کەسانی دیکە بگرن.

مادده (9):

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.

مادده (10):

پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

مادده (11):

ئەم یاسایە لە رێکەوتی بلأوبوونەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

هۆیە پێویستکارەکان

لەبەر ئەوەی کوردستان عێراق دەوڵەمەندە بە هەمەجۆری نەتەوەیی و ئاینی و زمانەوانی و لەپێناو ڕێکخستنی مافی ئەو پێکهاتانەی تێدا پێکەوە دەژین و مسۆگەر کردنی پیادە کردنیان بۆ ئەو ماف و ئازادییانەی لە پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی پەیوەندار بە مافەکانی مرۆڤەوە هاتوون و، وەك گەرەنتیەك بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ هاوولاتی کوردستانیی بەپێی پرەنسیپی هاوولاتیبوون بەچاوپۆشین لە جیاوازی ئەندامبوونیان و، لەپێناو چەسپاندنی گیانی ڕێزگرتن و لێبووردەیی و یەکتر قەبوڵکردن لەنێوان پێکهاتەکاندا، ئەوا ئەم یاسایە دەرچوێندرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، داوا لە بەڕێزتان دەکەم لەبەر بوونی دوو پرۆژە یاساو، لەبەر بوونی تەوصیاتی تایبەت لەلایەن پێکهاتەکان خۆیان و لەبەر بوونی چەند مولاحەزاتێك لەلایەن دەستەی مافەکانی مرۆڤ، ئەوە جگە لە راپۆرتی سەنتەری توێژینەوە، داوا لە بەڕێزتان دەکەین کە راپۆرتی لیژنەی هاوبەش ببێت بە ئەساس بۆ دەنگدان لەسەری، لە هەمان کاتیشدا داوا لە بەڕێزتان دەکەین کە هەردوو ئەندامی لیژنەی یاسایی بەڕێز مونا خان و بەڕێز لینا خان کە دەورێکی باڵایان هەبووە لە داڕشتنی ماددەکانی ئەو یاسایەدا بفەرموون بۆ سەر مەنصە بۆ تاوتوێ کردنی بابەتەکە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئەم دوو بەڕێزە خاتوو (مونا) و خاتوو (لینا) بفەرموون بۆ سەر مەنەصە، ئەوە دەخەینە دەنگەوە کە راپۆرتی هاوبەشی هەردوولیژنەی یاسایی و لیژنەی مافەکانی مرۆڤ ببێتە بنەما بۆ گفتو گۆ، کێ لە گەڵیەتی؟، (61) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، کەس نییە دژی بێت، کەوا تە پە سەند کرا، فەرموون لە ناو نیشانەوە بیخوێننەوە بۆئەوەی بیخەینە گفتو گۆیەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناو نیشانی پڕۆژەکە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێنرێتەوە:

ڕێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان - عێراق.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ناو نیشان؟، کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پێشنیار دکم کو (هەرێم) بێتە لابرن، ڕێکخستنا مافێت پێکهاتەیا ل کوردستان - عێراق، ژ بەر هندێ پرانیا ڤان پێکهاتا بتایبەتی خوشك و برایێت مە کوردێن (ئێزدی) ل (شنگال) و دەورو بەرێت (مۆسڵ)، واتە ئەو دێ ژڤێ یاسایێ بێ بەهر بن، هەروەسا گەلەك ژ خویشك و برایێت تورکمان و مەسیحی ژی ژدەرڤەی سنوورێن هەرێما کوردستانێ نە، ئەز پێشنیار دکم بۆ لیژنا قانونی کو ئەوان گەلەك حەساسیەتا هەی ب عێراقێ و گرێدانا هەرێمێ ب عێراقێ ڤە، هەمی بەڵگەنامێت مێژوویی و جوگرافی ڤێ چەندێ دسەلمینن کو

ئەو جهێن ناكۆكی لسەر بەشەكن ژ كورد ستانێ، بەس بۆ هندێ كو خوين نەئێت ڕشتن ئەڤێن هە بشێوازەكێ دیموكراسی ب گفتو گۆ ودانوستاندن بێن چارەسەر كرن ئێدی ئەو ناڤ بۆ هات دیتن ل گۆڕ دەستوورێ عێراقێ، لێ ئەڤرۆكە پشتی كو (1000) هەزار و چەند پێشمەرگەێن قەهرەمان شەهید بووین و بسەدان خەڵك هاتینە دەربەدەر كرن پشتی جینۆسایدا (ئێزدیا) ل (8/30) ئێدی ئەز تشتەكێ گەلەك زێدە دبینم ئەو حەساسییەتا مە زێدە بناڤێ عێراقێ ڤە بت، بێگۆمان ئەڤە ل پڕانیا وەلاتێن فیدرال دێتە پیادەكرن ل بریتانیا، ل كەنەدا، ل وەلاتێن دی، ئەو هەرێما كو سەر بوی وەلاتی ڤە هەتا دپەرلەمانێ خوەدا ئالایێ وی وەلاتی هەڵنا كرن بتنێ ژدەرڤە هەڵد كر ئەز پێشنیار دكم ژدەستەكا سەرۆكاتیا هەرێمێ ژی نەك ڕێز نەگرتنە ڕێز گرتن ل عێراقێ ئەگەر ئەم جودا ژی ببین دیسان برێكێن دیموكراسی و برایەتی، لێ پێویست ناكت دگەل هەر ئالایەكێ ل كوردستانێ دهۆلا پەرلەمانیدا ئالایەكێ عێراقێ ژی بێتە هەڵكرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیریا مە بۆ هەمی مافێن پێكهاتەیا بتایبەتی ئەوێن دڤێ یاسایێ دا هاتین ئەم ژی دگەل ڤی ناڤ و نیشانینە براستی وشا (هەرێم) بێتە لابرن ڕێكخستنا مافێت پێكهاتەیا ل كوردستانێ ژبەر دوو ئەگەرێن سەرەكی ئێك: ماددا (2) بەحس دكەت (لە حوكمەكانی ئەم یاسایەدا لەسەرگشت هاوولاتیانی كوردستان)، لێرە دا مادام گۆتیە هاوولاتێن كوردستانێ دەبێت ناو نیشانیش بگونجێت هەتا دماددا (3) ژی دا بەحس ل هندێ دكەتن كو بەحسێ هاوڵاتێت كوردستانێ عێراقێ دكەت نەك هەرێما كوردستانێ ئەڤە خاڵەك، خاڵا دووێ ئەم ژی دگەل وێ ڕەئیێ نە براستی كو پراندیا ڤان پێكهاتەیا یێت نەتەوەیی و ئاینی ل ناو چێن كوردستانی یێن ژدەرڤەی ئیدارا هەرێما كوردستانێ نە كو لژێر ماددا (140) دانە هەتا ژی (كەركووكێ) بگرە و (شنگال) و (باشیك) و (شێخان) و چەندین ناوچێن دی، ژبەر هندێ ئەم دووپات دكەینە ڤە ئەڤ ناڤ و نیشانە بێتە گهۆڕین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باش، سوپاس، كاك یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو وشە بێنە ئیزافە كرن ل وی ناڤ و نیشانی ببێت (ڕێكخستنی مافی پێكهاتەكانی نەتەوەیی و ئاینی لە كوردستان عێراق)، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك ناظم فەرموو.

بەڕێز ناظم کبیر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا من ژی دوو پێشنیارێت هەین، پشتگیری برادەران دکەم، یەك: رێکخستنی مافی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینیەکان و (هەرێم) ژی لا بدرێت بلا بێت (پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینیەکان لە کوردستان عێراق)، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشەن سوپاس، کاك رابون فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ناوەکە دوو پێشنیارم هەیە یەکێکیان ئەوەیە، هەموو یاسایەك کە دەر دەکرێت لە پەرلەمان یان دەزگای تەشریعی بۆ رێکخستنی بابەتێکە، یەعنی یاسا بۆ رێکخستنی بابەتێکە، بۆیە وشەی (رێکخستن) بەزیاد دەزانم یەکسەر مافی پێکهاتەکان رێکخستنەکە لابرێت، سەبارەت بە (کوردستان عێراق)، (هەرێم) لابرێت لەبەرئەوەی لە هەردوو یاساکە لە بنەڕەتەوە لە خۆلی پێشووش دا کە پێشنیار کراوە ئاماژەیەکی گرینگ و ئاراستەیەکی گرینگ بۆ ئەو خوشك و برای پێکهاتە جیاوازەکانە لە ناوچەکانی کە لە ماددەی (140)ی دەستووری عێراقدا ئاماژەی بۆ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو نجاة فەرموو.

بەڕێز نجاە محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخفتنێت من هاتنە گۆتن ژلایێ بەڕێز (علی هالۆ)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دکتۆر سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پاڵپشتی قسەکانی کاك (رابون) دەکەم، بکرێتە (حمایة حقوق)، چونکە ئەوەی لەو یاسایەدا هاتووە هەر هەمووی پێدانی مافە، تەنزیم دەبێت ماف و ئەرك بێتن، بەڵام ئەو باسی ئەرکی تێدا نییە هەر هەمووی پێدانی مافی ئەو مکەویناتانەیە شتی باشە پێمان باشە، بەڵام عینوانەکەی با بکرێتە (حمایة

حقوق المكونات) لەبەرئەوەی ئەگەر تەنزیم بێتن، تەنزیم بەدەستێك ماف دانە و بەدەستێکیش ئەرکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان چی تێبینیەکتان هەیە؟، خاتوو دکتۆرە ڤالآ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاتر لە (3) کەس پێشنیاری کرد کە (هەرێم) هەڵبگیرێتن، ئێمەش لە لیژنە پەیوەندیدارەکان موتەفقین لەسەر ئەوەی کە (هەرێم) لە ناو نیشانی یاساکە هەڵبگیرێتن و، (2) کەسیش پێشنیاری کرد کە نەتەوەیی و ئاینیش زیاد بکرێتن بۆ عینوانەکە، ئێمە تەعریفمان کردووە لە ماددەی (1)م هەر بۆ خۆی خسوسیەتی یاساکە تەنیا بۆ پێکهاتەی نەتەوەیی و پێکهاتەی ئاینییە، بۆیە کە تەعریف کراوە لە ماددەی (1)م ئەوە شەرت نییە لە ناو عینوانەکەدا هەبێتن و، باس لە بابەتی ڕێکخستن کرا لەگەڵ حیمایەت کردن، لیژنە پەیوەندیدارەکان لەسەرئەوە ڕێککەوتن کە بکەین بە (پاراستنی مافی پێکهاتەکان)، واتە (حمایة حقوق المكونات).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کەواتە بیخوێننەوە بۆئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناو نیشانی پڕۆژەکە دوای پێشنیاری بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (پاراستنی مافی پێکهاتەکان لە کوردستان عێراق)،

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵیەتی؟، (55) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (2) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، فەرموون ماددەی (1)م.

بەڕێز د.ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی (1)م ماددەی (1)م مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژە و زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: حکومەت: حکومەتی هەرێمی کوردستان.

دووەم: پێکهاتەکان: کۆمەڵە نەتەوەییەکان (تورکمان و کلدانی و سریانی و ئاشوری و ئەرمەن و ئاینیەکان مەسیحی و ئێزدی و صابیئە و کاکەیی و هی دیکە کەلە کوردستان عێراق دەژین).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی (1)م با ناوەکانی خۆیان بنووسن.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتو گۆ دەکەن لەسەر ماددەی (1)م (قادر ئۆتمان، خلف احمد، سەرکەوت سەرحەد، سراج شێخ احمد، نجاة محمد، فرحان جوهر، ناظم کبیر، بێستوون فائق، ئایدن معروف، وحیدە یاقۆ، محمد سعدالدین، سروود سلیم، یروانت نیسان).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (1) بڕگەی (2)م، پێشنیار دەکەم کە (ئاین و ئاینزاکان بێت) راستە ئاینزاکان یان مەزهەبەکانیش بە شێکن لە ئاینەکان، بەڵام بنووسرێت ئاین و ئاینزاکان و، پێشنیار دەکەم کە ئاینی (زەردەشتیش) تۆمار بکرێت راستە دەوترێت هی دیکە هەموو ئەو ئاینانەش دەگرێتەوە کە ناویان نەهاتووە، بەڵام بە تەئکیدی لە چوار چێوەی کۆمەڵگای کوردستانی عێراق زەردەشتیەکانیش هەن ئامارێکمان لەبەر دەستدا نییە کە ڕێژەکانیان چەندە، بەڵام بوونیان هەیە و، من پێموایە کە ئێمە وامان ناو نیشانی قانونەکە چەسپاند کە کوردستانی عێراق بێت، کە کوردستانی عێراق سبەی کە گرفتی ئەو ناوچانە نەما لەو ناوچانە عەرەبیش بوونی هەیە، کاتێ عەرەبیش بوونی هەیە راستە عەرەب لە عێراقدا زۆرینەیە کە من حەز ناکەم باس لە کەمینە و زۆرینە بکەم پێکهاتەکان بە کەمینە ناو ببەم، بەلام لە چوار چێوەی کۆمەڵگای کوردستانی عێراق سبەی ئەوانیش ژمارەکانیان کەم دەبێتەوە، بۆیە ڕێژەیان لەبەرامبەر ڕێژەی کورد کەم دەبێتەوە بۆ ئەوەی یاساکەش جیاکاری و هەڵاواردنی تێدا نەبێت، سبەی وا تەفسیر نەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دکتۆر سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو تێبینیم هەیە لە سەر بڕگەی (2)، من داوا دەکەم وای لێ بکرێت (المکونات) تەبیعی نەصی عەرەبیەکە لای منە، ئەگەر لیژنەی قانونی دیقەت بدەن، (المکونات هي مجموعة قومية التي لا تشکل الاکثرية و هم الترکمان و السریان و الاشور و الارمن والدينية، المسيحية والايزدية و الى اخره)، کەوا تە ماددەی (2)م نەمینێتن، ماددەی (2)م تێکەڵکێش بکرێتن لە گەڵ ماددەی (1)م ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم (وغیرها) تەبیعی لەم یاسایە، لەم بڕگەیە جێی گونجاو نییە لێرەدا هەبێت، لەبەر ئەوەی دەرگا واڵا دەکات بۆ داهاتوو چەندین گرووپی دیکە، چەندین کەسایەتی دیکە، کە دەڵێ (وغیرها) منیش قەومیە مە،

منيش دينم، منيش کەسايەتيمە وەکو دين دەبێت هەق و مافم پێبدرێتن، جا لێرە ئێمە ياسا دادەڕێژين ياساش دەبێت خاڵ لەسەر حروف دابنرێتن، ديار بکرێت ئەو مکەويناتانە ئاينى و قەومى کێنە؟، لێرە بە ياسا ڕێك بخرێ و ديار بکرێ ئەگەر ديار نەکرێت دەرگا والآ کردنە سبەينێ چەندين کەس و لايەنى ديکە دەڵێن ئێمەش دينين و ئێمەش قەومين، لێرەدا باسى (بەهائى)ش نەکراوە باسى (زەردەشتى)ش نەکراوە، لێرە من وا تەسەور دەکەم زەردەشتيش لەو ڕۆژانە ئيعلانى خۆيان کردووە لەوانەيە ببێتە گرفتێك بۆمان و، بەهائيش حزوريان هەيە، وجوديان هەيە لە کوردستان، من داوا لە ليژنەى ياسايى دەکەم ئەگەر پێدا چوونەوە بکات، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکى پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك بێستوون فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق:

بەڕێز سەرۆکى پەرلەمان.

پشتگيرى قسەکانى کاك (قادر ئۆتمان) دەکەم لە مەسەلەى پێکهاتە نەتەوەييەکان، بێگۆمان (انشاء الله) پشت بە خوا کە ناوچە کوردستانييە جێ ناکۆکەکان گەڕانەوە بۆ سەر هەرێمى کوردستان کۆمەڵێك پێکهاتەى تر لەوێ هەن کە لێرە ناوەکانيان نە هاتووە، بۆ ئەوەى ئەم ياسايە جارێکى تر تەعديل نەکرێتەوە لە کاتى گەڕانەوەى ئەوانە، من پێشنيار دەکەم وەکو کاك (قادر) وتى لە کۆمەڵەى نەتەوەييەکان تورکمان و کلدانى سريانى ئاشوورى و ئەرمەنى و (ئەوانى ديکەشى) بۆ زياد بکرێت تەبيعيە ناويان نە هێنين، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئايدن فەرموو.

بەڕێز ئايدن معروف:

بەڕێز سەرۆکى پەرلەمان.

لە ماددەى (1)م لە بڕگەى (2)م دا کە تێدا پێناسەى پێکهاتەکان کراوە، دەستەواژەى پێکهاتە بە شێوەى کۆ (المکونات) ئاماژەى پێ کراوە لە ڕووى داڕشتنى ياساييدا باشتر وايە بەشێوەى تاك ئەم دەستەواژەيە ئاماژەى پێ بکرێت و، بڕگەکە دووبارە بەم شێوەيە تەنزيم بکرێت (پێکهاتە کۆمەڵە نەتەوەييەکان تورکمان و کلدان و سريان و ئاشوورى و ئەرمەن و، کۆمەڵە ئاينييەکان مەسيحى و ئێزدى و صابيئە و کاکەيى و ئەوانى ديکە) دواتر تەواوى ياسايەکە بەو شێوەيە چاك بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو نجاة فەرموو.

بەڕێزنجاە محمد:

بەڕێز سەرۆکى پەرلەمان.

من ژى هەمان پێشنيارا هەى، بڕگا (2) وشا (ئاينزاکان) لێ بێتە زێدەکرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك خلف فەرموو.

بەڕێز خلف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە کاك (قادر) تەبەنی کرد سەبارەت بە زیاد کردنی ناوی ئاینەکان ئاینی زەردەشتییەکان و، هەروەها مادام (هەرێم) مان لە بابەتە کە کردەوە بوو بە کوردستان عێراق، بۆ پاراستنی ماڤ پێکهاتەکان ئەوەی کە کاك (بێستوون) گوتی هی تری بۆ زیاد بکرێت و، لەسەر بابەتی ئاینزاکان ئێمە لەبەرئەوەی کوردانی (فەیلی)مان هەیە، کوردە فەیلیەکان دەزانم ئاینەکەیان ئاینی ئیسلامە، بەڵام ئاینزاکەیان جیاوازە لە ئاینزای سونی کە زۆرینەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان پەیڕەوی ئاینزای سونی دەکەن، بۆیە گرینگە لە ناو ناوەکاندا کە باسی (کاکەیی) و ئەوانە کراوە لە ئاینزاکاندا کوردە فەیلیەکانیشی بۆ ئیزافە بکرێت، چونکە زۆربەی هەرە زۆری مەراسیمە ئاینییەکانیان کە پەیڕەوی دەکەن جیاوازە لە ئاینزای سونی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك فەرحان فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە قسەکانی کاك (قادر) و (شێخ سراج) و کاك (بێستوون) و (نجاة) خان و کاك (خلف) دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو وحیدە فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی (2)م دبێژیت کە لە کوردستان عێراق دەژین، یەعنی ئەم وەکو عەرەب ژی ل عێراقێ دژین، مەفروزە بێژین هاووڵاتێن کوردستانینە نە لە عێراق دەژین، لە عێراق دەژین غێر مەعنا یە مافێ هاووڵاتی بۆمە نادەتن ل ڤێرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دکتۆر هەورامان فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شریف ((هەورامان گەچێنەیی)):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە گەڵ بەڕێز (رابوون) دا پێشنیازێکمان هەیە، بەم چە شنەیە، پێ شنیازەکەی هەردووکما نە، ماددەی (1)م بڕ گەی (2)م پێکها تەکان بەم جۆرە بـ ێت (هەموو پێکها تە نەتەوەیـ یەکان جـگە لە کورد، هەموو پێکهاتە ئاینییەکان جگە لە موسڵمانی سونە).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك ناظم فەرموو.

بەڕێز ناظم کبیر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگری ئەو بەڕیزانە دەکەم دەربارەی ئاینزاکان ز یاد بکر ێت، دوو ئاینی زەردە شت، سێ پێ شنیار دە کەم پێکهاتەی شەبەکیش لەبەر چاو بگیرێت لە ناو ئەمەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك سەرکەوت فەرموو.

بەڕێز سەرکەوت سەرحەد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بە نیسبەت ماددەی (2) (پێکهاتەکان کۆمەڵە نەتەوەییەکان تورکمان و کلدان و سریانی و ئا شووری و ئەر مەن و ئاینـ یەکانی مە سیحی و ئـ ێزدی و صابیئی و کا کەیی)، کاکەیـ یەکان لە ئایـ نەکان، ئاینە کەیان یار سانییە، یەعنی پێویـ ست دە کات کا کەیی یار سانیش لە پاڵ بنوو سرێت، چونکە ئاینی کاکەیـ یەکان یارسانییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێنا سەکان یە کەم حکو مەت، حکو مەتی هەرێمی کورد ستان، پێکها تەکان، پێکها تە نەتەوەیـ یەکان و ئاینییەکان، یەعنی لە جیاتی کۆمەڵە پێکهاتە بکرێت گونجاوتر دەبێتن، چونکە کۆمەڵە وەکو مەجموعە یە، بەڵام لێرە نەتەوە و چەندین ئاین هەیە، بۆیە پێکهاتەکان، پێکهاتە نەتەوەییەکان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سروود فەرموو.

بەڕێز سروود سليم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو مولاحەزەم هەیە، مولاحەزەی یەكەم ئەوەیە (صابئە) بكرێت (الصابئة المندائية)، عادەتەن دیانەتەكە وەهایە (الصابئة المندائية)، دەبێت ئیزافە بكرێت قانونییەن جوانتر و ڕێك و پێك ترە، مولا حەزەی دووەم پرسیارم هەیە لە لیژنەی یاسایی كە دەڵێت (هی دیكە)، یەعنی مەقسەدتان چیە لە (هی دیكە)؟، یەعنی ئەگەر پێكهاتەی ئاینی دیكە هەیە ئەو موصتەڵحەی (دیكە) كەم كردنەوەیە لە قیمەتی ئەوان ئەگەر هەیە با بنووسن هەموویان لێرە، ئەگەر نییە با (هی دیكە) لا بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك پروانت فەرموو.

بەڕێز پروانت نيسان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ل هەموو جها صابیئە (الصابئة المندائية)، دێتە تەعریف كرن نەك بەس (صابئە) و، ناڤێ مـكەویناتا یێت ئاینی بن یان دینی بن ل كوردستانێ خاسەتەن زەردەشتی بێتە نڤێساندن و، پیشتەڤانیا كاك (قادر) و كاك (سراج) و دكتۆر (سروود) دكەم، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەكان ڕای ئێوە چیە لەسەر ڕای ئەندامانی پەرلەمان؟، كاك رابون فەرموو.

بەڕێز رابون توفيق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببوورە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان من دەستم هەڵبڕیوە بۆ ناو نووسین دیارە لە بیرتان چوو بینووسن ئەگەر فرسەتم بدەن.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

هەموو ناوەكان خوێنرایەوە فەرموو.

بەڕێز رابون توفيق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەئكید لە جەوهەری قسەكانی كاك (مەلا هەورامان) دەكەمەوە، بەڵام شەرحیشی دەكەم، لە هەموو دونیا مافی ئەوەی كە ئێمە لە كوردستان پێی دەڵێین پێكهاتەكان لە بنەڕەت دا وشەی (ئەقەلیات) بەكار دێت، بەڵام لە كوردستان وشەكە دەنگدانەوەیەكی سلبی هەیە ڕەزامەندیە كە وشەی (پێكهاتە) بەكار دێنین، لە پێكهاتە مەبەستمان چیە؟، لە پێكهاتە مەبەستمان هەموومان ئەقەلیاتێكە لە كەوانەوەیەكدا كە ئێمە ڕێككەوتووین پێكهاتە بەكاربێنین، كە ئەكسەریە نییە ئینجا ئەو پێكهاتەیە نەتەوەیی بێت یان ئاینی بێت، لە كوردستان هەموو پێكهاتە نەتەوەییەكان مەبەستە جگە لە (كورد)، بۆیە دەرگا لەسەر ئەوە دادەخەین

مەبەستمان كێیەو هەموو ئەو ناوانە ریز بكەین لە موسڵمانەكان و ئاینیش دا لە كورد ستان و شەی ئاین و ئاینزای بۆ زیاد بكرێت، بەس مەبەستمان چییە لە هەموو ئەوانەی كە هەڵگری ئاین یان ئاینزا یەكن جگە لە موسڵمانی سونە كە لە كوردستان ئەكسەریەن، كەواتە من تەئكید دەكەمەوە، پێشنیار دەكەم بابەتە كە وای لێ بێت، پێنا سەكە وای لێ بێت، پێكها تە كۆمە ڵە نەتەوەیی یەكان لە كەوا نەدا بنوو سرێت (هەموو پێكها تە نەتەوەیی یەكان جگە لە كورد)، لە ئەوەی تری شدا بنوو سرێت ئاینەكان لە كەوا نەدا بنوو سرێت (هەموو پێكهاتە ئاین و ئاینزاكان جگە لە موسڵمانی سونە)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەكان، دكتۆرە ڤالا فەرموون.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆربەی پێشنیارەكان بەنەزەری ئیعتیبار وەرگیرا، بەڵام داوا لە بەڕێزتان دەكەین چەند دەقەیەكمان بدەنێ بۆ داڕشتنەوەی ماددەكە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، فەرموون، دكتۆر سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی تكا دەكەم كەلیمەی (شیعە) و (سونە) نەخەنە ناو یاساكە لەبەر ئەوەی كوردستان هەم شیعەی تێدایە و هەم سونەی تێدایە، تكا تان لێ دەكەم با تەفریقە دروست نەبێتن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

با بزانین ڕای لیژنە پەیوەندیدارەكان بە چی دەگات.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشی (1)م ماددەی (1)م دوای وەرگرتنی ڕاو پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان هەردوو لیژنەكە بەم شێوەیە دایان ڕشتەوە (مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژە و زاراوانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە):

1- حكومەت: حكومەتی هەرێمی كوردستان عێراق.

2- پێكهاتەكان: كۆمەڵە نەتەوەییەكان توركمان و كلدانی و سریانی و ئاشووری و ئەرمەن و، كۆمەڵە ئاین و ئاینزاكان مەسیحی و ئێزدی و صابیئەی مەندائی و كاكەیی و شەبەك و فەیلی و زەردەشتی و هی دیكە كە هاووڵاتی كوردستان عێراقن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێنرا یەوە؟، (48) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژ یەتی؟، کەس نی یە دژی بێت؟، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (2)م.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (2)م حوکمەکانی ئەم یاسایە بەسەر گشت هاووڵاتیانی کوردستانی عێراق کە خۆ یان بە ئە ندام لەم پێکهاتانە دەزانن کە زۆرینە پێك ناهێنن پیادە دەکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ ئەم ئەندام پەرلەمانانە گفتوگۆ دەکەن لەسەر ماددەی دووەم، ﴿ قادر ئۆتمان، سەرکەوت سرحد، خلف احمد، رابوون توفيق، ايوب عبدالله، ئايدن معروف، محمد سعدالدين، يروانت نيسان، وحيدە ياقو، سروود سليم﴾.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئایدن فەرموو،

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی دووەم دا، لە کۆتایی ماددەدا هاتووە کە خۆیان بە ئەندام لەم پێکهاتانە دەزانن کە زۆرینە پێك ناهێنن، پیادە دەکرێت، لێرەدا پێمان وایە بەکارهێنانی دەستەواژەی زۆرینە لەو ماددە یەدا بە شێوەیەکی شاراوە ئاماژە پێکراوە بۆ کەمینە پێکهاتەکانی تر، ئێمە وەکو نەتەوەی تورکمان پێکهاتە یەکی ئەسا سین لە عێراق و هەرێمی کوردستان، دەستەواژەی کەمینە بە شێوەیەکی ڕەها ڕەتی دەکەین و قبول ناکەین، شایانی باسە دەستەواژەی ﴿المکونات﴾ لە بڕگەی دووەم، لە ماددەی یەکەم، پرۆژە یاساکە پێناسە کراوە، بۆیە پێویست ناکات دووبارە لە ماددەی دووەم پێناسە بکرێت، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین ماددەی دووەم، بەو شێوەیە دووبارە ڕێك بخرێت و حوکمی ئەم یاسایە لەسەر گشت هاووڵاتیانی کوردستانی عێراق پیادە دەکرێت کە خۆیان بە ئەندام لە پێکهاتەیەکی گەلی کوردستان دەزانن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە موناقەشەی بەندەکەی پێشوو کاك ﴿د. سراج﴾ ئاماژەی بۆ کرد، بەس حەزم نەکرد کات زۆرتر بگرم، هەمان ڕەئیم هەیە و ئەو بەندە پێویست ناکات، یاسا بە خۆی ڕوونیکردووە لەسەر کێ جێ بە جێ دەکرێت؟ بۆیە پێشنیار دەکەم ئەو ماددەیە هەڵبگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێموایە ئەو یاسایە بۆیە دەقنوس دەکرێت بۆ پێکهاتەکانە، پێویست ناکات ئاماژەی پێ بدرێت، بەڵام پێ شنیار دە کەم لا ببر ێت و ئە گەر وە کو خۆ شی بمێنێ تەوە داوا دە کەم بەو شێوەیە دابڕێژرێ تەوە، حوک مەکانی ئەم یا سایە، بە سەر گ شت هاووڵاتـ یانی کورد ستانی ع ێراق کە سەر بە پێکهاتە یەك لە پێکهاتەکانی کوردستانن پیادە دەکرێت، لەبەرئەوە پێموایە بەکارهێنانی ئەو دەستەواژەیە وشەی ئەندام بۆ رێکخستنی سیاسییە، خۆ ئەوانە پارتی سیاسی و رێکخراوی سیاسی نین، پێکهاتەی نەتەوەیی یان ئاینین کە جیاوازیان هەیە لە چوارچێوەی پێکهاتەی هەرێمی کوردستانی عێراق، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. سراج فەرموو،

بەڕێز د. سراج احمد حەمەدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان رای ﴿کاك رابوون﴾م هەیە، سوپاس،

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ایوب فەرموو،

بەڕێز ایوب عبداللە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێم وایە ئەندام بوون لە کوردستان وا رەچاو کراوە کە ئارەزوومەندانەیە و بۆ رێکخراوە سیا سی و مەدەنی و پێشەییەکان بەکار هاتووە، بۆ یە پێم با شە کە وا بنوو سرێتەوە کە ﴿حوکمەکانی ئەم یا سایە بەسەر گشت هاووڵاتیانی کوردستانی عێراق کە سەر بەو پێکهاتانەن﴾، پشتگیری رای ﴿کاك ئایدن﴾ دەکەم، مادام باسی پێکهاتەمان کردووە پێویست ناکات باسی زۆرینە و کەمینە بکەین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد فەرموو،

بەڕێز محمد سعدالدین انور:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی یا ساکە د یارە بۆ پێکها تەکان ئا مادەکراوە و لە ماددەی سێیەم ئامانجەکە شی د یارە، بۆ یە م نیش پشتگیری ئەوبەڕێزانە دەکەم، ماددەی دووەم لا ببرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس،کاك یروانت فەرموو،

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری ﴿کاك رابون و کاك سراج و کاك محمد﴾ دەکەم، ئەو مادده بهێتە راکرن و ئەگەر نەهاتە راکرن پشتگیری ﴿کاك ئایدن﴾ دەکەم کە ﴿کلمة التی لا تشکل اکثریت﴾ راببیت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سەرکەوت فەرموو،

بەڕێز سەرکەوت سەرحەد خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە گشتی برادەران باسی ئەوەیان کرد، گشت هاووڵاتییانی کوردستان کە خۆیان بە ئەندامواتە دام و دەزگاکانی حزبی و حکومی بەکار دێت، پێویست دەکات بگۆترێت کە خۆیان بە کەسێك یان بەشێك لەو پێکهاتانە دەزانێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وحیدە خان فەرموو،

بەڕێز وحیدە یاقۆ هرمز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دبێژم کە زۆرینەی پێك نائینن، چونکی گەلەك جها زۆرینەنە و لە هەمی جهان زۆرینە پێك ناهێن، پشتگیری ﴿کاك سراج و کاك رابوون﴾ دکەم، چونکی ئەو مادده زێدەیە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سروود فەرموو،

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، قسەکانم کرا،

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خلف فەرموو،

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من ﴿کاك قادر﴾ کردی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان؟

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند دەقەیەکمان دەوێت بۆ داڕشتنی راو و پێشنیارەکانی ئەندامان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، نوقتەی نیزامی کاك رابوون؟

بەڕێز رابون توفيق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەمە بخەنە دەنگدان کە بمێنێت یان نەمێنێت؟ کەواتە ئەگەر نەمێنێت پێویستی بە داڕشتن نییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

با رەئی لیژنە پەیوەندیدارەکان وەربگرین، دوایی دەیخەینە دەنگدان.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پێشنیار کرا دەمجکردنی بوو لەگەڵ ماددەی یەکەم نەك هەلگرتنی، بەڵام لەبەر ئەوەی دەمجمان نەکرد لەگەڵ ماددەی یەکەم، بۆیە پێویستە ماددەی دووەم بمێنێتەوە بە وەرگرتنی پێشنیاری ئەندامان، لیژنە پەیوەندیدارەکان ماددەی دووەم بەم شێوەیە دادەڕێژنەوە، ماددەی دووەم، حوکمەکانی ئەم یاسایە بەسەر گشت هاوڵاتیانی کوردستان عێراق کە لەو پێکهاتانەنن پیادە دەکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵێدایە کە بەم شێوەیە خویندرایەوە؟ ﴿43﴾ لەگەڵێدایە، کێ لەگەڵێدا نییە، کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم، ئامانج لەم یاسایە بریتییە لە رێکخستنی پیادەکردنی پێکهاتەکان لە کوردستان-عێراق سەرباری مافە دەستوورییەکانیان بۆ مافی سیاسی و مەدەنی و کارگێڕی و رۆشنبیری و فێرکاری و ئاینی و ئابوورییەکان بە پێی یاسا ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێت؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆ دەكەن لەسەر ماددەی سێیەم، ﴿سراج احمد، قادر ئۆتمان، بێگەرد تاڵەبانی، صالح فەقێ، نجات محمد، رابوون توفیق، ایوب عبدالله، بەهزاد دەرویش، یعقوب گورگیس، ئایدن معروف، سروود سلیم، شكریە اسماعیل﴾.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك یعقوب فەرموو،

بەڕێز یعقوب گۆرگیس یاقۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم، ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستن و رێكخستن، ﴿پاراستن﴾ لێرە زێدە بكەن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناوەروكی ئەو ماددەیە پێویستە لە ﴿اسباب موجبە﴾ ئاماژە پێبكرێت و رێك بخرێتەوە، بۆیە من پێموایە ئەو ماددەیە زیادە و پێویستە لابرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك سراج فەرموو،

بەڕێز د. سراج احمد حەمەدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو تێبینیم هەیە، یەكەم، لێرە خەبەری جوملەكە مەحزوفە، ئەگەر بە دیقەت گوێی بدەینێ دەڵێت ﴿یهدف هذا القانون الى تنظیم ممارسة مكونات﴾، ئاخر تەنزیم و مومارسەی چی؟ خاص بهم، باسی مافەكانی نەكردووە، دەبێت لێرە جوملەك مەحفوزە دەبێت دیار بكرێت، دووەم، قسەی ﴿كاك رابوون﴾ تەئید دەكەم دەبێت بچێتە ﴿اسباب موجبە﴾ لێرە زیادەیە و جێی ناكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لە قسەكانی ﴿كاك رابوون﴾ دەكەم، ئەمە زیادەیە، پێویستە لە هۆیە پێویستكارییەكان جێ بكرێتەوە، بەڵام لە حاڵەتی مانەوەی، پێم وایە پێویستە لە بری بریتییە لە رێكخستنی پیادەكردن،

بنووسرێت ﴿ئامانج لەو یاسایە پاراستنی مافی پێکهاتەکان و پیادەکردنێتی﴾ و مافی سیاسی لابرێت، لەبەرئەوەی هەموو هاووڵاتیانی کوردستان و ئەوانەی هەڵگری رەگەزنامەی عێراقین کە تاکو ئێستا بەداخەوە، هەموومان مافە سیاسییەکانمان وەك یەك دابین کراوە لە خۆپاڵاوتن و موشارکەی سیاسی و دروستکردنی پارتی سیاسی و هەموو ئەمانە، بەڵام بۆ جیاوازی رۆشنبیری و ئاینی و ئابووری بە هۆی جیاوازی پێکهاتەی کۆمەڵگا و جیاوازی لە خەسڵەت و تایبەتمەندی کۆمەڵگا بە رای من واریدە، بەڵام مافی سیاسی لابرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، نجاة خان فەرموو،

بەڕێز نجاة محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم ماددێ سێیێ ب ڤی رەنگی بیت، ﴿ئامانجی ئەم یاسایی بریتییە لە پارێزگاری کردن و دەستەبەر کردن و رێکخستن و پیادەکردنی پێکهاتەکان لە کوردستانی عێرق سەرباری مافە دەستوورییەکان بۆ مافە سیاسی و مەدەنی و کارگێڕی و رۆشنبیری و ئاینی و کۆمەڵایەتی و فێرکاری بهێتە زیاد کرن، ئابوورییەکان بە پێی یاسای نیودەولەتییەکان بەرجەستە دەکات، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ایوب فەرموو،

بەڕێز ایوب عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری رای ﴿کاك رابوون و کاك قادر﴾ دەکەم، مادام باس لە ئامانج دەکات دەکرێت لە هۆکارە پێویستەکان جێگای بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئایدن فەرموو،

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی سێیەم، بۆ مافە سیاسی و مەدەنی و کارگێڕی و رۆشنبیری لە پێش مافە سیاسی و مافی نەتەوایەتی زیاد بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سروود فەرموو.

بەڕێز سرووود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم کە وشەی ﴿پاراستن﴾ زیاد بکرێت پێش ڕێکخستن، ببێتە پاراستن و ڕێکخستنی و پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم کە کۆمەڵایەتی زیاد بکرێت و پشتیوانی قسەی ﴿کاک ئایدن﴾ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک بەهزاد فەرموو،

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئامانج دیارە تەئکید لە ناوەرۆکێ دکەت، ناونیشان و ﴿اسباب موجبە﴾، ئامانج بمینت هی ئیشکال دروست نابیت ل ڤێ ماددێ دا، من پێ باشە ب ڤی شێوەی بهێتە ڕێکخستن، ﴿ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستنی مافە سیاسی و مەدەنی و کارگێڕی و ڕۆشنبیری و فێرکاری و ئاینی و ئابووریێن پێکهاتەکان بە پێی یاسای ناوخۆیی نێودەوڵەتی و قووڵتر کردنی بنەماییێن پێکەوە ژیانێ ل کوردستانێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بێگەردخان فەرموو،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە رای ﴿کاک رابوون و کاک قادر﴾ دەکەم، پێمەوایە ئەمە بچێتە هۆیەکانی دەرچوواندن، ئەگەر لەشوێنی خۆشی بمێنێت پێشنیار دەکەم، لەبەر ئەوەی لە رووی ڕێزمانییەوە ناتەواوی هەیە، کە دەڵێت ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە ڕێکخستنی پیادەکردنی پێکهاتەکان، پێموایە دەبێت بکرێتە ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستنی مافی پێکهاتەکان لە کوردستانی عێراق تا کۆتایی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شکریە فەرموو،

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە بچێتە هۆیەکانی دەرچوواندن و ئەگەر دەمێنێتەوە بەم شێوازەی لێ بکرێتەوە، ﴿ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە ڕێکخستن و دەستەبەرکردنی مافی پێکهاتەکان﴾، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاک صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێم وایە هەموو ئەوانەی لەو مادەیە هاتووە یان دووبارەیە یان زیادە، بەشێکی چەسپاندنی پاراستنی مافی پێکهاتەکان هەر پشتگیری لەو رایە دەکەم لە هۆکارەکان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رای لیژنە پەیوەندیدارەکان، فەرموو د. ڤالا،

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاتر لە ﴿سێ﴾ کەس پێشنیاری کرد کە ئامانجی یاساکە ببێت بە ﴿اسباب موجبە﴾ی یاساکە، بۆیە داوا لە بەڕێزتان دەکەین کە ئەو پێشنیارە بخرێتە دەنگدان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ لەگەڵێدایە لە دەمج کردنی ماددەی سێ و هۆیە پێویستەکان، کێ لەگەڵێدایە؟ ﴿47﴾کەس لەگەڵێدایە، کێ لەگەڵێدا نییە؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، دوایی لە هۆلی پێویستکارەکان سیاغە دەکرێت، ماددەی چوار،

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم دەبێتەسێیەم،

بەشی دووەم

مادده (4) دەبێتە مادده (3):

دەسەلأتەکانی هەرێمی کوردستان عێراق یەکسانی تەواو و کاریگەر بۆ پێکهاتەکان مسۆگەر دەکات:

یەکەم: حکومەت مافی یەکسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی و رۆشنبیری و کۆمەلأیەتی و ئابووری لە رێگای یاساو سیاسەتی کاریگەر بۆ ئەو تاکەی سەر بە پێکهاتەکەیە مسۆگەر دەکات، هەروەها مافی بەشداری کردنیان لە وەرگرتنی ئەو بڕیارانەی تایبەتە بە خۆیان مسۆگەر دەکات. **دووەم:** سەرجەم شێوەکانی جیاکاری دژی هەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکانی کوردستانی عێراق قەدەغە دەکرێت و سەرپێچیکار سزا دەدرێت بەپێی یاسا بەرکارەکان.

سێیەم: قەدەغە کردنی هەر بانگەشەیەکی ئاینی، یان سیاسی، یان راگەیاندن، کۆمەڵی، یان تاکی، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و کینە، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوەو پەراوێزخستن، کەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوەانی بینا کرا بێت.

چوارەم: رێگە گرتن لە هەر رەفتارێك، یان هەر سیاسەتێکی نەرێنی کەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی رەسەنی ئەو ناوچانەی پێکهاتەیەکی دیاریکراو تێدا نیشتەجێن و، رێگە گرتن لە هەر بەخاوەن بوونێك

کەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی بۆ مۆرکی مێژوویی و شارستانی ناوچەیەکی دیاریکراو، بەهەر هۆیەك بێت، لەژێر هەر پاساوێك بێت.

پێنجەم: چارەسەرکردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لەسەر ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێش روودانی زێدەڕۆییەکە، نەهێشتنی ئەو ئاسەوارو پاشماوانەی بوونەتە، یان دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی، یان قەرەبوو کردنەوەیان لە حاڵەتی ئاستەمی گەڕانەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێشووی.

شەشەم: لەکاتی دیاریکردنی سنووری یەکە کارگێڕییەکان و بازنەکانی هەڵبژاردن و لە کاتی دانانی پلانی گەشە پێدانی ئابووری و پەرەپێدانی کۆمەڵگەکانی نیشتەجێبوونی شارەدێ و لادێیی، هەروەها پاراستنی ژینگە، حکومەت بارودۆخی خۆجێیی و پەیوەندییە کۆمەلأیەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەکان و نەریتە چەسپاوەکانی پێکهاتەکانی ئەو ناوچەیە لەبەر چاو دەگرێت.

حەوتەم: حکومەت کار دەکات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو کەسانەی سەر بە پێکهاتەکانن و لەوانەی پێشتر دانیشتووی کوردستانی عێراق بوون و ناچاری کۆچ کردن بوون و مسۆگەر کردنی مافە شایستەکانیان.

هەشتەم:

1- حکومەت پابەند دەبێت بە پارێزگاری کردن لە زمانی دایك لە رێگای مسۆگەر کردنی رێگاکانی فێربوونیان و رۆشنبیر بوون و بەڕێوەبردنی کەناڵی راگەیاندنی تایبەت بە خۆیان.

2- حکومەت کردنەوەی بەشی تایبەت بە زمانە نەتەوەییەکانی پێکهاتەکان لە زانکۆکانی کوردستان و دامەزراندنی ئەکادیمیای زانستی و زمانەوانی تایبەت بەخۆیان بەپێی پێویستیان مسۆگەر دەکات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێت؟ لە وەرگێرانی دەقە عەرەبییەکە بۆ کوردییەکە هەندێك ئیشکال هەیە لە رووی رێنووس و لە رووی داڕشتنەوە، ئەمە قابیلی موناقەشەیە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف /سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمان بەڕێزانە گفتوگۆ دەکەن لەسەر ماددەی چوار، پێشتر ﴿حیات مجید﴾ ناوی خۆی نووسی بوو، ﴿قادر ئۆتمان، صالح فەقێ، امنە زکری، د. سراج احمد، هەورامان گەچێنەیی، رابوون توفیق، بەهزاد دەروێش، جوان اسماعیل، شکریە اسماعیل، یعقوب گۆرگیس، ماجد عثمان، محمد سعدالدین، سروود سلیم، یروانت نیسان﴾.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، حیات خان فەرموو.

بەڕێز حیات مجید قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جگە لەوەی بەراستی لە رووی دارشتنەوە تا رادەیەك موعەقەدییەك پێوە دیارە لە تێگەیشتن، ئەگەر موراجعەی ئەمە بكرێت خراپ نییە، لە ماددەی چوار، فەقەرەی یەكەم، كە ئێستا بوویتە ماددەی سێ، بەم شێوەیە بكرێت باشترە، ﴿پێكهاتەكان مافی دەربڕینیان هەیە لە رۆشنبیری و تەقالیدی خۆیان و پێویستە بەرگری لە هەموو پیرۆزییەكان، شوێنە پیرۆز و ئاینەكانیان بكرێت، حكومەتی هەرێم ئەركی سەرشانێتی هەموو هەوڵێك بدات بۆ پاراستن و پێشخستنی كولتووری رۆشنبیری و ئاینی و جێگە ئاینییكانی هەموو پێكهاتەكان بپارێزێت، و لە فەقەرەی حەوتەم، پێم باشە دێرێكی تری بۆ زیاد بكرێت ئەویش، ﴿دەستەبەر كردنی ژیانێكی باشتر﴾، حكومەت كار دەكات لەسەر هاندان و گەڕانەوەی ئەو كەسانەی سەر بە پێكهاتەكانن و لەوانەی پێشتر دانیشتوانی هەرێم بوون و ناچاری كۆچ كردن بوون و مسۆگەر كردنی مافەكانیان و دەستەبەر كردنی ژیانێكی شایستە تا جارێكی تر بیر لە كۆچ كردن نەكەنەوە، فەقەرەی هەشتەم، شتێكی زۆر باشە كە بەشی تایبەت بە زمان و نەتەوەو پێكهاتەكان لە زانكۆكانی كوردستاندا هەبێت، بەڵام باشتریشە ئەگەر لە مەنهەجی پەروەردەییدا بە تایبەتی لە كتێبی ﴿ماف﴾ وردتر باس لە پێكهاتەكان و مافەكانیان بكات تا رۆڵەكانی ئەم وڵاتە شارەزاییان هەبێت لەسەر پێكهاتەكان و مافەكانیان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك یعقوب فەرموو،

بەڕێز یعقوب نیسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە نەسی عەرەبی من هندەك مولاحەزە هەیە سێیەم، ﴿حضر ای دعوت﴾ سیاسییە بێتە ئیزافەكرن، فاریزە ﴿دینیة و الاعلامیة﴾ بعد الاعلامیە ﴿خاصة او عامة﴾، یەعنی تایبەت یان گشتی، ﴿سواء كان مقروءة و او مسموعة او مرئیة﴾، ئەمە لە سێیەم، پێنجەم، ﴿او تعویضهم تعویضا مجازیا﴾، مەجازیەن غەلەتە، ﴿تعویضا مجزیا﴾، مەجازی تشتەكێ دیكەیە و مەعنای تری هەیە، لە شەشەم، ﴿تاخذ الحكومة في الاعتبار الظروف المحلیة﴾، **ئەو**﴿تاخذ﴾ ببیتە ﴿تضمن الحكومة عدم تغیر الظروف المحلیة﴾، یەعنی حكومەت زامن بیت و ئەو زروفە ناهێتە گۆڕین ﴿تضمن الحكومة عدم تغیر الظروف المحلیة، العلاقات الاجتماعیة هەتا نیهایەتی جوملە، هەشتەم، ﴿تلتزم الحكومة بتمكین و دعم ابناء المكونات﴾، ئەویش زۆر پێویستە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، امنەخان فەرموو،

بەڕێز امنە زكرى سعيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ب ماددا چارێدا كۆمەڵەك بابەت يێن هاتينە بەحس كرن كو پرسيارا من ژ ليژنا ياسايى ئەوە ئەگەر هات و بۆ نموونە ماددێن برگا دوويێدا بەحسێ هندێ دكەت ئەگەر هەر جودا كارييەك دژى پێكهاتێن نەتەوەيى يان ئاينى و مەزهەبى هاتە كرن دێ هێن سزادان يان هەر جۆرە بانگەشەيەكا ئاينى راستەخۆ و نەراستەوخۆ ئەگەر هاتە كرن ئەز جۆرێ سزايا دێ چ بن؟ چونكى هيچ جۆرە ميكانيزمەكا سزادانێ دڤێ ياسايێ دا نينە، ئايا ياسايەكا تايبەت هەيە كو دێ ل گۆر ڤێ ياسايێ كار پێ هێتە كرن؟ ئەگەر نينە پێدڤى يە دڤێ ياسايێ دا ئەم جهێ وێ ڤەكەين كو دێ ئەو سزا دور چ بيت و چ رەنگ بيت، هەر برگا دوويێدا ئەز داخازێ دكەم پشتى پێكهاتا نەتەوەيى و نەژادى پەيڤا رەگەزى ژى بهێتە زێدە كرن، يەعنى هەر پێكهاتەيەك لە پێكهاتەكانى نەتەوەيى يان نەژادى و رەگەزى يان زمانەوانى ئەو ژى زێدە بيت.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك قادر ئۆتمان، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی يەك، من پێم باشە تا(هەر پێكهاتەيەك مسۆگەر دەكات)، واتە هەروەها مافی بەشداری كردن لە وەرگرتنی ئەو بڕيارانەی كە تايبەت بە خۆيان مسۆگەر دەكات لابرێت، چونكە هەر كاتێك هاو دەرفەتی ويەكسانی هەبوو، جياكاری نەبوو ئەمە پێم وايە مانايەكی بۆ نامێنێتەوە، پێويستە ليژنەی ياسايی لەسەر ئەو بڕيارانەی كە تايبەت بەخۆيانن ڕوونكردنەوە بدەن، سەبارەت بە بڕگەی چوار، ڕێگرتن لە هەر سياسەتێكی نەرێنی كە ببێتە هۆی گۆڕانكاری بارودۆخی ڕەسەنی ئەو ناوچانە، كە دەڵێت بە هەر پاساوێك بێت، بە هەر هۆيەك بێت، بەنموونە بۆ خاوەنداری، يەعنی سبەينێ ئەگەر هاووڵاتی يەكێك لەو پێكهاتانە بيەوێت خانووەكەی بفرۆشێت، دەتوانرێت ڕێگری بكرێت لە فرۆشتنی ئەو خانووە، ئەمە بەهاو نرخی خانووەكە كەم دەكاتەوە، دەكرێت تەنها لەوەدا كورتی بكەينەوە، بڵێين ئەگەر بۆ مەبەستی گۆڕانكاری يان گۆڕينی ديموگرافی بێت، نەك بە هەر هۆيەك بێت يان هەر پاساوێك بێت، كەسەكە مافی ئەوەی نييە كڕين و فرۆشتن بە نموونە: بۆ سامانی گوێزراوەو نەگوێزراوەی بكات، سەبارەت بە بڕگەی پێنجەم، چارەسەركردنی زيادەڕۆيی، هيچمان لەگەڵ زيادەڕۆيی نين، بەڵام ئەگەر زيادەڕۆيی و تەجاوز كرابێت بۆ سەر موڵكی گشتی و سامانی گشتی كراوە، دواجار پێويست ناكات كەسێك كە زيادەڕۆيی كردووە، مافی سامانی گشتی پێشێل كردووە، تۆ بێيت لەسەر سامانی گشتی قەرەبووی بكەيتەوە، بۆيە من پێشنيار دەكەم ئەم دەقە بەم شێوەيەی لێ بكرێت، چارەسەركردنی زيادەڕۆيی ئەنجام دراو لەسەر ناوچەكانی هەر پێكهاتەيەك و گەڕانەوەی بارەكە بۆ حاڵەتی پێشووی خۆی، پێش ڕوودانی زيادەڕۆييەكە و نەهێشتنی ئەو ئاسەوار و پاشماوانەی كە دەبنە هۆی گۆڕانكاری ديموگرافی لەحاڵەتی ئەستەمی گەراندنەوەی بارەكە بۆ

پێشوو، ڕێکاری یاسایی بگیرێتە بەر، بەرامبەر بەو کەسانەی کە زیادەڕۆییان کردووە، پابەند بکرێن بە قەرەبوو کردنەوەیان، چونکە ئەگەر حکومەت کردبێتی وەك هەر هاووڵاتیەکی تر، مەبەستم لە حاڵەتێکە کەشوێنەوارەکە مێژوویی بێت، ئەوە قەرەبووی دەکاتەوە، ئەگەر شەخص کردبێتی، پێویست ناکات لەسەر بودجەی گشتی قەرەبوو بکرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی شەشەم، من پێم باشە کە بازنەکانی هەڵبژاردن لاببرێت، چونکە ئەگەر سیستمی هەڵبژاردن یەك بازنەییە، ئەوکاتە کە تۆ بازنەی سەربەخۆیان بۆ دروست بکەیت ئەمە پێشێل کردنی مافی پێکهاتەکانە، ئەگەر سیستمی هەڵبژاردنیش لەسەر ئاستی پارێزگا بێت، مادام کۆتا هەیە، پێم وایە ئەمە پێویست ناکات، سەبارەت بە بڕگەی حەوتەم، من پێشنیار دەکەم لەوانەی پێشتر دانیشتووانی بنەڕەتی کە هەڵگری ڕەگەز نامە بن، یەعنی ئەمەی بۆ زیاد بکرێت، نەك هەر پێکهاتەیەك کە دانیشتووی بنەڕەتی کوردستانی عێراق نەبێت بەو هۆیەوە نەیگرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی هەشتەم، خاڵی دووەمی، تەحدید بکرێت سەبارەت بە زانکۆکانی کوردستان، یەعنی لەوێ بەمەرج بگیرێت ئەگەر ڕێژەیەکی دیاریکراو لە خوێندکارانی پێکهاتەکان بن، چونکە ناکرێت تۆ بیسەپێنیت بەسەر هەموو زانکۆکانی کوردستان، کە لێرەدا هەمان مانا نادات، بەس بەنموونە زانکۆی ڕاپەڕین، هیچ پێکهاتەیەك لەوێ نازی، تۆ ناکرێت وانەیەك زیاد بکەیت بۆ ئەو مەبەستە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی بڕگەی یەکەم باس لە تەشریعاتی فەعال دەکات، کە هەلی ڕەخساندنی بەشداری بوونی ئەو پێکهاتانە لەڕووی یاسایی و سیاسی و سەقافی و کۆمەڵایەتی ئەوانە زیاتر بکرێت، بەڵام بەڕەئی من لەو یاسایەدا فەعال تر بەوان ئەورۆ دەستبەر ناکرێت و دیارتریش نییە، جا بۆیە من پێشنیار دەکەم، بۆ زیاتر دەوڵەمەند کردنی ئەو یاسایە، یاساکە زیاتر فەعال بکرێت، هەروەکو لە بڕگەکە ناوی هاتووە، ڕێژەی بەشداری ئەو لایەنانە، بۆ نموونە بوترێت، (حسب الاستحقاق الآنتخابي) ئەوەنە بەشداریان پێ بکرێت، لەهەموو ئەو کەیانەی کە لێرە ناوی هاتووە، لەڕووی سەقافی، ئیجتماعی، یان هەر بابەتێکی ترە، ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم، بڕگەی پێنجەم باس لە چارەسەری تەجاوزات ئەکات، بەڕای من وشەی (معالجە) هەردوولا ئەگرێتەوە، هەم تەعویز هەم ئیزالە، جا بەڕای من ئەگەر (معالجە) بکرێت بە (ازالە تجاوزات) لەبەر ئەوەی باسی تەعویز ئەکات، وە ئیزالە جیاوازە، تەعویزیشی جیاوازە، کە ئیزالە هەبوو، تەعویز ئەکرێت، جا بۆیە من داوا دەکەم، تەعویز لە ئەخیری لابرێت، لەبەر ئەوەی کە وتت موعالەجە یان وتت تەجاوزات یەعنی ئیزالەو هەروەها تەعویزیش ئەگرێتەوە، چونکە دوو بابەتی لەیەك جیاوازن ناکرێت لێرە هەردووکی ناو ببرێت، بەڕەئی من تەعویز زیادەیە، بڕگەی حەوتەم، بەڕاستی هەندێ شتی دواڕۆژی تێدایە، ئەبێت زیاتر تێڕامانی تێدا بکرێت، بۆیە داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم ئەوە حەل بکەن، لێرە باس

لەوە ئەكرێت(تعمل الحكومة على تشجيع عودة الأشخاص المنتمين الى المكونات من سكان الأقليم سابقاً الذين اضطروا للهجرة وضمان حقوقهم) بەڕاستی من (ضمان حقوقهم) ئەوە وشەیەكی زۆر مەتاتیە، بكرێت بە (ضمان حقوقهم المستحقة) كێ ناڵێت ئەوان بەیانی داوای حقوقی زیاتر لە حەقی كورد و موسوڵمان و پێكهاتە سەرەكیەكان ناكەن؟، بنووسرێت (ضمان حقوقهم المستحقة) بەقەدەر خۆیان دووەمجار موكەوینات ئێستا نەماوە لێرەداو ناویان ناهێنین، هەندێ موكەوینات نەماوە كاتی خۆی لێرە بوون، باشە چۆن بتوانین ڕۆژێك ڕێگری لەوان بكرێت و نەیەنەوە، سبەی حكومەت مولزەم دەكەیت هەموو تەعویزاتیان بداتێ، ئێستاش موڵك و ئەملاكی ئەوان ئێستا هەمووی بووە بە بینایات، بووە بە كۆمەڵگای نیشتەجێبوون، بەتایبەتی داخلی هەولێر، چۆن عیلاجی ئەوانە دەكەیت؟، ئەوە كێشەیەكەو دەبێت زیاتر قەید دابندرێت بۆ ئەو نەصە مەتاتیانە، كە ئەوانە سبەی ڕۆژ ئیلزاممان نەكەن بە شتێكی تر، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك ڕابوون توفیق، لێرە نییە، مامۆستا ماجد عثمان، فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشیم لە لیژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ، كە بەڕاستی زۆر بەوردی ئەو بڕگانەیان داڕشتووە، بەڵام لە دێڕی یەكەم، دەسەڵاتەكانی حكومەتی هەرێمی كوردستان عێراق، یەكسانی تەواو كاریگەر بووە، بۆ گشت هاووڵاتیانی هەرێمی كوردستان دابین دەكات، لەڕێگەی ئەو یەكەم، دووەم، سێیەم، ئەمانە بنووسرێت، لە بەندی یەكەمیش هاتووە، كە دووجار مسۆگەر دەكات، دووبارە بووەتەوە، ئەگەر بكرێت بەیەك باشە، پشتگیری لە ڕای بەڕێز خاتوو حیاة دەكەم، كە ئەگەر بكرێت بڕگەیەكی تر ئیزافە بكرێت، بەو شێوەی كە داڕێژرابوو، یان لە بڕگەكاندا جێگای ببێتەوە، هەروەها پشتگیری لە ڕای كاك قادر ئۆتمانیش دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك محمد سعدالدین، فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدین انور:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی پشتگیری لە قسەكانی بەڕێزان یعقوب گۆرگیس، حیاة مجید، امنە زكری، قادر ئۆتمان دەكەم، جگە لە مەوزوعی زانكۆكان، دەربارەی خاڵی هەشت، بڕگەی دووەم، نووسراوە،(دامەزراندنی كۆڕی زانستی زمانەوانی تایبەت بەخۆیان، بەپێی پێویست)، لێرە ئەگەر تەماشای سیستمی هەرێمی كوردستان بكەین، لەهەرێمی كوردستان پێشتر كۆڕبەندی زانستی كوردستانی هەبوو، پاشان لە پەرلەمانی كوردستان یاسایەكی تر دەرچوو، بەناوی ئەكادیمیای كوردی، ئێمەش ئەوە پێشنیاز دەكەم كە لەجیاتی ئەوەی كۆڕی زانستی زمانەوانی تایبەت بە خۆیان) یەعنی هەر پێكهاتەیەك كۆڕی تایبەت بە خۆی دابمەزرێنێت، بنووسرێت(

دامەزراندنی ئەكادیمیای توركمانی سریانی - ئەرمەنی)هەم حكومەت بارگرانییەكی لەسەر نابێت، كە كۆڕی زانیاری بۆ هەموویان بكات، هەم مافەكانیشیان دابین دەكرێت، كە چۆن ئەكادیمیای كوردی هەیە، لە كوردستان ئەكادیمیای توركمانی سریانی ئەرمەنی) هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك بەهزاد دەروێش، فەرموو.

بەڕێز بهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددا چارێ ئێكەم، پێم باشە ئەڤ وشە بێتە ئیزافە كرن، حكومەت مافێ یەكسانی ل سەر بنەمایێ هاولاتی بوون، نازانم لیژنا یاسایی ئاگای لێیە یان نا؟ بەلێ، حكومەت مافێ یەكسانی ل سەر بنەمایێ هاولاتی بوون، لبەر چ؟ چونكی دا هەست نەكەن كو دوو جۆرە هاوولاتی هەنە دەرەجە ئێك و دەرەجە دوو، هەروەسا مە دڤێت ئایندەی هەرێما كوردستانێ كە ان شا الله ببینە خودان دەولەت سەر بنەمایێ شارستانیەتێ ئاڤا كەین دەولەتێ ل هەرێما كوردستانێ سەر ئەساسێ یەكسان بوونا هاوولاتی بوونێ ئەڤە خالا ئێكێ، خالا دی دووەم، سەرجەم شێوەكانی جیاكاری دژی پێكهاتەكان مادام هاتیە پێناسە كرن پێویست ناكەت دووبارە لێرە تەفصیل بهێتە نڤیسین، سێیەم، قەدەغە كردنی هەر بانگەشەیەكی ئاینی یان راگەیاندن راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ بۆ لێك ترازانا پێكڤە ژیانێ پێم باشە ئەڤ وشەیە بێتە ئیزافە كرن، چونكە هندەك جارا مەسەلا پێكڤە ژیانێ دهێت، ئەو وشا (رق و كینە) ئەڤ وشەیە ژی بەدیلەك بۆ بێتە دانان باشە، یا پێنجێ ژی، پێنجەم، چارەسەر كردنی زێدەرەوی ئەنجامدراو سەر ناوچەكانی هەر پێكهاتەیەك ل دویف یاسایێن بەركار ل هەرێما كوردستانێ، خالا دویماهیێ ژی پشتگیریا كاك یەعقوب دكەم كە گوتی قەرەبووی خوازەیی، یەعنی مەجازی هاتیە عەرەبی لێرە رامانا وێ موجزیە، كە ئەوان پێ رازی بن، زۆر سوپاس

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی چوار من پێم باشە، وشەی یەكسانییەكە لابرێت، بكرێت بە (دادپەروەری)، لەبەر ئەوەی مافی پێكهاتەكان لەناوچەیەكەوە بۆ ناوچەیەكی تر بەپێی زۆری و كەمی دەگۆڕێت، بۆیە دادپەروەرییەكە گونجاوترە، لە یەكسانی بۆ دابەشكارییەكی یەكسان كە ناكرێت بۆمان، هەرێمەكەش نەمێنێت، واتە (دەسەلاتەكانی كوردستان عێراق، دادپەروەری تەواوو كاریگەر بۆ گشت هاوولاتیانی كوردستان عێراق مسۆگەر دەكات)، لەخالی یەكەم دیسان یەكسانی هەیە، سەبارەت بە ماددەی پێنجەم، چارەسەركردنی زیادەڕۆیی ئەوە یاسایەكی تایبەت بە زیادەڕۆیی پێشكەش كراوە، حەقە لەوێ جێگای بكرێتەوە، نەك لێرەدا باس بكرێت، لەماددەی شەشەم، ئەوەی پەیوەندی بە پاراستنی ژینگەوە هەیە، پاراستنی ژینگە

ئەوانیش بەشێکە لە ژینگەی کوردستان، کە جیا ناکرێتەوە، کە پێم وایە ئەمە زیادە، لەخاڵی چوارەمیش، ئەوەی (یان ببێتە هۆی گۆڕانکاری)ئەوە لابرێت، کە ئامانجی گۆڕانکاری دیموگرافی بێت، سەبارەت بە ماددەی هەشتەم، لە خاڵی دووەم، ئێمە یاسای زمانە فەرمییەکان تا ڕادەیەك حەلی ئەمەی کردووە، لەگەڵ یاسای زانکۆکان ئەمە جێگای بکرێتەوە، بۆیە بەزیادی دەزانم خاڵی دووەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە جوان، فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی چوارەم، فەقەرەی یەکەم، ئیزافەیەکی لێ بکرێت، (حکومەت مافی یەکسانی هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، ڕۆشنبیری) (پەروەردەو فێرکردن) ئیزافە بکرێت، لەزمانی عەرەبیەکەش (تضمن الحكومة للفرد الذي ينتمي الى المكون حق المساواة، وتكافؤ الفرص في الحياة السياسية، والتربوية والتعليمية) ئینجا ئەوانی تر، بەنیسبەت فەقەرەی سێیەم، لەهەمان ماددە، هاوڕام لەگەڵ کاك یعقوبی کە ئیزافە بکرێت، (حظر اي دعوة دينية أو إعلامية) ئیزافە بکرێت(الخاصة او العامة مرئية او السمعية)، ماددەی هەشتەم، فەقەرەی دووەم، (تضمن الحكومة فتح اقسام) پێم وایە بکرێت بە (بعض الاقسام في جامعات كوردستان حسب امكانية وحاجة الجامعة لهذه الأقسام)ئەوە ئیزافە بکرێت، یەعنی(تضمن الحكومة فتح بعض الاقسام حسب امكانية وحاجة جامعات كوردستان) زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر سروود سلیم، فەرموو.

بەڕێز سروود سلیم مەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم پشتیگری لە قسەکانی کاك یعقوب دەکەم، بەتایبەتیش لە فەقەرەی پێنجەم دەقی عەرەبی و کوردی هاتووە مەجازییە ئەوە غەڵەتە بکرێت بە مجزی، دووەم شت تەئکید دەکەمەوە لەسەر خاڵی پێنجەم کە زیادە ڕۆیی بمێنێت وەکوخۆی، خاڵی سێیەم، بەشی دووەم، نووسراوە بەپێی پێویستی ئێمە کاتی خۆی کە لە لیژنەی یاسایی دانیشتبووین شەڕێکی باشمان کرد لەسەر ئەو بابەتە، (بەپێی پێویستی) کردمان بە (پێی پێویستیان) یەعنی لە دەقە عەرەبیەکەی هاتووە (حسب حاجاتهم) لە کوردییەکە هاتووە(بەپێی پێویستی) ئەوە مەتاتیەتی زۆری تێدایە، ئیحتمالە سبەی دوو سبەی حکومەتی پەیوەندیدار بڵێت کاکە پێویستیمان نییە، قسمی زمانی سریانی بکرێتەوە لە کۆلیژی ئاداب، بۆیە کردمان بە پێی پێیوستیان، ئەوە زۆر گرنگە بۆ ئێمە، تا هیچ مەجالی مەتاتیەتی نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو شکریە اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز شكريه اسماعيل مصطفى:

بەڕيز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایه ئامانج و ناونیشانی یاساكە ڕێكخستنی پێكهاتە نەتەوەییەكانە، نەك سزادان، بۆیە من پێم وایە لەماددەی چوارەم بڕگەی دووەم و سێیەم زیادە، چونكە ئەمانە لەیاسای سزادان و یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆرو ئەحكامەكانی ماددەكانی ئەم دوو یاسایە ئەمانە هاتووە، بۆچی لێرەدا دووبارە ببێتەوە، بەنیسبەت خاڵی هەشت ماددەی دووەم، پێم وایە ئەمە تۆزێك ئەستەمە، حكومەت پێی جێبەجێ ناكرێت، بۆیە پێم وایە لەخاڵی هەشتەم، بڕگەی دووەم لابىرێت، تەنها پاڵپشتی كاك محمد سعدالدين دەكەم، بۆردیان بۆ دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك يروانت نيسان، فەرموو.

بەڕێز يروانت نيسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەكەم پشتگیریا كاك يعقوب دكەم خاسەتەن فەقەرا سێی و پێنج و خوێشكا خۆ ئامینایێ و كاك محمدی و دكتۆر سرودی بزەبت ئەڤێ فەقەرێ، و من دڤێت ئەز بێژم فەقەرەك دی لێ زێدە بيت (عند استحداث ای وحده إدارية جديدة فى مناطقهم يأخذ رأيهم بأخذ اعتبار) هندەك جارا وەحدێت ئیداری يێت دهێنە ئیستیحداس كرن بێ رەئیا مەنتەقێ ئەو ژی مەشاكیل بۆ مە ژێ چێ دبن، و سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا دانیشتنەكەمان كۆتایی پێ دێنین تا سەعات (3)، جاری خواتان لەگەڵ...

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان دانیشتنەكەمان بەناوی گەلی كوردستان دەست پێ دەكەینەوە، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، ژمارەی دانیشتن(9) ڕۆژی دانیشتن(21/4/ 2015) بەردەوام دەبین لەتەوەری یەكەمی بەرنامەی كار كە بریتیە لە گفوگۆكردنی پرۆژەی مافەكانی پێكهاتە نەتەوەیی و ئاینی و تیرە ئاینییەكان لەهەرێمی كوردستان عێراق، بەپێی ماددەكانی (72- 74 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان، ئێستا لیژنە پەیوەندیدارەكان دەقی ماددەی (3)ی پرۆژە یاساكەیان ئامادە كردووە بۆ ئەوەی بیخوێننەوە، تا دوایی بیخەینە دەنگدانەوە، ماددەی چوار كە بووە بە ماددەی سێیەم، فەرموون.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشی دووەم

ماددە (3): دوای وەرگرتنی پێشنیارەكان و داڕشتنەوەی لەلایەن لیژنە هاوبەشەكانەوە بەم شێوەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

ماددە (4) دەبێتە ماددە (3):

دەسەڵاتەكانی هەرێمی كوردستان عێراق یەكسانی تەواو و كاریگەر بۆ پێكهاتەكان مسۆگەر دەكات:

یەكەم: حكومەت مافی یەكسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، رۆشنبیری، كۆمەڵایەتی و ئابووری لە رێگای یاساو سیاسەتی كاریگەر بۆ ئەو تاكەی سەر بە پێكهاتەكەیە مسۆگەر دەكات، هەروەها مافی بەشداری كردنیان لە وەرگرتنی ئەو بڕیارانەی تایبەتە بە خۆیان مسۆگەر دەكات.

دووەم: سەرجەم شێوەكانی جیاكاری دژی هەر پێكهاتەیەك لە پێكهاتەكانی كوردستانی عێراق قەدەغە دەكرێت و سەرپێچیكار سزا دەدرێت بەپێی یاسا بەركارەكان.

سێیەم: قەدەغە كردنی هەر بانگەشەیەكی ئاینی، یان سیاسی، یان راگەیاندن، كۆمەڵی، یان تاكی، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و كینە، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوەو پەراوێزخستن، كەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوانی بینا كرا بێت.

چوارەم: رێگە گرتن لە هەر رەفتارێك، یان هەر سیاسەتێكی نەرێنی كەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی رەسەنی ئەو ناوچانەی پێكهاتەیەكی دیاریكراو تێدا نیشتەجێن و، رێگە گرتن لە هەر بەخاوەن بوونێك كەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانكاری دیمۆگرافی بۆ مۆركی مێژوویی و شارستانی ناوچەیەكی دیاریكراو، بەهەر هۆیەك بێت، لەژێر هەر پاساوێك بێت.

پێنجەم: چارەسەرکردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لەسەر ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێش روودانی زێدەڕۆییەکە، نەهێشتنی ئەو ئاسەوارو پاشماوانەی بوونەتە، یان دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی، یان قەرەبوو کردنەوەیان لە حاڵەتی ئاستەمی گەڕانەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێشووی.

شەشەم: لەکاتی دیاریکردنی سنووری یەکە کارگێڕییەکان و بازنەکانی هەڵبژاردن و لە کاتی دانانی پلانی گەشە پێدانی ئابووری و پەرەپێدانی کۆمەڵگەکانی نیشتەجێبوونی شارەدێ و لادێیی، هەروەها پاراستنی ژینگە، حکومەت بارودۆخی خۆجێیی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەکان و نەریتە چەسپاوەکانی پێکهاتەکانی ئەو ناوچەیە لەبەر چاو دەگرێت.

حەوتەم: حکومەت کار دەکات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو کەسانەی سەر بە پێکهاتەکانن و لەوانەی پێشتر دانیشتووی کوردستانی عێراق بوون و ناچاری کۆچ کردن بوون و مسۆگەر کردنی مافە شایستەکانیان.

هەشتەم:

1- حکومەت پابەند دەبێت بە پارێزگاری کردن لە زمانی دایك لە رێگای مسۆگەر کردنی رێگاکانی فێربوونیان و رۆشنبیر بوون و بەڕێوەبردنی کەناڵی راگەیاندنی تایبەت بە خۆیان.

2- حکومەت کردنەوەی بەشی تایبەت بە زمانە نەتەوەییەکانی پێکهاتەکان لە زانکۆکانی کوردستان و دامەزراندنی ئەکادیمیای زانستی و زمانەوانی تایبەت بەخۆیان بەپێی پێویستیان مسۆگەر دەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، ئەم ماددە یە (67) کەس لەگەڵدا یە، ئێستا کێی لەگەڵدا نییە؟، (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددە (5):

یەکەم: هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی خۆی دیاری بکات و ئەندامبوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو ببەستێتەوە، ئەم مافەش تەنها تایبەتە بە تاکەکەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسەنێتەوە چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رەفتار پێکردن.

دووەم: هەر پێکهاتەیەك و بەیەکسانی لەگەڵ زۆرینە بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی بە ئازادی بیرکردنەوە، ئازادی رادەربڕین، دەزگاکانی راگەیاندن، ئازادی کۆبوونەوەو دامەزراندنی کۆمەڵەو رابیتەکان، و ئازادی پیادەکردنی بیروباوەڕی ئاینیشەوە، پیادە بکات، و حکومەت پابەند دەبێت بە پاڵپشتیکردن و چاودێریکردنی ئەم پیادەکارییانە بەشێوەیەکی یەکسان لە نێوان پێکهاتەکان بەپێی یاسا بەرکارەکان.

سێیەم: هەر پێکهاتەیەك مافی گوزارشتکردنی هەیە لە رۆشنبیری و نەریتەکانی خۆی، وە حکومەت پابەند دەبێت بەپاراستنی کلتوری رۆشنبیری و ئایینی پێکهاتەکان.

چوارەم: ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەیەکی دیاریکراون، بۆیان هەیە ناوەکانیان بەویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن، وە ناوی سمبول یان کەسایەتییە مێژووییە گرنگەکانیان یان ڕووداو گرنگ کە بەسەریاندا تێپەڕیوە بەکار بهێنن، وە ناونانی شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنی دیکە لە ناوچەکانیان.

پێنجەم: پێکهاتەکان مافیان هەیە لە پشووی تایبەت بەخۆیان بەبۆنە نەتەوەیی و ئاینیەکان و ئەم بۆنانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن.

شەشەم: ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەکانن مافیان هەیە لە بەکارهێنانی زمان و نووسینی تایبەت بەخۆیان و بەشێوەیەکی ئازادانە، و بەپێی یاسا بەرکارەکان.

حەوتەم: پێکهاتەکان، مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکانی یاسادانان و جێبەجێکردنی هەرێم بەپێی یاسا بەرکارەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە، با ناوی بنووسین، فەرموو کاك فخرالدین.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف(سکرتێری پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت قسە لەسەر ماددەکە بکەن(حیات مجید، قادر ئۆتمان، ئاواز جەنگی، صالح فەقێ، ئەنەس محمد، سیراج شێخ احمد، نجات محمد، ڕابوون تۆفیق، ابوبکر هەڵەدنی، شکریە اسماعیل، حاجی کاروان، شوان قەڵادزەیی، ئایدن معروف، غریب مصطفی، ماجد عثمان، سرود سلیم، یروانت نیسان، امنە زکری، محمد علی).....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو حیاة فەرموو.

بەڕێز حیاة مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرێزان لە ماددەی چوارەمدا، ماددەی پێنج کە ئێستا بۆتە ماددەی چوار، لە فەقەرەی یەکەمدا، بەڕێزان، کێشەی ناسنامە یەکێکە لەو کێشانەی کە پێکهاتەکان هەیانە، تاوەکو ئێستاش لە بڕگەی ئایندا لەسەر ناسنامەی کاکەییەکان کە پێویستە بنووسرێت کاکەیی، تاوەکو ئێستا بە موسڵمان تۆمارکراون و ئەوە یەکێکە لە کێشەکانی ناسنامە، هیوادارم لەو فەقەرەیەدا جەخت بکرێتە سەر ئەو بڕگەیە و بە گرنگ وەربگیرێت بۆ ئەوەی پێکهاتەکان، بۆ ئەوەی ئاین و ئاینزاکان ناوی دینەکەی خۆیان بنووسرێت کە

کاکەییەکانن، کە تاوەکو ئێستا بە موسڵمان ناویان تۆمارکراوە، هەروەها پێشنیاری زیادکردنی برگەیەك دەکەم ئەویش پاراستنی ئەمن ئاسایشی پێکهاتەکان مسۆگەر بکرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پێشنیاری ماددەیەکی تر دەکەم دوای ماددەی چوار ببێتە ماددەی پێنج، پێشنیاری ئەوە ماددەیە دەکەم بۆ پێکهێنانی ئەنجومەنێکی راوێژکاری، یاخود نووسینگەیەکی راوێژکاری، یان لیژنەیەك هەر ناوێکی لێ بنرێت کە پێك بێت لە نوێنەری پێکهاتەکان و گرێدراوبێت بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە، ئەم لیژنەیە موشاوەریە رێکبخرێت لە کار و بەرپرسیاریەتیدا، بە پێی پەیڕەوێکی تایبەت لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بێتە دەرکردن و کاری ئەنجومەن بۆ وەرگرتنی بیر و رای پێکهاتەکان لەسەر تەشریع و پرۆگرام سیاسەتی گشتیی و مافی گەیاندن و پێزانین بۆ لایەنی پەیوەندیدار بە پێی یاسا، جا پێشنیاری زیادکردنی ئەو ماددەیە دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو وحیدە فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقۆ هرمز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ ماددە هەندی ئەز دڤیا ماددەیەکی دی، برگەیەکی دی زێدە بت سەر ماددەیا چوار، ئەگەر روخسەت هەبت بە عەرەبی دەخوێنمەوە (تلتزم الجهات المعنية مديرية المناهج في وزارة التربية و التعليم اعادة النظر بشكل علمي و موضوعي و حيادي في المناهج الدراسية، لا سيما مواد التأريخ و الجغرافية و الدين، و بما يتلائم على ثقافة حقوق الانسان و الوقائع التأريخية)، هەروەسا ئەز پشتگیری ل حیاة خان دکەم بۆ زێدە بوونی ڤی برگەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەنجێکم هەیە لەسەر خاڵی چوارەم، لێرە ئەوها دەخوێندرێتەوە ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەیەکی دیاریکراون بۆیان هەیە ناوەکانیان بە ویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن، ئەو بەشە بە لای منەوە وازیح نییە، یەعنی ئەگەر بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی وای دابڕێژنەوە مەعنای وازیح بێت، هەروەها ئەو بەشەی تریش کە سەبارەت بە ناو و سیمبولی پێکهاتەکانە، ئەوە لێرە من دڵنیام ئەو برا و خوشکانەی کە بەندەکەیان داڕشتووە مەبەستیان ئەوەنییە کە دەیگەیەنێ، بەڵام ئەوە جیاکارییە کە دژ بە پێکهاتەکانە، نەك جێ بەجێ کردنی مافێکی ئەوان، چونکە پێکهاتەکان وەکو زۆرینە کە ئێمە کوردەکانین مافیان هەیە کە ناوی سیبمولەکانی ئەوانیش بۆ شوێنە گشتییەکان بنرێت، بۆ نموونە گریمان گرنگترین یاریگای نێودەوڵەتی لە هەولێر بە ناوی ئەندامی یەکێك لە پێکهاتەکانەوەیە، هیچ رێگریەکیش نییە بۆ دژی ئەوە،

کەواتە پێکهاتەکان و سیمبولەکانیان مافیان هەیە وەکو ئێمە ناوی ئەوان ببرێت بۆ شوێنە گشتییەکان، کەواتە دەبێ وا دابڕێژرێتەوە، نەك لێرە وا هاتووە ناوچەی خۆیان، دەبێ ئەوە بکرێتە شوێنە گشتییەکان، واتە ئەگەر کەسایەتییەکی مەسیحی یان کەسایەتییەکی تورکمانی، یان کەسایەتییەکی شەبەك و ئێزیدی و تاوەکو دوایی، ئەو مافەیان هەیە کە ناو بنرێن بۆ شوێنە گشتییەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا انس فەرموو.

بەڕێز انس محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیامن سەر خالا یەکەمە (یحق لکل فرد تحدید هویته القومیة أو الدینیة، و ربط انتمائه بمکون معین)، تەئکید ئەڤێت یاسا داناین مەبەستا وان ئەڤە نەبوویە، بەلاّم ئەڤ جوملا گەلەك مەعنایان بخۆڤە دگریتن، یەکیش وان ئەوە کو تەغیرا دینی تێتە تێدا و ئەو دبیتە حەقێ ئینسانی، هەروەسا یا قەومیەتێ، ئەڤە هەر دێبیتە هۆکاری وێ چەندێ ئحیتمالا مەترسیا ل هەندێ موستەقبەلی نوعەکی سیاسەتێ هەبت بۆ گۆڕینا دینەکی یان گۆڕینا قەومیەکی، هەندەك کەس بە زەختەکی سیاسیڤە، یان هەر بوارەکیدا گۆڕینا دینی خۆ بکەت یان قەومیەتا خۆ بکەتن، (یحق لکل فرد تحدید)، کەلیمەی (تحدید) ببێ بە (ابراز هویته القومیة و الدینیة)، ئەڤا دیش هاتبا حەزف کرن (ربط انتمائه بمکون معین)، چونکە دین و قەومیەت ژ وان حقوقێت موکتەسەبە، نە ئینسان ئیختیار دکەت، بەری مرۆڤیا هەی، ئینسان یا ئیکتیساب کری، نەخسەلەت قەومیەتێدا، ئەز دبێژم ئەڤە ئەگەر بێتە داڕشتن بە شکلەکی دی کو دیری ڤێ مەعنایێ بتن، دێ باشتربت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەمی ماددەی پێنجەم، من پێشنیار دەکەم دەقەکە ئەوا دابڕێژرێتەوە (قەدەغەیە هیچ تاکێك ناچاری گۆڕینی ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی بکرێ)، چونکە بەو شێوەیەی کە هاتووە بە رای من دەرگا والاّ دەکات بۆ تیجارەت کردن لەگەڵ ڕێزم بە ناسنامەی نەتەوەیی و ئاینی، هەروەها بۆ دەست تێوەردانی ولاّتانی دراوسێی کوردستانی عێراق بۆ مەرامی سیاسی و تایبەتی، بڕگەی دووەم بە رای من دەقێکی رەهایە، ڕێگە پێدانەکە، دەسەلاّت پێدانەکە تایبەت بکرێ بە سوڵتەی موختەس، سەبارەت بە بڕگەی چوارەمیش لە راستیدا مەرجی بۆ دابنرێت، یەعنی راستە پێکهاتەکان مافی خۆیانە ناوی شوێنە گشتییەکان و ئەو شوێنەنانەی کە بۆخۆیان بە باشی دەزانن بە سیمبولەکانیان، یان بە ناوی زمانی خۆیان یان زاراوەی خۆیان ناو بنێنن، بەلاّم مەرجی ئەوەش دابنرێت کە سیاغە بکرێ، بەبێ ئەوە ئیستیفزازی

نەتەوەی تێدا نەبێت، ئێمە گومانمان نییە لە ئینتیما و دڵسۆزی ئەوان بۆ نەتەوە و بۆ نیشتیمان، بەڵام هەر بۆ نموونە خۆ ناکرێت شەقامێك ناو بنێی بە ناوی (کمال ئەتاتورك)، پێموایە ئەوە ئیستیفزازی نەتەوەیی تێدایە، بۆیە مەرج دابنرێت بۆ ئەم مەبەستە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەمووو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە بڕگەی یەك لە ماددەی پێنج ئەوە پێشنیار دەکەم، لەبەر ئەوەی کە خوێندنەوەی ئێمە بۆ ئەو بڕگەیە وەکو مامۆستا انس فەرمووی بۆنی گۆڕینی قەوم و دینی لێدێت، ئینجا بۆیە شتێك باس بکرێ، قەیدێك باس بکرێ تاوەکو لەو شك و گومانە خلاسمان بێت، ئەویش بەو شێوازەبێت (يحق لكل فرد تحديد هويته وفق للتبعية القومية أو الدينية)، یەعنی ئەو تەبەعیەی قەومیە و دینیە زیاد بکرێتن، یەعنی سبەی رۆژێ حەسر دەکات کەوا بە شێوازی جیا تەفسیر لەوە نەکرێت، پاشان لە خاڵی دووەمیشیان پێشنیار دەکەم ئەوە بنووسرێت (لكل مكون و على قدم المساوات مع الاكثرية ان يمارس حقوقه و حريته الاساسية)، بەڵام چۆنیەتی بەڕێوەبردنی ممارەسەکردنی ئەو حقوقانە بەو شێوازە (بشرط ان لايخل بالنظام العام مع مراعات مشاعر الاكثرية)، یەعنی شێوازی نیزامی عام بپارێزن، موراعاتی مەشاعیری زۆرینە بکەن، نەك وەك سبەی رۆژێ تووشی بەرکەوتن و شتێ وابێتن کەوا رووداوی نەخوازراوی لێ دروست بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ابو بکر هەڵەدنی فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر عبدالله (ابو بکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینییەکانم لەسەر بڕگەی دووەم و شەشەم و حەوتەمە، بە رای من بڕگەی دووەم هەر پێکهاتەیەك بە یەکسانی لەگەڵ زۆرینە بۆی هەیە ماف و ئازادییەکان، بۆی هەیە نییە، بەڵکو پێویستە ئەو ماف و ئازادیە گشتییانە پارێزراوبێت، نەك بۆی هەیە، ئەوە تۆزێك رەکیکە من ئەوا دامڕشتۆتەوە (ماف و ئازادیە گشتییەکان لە ئازادی رادەربڕین و ئازادی بیرکردنەوە و کۆڕ و کۆبوونەوە و دامەزراندی رێکخراو و کۆمەڵەکان و ئازادی پیادەکردنی بیر و باوەڕی ئاینی دەبێت پارێزراوبێت و حکومەت پاڵپشتی و چاودێری پیادەکردنی ئەم ماف و ئازاییانە بە شێوەیەکی یەکسان بکات)، بە رای من بڕگەی شەشەمیش زیادە، چونکە ئێمە لە بڕگەی پێشووتر باسی زمانمان کرد، هەروەها بڕگەی حەوتەمیش ئەوە پەیوەندی بە ئیستیحقاقاتی هەڵبژاردنەوە هەیە، ئەوە لە شوێنی تر دەتوانرێ جێگای بکرێتەوە، من بڕگەی حەوتەم بە زیاد دەزانم، شەشەم و حەوتەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا ماجد فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفيق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەنها تێبنیم لە بڕگەی چوارەم هەیە، رام لەگەڵ رایەكەی (كاك رابوون)ە، ئەو فەقەرەیە لێرە غامزە، ئەو تاكانەی كە سەر بە پێكهاتەیەكی دیاریكراون بۆیان هەیە ناوەكان بە ویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن ئەوە تۆزێك وازیح نییە، هەروەها داوا دەكەم كە ناوی سیمبوڵ یان كەسایەتییە مێژووییە گرنگەكانیان، یان رووداوی گرنگ كە بەسەریاندا تێپەڕبووە بەكاربهێنن لەوێوە جوملەكە بەو شێوەیە سیاغە بكرێتەوە ناوی كەسایەتییەكانیان لە ناونانی شەقام و گەڕەكەكان و هەندێ لە دەزگا خزمەتگوزاری و شوێنە گشتییەكان بەكاربهێنن، هەروەها تەنها مولاحەزەیەكی ترم لەسەر وتەكەی (كاك قادر ئۆتمان) هەبوو كە باسی دەسەڵاتدارێكی وڵاتی توركیای كرد، ئەوە هیچ پەیوەندی بە نەتەوەی توركمان نییە......

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا ماجد، وەڵامی ئەندامی پەرلەمان نابێت بدەیتەوە بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ، بەڕێز كاك سروود فەرموو.

بەڕێز سروود سليم متى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتیوانی لە قسەكانی (خاتوو وحيدە، خاتوو حياة) دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو شكريە فەرموو.

بەڕێز شكريە اسماعيل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە خاڵی شەشەم و حەوتەم زیادە، چونكە لە یاساكانی تر هاتووە، خاڵی شەشەم لە یاسای زمانە فەرمییەكان هاتووە ئەمە جێگیركراوە، لە خاڵی حەوتەمیش ئەمە لە یاسای تر هاتووە وەكو بە سیستەمی كۆتا ئەمانە مافیان پارێزراوە، بە نیسبەت خاڵی پێنجەمیش من پێموایە بەم شێوازەی لێ بكرێت باشە، چونكە بەو شێوازەی كە دانراوە تۆزێك رەكیكە، پێكهاتەكان مافیان هەیە لە پشووی تایبەت بە خۆیان، بە بۆنە بكرێتە لە بۆنە نەتەوەیی و ئاینییەكان، یەعنی (بە)یەكە بكرێتە (لە)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو نجاة فەرموو.

بەڕێز نجاة محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕگەیا حەفتەم سەبارەت بە پێكهاتەكان ماڤ هاوبەشی هەیە لە دامەزراوەكانی یاسا دانان و جێ بەجێ كردنی هەیە، بە پێی یاسا بەركارەكان، پێشنیار دكەم كو ئەڨ رستە بێتە زێدەكرن (بەشداری هاوبەشیان هەبێت لە كاروباری گشتیی و خۆجیی دا)، هەروەسا پشتەڤانیا ئاخافتنێت (حیاة خان)ێ دكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو ئاواز فەرموو.

بەڕێز ئاواز جەنگی بورهان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە قسەكانی (كاك قادر ئۆتمان) دەكەم لە ماددەی چوار لە بڕگەی یەك، هەروەها ئەو پێشنیارەی (حیاة خان) پشتیوانی لێدەكەم كە كاكەییەكان بتوانن لە ناسنەمەی ئاینی خۆیان هەست بە دڵنیایی بوون بكەن، لە نووسینی ناسنامەی ئاینی خۆیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زكری سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان، پەرلەمانتاران، دخازم سەرەنجا پەرلەمانتاران بۆ بابەتەكی زۆر هەستیار و جدی رابكێشم بە تایبەتی دەربارەی بڕگەیا ئێكێ، (خاتوو حیاة) بەحسێ كاكەییانی كر، بەراستی كێشەیەكا دی ل هەرێما كوردستانێ مە یا هەی، كو ل خولا رابردووشدا پرۆژە یاسایەك سەر هاتبوو تەقدیم كرن، ئەو ژی ئەڤەیە دیاركرنا دینی ناڤ ناسنامەیدا نە بتنێ بۆ كاكەییەكان كێشەیە، بۆ نموونە ئەگەر قاسرێك دایكا وی یان بابێ وی چ ئێزیدی بی و چ مەسیحی بی، یان هەر دینەكی دیتر بی، ئێك ژ وان دینێ خۆ بگۆڕیت ببیتە موسڵمان، ئۆتۆماتیكیەن جنسیەیا زاڕوكا وی دەبیتە مۆسڵمان، لە خولا رابردوودا مە گەلەك لێكۆڵینەوە سەر كر، بۆ نموونە ئەز دبێژم رەهبانێك هات كێشا خۆ بۆ مە بەحس كر، رەهبانە هەمی باوەڕیا خۆ وێ باوەڕیەت مەسیحیەتێ یا هەی، ئەڤە تۆ نەشێت ناسنامەیدا ناسنامەیەكا هەڵگرتی كۆ باوەڕی یا وێ یا دینی نڤیسیە موسڵمان، واقیعی خۆدا رەهبانە، یەعنی بە هەمی تەسەور باوەڕیا خۆ باوەڕی بە مەسیحیەتێ هەی، یان كۆمەڵە كێشەیەكی ئێزیدیان بەر دەستێ مە هەبوون كو ئێزیدیە دایكا وی یان بابێ وی، یەكیش وان بویە موسڵمان بەس ناسنامە واندا ژی بە موسڵمان هاتیە قەیدكرن، ئەوە وەكو (كاك انس) بەحس كری، ئەڤە لایەكی بابەتیە، بەس لایەكی دیتر یا راستییدا هەی كو غەدرەك ل وان دێتە كرن گونەها ڤی زارۆكی چییە؟ یان وێ رەهبانێ یان وێ قەشە یان وێ ئێزیدی چییە؟ كو ناسنامەیدا تەعدایی ئەوە كو

دایکا وی یان بابێ وی بووینە موسڵمان، ناسنامەی وی دەهێتە دیارکرن موسڵمان، ژبەر هەندێ ئەڤە خاڵەکا ئەساسیە دڤێتن ئەم تێدا ببینین، هەروەسا ئەز دبینم دوماهیکا وێ پشتی دبێژیتن، چونکە مافەکی نەشیاوە رفتار پێکرن، ئەوە زێدەیە، ئەوە دەربچێت، دگەڵ بەڕێز (ابو بکر هەڵەدنی، خاتوو شکریە) هاڤ رەئیمە، خالا شەشێ و حەفتێ یا زێدەیە، چونکە خالا شەشێ هەم ل یاسای زمانی فەرمیدا هاتیە و هەم ماددەی ڤێ یاسایێدا ئاماژەی پێهاتیە دان، خالا حەفتێ ژی یاساییێت هەڵبژاردنا بنەجێیە و جێگەی خۆی گرتی، زۆر سوپاس

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز كنعان نجم الدين (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێکهاتەکان ئەوەی ماددەی دووەم زۆر درێژە، هەر ئەوەندە پێکهاتەکان بە یەکسانی بۆیان هەیە ئازادیە گشتیی و بنەڕەتییەکانیان لە چوارچێوەی یاسادا پێادە بکەن، بە رای من ئەگەر لیژنەی یاسایی لەگەڵ رەئی من دابن ماددەی سێیەمیش لەگەڵ ئەمەدا بە یەك خەت دەتوانین بیلکێنن و کورتیش دەبێتەوە و مافی رۆشنبیری و کەلتوریان پارێزراوبێت بۆ ئەنجامدانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیا چوارێ، فەقەرەیا ئێکێ (يحق لكل فرد تحديد هويته)، قەومیە بلا رابیت، چونکە قەومیە حەقەکا بەشری ڤە، دینی ب تنی دمینیت، (ربط انتمائه بمكون معين)، بێتە ژی برن، ئەز ب تەمامی دگەل خوشکا خۆ (امنە زکری)مە، ئەو ئاریشەکا نە نووکەیە، ل کەڤندا دگەل مەیە، دەبێت بێتە حەل کرن، چونکە چەند جیلەکی رادبن، موشکیلە چی دەبن، نموونەیەکی بەسیت ژنکێ شی کریە، کچکێ شی کریە ل ئەوروپا تێت هەڤیا خۆ چی دکەت دەردکەڤیت ئیسلامە، مێری وێ جارەکا دی وێ بەردەتەڤە، یەعنی ئەڤ ئاریشە ل گەلەك مەحکەمە چی بووینە، هەروەسا بە تەمامی دگەل خوشکا خۆ (حياة مجيد، وحيدە یاقۆ)دام، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئایدن فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی چوارەمدا لە بڕگەی دووەم بە شێوەیەکی یەکسان لە نێوان پێکهاتەکاندا، ئەم یەکسانییە بکرێت بە شێوەیەکی عادیلانە لە نێوان پێکهاتەکاندا، لە بڕگەی چوارەمدا، هەروەها لە شوێنی دێکە لە ناوچەکانیاندا، ئیزافە بکرێ لەو شوێنانەی کە چڕی دانیشتووانی پێکهاتەکان تێدا پێکدەهێنرێت، لە ماددەی حەوتەمدا کە تایبەتە ئاماژەی بە مافی بەشداریکردنی پێکهاتەکان لە دەسەڵاتەکانی یاسادانان و جێ بەجێ کردن کە بەبێ ئەوەی ئاماژە بە قەبارەی ئەم بەشداریکردنە بکات، بۆیە پێشنیار دەکەین ئەم بڕگەیە بەم شێوەیە ڕێکبخرێت (هەر پێکهاتەیەك مافی بەشداریکردنی هەیە لە دامەزراوەکانی یاسادانان و جێ بەجێ کردن لە هەرێمدا بە ڕێژەیەکی گونجاو لەگەڵ چڕی ژمارەی و دابەش بوونی جوگرافییان بە پێی یاسا بەرکارەکاندا)، هەروەها منیش پشتیوانی لە قسەکانی (حیاة خان) دەکەم کە بڕگەیەك زیاد بکرێ تایبەت بێت بە پێکهێنانی دامەزراندنی ئەنجومەنی ڕێکخستنی کاروبار بۆ هەر پێکهاتەیەك بە جیا، بە تایبەتیش بۆ پێکهاتەی (تورکمان و کلد و ئاشووری)، ئەم ئەنجومەنەش تایبەتمەندبێت بە گەشەپێدان و ڕێکخستنی کاروباری نوێنەرایەتی پەروەردە و ڕۆشنبیری کاروباری کۆمەڵایەتی و کەلتووری، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم خاڵی یەکەم کۆتاییەکەی کە دەڵێ چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ ڕفتار پێکردن، پێموایە ئەوە زیادە، خاڵی دووەمیش زۆر دوور و درێژە، ئەگەر بەو شێوازە کورت بکرێتەوە پێکهاتەکان وەك زۆرینە مافی ئازادیە بنەڕەتییەکانیان هەیە لە هەموو ڕوویەکەوە، ئەو خاڵەش کە باسی ئاین دەکات دەبێ ئەوەمان لەبیربێت کە پێکهاتەیەك خاوەن ئاینە کە پەیامێکی ئاسمانی بە ئاشکرا بۆ هاتبێت، نەك لەو گۆڕە کەسێك بکرێتە پێکهاتەیەکی ئاینی، جا لەوانە یان تەورات، یان ئەنجیلە، ئەوە قورئانی پیرۆز دیارە، ئەوانی تر سەر بە پێکهاتەیەکن، ئێستا کاکەییەکانە لەگەڵیان قول ببیەوە خۆیان دەشکێننەوە بە لایەکدا، لە کاتی قسەکانیان، لە کاتی سوێند خواردنیان، لە کاتی شتێکی تریان، خۆی ئێمە بەراستی لە کوردستاندا ئینجا گۆڕینی ئاینیش بەو شێوازە، بە ناوی مافی تاکە کەسییەوە زۆرجار دەبێتە مایەی ئاڵۆزکردنی نێوان لایەنە دینییەکان لە کوردستاندا، هەر کاتێك ئاین گۆڕین هەبوو ئەوە دڵنیابە حەرەکەیەکی تەبشیری کە لە دەرەوەی سنوورەکانەوە ئاڕاستە دەکرێن و لە پشتیەوەیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا خاڵی یەکەم بە بۆچوونی منیش ئەوە زیادە، چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رفتار پێکردن، پێویستە لابرێت، هەروەها لە کۆی دارشتنەکەشدا لە رووی زمانەوانییەوە هەموو ئەوەی کە دەڵێ (وە)، کە دەڵی (وە حکومەت)، لە راستیدا ئەوە کوردی نییە، هەر (واو) بنووسن کافیە، ئەوەی پێنجەم ئەگەر ئەوا دابیرێژنەوە پێکهاتەکان پشووی تایبەت بە خۆیان و بۆنەی نەتەوەیی و ئاینییەکان مافیان هەیە و ئەو بۆنانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن، لەوانی تریشدا پشتگیری لە قسەکانی (کاك رابوون، کاك ابو بکر، شکریە خان، کاك حاجی کاروان، کاك قادر ئۆتمان) دەکەم، هەروەها لە راستیدا بۆچوونیشم وایە کە ئەگەر بۆ هەموو ئەوانە ئازادن لە ناسنامەکانیان بنووسرێت، رەنگە بۆ کاکەییەکانیش ئاسایی بێت کە ئەویش لە ناسنامەکەیدا بنووسرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.محمد فەرموو.

بەڕێز د.محمد علی یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت ئەم یێ یاسایەکی بۆ پێکهاتەیان بەرێڤەدبەین، ئەم عەقلیەتا زۆرینەیە تەعامولی دگەلدا دکەین، هەر تاکێك ماف یا هەی ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی یا خۆ دیار بکەت، هەڵبەت ئەوە مافە، ل جاڕنامەیا جیهانی مافێ مرۆڤیدا ئەڤە ژی هاتیە، ئەز پشتگیریا (امنە خان) دکەم ل سەر ڤێ برگەیا ئێکێ ماددەیا چوار، بە دیتنا من ئەم وەکو نەزەریەتی موئامەرە بەرێ خۆ نەدەینە ڤێ، هەر کەسەك ئازادە پشتی کۆ ئەهلیەت هەبیت و جێی خۆ یاسایی تەمام کەتن، وێ برپارێ بدەت، ئەز پرسیار دکەم ئەگەر کەسەك ژ دینەکی دی بێت ببیتە ئیسلام ئایا ئەو ماف نینە خۆ تۆمار بکات؟ لە سەر برگەیا دووێ ئەز پشتگیریا ل ئاخافتنێت (مامۆستا ابو بکر هەڵەدنی) دکەم، هەروەسا دگەل (شکریە خان)مە بۆ لابردنا برگەیا شەشێ و حەفتێ، هەروەسا پشتگیریەکا تەمام ل (حیاة خان) دکەم بۆ پێکهینانە نووسینگەهەکا راوێژکاری لە گورِ ڤێ یاسایێدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ماددەی پێشووشدا تەئکیدم لەوە کردەوە کە لە بری یەکسانی وشەی عادیلانە، یان دادپەروەرانە دابنرێت لە بری یەکسانی، هەر لە رووی یاساییەکەیەوە شێوازێکی تر دەنوێنێ ناکرێ یەکسانی، ئەوە بە پێی سنووری جوگرافیاکەی و بە پێی رێژەی دانیشتوانەکان دەیگۆرِیت، بۆیە دادپەروەرانە گونجاوترە لە

بری یەکسانی، سەبارەت بە ماددەکان لە ماددەی یەکەمدا ئیلزامی بکرێت لە بری ئەوەی مافی هەیە، ماددەی دووەم پێکهاتەکان هەر لەگەڵ زۆرینەیە، هەرچەند لەگەڵ زۆرینە وشەیەکی تریشی بۆ بدۆزێتەوە، بەدیلی زۆرینە بێت باشترە، لەگەڵ پێکهاتەکان خۆشیان، جگەلەوەی کە لەگەڵ ئەوەی ناو نراوە زۆرینە لە نێو خۆشیاندا ئازادی بیرکردنەوە لە وڵاتێکی دیموکراسیدا ناکرێت، لە وڵاتێکی دیکتاتۆریش ئازادی بیرکردنەوە وەك پێویست ناکرێت، بۆیە ئەو وشەیە زیادە، ئەو ئازادی بیرکردنەوەیە، لە ماددەی چوارەمدا تاکەکانی ناو پێکهاتەیەکی دیاریکراو لە رووی سیاغەکەوە گونجاوترە، ماددەی پێنجەم بە هەمان شێوە لە بری ئەو مافی هەیە، حەسر بکرێت وشەی دەبێ دەتوانرێ بەکاربێت، ماددەی شەشەم من پێموایە زمان و نووسین هەم لە یاسای زمانە فەرمییەکاندا رێکخراوە، هەم مافێکی سەرەتاییشە، هەروەکو تەئکید لەو برادەرانە دەکەمەوە زیادە، ماددەی حەوتەم ئەوەی دامەزراوەی یاسادانان ئەوەش هەم گشتگیرە، هەم یاسایەکی ماددەی خۆیە، بۆیە ئەو دوو ماددەیە منیش تەئکیدی لێدەکەمەوە کە زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم بڕگەی یەکەم بە بڕوای من دەبێ جیابکرێتەوە، بەم شێوەیە بنووسرێت هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی ئاینی خۆی دیاری بکات و پێویستە ناسنامەی نەتەوەیی بپارێزرێ کە ئەندام بوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو ببەستێتەوە، لەبەر ئەوەی ناسنامەی نەتەوەیی مەسەلەیەکە، یان بابەتێکە، یان خەسڵەتێکی بنەڕەتییە کە دەستکاری ناکرێ، بەڵام مەسەلە ئاینییەکان یان ناسنامەی ئاینی کە پەیوەندی بەسەر خانی ئینسانەوە هەیە، پەیوەندی بەو پڕۆژانەی ژیانی ئینسانەوە هەیە کە بونیادی دەنێت، بۆیە دەکرێ لێرە بەم شێوەیە جیابکرێتەوە، هیوادارم ئەوە لەبەرچاو بگیرێت، هەروەها پشتیوانی لە قسەکانی (امنە خان)یش دەکەم، ئەو کێشانەمان با تووش نەبێ، ئەمە مەسەلەیەکی دیموکراتیشە پێویستە پارێزگاری لێ بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، رای لیژنە پەیوەندیدارەکان چییە لەسەر ئەو گفتوگۆیەی کە ئەنجامدرا؟ ببوورن، راستە، مامۆستا غریب ماوە، بەس کاك محمد ناوی جەنابت نەنووسراوە، مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ناوی خوای پەخشەندەو میهرەبان، خاڵی یەکەم منیش هاوڕام لەگەڵ ئەو بەڕێزانەی کە گوتیان کۆتاییەکەی لابرێت، چونکە مافێکی نەشیاوە، ئەوە لابرێت، خاڵی دووەم: کۆتا دێری دووەم کە دەڵێ (ئازادی پیادەکردنی بیروباوەڕی ئاینیشەوە پیادە دەکات)، وام پێباشە لەبەر ئەوەی (بیروباوەڕی ئاینی)

پیادەکردنەکەی وا نییە، بنووسرێ (ئازادی پیادەکردنی سروتی ئاینیشەوە)، چونکە بیروباوەڕ پیادە ناکرێ، ئەوە سروتە کە لە ناو ئاین پیادە دەکرێ، خاڵی چوارەم مافی ناونان ئەوەی کە ئاماژەی پێکراوە باشە، بەڵام داڕشتنەکەی من وا دەبینم وردەکاری زیاتری دەوێت، چونکە جاری وا هەیە شارێك پێکهاتەکەی ئاینێکە، یان نەتەوەیەکە، بەڵام جاری وا هەیە گەڕەکێك لەناو شاردا پێکهاتەکان تێکەڵن، یان ئاینەکان تێکەڵن، بۆیە وام پێباشە داڕشتنەکە بەم جۆرەبێت ئەگەر لیژنەی یاسایی ئەگاداربن، خاڵی چوارەم وای لێ بکرێ ئەو تاکانەی کە سەر بە پێکهاتەیەکی دیاریکراون بۆیان هەیە ناوی منداڵیان بە ویستی خۆیان بنێن و هەر پێکهاتەیەك کە زۆرینەبێ لە شوێنێکدا مافی هەیە ناو شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنی دیکەی ناوچەکەیان بە ویستی خۆیان ناو بنێن، لە خاڵی پێنجەم داڕشتنەکەی باش نییە، چونکە ئەو پشووەی کە ئاماژەی پێکراوە، پشوو موتڵەقە، ئێمە خۆشمان، یەعنی موسڵمانەکان و کوردی ئەم وڵاتە و نەتەوەی کورد گرفتمان هەیە لەگەڵ پشووەکاندا، لەبەر ئەوەی رێك نەخراوە وەکو پێویست بە یاسا، پشوو موتڵەقە، وشەیەك زیاد بکرێ بۆی وای لێ بکرێ مافی پشوویان هەیە لە بۆنە گرنگە نەتەوەیی و ئاینییەکان، چونکە ئەگەر ئەوە ئیزافە نەکرێ موتڵەق بەراستی، زۆر هەڵدەگرێ، لە خاڵی شەشەمدا هەر لابرێ، چونکە لە یاسای زمانە فەرمییەکان لە کاتی خۆی ئەوە چەسپێندراوە، پێویست ناکات شتێك دووجار لە یاسا دووبارە بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدین انور:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکان هەموو کرا بە تایبەتی لە بڕگەی چوار پشتگیری لە (کاك رابوون، کاك ماجد، کاك ئایدن) دەکەم، بەڵام لە بڕگەی حەوتەم پێکهاتەکان مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکان، یەعنی یاسادانان و حکومەت و پەرلەمان قەسدیەتی، لە یاسای هەڵبژاردنەکان مافەکە نەدراوە، مافەکە تەنزیم کراوە، تاوەکو ئێستا لە یاسای هەڵبژاردن هەیە ئیستینادی لەسەر هیچ یاسایەك نەکردووە، بەڵام تەنزیمی کردووە کە پێکهاتەی تورکمان (5) کورسیە، کلد و ئاشووری (5) کورسیە، ئەرمەنی (1) کورسیە، دەبێ ئیستیناد لەسەر یاسایەك بکات، یەعنی ئەو تەنزیمە لەبەر ئەوەی من بە گرنگی دەزانم خاڵی حەوتەم بمێنێت، چونکە ئەوە لە هەموو یاساکە، ئەو یاسایە نوێنەرایەتی ئەوە دەکات تەمسیلی موشارەکەی سیاسی دەکات، یەعنی موشارەکەی سیاسی پێکهاتە قەومییەکانە لە حکومەت و پەرلەمان، بۆیە پێویستە ئەوە بمێنێت و مافی هاوبەشی بۆ هەموو هاونیشتیمانییەك هەیە، ببێتە مسۆگەر، یەعنێ بەشداریکردنی پێکهاتەکان لە دەزگاکانی یاسا دانان و جێ بەجێ کردن مسۆگەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەکان، بەڕێز د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پێشنیارێك لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە کراوە، بڕگەی شەشەم و حەوتەم زیاتر لە (3) ئەندام پەرلەمان داوای کردووە هەڵبگیرێت، بڕگەی یەکەم (کە مافێکی نەشیاوە بۆ رفتار پێکردن) زیاتر لە (3) ئەندام پەرلەمان پێشنیاری کرد کە هەڵبگیرێت، سیاغەکردنەوەی بڕگەی چوارەم و بڕگەی پێنجەم لەگەڵ بڕگەی یەکەم بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگرین، سیاغەی دەکەینەوە، بەلآم ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە بڕگەی یەکەم کە دەڵی هەر تاکێك ماڧ هەیە ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی خۆی دیاری بکات مەبەستی لیژنە پەیوەندیدارەکان لە کاتی داڕشتنەوەیدا تەنها ئەوەبووە کە هەر تاکێك ماڧ هەیە ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی خۆی ئاشکرا بکات و ئەندامبوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو بۆ ببەستێتەوە، ئەو مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك ماڧ نییە لێی بسەنێتەوە، واتە ئاشکرای بکات، ئیبرازی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی ئێستا بڕگەی شەشەم و حەوتەم بخەینە دەنگەوە بۆ ئەوەی هەردووکیان ببێ بە ماددەیەکی سەربەخۆ؟ ئەو شتانەی کە پێویستی بە دەنگدان هەیە لابردێن، چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رەفتار پێ کردن لە بڕگەی یەکەم، کێ لە گەڵ لابردنییەتی؟ لە بڕگەی یەکەم، ماددەی چوار، کێ لە گەڵ ئەوەیە؟ چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رەفتار پێ کردن لابرێت، کێ لە گەڵێیەتی؟ پەنجا و چوار (54) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ کاك قادر؟ کەس نییە دژی بێت، کەواتە پەسەند کرا، بڕگەی شەشەم، ئەو تاکانەی سەر بەر پێکهاتەکانن مافیان هەیە لە بە کار هێنانی زمان و نووسینی تایبەت بە خۆیان و بە شێوەیەکی ئازادانە و بە پێی یاسا بەرکارەکان، ئەمە زیاد لە ئەندامێکی پەرلەمان پێشنیاری لابردنی کرد بە پێی ئەمە کە یاسای زمانە فەرمییەکان هەیە، کێ لە گەڵ لابردنی ئەم بڕگەیە؟ بڕگەی شەشەم، چل و حەوت (47) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، بڕگەی حەوتەم، پێکهاتەکان مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکانی یاسا دانان و جێبەجێ کردنی هەرێم بە پێی یاسا بەرکارەکان، زیاد لە ئەندامێکی پەرلەمان داوای لابردنی ئەم بڕگەشیان کرد بەو پێیە کە ئەمە یاسای هەڵبژاردەکانی پەرلەمانی کوردستان و ئەنجومەنی پارێزگاکان و یاسای هەڵبژاردەکانی تریش بوونی هەیە، بۆیە ئەمەش ئەخەینە دەنگەوە، کێ لە گەڵ لابردنی بڕگەی حەتەم دایە؟ سی و پێنج (35) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ هەژدە (18) دژییەتی، کەواتە پەسەند کرا، ئەوەی لە دەستوور هاتووە بچەسپێنرێت، بڕگەکانی دیکە دادەرێژرێتەوە و دوایی دەخرێتە دەنگەوە.

بەڕێز د. ڤالاَ فريد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

له لايەن پەرلەمانتارێكەوە پێشنيار كرا كە دەزگايەكی تايبەت دابمەزرێتن و پشتگيری كرا له لا يەن زياتر له سێ ئەندام پەرلەمان، بۆيە داوا له بەڕێزتان دەكەين ئەوەش بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەقی پێشنيارەكە چی بوو؟ بيخوێنەوە، خاتوو حەيات بۆم بنێرە پێشنيارەكەت، پێم وا بێ ئەوەە يە ماددەيەكی ئيزافی بوو وايە؟ ئێ، ماددەيەكی ئيزافی دوای ئەم ماددەيە، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز حياة مجيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە مادده بوو نەك بڕگە بوو، زياد كردنی ماددەيەك بوو، ئێستا پێشنيارەكە دەنێرم.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بۆم بنێرە، بۆ ئەوەی ماددەكە بيخەينە دەنگدانەوە، بەڵێ كاك محمد سعد الدين فەرموو.

بەڕێز محمد سعد الدين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا پرۆژە ياسايەكمان هەيە دەما نەوێ ياسايەك لێرە پەسەند بكەين بۆ مافی پێكهاتە نەتەوەيی، ئايينەكان، ئەساسی ترين ماف لە ناو ئەو ياسايەدا ئەو خاڵەتان لابرد كە پێكهاتەكان مافيان هەيە لە دەزگاكانی ياسا دانان و جێبەجێ كردن يا خود راپەراندن بەشدار ببن و زۆربەی ئەندام پەرلەمانان گوتيان كە ئەو مافە هەيە كە هەتا ئێستا ئێمە دەستوورمان نييە كە مافمان هەبيتن، دەبوايە لێرە بچە سپێندرێت و لە ياسای هەڵبژاردنەكان بچن بيخوێننەوە، تەنزيمی مافەكان هاتووە، نەنووسايە، ماددەيەك نييە بڵێتن پێك هاتە نەتەوەييەكان پێويستە بەشدارييان لەو دەزگايانە مسۆگەر بكرێت تەنها ژمارەكە هاتووە پێنج ئەندام بۆ توركمان، بەڵام لە سەر چی ئيسناد دەكرێتن؟ لە بەر ئەوەی ئەمن دەڵێم ئەوە نوقسان دەكرێت، يەعنی ئەوە كامل نابيت ياسايەكە، يەعنی ئەساسی ترين نوقتە كە پەيڕەوە دەكرێت لە هەرێمی كوردستان خۆی هەيە، يەعنی بە خۆمان شتێك هەيە پەيڕەو دەكرێتن لە ياساكە نانووسين، سوپاستان دەكەين.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز خاتوو حەيات ئەو ئەنجومەنەی پێشنيارت كردووە ئەبێت بخرێتە بەشی ئەخيرەوە، بەشی سێيەم، لە ماددەكانی كۆتايی، ئەحكامە كۆتاييەكان، لەوێ جێی ئەكرێتەوە، بەڕێز دكتۆرە ڤالاَ فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای تاوتوی کردن لە لا یەن هەر دوو لیژنەوە بەو شێوەیە ماددەی پێنج کە دەبێتە ماددەی چوار دادەڕێژرێتەوە، ماددەی چوار، یەکەم، هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی ئاینی خۆی ئاشکرا بکات و پێویستە ناسنامەی نەتەوەیی بپارێزێت کە ئەندام بوونی بە پێکهاتەیەکی دیاری کراو دەبەستێتەوە و ئەو مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسێنێتەوە، دووەم هەر پێکهاتەیەك بە یەکسانی لە گەڵ زۆرینە بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتیەکانی بە ئازادی بیرکردنەوە، ئازادی رادەربڕین، دەزگاکانی راگەیاندن، ئازادی کۆبوونەوە و دامەزراندنی کۆمەڵە و رابیتەکان و ئازادی پیادەکردنی بیرو باوەری ئاینیشەوە پیادە بکات و حکومەت پابەند ئەبێ بە پاڵپشتی کردن و چاودێری کردنی ئەو پیادەکاریانە بە شێوەیەکی یەکسان لە نێوان پێکهاتەکان بە پێی یاسا بەرکارەکان، سێیەم، هەر پێکهاتەیەك مافی گوزارشت کردنی هەیە لە رۆشنبیری و نەرێتەکانی خۆی و حکومەت پابەند ئەبێ بە پاراستنی کلتوری رۆشنبیری و ئاینی پێکهاتەکان، چوارەم، ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەیەکی دیاری کراون بۆیان هەیە ناوەکانیان بە ویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن و ناوی سۆنبوڵیان کە سایەتی مێژوویە گرنگەکانییان یان رووداوی گرنگن کە بە سەریان تێپەڕیوە بە کاری بهێنن و ناوی کەسایەتییەکانیان لە ناونانی شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنەکانی دیکە لە ناوچەکانیان بە کار بهێنن بە پێی یاسا بەرکارەکان ، پێنجەم، پێکهاتەکان مافی پشووی تایبەت بە خۆیان لە بوونە نەتەوەی و ئاینییەکان هەیە و ئەو پشووانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵ ماددەکەیە بەو شێوەیە کە خوێنرایەوە؟کاك فەرحان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە لە خاڵی یەکەم کە پەیوەست بوون لە ناسنامەی نەتەوەیی فەرز کراوە، موتەناقوزە لە گەڵ مافەکانی مرۆڤ، چۆن ئینسان حەقی هەیە ناسنامەی دینی بگۆڕێتن؟ لە ناسنامەی نەتەوەییش وایە، لە بەر ئەوە لە ناسیۆنالیزم دا هاتووە هەر کەسێك بڵێیت من کوردم کوردە، بڵێیت من عەرەبم عەرەبە با کوردیش نەبێتن، کەواتە لەمەدا پێشل کردنی حقوقە و موتەناقوزە لە گەڵ مافەکانی مرۆڤ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێویستەکە لابرێت، هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی ئاینی خۆی ئاشکرا بکات و ناسنامەی نەتەوەی خۆی بپارێزێت، تەواوە.

بەڕێز د. ڤالا فريد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە، بڕگەی یەكەم لە ماددەی چوارەم، هەر تاكێك مافی هە یە نا سانامەی ئاینی خۆی ئا شكرا بـكات و نا سنامەی نە تەوەیی بپارێز ێت كە ئە ندام بوونی بە پێكهاتە یەی د یاری كراو دەبەستێتەوە، ئەو مافەش تەنها تايبەتە بە تاكە كەس و هیچ لایەنێك مافی لێسەندنەوەی نییە.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كێ لە گەڵێیەتی بەو شێوەیە كە خوێنرا یەوە؟ پەنجا و حەوت (57) لە گەڵێ یەتی، كێ دژ یەتی؟ كەس نییە، كەواتە پەسەند كرا، ماددەی شەش كە دەبێتە ماددەی پێنج.

بەڕێز د. ڤالا فريد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی پ ێنج، دە ستە و رێك خراو و نوێ نەرانی پێكها تەكان و خا نەكانی پەرە ستن مافی هاوبە ندی و گەیاندنی رۆشنبیری و فێركاری و كۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لە گەڵ ئەوانەی لە تايبەتمە ندی یان ئاینی يان نەتەوەيی لە ناوەوە و دەرەوەدا هاوبەشن لە گەڵیاندا و حا ڵەتی هەڵسانی حكو مەت بە بە ستنی پرۆتۆكۆلاتی نێودەوڵەتی يان هەرێمی دەبێت بەشداری كردنی پێكهاتەكان تێدا مسۆگەر بكات.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسە هەیە لە سەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدين قادر/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئە ندام پەرلەما نە بەرێزا نە گفتو گوی ماددەی پێنـجەم ئە كەن، سیراج ا حمد، ا بوبكر ع مر، شكريە اسماعيل، قادر ئۆتمان، صالح فەقێ، ع لی هالۆ، ا نس محـمد، شێركۆ حە مە ا مين، بەهزاد دەرو ێش، ئا يدن معروف، هەورامان گەچێنەيی، منی نبی.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەرێز كاك ئایدن معروف فەرموو.

بەڕێز ئايدن معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە مەبەستی كار ئا سانی و كارا كرد نی دە قی ماددەی پێنـجەم پێویـستە لە فەرمانگەی پەیوەندی یەكانی دەرەوەی هەرێمی كوردستاندا بەشێكی تايبەت بۆ هەر پێكهاتەيەك بێتە كايەوە، بۆ نموونە بەرێوەبەرايەتی پەیوەندييەكانی پێكهاتەی توركمان، بۆیە پێشنیار دەكەین كە دەقی ماددەی پێنجەم بەم شێوەیە تە عديل بـكرێتن، دە ستە و رێك خراو نوێ نەرانی پێكها تەكان و خا نەكانی پەر ستن مافی هاوبە ندی و گەيا ندن و پەیوەندی و رۆشنبیری و فێركاری و كۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لە گەڵ ئەوانەی كە تايبەتمە ندی و

ئەتنیکی یان ئاینی یان نە تەوەیی هاوبە شن لە گەڵیا ندا، لێرەدا بۆ ئەو مەبە ستەش بەڕێوەبەرا یەتی پەیوەندییەکانی دەرەوە دێتە کایەوە بۆ هەر پێکهاتەیەکی بە جیا لە فەرمانگەی پێکها تەکانی دەرەوە سەر بە سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە بەشداری پێکردنی نوێنەری پێکهاتە لە لا یەن حکو مەتی هەرێ مەوە لە کاتی بە ستنی پرۆتۆ کۆلی نێودەو ڵەتی و هەرێمی کە پەیوەند یدارە بەو پێکها تە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك ابوبکر عمر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (ابوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم ئەو وشەی خانە چۆن هاتووە؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەرجومەی دوورە، دوور لە ڕێگادا.

بەڕێز ابوبکر عمر (ابوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، شوێنەکانی پەرەستن بێت یا خود پەرستگاکان بێت باشترە و من لە گەڵ ئەو ماددەدام، بەڵام تا وەکو ئەو بڕگە یە لە ناو و دەرەوە بە ڕ ێی یا سابەرکارەکان، چونکە ئەبێ ئەو عەلا قە و پەیوەندییا نە لە چوارچێوی یاسادا ڕێك بخرێ، بۆ ئەوەی لە هەر حاڵەتێکی نەرێنی پارێزراو بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، بەڕێز دکتۆر سراج احمد فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە باس لە مافەکانی پێکهاتەکان ئەکاتن دەربارەی پەیوەندی و تەواسول لە گەڵ لایەنی دەرەکی و ناوەکی، لە لایەنی ناوەکی کێشەمان نییە تەواسول ئەکرێتن عیلاقەت و پەیوەندی شتێکی چاکە، بەڵام لە رووی دەرەکییەوە ئەبێ لایەنی پەیوەندیدار لە ڕێی وەزارەت ئەو چالاکیانە ئەنجام بدەن، ئەبێ حکومەت و لایەنی پەیوەندیدار بزانێ ئەو چالاکیانە لە سەر چ ئاستێکن و لە گەڵ کێشن؟ ناکرێ هەر عیلاقەك و هەر چالاکییەك و هەر پەیوەندی بێت لە گەڵ لایەنی دەرەوە حکومەت ئاگادار نەبی و بێ ئەمری ئەوان بیت و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك قادر ئۆتمان فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکانی کاك ئەبوبەکر هەڵەدنی دەکەم، دەقەکەی تا ئەو شوێنە بێت کە دەڵێت تا لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات، چونکە لە راستی بەستنی پرۆتۆکۆل لە گەڵ وڵاتانی نێودەوڵەتی یان هەرێمی دیارە بۆ ئەو مەبەستەیە، بەڵام ئەوە ئێشی سوڵتەی موختەسە، یەعنی تا ئەوە بێت یاسا بەرکارەکان بێت لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات ئەوەی کە کاك ئەبوبەکر وتی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، خاتوو شکریە اسماعیل فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بە هەمان شێواز پێم وایە هەبوونی نوێنەری کەمایەتی یەکان لە دەرەوەی هەرێم لە کاتی ئەنجامدانی حکومەتی هەرێم بۆ رێکەوتنی نێودەوڵەتی ئەم دەقە یاسایی نییە، چونکە گرێدانی پرۆتۆکۆل و رێکەوتنامەی نێودەوڵەتی لە دەسەڵاتی حەصری دەسەڵاتی جێبەجێکردن هیچ پەیوەندییەکی بەم یاساوە نییە و، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك علی هالۆ فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کراون، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆر شێرکۆ حەمە امین فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکە ئەوەیە، مەبەست لە چییە کە لەوەی ئەڵێیت هەڵسانی حکومەت بە پرۆتۆکۆلات و ئەوانە؟ یەعنی مەبەست ئەوەیە کە هەر شتەك کە حکومەتی هەرێم پێویستە بیکات بۆ نموونە ئەو بەڕێزانەش ئاگادار بن و ئەمە بۆ ئێمەش لە راستیدا ئەو مافە منیش داوا ئەکەم وەکو هاووڵاتییەکی ئەم وڵاتە منیش پێویستە ئاگادار بم لە هەموو ئەو پرۆتۆکۆلانە و هەموو ئەو شتانەی کە حکومەت دەیکات، چونکە لە راستیدا کەسمان ئاگادار نین و لە رووی ئەوەشەوە خانەکان منیش پشتگیری کاك ئەبوبەکر هەڵەدنی ئەکەم لە راستیدا لە سەدا سەد و لە رووی دارشتنەوە بەراستی زۆر نارێکە، بۆیە لە ماددەی شەشەمدا ئەوی لە

دێڕی دووەمدایە لە ناوەوە و لە دەرەوە لە گەڵیا ندا هاوبەشن و شەی لە گەڵیا ندا بێتە دوای لە ناوەوە و دەرەوەدا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك هەورامان فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان گەچێنەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا پشتیوانی لەو بەڕێزا نە دەکەم کە داوای ئەوەیان کرد کە ئەم یا سایە لە ڕا ستیدا ئەم ماددەیە بە تایبەت ناگۆنجێت، چونکە هەر پێکهاتەیەك و هەر نوێنەرێك ئەگەر داوای ئەوە بکات نوێنەری هەبێت لە سەرجەم پرۆتۆکۆلەکاندا، بە راستی ئەوە جێگەی نابێتەوە، زۆر ئە ستەمە، جێ بەجێ کردنە کە ئەستەمە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك صالح فەقێ فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە حاڵەتی هەڵسانی بکرێتە حکومەت لە کاتی بەستنی پرۆتۆکۆلاتی نێودەو ڵەتی یان هەرێمی تایبەت بە پێکهاتەکان ئەو تایبەت بە پێکهاتەکانیشی تێدا زیاد بکرێت، لە بەر ئەوەی ناگشتگیرە لە بڕی ئەوەی نوێنەریان هەبێت تێدا ئەبێ ڕەچاوی مافی پێکهاتەکان بکرێت، واتە لە باتی بەشداری کردنی پێکها تەکان تێدا مسۆگەر بکات بکرێتە دەبێ ڕەچاوی مافی پێکهاتەکان بکرێت و بۆی گشتگیر نەبێت ئەو تایبەت بە پێکهاتەکانیشی لە دوای هەرێمی تێ بکرێت، و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا انس محمد فەرموو.

بەڕێز انس محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقیقەت بابەتێ پەیوەندیان ب دەرڤە بابەتەکی زۆر یێ هەستیارە دڤێتن تەعامولا مواتنی یا هەر تاکە کەسەکێ درێکا قەنەواتێت رەسمی یێن حکومیدا بن، نابیت هەر ئێك ژ لایێ خۆڤە پەیوەندیێ بکەت ئەڤە گەڵەك جارا دێ بیتە ئەگەرێ پەیدا بوونا تشتێت نەباش وەکی تەجەسوسێ و غەیرێ وێ، ژبەر هندێ ئەز داخاز دکەم ئەڤە بێتە تەعدیل کرن (فی الداخل و الخارج بواسطة القنوات الحکومیة الرسمیة) دو ێرێ دا پەیوەندی ڤان هەبیت ب دەرڤە، هەروەسا پشتەڤانیا مامۆستا ئەبو بەکر هەڵەدنی و دکتۆر سیراجی دکەم سەر گوتنێن وان، و زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرێز کاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەرێز بەهزاد دەروێش:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەڤ ماددا پێنجێ دوو خالێت سەرەکی پێویستی گۆرانکارییێنە، خالا ئێکێ ئەڤ دەستە و رێکخراوێت نوێنەرا، نوێنەری پێکهاتەکان و خانەکان، خانەکان و شوێنی پەرستن (اماکن و دور العبادە) شوێنەکە ئیزافە بیت دێ دروست بیت، خالا دوویێ ژی پشتگیری مامۆستا ئەبوبەکر هەڵەدنی دکەم براستی بەس دگەڵ ڤێ تەعدیلێ کە بێژین لە حاڵەت هەڵسانی حکومەت بە بەستنی پرۆتۆکۆلاتی نێودەوڵەتی یان هەرێمی کە گرێداییینە ب ڤان پێکهاتاڤە و بە پێی یاسای بەرکار ل هەرێما کوردستانێ، ئەڤ هەر دوو خاڵە ئیزافە بین، زۆر سوپاس.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو منی نبی فەرموو.

بەرێز منی نبی:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا من سەبارەت بە ماددە پێنج کە ماددەی شەشە ئێستا، ئەمە بە پێویست دەزانم لە حاڵەتی هەڵسانی حکومەت بە بەستنی پرۆتۆکۆلاتی نێودەوڵەتی بمینێت بۆ ئەوەی تابلۆی هەرێمی کوردستان ئەگەر ئێمە فیعلەن نەتەوەی دووەمین یا خود نەتەوەی رەسەنی هەرێمی کوردستانین کە پێکهاتەی تورکمان و کلدان و سریان و ئاشوری نەتوانین لە هەموو پرۆتۆکۆلەکان کە ئەوانەی پەیوەستن بە پێکهاتەکان کە نوێنەریان هەبێتن لێرەدا خۆی لە خۆیدا هیچ مانایەکی نامێنێتن کە ئەم یاسایەمان دەرهێناوە کە بە گرنگترین شت پرۆتۆکولاتە کە نێودەوڵەتییەکان پەیوەستن بە پێکهاتەکان دەبێت نوێنەریان هەبیتن، من لێرەدا پرسیار دەکەم لە بەرێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، ئەگەر ئێمە یاسایەکمان هەبێت، کە تاکو ئێستا یاسایەکمان نەبووە لە هیچ خولەکانی رابردوودا کە یاسایەك پەیوەست بیتن بە مافی پێکهاتەکان تاکو ئێستا زۆر بە جوانترین شێوە هەموو ماددەکان پەسەند کران دەستخۆشی لە زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، بەڵام ئەو برگەیە کە هەڵسا، واتە لێرەدا زەمانەتی پێکهاتەکان لە پرۆتۆکۆلاتەکان بە هیچ شێوەیەك چ دەست نیشان دەتوانین بکرێن چ ئێمە دەتوانین داوا بکەین کە نوێنەرمان هەبیتن لەم پرۆتۆکۆلانە، چونکە یاسایەك نەبێت، پشت بەستن بە یاسایەك نەبێتن ئێمەش ناتوانین داواکاری بکەین، بۆیە داوا دەکەم لە پەلەمانتارە بەرێزەکان ئەو حاڵەتەی هەڵسانی حکومەت بە مەبەستی پرۆتۆکۆلەکان لانەبرێ باشترە بۆ بەرژەوەندی پێکهاتەکان بەڵام دیارە لە کاتی گفتوگۆ کردن و پشت خستن و پشتگیری کردنی بەرێزان هەر لە خۆیدایە، چونکە پێکهاتەکان و ئەو بەرێزانە لە ناو

پەرلەمانی کوردستان کەمینەنە لە رووی ژمارەوە، بۆیە بەم هەر حاڵەوە پێم وایە هەر هەڵدەستیت، و زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەرێزان پێمان وا یە کە ناروونی یەك لە دار شتنەکەدا هە یە و ئە گەر نا پێکها تەکان مافی ئەوەیان هەیە کە لە گەڵ هاونەتەوەیی یەکانی خۆ یان، هاو ئاینی یەکانی خۆ یان لە چوار چێوەی دەز گا رەسمییەکانی هەرێمی کوردستان پەیوەندیان هەبێت هەر وەکو چۆن فەرانسییەکانی کە نەدا ماف یان هە یە بە پ ێی دە ستووری کە نەدا لە چوار چێوەی موئەسە ساتی رە سمی ئەم ولا تە پەیوە ندی رۆ شنبیری و کۆمەڵایەتی و پەروەردەییەکانی خۆیان لە گەڵ فەرەنسا درێژە پێ بدەن بە هەمان شێوە شتێکی ئاسایی شە کە پێکهاتە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان چ پێکهاتە نە تەوەیی و چ پێکها تە ئایینی یەکان لە گەڵ هاو نەتەوە و هاو ئاین و هاو مەزهەبەکانی خۆیان پەیوەندی بەردەوامیان هەبێت، بەڵام لە چوار چێوەی دام و دەز گا رەسمی یەکانی هەرێمی کورد ستان بە هەمان شێوە ئەوەی کە پەیوەند یدارە بە نوێنەراتی یەکانی هەرێمی کوردستان لە دەرەوە بە تایبەتی لەو شوێنانەی کە پێکهاتەکان هاو نەتەوە و هاو ئایینی یان هە یە ئەوە دیسان لەم حاڵەتەشدا کارێکی ئاساییە کە لەوێ تەواجودییان هەبێت، بۆ بەردەوام یدان بەم جۆرە پەیوەندییانە، هەر وەکو چۆن ئێستا بە پێی دەستووری هەمیشەیی عێراق هەرێمی کورد ستان بۆی هە یە لە هەموو سەفارەتەکانی ع ێراق نوێنەرا یەتی هەبێت بۆ نموو نە بۆ چی شتێکی ئا سایی نەبێت کە لە نوێنەرایەتی هەرێمی کوردستان لە ڤاتیکان کەسێکی کلد و ئا شوری هەبێت بۆ در ێژەدان بە پەیوەندی یە کلتور یە ئاینی یەکانی ن ێوان مە سیحییەکانی هەرێمی کورد ستان و ڤاتیکان؟ یان لە تورک یا نوێ نەرێکی تورکمان هەبێت هەر لە چوار چێوەی نوێنەرایەت یدا بۆ ئەوەی ئەو پەیوەندییا نە ر ێك بخەن، پێم وا یە رەکیکە دارشتنەکەی ماددەکە و ئەگەر نا لە چوارچێوەی موئەسەساتی رە سمی هەرێمی کورد ستان کارێکی ئا ساییە کە پێکها تەکان پەیوە ندییان بە هاو نە تەوە و هاوئای نەکانی خۆیا نەوە هەبێت، کاك را بون قسەکەیەت هەبوو؟ فەرموو.

بەرێز رابوون توفیق:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەشی زۆری قسەکانم بەرێزتان کردتان، تەنها ئیزافەیەك بۆ قسەکانی سەرۆکی پەر لەمان، مەبە ستەکە لێرە هەر ئەوە بووە لە پرۆتۆکۆلاتی نێودەوڵەتی لە پەیوە ند بەو بابەتا نەوە کە پەیوەند یدارن بە پ ێك هاتەکانەوە مەسەلەن ئەگەر سبەینێ کۆنفرانسێکی نێودەوڵەتی کرایەوە نوێنەری کوردستان بەشداری کرد سەبارەت بە وجودی خوشك و برا مەسیحیەکانمان لە خۆرهەڵاتی ناوەراست لە دۆخی ئەوەهادا شێوەی ئەو دۆخە پێویستە نوێنەری پێکهاتەکان لە دۆخێکی وە ها دا دە بێ نوێ نەری مە سیحیەکان لەوێ بن یان بە لایەنی کەمەوە بەشداریکردنیان مسۆگەر بکرێت وەکو بەرێز سەرۆکی پەرلەمانیش ئاماژەی بۆ کرد، بۆ یە

تەنها کێشەکە لە دارشتنەکەدایە هیوادارین دارشتنەکە ڕێك بخرێتەوە بە جۆرێك کە هەموو پرۆتۆکۆل و عیلاقاتێکی نێودەوڵەتی نەگرێتەوە وەکو ئەوەی بەشێك لە برا پەرلەمانتارەکان تێگەیشتوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەکانی قسەیەکتان هە یە؟ با دابڕێژرێتەوە لەلا یەن لیژنە پەیوەندیدارەکانەوە، خاتوو شکریە قسەی خۆتت کرد، پێم وابێ ناوت نووسرا بوو، فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی ئەگەر چەند چرکەیەکم بدەیتێ، ئەگەر بەو شێوازە بێ وەکو جەنابت ڕوونت کردەوە ئێمەش پاڵپشتی دەکەین، بەڵام ئەگەر بڵێی لە هەموو پرۆتۆکۆلەکان کە لە دەسەڵاتێکی حەسری دەسەڵاتی جێبەجێ کردنە پێکهاتەکان هەبێ، ئێمە دەڵێین ئەمە یاسایی نییە، ئەمە جێگای نییە، بەڵام گەر شتێك تایبەت بەوان بێ ئێمەش پاڵپشتی دەکەین و مافێکی خۆیانەو، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە ئەگەر ئەوکاتە من داوای ڕوونکردنەوەم کرد، من لە (100٪) پشتیوانی قسەکانی بەڕێزت و کاك رابوون معروف دەکەم، لەڕاستیدا باسی ئەوەم کرد من بڕوام بەوە هەیە ئەوەندە ڕوونی هەبێ لەم وڵاتە هەموومان ئاگادار بین، هەموو ئاگاداری پرۆتۆکۆل و ڕێکەوتنەکان بین، ناشکرێت بەڕاستی حکومەت لەپشتەوە موئامەرەیەك لە پێکهاتەیەك بکات و ئەو ئاگای لێ نەبێت، لەبەر ئەوە پێویستە هەموومان ئاگامان لە هەموو پرۆتۆکۆل و هەموو ئەو شتانە بێ کە لەم وڵاتە دەگوزەرێ، من لەو ڕووانگەیەوە وتم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنە پەیوەندیدارەکان ماددەکەیان بەمشێوەیە داڕشتەوە، ماددەی (5)

دەستەو ڕێکخراوو نوێنەرایەتی پێکهاتەکان و شوێنەکانی پەرستن مافی هاوبەندی و گەیاندنی پەیوەندی رۆشنبیری و فێرکاری و کۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لەگەڵ ئەوانەی لە تایبەتمەندی ئەتنی، یان ئاینی و نەتەوەیی هاوبەشن لەگەڵیان لە ناوەوەو دەرەوەدا بەپێی یاسا بەرکارەکان و، لە حاڵەتی هەڵسانی

حکومەت بە بەستنی پرۆتۆکۆلاتی نێودەو لەتی، یان هەرێمیی تایبەت بە پێکها تەکان بە شداری کردنیان تیایدا مسۆگەر بکات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێندرا یەوە؟ دایدەڕێژ نەوە لەڕێگای دامەزراوەکانیشی تێ دە کەن، کێ لەگەڵییەتی؟ (63) کەس لەگەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ 1 کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6)

بۆ مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان ئەوە سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان و سەرۆکی ئەنجومە نە خۆجێ یەکان لەوانە دەبێ کە نوێنەرایەتی زۆرینەی دانیشتووان دەکات لە یەکە کارگێڕییەکە بەپێی یاسا بەرکارەکە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ با ناوی خۆی بنووسێت،.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمانی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندامانە گفتوگۆی ماددەی شەشەمی یاساکە دەکەن، (منى نبی- قادر وەتمان- على هالۆ- ڤەمان فیصل- حیات مجید- ابوبکر عمر- رابوون توفیق- ایوب عبدالله- جوان اسماعیل- عبدالرحمن علی- یعقوب گۆرگیس- وەحیدە یاقۆ- سرود سلیم- یروانیت نیسان- ماجد عثمان- محمد سعدالدین- صالح فەقێ- بەهار عبدالرحمن- ئایدن معروف).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گۆرگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ ماددە یە بەو شێوەیە باوەڕنا کەم بێـە تەتبیق کرن لە هەرێمی کورد ستان، چونکە ئێمە لە هیچ شوێنێکی لە هەرێمی کورد ستان زۆری نە نین، پێشنیاردەکەم ئەڤ زۆری نە بێتە (کثا فة سکانیة و تابع تأریخی)، چونکە ئێستا کە سەیر دەکەین لە هەرێمی کوردستان لە هیچ جێگا یەك ئێمە زۆری نە نین، یان ئەو ماددەیە لابدەین، یان تەعدیل بکەین بەشێوەیەك کە ئێمە ئیستفادەی لێ بکەین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو وحیدە فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بێژم ئەڤە زۆرینە ژی بێتە چڕی دانیشتووان یەعنی (كثافة السكانية)، نا لە ئەغلەبییە بێ، تشتەك دی ژی وەکو ئەو تشتەکی مێژووی ئەو مەنتیقە لێ بێت، ئەڤ سەرۆکی یەکەی کارگێڕی و سەرۆکی ئەنجومەنی خۆجێی دەکەم، ئەز بێژم هەکا دیار بکەن لەناڤ بەینە دوو قەوسە مەسەلەن ئەنجومەنی پارێزگا، ئەنجومەنی قەزاو ناحیە یەعنی بێتە دیارکرن، پەرلەمان تێدا نینە ئەز بێژم ئەوەش بێتە دیارکرن، یەعنی ئەڤە پتر دیار بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ابو بکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ماددەکەم ئەوها داڕشتووەتەوە بۆ چەسپاندنی مافی پێکهاتەکان پێویستە ئەوها نا، یەك سەرۆکی بەشە، سەرۆکی بەشە کارگێڕیەکان و ئەنجومەنە خۆجێیەکان لەو شوێنانەی کە پێکهاتەکان تیایدا چڕی و ڕەسەنایەتی دانیشتووان پێکدەهێنن لەوان دابندرێ، بەپێی یاسا بەرکارەکان، چڕی و ڕەسەنایەتی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەدیدی من ئەو ماددەیە لەوانەیە نایاسایی بێ، چونکە بەپێی یاسا قایمقام و مودیر ناحیەکانیش دەبێ بە هەڵبژاردن بن، هەروەها پارێزگار واتە ناکرێت ئەوە ئەو ماددەیە دژی یاساکانی ترە، من پێشنیارێك دەکەم ئەو ماددەیەی کە لە یاسای ڕێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستاندا هاتووە ئەمە گونجاوترە لەوانەیە یاسای تریش بێت، هاووڵاتیانی گشت پێکهاتەکان مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکانی یاسادانان و جێبەجێ کردن و دادگەری هەرێم بە پلەی جیاواز و بەپێی یاسا بەرکارەکان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە هەڵگیرێت، تا ئێستا یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی قەزاو ناحیەکان جێبەجێ نەکراوە، ئەگەر قەرار بێ بەوکاتەی کە جێبەجێ بکرێت تەنها هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان کراوە، جیا لەوەش ئەگەر زۆری نەبێ مەگەر چەند قائیمەیەك بێ، چەند لیستی جیاواز دابەزن دەنا هیچ مەترسی لەسەر

لەدەستدانی یان نەبرد نەوەیان نییە، مەگەر جیاوازی یەعنی بە چەند قائیمەیەك دا بەزن ئەوكا تەش پێویستە خۆ یان هەست بە بەرپر سیاریەتی بکەن بە یەك قائیمە دا بەزن لەڕا ستیدا، بەڵام من پێشنیاردەكەم لابرێت لە سنووری هەندێ ناحیە زۆرینە پێكدەهێنن ئەوە واقیعە، بەڵام چڕی دانیشتوان و زۆرینەی یەعنی ئەمە ئێمە پێویستە وردتر دیراسە بكرێت، یەعنی لە سنووری پارێزگا یەك لە سنووری قەزایەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵام ئێمە یاساكەمان كرد بە تێبینیەكی بچووك، یاساكەمان كرد بە كوردستانی عیراق، بۆیە دەبێ لە ئەوە لەوە ئەوە لەبەر چاو بگرین، كە هەندێك لە قەزاو ناحیەكانی ناو چە جێناكۆكەكان چڕی دانیشتووانیش كە هی پێكهاتەكان زۆرینەی پێكهاتەیەكیش ڕەنگە زۆرینە بن، خاتوو منی فەرمو.

بەڕێز منی نبی :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیاردەكەم لە ماددەی (7) واتە ماددەی (6) بڕگەیەك زیاد بكرێت پێكهاتەكان مافی هاوبەشیان هەیە لە دەسەڵاتی جێبەجێ كردنی هەرێم بەپێی یاسا بەركارەكان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە سەرجەمی ڤێ یاسا هەمییێ بۆ هەندێ هاتە داهێناندنێ، كو مافێن پێكهاتە بێن مسۆگەركرنێ، ژ بەر هەندێ ئەز ڤی چەندە ناحیە ئینشایی و ئیملایی زێدە دەبینم بۆ مسۆگەركرنا مافی پێكهاتە، كەواتە ئەڤ یاسا نەشیا دەرحەق مسۆگەركرنا ماڤێ پێكهاتە دەركەڤتن لەو ماددەیە، ئەڤ فەقەرە هاتنێ بۆ تەئكید كر، ئەڤەش ناحیە دارشتنێ منە، دیسان پشتەڤانییێ ئاخافتنی كاك یعقوب و خوشكە وحیدە دەكەم بۆ هەندێك و زۆرینە دەنگ بێتە گۆڕین بۆ دانیشتووان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیاردەكەم پێشنیارەكەی خۆم بۆ لیژنەی یاسایش ناردووە، ئەو بەندە لەبەر ئەو رەكیكە ماناكەی وازیح نییە، بەجۆرێك دابڕێژرێتەوە كە بەمجۆرە بۆ مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان لەو شوێنانەی كە زۆرینەی دانیشتووانی پێكهاتەكانن، ببوورە زۆرینە بكرێت بە چڕێ دانیشتووانی وەكو پەرلەمانتاری بەڕێز

کاك ابوبکر هەڵەدنی پێشنیاری کرد، سەرۆکی یە کە کارگێڕییەکان و خۆجێیەکان یەك سەرۆکی بە سە، سەرۆکی کارگێڕییەکان و ئەنجومەنی خۆجێییەکان سەر بە پێکهاتەکان دەبن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سرو ود فەرمووو.

بەڕێز سروود سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم ئەو مادده ببێتە (3) فەقەرە، (3) نوقتە ، دەست پێ دەکات بە (لضمان حقوق مکونات) اولا: تتولى الحكومة اتخاذ اجرائات خاصة تضمن تمثيل جميع مكونات الاقليم في البرلمان و مجالس محافظات الاقضية والنواحی)، ئەم بابەتە زۆر گرینگە بۆمان گرەنتی دەداتە مە کە سبەی، دووسبەی ئەمە لە پەرلەمان مەجالیسی مەحافەزات و ئەقزیەو نواحی وجودمان دەبێ، لەبەر ئەوە ئێمە دەترسێین سبەی، دووسبەی لەبەر تەوازونی سیاسی لە قانونی هەڵبژاردن سیستەمی کۆتا ئیلغا بکرێت، ئەو فەقەرەیە زۆر گرنگە گرەنتی دەداتە ئەمە، پێشنیاردەکەم ئەو فەقەرەیە ئیزافە بکرێت، هەروەها فەقەرەی دووەم (تضمن الحكومة المكونات حق شراكة في مؤسسات اقليم تشريعی والتنفيذی والقضائية)، حەقی شەراکە زۆر گرینگە، موستەلەحی شەراکە زۆر زۆر گرینگە زیاتر ئەو پرۆژەیە جوان دەکاتەوە، ئێمە لە زمانی عەرەبی دوو موستەلەحی عەرەبی هەیە (موشاریك و شەریك)، بەینی هەردووکیان فەرق زۆرە، ئێمە تا ئێستا دەتوانین بڵێین موشاریکین، شەریك نین، ئەگەر نووسیمان حەق شەراکە ئەوە یەعنی نەوعەك ئیتمیئنانێك دەداتکە فعلەن ئێمە شەریکین، هەتا ئەگەر نەیەتەوە تەتبیقیش، نوقتەی سێیەم فیعلەن کە دەڵێن ئەغلەبیە سوکانیە، ئێمە لەهیچ شوێنێك ئەغلەبی سوکانیمان نییە، بۆیە ئەو فەقەرە ئەگەر نەمێنێ ئەغەلبی سوکانیەی باشترە یان بگۆڕێت ببێتە چڕی دانیشتووان ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یروانیت فەرموو.

بەڕێز یروانیت نیسان مارکوس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بێژم ئەڤ ماددەیە دەبێتە دوو فەقەرە، بیدایەت (لضمان حقوق مکونات)اولا: یکون رؤساء وحدات الادارية ورؤساء مجالس محلية نفسي بلدي) وەکی شەنگالێ یان وەك هەر شتەکی ئەغلەبی بێتن، بەس فەقەرەی دووەم (ضمان حقوق شراكة في الحكومة في المناطق كثافة سكانية)، یەعنی کەسافەی سوکانی هەبێ .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ایوب فەرموو.

بەڕێز ایوب عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان بە دەستوور و یاسا دەبێ، نەك بە دانانی قایمقام و مودیر ناحیەیەك لەوان، بۆیە پێم باشە بەو شێوازە دابڕێژرێتەوە بۆ بەشداری پێكردنی پێكهاتەكان لە یەكە كارگێڕییەكاندا دەبێت سەرۆكی یەكە كارگێڕی و سەرۆكی ئەنجومەنە خۆجێییەكان لەوان بێ، دەبێ لێرەدا مولزەم دەبێ یەعنی كە دەبێ لەوان بێ، لەگەڵ ئەوەشدام كە زۆرینەكە بكرێتە چڕی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو حیاة فەرموو.

بەڕێز حیاة مجید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشێك لە قسەكانم لەلایەن خاتوو وحیدە یاقۆ كرا، بۆ مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان پێشنیاردەكەم بڕگەیەكی تری بۆ زیادبكرێت، كە بەڕوونی باسی پاراستنی ئەمن وە ئاسایشی پێكهاتەكان بكات، كە زۆرجار بەهۆی دینەكەیانەوە ژیانیان كەوتووەتە مەترسییەوە وەك لە رابردوو بینیمان، پێشنیاردەكەم بەكورتی بەم شێوەیە پێشنیارەكەم دەیخەمە ڕوو، پاراستنی ئەمن و ئاسایشی پێكهاتەكان مسۆگەر بكرێت زۆر گرینگە، پاراستنی ئەمن و ئاسایشیان بەڕوونی مسۆگەر بكرێت لە یاساكەدا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. جوان فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە ماددە (6) وەك جەنابت وتت لە سیاغەوە دانیشتنی بڕەك كەموكورتی هەیە، لە زمانە كوردیەكەی عەیبی تێدانییە، بەڵام لە زمانی عەرەبی دەڵێت (لضمان حقوق مكونات یكون رؤوسا وحدا الاداریة ورؤوسا مجالس محلیة) دەبێ بوترێت (من ضمن هذه المكونات) ئەوجا تەواو بكرێت (والذي یمثل الاغلبیة السكانیة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا ماجد فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەو ماددەیەدا هاوڕام لەگەڵ بەڕێزان كاك ابوبكر هەڵەدنی و كاك علی هالۆ، هەروەها هاوڕام لەگەڵ منی خان، بەڵام بەشێوەیەكی تر من پێشنیاردەكەم سیاغە بكرێت ئەو ماددەیە، كە بكرێت بە دوو بڕگە بنووسرێت ماددەی (6) مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان لە یەكەم: سەرۆكایەتی كردنی یەكە ئیداریەكان و

ئەنجومە نە خۆجێی یەکان لەو شوێنانەی کانی لەو پێکهاتا نەن، دووەم: دا مەزراوەکانی چڕی دانیشتووانەکانی یاسادانان و جێبەجێ کردن لە کوردستان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر پشتگیری ئەو بەڕێزانە دەکەم کە دەر بارەی یە کەی کارگێڕی یەکان و سەرۆکی ئەنجومە نە خۆجێییەکان، وشەی زۆرینە بکرێت بە چڕی دانیشتووان، پشتگیری ئەو بەڕێزانە دەکەم کە زیادکردنی بە شداریکردنی پێکها تەکان لە دەزگا کانی یا سادانان و جێبەجێ کردن لەگەڵ ئەو ماددە یە، جێگای لەو ماددەیە بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من یەك ڕام هەیە، لێرە باسی زۆرینە کراوە لەو شارو شارۆچکانەی کە زۆرینەن، من پێم وایە زۆرینە و کەمینە لێرە بەکارنەهێندرێت، چونکە ئەوە بڕاوەتەوە لە شوێنێکدا زۆرینە بن بە تەئکید قایمقام مودیر ناحیە یاخود سەرۆکی ئەنجومەنی خۆجێی لەوان دەبێ، بەلام لە ئێستادا خۆ ئەگەر سەیری بکەین وەزیرمان هەیە لەو خوشك و برایانە یە، پەرلەمانتارمان هەیە، لە دامودەزگا کانیش چەندین ڕاوێژکار و فەرمانبەرمان هەیە، بۆیە بە بڕوای من یان لابرێت یان زۆرینەکە یان هەر بڕگەکە لابرێت یان زۆرینەکە لابرێت و وای لێ بێت کە بەپێی بەرکەوتەی خۆیان، بەپێی چڕی دانیشتوان ئەوەی کە خۆیان دەیانەوێ، چونکە ئەوەی کە هەیە لێرە تەحسیل حاسڵە و بڕاوەتەوە لەو شوێنانە بە تەئکید حەقی خۆیانە، بۆیە من قەناعەتم وایە مەسەلەی زۆرینەو کەمینە ناکرێت لەم ماددەیە هەبێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ئەنجومەنە خۆجێیەکان ئەوە یاسای تایبەت بە خۆیانەوە هە یە، بەهیچ شێوەیەك نایاسایە، پێم وا یە ناکرێت لێرە باسی ئەنجومە نە خۆجێ یەکان بکرێت، لەبەر ئەوەی قانونێکی عامە، ئەگەر بە قانونێکی خاصیش بکرێت یان هەموار بکرێتەوە، پێویستە لەکاتی گفتوگۆکردن لە سەر ئەو یاسایە، بۆیە ئەم یاسایە ناکرێت هیچ پەیوەندییەکی بە یاسای ئەنجومەنی پارێزگاو قەزا و ناحیەیەکان یان ئەنجومە نە

خۆجێیەکانەوە هەبێ، بەڵام دەکرێت وەکو برادەران ئاماژەیان پێدا چڕی دانیشتووان لەبەرچاو بگیرێت بۆ لێپرسراوی یەکە کارگێڕییەکان لە سنوورەکەی خۆیاندا، پێکهاتەیەکە لەو سنووڕە چڕی دانیشتووانی خۆی بێ، بۆیە دەکرێت تەنها ئەرکە کارگێڕییەکان باس بکرێت، بەڵام ناکرێ ئەنجومەنە خۆجێیەکانی تێدا بێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئایدن فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی ئەو برادەرە بەڕێزانە دەکەم، کە لەو ماددەدا باسی چڕی دانیشتوانیان کرد، ئێمەش کە لەو ماددەیە ڕەچاوی چڕی دانیشتووانی ئەو پێکهاتانە بکرێتن، هەروەها پشتیووانی منی خانیش دەکەم، بڕگەیەك ئیزافە بکرێت لەو ماددەیە بۆئەوەی مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان لە یاسادانان و جێبەجێ کردن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سێ بۆچوونم هەیە لەسەر ئەو ماددەیە، یەکەم: داڕشتنی ناڕوون و ناڕۆشنە، پێویستی بە چاککردن هەیە، دووەم: ئەمەی کە نووسراوە بۆ مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان، سەرجەمی ئەم یاسایە کە باسی لێوە دەکەین بۆ مسۆگەرکردنی ئەوانە نەك تەنها ئەم خاڵە، بۆیە پێویست بەوە ناکات، لە ڕوانگەی چاککردنی ئەم بڕگەیە کە ناڕۆشنی تێدا دیارە، من دوو داڕشتنم داناوە، دەیدەمە لیژنەی یاسایی ئەگەر ڕەچاو بکرێت، یەکەم: لەو شوێنانەی زۆرینەی دانیشتوانی پێکهاتەیەکی دیاریکراون، سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان و سەرۆکی ئەنجومەنە خۆجێییەکان لەوان دەبن، بەپێی یاسا بەرکارەکان، چونکە ئەنجومەنە خۆجێیەکان یاسای خۆیان هەیە، یاخود بەمشێوازە سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان و سەرۆکی ئەنجومەنە خۆجێیەکان لەو شوێنانەی زۆرینەی دانیشتووانی لە پێکهاتەیەکی دیاریکراو دەبن بەپێی یاسا بەرکارەکان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی پەیوەندیدارەکان قسەتان چییە؟ فەرموو د. ڤالاً.

بەڕێز د. ڤالاً فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنە پەیوەندیدارەکان داڕشتنەکەیان بەمشێوەیە داڕشتوەتەوە، بەڵام ئەوەی کە تاوتوێ کراوە لەلایەن هەردوو لیژنەکە بە زمانی عەرەبی ڕاپۆرتەکە تاوتوێ کراوە، بە زمانی عەرەبیش داڕشتراوەتەوە، دواجار ئەوەی کە ڕاپۆرتەکە بە زمانی عەرەبی نوسراوە ئینجا دراوە بە سەرۆکایەتی و سەرۆکایەتی پەرلەمان

ناردوویەتی بۆ تەرجەمە کردن، واتە ئەوەی کە بە زمانی کوردی هاتووەتە ناو هۆڵی پەرلەمان بەهیچ شێوەیەك لەلایەن لیژنە پەیوەندیدارەکانەوە دانەڕێژراوەتەوە و تاوتوێ نەکراوە،

ماددەی (6)

بۆ مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان:

1- ماف بەشداری کردنیان هەیە لە دەسەڵاتی یاسادانان و جێ بەجێ کردنی هەرێم بەپێی یاسا بەرکارەکان.

2- ئەنجومەنە خۆجێیەکان لەو شوێنانەی کە پێکهاتەکان تیایدا چڕی و ڕەسەنایەتی دانیشتووان پێك دەهێنن لەخۆیان دەبێ بەپێی یاسا بەرکارەکان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بەهار دەڵێ نوقتەی نیزامیم هەیە، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

3 پەرلەمانتار کاك ڤەمان، کاك ایوب، من باسمان لەوە کرد بۆ مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان، ئێمە سەرجەمی یاساکە بۆ مسۆگەرکردنیەتی ئەوە پێویست ناکات، ڕەچاوتان نەکرد، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە لێرە مەبەستت ئەوەیە کە لەڕووی ئیدارییەوە چیان بۆ بکرێت. کاك قادر ئۆتمان، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە دەوترێ بە پێی یاسا بەرکارەکان، بۆ ئەنجومەنە خۆجێییەکان پێچەوانەی ئەو یاسایەیە، تەنها بۆ سەرۆکی یەکەی کارگێڕی نەبێ، چونکە لە ماددەی (32)...

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، ڕاستە، بەڵام بۆ سەرۆکی یەکەی کارگێڕیش نابێ، چونکە یەکەی کارگێڕیش قایمەقامە و..

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

ئاخر مەبەستم ئەوە، دیاری کراوە لە ماددەی (32)، پێچەوانەیە بە پێی ئەو یاسایە، پێم باشە لابرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، وایە، ڕاستە، ڕایەك هەبوو بەو شێوەیە بوو، بۆ ئەوەی بە خۆشتان بزانن، ماف هاوبەشیتان هەبێ لە دەسەڵاتی جێبەجێ کردن، لەو شوێنانەشی کە چڕی دانیشتووانتان هەیە، ماف ئەوەتان هەبێ بە شێوەیەکی عادیلانە لە سەرۆکایەتی دام و دەزگا ئیدارییەکان بەشدار بن، ئەو شوێنانەی چڕی دانیشتووانی هەیە، ئەو شوێنانەی کە زۆرینەن، ماف ئەوەتان هەبێ کە سەرۆکی یەکەی کارگێڕی یان ئەنجومەنی خۆجێیی لە ئێوە

بێ، چونكە ئەوە بەو شێوەیە نەبێ تەعاروز دەبێ لەگەڵ یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی قەزا و ناحییەكان، بەڵێ كاك صالح، فەرموو.

بەڕێز صالح فقێ محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ڕەخنەم لە بەڕێزانی لیژنەی یاسایی هەیە، هەموو كاتێك ئەو پێشنیارانەی ئەندامانی بەڕێز بە هەند وەرناگرن، من دەگەڕێمەوە بۆ ئەو دوو ماددەی پێشوو، پێویستە لیژنەی یاسایی بزانن جیاوازی لە نێوان یەكسانی و دادپەروەری دا هەیە، ئەوە یەك، دوو/ لەو یاسایە پێشنیارمان كرد ئەوە پێچەوانەی یاسای ئەنجومەنی پارێزگاكانە، ئەگەر ئێمە لێرە پەسندیشی بكەین، بە دڵنیاییەوە كار بە یاساكانی ئەنجومەنی پارێزگاكانەوە دەكرێن، نەك ئەوە بۆیە ناكرێ باسی ئەنجومەنە خۆجێییەكانی تێدا بكرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وایە، یەكە كارگێڕییەكان، وەحداتی ئیداری لەگەڵ ئەنجومەنە خۆجێییەكان كە مەجالیسی محەلین، ئەوە یاسایەكی تایبەتی هەیە، كە یاسای ئەنجومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەكانن، ئەوانە بە پێی ئەو یاسایانە هەڵدەبژێردرێن، سەرۆكی یەكە كارگێڕییەكان و سەرۆكی ئەنجومەنە خۆجێییەكان، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (6) بەو شێوەیە داڕێژرایەوە:

بۆ مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان:

1- مافی بەشداری كردنیان هەیە لە دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێ كردنی هەرێم بەپێی یاسا بەركارەكان.

2- لەو ناوچانەی كە چڕی دانیشتووان پێك دەهێنن مافی بەشداری كردنیان هەیە لە بەڕێوەبردنی دامودەزگا حكومی و ئیدارییەكان بەپێی یاسا بەركارەكان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی كە خوێندرایەوە؟ (59) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێ، كەواتە پەسند كرا.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشی سێیەم

ماددەی (7): پێویستە لەسەر پێكهاتەكان و ئەو ئەندامانەی سەر بە ئەوانن لە كاتی پیادە كردنی ئەو مافانەی لەو یاسایەدا هاتوون ڕێزی مافی كەسانی دیكە بگرن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانانە گفتوگۆی ماددەكە دەكەن:

خلف أحمد، فرحان جوهر، رابون توفیق، أبوبكر عمر، بەهار عبدالرحمن، ئایدن معروف، یعقوب گۆرگیس، ماجد عثمان، سرود سلیم، یروانت نیسان، بەهزاد درویش، كمال یلدا، علی هالۆ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك ئایدن، فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی حەوت دا ئەو ماددەیە زیادە، زۆر زەعیفە، داوا دەكەم ئەو ماددەیە هەڵبگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك رابون، فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری قسەكانی بەڕێز كاك ئایدن دەكەم، ئەو ماددەیە زیادەیە و داوا دەكەم لاببرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك فرحان، فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری كاك ئایدن و كاك رابون دەكەم ئەو ماددەیە زیادە و هەڵبگیرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك خلف، فەرموو.

بەڕێز خلف أحمد معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لادانی ماددەكە دەكەم، لەبەر ئەوە ی لە هۆ یەكانی دەر چوون ئی شارەتی پ ێدراوە، ئە گەر لانەبرا، پێشنیار دەكەم بەم جۆرە بخوێندرێتەوە (پێویستە لەسەر پێكها تەكان لە كاتی پ یادە كرد نی ئەو مافانەی لەم یاسایەدا هاتووە ڕێزی مافی كەسانی دیكە بگرن).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك أبوبكر، فەرموو.

بەڕێز أبوبكر عمر عبدالله (أبوبكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەمان تێڕوانینم هەیە، ماددەكە لابرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك یعقوب، فەرموو.

بەڕێز یعقوب گۆرگیس یاقۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە پێویست نییە، لابرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا ماجد، فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پێموایە لابرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، د.سرود، فەرموو.

بەڕێز سرود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیاری ئەوە دەكەم ئەو ماددە لابرێ، زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو بەهار، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەمان بۆچوونم هەیە، بەڵام موبەریرەكانی دەخەمە ڕوو، یەكەمیان/ لە ڕاستی دا ئەوە شتێكی ئەخلاقی یە، نەوەكو یاسایی، هەر كەس دەبێ ڕێز لە مافی كەسانی تر بگرێ، دووەمیشیان ئێمە ئەم یاسایەمان داڕشتووە لەبەر ئەوەی كە كۆمەڵێ خەڵك هەن كە موستەزعەفن، ئێستا مەترسی هەیە ئەوان ڕێز نەگرن لە مافی كەسانی تر؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك علی هالۆ، فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێشنیاری لابردنی ماددەکە دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك بەهزاد درویش، فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەروەها پشتگیری ڕەئیا وێ دکەم کە ئەو ماددە بێتە لابرن، چونکە ڕاستی تەحصیل حاصلە، مەسەلەی پێکڤە ژیانێ و پاراستنا مافێن دی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك یروانت، فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەزیش دبێژم ئەڤ ماددە بێتە لادان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك کمال، فەرموو.

بەڕێز کمال یلدا مرقۆز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش بۆچوونمان ئەوەیە ماددەکە لابدرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان؟ خاتوو منی، فەرموو.

بەڕێز منی نبی نادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاتوو بەهار وشەیەکی بەکار هێنا نەشیاوە، (مستضعف)، داوا لە بەڕێزتان دەکەم لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنە پەیوەندیدارەکان پێمانوایە بوونی ئەم ماددە یە زەرووره لێرەدا، چونکە هە ندێ جار لە پیادە کردنی مافەکانیان دا لەگەڵ ڕێزم بۆ هەموو پێکهاتەکان، نیزامی عام نابێ حدودی مافی خەڵکی تر ببەزێنێن، بۆیە مادام ئەم یاسایە کۆمەڵێ مافی داوە بەوان، لەبەرامبەر دا واجیبێکی هە یە کە ڕێز گرتنی مافی کەسانی ترە، لەو ڕوانگەیەوە ئێمە لە لیژنە هاوبەشەکە ئەم ماددەیەمان دا ناوە، ئێستاش پێمان با شە بمێنێتەوە، هەرچەندە زۆر پشتیوانیان لێ کرد، دە بێ بخرێتە دەنگدانەوە، بەس ئەوە ڕەئی ئێمە یە لە لیژنەکە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باش، بەڕێز کاك سۆران، فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو یاسایەی ئەمڕۆ کە ئێستا لە کۆتاییەکە یداین، پارێزگاری مافی پێکهاتە ئاینی و نەتەوەیی یەکان دە کات، هەموو ماددەکانی هەتا ئێرە دا بین کردنی ئەو مافانە یە کە مومارە سەی دەکەن، لەبەرامبەر ئەوە یەك ئەرك دەخرێتە سەر ئەوان، ئەویش پارا ستنی مافی بەرامبەرە لە مومارەسەی مافەکەی خۆیان، ئەوە پێموایە حەقێکی ئاسایی بەرامبەرە کە بۆی بچەسپێ، هیچ ئیشکالێکیش نییە بۆ لابردنی، بۆیە ئێمە پشتیوانی مانەوەی دەکەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئێستا ئەوە دەخەینە دەنگەوە کە دەڵێ لاببرێ، دوایی ئەگەر دەنگی نەهێنا ئینجا دایدەڕێژینەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ماددەی (8) کە دەبێتە ماددەی (7) لە یاساکە لابرێ؟ (39) کەس لەگەڵ ئەوەیە لابرێ، کێ دژیەتی؟ (25) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا و لابرا، ئەو ماددە یەی کە لەلایەن خاتوو حەیاتەوە پێشنیار کرا، دەبێ لێرەدا جێی بکرێتەوە، جارێ دەیخەینە دەنگەوە کە ئایا ئەو ماددەیە زیاد بکرێ یان نا؟ دوا یی دادەڕێژرێتەوە، خاتوو حەیات و بە شێکی ئە ندامانی پەر لەمان پێشنیاری ئەوەیان کرد کە ئەنجومەنێکی ڕاوێژکاری پێك بهێنرێ بۆ پێکهاتەکان، کە سەر بە ئەنجومەنی وەزیران بێت و بەرپرسیار بێت لە هەموو کاروبار و بوارەکانی بەدواداچوون و چاودێری کردن و جێبەجێ کردنی ناوەڕۆکی یاساکە و مافی پێکهاتەکان، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو ئەنجومەنە، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی یاسایی پێمانوایە کە ئەو ئەنجومەنە پێویست نییە، چونکە ئەوە یاسایە دەردە چێ، جیهەتی چاودێری کردنی دیاری کراوە، کە پەرلەمانە بەدوادا چوونی بۆ دەکات، پێویست بە ئەنجومەن ناکات دروست بکرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سۆران، فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ ئەوە نین بار قورسییەکی تر بۆ سەر حکومەت دروست بکرێ، بە پێکهێنانی، بە ئیستیحداسی ئەنجومەنێك، یان دەستەیەکی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، دەیخەینە وتووێژەوە، ئەوە دەخەینە وتووێژەوە، کێ قسەی لەسەر دەکات؟ با بزانین د.سرود دەڵێ چی؟ فەرموو.

بەڕێز سرود سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە (قانون تنظیم حقوق مکونات الشعب العراقي) بەغدا نووسراوە (یتم إنشاء مجلس مکونات الشعب العراقي)، بەتەصەورم زۆر باشە لە هەرێمی کوردستان عەینی مەجلیسی شمان هەبێ، هەتا تەعقیداتێکیشیان هەبێ لەو یاسایە دەتوانین بنووسین (یتم إنشاء مجلس مکونات شعب کوردستان و ینظم ذلك بقانون)، ئەوە بۆ دوارۆژ، قانونێکی بۆ صیاغە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئەو ماددەیە زیاد بکرێ؟ ئەنجومەنێکی ڕاوێژکاری دروست بکرێ، (14) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (44) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند نەکرا، ماددەی دوای ئەو، کە ماددەی (9) دەبێتە ماددەی (7).

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (7)

کار بە هیچ دەقێکی یاسایی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەو یاسایەدا ناکرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس قسەی نییە، بۆیە یەکسەر دەیخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ (66) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (8)

پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، دەیخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ (67) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (9)

ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بلاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کەواتە دەیخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ (67) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، هۆیە پێویستکارەکان. د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیە پێویستکارەکان

لەبەر ئەوەی کوردستان عێراق دەوڵەمەندە بە هەمەجۆری نەتەوەیی و ئاینی و زمانەوانی و لەپێناو ڕێکخستنی مافی ئەو پێکهاتانەی تیایدا پێکەوە دەژین و مسۆگەرکردنی پیادەکردنیان بۆ ئەو ماف و ئازادییانەی لە پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی پەیوەندار بە مافەکانی مرۆڤەوە هاتوون و، وەك گەرەنتیەك بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ هاووڵاتی کوردستانیی بەپێی پرونسیپی هاووڵاتیبوون بەچاوپۆشین لە جیاکاری ئەندامبوونیان، وە لەپێناو چەسپاندنی گیانی ڕێزگرتن و لێبووردەیی و یەکترقەبوڵکردن لە نێوان پێکهاتەکاندا، ئەوا ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیار کرابوو کە ماددەی (3) لەگەڵ ئەو ماددەیە ببێ بە هۆکاری دەرچوواندن، بۆیە ماوەیەکمان دەوێت بۆ داڕشتنەوەی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، با ناوەکان بنووسین، بێگەرد خان فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی لیژنەی یاسایی ئاماژەی پێدا کە ماددەی (3) بهێندرێتە ئێرە، چونکە ئەوە پەیوەندارن بە یەك، بەڵام من بەم شێوەیە داڕشتنێکم بۆ کردووە لەناو هۆیەکانی دەرچوواندندا ئەو دەستەواژەیەی یاخود ئەو ڕستەیەی کە باس لەوە دەکات کە گرەنتییەك بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ هاووڵاتیانی کوردستانی، من پێموایە لەبەرئەوەی هەموومان لەناو هەرێمی کوردستان یاخود لە کوردستان دا لەچوارچێوەی هەرێمی کوردستان دا مافمان پارێزراوە، من پێموایە ئەو ڕستەیە دەبێ لاچێ، پێشنیار دەکەم بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە، ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستنی مافی پێکهاتەکان لە کوردستان ـ عیراق سەرباری مافە دەستووریەکانیان بۆ مافە سیاسی و مەدەنی و کارگێڕی و ڕۆشنبیری و فێرکاری و ئابووریەکان بە پێی یاسا ناوخۆی و نێودەوڵەتییەکان، لەبەرئەوەی کوردستان ـ عیراق دەولەمەندە بە هەمەجۆری نەتەوەیی و ئاینی دەستەبەری ئەو ماف و ئازادیانە دەکات کە لە پەیماننامە نێودەوڵەتیەکانی پەیوەندار بە مافەکانی مرۆڤەوە هاتوون، لە پێناوی چەسپاندنی گیانی ڕێز گرتن و لێبووردەیی و یەکتر قبوڵ کردن لە نێوان پێکهاتەکاندا ئەم یاسایە دەرچووێنرا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بینێرە بۆ لیژنە پەیوەندارەکان تکایە، کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم لە جیاتی پێکهاتەکان، هاووڵاتیان بنووسرێ، واتە بەم شێوەیە (لە پێناو چەسپاندنی گیانی ڕێز گرتن و لێبووردەیی و یەکتر قەبوڵ کردن لە نێوان هاووڵاتیاندا، 2/ ئەم پرۆژە یاسایە وەکو پرۆژەکانی تر پڕە لە هەڵەی ڕێزمانی، ئەگەر فاریزە هات پێویست بە (و) ناکات، ئەگەر (و) هات پێویست ناکات فاریزە بنووسرێ، ئەمە بۆ هەیبەتی پەرلەمان جوان نییە واتا ناشرین کردنی زمانی کوردیە، 3/ وەکو هەڤاڵانی لیژنەی قانونی ئیشارەیان پێیدا ئەمە بەعەرەبی نووسراوە و تەرجومەی کوردی کراوە، بۆیە لە زۆربەی ماددەکات هەست دەکەین کە بە روحی کوردی نەنووسراوە، دەبێ بگەڕێینەوە بۆ نوسخە

عەرەبیەکە تا بە دروستی لە هەندێ ماددەکان بگەین، ئومێدەوارم لەمەودوا ئەمە ڕەچاو بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرتەکان بە زمانی کوردی بنووسرێ، هەروەکو چۆن لە یاسای زمانە فەرمیەکان ئەمە تەسبیت کراوە، سوپاس، کاک ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر(هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەم دەقەم نووسیوە (لەپێناو پاراستنی پێکەوە ژیانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان کە بووەتە سیما و تایبەتمەندی کۆمەڵگای کوردستانی و بۆ ڕێکخستنی ماف و ئازادییەکان کە لە پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان و جاڕنامەی جیهانی مافی مرۆڤدا هاتوون بە مەبەستی چەسپاندنی پرەنسیپی هاووڵاتی بوون و لێبووردەیی و یەکتر قبوڵ کردن ئەم یاسایە دەرچووێنرا).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە تۆش بینێرە بۆ لیژنە پەیوەندارەکان، کاک غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها تێبینیم لەسەر ئەوە هەیە کە هەر کاتێك وشەیەکی کوردیمان هەبێ واباشترە وشەیەکی عەرەبی بە کوردی کراو بەکارنەهێنین، بۆ نموونە یەکتر قبوڵ کردن، وشەی قبوڵ عەرەبیە و دەکرێ پێکەوە ژیان وەکو مامۆستا ابوبکر ئاماژەی پێی کرد ئەو وشەیە بەکاربێ باشترە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس با لیژنە پەیوەندارەکان دایبڕێژنەوە ئەو کات بیخوێننەوە دەیخەینە دەنگەوە، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندن

لە پێناو پاراستن و دەستەبەر کردنی مافە سیاسی و مەدەنی و کۆمەلأیەتی و رۆشنبیری و ئابوورییەکانی پێکهاتەکان بەپێی یاسا ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکان و بۆ چەسپاندنی گیانی رێزگرتن و لێبووردەیی و پێکەوە ژیان لەنێوان هاووڵاتیانی کوردستانی عێراق ئەم یاسایە دانرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی كە خوێنرایەوە؟ (71) كەس لەگەڵدایە، كێ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێ، كەواتە پەسند كرا.

كۆی یاسایەكە دەخەینە دەنگەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە بەو شێوەیەی كە دەنگ لەسەر ماددەكانی درا؟ (74) كەس لەگەڵدایە، كێ دژیەتی؟ كەس نییە، كەواتە یاساكە پەسند كرا، پیرۆزبایی لە گەلی كوردستان دەكەین بەبۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، پیرۆزبایی لە پێكهاتە جیاوازەكانی هەرێمی كوردستان و پێكهاتە ئاینی و پێكهاتە ئیتنی و نەتەوەییەكان دەكەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، بێگومان دەرچوونی ئەم یاسایە هەنگاوێكی گرنگ دەبێ لە قوڵ كردنەوەی گیانی نێوان پێكهاتە جیاوازەكانی هەرێمی كوردستان و لەهەمان كاتیش دا دەرچوونی ئەم یاسایە دڵخۆشكەر دەبێ بۆ سەرنج ڕاكێشانی پێكهاتە جیاوازەكانی ناوچە جێ ناكۆكەكان لەو سۆنگەیەی كە هەرێمی كوردستان نایەوێ هیچ چارەسەرێك بەزۆر بسەپێنێ بەسەر ئەم پێكهاتانە لەم ناوچانە، بەڵكو ئێمە خوازیارین لە هەرێمی كوردستان و لە دامەزراوە شەرعیەكانی هەرێمی كوردستان كە ناوچەكانی جێ ناكۆك، ناوچە كوردستانیەكانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم، دانیشتووانەكانیان بە ویستی خۆیان داوای ئەوە بكەن كە بێنە سەر هەرێمی كوردستان، بۆیە لەم سۆنگەیەوە، پێمانوایە كە دەستەبەر كردنی مافەكانیان ڕێگا خۆش دەكات بۆ ئەوەی ئەوانیش پێیان خۆش بێ و حەز بكەن و كار بۆ ئەوە بكەن كە لە چوارچێوەی هەرێمی كوردستان دا بژین، بۆیە ئەم یاسایە هەنگاوێكی گرنگە لەو پێناوە، دەست خۆشی لە لیژنە پەیوەندارەكان و لە ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان لە پێكهاتە جیاوازەكان دەكەین، كە ڕۆڵێكی كارایان هەبوو لە دەركردنی ئەم یاسایە، بەڕێز مامۆستا ماجد قسەیەكی هەیە فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خۆم و برایانم لە پێكهاتەی توركمان و پێكهاتەی كلدو ئاشوور و ئەرمەن، پڕ بە دڵ دەست خۆشی و سوپاسی خۆمان ئاراستەی یەكە بە یەكەی خوشك و برایانمان ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان دەكەین لە دەرچوواندنی ئەم یاسایە، جێگەی ڕێز و سەربەرزیە بۆ ئێمە و بۆ یەكەم جار لە پەرلەمانی كوردستان یاسایەكی ئاوا بۆ پاراستنی مافی پێكهاتەكان دەربچووێنرێ، بەو هیوایەی كە بتوانین لە داهاتوویەكی نزیك دا مافەكانمان لە چوارچێوەی دەستووری كوردستان دا زامن بكرێت و بە حەقیقی مافەكانمان مومارەسە بكەین لە ژێر ئاڵای كوردستان، سوپاس بۆ سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان و سوپاس بۆ هەموو

فراكسیۆنەكان كە بە دڵی ئێمە و باشتر لە داخوازیەكانی ئێمە پشتگیریان لێكردین، دەستتان خۆش، بژی برایەتی كورد و توركمان و كلد و ئاشووری و ئەرمەن، هەر سەركەوتوو بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سوپاس بۆ لیژنە پەیوەندارەكان، داوا لە ئەندامانی لیژنەی مافەكانی مرۆڤ دەكەین كە بچنەوە جێگاكانی خۆیان دەستتان خۆش، پێشنیارێك هەیە كە بڕگەی (3 و 2) پێش و پاش بخەین، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە ئاڵوگۆڕی بڕگەی (3) و (2)ی بەرنامەی كار بكەین، كێ لەگەڵدایەتی؟ (43) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ (12) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، داوا لە سەرۆكایەتی لیژنەی یاسایی دەكەین كە دەست بكەن بە خوێندنەوەی یەكەمی/ ئەو پرۆژە یاسا و بڕیارانەی كە لە بڕگەی (2) بەرنامەی كاری دانیشتنەكەدا هەن، بە پێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان، ژمارە (1) ی ساڵی (1992)ی هەموار كراو، فەرمووو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕێگای بەڕێزتانەوە داوا لە ئەندامانی لیژنەی یاسایی كاك شوان و مامۆستا ابوبكر دەكەین كە بفەرموون بۆ خوێندنەوەی یەكەمی ئەو پرۆژە یاسایانە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموون، كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای یەكەم بریتیە لە جێ بەجێ كردن و هەموار كردنی هاوردەكردن و فرۆشتنی بەروبوومە نەوتییەكان ژمارە (9)ی ساڵی (2006) كە پێكهاتووە لە (9) ماددە وهۆكارەكانی دەرچوواندن، لەلایەن ئەم پەرلەمانتارە بەڕیزانەی لای خوارەوە واژوو كراوە (1/د.ڕێواز فائق، 2/د.عزت صابر، 3/بێگەرد دڵشاد، 4/ سعید محمد سعید، 5/ گۆران ئازاد، 6/ تەلار لطیف، 7/ ئاواز شێخ جەنگی، 8/زانا عبدالرحمن،9/دلێر مصطفى،10/ سەركەوت سەرحەد، 11/خلف احمد، 12/عباس فتاح، 13/قادر وەتمان،14/صالح فەقێ محمدامین،15/گەشە دارا حفید، داواكارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەكان بكەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی وزە وسەرچاوە سروشتییەكان و لیژنەی كاروباری یاسایی پەرلەمان دەكەین.كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

2/ بریتیە لە یاسای كۆمپانیای كوردستان بۆ تەسفیە كردنی نەوت و پێكهاتەكانی كە پێكهاتووە لە (18) مادده بە بێ هۆكاری دەرچوواندن، لەلایەن ئەم بەڕێزانە واژوو كراوە، (فائق مصطفى، رۆزا محمود عثمان، د.پەری صالح، عبدالرحمن علی رضا، شێركۆ حەمە امین، علی حەمە صالح، پەروا علی، برزۆ مجید، منیرە عثمان، محمود حاجی عمر، ایوب عبدالله) داواكارین لە بەڕێزتان ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەكانی بكەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئاراستەی لیژنەكانی وزە و سەرچاوە سروشتییەكان و لیژنەی دارایی و كاروباری ئابووری و وەبەرهێنان و لیژنەی یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەكەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای هەمواركردنەوەی یاسای باری كەسێتی ژمارە (88) ی ساڵی (1959) كە پێكهاتووە لە شەش مادده و هۆیەكانی دەرچوواندن، لەلایەن ئەم پەرلەمانتارە بەڕێزانەی خوارەوە واژوو كراوە، (تەلار لطیف، شیلان جعفر، فیروز طه، گەشە دارا حفید، كەژاڵ هادی، د.پەری صالح، ئاواز شێخ جەنگی، نەجات محمد، سروود سلیم)، داواكارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەكان بكەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان و لیژنەی كارو باری یا سایی و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەكەین، كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای قەرەبووكردنەوەی قوربانیانی ڕاگواستنی بەزۆرە ملێ لەناوچە سنووریەكانی هەرێمی كوردستان كە پێكهاتووە لە (17) مادده و هۆیەكانی دەرچوواندن، كە لەلایەن ئەم پەرلەمانتارانەی خوارەوە واژوو كراوە، (د.عبدالله جاسم ڕێكانی، نەجات محمد عبدالله، فیرۆز طه، ناظم كبیر محمد، هێڤا حاجی، محمد علی یاسین، ڤیان عباس، مەردان خدر، قادر وەتمان، مریم صمد، علی هالۆ، فرحان جوهر،

سعید مصیفی، هەورامان گەچێنەیی)، داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکان بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی مافەکانی مرۆڤ و لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان و لیژنەی یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکرێت، کاک شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای پێنجەم، پرۆژە یاسای پاراستنی مافی نەخۆش و پزیشك و کارمەندە تەندروستییەکان کە لە (23) مادده پێك هاتووە لەگەڵ هۆیەکانی دەرچوواندن، لەلایەن (14) ئەندام پەرلەمانەوە واژوو کراوە، کە ناوەکانیان بەم شێوەیەیە (بەیار طاهر دۆسکی، د.شرین حسنی، د.سراج احمد محمد، شوان شێخ احمد، زۆزان صادق، وحیدە یاقو، تحسین اسماعیل، شیلان شێخ جعفر، حەیات مجید، هێڤا حاجی میرخان، مەردان خدر، ناظم کبیر، عباس غزالی، ئومێد خۆشناو)، تکایە بە ئاراستە کردنی بۆ لیژنەی پەیوەندار.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە و لیژ نەی کارو باری یا سایی و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەکەین، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە بڕیاری دیاری کردنی ڕۆژی (2014/8/3) وەك ڕۆژی جینۆساید کردنی شنگال، کە لە چوار بڕگە پێکهاتووە بێ هۆیەکانی دەرچوواندن دەرچووە و لەلایەن (38) ئەندامی پەرلەمانەوە واژوو کراوە کە ناوەکانیان بەم شێوەیەیە (شامۆ شێخۆ، ئومێد عبدالرحمن، حەیات مجید، فیروز طه، زیاد حسین، امنە زکری، محمد صادق، د.شرین حسنی، فرحان جوهر، صالح بەشارەتی، ڤەمان فیصل، شوان شێخ احمد، دڵشاد شعبان، تحسین اسماعیل، بەشار مشیر، عەباس غزالی، محمد علی یاسین، بەیار طاهر، د.ڤالا فرید، نەجات محمد عبداللە، قادر وەتمان رسول، سعید محمد سعید، ابوبکر هەڵەدنی، سهراب میکایل، شێرکۆ حەمە امین، عبدالرحمن علی رضا، عزت صابر اسماعیل، برزۆ مجید عبداللە، کەمال یەڵدا، د.سرود سلیم، ماجد عثمان، سۆران عمر، د.شوان قەڵادزەیی، ایوب عبداللە، بێستوون فائق، د.پەری، قارەمان قادر، د.سراج شێخ احمد)، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تکایە بە ئاراستە کردنی بۆ لیژنەی پەیوەندار.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و جینۆساید و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکەین، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داواکارم ئاراستەی لیژنەی ناوچە کوردستانیەکانیشی بکەی؟.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئاراستەی لیژنەی ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمیشی دەکەین، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە بڕیاری تایبەت بە پەنابەران و دیپۆت کراوان، کە لە (8) بڕگە و هۆیەکانی دەرچوواندن لە لایەن (23) ئەندامی پەرلەمانەوە واژوو کراوە، ناوەکانیش بەم شێوەیەیە (سالار محمود، بێگەرد دڵشاد، دلێر ماوەتی، گۆران ئازاد، تەلار لطیف، گەشە دارا، عباس فتاح، سەرکەوت سەرحەد، عزت صابر، صالح فەقێ، قادر ڕەزگەیی، سەعید مەسیفی، ئاواز شێخ جەنگی، شێرکۆ حەمە امین، قارەمان قادر، محمد علی یاسین، عمر صالح کۆچەر، فیروز طه، د.شوان قەڵادزەیی، زۆزان صادق، علی هالۆ، بەهار عبدالرحمن، عبدالرحمن فارس، ابوکاروان) بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تکایە بۆ ڕەوانە کردنی بۆ لیژنە پەیوەندارەکان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕەوەندی کوردستانی و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەکەین، زۆر سوپاس بۆ لیژنەی یاسایی، خاتوو حەیات نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز حەیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پرۆژە یاسایە و ئەوەی پێشووتریش پێویستە ئاراستەی لیژنەی مافی مرۆڤ بکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە تایبەتمەندە بە تەخەسوسی یەك لە لیژنە پەیوەندارەکان، بۆیە پێویست ناکات ئاراستەی لیژنەی مافەکانی مرۆڤی بکەین، زۆر سوپاس، مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سێیەم پرۆژە یاسا ئەوەی کە تایبەتە بە باری کەسێتی بە پێویستی دەبینم ئاراستەی لیژنەی ئەوقاف بکرێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پەیوەندیدارە بە موشاهەدە، پەیوەندی بە لیژنەی ئەوقافەوە نییە، ئەو پرۆژە یاسایەی لەبەردەمتانە خوێندووتانەتەوە، ئەوە پەیوەندارە بە چۆنیەتی بینینی منالّ لەلایەن دایك و باوکەوە، لەبەرئەوە پێویستی بە لیژنەی ئەوقاف نییە، کاك سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پرۆژە یاسایەی ئەمڕۆ پەسەندمان کرد ئەوەش تەحویلی لیژنەی ئەوقاف نەکرا بەداخەوە، بەڵام هەندێك شت هەیە ئینسان دەقیق بێت لەسەر ئەو بوارە ئێمەش کەسانی پسپۆر و شارەزامان تێدایە حەزمان لێیە بابەتەکان دەوڵەمەند تر بکەین، ئەگەر تەحویلی ئێمە کرا چی تێدایە، ئێمەش دوو قسەی لێ دەکەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هیچ مو شکیلەی تێدا نییە بەس ئەمەش ئیشتان قورس دەکات و ئامادەکردنی ڕاپۆرت لەسەر پرۆژە یاسایەکە قورس دەکات، سێ لیژنە لەسەری دابنیشێ و ڕاکانی خۆیان گەڵاڵە بکەن، مەسەلەی بینینی منالّ لەلایەن دایك و باوکەوە پێموا نییە مەسەلەیەکی دینی بێ تا ئاراستەی ئێوە بکرێ، مامۆستان انس قسەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز انس محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بابەت (حضانة) بێتن حەزانە موتەعەلقە بە بابەتی شەرعی و حەز دەکەین ئاراستەی ئەو بکرێت، ئەگەر بابەت گرێدای وی بێتن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێویستە لیژنەی كاروباری ژنانیش لەو یاسایەدا هەبێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێموانییە پێویستی بە لیژنەی كاروباری ژنان هەبێ، چونكە ئەمە مافی باوك و دایكە، مادام خێزانمان هەیە و مادام لیژنەیەكمان هەیە تایبەتمەندە بە خێزان، لەبەر ئەوە پێویست ناكات ئاراستەی لیژنەی كاروباری ئافرەتان بكرێ، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوە لە هەمواری پەیڕەوی ناوخۆ ئەم بابەتە موعالەجە دەكرێ و تەنها ئەو ماددانەی كە پەیوەندارە بە لیژنەیەكی دیاری كراو ئاراستەیان دەكرێ، ناكرێت هەموو پرۆژە یاساكان ئاراستەی ئەم لیژنانە بكرێ بەم زۆریە و ئەوكاتە ئامادەكردنی ڕاپۆرت كارێكی ئەستەم دەبێ، بۆیە مادام لیژنەیەكمان هەیە بەناوی كاروباری كۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان، ئەم بابەتەش پەیوەندی بە خێزانەوە هەیە و پەیوەندی بە دایك و باوكەوە هەیە، بۆیە ئاراستەی لیژنەی مافەكانی ئافرەت و ئاراستەی لیژنەی ئەوقافی ناكەین، بەڕێزان بەم شێوەی هاتینە كۆتایی دانیشتنی ئەمڕۆ، بڕگەی (3) هەڵدەگرین بۆ دانیشتنی داهاتووی پەرلەمان، زۆر سوپاس بۆ ئێوەش.

فخرالدین قادر	**جعفر ابراهیم ئێمینكی**	**د. یوسف محمد صادق**
سكرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆكی پەرلەمانی**	**سەرۆكی پەرلەمانی**
كوردستان عێراق	**كوردستان عێراق**	**كوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (10)ی

چوار شەممە ڕێکەوتی 29/4/2015

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (10)

چوارشەممە ڕێکەوتی 2015/4/29

کا تژمێر (11)ی پێش ن یوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە ڕێ کەوتی 2015/4/29 پەر لەمانی کورد ستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یو سف محمد صادق سەرۆکی پەر لەمان و، بە ئا مادەبوونی بەڕێز جعفر ا براهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرا لدین قادر سکرتێری پەر لەمان، دانی شتنی ژ مارە (10)ی خولی چوارەمی، ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژ مارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کورد ستان - ع ێراق، دە ستەی سەرۆکایەتی پەر لەمان بڕ یاری دا دانی شتنی ژ مارەی (1)ی خولی گر ێدانی دووە می ساڵی یە کەم لە خولی چوارەمی هەڵ بژاردن لە کات (11)ی پێش ن یوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی 2015/4/29 دا بەم شێوەیە بێت:

1 پێشچاو خستن و گفتوگۆ کرد نی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆکی هەرێم لە سەر ماددەی (5) ی یا سای ژ مارە (7) ی ساڵی (2014)، یا سای هەمواری یە کەمی یا سای گ شتی دە ستپاکی لە هەرێمی کورد ستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

2- هەڵوە شاندنەوەی بڕ یاری پێکهێ نانی لیژ نەی کاتی بۆ لێکۆڵی نەوە و بەدوادا چوون بۆ بەجینۆ ساید ناساندنی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (22) ی ساڵی (2014)

3- خوێند نەوەی یە کەم بۆ ئەو پرۆژە یا سایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو:

یەکەم: پرۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی بازرگانی کردن بە مرۆڤ لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

دووەم: پرۆژە یاسای دوورکەوتنەوە لە سووکایەتی کردن بە ئاینەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

سێیەم: پرۆژە یا سای ڕا گرتنی کارکردن بە یا سای خانوو بەرە ژ مارە (9) ی ساڵی (2008) لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کورد ستان دە ست پێ ئە کەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانی شتنی ژ مارە (10)، ڕۆژی دانی شتن (2015/4/29)، بەرنا مەی کار، بەپێی حوک مەکانی بڕ گە یەکی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو، دە ستەی سەرۆکایەتی پەر لەمان بڕیار یدا کاتی دانی شتنی ژ مارە (10) ی خولی بەهارە لە خولی

هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێکەوتی (2015/4/29) بەرنامەی کاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

1 پێشچاو خستن و گفتوگۆ کردنی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆکی هەرێم لەسەر ماددەی (5) ی یاسای ژمارە (7) ی ساڵی (2014)، یاسای هەمواری یەکەمی یاسای گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

2- هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێکهێنانی لیژنەی کاتی بۆ لێکۆڵینەوە و بەدوادا چوون بۆ بەجێنۆسايد ناساندنی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (22) ی ساڵی (2014)

3- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو:

یەکەم: پرۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی بازرگانی کردن بە مرۆڤ لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

دووەم: پرۆژە یاسای دوورکەوتنەوە لە سووکایەتی کردن بە ئاینەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

سێیەم: پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای خانووبەرە ژمارە (9) ی ساڵی (2008) لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

ئێستا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە، پوختەی دانیشتنی ژمارە (9) ی کۆبوونەوەی ئاسایی پەرلەمان لە بەرواری (2015/4/21) بەو شێوەیە بوو:

1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

2- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو، و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو و ئامادە نەبووی کۆبوونەوەی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

3- پەسند کردن و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەی و تیرە ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

4- ئاڵوگۆڕکردنی خاڵی دووەمی بەرنامەی کار بۆ خاڵی سێیەم و بە پێچەوانەوە.

5- خوێندنەوەی یەکەم بۆ حەوت پرۆژە یاسا و بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

6- پێشچاوخستن و ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان لەسەر ماددەی (5) ی یاسای ژمارە (7) ی ساڵی (2014) یاسای هەمواری یەکەمی یاسای گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011) بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ دواخرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدين قادر-سكرتێرى پەرلەمان:

ناوى ئا مادە نەبووانى ئە ندامانى پەر لەمان كە لە دانيشتنى ژ مارە (9) ى ئا سايى لە بەروارى (2015/4/21) مۆڵەت دراون بوون يان بێ مۆڵەت ئامادە نەبوون لە دانيشتنى يەكەم بەم شێوەيەيە:

1 انور قادر-مۆڵەت

2- ئارى محمد- مۆڵەت

3- باپیر كاملا-مۆڵەت

4- تحسين اسماعيل-مۆڵەت

5- حسين اسماعيل-مۆڵەت

6- دلێر مصطفى-مۆڵەت

7- ڕێواز فائق-ئامادە نەبوو

8- زۆزان صادق-مۆڵەت

9- سهراب ميكائيل-مۆڵەت

10- شامۆ شيخۆ-مۆڵەت

11- شرين حسنى-مۆڵەت

12- عمر عينايەت-مۆڵەت

13- عمر مصطفى-مۆڵەت

14- فەرهاد حەمە صالح-مۆڵەت

15- مدينە ايوب-مۆڵەت

لە دانيشتنى دووەم بەم شێوەيەيە:

1 ابراهيم احمد-مۆڵەت

2- انور قادر-مۆڵەت

3- ئارى محمد-مۆڵەت

4- باپیر كاملا-مۆڵەت

5- تحسين اسماعيل-مۆڵەت

6- جمال عثمان-ئامادە نەبوو

7- حسن صالح-مۆڵەت

8- حسين اسماعيل-مۆڵەت

9- دلشاد شعبان-مۆڵەت

10- دلێر مصطفى-مۆڵەت

11- ڕێواز فائق-ئامادە نەبوو

12- زۆزان صادق-مۆڵەت

13- سهراب میکائیل- مۆڵەت

14- شامۆ شێخۆ- مۆڵەت

15- شرین حسنی-مۆڵەت

16- عبدالله محمود- مۆڵەت

17- عمر عینایەت- مۆڵەت

18- فەرهاد حەمە صالح-مۆڵەت

19- مدینه ایوب- مۆڵەت

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، کۆبوونەوەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان لە (2015/4/22) تا (4/29) بەم شێوەی خوارەوە بووە.

1 لیژ نەی کارو باری پێ شمەرگە و قورباذ یانی جینۆ ساید و زیـ ندانیانی سیا سی لە (4/22) کۆبوو نەوەی کردووە:

1 محمد صادق-مۆڵەت

2- قادر ئۆتمان-مۆڵەت

3- عبدالرحمن فارس-مۆڵەت

4- باپیر کامەلا- مۆڵەت

5- عبدالله حاجی محمود- مۆڵەت

6- یعقوب گورگیس- مۆڵەت

دووەم: لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (4/22) کۆبوونەوەی کردووە:

1 شامۆ شێخۆ- مۆڵەت

سێیەم: لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:

1 خلف احمد- مۆڵەت بووە

2- ئاواز جنگی-مۆڵەت

چوارەم: لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:

1 زانا عبدالرحمن-مۆڵەت

پێنجەم: لیژنەی دەستپاکی لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:

سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون.

شە شەم: لیژ نەی کارو باری پێ شمەرگە و قورباذ یانی جینۆ سیاد و زیـ ندانیانی سیا سی لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:

1 ئاری محمد-مۆڵەت

2- محمد صادق- ئامادە نەبووە

3- هەورامان حەمە شەریف-مۆڵەت

حەوتەم: لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەت (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:

1 حیات مجید- ئامادە نەبووە

2- کەژاڵ هادی- ئامادە نەبووە

3- مریم صمد- ئامادە نەبووە

هەشتەم: لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:

1 دڵشاد شعبان- ئامادە نەبوو

2- علی هالۆ- ئامادە نەبوو

3- صالح بەشار- ئامادە نەبوو

4- یراونت نیسان- ئامادە نەبوو

5- بەیار طاهر- ئامادە نەبوو

نۆیەم: لیژنەی دارایی و کاروباری دارایی و وەبەرهێنان لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:

1 ڕۆزا محمود- ئامادە نەبوو

دەیەم: لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:

1 سەرجەم ئەندامان ئامادە بوون

یانزە: لیژنەی کاروباری کۆمەڵگەی مەدەنی لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:

1 محمد علی- مۆڵەت

2- تەلار لطیف- مۆڵەت

دوانزە: لیژنەی کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:

1 پەری صالح مۆڵەت

2- ئاواز جنگی- مۆڵەت

3- تەلار لطیف مۆڵەت

4- منیرە عثمان- مۆڵەت

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئاری نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەی یەکەمم ئیزافەیەکە بۆ ئەو خوێندنەوەی بەڕێز سکرتێری پەرلەمان خوێندیەوە، ڕاستە ئێمە (4/22) کۆبوونەوەمان ئەنجام داوە، بەڵام هەر بۆ پرۆتۆکۆڵ و یەکەمجاریش بووە حەز ئەکەین لە

پرۆتۆكۆڵ بنووسرێ كە ئێمە كۆبوونەوەكەمان بردە مۆنۆمێنتی هەڵەبجەی شەهید، دوو، داوا لە بەرێزتان ئەكەم كە برگەی یەك و دوو جێگۆرکێی پێ بكرێ، داوا لە پەر لەمانتارانیش ئە كەم كە پشتیوانیم بكەن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێم وابێ ئێشكالێكی ئەوتۆ نییە بەرنامەی كار بەشێوەی خۆی بڕوات، بە تایبەتی سەرۆكی دەستەی گشتی دەستپاكیش لێرە ئامادەیە، بەخێرهاتنی ئەكەین، بەرێز دكتۆر ئە حمەد سەرۆكی گشتی دەستپاكی، بەڵام ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان ڕازی بوون لەسەر ئەوە وا ئەكەین، كاك فایەق نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز فائق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لە (4/28) لیژنەی ئاوەدان كردنەوە و نیشتەجێ كردن كۆبوونەوەی خۆمان كردووە، بانگهێشتی سەرۆكی وەبەرهێنانیشمان كرد، لەوێ ئاماژەی پیێنەدراوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دیارە ڕاپرۆتەكەتان نەگەیشتۆتە دەستیان، كاك ئومێد نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز ئومێد خۆشناو:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەمڕۆ لە مێژووی كورد ئاسایی نییە كە (7) مانگ بەر لە ئێستا پەرلەمانی كوردستان لەسەر پێشنیاری بەرێز سەرۆكی هەرێمی كوردستان بڕیارێكی مێژوویی و یەكگرتوومان دەركرد، دوای ئەو (7) مانگە كە كۆمەڵێك ڕەهەندی هەیە لە چوونی پێشمەرگە بۆ بەشێكی تری وڵات و شەڕ كردن لەگەڵ گرووپێكی تیرۆریستی بە هاوكاری یەپەكە و یەپەژە بە خۆشحاڵیەوە ئێستا وەكو كەرنەڤاڵێك لەلایەن خەڵكی كوردستان كە چۆن بەچاوی فرمێسكی هاووڵاتیانی ئەو وڵاتە بەرێكران، ئەمڕۆ بە خۆشحاڵیەوە پێشوازیان لێ ئەكرێ، و بۆ یەكەمین جار هێزێكی كوردی نیزامی بەنێو وڵاتێك بڕوات كە وڵاتی توركیایە، گەلێ جار ئەو وڵاتە ڕێگەی بە زهێزەكان نەدایە هێز بەنێویدا بچێ، بۆیە ئەو تۆمارە پڕ سەروەریانەی كە.............

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئومێد ئەوە نوقتەی نیزامی نییە.........

بەڕێز ئومێد خۆشناو:

.....داواكارییە، خۆشەویستی یەپەگە و یەپەژە زیاد بوو، یەكڕیزی بەرپا بوو، ئەوا نە هەمووی كاری پەرلەمانە، داواكارین، ئەمڕۆ پەرلەمانی كوردستانیش وەكو هەڵویستێك بۆ قوربانی دانی ئەو پێشمەرگانە بۆ ئەو شەهیدانە، و ئەو بریندارانەی ئەو ڕۆژە مێژووییە ئەگەر لە چوار چێوەی بەیانامەیەكیش بێ، ئێوەش وەكو سەرۆكایەتی پەرلەمان بەشێك بن لەو خۆشیانە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، به دڵنیاییەوە پەرلەمانی کوردستان هاو شێوەی دا مەزراوەکانی تری هەرێمی کوردستان ئەرکی خۆی لەم بوارە جێ بەجێ کردووە، بڕیاری ناردنی هێزی پێشمەرگە بۆ کۆبانێ کە بڕیارێکە ئەم خولەی ئێستای پەرلەمان بە هەموو ئەندامانی پەرلەمان، و بە هەموو فراکسیۆن و دەستەی سەرۆکایەتی شانازی پێوە ئەکەن لە دوای ئەوەی بەڕێز سەرۆکی هەرێم و وەزارەتی پێشمەرگە و لایەنە پەیوەندیدارەکانی تر هەماهەنگی پێویست کرا بۆ ناردنیان، لێرە لە پەرلەمانی کوردستان دەنگی لەسەر درا، جێگەی خۆشحاڵیە کە دوای جێ بەجێ کردنی ئەرکەکەیان ئەوان بە دڵنیاییەوە چوونی پێشمەرگە بۆ کۆبانێ بووە هۆی گۆڕانی هاوسەنگی هێز لەوێ، و خۆشبەختانە نەك کۆبانێ، بەڵكو هەموو ئەو شار و شارۆچکانەی لە دەوروبەری کۆبانێن لەلایەن هێزی پێشمەرگە و پیشتیوانانی تر و لەلایەن شەرڤانان و هێزەکانی یەپەگە و یەپەژە جێگەی دڵخۆشیمانە، و جێگەی دڵخۆشیشە دوای کۆتایی هاتنی موهیمەی هێزی پێشمەرگە و ئەو ئەرکەی پێیان سپاردرابوو، لە (10) ڕۆژی ڕابردوو بە ڕەسمی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئاگادار کرایەنەوە کە کاری ئەو هێزە تەواو بووە، و ئەگەڕێنەوە هەرێمی کوردستان، هێزی پێشمەرگە نەك لە کۆبانێ، بەڵكو لەو سنوورەی کە درێژی (1050) کیلۆمەترە توانیانە هاووڵاتی و پێکهاتە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان بپارێزن، ئەوەش جێگەی سەربەرزی ئێمەیە، خوێنی شەهیدانی ئێمە بۆتە هۆی ئەوەی ئەزموونی حوکمڕانی لە هەرێمی کوردستان بەو شێوەی ئێستای بەردەوام بێ، بۆیە بەردەوام پەرلەمان ئەو گوتارەی خۆی دووبارە ئەکاتەوە، دوو نوقتەی نیزامی تر هەیە، بەس تکا ئەکەم نوقتەی نیزامی بێ، فەرموو دکتۆر عیزەت.

بەڕێز د.عزە صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان کۆبوونەوەی خۆی ئەنجام دا، ڕاپۆرتی خۆی ئامادە کرد، بەڵام، ئیشارەتی پێ نەدراوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە نەگەیشتۆتە دەستی سکرتێری پەرلەمان، خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوم لە لیژنەی کۆمەڵایەتی بە مۆڵەت خوێندرایەوە، من لەو لیژنە نەماوم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو بەڕێزتان ئەگادارن بەپێی ماددەی (26) ئەندامی پەرلەمان (حەسانە) ی هەیە لە هەر لێدوانێك ئەیدات لە كاتی بەئەنجام گەیاندنی ئەركەكەی، هاوڕێیەكی ئێمە......

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێمە لە پەرلەمانی كوردستان یادا شتێك ئەدەین، ئەوە پەیوەندی بە بەرنامەی كارەوە نییە، ئێمە لە پەرلەمان تاوتوێی ئەكەین لە پەرلەمان، باشە، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەكانی پەرلەمان دەكەین كە بێنە سەر مەنەصە بۆ دەست پێ كردن بە بەرنامەی كار، باشە، ئەو ئیشەمان كوتاییمان پێ هێنا، ئەمە بابەتێكە ئێمە دیرا سەی دەكەین پێویست ناكات ئێستا تۆ لێرە قسەی لە سەر بكەی، بەڕێز لیژنە پەیوەندیدارەكان، لیژنەی یاسایی، لیژنەی دەستپاكی بابێنە سەر مەنەصە بۆ دەست پێ كردن بە بەرنامەی كار، كاك (عمر) تكات لێ دەكەم بێدەنگی بپارێزە، كاك سراج نوقتەی نیزامیت هەبوو؟

بەڕێز د.سراج احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە هەمان شێوە لیژنەی ئەوقاف و كارو باری ئاینی لە كاتی دیاری كراوی خۆی كۆبوونەوەی خۆی ئەنجام دا، بەڵام ئەمڕۆ لەو كۆبوونەوەیە ئاماژەی پێنەكرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، لیژنەی دەستپاكی، لیژنەی یاسایی بێنە سەر مەنەصە، تكایە بێدەنگی ڕابگرە، ئەگەر ناتوانی لەجەلسەكە بیت دتوانیت بچیتە دەرەوە، كاك رابوون نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەو ئیعتیبارەی بەڕێز (عمر عینایەت) ئەندامی فراكسیۆنی ئێمەیە پێمان وایە دەبوایە ڕێگەی پێبدەی قسەكانی تەواو بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

هیچ پێویست نەبوو قسەكانی تەواو بكات، چونكە لە بەرنامەی كاردا نییە، بابەتێكە ئێوە یادا شتێكتان بە ناوی فراكسیۆنەكەتانەوە داوە تە دەستەی سەرۆكایەتی و، ئێمە ئێستا لە لێكۆڵینەوەین و لە دوای لێكۆڵینەوەش بە دڵنیاییەوە نامە یەك ئاراستەی ئەنجومەنی دادوەری دەكەین بۆ ئەم بابەتە، لیژنە پەیوەندیدارەكان لیژنەی یاسایی و لیژنەی دەستپاكی، لە پێشدا ئیعتیرازەكە بخوێننەوە ئەو یاسایەی كە لە لایەن پەرلەمانی كوردستانەوە پەسەند كراوە لە لایەن بەڕێز سەرۆكی هەرێمەوە ئیعتیرازی لە سەرە، ئیعتیرازەكە دەخوێنرێتەوە و دەخرێتە دەنگ و ئەگەر ئیعتیرازەكە پەسەند كرا ئەو كاتە ئەو راپۆرتەی حازر كراوە بۆ هەموار ئەوەش دەخرێتە گفتو گۆوە بۆ پەسەند كردنی، بەڵێ، فەرموون.

بەڕێز عمر صالح ((عمر كۆچەر)):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕیاری ژمارە (2)ی ساڵی (2015) بە پێی دەسەڵاتمان كە لە ماددەی (10)م بڕگەی (1)م خاڵی (2)ی یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان عێراق ژمارە (1)ی ساڵی (2005)ی هەمواركراو دیاری كراوە بڕیارماندا بە ڕەتكردنەوەی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی (2014) ئاسایی هەمواری یەكەمی یاسای دەستەی گشتی دەستپاكی لە هەرێمی كوردستان عێراق ژمارە (3)ی ساڵی (2011) كە پەرلەمانی كوردستان لە دانیشتنی ژمارە (13)ی یاسای خۆی لە (2014/11/26) پەسەندی كردووە و، بە نووسراوی ژمارەی چوار لەسەر سێی (222) لە (2015/1/15) بۆ دیوانی سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان نێردراوە، ئەم یاسایە دەگەڕێنینەوە بۆ پەرلەمانی كوردستان بۆئەوەی چاو بخشێنێتەوە بە ماددەی (5)م دا لەبەر ئەم هۆیانە، ناكرێت بە گشتی بگوترێت ئەحكامی ئەم یاسایە پیادە دەكرێت بەسەر هەموو كەسێكی ناو هەرێم لە ناویاندا سەرۆكەكانی دەسەڵاتی یاسا دانان و، جێبە جێ كردن و، دادگەری و، ئەندامەكانی و، ئەوانەی تیادا كارمەندن، باو نییە دەستەیەك لە پەرلەمانەوە دامەزرا بێت و سەرەور بێت بەسەر هەرسێ دەسەڵاتەكان و سەرۆكەكانیاندا لە كاتێك دا بە پێی پرەنسیپی جیا كردنەوەی دەسەڵات و سەربەخۆیی دەسەڵات ئەم دەسەڵاتە گرینگانە لە سنووری دەسەڵاتی خۆیاندا سەروەرن و سەرۆكەكانیان خاوەنی یاسا بەندین، یەعنی حەسانەی یاساییان هەیە، بۆیە ناكرێت وەك كەسێكی ئاسایی هەڵسوكەوتیان لە گەڵدا بكرێت ئەوان بەرجەستەی دەسەڵاتی گەلن، چونكە سەرۆكی پەرلەمان و سەرۆكی باڵای جێبەجێ كردن بە هەڵبژاردن گەیشتوونەتە ئەو پایەیە، زۆربەی دەستووری ئەو وڵاتانەی كە پەیڕەوی ڕێبازی دیموكراتی دەكەن ڕێزیان بۆ ئەو پۆستانە داناوە، یاسا بەندیش یەكێكیانە، ئەم دەسەڵاتانە بە یاسای گەلێ دەستووری دیكەی ئەركەكانیان و پەیوەندی نێوانیان ڕێكخراوە و ڕێو شوێن و كردەوەی تایبەتی داناوە بۆ لێپرسینەوە لە سەرۆكەكان و ئەندامەكانیان، وێڕای ئەمە بە پێی ماددەی (19) و (87) و (88) لە دەستووری عێراقی دەسەڵاتی دادوەری سەربەخۆیەو هیچ دەسەڵاتێك لەسەرووی دەسەڵاتی ئەوەوە نییە.

مسعود بارزانی سەرۆكی هەرێمی كوردستان

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێش ئەوەی راپۆرت بخوێنرێتەوە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان لە دوای ئەوەی كە ئەم ئیعتیرازە لە لایەن سەرۆكی هەرێمەوە ئاراستەی پەرلەمان كرا، ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەكانی پەرلەمانمان كرد و ئەوانیش بە هاوبەشی و لە گەڵ دەستەی گشتی دەستپاكی و لە گەڵ نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری كۆبوونەوە، لە دوای ئەوەی كۆبوونەتەوە ئەوان پێیان باشە كە ئیعتیرازەكە وەربگیرێت و راپۆرتێكیان حازر كردووە لەسەر هەموار كردنەكە لەسەرەتاوە ئیعتیرازەكە دەخەینە دەنگەوە بزانین كێ لە گەڵ ئەوەیە كە ئیعتیرازەكە پەسەند بكرێت، ئەگەر ئیعتیراز پەسەند كرا ئەوكات دوو لیژنە پەیوەندیدارەكە راپۆرتی خۆیان دەخوێننەوە و گفتو گۆی لەسەر دەكرێت، ئێستا ئەمە دەخەینە دەنگەوە، كێ لە گەڵ ئەوەیە كە

ئیعتیرازی بەڕێز سەرۆکی هەرێم لەسەر یاسای هەمواری (1)ی یاسای گشتی دەستپاکی پەسەند بکرێت؟ کێ لە گەڵیەتی؟، (50) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (9) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دەکەین کە راپۆرتی هاوبەشی خۆیان بخوێننەوە لەسەر هەمواری یاساکە.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەت: راپۆرتی هاوبەش سەبارەت بە پڕۆژە یاسای هەموارکردنی (1)ی یا سای دە ستەی گ شتیی دە ستپاکی ژ مارە (7)ی ساڵی (2014)، لیژ نەی کارو باری یا سایی ولیژ نەی دە ستپاکی رۆژی چوار شەمە (19)ی نەورۆزی کوردی بەرامبەر بە (2015/4/8)ی زاینی کۆبوو نەوەیان ئەنجام دا بۆ تاوتوێ کرد نی پرۆژە یا سای هەمواری (1)ی یا سای دە ستەی گ شتی دە ستپاکی ژ مارە (7)ی ساڵی (2014) کە لە پەر لەمانی کوردستان دەرچووێنرا لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (13) لەرێکەوتی (2014/11/26) و رەتکرد نەوەی لە لایەن سەرۆکی هەرێم بە بڕیاری سەرۆکایەتی هەرێم ژ مارە (2)ی ساڵی (2015) و، دوای گەڕا نەوەی بۆ پەرلەمان بە نوو سراوی سەرۆکایەتی هەرێم ژ مارە (د/70) لە (2015/1/29) دوای گف تو گۆ کردن و تاوتوێ کردن هەردوو لیژنە گەیشتنە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:

ماددەی (5)م هەموار دەکرێتەوە و بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە:

ماددەی (5)م حوکمەکانی ئەم یاسایە پیادە دەکرێت بەسەر:

یەکەم: سەرۆکەکانی دە سەڵاتی یا سا دا نان و ،جێبە جێ کردن و، داد گەری و، ئەندا مەکانیان و، ئەوا نەی تیادا کارمەندن بە پێی یاسا بەر کارەکانی تایبەت بەهەر دەسەڵاتێك لە دەسەڵاتە ناوبراوەکان.

دووەم: کەرتی تایبەت بەتایبەتی ئەو کەس و کۆمپانیانەی لە گەڵ قەوارەکانی کەرتی گ شتیدا گرێبە ستیان ئەنجام داوە.

سێیەم: رێکخ ستنە سیا سییەکان رێکخراوە کانی کۆ مەڵگای مەدەنی، رێکخراوە حکومی یە نی شتمانییەکان، یەکێتیەکان، سەندیکا و، ناوەندە ئاینییەکان، کۆمەڵەکان و، یا نەکان، لەو بابەتا نەی پەیوە ستن بە ڕەوا یی سەرچاوەکانی مایە پێدان و جۆری خەرج کردن و بەدوا کەوتنی شۆشتنەوەی مایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست دەکەین بە گفتو گۆ لەسەر راپۆرتەکە کە خۆی هەر لە یەك ماددەش دەبینێتەوە، واتە ئەو ماددە یە لە پڕۆژە هەموارەکە هەموار دەکرێت و لە دواتر پەسەند دەکرێت، کێ قسە دەکات؟ کێ گفتو گۆی هە یە؟، کاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو تێبینیێت هەین براستی ئێك لسەر عینوانێ وێ یە پێش ئەوەی بێمە سەر ماددا (5) کو دبێژت (تەواو کردنی پڕۆژە یاسای ژمارە (7)ی ساڵی (2014)ی یاسای هەموار کردنی (1)م یاسای دەستەی گ شتی

دەستپاكی ژمارە (3)ی ساڵی (2013) نەك ژمارە (7)ی ساڵی (2014) وەك ئەوەی لە بەرنامەی كاریشدا هاتییە تەعدیل بكرێت ئەوە خالەك، دوو ماددا (5) (1)م سەرۆكەكانی یاسادانان و جێبەجێ كردن و دادگەری و ئەندامەكانیان تا ئێرە دروستە، بەس (ئەوانەی تیادا كارمەندن)، چونكە ئێستا وازیحە مەسەلەن سەرۆكێت ڤان دەسەڵاتا و ئەندام، بەس كارمەند یەعنی ئیحتیماله جودا بیت ژڤان ژبەر هندێ من پێبا شە ئەڤ هەر سێ و شە بێنە لادان (ئەوانەی تیادا كارمەندن)، یەعنی بڤی شێوازی لێ بێت (سەرۆكەكانی دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێ كردن و دادگەری و ئەندامەكانیان بە پێی یاسا بەركارەكانی تایبەت بەهەر دەسەڵاتێك لە دەسەڵاتە ناوبراوەكاندا)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك دكتۆر شێركۆ لێرە نییە، كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە مەبەست لەو یاسایەی كە ماددەی (5) و یاساكەش بەگشتی، ئەمە لە راستیدا هەدەفەكەی بەرەنگار بوونەوەی گەندەڵیەو ڕێگرتنە لە بە هەدەردانی (الاموال العامة) لە لایەن فەرمانبەرانی دەوڵەتەوە، جا چ فەرمانبەری پلە نزم بێت، یا خۆد پلە بەرز بێت، بەتایبەت بۆ هەر سێ سەرۆكایەتیەكە، چونكە ئەو هەر سێ سەرۆكایەتیە بڕیاری گرینگی پەیوەست بە دارایی و كارگێڕی دەر دەكەن، من پێموایە ئەگەر حوكمەكانی ئەم یاسایە بەسەر ئەواندا جێبەجێ نەكرێت لە كاتێكدا كە ئێمە دەستوورمان نییە و یاسا پەیوەندیدارەكانیش، یەعنی بەو سێ سەرۆكایەتیە هیچ حوكمێكی روونی بۆ ئەو مەبەستە تێدا نییە ئەوە موهیمەی دەستەی دەستپاكی یە، لەراستیدا، یەعنی ئەركی خۆی لە دەستەی دەستپاكی لە دەست دەدات، لە بەر ئەوەی كە پێویستە بۆ هەمووان بێت، مادام راستە دەبوایە لە دەستووردا بێت، بەڵام ئێمە دەستوورمان نییە، بۆیە پێشنیار دەكەم كە دەقی ئەو ماددەیە كە ماددەی پێنجە وەك خۆی بمێنێتەوە یان ئەگەر قسەكردن بێت لە سەر ئەمە دیسان بە شێوازێكی دیكە، یەعنی حوكمەكانی یاساكە بەسەر هەر ﴿3﴾ سەرۆكایەتییەكەدا جێ بە جێ بكرێت، چونكە ئەمە گوزارشتە لە پابەندبوون بە پرەنسیپی مەشروعییەت لە راستیدا، كە هەمووان ملكەچ بین لەبەردەم یاسادا و هەمووان پابەند بین بە یاسا و پابەندبوون بە یاسا و پایەكانی دەوڵەتی قانون، وەختێك كە سەروەری یاسا دەچەسپێ، دەبێت پابەندبوون بەو پرەنسیپە هەبێت، بۆیە پێشنیار دەكەم ماددەكە وەك خۆی بمێنێتەوە لە فەراغی دەستوور و لە فەراغی نەبوونی هیچ حوكمێك لە یاساكانی پەیوەندیدار بە سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان و سەرۆكایەتی پەرلەمان و سەرۆكایەتی حكومەت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی من تێبینیم کردبێت و بەراوردم کرد دوای بڕگەی یەکەم، کە باس دەکرێت هەمیشە ئەوەی موتەبەعە لە قانون بە پێی یاسا بەرکارەکان، ئەمە شتێکی نامۆیە ئەوەی ئێمە لێرە دامانڕشتووە بە پێی یاسای هەر دەسەڵاتێك، بۆیە پێشنیار دەکەم بە پێی یاسا بەرکارەکان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك انور فەرموو.

بەڕێز انور قادر مصگفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام ماددەی ﴿5﴾ هەر بەو شێوەیە بێت کە لە یاسای ژمارە ﴿7﴾ ی ساڵی ﴿2014﴾ لە پەرلەمان پەسەند کرا و لەگەڵ ئەوە نیم هیچ کەس لە هەرێمی کوردستان لە ئەحکامەکانی یاسای دەستپاکی بەدەر بێت، من ئەو وەڵامم خوێندووتەوە، وەڵامەکە و پاساوەکە و رەتکردنەوەکەشی، پاساوێکی نامەعقول و زۆر بێ بنەمایە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئایدن فەرموو،

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی ﴿5﴾ لە بڕگەی دووەم، داڕشتنی ئەم بڕگەیە گشتی ترە لە داڕشتنی ئێستادا، ناگۆنجێت لەگەڵ سیاسەتی ئابووری ئازاد لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کە گرتوویەتییە بەر، دووبارە داڕشتنی ئەم بڕگەیە بە شێوەی پێشنیار کراو، ئەگەری دەستێوەردان لە کاروباری بازرگانی دروست دەکات بە تایبەتی لە پەیڕەو کردنی ئەم حوکمەدا، ئەم بڕگەیە وەکو پێشووی خۆی بمێنێت و سنووردار بکرێت بۆ کەرتی تایبەت لە کاتی ئەنجامدانی گرێ بەست لەگەڵ کەرتی گشتی، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەم بڕگەیە بەم شێوەیە رێك بخرێت ﴿کەرتی تایبەت، کەس یان کۆمپانیا کە لەگەڵ کەرتی گشتیدا گرێ بەستی ئەنجام داوە﴾، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئومێد فەرموو،

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو قسەیەی ﴿کاك انور﴾ کە وشەی نامەعقولی بەکار هێنا، ئەو قسەیەی لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە.

ئەو رای خۆی وتووە، ئەو دەتوانێ رەخنە بگرێت لەو ئیعتزازەی کە لە لایەن بەرێز سەرۆکی هەرێمەوە نێردراوە، رای خۆی وتووە کێشەی تێدا نییە، خاتوو نجاة فەرموو،

بەرێز نجاه محمد عبدالله:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتەڤانیا ئاخفتنێت ﴿د. فرست﴾ دکەم، زۆر سوپاس.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سەرکەوت فەرموو،

بەرێز سەرکەوت سرحەد خلیفە:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بە نیسبەت ماددەی پێنجەم، یەکەم، دەسەڵاتی سەرۆکایەتی، دەسەڵاتی یاسادانان و جێ بە جێ کردن و دادگەری بەرای من بەم شێوەیە دابرێژرێتەوە، سەرۆکی دەستە هەڵدەستێت بە کۆکردنەوە و وەرگرتنی زانیاری و وردبینی کردنی و لێکۆڵینەوە لە راستی و دروستی زانیاری سەبارەت بە هەر سێ سەرۆکایەتی، پاشان ئاراستەکردنی بۆ داواکاری گشتی، بۆ ئەوەی بە پێی یاسا مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، سوپاس.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك فرحان فەرموو،

بەرێز فرحان جوهر قادر:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام کە ئەوەی بۆ زیاد بکرێت، هەموو کەسایەتییە گشتییەکان یەعنی لە وڵات هەر کەسایەتییەکی گشتی هەبێت کە کاری گشتی بکات حوکمەکانی ئەم یاسایە بگرێتەوە، لە برگەی سێیەم، پێم باشە دەزگاکانی راگەیاندنیشی بۆ زیاد بکرێت، لەبەر ئەوەی ناو یان نەهاتووە، ئەوانیش دەبێت بگرێتەوە، سوپاس.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەند یدارەکان دەکەین هەر روونکردنەوە یەکتان هەیە لەسەر قسەی ئەندامان و پاشان سەرۆکی دەستە ئەگەر روونکردنەوەی هەیە دەتوانێت پێشکەشی بکات، جەنابت فەرموو مولاحەزاتی خۆت پێشکەش بکە،

بەرێز د. احمد انور / سەرۆکی دەستەی دەستپاکی:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت مولاحەزە لەسەر ئەمە، من ئەوەی ﴿د. فرست﴾م پێ باشە کە دەڵێت حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بە جێ دەبن لەسەر سەرۆکەکانی یاسادانان و جێ بە جێ کردن و دادوەری و ئەوانەی تێدا ئەندامن و کار دەکەن بە پێی یاسا کار پێکراوەکان، چونکە هەمان زاراوە لە ماددەی پێنجی یاسا تەنافیزە، هاتووە،

لەبەرئەوە جارێکی دیکە تەئکید کردنەوەیە کە دەستەی دەستپاکی حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بە جێ دەکات، بە تەئکید بۆ نموونە شتێکە لە پەرلەمان، قانونی پەرلەمان موراعات دەکات شتێك بێت رەبتی ئەنجومەنی وەزیران بێت و قانونی دەسەڵاتی تەنفیزی جێ بە جێ دەکات، بەڵام ئەوە مەعنای ئەوە نییە کە موباشەرەی سەڵاحییەتەکانی خۆی ناکات، بەڵام لەکاتی سەلاحیاتی ئەوا نە دەبێت رەچاوی بکات و قانونی ئێمە تاکە قانون نییە کە لەو هەرێمە تەنافوزە، قانونی تر لە پەرلەمانی کوردستانی بەڕێز دەرچووە، بۆیە پێم وایە بە پێی یاسا کار پێکراوەکان ئەوەی کە ﴿د. فرست﴾ باسی کرد سیاغەیەکی جوانترە ئەگەر نا هەموو ئەوەیە کە ﴿د. ڤاڵا﴾ خوێندییەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گفتوگۆ لەسەر ئەم بابەتە دەرگای کراوەیە کە لەناو راپۆرتی لیژنەکەدا هاتووە و لە ناو راپۆرتی لیژنەکە بە روونی ئیشارەت بەوە دراوە کە یەکەم سەرۆکەکانی دەسەڵاتی یاسادانان و جێ بە جێ کردن و دادگەری و ئەندامان یان ئەوانەی تێدا کارمەندن بە پێی یاسا بەرکارەکانی تایبەت بە هەر دەسەڵاتێك لە دەسەڵاتە ناوبراوەکان، واتە یاساکە پیادە دەکرێت بەسەر ئەوانەی کە ناومان برد لە راپۆرتەکەدا نەهاتووە کە ئەو کەسانە بەدەر دەکرێن، بەڵکو لە یاساکە پیادە دەکرێت بەسەر سەرۆکی دەسەڵاتەکان و ئەندامەکانیان و ئەو کەسانەی تێدا کارمەندن و پێشنیار هەبوو ئەو کەسانەی تێدا کارمەندن هەڵبگیرێت، بەڵام وتوومانە ئەو کەسانەی تێدا کارمەندن مەبەستمان هەموو ئەو کارمەندانە دەگرێتەوە کە لە هەر دەسەڵاتێك لەو دەسەڵاتانە کار دەکەن، مادام کارمەندە و حکومیە دەبێت خازیع بێت بۆ ویلایەتی دەستەی نەزاهە، ئەوەی کە پەیوەندی بە کەرتی تایبەتەوە هەیە مولاحەزە هەبوو، بەڵام ماددەکە وا دارێژراوە کە کەرتی تایبەت بە تایبەت ئەو کەس و کۆمپانیانەی کە لەگەڵ قەوارەکانی کەرتی گشتی گرێ بەستیان ئەنجام داوە و چەند مولاحەزەیەکی لوغەوی هەیە ئەوەیان لە لایەن ﴿د.احمد﴾ سەرۆکی دەستەی نەزاهە پێشکەش بە ئێمە کراوە لە کاتی داڕشتن و خوێندنەوەی بۆ دەنگدان بە نەزەری ئیعتیبار وەر یدەگرین و ئەو بنەمایەی کە ئیعتیرازی لەسەر گیراوە بنەمایەکی دەستووری یاساییە، بەوەی کە ویلایەتی عامە لە هەموو وڵاتێك بە پێی دەستوور لەسەر کەسەکان تەنیا بۆ سوڵتەی قەزائییە، بۆیە لەسەر ئەو بنەمایە ئیعتیراز لەسەر ماددە گیراوە و بەو شێوەیەی کە دامانڕشتەوە و خوێندمانەوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان، بەم شێوەیە لە لایەن لیژنەکان ئیتفاقی لەسەرکراوە، بە پێی یاسا بەرکارەکان پێشنیار کرا و لە لایەن ﴿3﴾ ئەندامەوە تەئیدی کراوە و لە لایەن سەرۆکی دەستەشەوە، ئەگەر بەڕێزتان بیخەنە دەنگدان، بۆ ئەوەی لە کاتی سیاغە دابڕێژینەوە ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عمر كۆچەی تێبینیت هەیە؟

بەڕێز عمر صالح عمر (عمر كۆچەر):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تێبینیا سەرۆكێ هەرێمێ بەر مەوزوعێ مولاحەزا دەسەڵاتا قەزائی بوویە و دەسەڵاتا قەزائی پتر دیبا جا وێ تشتەكێ شكلییە، ڤێ دەستێ ویلایە عامە وەختێ دبێژیت (تصریح كان هذا القانون على كل شخص) یەعنی ئەو دەسەڵاتاهە وەرگرتی ل دەست چیت، بەر هندێ ئەنجومەنێ دادوەرا نوینەرێ وان ژی هات و دگەلێ كۆمبوونا مە یا هاوبەش گەهشتینە ڤی سیغەتی كو مە ل ڕا پۆرتێ عەرز كری هەر دێ مینیت و دەسەڵاتیش هەر لسەرە بەس ل دویف ئەو یاسایێ كار پێ دهێتە كرن ل وی وڵاتێ دا و چ ل سەلاحیاتێت ڤێ دەستێ كێم ناكەت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ئەم پێشنیارە دەخەینە دەنگدانەوە، بە دڵنیاییەوە ئەمڕۆ كە قسەم لەگەڵ سەرۆكی دەستە و لیژنە پەیوەندیدارەكان كرد ئەوەی كە نووسراوە بە پێی یاسا بەركارەكانی تایبەت بەهەر دەسەڵاتێك لە دەسەڵاتە ناوبراوەكان، لێرە مەبەست ئەوە نییە بە پێی ئەو یاسایانە حەسانەیان هەبێت ئەو بەرپرسانە چ لە پەرلەمانی كوردستان و دەسەڵاتی یاسادانان، چ لە حكومەتی هەرێم و دەسەڵاتی جێ بە جێ كردن بە سەرۆكایەتی هەرێمیشەوە، چ دەسەڵاتی دادوەری، ئەمە بەو مانایە نییە كە حەسانەیان هەبێت، بەڵكو بەو مانایەیە كە ئیجرائاتی تایبەت بە لێپرسینەوە تێدایە تایبەت بە یاسای دەسەڵاتەكەی خۆیان ڕێكدەخرێت، بەڵام ئەو پێشنیارەی كە كرا دیسان پێشنیارێكی یاساییە و دەیخەینە دەنگەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە یاسا بەركارەكانی تایبەت بە هەر دەسەڵاتێك بكرێت بە یاسا كار پێكراوەكان، كێ لەگڵێدایە؟ (60) كەس لەگڵێدایە، كێ لەگەڵیدا نییە؟ ئاواز خان تۆ لەگەڵیدا نی؟ (1) كەس لەگەڵیدا نییە، كەواتە پەسەند كرا، ئێستا دەقی ماددەكە بخوێننەوە، بۆ ئەوەی هەمووی بخەینە دەنگەوە،

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم، حوكمەكانی ئەم یاسایە پیادە دەكرێت بەسەر:

یەكەم: سەرۆكەكانی دەسەڵاتی یاسادانان، جێ بە جێ كردن، دادگەری، ئەندامەكانیان، ئەوانەی تێدا كارمەندن بە پێی یاسا بەركارەكان.

دووەم: كەرتی تایبەت بە تایبەتی ئەو كەس و كۆمپانیانەی لەگەڵ فەوارەكانی كەرتی گشتیدا گرێ بەستیان هەیە، گرێ بەستیان ئەنجام داوە.

سێیەم : رێکخستنە سیاسییەکان، رێکخراوەکانی کۆمەلگای مەدەنی، رێکخراوە نا حکومییە نیشتیمانییەکان، یەکێتییەکان، سەندیکاکان، ناوەندە ئاینییەکان، کۆمەڵەکان و یانەکان لەو بابەتا نەی پەیوە ستن به رەوا یی سەرچاوەکانی مایە پێدان و جۆری خەرج کردن و بەدواکەوتنی شووشتنەوەی مایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵ ماددەکەیە کە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (60) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (3) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، زۆر سوپاس بۆ لیژنە پەیوەندیدارەکان، زۆر سوپاس بۆ سەرۆکی دەستەی گشتیی دەستپاکی، ئێستا دەتوانن بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆتان بۆ ئەوەی بچینە سەر تەوەری دووەمی دانیشتنی ئەمڕۆمان، بەڕێزان، ئێستا دەچینە سەر تەوەری دووەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ کە بریتییە لە هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێکهێنانی لیژنەی کاتی بۆ لێکۆڵینەوە و بە دواداچوون، بۆ بە جینۆساید ناساندنی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان عێراق ژمارە (22)ی سالی (2014)، بەڕێزان، دوا بە دوای ئەو کۆبوونەوە تایبەی کە لە پەرلەمانی کوردستان بۆ بە دواداچوونی کەیسی ئەو تاوانانەی کە دەرحەق بەپێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان بە تایبەتی برا و خوشکە کوردە (ئێزیدییەکان و ئاشووریەکان و شەبەك و کاکەییەکان)ی ناوچە جێ ناکۆکەکان روویدابوو، هەروەها تورکمان کە لەناوچە جێ ناکۆکەکان لەلایەن گرووپی تیرۆرستی (داعش) روویدابوو، یەکێك لە ڕاسپاردەکانی ئەو دانیشتنە بریتی بوو لە پێکهێنانی لیژنەیەکی تایبەتمەند لە پەرلەمانی کوردستان بۆ بە دواداچوونی بە جینۆساید ناساندنی ئەو تاوانانە، هەروەها لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە داوای ئەوە کرابوو کە لیژنەیەکی لەو شێوەیە پێك بهێنرێت، لێرە لە پەرلەمان گفتوگۆی لەسەر کرا، لیژنەکە بڕیار درا دروست بکرێ، تەنانەت ئەندامانی لیژنەکەش خرانە دەنگدانەوە و دەنگی لەسەر درا، بەڵام لەوکاتەوە تاوەکو ئێستاش ئەو لیژنەیە دەست بەکارنەبووە، لە هەمان کاتیشدا داواکاریەکی لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان وقوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسییمان بەدەست گەیشتووە کە داوای هەڵوەشاندنەوەی ئەو لیژنە کاتییە دەکەن، بەو پێیەی کە لیژنەیەکی هەمیشەیی پەرلەمان هەیە کە یەکێك لە ئەرکەکانی بریتییە لە بە دواداچوونی کەیسەکانی جینۆساید، بۆیە ئەم داواکارییە دەخەینە دەنگەوە کە لەلایەن لیژنەی پێشمەرگەوە بۆمان هاتووە، دەیخوێنمەوە و دەیخەینە دەنگەوە، ئەو کات دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان ئەوە ساغ دەکاتەوە کە ئایا لیژنە تایبەتمەندەکە بەردەوام بێ یان لیژنەی پێشمەرگە بەو ئەرکە هەستێت؟ بەڵام با بیخوێنمەوە گفتوگۆی لەسەر دەکەین، بیخوینمەوە چەند ئەندامێکی پەرلەمان بۆیان هەیە رای خۆیان لەسەر ئەم بابەتە بدەن بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمانیش بەرچاو روون بن لەسەر ئەم بابەتە، ئێمە کە ناو و واژوومان لە خوارەوە هاتووە داوا دەکەین کە ئەو لیژنە کاتییەی کە بە بڕیاری (22)ی پەرلەمانی کوردستان لە بەرواری (2014/9/23) لەسەر جینۆساید لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە پێکهێنرا، هەڵبوەشێتەوە، لەبەر ئەوەی لە ئێستادا لیژنەیەکی هەمیشەیی هەیە کە بەو ئەرکە

هەڵدەستێت و ئەمەش بە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆیە، لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی، کێ قسە دەکات لە سەر ئەم بابەتە؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوەکان (قادر ئۆتمان، د.ڕێواز فائق، د.ڤالا، د.شوان قەڵادزەیی).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڕێواز نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە قەرارێکی تەشریعی ئیلغا دەکەینەوە، بۆچی ئیزنی لیژنەی قانونیت داوە؟ یەعنی بۆ ئەوان لەوێ حزوریان نەبێ؟ چۆن ئێستا قسەکان و تێبینیەکانی هاوڕێکانمان وەردەگیرێ، کێ وەڵامان دەداتەوە؟ بەڕێزت خۆت وەڵام دەدەیتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نەخێر، ئەو کاتە لیژنەی پێشمەرگە کە داواکاریەکەیان ئاراستە کردووین، دەتوانین ڕێ بەوان بدەین کە ئەوان وەڵام بدەنەوە، تێبینیەکەت دروستە، با لیژنەی پێشمەرگە بێنە سەر سەکۆی لیژنەکان، تکایە با سەرۆکایەتی لیژنەی یاساییش بینە سەر سەکۆی لیژنەکان، بەڕێز کاک گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، کاتی خۆشی لە کاتی پێکهێنانی ئەم لیژنەیە هەمان تێبینیمان هەبوو، کە لەبەر ئەوەی لیژنەیەکی هەمیشەیی لە پەرلەمانی کوردستان هەیە زەرورە کارەکە بکات، بەڵام من یەك پرسیارم هەیە ئەم پێشنیارەیان کردووە بۆ هەڵوەشاندنەوە، بەڵام لە بەرامبەردا لیژنەیەك هەیە کە لیژنەی پێشمەرگەیە و ئەم کەیسە کەیسێکی گرنگە و بە جدی پێویستی بە موتابەعەی پەرلەمانی کوردستان هەیە، حکومەتی هەرێمی کوردستان چەند وەزیرێکی ڕاسپاردووە، پرسیارەکە لەلای من ئەوەیە ئێمە لە نێوان هەردوو لایەندا هەم لیژنەیەکی هەمیشەیی پەرلەمانمان هەیە، هەم لیژنەیەکی کاتیمان هەیە، ئایا کەیسی موتابەعەکردنی ئەم تاوانە بۆ بە جینۆساید ناساندن، لەبەر ئەوەی دوو لیژنە هەیە چاودێری نەکراوە؟ ئەگەر وابێت کارێکی خراپمان کردووە، ئەگەر نا پرسیارەکە بە دیوێکی دیکەدا بکەم، لیژنەی پێشمەرگە کە کاری لەم لیژنە کاتیە نەکردووە و ئاگامان لێیەتی لە خولی پێشووەوە، بابڵێین وەرزی دانیشتنی پێشووەوە پێشنیاری ئەوەیان کرد بۆ ئەوەی هەڵبوەشێتەوە، ئایا بۆ خۆیان وەك لیژنەی پێشمەرگە کە بە ئەرکی خۆیان دەزانن، موتابەعەی ئەم کەیسەیان کردووە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوانەی ئەندامی لیژنەكانن، ئەم دوو لیژنەیە كە ئێستا لەسەر سەكۆی لیژنەكانن ئەوان دوایی دەرفەتی قسەكردنیان پێ دەدرێت، بەڕێز كاك فرحان فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ یاداشتەكەی لیژنەی پێشمەرگەمە كە دوای ئەوەی لیژنەیەكی هەمیشەیی هەیە و حكومەتیش لیژنەیەكی پێكهێناوە، پێموایە پێویستە لیژنەی كاتی هەڵبوەشێتەوە و ئەم لیژنەیە نەمێنێتن، بەڵام بە مانای ئەوەنییە لیژنەی پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆساید موتابەعەی ئەم كەیسە نەكات یان هەماهەنگی لەگەڵ لیژنەی حوكومەتدا نەبێتن، پێویستە بە دوا داچوونی جدی بۆ ئەم كەیسە بكات، لەبەر ئەوەی تاوەكو ئێستا كەم تەرخەم بووە، وەكو دیارە ئیستا كەمتەرخەمیەكی تێدا هەیە و وەكو پێویست نەچۆتە پێشەوە كە زۆر پێویستە بۆ ئەمرۆی گەلی كوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن كاركردن لەو پرسی جینۆسایدە تەخەسوسی چەند لیژنەیەكی جیاوازە، لیژنەی مافەكانی مرۆڤ , لیژنەی پێشمەرگە و ئەنفال و جینۆساید ,لیژنەی بەرگری و داكۆكیی لە مافی ئافرەتان, لیژنەی یاسایی، لیژنەی كۆمەڵی مەدەنی, لیژنەی كۆمەڵایەتی، ئەم موتابەعەیە كە لە تەخەسوسی زۆرینەی لیژنەكاندایە رەنگە فۆكس نەخاتە سەر ئەو پرسە بە تەحدید، بۆیە دروست كردنی لیژنە كاتیەكە لەكاتی خۆی زۆر گرنگ بوو، رەخنەكەی كە هەیە ئەوەیە كە تەفعیل نەكرا لیژنەكە، تەفعیل نەكرا و كارەكانی خۆی نەكرد، ئەمە مانای وانییە كە ئێمە لە پرسی جینۆساید كارمان نەكردووە، نەخێر، هەوڵی جدی دراوە بە سەرۆكایەتی بەڕێزت كاتێك شاندی پەرلەمان چووە هۆڵەندا لیژنەی مافەكانی مرۆڤ لەگەڵ بەڕێز شێخ شامۆ, لەگەڵ بەڕێز كاك ئایدن, لەگەڵ بەڕێز كاك د.سرِوود كە نوێنەری هەموو پێكهاتەكان بوون، چووینەتە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی و فۆرمی دەعوا تەقدیم كراوە، دوو جار وەڵامی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی هاتۆتەوە، حكومەت لیژنەی كاتی چۆتە دادگای نێودەوڵەتی، ئەمانە هەر هەمووی كاركردنی جدی بووە، بۆیە هیوادارم هەڵوەشاندنەوەی ئەو لیژنەیە كە پێشكەش كراوە نەبێتە ئەوەی كە پەرلەمان نەیتوانی لەم پرسە كار بكات و لیژنەكەی هەڵوەشاندەوە, بۆیە من پێموایە تەفعیل كردنی لیژنەكە كە لە هەموو پێكهاتەكان و تەخەسوسی لیژنەكانە گرنگی زیاتر دەدات بە كەیسەكە و لە حكومەت وەزارەتی شەهیدان و ئەنفال و جینۆسایدی هەیە، بەڵام لە دوو وەزیر، لە سكرتێری ئەنجومەنی وەزیران، لە خەڵكی تایبەتمەند لیژنەیەكی تری كاتی بە پەلە و گرنگ و ئۆفیسی تایبەت و بەدواداچوونی تایبەتی بۆ دروست

کردووە، ئەمە مانای گرنگی پێدانە، بۆیە رەنگە قسە لەسەر ئەوە بێت لیژنەکە تەفعیل بکرێت، نەك هەڵبوەشێنرێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك د.شوان قەلآدزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د.شوان قەلآدزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنە کاتیەکە هیچ گرفتێکی نییە لەبەر ئەوەی لیژنەیەکی هەمیشەیی هەیە ئەو لیژنە کاتیە هەڵبوەشێتەوە، چونکە بە پێی پەیڕەو ماددەکانی (47، 48، 49، 50) تەرکیز لەسەر پێکهێنانی لیژنەی کاتی یاخود لێکۆڵینەوە دەکەن، لەبەر ئەوەی ئێستا پێویستە ئێمە بپرسین ئەو لیژنە کاتییە چ کارێکیان کردووە؟ یان کارەکانیان گەیاندۆتە کوێ؟ بە کام راپۆرت و بە کام سەردانەکانیان کۆمەڵێك زانیاری تەندروستیان کۆ کردۆتەوە بۆ ئەوەی ببێتە پشتیوانێکی باش بۆ لیژنە هەمیشەییەکە تا ئەو کارەساتەی کە ئێمە شەو و رۆژ باسی مەزلومیەتی شنگال دەکەین چەند بست هانگاویان ناوە؟ کارەکانیان چی بووە؟ نەك ئێستا هەر بە بڕیارێك بەراستی هەڵبوەشێنیەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك بێستوون فائق، فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەکاتی خۆیشی کەلەسەرەتای ئەم خولەدا پەیڕەو تەعدیل کرا، ئێمە تەرحی ئەمەمان کرد کە جینۆ ساید، شەهیدان، ئەنفال، زیندانیانی سیا سی، بەڕا ستی بێ لیژنە یە لە پەر لەمان، ڕا ستە لیژ نەی پێ شمەرگەو شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید هەیە، دەستیشیان خۆش بێت ئە ندامانی لیژنە کە ما ندوون، جەبهە بە جەبهەی کوردستانیان بەسەر کردۆ تەوە، شار بە شار بەدوای کەیسی پێ شمەرگەدان، زۆر بەوردی بەدوای کێشەی پێشمەرگەن، بەڵام پرسی پێشمەرگە، پرسێکی جیاوازە لە پرسی شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، ئەمان لەماوەی ئەمساڵەدا تەنها فریای دۆسیەی پێشمەرگە کەوتوون، دۆسیەی پێشمەرگە یەکێکە لە دۆسیە گرنگەکان، ئەمان تەنها فر یای ئەوە کەوتوون بەدا خەوە نەیانتوانیوە وە کو پێویست ئاگا یان لە پر سە گرنگەکانی تری مەسەلەی جینۆساید بێت، یەعنی ئەم لیژنەیە کە تێکەڵ کراوە جینۆ ساید و پێ شمەرگە، دووبابەتی زۆر جیاوازن، دوو وەزارەتی زۆر جیاوازیشن، یەعنی پێ شمەرگە با بەتێکی عە سکەری، سیا سی، پەیوە ندی بە جەبهەکا نەوە هە یە، پەیوە ندی بەژیانی پێ شمەرگەوە هە یە، جینۆ ساید و شەهیدانیش بابەتێکی ترە، پەیوەندی بە پرسی جینۆسایدەوە هەیە، ئەوکاتیش ئێمە تەرحمان کرد، کە لیژنە کە جیا بکرێتەوە، ئێستاش جارێکی تر تەرحی دەکەین لە پەیڕەوە تازە کەدا، ئێ ستا حالیەن پر سی گرنگ هە یە لەسەر جینۆساید، جەنابت دەزانیت لە گەرمیان مە سەلەی موستە شارو ئەنفالچیەکان هە یە، خۆپیشاندان

دەكرێت، نارەزایی هەیە، لەپەرلەمان ئێمە لیژنەیەكی تایبەتمان نییە لە دۆسیەی جینۆساید و شەهیدان بكۆڵێتەوە، ئەمە بە فەراغێك دەزانم لە لیژنەكانی پەرلەماندا، جارێكی تر تەئكید دەكەمەوە بۆ ئەوەی ئەندامانی لیژنەی پێشمەرگە لەمن زویر نەبن، ئەزانم ئیشی باشتان كردووە، دەستتان خۆش بێت، بەڵام تەنها ئەوەندە فریا كەوتوون كە شەئنی پێشمەرگە باس بكەن، بۆیە فریای جینۆساید نەكەوتوون، بۆیە داوا دەكەم لە پەیڕەوە تازەكەدا جیا بكرێتەوە، لیژنەیەكی تایبەت بۆ جینۆساید و شەهید دروست بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك عباس غزالی، فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەڕاستیدا دەبێت واقیع بینانە بیر بكەینەوە، بزانین ئارەزوومان چییەو دەتوانین چی بكەین؟، جینۆساید بەتەنها بە لیژنەیەك ناكرێت، ئێمە گەورەترین هەنگاو لەحكومەتی هەرێمی كوردستان ئەوەیە كەوا بكات لە عێراق، مولتەزمی بكات ڕێككەوتننامەی ڕۆما ئیمزا بكات، بۆ ئەوەی دادگای لاهای ئیشی خۆی بكات، چونكە لەوێ دوو وڵات ئەتوانن ئەم كەیسە بجوڵێنن، ئەوەی جێگای خۆشحاڵی بوو، دوێنێ بینیم نوێنەری ئەنجومەنی ئاسایش سەردانی دهۆك و ئێرەی كرد، لەڕێگایەكی تر بۆ جوڵاندنی مەسائیلی جینۆساید بەبێ ئەوەی وڵاتێك بەشدار بێت لەم ڕێگایە، وە ئەم لیژنانە وەكو باسیان كرد لیژنەی كاروباری پێشمەرگە ئیشیان كردووە ڕەنگە نەگەیشتبنە چارەسەر، بەڵام لیژنەكە كاتیەكەش ڕەنگە هیچ نەگۆڕێت، بەڵام چونكە تەخەصوصیان هەیە، ئەگەر لایەنێك بێتە ئێرە قسە لەسەر ماسائیلی جینۆساید بكرێت، یان نەكرێت، ڕەنگە هیچ لەواقیع نەگۆڕێت، بۆیە من پێشنیار دەكەم ڕەنگە ئەو لیژنە كاتیە وەكو خۆی بمێنێتەوە، ئەگەر ئیشیش نەكات، چونكە ئەگەر لایەنێك بێت وەكو تەخەصوصی ئەتوانن یاسای خۆیان بكەن، هەروەكو ڕاپۆرتەكەی دكتۆرە ڤالا كە لێرە پێشكەشی كرد، ئێمە زۆر لێی سوودمەند بووین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك قادر ئۆتمان، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام كە لیژنە كاتییەكە هەڵبوەشێندرێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەم لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، هەم كۆمەڵێك لیژنەی دیكەی تایبەتمەند هەن، كە ئەمانە لیژنەی هەمیشەین، جگە لەوەش لیژنەی باڵای جینۆسایدیش هەیە، كە لەلایەن حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە دروست كراوە، كە ئێمە وەكو لیژنەی پێشمەرگە دووجار لەسەر ئەم بابەتە، لەگەڵ لیژنەی ناوبراو كۆبووینەتەوە، وەزیری شەهیدان و ئەمڕۆ وەزیری كاروباری كۆمەڵایەتیش دەكرێ بڵێین لەگەڵ لیژنەكە كۆبووینەتەوە،

که ئەوان لە ڕاستیدا جو ڵەی با شیان کردووە، دە ستیان خۆش بێت، بەڵام هەموو لا یەك ئا گادارین کە ڕووبەڕووی گرفت و لەمپەری یاسایی بوینەتەوە، من پێم وا یە کە ئە مە جو هدی دەو ێت، لە سەر ئا ستی دامەزراوە فەرمییەکان وباڵاکانی وولاتیش، لەسەر ئاستی قیادەی سیاسی، پێویستە زەمینە لەبار بکر ێت بۆ چالاکیەکانی ئەم لیژنەیە لەو دۆسیەیەدا واتە پێویستە پاڵپشتی ئەو لیژنانە بکرێت، کە بۆ ئەو مەبە ستە لە ئێستادا هەن، ئێمە تەجروبەی خراپمان لەگەڵ لیژنە هەیە، مەبەست زۆر کردنی ژمارەی لیژنە نییە، تۆ چەند لیژنە دروست ئەکەیت، بەڵام گرنگ ئەنجامە، ئێمە ئەو هەموو تراژیدیایانە کە لەڕابردوودا بە سەر میللەتە کەمان و خاکە کەمان هاتوون، لەڕا ستیدا نەتوانراوە وەك پێوی ست لە سەر ئا ستی نێودەو ڵەتی بجولێ ندرێن، یەعنی ئە گەر وە فدی فەرمیش ڕۆی شتبێت، یان لیژ نەی تایبەتمە ندیش ڕۆی شتبێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا بەڕاستی پشوو در ێژیان پ ێوە د یار نەبووە، بەنەفە سێکی کورت کار یان لە سەر ئەو بابە تە کردووە، بەتایبەتی لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی، ئەو لەمپەرەی ئێ ستا ڕوو بەڕووی لیژ نەی باڵای جینۆ ساید بووە تەوە، لەڕا ستیدا دەبوا یە ئەم لەم پەرە نەهێڵرا یە، بەلەبەر چاو گرتنی ئەو هەموو تراژیدیایا نەی نموونەی کیمیاباران و ئەنفال و جینۆسایدی خەڵکی کوردستان، کە لەدوای ڕا پەڕین ئەبوا یە ئەم لەم پەرە نەهێڵدرایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شامۆ شێخۆ، فەرموو.

بەڕێز شامۆ شێخۆ نعمۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا وەك کاك سۆران عمر تەئیدا بۆچوونا وی دکەم، پەرلەمانێ کوردستانێ چ لە ئاستی سەرۆکایەتیا، چ لەسەر ئاستی پەرلەمانتارا، چ لەسەر ئاستی لیژنەییێت پەیوەندیدار، ئەڤە هەشت مانگە دەریغی نەکر نە شۆپاندنا رەوشا یا خەڵکێ لێ قەوماوی یا کارە ساتا ب سەرێ مە هاتی، بەس مو خابن ئیرۆ پەر لەمان یا کەفتییە دناڤبەینا دوو دیتنێن موختلەفدا بەری ئەم بێن بر یارا هەڵوە شاندنا وێ لیژنێ بدەین خەڵکەك هەیە تەسەورەك ل سەر چێبوویە پەر لەمانێ کورد ستانێ ناخواز یت ئەڤێ کارە ساتێ ب جینۆ ساید ناس بکەت، ئەڤێ دیتنا موخ تەلف بارێ پەر لەمانی گران کر یە د ناڤ ڤێ خەڵکێ لێ قەوماوی خەڵکەك هە یە فەهمەکێ هوسا ژڤی خەڵکی چێدکەت پەرلەمانێ کوردستانێ ژ ڤی بابەتی رەد دڤێت، ب دیت نا من ئە گەر مە نیەتا هەڵوەشاندنا ڤێ لیژنەیێ هەبا ژی دڤیا مە خۆ ئێك لا کربا، جارێ مە دوو پرۆژ ێت جینۆ سایدێ خا ندنا ئێکێ دەر باز کر یە، د ێك ژ رۆژا جینۆ سایدا شنگالێ یا (8/3) یا دی ژی نا سکرنا کارە ساتێ وەك جینۆساید، ئەگەر ئەڤ هەر دوو پرۆژە ب دیتنا من بێنە عەرز کرن و لیژنا مە یا یا سای سەر بسەکنە تە سەورا من برپارە کا مەع نەوی خەڵکێ مە پێوی ستی پێ هەی پەر لەمانێ کورد ستانێ پ شتەڤانیەکا مەعنەوی هەبیت ئەڤ خەڵکە ئەڤ گومانە نەمینیت، ئەڤ رەخنە ل سەر پەر لەمان نەمینیت کە پەر لەمان شەرعیەتا ناڤ ماڵا کوردستانی هەی ئەڤ خەڵکە یێ برینداره پێویستی ب هاریکاریا پەرلەمانی یە نابیت ب

ڤی ڕەنگی، یەعنی هەڵوەشاندن دڤیابا نە نووکە با دڤیا وەختەکێ موناسب با، ڤیا مە خۆ ذێك لا کربا تەبیعیە ئەگەر لیژنا پێشمەرگە ژی ب ڤی کاری رابا نە پروبلیم بوو، بەس ب دیتنا من ئەڤ لیژنە بمینیت دەلیلا ئیهتیماما پەرلەمانی یە ب ڤی کێسی. سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو ئیڤار، فەرموو.

بەڕێز ئیڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەواوی پشتیوانی خۆم دەخەمە پاڵ قسەکانی کاك بێستوون، لەو قۆنا غەدا زۆر زۆر گرنگە کە لیژنەیەکی تایبەتمەند هەبێت بەم پرسە، چونکە پرسێکی گرنگە، بەڵام کاتی خۆی کە ئەم لیژنەیە تەشکیل کرا، ئەوەندەی گوێ لە فراکسیۆنەکان گیرا، ڕەئی لیژنە هەمیشەییەکان وەرنەگیرا، یەعنی زۆر بەی لیژنە هەمیشەییەکان کاریان لەسەر ئەم پرسە کرد بوو، بەتایبەتی لەگەڵ دروست بوونی ئەم ڕووداوە، بەشێك لەو ئەندامانە لە لیژنەکان، لەم لیژنەیەدا نەبوون، تا ئێستاش بۆ ماوەی (8)مانگە ئەبوایە دەست بەکار بێت، کاری خۆی بکردایەو ڕاپۆرتی هەبوایە، بەڵام کاری خۆی نەکردووە، من لەگەڵ ئەوەدام کە ئەم لیژنەیە هەڵبوەشێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك باپیر کامەلا، فەرموو.

بەڕێز باپیر کامەلا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان وەکو لە پەیڕەوی ناوخۆیدا هاتووە، کاك شوان ئاماژەی پێکرد، بەڵام لەکاتێکدا ئەوەی کاك شوان ئاماژەی پێکرد جێبەجێ دەبێت، کە لیژنەی هەمیشەیی نەبێت، کە لیژنەی هەمیشەیی هەبوو، لیژنەی هەمان پسپۆڕی یان لەهەمان بواردا ناتواندرێت، لیژنەیەکی تایبەت دروست بکرێت، ئەوەی تا ئێستا لەمپەر بووە لەبەردەم لیژنەی کاروباری پێشمەرگەو زیندانیانی سیاسی و قوربانیانی جینۆساید، ئەوە بووە کە لیژنەیەکی تر هەبووە، نەتوا ندراوە وەکو پێویست ئێمە بچین ئەو کارە بکەین، لە هەمان کاتیشدا لیژنەیەکی تر هەبێت، بەداخەوە وەکو هاوڕێیانیش ئاماژەیان پێکرد، لیژنەکەی تریش نەیتوانیوە لەماوەی ڕابردوودا دەست بەکار بێت و کاری خۆی ئەنجام بدات، لەنێوان هەردوولادا لابەلا ئیش کراوە لیژنەکانی تر ئیشیان کردووە هەریەکە بەپێی پەیوەندیداری بە خۆیەوە، کەوا تە تەرکیزی نەکراوە تە سەر، بۆ باشتر تەرکیز کردنە سەری ئێمە لەبەردەم دوو ڕێگادایین یان ئەو لیژنەیە هەڵبوەشێنینەوە، لیژنەی کاروباری پێشمەرگە هەستێت بە ئیشەکان، یان دەبێت لیژنەیەکی تری هەمیشەیی دروست بکەین و تایبەت بێت بەشەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، ڕێگەی سێیەممان نییە، چونکە ناکرێت لیژنەیەکی تایبەت هەبێت و لیژنەیەکی هەمیشەیش هەبێت، بەڵام دەکرێت یان ئەو لیژنەی ئێمە کە ژمارەکەی (11) یە دەکرێت بە

ئیستیسنا زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی زیاتر پێ ڕابگات، یان لیژنە یەکی تری هەمیشەیی دروست بکرێت وەك کاك بێستوون و ئیڤار خانیش ئاماژە یان پێکرد، ئەو لیژنە هەمیشەییە تایبەت بێت بە قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی، ئەگەر لەیەك جیا بکرێنەوە، ئەگەرنا دەبێت ئەو لیژنەیە هەڵبوەشێتەوە، منیش پشتیوانی لەهەڵوەشانەوەی دەکەم، ئەو لیژنە هەمیشەییە بەکاری خۆی هەڵبستێت، یان لیژنە یەکی تری هەمیشەیی تایبەت بەوە دروست بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك شوان احمد، فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باش بوو، ئەگەر لیژنەکە لەماوەی ئەو (8)مانگەی کە ڕابردووە شتێکیان هەبە پێمان خۆش بوو بە ڕاپۆرتێك پەرلەمان و خەڵکیان لێ ئاگادار بکردایەتەوە، ئەوەی تریش دەربارەی هەڵوەشاندنەوەی یان هێشتنەوەی، بەڕاستی برینەکان قوڵە، کارەساتەکە زۆر گەورە بووە، لەم قۆناغەشدا من پشتگیری لە شێخ شامۆ دەکەم، کە ئەو لیژنەیە بمێنێتەوە، هەروەها کاك سۆرانیش ئیشارەتی پێکرد، ئەگەر لیژنەکە بشمێنێتەوە تەفعیل بکرێت، ئەگەر ئیزافەشی بۆ بکرێت بۆ ئەوەی بتوانێت ئەو لیژنەیە لەماوەی داهاتوودا ئیشێکی زۆر زۆر باش بکات، بۆ ئەوەی هاوکار بێت بۆ بەجینۆسایدناساندنی ئەو قەزییە گەورەیە کەبەسەر خەڵکی کوردستان و خوشك و برا ئیزیدیەکانمان هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر سرود سەلیم، فەرموو.

بەڕێز سرود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەتەسەوری من ئەم لیژنەیە، ئەگەر هیچ ئیشێکیش نەکات، وجودی ئەم لیژنەیە لەپەرلەمان تەئکیدە کە پەرلەمان ڕۆڵی هەیەو ئیهتیمامی هەیە بۆ پرۆسەی بەجینۆسایدناساندنی ئەم کارەساتە، هەروەها پشتیوانی لەقسەکانی بەڕێزان کاك سۆران عمر و شێخ شامۆ و هەموو ئەوانەش کەداوایان کرد بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرێز فرهاد فەرموو.

بەرێز فەرهاد حەمە صالح:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەو لیژنەیە خۆ هێشتا کارەکانی خۆی تەواو نەکردووە تا هەڵبوەشێت، یەعنی نە بە جینۆساید ناساندراوە نە هیچ کراوە لەوێ لیژنەیەکدا، بە ڕاستی ئەوا هەر وەکو شتێکی

مەعنەوی بۆ پەرلەمانی کوردستان، بۆ خەڵکی کوردستان، بۆ ئەو خەڵکەی کە ئەو جینۆسایدەی بە سەر هاتووە شتێکی زۆر گرنگە، لە بەر ئەوە پێویستە ئەو لیژنەیە تەفعیل بکرێت و بە هێزیش بکرێت خۆ ئەگەر برادەرانی لیژنەی پێشمەرگە من پێم وا نییە پێیان ناخۆش بێت، ناخۆش بوونی بۆ چییە؟ لە بەر ئەوە ئەو لیژنەیە زۆر گرنگە من پشتیوانی لەو برادەرانە ئەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک سالار محمود فەرمووو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم لیژنە کاتییە و بە شێوەیەکی گشتی سەبارەت بە کەیسی شنگال من ئەمەوێ ئەوە بە بیر جەنابتان بینمەوە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، کە پەرلەمانەکەمان لەم مەسەلەیەدا بە جۆرێك لە جۆرەکان کەمتر خەم رۆڵی دەرکەوتووە بەو پێیە کە لە دوای ڕووداوەکانی (8/3) پەرلەمانتارانی کوردستان پرۆژە بڕیاریان پێشکەشی پەرلەمانی کوردستان کردووە بە تەحدید لە (8/17) ی پارساڵ بۆ بڕیاری تاوانی شنگال لەو بڕیارەدا قوربانییەکان بە شەهید هەژمار بکرێن و بە پێی یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهیدان مامەڵە لە گەڵ شەهیدەکان بکرێت و ئەو ڕۆژە بکرێتە ڕۆژی تاوانی شنگال بە بڕیار و من رام وایە ئەو لیژنەیە لە سەر ئەو بنەمایە دروست کرا کە ئەو کاتە جۆرێك لە حەساسیەت هەبوو، بەڵام ئێستا کە ئەو ساتە و وەختەیە کە ئێمە دەبێ لەم پەرلەمانە سەبارەت بە پرسی شنگال بڕیار بدەین و چی دی ئەو پرۆژە بڕیارە کە خوێنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لای لیژنە مەعنیەکاندا تەئخیر نەکرێت، پرسی شنگال پرسێکە پەیوەستە بە هەرێمی کوردستان پەیوەست نییە بە هیچ هێز و لایەنێك لە ناو هەرێمی کوردستان و لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان و مەرجیعیەتیش بۆ پەرلەمانی کوردستانە بڕیار لە مەسیری شنگال لە رووی سیاسی، لە رووی ئیداری بە پیرەوە چوون بۆ ناساندنی ئەو جینۆسایدە لە ئاستی نێودەوڵەتی و هەندێك بڕیاری روو کاڵی لە ئاستی ناوخۆشدا بە پێی پەیوەست بوون لە شتێکی تر کە پەیوەندی بە جینۆساید ناساندنەوە بێت لە ئاستی دونیادا کۆمەڵێك ئیجرائات هەیە لە ناوخۆ بۆ مامەڵە کردن لە گەڵ قوربانییەکان لە گەڵ ئەو ڕۆژە پەرلەمانی کوردستان دەبێ بڕیار بدات، داواکارم لە جەنابتان لیژنە هەمیشەییەکان رابسپێرن بە نووسینی دوا راپۆرت و پێشکەشی پەرلەمانی کوردستانی بکەن کە ئێمە لیژنەی هەمیشەییش هەبوو لە پەرلەمانی کوردستان هیچ ئیجاب بە لیژنەیەکی کاتی ناکات کە لەوانەیە خەڵکی موختەسی کەمتر تێدا بێت و بۆ بەرچاو روونی جەنابتان زۆر بەی لیژنە هەمیشەییەکان سەردانی دەڤەرەکەیان کردووە بەرچاو روونیان داوەتەوە پەرلەمانی کوردستان سەبارەت بە پێویستییەکانی ئەوەی ڕووداوە تەداعیەکانی و پێویستیەکانی کار کردن بۆ ئایندەیی ئەو مەنتیقەیە، لە بەر ئەوە جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە لە ئاستی عامدا، لە ئاستی خەڵکی شنگالدا، لە ئاستی جیا جیاکانی تری رێکخراوەکانی تایبەت بە جینۆسایدان پەرلەمانی کوردستان کەوتووتە بەردەم بەرپرسیارەتی و بە

گلەیی شەوە ئەو پر سیارە روو بەرووی ئێمە مانان و هەموو پەرلەمانی کوردستان دەگرێتەوە، داوا لە جەنابتان ئەکەم بە بەرپرسیاریەتی قانونی ئەو پرۆژە بڕیارە با مەسەلەی قانونی خۆی وەر گرێ، سوپاستان ئەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەر لە ئەوەی بێت سەر ئەوەی بە ئەم لیژنەوە هەڵبوەشێتەوە یان هەڵنەوەشێتەوە لە راستیدا بۆ خێراتر بچێت ئەم لیژنەیە وەکو لیژنەی پێشمەرگەش لە رابردوودا کارەکانی خێراتر بکرایە بە تایبەت ئەو تاوانانەی کە دەرحەق بە کوردانی ئێزدی ئەنجام درا لەو سنوورە وردە وردە لە ساڵی رابردوودا ئەو ئاسەوارانەی، ئەو تاوانانەی بەشێکی بەرەو نەمان ئەچێت و ئێمە وەکو لیژنەی ناوچە کوردستانییەکان دوو جار سەردانی مەیدانی ئەو سنوورەمان کردووە رەخنەی و گلەیی و گازندەیی ئەوەیان هەبووە کە ئەو لیژنەیەی حکومەت هاوکار نییە بۆ تومار کردنی هەموو ئەو تاوانانە بۆیە بەشێکی پەیوەندی بە ئەوەیە کە ئەبوو خێراتر ئاسەواری ئەو تاوانانە بە دوکومێنت بکرایە و ئێمە بە راپۆرتی خۆشمان وەکو لیژنە ناوچە کوردستانیەکان ئاراستەی بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانمان کردووە و من پێشم وایە ئەم لیژنەیە لە رابردوودا دانراوە ئێمە بەر چاومان روون نییە بۆ راپۆرتێکیان هەبێت بۆ ئەوەی بزانین ئەو لیژنەیە لە ماوەی رابردوودا چی کردووە، بۆیە دەنگدانی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان لە سەر ئەو بنەمایە بمێنێت یان نەمێنێت لە روانگەی کارەکانیان وایە لە رابردوودا، من وەکو ئەندامێکی پەرلەمان لە راستیدا تەنها شتی عام نەبێت ئەو کارانە نازانم چییان ئەنجامداوە ئەو لیژنەیە لە رابردوودا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا ئەندامانی دوو لیژنەی پەیوەندیدار، بەڕێز کاك ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر شت وترا، بەڵام بە عام ئەگەر تەسنیفی بکەین بە دوو بەش دابەش ئەبێت، یەکێکیان ئەڵێت بمێنێتەوە، یەعنی بۆچوونێك هەیە کە ئەڵێت با بمێنێتەوە، بۆچوونێکیش دەڵێت با نەمێنێتەوە، من حەز دەکەم لەوە دەست پێ بکەم کە من خۆم قەت هەستم بەوە نەکردووە کە پەرلەمانی کوردستان گومانی هەبێت لەوەدا یا خود نەیەوێت ئەو کەیسە بە جینۆساید بناسێت، بۆیە سەیرم لێ دێت لە هۆڵی پەرلەمانی پەرلەمانی کوردستان باسی ئەوەیان دەکرێت مەسەلەی بوونی لیژنەیەکی هەمیشەیی و تەئیید لە گەڵ ئەوە دروست کردنی لیژنەیەکی کاتی ئەوە برای بەڕێزم کاك باپیر کامەلا زۆر جوان ئیشارەی پێ کرد من دوو بارەی ناکەمەوە قسەکانی، بەڵام ئەوەی کە زۆر موهیمە، یەعنی بە پێویستی ئەزانم هەندێك

حەقیقەتێکی تاڵیشە بەس با باسی بکەین، ئێمە کە هاتینە سەر ئەم لیژنەی پێشمەرگەیە، ئەم لیژنەیەمان گرتە دەست لە گەڵ هاوڕێ بەڕێزەکانمان دوو، سێ دۆلابی بەتاڵمان بەرکەوت، یەعنی چی؟ یەعنی لە گەڵ ڕێز و خوشەویستیم بۆ هاوکارەکانمان لە خولەکانی پێشوو بە هیچ جۆرێك ئەرشیفێکی دەوڵەمەند لە سەر جینۆساید دروست نەکراوە ئیتر ئەمە خەتای پەرلەمان بووە، خەتای حکو مەتی هەرێمی کورد ستانی بەر ئەکەوێت من نازانم، ئەم موزوعی هی جینۆسایدە ئەوانەی کە موتابەعەیان کردووە ئیشێکی ڕۆژ ێك و دوو ڕۆژ نییە ئێشێکی بەردەوامە، چونکە هەتا ز یاتر بۆی بچیت عیلێمێنتی تازە، تۆخمی تازە ئەدۆزیتەوە، ئەوەی عیلاقە بە سەر جینۆسایدەوە هەیە کە ئەبێ بە ئەر شیفی بکەیت، بۆ ئێمە ئێشێکی ئا سان نییە ئەبێ لە پشت لیژنەیەکی کە بڵێین ئەرکی موتابەعە کردنی جینۆسایدی لە سەرە لە کورد ستان ئەبێ لە پشت ئەوەوە یەك تیمی پسپۆڕی، بەڵام بەڕاستی پسپۆڕ نەك موستەشار تەعین کرابێت لە سەر ئەساسی کە کاری باشە، بە ڕاستی تیمێکی پسپور هەبن مەرج نییە لەو موستە شارانەش بن کە لە ناو موئەسە سەی پەرلەماندا دەوام بکەن، لەوانەیە خەڵك هەبێت پ سپورێکی زۆر باش بێت، مامۆ ستا بێت لە جامیعە لە لە ندەن، یان لە جامیعەی سلێمانی یا د هۆك، ئەم تیمە وەکو تیمێکی پ شتیوانی بێت بۆ ئەو لیژ نە پەرلەمانییە لیژنەکەی حکومەت نازانم کێ بوو لەو بەڕێزا نە وا بزانم کاك قەهار بوو ئیشارەیەکی پێدا ئێمە ئەو ڕۆژ، جارێکی تر بۆ جاری دووەم بوو لە گەڵیاندا دابنیشین سەر ئەو ئیشانەی کە کردوویا نە بە ڕاستی هەتا ئێستا ئینسان ئەو ئینتیباعەی لای دروست دەبێت کە ئەو لیژنەیەی حکومەت دروستی کردووە و زۆر باش ئیشی کردووە و زۆر چالاکە چ لە لوبی کردن لە بەغدا و لە دەرەوە لە ئەوروپا و چ لە سەردانی مە یدانی و کۆکرد نەوەی زان یاری و بە ئەر شیف کرد نی ئەو دیکومێنتا نەی کە هەن لە سەر ئەو جینۆسایدەکەی کە بەرامبەر بە ئێزدیەکان کراوە، من پشتیوانی قسەکانی برای بەڕێزم کاك سۆران عمر ئەکەم لەوەدا کە ئەمە مەسەلەی جینۆساید ئیشی یەك لیژنەی تایبەت نییە، زۆر لیژ نەی پێوە مە شغولە، بۆیە گۆڕینەوەی زانیاری لە نێوان لیژنەکاندا هاوکاری کردن زۆر زۆر گرنگە بە تەئکید من خۆم پشتیوانی لەوە ئەکەم کە پێویستە بۆ جینۆساید و شەهیدان و ئەنفال ئەوەی کاك بێستوون فەرمووی صەد دەر صەد (100٪) پشتیوانی لێ ئەکەم کە ئەبێ لیژنەیەکی تایبەت هەبێت بەوە، لە بەر ئەرکێکی قۆر سە فەرقێکی گەورەی ئەو لیژنەیەش لە گەڵ هەموو لیژنەکانی تردا ئەوەیە کە ئە مە بو عدێکی نە تەوەیی و نشتیمانی هەیە، هەتا ئەتوانم بڵێیم ناسنامەی نەتەوایەتی هەیە باشترین بەڵگەش بۆ ئەوە بەراورد کردن یا خود باس کردنی جینۆسایدی جولەکەکان لە حەربی عالەمی دووەمدا کە بە قوەترین ئەتوانم بڵێیم، یەعنی پشتیوانی بوو بۆ دروست بوونی دەوڵەتی ئیسرائیل، من نازانم ئایا لە چوار چێوەی ئەم مە شغولیەتەی کە ئێستا ئەم پەرلەمانە هەیەتی مەجال ئەبێت حاڵەتێکی بڵێین ئیستیسنائی ئێمە دابمەزرێنین و ئەم لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و جینۆساید و ئەمانە بکەین بە دوو کەر تەوە، لیژ نەی پێ شمەرگە جیا بکەینەوە ئەوانەی تر هەموو بکەونە لایەکی تر، نازانم ئەمە چەند عەمەلییە و چەند سەرەنج هەیە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پەیوەندی بە پەیڕەوەوە هەیە بەرێز کاك ئاری ئەو کات لە هەمواری پەیڕەودا ئەتوانین باس لەو پرسەوە بکەین.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، منیش بۆ ئەوە وتم نازانم چۆن؟ هیوادارم لە نوو سینەوەی پەیڕەوی دا هاتوودا ئەو ڕە چاو بکر ێت، مەسەلەی تر دیسان موستەمسەکاتی کاك بێستوون کە وتی فیعلەن گلەیەکە لە شوێنی خۆیەتی، یەعنی کە ئینسان شتێکی راست پیوەیە بۆ پێ ناخۆش بێت ئێمە بە تەئکید وەکو پێویست نەمانتوانیوە موتابعەی دۆسیە و کەیسی جینۆساید بکەین بۆ؟ لە بەر ئەو هۆیە سادەیە کە خۆی باسی کرد کاك بێستوون کە ئێمە بە درێژایی هەزار و پەنجا (1050) کیلومەتر موتابەعەمان لە سەر بووە لە جەبهەکان، وەزعی پێشمەرگە، وەزعی تەسلیحیان و مەسەلە فەنییەکانی تر کە لە ناو وەزارە تی پێ شمەرگەدا هەن هۆ کاری ئەوەش زۆر زۆر سادەیە، چونکە ئێمە ئێستا لە شەڕداین، بۆیە هەموو تەجهیزەکە خراوەتە سەر ئەوە، ئێمە لە لیژ نەی پێشمەرگە موناقەشەیەکمان کردووە یا خود بیرۆکەیەکمان بۆ هاتووە کە جگە لە بوونی لیژنە یەکی هەتا جینۆ ساید هەمی شەیی لە پەر لەمانی کورد ستان پێویـ ستە بۆ بەرجە ستە کرد نی مە سەلەی جینۆ ساید بەرامـ بەر خەڵکی کورد ستان، لیژنە یەکی باڵا هەبێت لە سەر ئا ستی هەموو هەرێمی کورد ستان بە ئەندا مەتی بـ ڵێین ئە ندامی پەر لەمانی کورد ستان، نوێ نەری حکو مەتی هەرێمی کورد ستان، کۆ مەڵگای مەدەنی، ناوەندە زانستییەکان، لایەنی قەزائی و سەرۆکایەتی هەرێم ئەمانە هەموو تـێدا بە شدار بن هیچ نەبێت ئەمە لایەنی سیمبۆلێکی ئەو زو ڵم و زۆریە یە کە لە میللەتە کەمان کراوە، مە سەلەی ئەوەش کە لیژنەی پێشمەرگە پێی ناخۆش بـێت کاك فەرهاد واللە بەس پێمان ناخۆش نیـیە، یەعنی ئە گەر بـێت و بڕیار بێت و ئەم لیژنەیە بمێنێتەوە بەس خۆ دەبێ لیژنە کە بەر هەمی هەبێت، یەعنی نابـێت بەس ناو بێت، حەلی وەسەتێك هەیە ئەم پەرلەمانە ئەتوانێت ئەو لیژنە موەفقەتە کە دروستی کردووە بە شێوەیەك لە شێوەکان دەمجی ناڵێین دەمجی بکات، بەڵام کەناڵ دورست بکات لە بەینی ئەم لیژنە یە و ئەو لیژنە یەی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە پێکەوە هاوکاری یەکتری بن، ئەم لیژنەیە تەقریرەکانی خۆی بێنێتەوە بۆ ئەوێ و لیژنەی حکومەتیش ئەو تەقریرا نەی خۆی بەرێـ تەوە بۆ ئەنجو مەنی وەز یران، بەڵام بە گ شتی، یەعنی ئە گەر سەیری بـکەین ئەم لیژنە یە با شترین مو قەرير بۆ ئەوەی کە ئەم لیژنە یە پێویـ ستە هەڵبوەشێنێتەوە ئەوەیە کە هەتا ئێستا لەو وەختەی درو ست بووە ئەم لیژنە یە بەردێکی نەخـ ستووتەوە سەر دارێ، هیچ بەر هەمێکی نەبووە لە گەڵ ر ێز و خوشەویـ ستیمان بۆ ئە ندامانی لیژنە کە، بۆ یە هەڵوەشانەوەی بە پێویست ئەزانین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، زۆر سوپاس، بەرێز دکتۆرە ڤاڵا فەرید فەرموو.

بەڕێز د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئەمن تەرکیزی لەسەر دەکەم تەنها ئەوەیە کە دامەزرا ندن و دەنگدان لە سەر ئەو لیژنە یە بەهیچ شێوەیەك پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان نییە، لەبەرئەوەی هەر لیژنە یەکی کاتی کە درو ست دەکر ێت و لە پەر لەمان دەنـگی لە سەر دەدر ێت، حە تمەن بۆ دە عم کردن و ، کارکردن و مومارەسەکردنی بەشێك لە ئیختساساتی لیژنەیەکی هەمیـشەییە، وا تە هەر لیژنە یەکی کاتی کە درو ست دەکرێـتن مانای ئەوەنییە کارێکی پێ دەسپێرێت کە لە ئیتخساسی پەرلەمان و ئیختسا سی لیژ نەکان نەبێ، ئەو لیژنەیە کە دروستکرا بێگومان لەبەر ئەهمیەت دان و گرینگیدان بوو بە تاوا نەکان، بەتایـبەتی تاوانی جینۆساید کە لە (8/3) لە دژی کوردانی یەز یدی ئەنجا مدرا، ئەوە وایکرد کە پەر لەمانی کورد ستان لە نەبوون یاخود بابلێین مەشغەڵەتی لیژنەی پێشمەرگە کە ناپرژێ تە سەر ئەوکارا نەی کە بەڕێز سەرۆکی لیژنە کە خۆی ئیـشارەتی پێکردو ڕوو نی کردەوە، لیژنە یەکی کاتی درو ست بـکرێتن، ئەو لیژ نە کاتیـ یە تایبەتمە ند بێ بە موماره سەکردنی ئەوکارا نەی کە پەیوە ندی بە جینۆ سایدی پێکها تەکان و کوردانی ئێزیدیەوە هەیە، بۆیە لەڕووی پەیڕەودا بەهیچ شێوەیەك پێچەوانە نییە، بەڵام من لەبەر ئەوەی ئە ندامم لە لیژنەکە ناتوانم بەرگری لە مانەوەی لیژنە کە بـکەم، بۆ ئەوەی نەوترێت لە بەر خۆ یەتی، بەڵام ئە گەر ئەندام نەبووبام من یەکێك دە بووم کە پـێداگریم دە کرد لە سەر ما نەوەی لیژنە کەو بە زەرووری دەزانم، بەڵام پێشنیارێك بۆ پەرلەمانی کوردستان هیوادارم بە هەند وەربگیرێ، پێم باشە کە هەڵوەشاندنەوەی ئەو لیژنەیە هاوکات بێتن لەگەڵ دەنـگدان لە سەر دامەزرا ندنی لیژنە یەکی هەمیـشەیی و هەتا جیاکرد نەوەی لیژنەی پێشمەرگە لە لیژنەی جینۆساید و ئەنفال و زیندانیانی سیاسی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. بەهار.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرکارێك لە پەرلەمان یان لە هەر موئەسەسەیەکی تر دەکرێ، ئێمە پێویستە سەیری هەدەفەکەی بـکەین، هەدەف لە دروست بوونی ئەم لیژنە یە لە بیدایە تەوە مو سانەدەکردنی لیژ نە هەمیـشەییەکەی پەر لەمان بوو، لەبەر بەر بڵاوی کارە کان بوو، بۆ ئەوەی پەر لەمان بـتوانێ لەو کارە ساتەی کە بە سەر خو شك و برا ئێزیدیەکانمان هاتووە لەبواری ئیختساسی خۆیدا بە دەوری خۆیدا هەڵدەستێت ئەمە هەدەفەکە بوو، بەڵام ئێ ستا ئێ مە کە سەیری لیژنە کە دە کەین هەدەفە کەی نەهێناوە تە دی، بۆ یە لـ ێرەدا گرینگ ئەوەنیـ یە هەڵبوەشێـەوە یان هەڵنەوە شێتەوە؟، بەس گرینـگە پەر لەمانی کورد ستان لەبواری ئیختسا سەکەی خۆ یدا دەوری هەبێ لەم کارەساتە، بۆیە ئایا ئەوە دەمج دەکرێت لەگەڵ لیژنە کەی تردا یان تەفعیل دەکر ێت بە

جۆرێك لە جۆرەكان؟، تا ئێستا بۆ تەفعیل نەبووە؟ ئەوە گرینگە، گرینگە پەرلەمانی كوردستان كاربكات لەسەر ئەو كەیسە، ئیتر لیژنە هەمیشەییەكەی كە ئەم لیژنەیە تەفعیل دەكرێت گرینگ نییە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەوكاتەی كە پەرلەمان بڕیاری لەسەر پێكهێنانی ئەم لیژنەیە دا لە سەروبەندی تاوانەكانی شنگال و ئەو حاڵەتانەی كە ڕوویدا، بۆیە لە پەرۆ شی سەرجەم پەرلەمانتارا نەوە بوو بۆ پێكهێ نانی ئەو لیژنە یە، بەڵام دە بێ دان بەوەدا بـ نێین لەوكا تەدا رە چاوی ئەوە نەكرا كە لیژنە یەكی هەمی شەیی هە یە بەناوی قوربانیانی جینۆساید، بۆیە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ناكرێت تۆ لیژنەیەكی هەمیشەییت هەبێ، لیژنە یەكی كاتیشی بۆ دروست بكەیت، بۆیە دەبێ ئێمە چارەسەری ئەو حاڵەتە بكەین، ئێمە لیژنەكە، خودی لیژنە كە پێكنەهێنراوە لە ئەندامانی لیژنەكە، یەعنی پێكنەهێندراوە تا هەڵی بوەشێنینەوە، ئێ مە باس لە بڕ یاری پێكهێنانە كەی دە كەین كە هەڵوە شێتەوە، نەك خودی لیژنە كە، چونكە لیژنە كە لە ئەسا سەوە پێكنەهێندراوە، هەر ئەوكاتە كە پێكهێندرا ئەو ناڕەزایەتییە هەبوو لەلا یەن لیژ نەی پێ شمەرگە چەندین پەرلەمانتار كە وتیان ئەوە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ناگونجێ، لەبەر ئەوەی لیژنە یەكی هەمی شەیی هە یە، سەبارەت بە پرسی جینۆساید لە ڕاستیدا پرسێكی ئیختسا سییە بۆ یە فیعـلەن پێوی ست دە كات لیژنە یەكی تایبەتمەند هەبێ، چونكە هەم جینۆسایدی شنگال و، هەموو ئەو جینۆ سایدانەی تر كە لە ئەنفال و لە كیمیابارانی هەڵەبجەو لە بارزانییەكان و هەموو ئەو تاوانانەی تر كە هەبووە، پێوی ست دە كات كە فیعـلەن لیژ نەیەك هەبێ، ئەو لیژنەیە ئیختساسی بێ، بۆیە بۆ چارەسەری ئەوە دە بێ لیژنە كە هەبێ، بەڵام ئەوە چۆن لە پەیڕەوی ناوخۆ جێی دەكەینەوە، لە پەیڕەوی ناوخۆدا گرینـگە ئێ مە رە چاوی بـكەین لە قۆ ناغی داهاتوودا هەتا ئەوكاتەی لیژنەیەكی هەمیشەیی هەبێ ناكرێ لیژنە یەكی كاتی هەبێ، چونكە پێچەوانە دەردەچێت لەگەڵ پەیڕەوی ناوخۆ، بۆیە دەبێ لە پەیڕەوی ناوخۆ موعالەجەی ئەمە بكرێت بە پێكهێنانی لیژنەیەكی تایبەتمەند، بەڵێ ئێمە لە لیژنەی پێشمەرگە بە گرینگی دەزانین، دان بەوەش دادەنێین لیژنەی پێشمەرگە لەبەرئەوەی كە (4) ئیختساس پێشمەرگە، شەهیدان، قوربانیانی جینۆساید، زیندانیانی سیاسی، ڕەنگە وەكو پێویست ئەو پرسە گرینگە كە قوربانیانی جینۆسایدە یەكلایی نەكرابێتەوە هێندەی سەرقاڵی پر سەكانی تری شەهیدان و پێ شمەرگەو زیـ ندانیانی سیا سی بووین، بۆ یە بەڵێ هەمووامان مو تەفقین لەسەرئەوەی كە لیژنەیەك هەبێت، بەڵام دەبێ بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ یە ڕێكارە یا سایی‌ەكان موعالە جەی ئەوە بكەین، جگە لەوەی كە لەڕاستیدا ئێمە وەكو پەرلەمانی كوردستان دوو ئەر كە سەرەكییەكەی خۆ مان كە یاسا دەركردن و بەدواداچوونە، ئێمە ئەركی بەدواداچوونمان هەیە بۆ ئەو بڕیارا نەی كە دەر كراوە بۆ بەجینۆ ساید نا ساندن، لەوەدا كەمتەر خەمی هەبووە كە دە بێ كاری جدی لە سەر بـ كەین، سەبارەت

بەدواداچوونیش ئێمە چەندین جار لەگەڵ وەکو لایەنی مەعنی لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان کۆبووینەتەوە، بەڵام دوو بەربەستی ئەساسیان بۆ ئێمە ڕوونکردووەتەوە، دەڵێت لەبەرئەوەی عیراق ئەندام نییە لە دادگای تاوانەکان ئەمە گرفتێکی سەرەکییە بۆ ئیشەکانی ئێمە، بۆیە دەبێ جەخت بکەین لەوەی کە هەوڵ بدەین ئێمە لە هەرێمی کوردستانەوە فشارێکیش دروست بکەین، هەوڵ بدەین هەوڵەکانمان بۆ ئەوەبێ کە عیراق بەشداربێ لەو ئیتفاقییەی کە کراوەو بەشێك بێ لە دادگای تاوانەکان، جگە لەوەی کە ئەوان گرفتێکی تریان هەیە کە مەسەلەی بەجینۆسایدنا ساندن پرسێکی نێودەوڵەتییە، ئێمە دەمانەوێ لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی بیناسێنین، کاتێك لەناوخۆدا ئێستا یەکێك لەو گرفتانەی کە روو بەڕوومان بووەتەوە لە پرسەکانی پێشتردا، لە ناساندنی جینۆسایدە، ئێمە لە چوارچێوەی عیراقدا بە جینۆساید ناساندوومانە، بۆیە لە دەرەوە ئاستی نێودەوڵەتی پێمان دەوترێت ئەوە نووسراوی وەزارەتی شەهیدانە، کە لە وەڵامی ئێمە نووسیویانە، دەڵێت بۆیە کە پێیان دەڵێین ئێوە خۆتان ناساندووتانە ئیتر بۆ هەوڵ دەدەن ئێمە پشتگیریتان بکەین، بۆیە دەبێ ڕەچاوی هەموو ئەوانە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفی حسن ماوەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە ئەو گفتوگۆیە دوابخرێت بۆ زیاتر لێك تێگەیشتن لەگەڵ هەموو لیژنەکان، زەمینەیەکی باشتری بۆ برەخسێنین هەم بۆ ئەوەی کە ئەو لیژنە فراوانە بکرێتە چەند لیژنەیەك، بۆ ئەوەی باشتر سەرپەرشتی ئیش و کارەکانی بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(100٪) پشتیوانی لە قسەکانی برای بەڕێزم کاك دلێر دەکەم، بۆ؟ لەبەرئەوەی ئەوە زیاتر هەڵدەگرێت، تەنافوسێکیشە بۆ خۆمان، بۆ ئێمە کە لەگەڵ یەکتر یدا لە مەمەڕەکانی پەرلەمان بێ، لەژووری فراکسیۆنەکان بێ، لە دەرەوەی پەرلەمان بێ بەیەکەوە بیروڕا بگۆڕینەوە، بگەینە حەلێکی جەزری و باشتر بۆ ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سێ نوقتەی نیزامی هەیە، تکایە نیزامی بێ، بۆئەوەی هەندێك ڕوونکردنەوە بدەین، ئێمەش دوایی ئەو بابەتە دەخەینە دەنگەوە، کاك خلف فەرموو.

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەش بە حاڵی خۆم واژووم لە سەر هەڵوەشانەوەی لیژنەکە کردووە، لە سەر دوو بنەما یەکەم: ئەو لیژنەیەی کە هەبووە تاکو ئێستا هیچ کارێکی نەکرد بوو، بێ ئومێد ببووم لە لیژنەکە، دووەم: قەناعەتم وابوو لیژنەی موختەس کە پێشنیارێکی لەو جۆرە یان کردووە بۆ هەڵوەشاندنەوەی لیژنەکە ئیمکانیەتی ئەوەیان هەیە، یان ئامادەکار یەکیان کردووە، بۆ ئەوەی هەنگاوی باشتر بنێن یان هەنگاوبنێن بۆ ئەو مەجالە، بەڵام لە ڕوونکردنەوەی بەڕێزان لە لیژنەی پێشمەرگە گەیشتمە ئەو قەناعەتەی کە ئەم بابەتە وانییە و، ئەوان ئەرکی زۆر قورستریان لە سەرەو ئەوە نابێ، بۆیە ئەگەر ئێمە دەتوانین لەو دانیشتنە لیژنەکەی جەنابیان ئەوەی کە موختەسە وەکو کاک بێستون باسی کرد لێی جیا بکەینەوە، بتوانین لیژنەکە بکەین بە دوو لیژنە، ئەوە سەحبی واژووکەم دەکەمەوە، ئەگەر ناتوانین ئەوەش بکەین دیسان سەحبی واژووکەم دەکەم، لەبەرئەوەی ئەو لیژنە بمێنێتەوە و بەهێزتری بکات، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. محمد فەرموو.

بەڕێز د. محمد علی یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێ بئاخڤم نە نوقتەی نیزامییە، ئەگەر دەلیڤە هەبێ بەس دەقیقەیەك، ئەوکاتەی کە ئەولیژنەیە پێکهێندرا، ئەوکاتە ئێمە نەماندەزانی کە لیژنەیەکی هەمیشەیی هەیە، کە ئەو ئیشە دەکات ئختساسیە، بەرای من بەپێی ئەو خوێندنەوەی کە ئێستا هەیە، بابەتەکە زۆر بە شەخسی وەرگرە، لیژنەی پێشمەرگە بەڕێزان ئێوە بە شەخسی وەرنەگرن پشتگیریەك لە ئیش و کاری ئێوە دەکات، ئەو ئەندامانەی کە ئەندامیش نینە هەوڵ دەدەن، یەعنی بڕیار یان داوە ئەوە هەڵبوەشێنردێت، ئەوانیش بە شەخسی وەرنەگرن با ببنە ئەندام لەو لیژنەیە، موشکیلە نییە، بەڵام ئێستا لەم کاتەی کە من قسە دەکەم زانیاریمان هەیە کە شەوی ڕابردوو زیاتر لە (500) کەسی ئێزیدی قەتلو عام کراون، ئێ باشە لەکاتێکی ئەوهادا بەڕای گشتی هەڵوەشاندنی لیژنەیەکی ئەوها چی دەخولقێنێت؟، ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان ئەوەندەی کە ئیش وە کارەکانمان ڕەنگدانەوە میدیاییان هەیە، ئەوەندە ڕەنگدانەوەی واقیعی نەبووە، لەبەر ئەوەی دەبێ لەوە بترسێین ئەوە لەسەر ڕای گشتی چ کارەساتێك ڕوودەدات، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی کاتی پەیڕەوی ناوخۆ کە ئینشائەڵلا بەنیازین هەفتەی داهاتوو تەواو ببین، یەکێك لە پێشنیارەکانمان کە دەستکاری لیژنەکانمان کرد یە، جیاکردنەوەی لیژنەی شەهیدانە لە گەڵ لیژنەی پێشمەرگە، ئەگەر ئەوڕۆ ئەو گفتوگۆیە دوابخەن، ئێمە دڵنیاین لەوە ئەو پەیڕەوە کەمتر لە دوو هەفتە دێتە ناو هۆڵ، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان پەسەندیان کرد ئەو جیاکردنەوە یە، ئەوکاتی ئەهمیەتیش دانە بەو مەسەلەیەوە، ئەوکاتی هیچ گلەییەك نییە، بۆیە ئەگەر ئێستا بڕیار بدەین و هەفتەی دیکە لیژنەیەکی تر تەشکیل بکەین زۆر ئیجابی دەبێ، با ئەمڕۆ کۆبوونەوەکە هەڵگرین لەسەر ئەو مەوزوعەی قەپات بکرێت، ئێمە بە ڕەزامەندی تەقریبەن هەمو ئەندامانی لیژنە بڕیارمان داوە لیژنەی پێشمەرگە لەگەڵ لیژنەی قوربانیان و جینۆسیاد زیاد بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو ئاواز فەرموو.

بەڕێز ئاواز شێخ جەنگی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو لیژنەیە پێویست بوو لەکاتی بڕیار دەرکردن بۆ دانانی ئەو لیژنەیە، پێویست بوو کە دۆکیومێنت کۆبکاتەوە لەسەر جینۆسایدیی یەزیدەکان، تۆ لە مەحافیلی نێودەوڵەتی کاتێك کە داوا دەکەیت کەیسەکەت بە جینۆساید بناسێندرێت، پێم وایە هەر بە پیشاندانی وێنەو نەهامەتییەکان کەیسەکی بە جینۆساید ناناسرێنێت، کەواتە ئەگەر ئەو لیژنەیە ئەم کارانەی نەکردووە، پێم وایە ئێستا هەلەکەشمان بەجۆرێك لە جۆرەکان لەدەستداوە، بەڵام ئەوەی کاك محمد علی باسی دەکات ئەگەر ئەوە شەوی ڕابردوو ڕوویدا بێ، من داوا دەکەم ئەمڕۆ پەرلەمانی کوردستان داوا لەم لیژنەی مەعنی و لیژنەی پێشمەرگەو جینۆساید بکات، کە زۆر بەزوویی بچنە ئەو شوێنە، هەموو ئەوە ڕووداوە ئەگەر بتوانن لە نزیکەوە نەچنە شوێنی ڕووداوەکە کاك محمد علی، بچنە ئەو جێیە هەوڵ بدەن زۆرترین زانیاری کۆبکەنەوە لەسەر ئەو ڕووداوە، بە دۆکیمێنتی بکەن، بۆ ئەوەی بتوانین وەکو دەلیل لە رۆژی خۆیدا، لە مەحکەمەی لاهای، لە هەر شوێنێك کە پێویستمان پێ بوو بەکاری بهێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك ئاری دەستت دەبینم بەڵام پێش تۆ خاتوو امنە ذکري، قسەیەکت هەبوو؟

بەڕێز آمنة ذكري سعيد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخفتنێن من بەڕێز فەرسەت کرن، بەس ڕەخنەی ژی من یا لیژنا پێشمەرگە و جینۆسایدە، هێڤیدارم بە روحەکا ریازی وەربگرن، هەلبەت ئەگەر وان زانی کو شیانێت لیژنا وان دا نینن، یەعنی قورسیا باری لیژنا

پێشمەرگە بویە سەبەبا هەندێ کو دیفچوونا کەیسایا جینۆسایدێ نەکەن، پێتڤی نەکر هۆڵا پەرلەمانی مژویلی هندێ بکەن بۆ هەندێ کو بڕیارەکی دەربێخن بۆ هەڵوەشاندنا وێ لیژنێ نووکە ژی هەڤدژی لەگەڵ ئاخافتنێت وان بۆ خۆ یێت هەین کو ئەڤ لیژنە بمینێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاک ئاری، فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، خۆی تەبعەن ئێمە جوابی کەس نادەینەوە، ئەوە هیچ پێویست ناکات، بەڵام هەر بۆ زانیاری بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوانەی کە (قتل عام) کراون لە دەرەوەی سنووری پێشمەرگە کراون، کێ حەددی هەیە لە سنووری پێشمەرگەدا ئێزیدی (قتل عام) بکات؟ مەعنای ئەوەیە لە سنووری داعشدایە، بۆیە سەردان کردنیان شتێکی زەحمەتە، ئەوە یەك، دوو/ پێشنیارێك هەیە با ئەوە بخەینە بەردەم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە، با هەڵوەشاندنەوەی ئەو لیژنەیە هەڵپەسێرین، هەتا ئەو مولاحەزەیەی کە بەڕێز کاك فرست صۆفی فەرمووی لە کاتی هەموارکردنی پەیڕەوی ناوخۆدا ئەو کاتە خۆی بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیك ئەو لیژنەیە هەڵدەوەشێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، من دەمەوێت هەندێك ڕوونکردنەوە بدەم لەسەر ئەو بابەتانەی کە باس کران، تەبعەن قسەی زۆر باش کران، کاك باپیر، جەنابت نوقتەی نیزامیت هەیە؟ بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەموومان لەگەڵ ئەوەداین کە ئەو لیژنەیە دوابخرێ لەو کۆبوونەوەیەدا، بەڵام بەدواخستنی بڕیارێك دەربکەین هەر ئێستا ئەو لیژنەیەی کە هەیە تەفعیل بکرێ، بۆ ئەوەی نەك ماوەی دوو مانگی تر، سێ مانگی تر کارەساتێکی تر دێتە ڕوو، وەکو ئەوەی تر کاتمان لە کیس بچێ، ئەو لیژنەیە کاتی یە با تەفعیل بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باش، ئەو لیژنەیە هیچ پێویستی بە بڕیاری تەفعیل کردن نییە، چونکە لیژنەکە لەلایەن پەرلەمانەوە دروست کراوە، پێویست دەکات ئیش بکات، بەڵام بەداخەوە لەبەر ئەوەی لەلایەن فراکسیۆنەکانەوە ئیتیفاق نەبوو لەسەر سەرۆکایەتییەکەی، لە هەمان کاتیش دا لیژنەیەك لە حکومەتی هەرێم دروست کرابوو بۆ بەدوادا چوونی کەیسەکە و دۆکیومێنت کردنی، بۆیە لە سەرەتاوە تەفعیل نەبوو، بۆیە دەمەوێت بۆ جەنابتانی ڕوون بکەمەوە، ئەم بابەتە گفتوگۆیەکی زۆری لەسەر کراوە، پێشتریش لە لیژنەی پێشمەرگە، لە نێوان لیژنەی پێشمەرگە و سەرۆکایەتی پەرلەمان قەزییەکە هیچ شەخصی نییە، بەڵام وەکو پەیوەندی

بە پەیڕەوی ناوخۆ و پەیوەندی بەوەوە هەیە کە لیژنەیەکی هەمیشەیی لە ناو پەر لەمانی کورد ستان بەو ناوەوە هەیە، بۆیە ئەوان داوای ئەوەیان دەکرد کە ئەو صەلاحییەتە لەوان وەرنەگیرێتەوە، بەدوادا چوون لەو کەیسە لە لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و قوربانیانی جینۆساید وەرنەگیرێتەوە، سەبارەت بەکاری پەرلەمان لە ڕاستی دا کارمان کردووە، هەندێك کارمان کردووە هەموومان لە پەر لەمانی کوردستان، لیژنە تایبەتمە ندەکان لە پەر لەمانی کورد ستان، بەرا ستی کاری زۆر یش ماوە، من مو تەفیقم لەگەڵ ڕای ئێوە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کە کاری زۆر تریش ماوە کە لە پەر لەمانی کورد ستان لەم بوارەدا بیکەین، ئەوەی کە کردوومانە تا ئێستا ئەوەیە کە دانیشتنێکی نائاسایی پەر لەمانمان تەرخان کرد بۆ ئەم کەیسە، بۆ بەدواداچوونی لیژنە پەرلەمانییەکانمان ڕاسپارد، سەردانی مەیدانیمان کرد لەو لیژنا نە، ڕاپۆرتی خۆیان هێنایەوە، لە پەرلەمانی کوردستان خستیانە ڕوو، ڕاسپاردەمان پە سند کرد، بڕیار مان لەم بوارەدا پەسند کرد، لیژنەی مافەکانی مرۆڤ، نوێنەری پێکهاتەکان لە هۆڵەندا لە لاهای دەعوایان لەسەر ئەم کەیسە پێشکەش کرد بە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی، دەتوانم بڵێم ئەوە یە کەم دە عوای کورد بوو کە لەو دادگایە پەسند بکرێ، دوای ئەوەش ئەو لیژنە تایبەتمەندییەی کە حکومەتی هەرێمیش درو ستی کرد بوو، بە هەمان شێوە ئەوانیش سەردانی دادگای باڵای تاوانەکانی نێودەوڵەتییان کردبوو، ئەوانیش ڕێ و شوێنی گونجاویان گرتۆتە بەر سەبارەت بەم بابە تە، هەڵبە تە ئەو لیژنە یەی کە حکو مەتیش درو ستی کردووە لیژنەیەکی چالاك و کاران، هەر بۆ زانیاریتان ئەمڕۆ سەردانی پەر لەمانی کورد ستانیان کرد، سەردانی سەرۆکایەتیان کرد، لەگەڵ لیژنەی پێشمەرگە و لیژنەی مافەکانی مرۆڤیش دانیشتوون، ئەوەی کە ئەوان باسیان کرد کاری باشیان کردووە لە دۆکیومێنت کردن، هەڵبەتە خاتوو ئاواز ئەم بابەتە بابەتێکی تەنفیزی یە، دەسەڵاتی جێبەجێ کردن زیاتر لێی بەرپر سە لەوەی کە ئەو کارا نە بکات، دۆکیومێنتی ڕووداوە کان بکات، دێکۆمێنتی تاوا نەکان بکات، لە هەمان کاتیش دا ڕێکارە کانی تر بگرێ تە بەر، ئەرکی پەر لەمان ئەرکێکی چاودێری کرد نە، هەر چەندە ز یاد لە ئەرکە کەی خۆ مان لە بواری چاودێری کردن هە ندێك هەنگاومان ناوە، کە هەنگاوی تریش پێویست دە کات بەدوای دا بێ، هەر لەم سۆنگەیەوە، لە سۆنگەی بەدوادا چوونی ئەم کەی سە لە داد گای باڵای تاوا نەکانی نێودەو ڵەتی، ئێ مە لە سەرۆکایەتی پەر لەمان نامەیەکمان ئاراستەی بەڕێز سەرکۆماری عیراق کرد، بۆ ئەوەی بەڕێزیان صەلاحییەتەکانی خۆی بەکار بهێنێ، بە پێی دەستووری هەمیشەیی عیراق پرۆژە یا سایەك پێ شکەش بە ئەنجو مەنی نوێ نەرانی عیراق بکات، بۆ ئەوەی عیراق ببێ بە ئە ندامی داد گای باڵای تاوا نەکانی نێودەو ڵەتی، نیزا می ڕۆ ما واژوو بکات، ئەوانیش بەڕێزیان وەڵام یان داینە تەوە کە ڕێ و شوێنەکانی خۆ یان دەگر نە بەر لەمڕۆوە، هەڵبە تە هەندێك تەعقیدات لەم بابەتە هەیە، بەڵام ئێمە لە سەردانی داهاتووشمان بۆ بە غدا هەوڵی ئەوە دەدە ین کە ئەم کەیسە بڕواتە پێشەوە، سەبارەت بەوەی کە ئێمە لە پەر لەمانی کورد ستان بۆ چی تا ئێ ستا ئەو تاوانانەمان بە جینۆساید نەنا ساندووە؟ ئێوە ئە گەر بیر تان بێ ئەوە لە پەر لەمانی کورد ستان وتوو ێژی لە سەر کرا، باس لەوە کرا کە ئە گەر هەنگاوێکی لەم شێوەیە بگری نە بەر، ئەوە ڕەن گە داد گا

نێودەوڵەتییەکان دواتر بە بیانووی ئەوەی کە ئەم کەیسە لە ئاستی ناوخۆیی کاری لەسەر کراوە، ئەم کەیسە وەرنەگرن لای خۆیان، کاری پێویستی لەسەر ئەنجام نەدەن، هەر ئەمڕۆ لیژنەکەی حکومەتیش کە سەردانیان کردین ئەوانیش زۆریەنەیان ڕایان وابوو کە ئەم بابەتە لە پەرلەمانی کوردستان جارێ باس نەکرێ، جارێ پەسند نەکرێ، ئەگەر نا ئێوە دەزانن ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان کە ئەم بابەتە ڕەنگە لە کورترین مەودادا لە پەرلەمانی کوردستان ئەنجام بدرێ، بەڵام ئێمە پێویست دەکات کارێك بکەین کە خزمەت بە دۆزەکە بکات، نەك زیانی پێ بگەیەنێ، هەڵبەتە کاری تریش ماون بیکەین، من هاوڕام لەگەڵ هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان کە باسیان لەوە کرد کە پێویست دەکات پەلە بکرێ لەو پرۆژە بڕیارەی کە خوێند نەوەی بۆ کراوە سەبارەت بە دیاری کردنی ڕۆژی (8/3) بۆ ڕۆژی جینۆسایدی برا و خوشکە ئێزیدییەکانمان، بڕیاری بە شەهید ناساندنی هەموو قوربانیانی ئەو کارەساتانەی کە ڕوویان داوە، کە ئەوە لای لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانە، هاوڕام لەگەڵ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان کە داوای ئەوە دەکەن لیژنە پەیوەندیدارەکان بە زووترین کات ڕاپۆرتی خۆیان ئامادە بکەن، سەبارەت بەم بابەتەی کە ئێستا لە گفتوگۆیە، ئێستا لە ئەنجامی گفتوگۆ ئەوە دەرکەوت کە ڕەنگە باشتر وابێ چاوەڕێی ئەوە بکەین کە هاوزەمان لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەی ئەم لیژنەیە لیژنەیەکی تایبەتمەند لە بواری جینۆساید و شەهیدان لە پەرلەمانی کوردستان تەفعیل ببێ، مادام لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانیش، لەو پرۆژە پەیڕەوەی کە وا ئێستا لە قۆناغەکانی کۆتایی یە، بەو شێوەیەی کە سەرۆکایەتی لیژنەی کاتی پەیڕەو بە ئێمەیان وتووە، ڕەنگە حەفتەی داهاتوو بێتە بەردەم پەرلەمان، مادام لە ئەجێندای کاری لیژنەکە بەو شێوەیەی کە لیژنەی شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆساید ببێ بە دوو لیژنەی هەمیشەیی لە پەرلەمانی کوردستان، بۆیە ئێمەش ئەو پێشنیارە بە باش دەزانین کە ئەم گفتوگۆیە دوابخەین، تا ئەو کاتەی ئەو لیژنە هەمیشەیی یە لە پەرلەمانی کوردستان دروست دەبێ، بۆ ئەوەی خەڵەلێك دروست نەبێ لێرەدا، ئەوە دەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە گفتوگۆ کردن لەسەر هەڵوەشاندنەوەی لیژنەی کاتی بەدواداچوونی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتە نەتەوەییەکانی هەرێمی کوردستان ئێزیدی و ئاشوورییەکان دوابخرێ؟ نوقتەی نیزامی هەیە، ئەوانە وەردەگرین، دواتر تەصویت دەکەین، کاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك مەسەلە هەیە پەیوەستە بەو پرۆژانەی کە دەخرێنە بەرنامەی کار و ئەو پرۆژانەشی کە ناخرێنە بەرنامەی کارەوە، دەبێ کۆمەڵێ مەعاییر و بنەما لای دەستەی سەرۆکایەتی و لیژنە مەعنییەکان هەبێ، ئەم بابەتە من پرسیار دەکەم لە لیژنەی مەعنی و لە سەرۆکایەتی بەڕێزی پەرلەمان، بۆ خرایە بەرنامەی کارەوە؟ مقەویماتەکانی چی بوون؟ لە ئێستادا بۆ دەویستڕێ هەڵپەسێنرێ؟ ئەگەر ئێمە لە نەتیجە هەر هەڵیوەشێنینەوە مادام ئەم بابەتە بە بڕیار لە ناو پەرلەمانی کوردستان تەشکیل کراوە، جارێکی تر ئەگەر

پەیڕەوی ناوخۆی پەر لەمانیش هەموار بکرێتەوە و پە سند بکرێ و لیژنە یەکی هەمیشەیی تایبەت بە شەهیدان و جینۆ ساید درو ست بکرێ، دە بێ ئەو فەقەرە یە هەر وە کو ئێ ستا بێتەوە بەرنا مەی کار و هەڵبوەشێتەوە، مادام لە ئێستەوە تاوەکو ئەو کاتەی پەیڕەویش هەموار دەکرێتەوە و هیچ ئومێدێك بەو لیژنەیە نییە، یەعنی ئەم مەسەلەیە بۆ بەم جۆرە بە پێچەوانەی پرسێکی تر کە پێمان وابێ ڕەئی عام بە جۆرێکی تر خوێندنەوەی بۆ دەکات، بەڵکو دەبێ ئێمە ئاراستەی کۆمەڵگا و ڕەئی عامی بکەین، ئەم بابە تە، دروست کردنی ئەم لیژنەیە لە بنەمادا مەهامی خۆی نەپێکا و کاری خۆی نەکردووە، لە بەر ئەوە ئێ ستا باشترین ساتە وەختە بچینەوە سەر بنەمایەکی دروست، لیژنە هەمیشەییەکە تەفعیل بکرێ، ئاراستە بکرێ، لیژنە نزیکەکانی تری پشتیوان بن و ئەوە هەڵبوەشێتەوە، پەلە بکرێ لە هێنا نەوەی پەیڕەوی ناوخۆ، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین لیژنەی شەهیدان و پێشمەرگە بە دوو کەیسی جیا، دوو لیژنەی هەمیشەیی بن، بۆیە بە دیدی من ئەم بابەتە پرسیاری جیدی هەڵدەگرێ، بەڕێز سەرۆکی پەر لەمان، چونکە هاتنە بەرنا مەی کاری بابەتێك ئەوەندە ئاسان نییە، ئێمە فێربووین لەم پەرلەما نەی کورد ستانە ئەو بابەتا نەی دەخرێنە بەرنامەی کارەوە یان تەئجیلی دەکەین، یان هەڵدەپەسێنرێن، یان پاش و پێشی دەخەین، ئەوانە دەبێ وەکو مەسەلەیەکی کۆنکریتی لەلایەن سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە مامەڵەی لەگەڵ بکرێ، لیژنە هەمیشەییەکانیش هاوکاری سەرۆکایەتی بن، نەك پێش ئەوەی جەلسە دەست پێ بکات ڕەئی لیژنەکان جۆرێکی تر بێ، لە ناو هۆڵی پەرلەمان ڕەئیەکی تر دروست بێ، ببێتە ڕەئی عامی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك سالار ئەم بابەتە بە یاداشتێك لە (2014/11/11) لەلایەن لیژنەی پێشمەرگەوە ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراوە، چەند جارێکیش نوقتەی نیزامی لە ناو هۆڵی پەر لەمان، لەلا یەن ئەندامانی لیژنەی پێشمەرگەوە لەم بوارە گیراوە، داوای ئەوەیان کردووە کە ئەو لیژنە یە هەڵوە شێتەوە، هەڵبەتە ئێمە لە سەرۆکایەتی پەر لەمانیش زۆر هەوڵمان دا لە چوار چێوەی ئەو تەوافوقاتا نەی کە لە نێوان فراکسیۆنەکان دەکرێ سەرۆکایەتی ئەم لیژ نە کاتیەش تەفعیل ببێ و کارە کانی خۆی ئەنجام بدا، بەدا خەوە ئەوەش ئەنجام نەدرا، ئێ ستا هێنراوە تە ناو بەرنا مەی کار بەر مەبنای داوا کاری لیژ نەی موخ تەص لە پەر لەمانی کورد ستان، ئە ندامانی پەر لەمان داوای ئەوە دە کەن کە دوا بخرێ، لیژ نەی پەیوەنداریش هەر بە هەمان شێوەی ئێستا ڕایان وایە کە ئەم بابەتە دوابخرێ، ڕای پەر لەمانتاران یەکلایی دەکا تەوە کە ئەم بابە تە دوا بخرێ و جەنابیشت دەزا نی مە سەلەیەکی پەیڕەوییە، ئە ندامانی پەر لەمان دەتوانن هەر بابەتێك لە بەرنامەی کاری دانیشتنی پەرلەمان دوابخەن، کاك د.شوان فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو بابە تە یەعنی هەر وا ئا سان نی یە کارە ساتێکی مێژوویی یە، لە بەر بەرژەوە ندی بەر چاو تەسکی حزبایەتی لە دوای حەوت مانگ و حەوت ڕۆژ نەتوانرێ سەرۆکایەتی ئەو لیژنە یە درو ست بکرێ،

پێ مان با شە بەڕێزتان وە کو سەرۆکایەتی پەر لەمان کێ بەربە ست بووە؟، کێ لە سەر سەرۆکایەتی ویستوویەتی کارەساتێکی جینۆساید لە پێکهاتەکانی خەڵکی کوردستان کە بە جینۆساید نەناسێنرێت لەبەر ئەو بەرژەوەندیە یە کێ بەرپرس بووە بۆ پەر لەمانتارانی کورد ستان و بۆ خەڵکی کورد ستانی ڕوون بکەنەوە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناچینە سەر ئەو بابە تە، چونکە پێویست نا کات ئەم بابە تە لەناو هۆڵی پەر لەمان بورووژێنین، بەڵام پەر لەمانی کورد ستان سەرەڕای ئەوەی کە لیژنە کەش دە ست بەکار نەبووە و تەفعیل نەبووە لە بەدوادا چوونی خۆی نەوە ستاوە و وە کو با سمان کرد هە ندێ ڕێو شوێن گیراوە تە بەر، کە دە توانین ئەو ڕێوشوێنانە زیاتر بکەین و تەفعیلی بکەین و ئەو پرۆژە بڕیارانە شی کە ئێستا لای لیژ نەکانی پەر لەمانی کوردستانە ئەوانەش بێتەوە ناو هۆڵی پەرلەمان و بڕیاری لەسەر بدرێ، کاك فەرهاد فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح (سەنگاوی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، هەڵەیەك هەیە بەسەر زمانی هەمووومان دا تێ دەپەڕێ، جینۆساید و ئەنفال و کیمیا باران و ئەما نە نا بێ بوترێ کارە سات، چونکە کارە سات دە کرێ سرو شتی بێ، بومەلەرزە یەکیش کارەساتە، ئەمە تاوانە، تاوانێکی موبەرمەجە و ئەنجام دەدرێ، تێبینی دووە مم ئەوە یە ئێمە پێکها تەکانی خۆمانمان وەکو پێویست ئاگا لێ نییە و نەمان پاراستوون، بۆیە بەشێك لە کاکەییەکان و شەبەکەکان چوون بۆ لای سیستانی و ئەڵێن ئێمە شیعەین و ئەهلو بەیتین، لەبەر ئەوە نابێ ئێمە ئاوا سەیری پێکها تەکانی خۆمان بکەین، پێویستە زۆر ئاگامان لێیان بێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

با شە، سوپاس، ئێ ستا ئەوە دەخەی نە دەنگەوە، کێ لە گەڵ ئەوە یە کە با بەتی هەڵوە شاندنەوەی لیژ نە کاتییەکە......... کاك شوان نوقتەی نیزامیت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێزشوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

م نیش پێم باش بوو کە ئەو یادا شتە لە (11/11) ەوە د یوەی بەڕێزان لە سەرۆکایەتی پەر لەمان هەوڵێکتان بدابا یە کە ئەو لیژنە یە تەفعیل بکرێ، لێرەش لەناو هۆڵی پەر لەمان دوو ڕا درو ست بووە، چونکە ها تە ناو بەرنا مەی کار و دا نرا و بەڕێز کاك سالار با سی کرد، دەنگدان بمێ نێ یان نەمێنێ؟ ئەندامانی پەرلەمان یەکلایی بکەنەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، وایە، ئەندامانی پەرلەمان یەکلایی دەکەنەوە، باشە کێ لە گەڵ ئەوە یە کە با بەتی هەڵوە شاندنەوەی لیژ نەی کاتی بۆ لێکۆڵی نەوە و بەدوادا چوون بۆ بەجینۆ ساید نا ساندنی تاوا نەکانی دژ بە پێکها تەکانی

هەرێمی کوردستان دوابخرێ؟، کێ لەگەڵ دواخیستنیەتی؟ تکا یە ئەوەی لەگەڵیەتی دە ست بەرز بکا تەوە؟ (40) کەس لەگەڵ یەتی، کێ دژ یەتی؟ (19) کەس دژ یەتی کەوا تە پە سەند کرا، سوپاس بۆ لیژ نە پەیوەندارەکان، دەتوانن بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆتان، لیژنەی یاسایی بمێننەوە بۆ خوێند نەوەی یە کەمی پرۆژە یاسایەکە، کاک ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای دوورکەوتنەوە لە سووکایەتی کردن بە ئایینەکان کە ژ ماری یا سایی ئە ندامانی پەر لەمان لە خوارەوە واژوویان کردووە، کە پێکهاتووە لە (11) مادده و هۆیەکانی دەرچوواندن، ئەم بەڕێزا نە ئیمزا یان کردووە (سروود سلیم، لینا عزر یا بەهرام، جودت جرجیس، کمال یە لدا، مو نا قهوە چی، وحیدە یاقۆ، یروا نت نیسان، باپیر کا مەلا، ما جد بازر گان، ئا یدن مـعروف، محمد سعدالدین) داوا کارین لە بەڕێزتان ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانی بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی کاروباری ئەوقاف و کاروباری ئاینی و لیژنەی مافەکانی مرۆڤی دەکەین، کاک ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (9)ی ساڵی (2008) کە پێکهاتووە لە (4) مادده و هۆیەکانی دەرچوواندن لەلایەن ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانەوە ئاراستە کراوە، (د.شێرکۆ حەمە امین، قارەمان قادر، عادل عزیز، پەروا علی، منیرە عثمان، عـبدالرحمن علی، بێستون فائق، کەژاڵ هادی، د.پەری صالح، د.جوان اسماعیل، حسن صالح، ڕۆزا محمود، برزۆ مجید، شکریە اسماعیل، ئومێد حەمە علی، ابوبکر عمر عـبداللە، گەشە دارا، صالح فەقێ محمد امین، سەرکەوت سەرحەد، مریم صمد، سعید مەسیفی، تەلار لطیف) داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانی بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان دەکرێ، کاک شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، پرۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی بازرگانی کردن بە مرۆڤ کە لە (14) مادده و هۆ یەکانی دەر چوواندن پێکهاتووە، لەلا یەن (58) ئە ندام پەر لەمانی بەڕێزەوە واژوو کراوە کە ئەم ناوانەی خوارەوەیە (سالار محمود، ئێڤار ابراهیم، بەهار عبدالرحمن، نەجیبە لطیف، ڤیان عـباس، حە یاة

مجید، کەژاڵ هادی، ناظم کبیر، کەمال یەڵدا، پەروا علی، قادر ڕەزگەیی، عباس فتاح، دلێر ماوەتی، د. پەری صالح، مریم صمد، د.شێرکۆ حەمە امین، سەرکەوت سەرحەد، تەلار لطیف، ئاواز شێخ جەنگی، شیلان جعفر، فیروز طه، نەجاة محمد، منیره عثمان، عبدالرحمن علی، ایوب عبدالله، عمر عینایەت، منی قهوەچی، حاجی کاروان، ڕابوون توفیق، حسین اسماعیل، بێستوون فائق، انور قادر، قارەمان قادر، فائق مصطفی، د.عزت صابر، صالح فەقێ، دڵشاد شعبان، د.شرین حسنی، ڕۆژا محمود، محمد سعدالدین، جودة جرجیس، ئاواز حمید، انس محمد، ادریس علی، ڤەمان فیصل، شوان شێخ احمد، د. شوان قەڵادزەیی، سۆران عمر، ئومێد حەمە علی، ابوبکر عمر، سەعید مەسیفی، زانا عبدالرحمن، گەشە دارا، د.ابراهیم احمد، بەشار مشیر اغا، مدینە ایوب، زیاد حسین، صالح بەشارەتی)، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تکایە بۆ ڕەوانە کردنی بۆ لیژنەی پەیوەندار.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و لیژنەی کاروباری ئافرەتان و لیژنەی مافەکانی مرۆڤ و لیژنەی یاسایی پەرلەمانی کوردستان دەکرێ، زۆر سوپاس بۆ بەڕێزان لە لیژنە یاسایی پەرلەمان، کاك سالار نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پرۆژە یاسایە لەبەرئەوەی لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی لەگەڵ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ئامادەیان کردووە، هەروەها لە هەفتەی پێشوو پرۆژە یاسایەکی تر تایبەت بە پەنابەران و دیپۆرتکراوان هەر لەلایەن لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی خۆیەوە ئامادەکرابوو هیوادرام هەردوو پرۆژە ئاراستەی ئێمە بکرێ، بۆ ئەوەی دەعمی لیژنەکانی تر بکەین کە پشتیوانی بکرێ بۆ دەوڵەمەند کردنی سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی پەیوەندار نییە بە لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی، بۆیە ئاراستەمان نەکردووە، بەڵام ئەوە هەر لە ئێستاوە لیژنە پەیوەندارەکان ڕادەسپێرین کە هەماهەنگی لەگەڵ جەنابتان بکەن بۆ ئامادەکردنی ڕاپۆرت، د. سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای (3) تایبەت بە ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرە، دەبووایە تەحویلی لیژنەی شارەوانی بکرابا، لەبەرئەوەی پەیوەستە بە لیژنەی شارەوانی لەناو قانونی وەزارەتی شارەوانی باسی ئیجار و ئەوانە هەیە، دەکرێ ئێمەش زیاتر بابەتە کە دەوڵەمەند بکەین و دەکرێ تەحویلی ئێمە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەمە پەیوەندارە بە ڕاگرتنی یاسایەکە نەك ئەوەی هەموارکردنەوەی یان ئەمە بێی گفتوگۆی لە سەر بکەی، ڕاگرتنی یاسایەکە کارکردن بە یاسایەکە، بۆیە ئاراستەی هیچ لیژنەیەکی ترمان نەکرد، بەس تەنها ئاراستەی لیژنەی یاساییمان کردووە، ئەمە پێویست دەکات پە لەی تیا بکرێ، بەڵام ئەگەر دوایی زانیمان پەیوەندیدارە بە ئێوەش ئاراستەی لیژنەکەی ئێوەشی دەکەین، خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان ڕام هەیە، بەڵام هەردوو پرۆژەکە پەیوەندارن بە لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی، چونکە کۆ مەڵێك ڕێکخراوی تایبەت هەن بەم پرسە و ئێمە کارمان تیا کردووە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لەبەرچاوی دەگرین تێبینیەکەتان، مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان، لە دانیشتنی پێشوو ئەو پرۆژە یاسایانەی کە خوێنرانەوە، پرۆژە یاسایەك خوێنرایەوە هەمواری یاسای باری کەسی ژمارە (88) ی ساڵی (1959) هەر ئەو کاتە من ئاماژەم بەوە کرد کە پێویستە ئاراستەی لیژنەی ئەوقاف بکرێ، بەڕێزتان لە وەڵامدا فەرمووتان تایبەت بە مەسەلەی حەزانەیە و لیژنەکەی ئێوە ناگرێتەوە، بەڵام دواتر کە پرۆژەکە گەیشتە دەستمان دوو پرۆژە یاسایە یەکیان هەندێ بابەتی زۆر هەستیاری تیایە کە بەڕاستی پێویستە لیژنەی ئەوقاف ڕاستەوخۆ قسەی لەسەر بکات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا غەریب ئەمە پەیوەندی بە دانیشتانی ئەمڕۆمان نییە، دەتوانی جەنابت بە یاداشتێك ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی بکەی، سوپاست دەکەین، زۆر سوپاس ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، بەم شێوەیە دانیشتنی ئەمڕۆمان کۆتایی پێ هات.

فخرالدین قادر	**جعفر ابراهیم ئێمینکی**	**د. یوسف محمد صادق**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان عێراق	**کوردستان عێراق**	**کوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11)ی

چوار شەممە ڕێکەوتی 25/5/2015

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (11)

چوار شەممە ڕێكەوتی 2015/5/25

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە ڕێكەوتی 2015/5/25 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (11)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (11)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێكەوتی 2015/5/25 دا بەم شێوەیە بێت:

1 هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی بڕگەی یەكەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.

2- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای هەموار كردنی یاسای باری كەسیەتی ژمارە (188) ی ساڵی (1959) بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

3- خوێندنەوەی یەكەم بۆ ئەم پرۆژە بڕیار و یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو:

1 پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ڕێكخستنەوەی خانەنشینی مەدەنی و سەربازی.

2- پرۆژە یاسای بەركار كردن و هەمواری یاسای گرتنی ماددەی قاچاخ و قەدەغە كراوی ئاڵوگۆڕ كردن لە بازاڕە نێوخۆییەكانی ژمارە (18) ی ساڵی (2008) ی هەموار كراوی عێراقی فیدراڵ.

3- پرۆژە یاسای هەموار كردنی جێ بەجێ كردنی یاسای جێ بەجێ كردنی عێراق ژمارە (45) ی ساڵی (1980).

4- پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی یاسای ژمارە (3) ی ساڵی (1998) یاسای كوژانەوە و ئیفراز كردنی زەوییەكان لە ناو سنووری شارەوانییەكاندا.

5- پرۆژە یاسای یەكەم هەموار كردنی یاسای ژمارە (19) ی ساڵی (2007) ی یاسای وەزارەتی پێشمەرگە.

6- پرۆژە بڕیاری دابین كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون بۆ ئەو پێشمەرگانەی كە لە جەنگی دژی تیرۆرستانی داعشدان و خاوەنی هیچ یەكەیەكی نیشتەجی بوون نین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (11)، ڕۆژی دانیشتن (2015/5/25)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی برگە یەکی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە یەکی ساڵی (1992) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (11) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان لە کاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (2015/5/20) بەم شێوەیە بێت:

1 هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی برگەی یەکەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.

2- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسیەتی ژمارە (188) ی ساڵی (1959) بەپێی ماددەکانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو.

3- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەم پرۆژە بڕیار و یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو:

1 پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ڕێکخستنەوەی خانەنشینی مەدەنی و سەربازی.

2- پرۆژە یاسای بەرکار کردن و هەمواری یاسای گرتنی ماددەی قاچاخ و قەدەغە کراوی ئاڵوگۆڕ کردن لە بازاڕە نێوخۆییەکانی ژمارە (18) ی ساڵی (2008) ی هەموار کراوی عێراقی فیدراڵ.

3- پرۆژە یاسای هەموار کردنی جێ بەجێ کردنی یاسای جێ بەجێ کردنی عێراق ژمارە (45) ی ساڵی (1980).

4- پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی یاسای ژمارە (3) ی ساڵی (1998) یاسای کوژانەوە و ئیفراز کردنی زەوییەکان لە ناو سنووری شارەوانییەکاندا.

5- پرۆژە یاسای یەکەم هەموار کردنی یاسای ژمارە (19) ی ساڵی (2007) ی یاسای وەزارەتی پێشمەرگە.

6- پرۆژە بڕیاری دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ ئەو پێشمەرگانەی کە لە جەنگی دژی تیرۆرستانی داعشدان و خاوەنی هیچ یەکەیەکی نیشتەجی بوون نین.

سەرەتا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە (010) لە بەرواری (2015/4/29) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

2- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

3- پەسند کردنی پێشچاو خستن و گفتوگۆ کردنی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆکی هەرێم لەسەر ماددەی پێنجی یاسای ژمارە (7) ی ساڵی (2014) ی یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستەی گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

4- هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێکهێنانی لیژنەی کاتی بۆ لێکۆڵینەوە و بەدوادا چوون بۆ بە جینو ساید ناساندی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (22) ی ساڵی (2014) دوا خرا بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان.

5- خوێندنەوەی یەکەم بۆ سێ پرۆژە یاسا لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا داوا لە بەڕێزیان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (10) ی ئاسایی لە بەرواری (2015/4/29) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:

1 ادریس علی- مۆڵەت

2- بێگەرد دلشاد-مۆڵەت

3- تحسین اسماعیل- مۆڵەت

4- جمال مۆرتکە- مۆڵەت

5- جودت جرجیس- مۆڵەت

6- زۆزان صادق- مۆڵەت

7- زولفا محمود- مۆڵەت

8- ڤەمان فیصل- مۆڵەت

9- عبدالرحمن فارس- مۆڵەت

10- محمد صادق- ئامادە نەبووە

11- مردان خدر مۆڵەت

12- منيره عثمان- مۆڵەت

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشییەکانی پەر لەمانی کوردستان لە (2015/4/29) تا (2015/5/20) بەم شێوەیە بوو کە (22) لیژنەن:

1 لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (4/29) کۆبوونەوەی کردووە:

1 حسن صالح- ئامادە نەبووە

2- لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزارییەکانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشت و گۆزار لە (4/29) کۆبوونەوەی کردووە:

1 سراج احمد- مۆڵەت

2- بێگەرد دڵشاد مۆڵەت

3- بهزاد دروێش- مۆڵەت

3- لیژنەی ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (5/3) کۆبوونەوەی کردووە

1 صالح فەقی- مۆڵەت

2- زیاد حسین- مۆڵەت

4- لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (5/3) کۆبوونەوەی کردووە

1 عمر کۆچەر- ئامادە نەبووە

5- لیژنەی پەیوەندییەکان کاروباری ڕەوەندی کوردستانی لە (5/3) کۆبوونەوەی کردووە

1 ڕابوون توفیق- مۆڵەت

2- محمد علی- مۆڵەت

3- تحسين اسماعيل- مۆڵەت بووە

4- سەرکەوت سەرحەد- مۆڵەت

6- لیژ نەی کارو باری پێ شمەرگە و شەهیدان و قورباز یانی جینۆ سیاد و زیـ ندانیانی سیا سی لە (5/3) کۆبوونەوەی یەکەم

1 ئاری محمد-مۆڵەت

2- قادر ئۆتمان مۆڵەت

3- هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت

4- عبدالرحمن فارس مۆڵەت

5- یعقوب گورگیس مۆڵەت

هەمان لیژنە هەمان ڕۆژدا کۆبوونەوی دووەمیان کردووە

1 ئاری محمد مۆڵەت

2- هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت

3- عبدالرحمن فارس مۆڵەت بووە

4- یعقوب گورگیس مۆڵەت

8- لیژنەی مافەکانی مرۆڤ لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە

1 زۆزان صادق مۆڵەت

9- لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە

گشت ئەندامانی ئامادە بوون

10- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی بالاّ و توێژینەوەی زانستی لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە

گشت ئەندامانی ئامادە بوون

11- لیژنەی بازرگانی پاراستنی مافەکانی بەکاربەر لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە

1 عبدالله جاسم مۆڵەت

2- زولفا محمود مۆڵەت

3- محمد سعدالدین مۆڵەت

12- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە

1 شرین حسنی مۆڵەت بووە

2- صالح فەقی مۆڵەت بووە

3- یراونت نیسان مۆڵەت

13- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە

1 یعقوب گورگیس مۆڵەت بووە

2- حسن صالح مۆڵەت

3- خلف احمد مۆڵەت

14- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتیەکان لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە

1 علی هالۆ- مۆڵەت

2- یروانت نیسان مۆلەت بووە

3- بەیار طاهر- مۆڵەت

15- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/5) کۆبوونەوەی کردووە

1 زلفا محمود مۆڵەت بووە

16- لیژنەی کۆمەلاّیەتی و منداڵ و خێزان لە (5/6) کۆبوونەوەی کردووە

1 سرود سلیم ئامادە نەبووە

17- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/6) کۆبووەنەوەی کردووە

1 زولفا محمود مۆڵەت

2- شێرکۆ حەمە امین مۆڵەت

18- لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (5/6) کۆبوونەوەی کردووە

1 صالح فەقی مۆڵەت

2- زیاد حسین مۆڵەت

3- امنە زکری مۆڵەت

4- ئامۆ شیخۆ مۆڵەت

5- کنعان نجم الدین مۆڵەت

19- لیژنەی ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (5/10) کۆبوونەوەی کردووە

1 صالح فەقی مۆڵەت

2- زیاد حسین مۆڵەت

20- لیژنەی کاروباری پەرلەمان لە (5/10) کۆبوونەوەی کردووە

1 فەیرۆز طە مۆڵەت

2- زۆزان صادق مۆڵەت

3- ئایدن معروف مۆلەت

4- سعید محمد ئامادە نەبووە

21- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە (5/10) کۆبوونەوەی کردووە

1 ئاری محمد مۆڵەت

2- یعقوب گورگیس مۆلەت

22- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابوری و وەبەرهێنان لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە

1 شرین حسنی مۆڵەت

2- مدینە ایوب مۆڵەت

3- سۆران عمر ئامادە نەبووە

23- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتیەکان لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە

1 صالح بەشار مۆڵەت بووە

24- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری و بەنداوەکان لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە

1 یعقوب گورگیس مۆڵەت بووە

25- لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە

1 ڤیان عباس مۆڵەت بووە

2- حيات مجيد مۆڵەت

3- عمر كۆچەر مۆڵەت

26- لیژنەی كاروباری كۆمەڵگەی مەدەنی لە (5/11) كۆبوونەوەی كردووە

1 محمد علی یاسین ئامادە نەبووە

2- ئێڤار ابراهیم مۆڵەت بووە

3- كمال یلدا مۆڵەت

27- لیژنەی كاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/11) كۆبوونەوەی كردووە

1 مریم صمد مۆڵەت بووە

28- لیژنەی كۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان لە (5/11) كۆبوونەوەی كردووە

1 كەژاڵ هادی مۆڵەت

2- فیرۆز طە مۆڵەت بووە

29- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە (5/11) كۆبوونەوەی كردووە

1سەرجەم ئەندامان ئامادە بوون

30- لیژنەی دەستپاكی لە (5/12) كۆبوونەوەی كردووە

فرست صۆفی مۆڵەت بووە

2- گۆران ئازاد ئامادە نەبووە

31- لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافی بەكاربەر لە (5/12) كۆبوونەوەی كردووە

1 عبدالرحمن علی مۆلەت بووە

2- عبداللە جاسم مۆڵەت بووە

3- زولفا محمود مۆڵەت بووە

32- لیژنەی دارایی و كاروباری ئابوری و وبەرهێنان لە (5/12) كۆبوونەوەی كردووە

1 مدینە ایوب مۆڵەت بووە

2- ڕۆزا محمود ئامادە نەبووە

3- دڵشاد شعبان ئامادە نەبووە

33- لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێیەكان لە (5/14) كۆبوونەوەی كردووە

1 عبداللە حاجی محمود مۆڵەت بووە

2- ابو بكر عمر مۆڵەت بووە

3- برزۆ مجید مۆڵەت بووە

4- حسین اسماعیل مۆڵەت بووە

5- محمد سعدالدین مۆڵەت بووە

34- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/17 کۆبوونەوەی کردووە

1 شێرکۆ حمە امین مۆڵەت بووە

35- لیژنەی کاروباری کۆمەڵگەی مەدەنی لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 سالار محمود مۆڵەت

2- ئیڤار ابراهیم مۆڵەت

36- لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێ.ان لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

سەرجەم ئەندامان ئامادەی کۆبوونەوەکە بوون

37- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 قادر ئۆتمان مۆڵەت

2- هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت

3- عبدالرحمن فارسی مۆڵەت

4- باپیر کاملا مۆڵەت

5- عبداللە حاجی محمود مۆڵەت

6- یعقوب گورگیس مۆڵەت

38- لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت

2- لینا عزریا مۆڵەت

39- لیژنەی پویەندیەکان و کاروباری ڕەوەندی کوردستانی (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 ڕابوون توفیق ئامادە نەبووە

2- وحیدە یاقو مۆڵەت

3- قادر ئۆتمان ئامادە نەبووە

40- لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 عمر کۆچەر مۆڵەت بووە

41- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 فرهاد سەنگاوی مۆڵەت

2- یعقوب گورگیس مۆڵەت

42- لیژنەی پیشەسازی وزە و سەرچاوە سروشتیەکان لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 شێرکۆ جودت مۆڵەت بووە

2- صالح بەشار مۆڵەت بووە

43- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە

1 وحیدە یاقۆ مۆڵەت بووە

2- شوان قەلآدزەیی مۆڵەت

3- مردان خدار مۆڵەت

4- زۆزان صادق- مۆڵەت

44- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابوری و وەبەرهێنان لە (5/19) کۆبوونەوەی کردووە

1 شێرکۆ جودت مۆڵەت

45- لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزارییەکانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشت و گۆزار لە (5/19) کۆبوونەوەی کردووە

1 کمال یلدا مۆڵەت

2- صالح بەشار مۆڵەت

3 سراج احمد مۆڵەت

4- علی هالۆ مۆڵەت

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، لیژنەی کاروباری یاسایی هەفتانە کۆبوونەوەی ئاسایی خۆیان بە ئەنجام گەیاندووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەچینە سەر بڕگەی یەکەم لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ کە بریتییە لە (هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی بڕگەی یەکەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی)، دوو نەقتەی نیزامی هەیە، بەڵام تکایە نوقتەی نیزامی بن، فەرموو مامۆستا عومەر.

بەڕێز عمر کۆچەر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز داخازێ دکەم ئەڤ خشتا لیژنا جارەکا دی ڤەگەرێت ڤە، چنکی ئەڤ تەعاروزا چێت بیتن گەلەک جارا، مەسەلەن لیژنا ل ڕۆژا دووشەمبی سکرتێر...........

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا لەگەڵ بەرێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ئامادەمان کردووە، لەگەڵ خشتەی تازە دەست بەکار ئەبن، فەرموو دکتۆر سیراج.

بەڕێز سراج شێخ احمد :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا ئەکەم تا تەواو ئەبم سینگت فراوان بێ، داوای ڕوون کردنەوەت لێ ئەکەم سەبارەت بە پرۆژە یاسای هەمواری باری کەسەی ژمارە (188) ی ساڵی (1959)........

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نوقتەی نیزامی نییە، پەیوەندی بە بەرنامەی کارەوە نییە.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

پەیوەندی بە بەرنامەی کاری داهاتووەوە هەیە، ڕوون کردنەوەیە......

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر پەیوەندی بە ئێستاوە نییە، سوپاس بۆ بەڕێزت، فەرموو کاک نازم، دکتۆر سراج هاتی لە دەستەی سەرۆکایەتی ڕوون کردنەوەمان پێدای.

بەڕێز ناظم کبیر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە یاداشتەکەی هەر چوار فراکسیۆنەکە ئەکەین، دەربارەی هەڵبژاردنی ئەندامانی........

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نوقتەی نیزامی نییە، ئەگەر قسەت هەیە دوایی ئەتوانی قسەکانی خۆت بکەی لە چوار چێوەی بەرنامەی کار، فەرموو خاتوو حەیات.

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسە کردنی من نوقتەی نیزامییە، بە تایبەت لەسەر برگەی یەکەم کە لە قانونەکە هاتووە ئەڵێ کە لە یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان هاتووە لە ماددەی دوو لە فەقەرەی یەك ئەڵێ لیژنەکە بە دەنگی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمان هەڵئەبژێرێ کە ئەکرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بن بە مەرجێ پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، و ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتەکان لەخۆ بگرێ، بە مەرجێ پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، ئێمە وەکو ئەندام تا ئێستا سیڤی هیچ یەك لەو بەڕێزانەمان بەدەست نەگەیشتووە، لە بۆکسی کەسمان نییە تا بزانین ئەو کەسانە پسپۆڕن یان خاوەن ئەزموونن، بۆ مەسەلەی ئافرەتانیش ئەوە ئافرەتی تێدایە بە خۆشحاڵیەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سەبارەت بە مەسەلەی سیڤی ڕاستە باشتر وابوو سیڤی لەگەڵ ناوەکان بهاتبایە، بەلاَم داوا نەکراوە لەلا یەن یا ساکە، بەدا خەوە فراکسیۆنەکان زۆر دوا کەوتن لە هێنانی ناوی کاندیدەکانیان، هەندێ لە فراکسیۆنەکان دوێنێ ناوەکانیان ڕادەستی دەستەی سەرۆکایەتی کردووە، بەلاَم ئەوە عەرقەلە دروست ناکات

بۆ ئیشەکە، پێم وابێ ئەوانەی کاندید کراون ئەندامی پەرلەمانی تێدایە، و هەندێ لە ڕاوێژکارەکانی پەرلەمانی تێدایە، ئەوەی ئێمەش سەرنجمان داوە ئەو مەرجانەی لە یاساکە داوا کراوە تێیان دایە، بەرێز عەبدالرەحمان عەلی.

بەرێز عبدالرحمن علی:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من مولاحەزەیەکم لەسەر کۆبوونەوەی لیژنەکان هەیە، و ناوخوێنەوەی ئێوە کە مۆڵەتە یان غائیبە، باسی کۆبوونەوەی لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافی بەکاربەر کراوە، وادیارە لە (12) مانگ لە کۆبوونەوە بووە، من لە (11) مانگ لەگەڵ کاك ماجید بە سەعات بەیەکەوە بووین، باسی ئەوە نەکراوە (12) مانگ کۆبوونەوە بێ، ئێمە (12) مانگ لە لیژنەکەی لە لیژنەی بەنداوەکان و ئاودێری بە فەرمی لە مەنتیقەی سەنگاو بووین کەچی بە مۆڵەت نووسراوە، ئەوە بۆ پرۆتۆکۆل..........

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا ئەتوانی ئەوەی باست کرد بە یاداشتێك بیدەی بە بەرێز سکرتێری پەرلەمان و بەرێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، و کە خشتەی دانیشتنی لیژنەکان ڕێکخرا ئەوکات ئەو کێشانەش کۆتایی دێت.

بەرێز عبدالرحمن:

من لەحزەیەك غیاب نەبووم، مۆڵەتیشم وەرنەگرتووە.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عومەر.

بەرێز عمر عینایەت:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەی نەکرد.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەرێز محمد صادق:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی من لەلایەن سکرتێرەوە خوێندرایەوە کە لە دانیشتنی ژمارە (10) ئامادە نەبووم، بەڵام بە ئیمزاو بە خەتی خۆم ئەو ڕۆژە ئامادە بووم، سوپاس.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەتوانی بەرێزیشت یاداشتێك بدەی بە سەرۆکایەتی بۆ ئەو بابەتە، فەرموو مامۆستا ماجید.

بەڕێز ماجد عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە کاندیدی تورکمان..........

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەش، با بڕۆینە سەر بەرنامەی کار.

بەڕێز ماجد عثمان :

پێنج دەقە مەجالم بدێ، ئەچینە دەرەوە گفتوگۆیەك ئەکەین و دێینەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە فەرموو، فەرموو کاك بەهزاد.

بەڕێز بەهزاد دروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ بڕیاردەری لیژنە ئەبێ ئاگاداری ئەندامان بکات بۆ ئامادە بوون، لە (4/29) ناوێ من هاتە خاندن کە مۆڵەت بووم، تەبعەن مۆڵەت نەبووم، بەس ئگادار نەبووم، بە..........

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزیشت ئەتوانی بە یادا شتێك ئەوە ئاراستەی سەرۆکایەتی بکەی، تکایە با بەرنامەی کار دەست پێ بکەین کە بریتییە لە (هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی بڕگەی یەکەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.)، سەرەتا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەم ناوەکان بخوێنێتەوە، هەندێ ڕوون کردنەوە ئەدەم، دوایی هەر کەس قسەی خۆی هەیە بیکات، فەرموو.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاڵپشت بە حوکمی بڕگەی یەکەم لە ماددەی دووی یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی ئەو بەڕێزانە لەلایەن فراکسیۆنەکانی پەرلەمانەوە کاندید کراون بۆ لیژنەی دەستووری:

1- نەمر کەچۆ هسام
2- فرست صۆفی
3- ڤالا فرید
4- سیروان عدنان میرزا
5- عثمان علي
6- عبدالفتاح عبدالرزاق محمود

7- عبدالحكيم خسرۆ
8- شۆرش مصطفى رسول
9- بەهار محمود فتاح
10- کوێستان محمود
11- عدنان عثمان محمد
12- گۆران ئازاد محمد
13- خامۆش عمر عبدالله
14- چێنەر علی احمد
15- ارکان قادر علی
16- خلیل ابراهیم محمد
17- ابو بکر عمر عبداللە
18- دانا دارا حسین
19- منی یوحنا یعقوب

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ناوەکان ئەنووسرێ بۆ قسە کردن، بەرێزان لە ماوەی ڕابردوو چەند کۆبوونەوەیەك لە دەستەی سەرۆکایەتی لەگەڵ فراکسیۆنەکانی پەرلەمان ئەنجام درا، بۆ ڕێکەوتن لەسەر ناوی ئەندامانی لیژنەی دەستووری بەو شێوەی لە یاساکە هاتووە، لە ئەنجامی سێ کۆبوونەوە دەرئەنجامەی بەو شێوەیە بوو کە لەبەر دەستانە ئێستا، تەنیا ئیشکالێك ماوەتەوە، ئەوەبوو کە بەپێی ئەو لیکتێگەیشتنانەی لە کۆبوونەوەکان ئەنجام درا نوێنەرێك بۆ چوار حیزبی ناو پەرلەمان دیاری کرا کە ئێستا وابزانم نوێنەرەکەیان ئامادە نییە، و پێم وابێ قسەی خۆیان هەیە لەسەر ئەو بابەتە کە قسەکانی خۆیان ئەکەن، و ناویان نووسیووە بۆ ئەوەی قسە بکەن، نوێنەری پێکهاتەی تورکمانیش کە بە پێی یاساکە پێویست ئەکات لە لیژنەکە هەبێن جیاوازیەك هەبوو لە نێوان ئەندام پەرلەمانانی بەرێزی نوێنەری پێکهاتەی تورکمانەکان لەسەر ناوەکان، زۆرینەیان پشتگیری لە کەسێك ئەکەن، و کاندیدێکی تریش هەیە کە یەکێ لە ئەندامانی پەرلەمان پشتگیری لێ ئەکات، بۆ ئەوەی ئەو خیلافە نەیەتە ناو پەرلەمان ئێمە لە دەستەی سەرۆکایەتی پێمان باش بوو کە هەفتەیەك مۆڵەتیان پێ بدەین بۆ ئەوەی ئەو بابەتە لە نێوان خۆیان ساغ بکەنەوە، واتە نوێنەرێکی تەوافوقی پێکهاتەی تورکمان بێتە ناو هۆڵی پەرلەمان و دەنگی لەسەر بدرێ، بەڵام ئەگەر لەماوەی ئەو هەفتەیەش نەتوانن ئیتیفاقی لەسەر بکەن ئەوە بەپێی ئالیەتێك وائەکەین کە کاندیدی زۆرینەی خۆیان بە شێوەیەك لە شێوەکان بهێننە ناو هۆڵی پەرلەمان بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدرێ، بەڵام هێشتان پێمان باش بوو دەرگایەك بێڵینەوە بۆ ڕێککەوتنی خۆیان لەسەر ئەو نوێنەرەی کە پێویستە ئەکات لە لیژنەکە هەبێ، چونکە لەوێ لەیاساکە باس لەوە کراوە کە نوێنەری پێکهاتەی تورکمان

و کلد و ئاشووری و سریان، نوێنەری نەتەوە جیاوازەکانی تری هەرێمی کوردستان بەشدار بن لە لیژنە دەستووریەکە، ئێستا ئەو بەرێزانەی ئەیانەوێ ناوی خۆیان تۆمار بکەن بۆ قسە کردن لەسەر ئەو بابەتە، دوایی لە دوای تەواو بوونی قسە کردن دەنگدان لەسەر ئەندامانی لیژنەکە ئەنجام ئەدەین، فەرموو کاک ئەبو کاروان، فەرموو کاک ئاری.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە تەئکید بە حوکمی ئەوەی کە ئێمە هێشتان نەبووین بە دەوڵەت مۆدێلی دیموکراسی لە کۆمەڵگەی هەرێمی کوردستان لەسەر ئەساسی سازان و تەوافوق لەگەڵ یەکتر تێگەیشتن و گوێ گرتن لە یەکتری و قبوڵ کردنی یەکتری وەکو سەرەتایەکی فێربوون لە دیموکراسیەت هەموومان ئەو مۆدێلەمان قبوڵ کردووە، ئەو مولاحەزاتانەی هەمە لەسەر ئەو هەڵبژاردنەی ئەمڕۆ بە کورتی عەرزی بەرێزتان ئەکەم، یەکەم، لە ماددەی دوو بڕگەی چوار بڕیارەکانی لیژنە بە سازان ئەبێ، تەئکید ئەکەمەوە لەسەر وشەی سازان، لە هۆیەکانی دەرچوواندن ئەڵێ لە پێناو هینانەکایەی سازان، سازان لە مەعنی کێ؟ لە هیچ شوێنێکی ئەو قانونە نەنووسراوە ئەو سازانە لە نێوان کۆمەڵێك ئەحزاب و لایەنی سیاسی لە کوردستان ئەکرێ، کەواتە ئەوە شتێکی زۆر گشتگیرە، زۆر بەداخەوە ئەو چوار حیزبە سیاسییەی کە لە کۆبوونەوەی پێشووش ناوم بردن، حیزبی سۆشیالیست، حیزبی شیوعی، بزووتنەوەی ئیسلامی، و ئاڕاستەی سێەم، نوێنەریان نابێ بەپێی ئەو تەوافوقەی لەو لیستە خوێندرایەوە لەو لیژنەیە، زۆر سەیرە تۆ قبوڵی بکەی خەڵکێك کە بەشداری هەڵبژاردنی نەکردووە، تاکە کەسی مەعنەوییە لەم وڵاتە بەس لەبەر ئەوەی پسپۆڕە قبوڵت بێ لە لیژنەکە حازر بێ، بەڵام نوێنەری حیزبێکی زل کە بە هەزاران خەڵك دەنگی پێداوە، ڕابردوویەکی پڕ شۆرش گێری هەیە، خزمەتی کردوون گیان فیدایی کردووە، نوێنەری نەبێ لەو لیژنە، بۆیە من جگە لەوەی ڕەخنەی خۆم ئاراستەی هەموو لایەنە سیاسیەکان ئەکەم بە حیزبەکەی خۆشمەوە، ئەوە خواردنی حەقی ئەو لایەنە سیاسیانەیە، بەهیچ جۆرێك قبوڵم نییە، بۆیە ئەو پێشنیارە ئەکەم، لە ماددەی دوو لە بڕگەی دوو هاتووە ئەڵێ لیژنەکە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێ، مەعنای ئەوەیە هیچ موشکیلە نییە کەمتر بێ، ئالیاتی دانانی ئەو (21) کەسە و کەمتر نەبێ لێرە دانەنراوە، کەواتە ئیجتیهادی لایەنە سیاسیەکان لەم پەرلەمانە دەورێکی گەورەی ئەبێ، بۆیە پێشنیار ئەکەم، ئەوە هیچ کە هەر یەك لە کەمینەکان یەکی یەك ئەندامی هەبێ........

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە پەلە بکە، چونکە کاتت نەماوە.

بەڕێز ئاری هەرسن:

زۆر پەلە ئەکەم، ئەوە سێ، حیزبی سوشیالیست، حیزبی شیوعی، و بزووتنەوەی ئیسلامی و ئاراستەی سێیەم یەکی ئەندامێك، ئەو پێنج حیزبەش یەکی ئەندامێك، هەر یەك لە پێنج حیزبەکەش بۆی هەبێ یەك کەس لە دەرەوە بێنێ، هیوادارم خوای گەورە یارمەتیمان بدات، یەکرِیزی خۆمان بپارێزین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ئەبو کاروان.

بەڕێز عبدالرحمن فارس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەر لە سەرتاوە کە بە فشار کراین بە گرووپێك، ڕەتی ئەو هەڵوێستەمان کردووە، تەئکیدیمان کردووە ئەو میکانیزمەی دانرەوە بۆ هەڵبژاردنی لیژنە (21) کەسیەکە، دوورە لە ناوەڕۆکی یاساکە و سازانی نیشتیمانی، بۆیە ئەو یاداشتەی ئێستا ئەیخوێنینەوە، و دەست خۆشی لە (39) پەرلەمانتار دەکەین کە پشتگیری یاداشتەکەی ئێمەیان کردووە کە هەموو فراکسیۆنەکانیشی تێدایە تەنیا فراکسیۆنی (کۆمەڵی ئیسلامی) نەبێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان: بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بە پێی یاسای ژمارە (4)ی ساڵی (2015)ی پەرلەمانی کوردستان یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان عێراق بۆ ڕاپرسی بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەکە بە شێوەیەك مامەڵە لە گەڵ پێکهێنانی دا کرا دوورە لە ناوەڕووکی یاساکە و سازانی نیشتمانی، کە هەموو لایەنە سیاسیەکانی هەرێم لەسەری کۆکن، بەو پێیەی دەستوور بۆ هەموو خەڵکی کوردستانەو، ئێمەش دەمانویست بۆ ئامادەکردنی پرۆژەی دەستوورەکەمان لە لایەن چەند حیزبێکەوە پاوەن نەکرێن، بەڵکۆ بۆ سەرجەم هاووڵاتیانی کوردستان و نەوەکانی داهاتووی ئەم نیشتمانەمان بێت بە هەموو پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینی و کۆمەڵایەتیەکانییەوە، لە دواجاریشدا دەستوور ببێتە ڕاستە ڕێگای بەدیهێنانی ئامانجی نیشتمانی و نەتەوەیمان بۆ ڕێکخستنی پەیوەندی سەرجەم دامەزراوەکان و گەل بەرەو گەیشتن بە قەوارەیەکی سەربەخۆ ، بەڕێزان لە سۆنگەی بەرپرسیاریەتی مێژووییمانەوە لە پرسێکی ئاوا گرینگ دا بڕیارماندا بە ڕەتکردنەوەی ئەو میکانیزمەی بۆ لیژنە (21) کەسیەکە ڕێکخراوە بە شێوەی قۆرخ کاری و بەش بەشێنەی حیزبی بەرتەسك و ڕەچاونەکردنی توانا و پسپۆڕییەکانی پێکهاتە فرەییەکەی گەلەکەمان کە لە ئاست بایەخ و گرینگی ئەم پرسە چارەنووس سازەدا نییە، ناوی پەرلەمانتارەکان (عبدالرحمن فارس (ابو کاروان) (ئازادی)، باپیر کاملا (ئاڕاستەی سێیەم)، عبدالله حاجی محمود (سۆشیالیست)، وەحیدە یاقو (کلدانی سریانی ئاشووری)، سالار محمود (فراکسیۆنی سەوز)، سەعید مەسیفی (فراکسیۆنی سەوز) ، ناظم کبیر (فراکسیۆنی زەرد)، شوان شێخ احمد (فراکسیۆنی زەرد)، ڤیان عباس (فراکسیۆنی زەرد)، زیاد حسین (فراکسیۆنی زەرد)، بشار مشیر (فراکسیۆنی زەرد)، ئاواز حمید حسین (فراکسیۆنی زەرد)، شامۆ شێخۆ (فراکسیۆنی زەرد)، حیات مجید (فراکسیۆنی زەرد)، فیروز طه (فراکسیۆنی زەرد)، تحسین اسماعیل (فراکسیۆنی زەرد)، مەردان خدر

مصطفى (فراكسيۆنى زەرد)، نجاة محمد عبالله (فراكسيۆنى زەرد)، عباس غزالى (فراكسيۆنى زەرد)، شيلان جعفر (فراكسيۆنى زەرد)، ڤەمان فيصل (فراكسيۆنى زەرد)، ئارى محمد هەرسين (فراكسيۆنى زەرد)، عمر عينايەت (فراكسيۆنى گۆڕان)، ئێڤار ابراهيم حسين (فراكسيۆنى گۆڕان)، د.شوان قەڵادزەيى (فراكسيۆنى بزووتنەوەى ئيسلامى)، يعقوب گۆرگيس (فراكسيۆنى الرافدين)، لينا عزريا (فراكسيۆنى الرافدين)، ئايدن معروف (فراكسيۆنى توركمان)، محمد سعدالدين (فراكسيۆنى توركمان)، ماجد عثمان (فراكسيۆنى توركمان)، سرود سليم (ابناء النهرين)، كمال يڵدا (فراكسيۆنى مجلس الشعب الكلداني السرياني الاشوري)، جودت جرجيس (فراكسيۆنى توركمان)، مدينه أيوب (فراكسيۆنى زەرد)، كاك فەرهاد سەنگاوى بە تەحەفزەوە واژوى كردووە، مريم صمد (فراكسيۆنى سەوز)، د.محمد على ياسين (فراكسيۆنى زەرد)، منى نبى قەهوەجى (فراكسيۆنى پێشكەوتووى توركمان)، غريب مصطفى (فراكسيۆنى يەكگرتووى ئيسلامى)، زۆر سوپاسيان دەكەين و دەستيشيان خۆش بێت و، دەستى ئەو لايەنانەو ئەو پەرلەمانتارانەش خۆش بێت، كە هەڵوێستيان بە بەردەوامى پشتگيرى بوو، پشتگيريان لە سازانى نيشتمانى كردو، زۆر سوپاسيان دەكەين.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك سۆران نوقتەى نيزاميت هەيە؟ فەرمووو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەو ڕەنگ و ناوانەى خوێنديەوە ڕەنگى پورتەقاڵى كەم بوو، بۆيە منيش لە فراكسيۆنى (كۆمەڵى ئيسلامى) پورتەقاڵى، بووى واژو دەكەم، بۆئەوەى نەڵێت ئێمە تێدا نەبووين.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:

باشە، كاك ناظم فەرمووو.

بەڕێز ناظم كبير:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

پشتگيرى تەواوى قسەكانى براى بەڕێزم كاك (ئارى) دەكەم و، پشتگيرى لە و ياداشتەى كە (ابو كاروان) خوێنديەوە دەكەم، هيواداريين پێداچوونەوەيەك هەبێت بۆ ئەوەى كە سازان جێگاى خۆى بگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك رابوون فەرمووو.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە نوێنەرایەتی پێکهاتەی تورکمان لە لیژنە دەستووریەکەدا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان زمنییەن ئاماژەی پێ کرد ئەگەر ئەو لایەنانە نەگەنە ئیتیفاق زمنییەن سەرۆکی پەرلەمان ئاماژەی پێ کرد کە ڕەنگە کاندیدی زۆرینەی ناو کۆتلەی تورکمانی بخرێتە دەنگدانەوە و پەسەند بکرێت، من سەرنجی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان و سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆ ئەوە ڕادەکێشم، کە لە ڕووی یاساییەوە ئالیەتێکی لەو چەشنە نییە کە کاندیدی زۆرینەی برا تورکمانەکانمان بخرێتە دەنگدانەوەو پەسەند بکرێت یان بە مانایەك لە ماناکان بە داوای لێ بووردنەوە بسەپێنێت، لە ڕووی یاساییەوە برا تورکمانەکانمان مافیان هەیە زیاتر لە کاندیدێك پێشکەش بکەن، واتە ئەگەر بۆ نموونە براتورکمانەکان خۆیان (2) کاندیدیان هەبوو و نەگەیشتنە ئیتیفاق هەردوو کاندیدەکە مافی ئەوەیان هەیە بێنە بەردەم پەرلەمان و بخرێنە دەنگدانەوە ئەوەی زۆرینە بەدەست دەهێنێت لە پەرلەمان لە ڕووی یاساییەوە دەبێتە کاندیدی برا تورکمانەکانمان،...

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

جا ئەگەر تۆزێك دەرفەتم بدەیتێ بۆ ئەوەی شتێکت پێ بڵێم، هەواڵێکت پێ بڵێم، ئێستا نوێنەری پێکهاتەی تورکمان داوایان کرد کە بڕۆنە دەرەوە بۆئەوەی ڕێك بکەون لەسەر کاندیدێك و، ئێستا یاداشتێکیان داوە بە من، من چاوەڕێی کاك (ئایدن)ش دەکەم بێتەوە ناو هۆڵی پەرلەمان، پێموابێت ڕێککەوتوون لەسەر کاندیدێك هەر (5) یان.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من خۆشحاڵ دەبم ئەگەر بگەنە ئیتیفاق، چونکە هەڵوێستی ئێمە پشتگیری کردنی ئەوانە و تەبعەن پشتگیری ئەوانیش دەکەین کە بگەنە ئیتیفاق هەر لە ئێستاوە پیرۆزباییان لێدەکەم ئەگەر بگەن بە ئیتیفاق، بەڵێ سەبارەت بە مەسیرەیەکی کورتی پێکهاتنی ئەو لیژنە دەستووریە، تەبعەن بە گوێرەی سیستەمی (سانتلیگۆ) کە دواجار پەنای بۆ برا لەبەرئەوەی دیار بوو فراکسیۆنەکان نەگەیشتنە ئەنجامێك کە هەموویان لەسەری کۆك بن، بەم جۆرە دابەش دەکرا لە گەورەوە بۆ بچووك دەبوو بە (7)، (5)، (4)، (2)، (1)، یەك بۆ برا تورکمانەکان و یەك بۆ برا پێکهاتەی کلدو ئاشووری و ئەرمەنەکان، هەڵبەتە ئێستا ئەگەر ئەوانەی کە دەیانەوێت موتابەعەی ئەو لیژنە دەستووریەو پێکهاتەی لیژنە دەستووریەکە بکەن دەبینن کە فراکسیۆنی ئێمە فراکسیۆنی (گۆڕان) نەرمییەکی زۆری نواندووە و، هەڵوێستمان پشتگیری کردن بوو بۆئەوەی بگەینە ئەنجامێك و ئیتیفاقێك و پێشتریش پێشمان وابوو و ئێستاش پێمان وایە کە دەبوو ئاراستەی (چەپ) لەو لیژنە دەستووریەدا حزوری هەبێت، ئێمە نەرمی تەواومان نواند، ئێستاش پێمان وایە دەبوایە ئەو بابەتە حیسابی بۆ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز دبێژم یا گرینگە ئەم بگەهینە حەلەكێ براستی ئەڤە هێشتا نە بییە هەیڤەك مە ئەڤ یاسایە یا دەرێ خستی ڤێ گاڤێ داخواز دێتە كرن، یەعنی گەلەك جارا مە دگوت ئەڤە (23) سالە ئەم نەبینە خودان دەستوور ئەگەر دخیلالێ هەیڤەكێ دا جارەكادی ئەم بێن ڤان گەنگەشا بكەینەڤە یان قانوون بێتە تەعدیل كرن ئیزەن لێرە مەجالێ هندێ نینە، ژبەر هندێ ئەم دبێژین یەعنی براستی یان دڤێت سازان پێشوەخت هاتبا كرن پێش ڤێ جەلسێ یان ژی دڤێت بەردوام بین و پەسەند بكەین ئەڤ ناڤێت هاتینە ڤێرێ دا بگەهینە ئەنجامان براستی یان ژی ئەو ناڤێت كو زۆر، تەبعەن یەعنی ئیحتیمالە ئەگەر مەسەلێت یاسای نە ئەگەر ئەم هەمی پشتگیریا هەمی پێكهاتا دەین، هەمی ڕۆشنبیرا دكەین، هەمی كەسا دكەین كو بەشداربن دنڤێسینا دەستووری دا براستی، بەس دڤێرێ دا ئەگەر مەجال نەبیت یان دڤێت ئەو لایەنێت كو زۆر كورسی هەین كورسییێت خۆ بدەنە ئەڤێت ماین دا بگەهینە حەلەكێ یان ژی وەكو گۆتی بەردەوام لدیڤ یاسایێ كو ئەڤ یاسایە بەحسا هندێ دكەتن كو چەند شەرتەكێت ئەساسی تێدا هەنە كو (خودان ئەزموون بیت و، ڕێژا ژنان و، نوینەرێت پێكهاتا) وا بزانم ئەڤە ژی یا هاتیە ڕەچاو كرن، خالا دووماهیێ بەڕێز سەرۆكی پەرلەمانی، من پێباشە وەختێ ناڤ بێنە خواندن پسپۆریەكە بەرامبەر پسپۆری بێتە خواندن مەسەلەن دەرچوویێ یاسایێ یە بۆ دڵنیایی ئەگەر سیڤیش نەبیت ئەڤەلەهوو، چونكە زۆر نینە (20) ناڤن وەختێ ناڤ دێتە خواندن بەرامبەر وێ ژی كا دەرچوویێ یاسایێ یە داكو دڵنیاییەك دروست بیت بۆ ئەندامێت پەرلەمانی دابشێن دەنگدانێ لسەر ڤی ئەساسی بدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر كامەلا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی كە دەر دەكەوێت تا ئێستا ئەوەی كاك (رابوون) باسی كرد و ئەوەی برادەرانیش باسیان كرد بەڕێككەوتن نەگەیشتوونەتە ئەوەی كە ئەو لیژنەیە پێك بێنن، بەڵكۆ ڕێكارێكی ترمان گرتووتەبەر ئەویش سیستەمی (سانتلیگۆ) بووە، ئێستاش دەرەنجام دەركەوتووە كە ئەو سیستەمە سەركەوتوو نابێت، هەموویان تێدا بەشدار ناكەین و، ڕەخنەو گلەیی زۆریش هەیە لە زۆربەی زۆریان، توركمانەكانیش نە گەیشتوونەتە یەك، ئەگەر برا توركمانەكانیش بگەنە یەك باشتریشە، بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەگەر بكرێت و ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان پشتگیری لێ بكەن ئەو كۆبوونەوەیە دوابخەین بۆ هەفتەی داهاتوو بەڵكو بگەینە دەرەنجامێكی باشتر، ئەمە تەنیا پێشنیارە و بەشێكی قسەكانیشم پێشتر كرا لە لایەن

زۆربەی بەتایبەتی كاك (ئاری هەرسین) و، كاك (رابوون) ئاماژەی پێ كرد و، كاك (ابو كاروان)ش ئەو یاداشتەی خوێندەوە و زۆربەی برادەرانیش رەخنەو سەرنجەكانیان لە گەڵ بیرو بۆچوونی ئێمە تێك دەكاتەوە (41) ئەندام پەرلەمانیش واژۆیان كردووە، ئێستا بۆتە (41) ئەندام كە پێشتر (39) بوو، ئەگەر بكرێت هەموو لایەك ڕەزامەندی لەسەر بدات بە باشتری دەزانم بۆ كامڵ تر بوونی ئەو لیژنەیە و بە گەیشتن بە سازانی نیشتمانی ئەو كۆبوونەوەیە دوا بخرێت، ئەو برگەیە بۆ كۆبوونەوەی داهاتوو بۆ ئەوەی بتوانین بگەینە چارەسەرێك، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆر شوان فەرمووو.

بەڕێز عمر مصطفی ((د.شوان قەڵادزەیی)):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو یاسایەی كە پەسەند كرا هەمووی باسی سازان دەكات لەبەرئەوە ئێستا حەزف كردن و پەراوێز خستن و فەرامۆش كردن و پێشێل كردنی مافی ئەو ئەندامانە، كە لە ڕابردوودا وەكو لایەنێك لایەنە ئیسلامییەكان كە شتێك فەزڵی پێوە بكەن ئەو خەباتەی ئێمەیە كە لە شاخ هەمان بووە و ئێستاش بە هەمان ناو نیشان ماوینەتەوە، بەڵام جەنابتان بە یاسایەكی ڕۆژئاوایی (سانتلیگۆ) كە ئەمە نە نەصی (قورئانە) نە هیچە مادام دەبێتە مایەی پێشێل كردنی مافی خەڵك دەبوو پەیڕەو نەكرابایە، لەبەرئەوە كاتێك كەوا هەمووشمان چووینە ناو حكومەتەوە ئێمە دەنگێكین، بەڵام بە ئاراستەی خۆمان و بە سیاسەتی خۆمان و بە نەخشەی خۆمان موعارەزەین، دوور لە دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان لە ئۆپۆزیسیۆنی پێشوو دەبوو ئەو كورسییەی ئێمە هەر پێش كورسیەكانی تر دیاری كرابایە وەكو نرخێك، ئیحتیرامێك بۆ ئۆپۆزیسیۆن لە هەرێمی كوردستاندا بەو شێوازەی كە هەیە، بەڵام بەداخەوە ئەو سیاسەتەی كە پەیڕەو كرا بۆ پلیشاندنەوەی ئێمە، سیاسەتێكە ئەمڕۆ لە تاریخا پێی دەڵێن سیاسەتی (ڕەش)، كۆمەڵێك سیڤیش پێشكەش كراون هی ئەو لایەنانە هەمووی ئەندامی حیزبین هەمووی نە سیڤیان لەگەڵدایە ئێستا بە ئێمە تەوافوق كراوە دەستی بۆ بەرز بكەنەوە، ئەمە بەراستی ئەو خولە یەكێكە لەو سیمایانەی كە ئەم خولی (4)م پەرلەمانی كوردستان یەعنی حیساباتی لەسەر دەكرێت، لەبەرئەوە بەهەر شێوازێك بوایە دەبوو بەراستی بە پێی سازان بوایە شوێنی ئەو خەڵكە كرابایە لە ناویدا، بەڵام ئێستا تۆ دێی باسی (چەپ) دەكات، ئایا لە هەرێمی كوردستان هەموو ئەوانەی كە لە (80) كان باسی شۆڕشی پرۆتۆتالییان دەكرد ئێستا بەس یەك لایەن ماوە (چەپ) بێت؟، دیارە لایەنەكانی تر هەموویان لێ پاشگەز بوونەوە، ئەو كورسیەتان بۆیە دیاری كرد بۆئەوەی كەوا بزۆتنەوەی (ئیسلامی) لەگەڵ ئەو (3) لایەنە كێشەو مەشاكلی بۆ دروست بێت، چونكە خۆتان دەزانن بە ئێمە یەك لایی نا كرێتەوە، نە من نوێنەری ئەوانم نە ئەوان نوێنەری ئێمەن، بەس بۆ نەبوونی ئێمە لە ناو ئەو (21) ئەندامانەدا جگە لە ستەم جگە لە سیاسەتێكی زۆرینە بۆ كوژانەوە و خامۆش كردنی لایەنەكانی تر شتێكی تر نییە، ئەوە پیرۆزیشتان بێت، بەڵام هەموو ئەو دروشمانەی كە

باس دەكران لە چاكسازی لە چی و لە چی كوا لە كویٚ دەبینینەوە؟، بەس ئەوە دەمێنێتەوە كەوا كەمینە بە سیاسەتێكی دروست كراو پشتگویٚ بخرێت، ئیهمال بكرێت، حیسابی بۆ نەكرێت، و لە وانەیە زۆریش باس لەوە دەكەن ئێمە زۆر داكۆكی لەوە دەكەین كەوا ئەو دەستووره مەسەلەی ئاینی پیرۆزی (ئیسلام) تیادا سەرچاوەی سەرەكی یاسادانان بێت لەوانەیە یەكێك لەو هۆیانەی كەوا ئێمەی لیٚ دوور خرابێتەوە ئەو بابەتە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەزانی هەر لە ئێستاوە پێویست بە تەئویل و ئەو شتانە ناكات لەبەر خاتری ئەوە دوور خرابێتەوە، ئەو بڕگەیە لە دەستووردا هەموار بكرێت نازانم ئەم شتانە پێویست دەكات هەر لە ئێستاوە گۆمان و تەفسیری موئامەرەو ئەم شتانە ئیش پێنەكرێت، جەنابت هەقی خۆتە قسەكانی خۆت بكەی، بەڵام ئەمەی كە جەنابت لە ئاخیرەوە باست كرد تۆمەت بار كردنێكی بیٚ بنەمایە، كاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەی زۆربەی بەڕێزان دەكەم كە قسەكانیان كرد، ئێمە كە باس لە سازان دەكەین پێم باشە بەڕێزتان ئەگەر مودەیەك بدەن مەسەلەن ناڵێم هەفتەیەك لەوانەیە لەبەرئەوەی كە زەرورەتە لە ماوەی مانگێك دا تەواو بكرێت، بەڵام چەند سەعاتێك لەگەڵ فراكسیۆنەكان كۆبوونەوەیەك بكرێت بۆئەوەی تەهمیشی ئەو حیزبانەش نەكرێت یا خۆد ئەوان هەست پێنەكەن كە تەهمیش كراون لەو پرۆسە چارەنووسسازە بۆئەوەی ئەوانیش بێن بەشداری بكرێن، دەكرێت ئێمە بەراستی ئەوانەی كە كورسیە زۆرەكانیشمان هەیە دەكرێت چاو پۆشییەك، مرورەتێكمان هەبێتن تا بتوانین دڵی ئەو (4) حیزبەش رازی بكەین كە بێن لەگەڵ ئێمەدا بەشدار بن بۆئەوەی لە ناو ئەو پەرلەمانە، ئێمەش پێویستمان بەوانە تەنیا ئەوان پێویستیان بە ئێمە نییە، ئێمەش پێویستیمان بەوان دەبێت لە داهاتووش بۆئەوەی ئەو پرۆسەیە بە باشترین شێوە بەرەو پێشەوە ببەین، من داوا دەكەم بەڕێزتان كۆبۆنەوەكە چەند سەعاتێك ڕابگرن بۆئەوەی كۆبوونەوەیەكی سەرۆكایەتی فراكسیۆنەكان بكرێت تا ئەوكاتە بگەینە نەتیجەیەك كە بە دڵی هەموو ئەندامانی پەرلەمان و خەڵكی كوردستان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، مامۆستا جمال فەرموو.

بەڕێز جمال عثمان ((جمال مۆرتكە)):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەڤاڵانی پەرلەمان باسی ئەو بابەتەیان زۆر كرد، پشتگیری بۆچوونەكانیان دەكەم، من یەك بابەت باس دەكەم، بە حوكمی خەبات و مێژووی ڕابردوومان ئەو (4) لایەنە ئەگەر لە مەوقعی پەرلەمانیشیان تاكە كورسییەكیان هەبێت، تەبعەن ئەگەر ئاوڕیەك بدەیتە مێژووی خەباتی دوور و درێژی نەتەوەیی و

نیشتمانیمان جێگەی پەنجەیان دیارە، لە ناو کۆمەڵگای کوردەواری ئەمڕۆ، ئەوانە هەموو سەرکردەکانیان جێگەی بایەخن، جێگەی شانازین و مێژووش شاهیدە، بۆیە من لەڕوانگەی خۆمەوە بەراستی بەنەقسی دەزانم هەموو ئەو (4) لایەنە بەشدار نەبن لە دەستوور، چونکە ئێمە پێکهاتەی ئەمڕۆ بە تایبەتی زروفی ئێستای کوردستان پێویستی بە تەبایی هەیە، پێویستی بە یەك ڕێزی هەیە، پێویستی بەوەیە نێو ماڵی کورد پتەو بکەین بۆ ئایندەیەکی گەش ڕەچاومان دەکات، ئێستا کوردستان لەژێر تەوژمێکی زۆر مەترسیدار دایە، بۆیە من ئەو هەنگاوەی ئێستا دەبینم لەو کاتەدا فەرامۆش کردنی بەو شێوازەی بەراستی مەوزوعی من سیاسیش نییە، مەوزوعم لە ڕوانگەی دەروونی خۆمەوە دەڵێم پێویستە حیزبی (شیوعی) بەشدار بێت، پێویستە (بزۆتنەوەی ئیسلامی) بەشدار بێت، پێویستە (سۆشیالیست) بەشدار بێت، پێویستە (ئاراستەی سێیەم) بەشدار بێت، پێویستە هەموو ئەو لایەنانەکان بەشدار بن کە تا دوێنێ ئەم پەرلەمانەیان بە خوێنی کادرو پێشمەرگەکانیان دروست کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دکتۆر محمد فەرموو.

بەڕێز د.محمد علی یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی، تەواویش نە، بەس پشتگیریەکی (تام) لە نێوان تەواو (تام) دا هی کاك (ابو کاروان) و کاك (ئاری هەرسین) دەکەم، هەروەها ئەو یاداشتەی کە لە لایەن کاك (ابو کاروان) خرایە ڕوو، بەڕێزان دەستوور موئەسەسەیە، دامەزراوەیە، دامەزراوە بە بێ بەش کردن دانامەزرێت، هەندێك لە لایەنەکان بێبەش کراون کە لە خەباتی رزگاریخوازی باشووری کوردستاندا دەستێکی باڵایان هەبووە ئێستاش دەبێت لە خەباتی موئەسەساتی کردن و دامەزراوەیی بەشداریان پێ بکەین، دەبێ بەشداربن، وەکو ئەندامێکی پەرلەمان نیگەرانم لە بەشداری پێنەکردنی، ئەوان لەبەرئەوە لەگەڵ ڕێزم بۆ هەموو ئەندامانی ئەو لیژنەیە، بەڵام ئامادە نیم دەنگ بەو لیستەیە بدەم هەر چەندە کەسانی خاوەن توانا لە ناویاندا هەن و برادەرانی خۆم تیادا هەن، بەڵام ئامادە نیم دەنگی بدەمێ، بڕوا ناکەم پشتکیری (41) پەرلەمانتار و ئیمزا کردنیان بۆ ئەو بابەتەی ئەم (4) فراکسیۆنە یەك کورسییانە پشتگیریان شتێکی هەر وابێت، دەبێت بەرچاو وەربگرێ و پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کە هەر هیچ نەبێت بۆ ماوەیەك کۆبوونەوەکە دوا بخرێت و هەندێ گفتو گۆی دیکە بکەین لەسەر ئەو بابەتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ (5/19) یادی یەکەم هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان بوو، (23) ساڵە ئێمە نەبووینەتە خاوەن دەستوور، دەستووریش واتە بنەمای بە دامەزراوی کردن لە ئاستی دروشمدا هەموومان قسەی ڕەونەقدار لەسەر پرسی بەدەستووری کردن دەکەین، بەڵام ئێمە دوا وادە بۆ پرسی دەستوور (8/19)ی ئەم ساڵە، پەرلەمانی کوردستان لە بەردەم بەرپرسیاریەتیەکی گەورەو تاقی کردنەوەیەکی یەکلا کەرەوەدایە، ئایا ئێمە لەم پرسەدا موەفەق دەبین یان جارێکی تر دێینەوە ئەزمەکان بە ئەزمەی ترو دەستووریش دەکەینە کارتی یەکلا کردنەوەی ململانێیە سیاسییەکان، بۆیە ڕام وایە پشتیوانی کردنی ئەو بەڕێزانەی کە هاوکارمانن لێرە ناکاتە ئەوەی ئەمە ئەصڵی مەسەلەکە بێت، ئەمە هەنگاوە بۆ مەسەلەی بە دەستووری کردن، واتە پرسی دەستوور لەبەشداری کردن و بەشەداری نەکردنی ئەوان گرینگتر و گەورەترە و هەمووشیان ڕای ئێمەمایان دەزانن لەسەر بەشداری کردنی ئەوان کە پێویست بۆ بەشدار ببن، بەڵام لە پێناو گەیشتن بەوەی کە هەنگاوە قانوونییەکان پەك نەخرێت و چەندین مانگ لە ڕابردوو دا ئێمە تەحەمولمان کرد بۆئەوەی بتوانین بگەینە سازانێك لەسەر ئەم پرسە، ئێستاش هیوادارین ئەو هێزە سیاسییانەی کە قوربانی بەخشی گەورە بوون لە مێژووی رزگاری کوردستاندا و لە دامەزراندنی ئەم پەرلەمانەش دا ئەمەش بە سنگ فراوانییەوە وەربگرن و، ئەو واژویانەش وەکو کارتێك بەکار نەهێنرێت بۆ پەك خستنی ئەم پرۆسەیە ئەوان با قوربانی بدەن لە پێناو ئەوەی ئێمە ببین بە خاوەن دەستوور و ئەم پەرلەمانە ئەوانە بیخەنە بەردەم تاقی کردنەوە، ئایا لەم ماوەی (3) مانگەدا ئێمە دەتوانین هەنگاوە عەمەلییەکان بنێین یان هەر لیژنە بە لیژنە دەسپێرین، لەبەرئەوە ڕام وایە ئەم بابەتە بابەتێکی سونائییە، راستە جورێك لە ئیجحافی تێدایە، بەڵام پرسی دەستوورەکە گەورەو گرینگترە و ئەوان لە (4) ئەندامی بەڕێز (3) کورسیشیان بۆ ئامادە کرابوو، بەڵام دیارە تەوافوقەکە لە نێوان ئەوان و بەرامبەرەکانیشیانەوە دروست نەبوو دەبوو هەمووشیان بەشداربن، ئێستا ئێمە لە قۆناغێك داین لە چوار چێوەی بەرنامەی کاردا بۆئەوەی دەنگ بدرێ بە ئەندامانی لیژنەی دەستووری، من داواکارم لە هەموو ئەندامانی پەرلەمان کە ئێستا هەموومان لەسەر بنەمای عاتیفی قسە دەکەین پێش ئەوەی ئەم پێکهاتنە بێت لەسەرئەوە لە ناو فراکسیۆنەکانی خۆمان جەختمان بکردایەتەوە لەبەرئەوە ناکرێت لەسەر ئەم بیانوانە ئەمڕۆ ئەو بەرنامەی کارە بە ئاراستەیەکی تردا ببرێت و پێویستە دەنگدان لەسەر ئەندامانی لیژنە دەستووریەکە بکرێت کە کاری خۆیان بکەن و پەرلەمانی کوردستان بەتایبەتی و بەتایبەتی تریش سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان دەبێت زۆر لە نزیکەوە ئەو کاتەی لەبەر دەستدا ماوە بیقۆزێتەوە بۆئەوەی ئێمە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان دوای پێداچوونەوەی بیخەینە بەردەم خەڵکی کوردستان و لەسەر بنەمای دەستووری چارەسەری هەر بۆشاییەکی یاسایی بکرێت بۆئەوەی ئۆباڵی تاریخی جارێکی تر نەکەوێتە ئەستۆمان، کە لە لای خەڵکی کوردستان تووشی ئیحراجییەکی گەورە ببین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك ئاری نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد ((ئاری هەرسین)):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، هیوادارم ڕێگە نەدەی كە باسی عاتیفە و لاڕێبردن و ئەم قسانە، هەر كەس بۆی هەیە دەلیلی خۆی بێنێتەوە، بەڵام نەك قسەی مەبدەئی خەڵكی تر بە عاتیفە لێك بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سەرەتا سەرنجتان بۆ یەك بابەت ڕادەكێشم كە لە قانوونەكە وشەی سازان هاتووە لە هیچ قانوونێكی دونیا سازان نییە، كەواتە ئەم (21) كەسە كە دەبنە ئەندامی ئەم لیژنەیە كەسێكیان نارازی بێت لە هەر یەكێ لە تێپەڕاندنی هەریەكە لەو بەندانەی ناو دەستوورەكە تێناپەڕێت ئەوە خاڵی یەكەم، خاڵی دووەم: سەقفی زەمەنی دانەنرا بۆ ئەو وادەیەی دوای (90) ڕۆژەكە، خاڵی سێیەم: وادەی ڕاپرسیەكە دیاری نەكرا ئەمە وەكو سەرنجێكی گشتی لەسەر یاساكە، من خۆم پشتگیری لە قسەكانی (حیات) خان دەكەم، ئەم (19) كەسەی كە ئێستا ناوەكانیان لەبەردەستی ئێمەدایە لەوانەیە هەموویان خەڵكی شایستە و بەڕێز بن، بەڵام بەداخەوە من زۆربەی زۆریان نا ناسم، ئەمە یەعنی زەحمەتە بۆ من دەنگ بدەم بە كەسێك كە نەی ناسم كە سیڤیەكەی نە بینم نەزانم ڕابردووی چییە توانای چییە لەبەرئەوە پشتگیری تەواوی قسەكانی كاك (ئاری هەرسین) و (حیات) خانیش دەكەم، لە هەمان كاتدا من پێشنیاری ئەوە دەكەم وەكو ئەو برادەرانە باسیان كرد ئەو (4) لایەنانەی كە نوێنەریان نییە ڕابردوویەكیان هەیە لە خەباتی رزگاریخوازی نەتەوەیی كورد دا و، هەروەها ئێستا پێگەیەكی جەماوەریان هەیە، هەروەها ئێستا لە بەرەكانی جەنگ دا بە فیعلی شەهید دەدەن بەرگری لەم هۆڵە دەكەن كە ئێمە لێرە لیژنەكە تێدا دروست دەكەین، ناكرێت ئەوانە بێبەش بكرێن و، ئەگەر بكرێت ئەمە پێشنیارێكە دەیكەم (1) كەس كە دیاری كراوە من نازانم ئەوان خۆیان ڕازی دەبن یان نا بۆیان بكرێت بە (2) ئەندام بۆئەوەی تەوەجوهە عیلمانییەكە جیا بكرێتەوە لە تەوەجوهە ئاینییەكە، چونكە ئەوان ئێستا حالیەن (2) تەیارن (3) تەیاریان وەكو من لێ بزانم علمانین و یەكێكیان ئاینییە، مەزهەبییە، لەبەرئەوە ئەگەر بكرێت بە (2) ئەندامیش بۆیان من وەكو پێشنیارم كرد نازانم خۆیان چەند قایل دەبن یان قایل نابن؟، پشتگیری تەواوی قسەكان و ڕاپۆرتەكەی (ابو كاروان) دەكەم و، پشتگیری تەواوی قسەكانی (حیات) خان و كاك (ئاری هەرسین) دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو فیروز فەرموو.

بەڕێز فیروز طه:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیریا قسەكانی كاك (ئاری) و (ابو كاروان)ی و (حیات) خانێ دكەم، من وەكو جێگرا بەرپرسێ لیژنا مافێ مرۆڤی پاڵپشتی تەواوی خۆم بۆ ئەو حیزبە سیاسیانەی دەردەبڕم كە لە پەرلەمانی كوردستان خاوەنی (1) كورسین، پێمان وایە ئەو هێزانە هێزی خەباتكاری نیشتمانین و پێویستە لە لیژنەی دەستووری بەشیان هەبێتن، چونكە پێگەی ئەوان بە ژمارەی كورسی نینە بەڵكو ئەوان دەبێت بەشداربن، چونكە ئێمە كە باسی سازان دەكەین دەبێت بە كردار سازان هەبێت نە بە كۆتا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك ئۆمێد فەرموو:

بەڕێز ئۆمێد عبدالرحمن ((ئۆمێد خۆشناو)):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یاساكەمان دەركرد بابەتەكە سازان بوو، رۆحی یاساكە بریتییە لە سازان و لە ئەنجامیشدا كاتێك دەبینە خاوەنی دەستوور دیسانەوە دەبێت سازانمان هەبێت لە ماوەی ساڵانی ڕابردوو سازان و تێگەیشتنی هاوبەش نەبووە لەبەرئەوە تا ئێستا ئێمە خاوەنی دەستوور نین و، لایەنێكیش بە تەنیا بەرپرسیار نییە هەموومان بەرپرسیارین كە جێی سەرنج و تێبینیەكانمان لە دەستوور نەبووەتەوە، بۆیە سازان نەبووە و دەستوورمان نییەن خێرە لیژنەیەك دروست دەبێت بۆ دروست بوونی دەستوور هێنانە ئارای دەستوور و سازانی دەستوور ئەو لیژنەیە بە سازان نەبێتن، بۆیە ئێمە ئەوە ڕادەگەیەنیین بۆ مێژوو هەڵوێستی ڕەسمی فراكسیۆنی (پارتی دیموكراتی كوردستان) لەو سێ كۆبۆنەوەی كە كراوە رامانگەیاندووە، ئێمە لەگەڵ ئەوەدا بووینە بە سازان ئەو لیژنەیە دروست بكرێت و هیچ لایەنێك تێدا فەرامۆش نەكرێت، ئەوەی بووە رێكەوتن نەبووە لە نێوان فراكسیۆنەكان، پەنامان بۆ شێوازێك بردووە كاتێك نەگەیشتووینە رێكەوتن، بۆیە بەو شێوازە دابەش كراوە، پێوەری كورسی پەرلەمانی لەبەر چاو گیراوە، پشتگیری یاداشتەكە دەكەین، ناكرێ هیچ لایەنێك لەم وڵاتەدا لە نووسینەوە و ئامادەكردنی دەستوور فەرامۆش بكرێت لە پرۆسەیەكی نیشتمانی داینە و ئەو یاداشتەی ﴿41﴾ ئەندامانی پەرلەمان واژوویان كردووە دەبێت بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرێت، ئەمە بە نیسبەت ئێمە مەبدەئە و عاتیفە نییە، لە یەكەم رۆژەوە تا ئێستا یەك فاریزە و نوقتە لە قسەكانمان نەكشاینەتەوە و ناكرێت هیچ لایەنێك فەرامۆش بكرێت، تەوافوقیش لەم وڵاتەدا بریتی نییە لە تەوافوقی نێوان پێنج لایەن، تەوافوقی هەموو پێكهاتەكانی ئەم وڵاتەیە، بە نیسبەت مافی پێكهاتەكانیش ئەوەی لای ئێمە مەبدەئە، مافیان زامن بێت، ئەوان لە داخلی خۆیان بڕیار لەسەر چی دەدەن حەقی ئێمە نییە كاندیدی ئەوان دیاری بكەین، هەرچەند بە خۆشحاڵییەوە هەردوو لایەن لە

خۆشك و برایانی مەسیحی و تورکمان لەم بابەتە یەکلایی بووینەتەوە و دووبارە داوا دەکەین لە پرۆسەیەکی نیشتمانیداین و لە هەنگاوە سەرەتاییەکانی ئەم پرۆسە نیشتمانییەدا دەبێت سازان هەبێت و داواکاری ئەوان بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت و ئەو کات دەتوانین هەنگاوەکانی ئایندە بە متمانەی زیاتر بهاوێژین، ئەگەر نا پێم وایە لە دەستپێکی خراپ داینە و متمانە کاڵتر دەبێت و ئەنجامێکی باشمان لەم پرۆسە نیشتمانییە نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك گۆڕان،

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە روانگەی باوەڕ بوونم بە دیمۆکراسی و دەستاودەستکردنی دەسەڵات باوەڕم بە تەعەددودیەتی فرە حزبی حەقیقی و راستەقینە هەیە، نەك وێنەیی و لەو روانگەیەوە ئەو پەڕی رێز و حوڕمەتم هەیە بۆ خەبات و قوربانیدان و هەڵوێست و ماندووبوونی هەر چوار حزبەکە، کە من نەیدەویست قسە بکەم، بەڵام یەك پرسیارم لا دروست بووە، ئەگەر ئێمە هەوومان بەو شێوەیە قسە دەکەین من تێناگەم کێ بڕیاری دا نوێنەرەکان بەو شێوەیە دەستنیشان بکرێت؟ ئەمە لای من بوویتە مەتەڵ، من دەبینم یاداشت ﴿40﴾ کەس ئیمزای کردووە بەشێکی زۆری سەرۆکی فراکسیۆنەکان بە شێوەیەکی تر قسە دەکەن، ئەگەر وایە بۆ ئەو ناوانە دیاری کرا؟ ئەگەر وایە بۆ گەیشتن بەو ئیتفاقە کە ئەگەر دژی پرۆسەی سازان بێت، پرۆسەی نیشتمانی تێك دەدات؟ ئومێدەوارم لە دەستەی سەرۆکایەتی وەڵامەکەم دەست کەوێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك شێرکۆ،

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە راستیدا کاتی خۆشی کە موناقەشەی ئەم پرۆژەیە کرا ئەو پرسیارەم کرد و وەڵامەکەشم دەست نەکەوت، بۆ ﴿21﴾ کەس نەبوو؟ بۆ ﴿19﴾ نەبوو؟ بۆ ﴿17 و 23﴾ نەبوو؟ ئەو بنەمایە چی بوو کە لەبەر چاو گیرابوو بۆ دانانی ئەم ﴿21﴾ کەسە؟ بە دڵنیای ئێستاش وەڵامی ئەو پرسیارەم دەست ناکەوێت، خاڵێکی تر، هەروەکو ئەو بەڕێزانە وتیان، من رێزی زۆرم هەیە بۆ خەباتی تاك بە تاکی خەڵکی هەرێمی کوردستان بۆ قوربانیدانی حزب بە حزبی هەرێمی کوردستان و بۆ هەموو ئەو دڵۆپە خوێنانەی کە لە پێناوی چ ئەم رۆژە چ سەروەربوونی یاسا و چ دەنگی ئازاد و چ میدیای ئازاد و چ دەستەبەرکردنی سیستەمێکی حوکمڕانی مرۆڤ دۆست لە هەرێمی کوردستان رژاون، سەری رێزیان بۆ دادەنوێنم و تەقدیرم هەیە بۆ یەکەم پێشمەرگە هەر لە کۆماری کوردستانەوە تا دەگاتە ئێرە و پێشتریش لە شۆڕشی ﴿شێخ عبیدالای نەهری﴾یەوە و هەموو شۆڕشەکانی کورد بە بێ جیاوازی، بەڵام ئەمە ناکاتە ئەوەی لە ژێر

چەتری وشەی سازان هەر وەکو هاوڕێم ﴿کاک سالار و کاک گۆران﴾ وتیان، لە ژێر چەتری سازان جارێکی تر لە ماوەی ﴿23﴾ساڵی حوکمڕانی کوردی نەیتوانیوە خاوەنی دەستوور بێت، دیسان ئەمجارە پەك بخرێتەوە و ئۆباڵەکەی بخرێتە ئەستۆی پەرلەمانی کوردستان، بۆیە من دەپرسم لە راستیدا هەموو ئەو بەڕێزانەی کە ئێستا بە جۆرێك لە جۆرەکان ئەم قسانە دەکەن پێشتر لە کۆبوونەوەی فراکسیۆنەکان بوون و دەیانتوانی ئەو کاتە باشتر و جدی تر و لیبڕاوانەتر بەرگرییان لە بەشداری هەموو لایەك بکردایە، لەگەڵ ئەوەی من لە ﴿100٪﴾ لە روانگەی بڕوا بوونم بە دیموکراسی، بە مافی بەشداریکردنی تاك بە تاکی هەرێمی کوردستان، لەگەڵ ئەوەدام هەموو خەڵکی هەرێمی کوردستان بە جۆرێك لە جۆرەکان لە نووسینەوە و ئامادەکردنی دارشتنی دەستوور جێ پەنجەیان هەبێت، نەك ئەو بەڕێزانەی کە نوێنەریان هەیە لە پەرلەمان، بۆیە لە راستیدا هیوادارم هەمووومان پێکەوە هەم سازان و هەم سازشێکی بەکۆمەڵ بکەین، بۆ ئەوەی کە ئێستای هەرێمی کوردستان لەمە زیاتر لە پرسی بێ دەستووری نەمێنێتەوە، ئەوەی کە هەر جارە و بە بیانوویەك هەوڵ بدرێت فۆرمێکی یاسایی دابنرێت، بۆ داتاشرێت بۆ دەربازبوون لەم قۆناغە، بۆیە من وێرای پشتگیریکردنم لە بەشداری کردنی هەموو پێکهاتەکانی خەڵکی هەرێمی کوردستان و هەموو حزب و ئەکادیمسیت، پشتگیری قسەکانی ﴿کاک سالار و کاک عمر و کاک گۆڕان﴾ دەکەم و هیوادارم کە بڕوابوون بە بەشداری کردن بڕوابوونێکی تەواو بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاتت تەواو بوو، فەرموو کاک عەلی،

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی لای ئێمە نموونەی باڵایە و چاوی لێدەکەین دیمۆکراسیەتە، لەم پرسە بە خۆشحاڵییەوە پەنا بۆ سیستەمی سانتلیگۆ براوە کە لە رۆحی دیموکراسی لە دایك بووە، واتە ئەمەیە دەبێت دیمۆکراسیەت وەك نموونەیەکی باڵا وەربگری کە هەموومان رۆژانە بەستەزمانانە پێداگری لێدەکەین یان عەدالەت وەك نموونەیەکی باڵا وەرگرین، من هەرگیز لە جوهد و ماندووبوونی ئەو حزبانە کەم ناکەمەوە کە خوێنی زۆریان رێشتووە و خەباتی گەورەیان کردووە و بەشێکیان زیاتر لە نیو سەدە خەباتیان هەیە، بەڵام ئەم پرسە پرسێکی دیمۆکراسییە بە تەواوەتی، یەعنی ئەگەر ئەوان ﴿5 و 6﴾ کورسیان هەبا ئێمە بە هەمان شێوە مامەڵەمان لەگەڵیان دەکرد، واتە ئەمە مامەڵەی حزب نییە وەك فۆرمی حزبەکە، بەڵکو مامەڵە لەگەڵ بنەمایە، لە کوێ عەدالەت هەبووە ﴿6 و 1﴾ یەکسان بێت بە یەك و لە کوێ دیموکراسیەت هەبووە؟ سیستەمی سانتلیگۆش لەسەر ئەم بنەمایە دانراوە، بۆیە بە رەئی من شتێکی زۆر دەقیقە پەنای بۆ ببەین و حاڵەتێکی تر من نامەوێت ئەم شتە بە لاڕێدا ببرێت، بۆ ئەوەی کاریگەری نەرێنی نەبێت بۆ سەر ئەو لیژنەیەی کە دروست دەبێت، بکرێت بە ئەوە بەرەی دین و بەرەی دژەدینە، لای ئێمە ئەمە

براوەتەوە و بنەمایەکی سابتە کە پێویستە ئاینی پیرۆزی ئیسلام سەرچاوەی سەرەکی دەستوور بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاک بێستون،

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

﴿کاک علی﴾ قسەکانی منی کرد، ئەگەر من پێشتر بوومایە رەنگە ئەو ئەم قسانەی وتی بایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاک ئومێد،

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە بڕوای من دەستوور بنەمایی ترین پرسە کە لە مێژوی هاوچەرخی باشووری کوردستان هاتووتە ئارا و هێزە سیاسییەکان و دام و دەزگا فەرمییە پەیوەندیدارەکان گەڵاڵەیان کردووە و لە ئێستادا بڕیار لە چارەنوسسازترین لە پرسی دەوڵەتسازی کردن دەدەین لە رێگەی ئەو لیژنە پەرلەمانییەوە، سەرباری پشتیوانیمان بۆ ئەوەی هەموو پێکهاتە سیاسی و ئاینی و کۆمەڵایەتی و ئێتنیکییەکان بەشدار بن، بەڵام باوەڕم وایە گرنگی پرسەکە گەورەیە و وادەکات دامەزراندن و سەر لە نوێ رێکخستنی پرۆسەی نووسینەوەی دەستوور بە تەواوی ئەمڕۆ بکەوێتە رێ، مادام یاساکە سازانی بە بنەما گرتووە لە رێگەی ئەو نوێنەرانەی کە لە لیژنەکەدا هەن و ئەو نوێنەرانەی کە هێزە سیاسییەکان دیاریان کردووە یان ئەو نوێنەرەی بۆ چوار هێزە سیاسییەکە دیاری کراوە دەتوانێت تەواوی روئیای سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و فەرهەنگی ئەوان بباتە ناو لیژنەکەوە، مادام سازان بنەمایە، هەموو هێزی سیاسی ئەگەر یەك نوێنەریشی هەبێت دەتوانێت بە تەواوی بەرگری لە راوبۆچوونی سیاسی و کۆمەڵایەتی خۆی بکات، جگە لەمە هەموو ئەو ئەندامانەی پشتیوانیان لەم یاداشتە کردووە دەتوانن لە لیژنە دەستوورییەکەدا لە رێگەی نوێنەری فراکسیۆنی خۆیانەوە لەناو لیژنەکەدا بە شێوەیەك کار بکەن کە پشتیوانی بێت لە خستنە ئارا و جێگیر کردنی رۆئیای سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و ئایدۆلۆژی ئەو هێزە سیاسیانەی بە پێی ئەو سیستەمەی وەك میکانیزم سەرخرا بۆ دیاری کردنی لیژنەکە دەتوانن هەڵگری ئەو پەیامە بن لەناو لیژنەکە کە ئەو چوار هێزە سیاسییە هەیەتی، بۆیە من پشتیوانی لە پەیامەکەی ﴿کاك سالار﴾ دەکەم بۆ هەر چوار هێزە سیاسییەکە، پرسی دەستوور بنەڕەتی ترین و چارەنووسسازترین پرسە لە مێژووی تازەی هەرێمی کوردستان، بۆیە پێویست نییە لەمە زیاتر دوا بخرێت و زۆر گرنگ و بەرپرسیارانەیە کە هەمووومان و ئەو ئیشەش بە هەمووومان دەکرێت پرسێکی نیشتمانی گەورەیە و هەمووومان بە رۆحیەتی گەورەی نیشتمانییەوە و دڵنیام کە هەمووومان ئەو رۆحییەتەمان هەیە و هەڵگری ئەو رۆحییەتەین کە ئەم

پرسە سەر بخەین، بۆ ئەوەی انشاءاللە لە ئایندەی نێزیکدا کوردستان ببێتە خاوەنی دەستووری خۆی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك خلف،

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت هەندێك لە برادەرەکان قسەکانیان کرد و نامەوێت دووبارەی بکەمەوە، بەڵام حاڵەتێك هەیە ئێمە لە سەرەتا کە چووینە گفتوگۆ بۆ ڕێکەوتن لەسەر لیژنەکە و بە پێی یاسا سازانمان کرد لەسەر مەبدەء بۆ گفتوگۆکان، لە لای من وەك ئەندامی پەرلەمان سەیرە و لەسەرەتاوە ناومان تەقدیم کردووە بۆ ڕێکەوتن و چووین ڕێکەوتنێکمان ئیمزا کردووە و ئێستا بە جۆرێکی تر باس لە مافی چوار حزبەکە و پێکهاتەکان بکەین، من وەك مەبدەء بۆ چەسپاندنی بنەماکانی دیموکراسی بە شێوەیەکی زۆر باش لەسەر بابەتی گرنگ و گەورە وەك پرۆژەی دەستوور و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستوور زۆر لەگەڵ ئەوەم چوار حزبەکە و هەموو ئەو لایەنانەی خۆیان بە مەغدور دەزانن بەشدار بوونایە، بەڵام کەی؟ ئەو کاتەی لەسەر چەسپاندن یان دروستکردنی یاسا قسەمان لەسەر بکردبا، ئەوکات بە شێوازێك بمانتوانیتایە یاساکە دابڕێژین کە لە ناو مەبدەئی سازان جێگای ئەندامانی ئەوانیشمان بکردایەتەوە، بەڵام کە من بێم شەڕ لەسەر چەسپاندن یان ناردنی زیاتری ئەندامانی خۆم یان حزبەکەم بکەم و لە بڕی سێ، چوارم هەبێت، پێنجم هەبێت، عەدەدێکی بەرزترم هەبێت، دوای ئەوەی کە ڕێکەوتنم کرد شەڕی ئەوە بکەم لە ڕاستیدا جگە لەوەی دەبێتە هۆکارێك یان موبەڕڕێك کە زیاتر لە ﴿20﴾ ساڵی ڕابردوو نەمانتوانیبێت ئەساسێك بۆ دانانی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان کە ئەمە عەیبێکی سیاسی گەورەیە لەسەر ئەزموونی سیاسی هەرێمی کوردستان بە هەموو پێکهاتەکان و حزبەکانی کوردستان، جگە لەوەی دەمانەوێت درێژە بەو عەیبە سیاسییە گەورەیە بدەین، هیچ شتێکی تری لێ ناخوێنمەوە، بۆیە هیوادارم ئاراستەی کار و ئیشەکانی پەرلەمان بە ئاراستەیەك بڕوات کە بتوانین پرۆژەی دەستوور بە باشی ئامادە بکەین و بچێت بۆ ڕاپرسی و دیسان ئەو عەیبە نەکەوێتە ئەستۆی ئێمە لەو خولەی ئێستای پەرلەمانی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك انور،

بەڕێز انور قادر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە دەستوور بۆ هەموو خەڵکی کوردستانە، من لەگەڵ ئەوەدام هەموو حزبەکان و نوێنەری هەموو خەڵکی کوردستان لەم دەستورەدا بەشدار بێت لە نووسینەوەی دەستوور، بەڵام ئەوەی کە دەبینم ئەو چوار حزبە و بە شێوەیەك لە نووسینەوەی دەستوور بەشدار بن کە عەدالەتی تێدا بێت، بەڵام من ئەو ڕاپۆرتەم

بینی كه ﴿ابو كاروان﴾ خوێندییەوە بەشی هەرە زۆری ئەوانەی ئیمزایان كردبوون لە فراكسیۆنی زەرد بوون، مەبەستم ئەوەیە ئەوان یەك لەسەر سێی ئەو كورسییەیان هەیە ئەگەر مەلسەلە موزایەدە نییە و لە خەمی ئەوەدان، دەتوانن بە تەوافوق چارەسەری ئەمە بكەن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێشنیار بۆ كەس مەكە فراكسیۆنەكەی تۆش دەتوانێت هەمان شت بكات، فەرموو كاك ئومێد نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر باسی ئەوە دەكرێت، من وتم ڕێكەوتن نەكرایە، من دەڵێم فراكسیۆنی پارتی ئەوەی كە هەیە و داوامان كردووە لەوە كەمتر بێت، لایەنەكانی دیكە جێگەیان ببێتەوە، بەڵام وا باس دەكرێت هیچ ڕێكەوتنێك لە ناو فراكسیۆنەكان نەكراوە ئەو قسانەی كە ئێستا كردوومانە لە یەكەمین كۆبوونەوە كردوومانە بە شاهیدی ئەو بەڕێزانەی لە كۆبوونەوەكان بوون، حازر بووینە لەوە كەمترمان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك عبدالرحمن،

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی زۆری كرا، تەنیا یەك شت دەڵێم، تكایە ئەوی من گوێم لە قسەكانە لەم هۆڵی پەرلەمانە دەبینم بە دوو ئاراستە قسە دەكرێت، ئاراستەیەكیان بەرەیەك هەیە پشتیوانی ئەو چوار حزبە دەكات و بەرەیەكیش دژایەتی دەكات، لە راستیدا هیچ بنەمایەكی نییە، سیستەمێك پەیڕەو كراوە كە سیستەمی سانتلیگۆیە و میكانیزمەكە وا گیراوەتە بەر بەو شێوازە بووە، من تێناگەم ناو تەسلیم كراوە، هەموو شتێك تەواو بووە، ئێستا بۆ ئەو موناقەشە گەرم و گوڕە دروست بووە لێرە؟ لەبەر ئەوە تكایە با هەموو قسەكانمان بكەینە ئەوەی كە دەستوورێكی باشمان هەبێت بۆ هەرێمی كوردستان، سازان كراوە لە مەسەلەكە، بۆیە ناكرێت ئەگەر حزبێك تێدا نەبوو هیچ رەئی و پێشنیار نەبێت، رەئی و پێشنیاری خۆیان بە نووسراو ئاراستەی ئەو ﴿21﴾ كەسە بكەن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان لە كۆتایی ئەو قسانەی كە ئێوە كردتان، تكایە ئیتر با كۆتایی پێ بێنین، چونكە زۆربەی قسەكان كرا، ﴿امنە خان و بێگەردخان﴾ ئەگەر قسەیەكی تر پێویست ناكات با كۆتایی پێ بێنین، ئەم بابەتە بابەتی كۆبوونەوەی سەرۆكایەتی پەرلەمان و سەرۆكی فراكسیۆنەكان بوو، لە سێ كۆبونەوەی یەك لە دوای یەك كە ئەم كۆبوونەوانە هەندێك جار چوار سەعاتی خایاندووە بۆ زانیاری جەنابتان ئەو كۆبوونەوانە پێش واژوو كردنی یاساكە لە لایەن بەڕێز سەرۆكی هەرێمی كوردستان دەست

پێکرا بوو، بۆ ئەوەی بە زووترین کات ئێمە بتوانین ئیستیحقاقی پەرلەمانی کوردستان کە پێویستە لەسەری ئەنجام بدات بە ئەنجامی بگەیەنین و ئەندامانی لیژنە دەستوورییەکە بەو شێوەیەی کە هەموو لایەك رێك بکەون لەسەری ئامادە بکرێن و تەنانەت بەرنامەمان وابوو کە هەر لە حەفتەی یەکەم و دووەمی ئەو ماوەیەی کە خۆمان بۆ خۆمان داناوە و پەرلەمان بۆ خۆی داناوە کە پێویست دەکات لە ماوەی یەك مانگ ئەو پرۆسەیە ئەنجام بدات وامان دانابوو لە حەفتەی یەکەم و دووەم ئەو پرۆسەیە ئەنجام بدرێت، دەمەوێت بە بەڕێزتان رابگەیەنێم کە هەر لە کۆبوونەوەی یەکەم پرسی نوێنەری پێکهاتەکان نوێنەری ﴿کلدان و ئاشوور و سریان و ئەرمەن﴾ لەگەڵ پرسی پێکهاتەی ﴿تورکمان﴾ یەکلاکرایەوە و کە نوێنەرایەتیان چۆن بێت لە لیژنە و پرسی ئەوان یەکلا کرایەوە، ئەوەی کە لە سێ کۆبوونەوەی یەك لە دوای یەکەکان بەردەوام قسەی لەسەر کرا بریتی بوو لە نوێنەرایەتی کردنی ئەو چوار حزبە بەڕێزە لە لیژنە دەستوورییەکە، زۆر هێنرا و براو ئەو باسە وەکو باسم کرد بە درێژایی چەند سەعاتێك لەو سێ کۆبوونەوە باس و خواسی لێکرا، بەڵام رێکەوتنی لەسەر نەکرا بەو شێوەیەی کە هەمووان لەسەری رازی بن، هەڵبەت ئەوەی کە هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان باسیان کرد راستە تەنانەت تا ئاستی ئەوەی لە هەندێك لە کۆبوونەوەکان باس لەوە کرا کە سێ لەو بەڕێزانە نوێنەرایەتیان هەبێت لە لیژنەکە و دیسان رێکەوتنی لەسەر نەکرا، بۆیە هەرچی زیاتر گفتوگۆ لەسەر ئەم بابەتە بکرێت پێم وابێت رەنگە سوودێکی ئەوتۆی نەبێت، چونکە گفتوگۆی زۆری لەسەر کراوە، ئێستا ئێمە پابەندین بە ماوەیەك کە پەرلەمان بۆ خۆی دیاری کردووە کە لە ماوەی مانگێك لیژنە دەستورییەکە دروست بکرێت، بۆ زانیاری بەڕێزتان لە ﴿2015/4/23﴾ پرۆژە یاسای ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ راپرسی چووتە بواری جێ بە جێ کردنەوە، چونکە بە پێی یاساکە بە پێی بڕگەی ماددەی کۆتایی یاساکە لە دوای دەرچوونی یاساکە ئەڕواتە بواری جێ بە جێ کردنەوە، لە ﴿2015/4/23﴾ لە لایەن بەڕێز سەرۆکی هەرێمەوە یاساکە ئیمزا کراوە و لەو کاتەوە یاساکە چووەتە بواری جێ بە جێ کردنەوە ئێستا ئێمە ﴿2﴾ رۆژمان لەبەردەم ماوە بۆ یەکلاییکردنەوەی ئەم پرسە، من دڵنیایی تان دەدەمێ ئەگەر بمانزانیبا بە گفتوگۆ دەتوانین ئەنجامێکی باش بەدەست بێنین بۆ گەیشتن بە رێکەوتن لە نێوان ئەم چوار حزبە و فراکسیۆنەکانی تری پەرلەمان ئەوا بە دڵنیاییەوە درێژەمان دەدا بە گفتوگۆکان، بەڵام گەیشتە بن بەست، ئێستاش پێم وابێت گفتوگۆی زیاتر پێویست نییە ئەوەی کە پێویستە ئێستا ئێمە ئیستیحقاقی خۆمان بەو شێوەیەی کە لە یاساکەدا هاتووە جێ بە جێ بکەین و ئەو ئەندامانەش کە واژوویان کردووە دەتوانن لە فراکسیۆنەکانی پەرلەمان دوایی دیدی تر بێننە کایەوە، بۆ ئەوەی کە هەندێك لە ئەندامانی لیژنە دەستورییەکە کە ئەمڕۆ دەنگیان پێدەدرێت وازنامە پێشکەش بکەن و لە بڕی ئەوان ئەندامانی ئەم چوار لایەنە بێنە ناو لیژنە دەستوورییەکەوە و نوێنەری ئەوانیش کە دیاری کراوە بە پێی رێچکەی سیستەمی سانتلیگۆ کە سیستەمێکی دیمۆکراسییە لە وڵاتانی تریش پشتی پێ دەبەسترێت بۆ یەکلایی کردنەوەی ئەم جۆرە ململانێیانە و ئەو کورسییەش بۆ ئەوان پارێزراو دەبێت و هەر کورسییەکی تریش کە لە لایەن

فراكسيۆنەكانى ترەوە ئيستيقالەى لێدەكەن، بۆ ئەوەى بدرێت بە نوێنەرى پێكهاتەكانى تر، ئەمە رێگە ناگرێت، هەر چارەسەرێكى تريش رێ بكەون ئێمە بە دڵنياييەوە دەيهێنينە ناو هۆڵى پەرلەمان و ديگرينە بەر، بەڵام هەموو ئەمانە رێگە لەوە ناگرن كە ليژنە دەستووريیەكە راى ئەوانيش وەربگرێت، تەنانەت ئەندامیشيان نييە لە ليژنە دەستووريیەكە و دتوانرێت رايان وەربگرێت لە هەموو پرسەكان و نەك هەر ئەوان، بەڵكو ئێمە رێكخراوەكانى كۆمەڵگاى مەدەنى مان هەيە كە زۆر زيندوون و هەر لە ئێستاوە دەستيان كردووە بە گفتوگۆكردن لەسەر پرۆژە دەستوورى هەرێمى كوردستان، زانكۆكانمان هەيە كە ئێستا ئێمە دانيشتووين لە پەرلەمان بۆ ئەم پرسە ئێستا كۆنفرانسى زانستى لە زانكۆى سەلاحەددين هەيە لەسەر ئەم پرسە كە خەڵكانى ئەكاديمى و مامۆستايانى زانكۆ و دادوەرە بەڕێزەكان بەشدارييان كردووە، دەبێت ئاليیەتێك بگرينە بەر كە ئێمە لە دەستەى سەرۆكايەتى بە دڵنياييەوە موسرين لەسەر ئەوەى نوێنەرايەتى زۆرترين خەڵك بەشدارى لەو وتووويێژە دەستوورييە بكات، بۆيە تەنانەت ئەگەر ئەمڕۆ ئەو ليژنەيە لە پەرلەمانى كوردستان پەسەند بكرێت و ئەمە دەرگا داناخات لەبەردەم هەر تەوافوقێكى تر ئەگەر ئەنجام بدرێت، بەڵام ئێستا لەبەر ئەوەى ئيستيحقاقێكمان هەيە پێويستە لە ماوەى يەك مانگ دا ئەو ليژنە يەكلا بكرێتەوە، ئەمڕۆ رەنگە دوا كۆبوونەوە بێت بتوانين ئەو پرسە يەكلا بكەينەوە و رەنگە هەر بەيانيمان ماوە و پشووى كۆتايى حەفتە دەست پێدەكات، بۆيە دەنگدان لەسەر پرۆسەكە ئەنجام دەدەين و ليژنەكە ناوەكان دەخوێندرێتەوە دەنگدانى لەسەر دەكرێت، هەر رێكەوتنێكى تر دوايى كرا دەتوانرێت قسەى لەسەر بكرێت، پێم وابێت كۆتايى پێهات و هەر قسەيەك بكرێت دووبارە دەبێت، باشە، نوقتەى نيزامى امنەخان؟

بەڕێز امنە زكرى سعيد:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

بۆ هندێ كو ل پرۆتۆكۆلێ دا خەلەتى نەهێتە نڤيسين جەنابێ تە ئاماژە بڤێ چەندێ دا كو ياسا ﴿2015/4/23﴾ هاتيە ئيمزا كرن، ئەوا كو مە ل راگەهاندنێ دا ديتى ل﴿2015/4/30﴾.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:.

﴿2015/4/23﴾ ياساكە ئيمزا كراوە، خاتوو بێگەرد فەرموو،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

من تەنيا روونكردنەوەيەكى بچووك دەدەم بۆ هاڤاڵەكانم لە ناو پەرلەمان و بۆ خەڵكى كوردستانيش، باس لەوە دەكرێت كە ئێمە رێكنەكەوتووين جەنابى سەرۆكى پەرلەمان، ئێمە رێككەوتووين لەسەر سيستەمى سانتليگۆ و هەموومان بە پێى ئەو سيستەمە ئەوانەى كە ناوەكانمان پێشكەشى جەنابت كردووە رێككەوتووين لەسەر ئەو سيستەمە، لەبەر ئەوە با باسى ئەوە نەكرێت بەشێكمان ريكنەكەوتوين و بەشێكمان لە يەكلايى كردنەوەى ناوەكان رەزامەند نەبووين ئەمە يەكەم، دووەم، ئەو دانيشتنەى ئەمڕۆ دەبوايە لە راستيدا پێم باشە رەخنەيەك ئاراستەى جەنابتان بكەين، چونكە ئێمە رێككەوتووين دەبوايە

ناوەكان بخرابایە دەنگدانەوە، بەڵام ئێوە دەرگای موناقەشەتان كردەوە، ئەمە حاڵەتێكی ئاساییە هەموو هاڤاڵان رای خۆیان وت، بەڵام ئێستا حاڵەتێك هاتووتە پێشەوە ئایا ئێمە مەبدەئیەن دەمانەوێت ئەو لیژنەیە تەشكیل بێت، بۆ ئەوەی هەرێمی كوردستان ببێتە خاوەنی دەستوور یان دەمانەوێت موماتەڵە بە كات بكەین؟ سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، سەبارەت بە رەخنەكەت هەموو بابەتێك كە دێتە ناو هۆڵی پەرلەمان، ئەندامان مافی ئەوەیان هەیە گفتوگۆی لەسەر بكەن و وەكو باسم كرد ئێمە لەبەردەم ئیستیحقاقێكین كە ناكرێت پێشێلی بكەین، كاك ئاری فەرموو،

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم ﴿ ئاری هەرسین﴾:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو عورف و ئسولێكی پەرلەمانی من روخسەت دەخوازم هۆڵەكە بەجێ دێڵم ، چونكە ئەم هەڵبژاردنە بە هەڵبژاردنێكی نادیمۆكراسی و بە زوڵم دەبینم لەو چوار لایەنە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابت ئازادی لە دەربڕینی هەر هەستێك، خاتوو ڤیان فەرموو،

بەڕێز ڤیان عباس عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆكێ پەرلەمان ئەز دێ بەحسێ شێوازێ وێ لیستێ كەم كو نووكە بەردەستێ مەیە، ژ نڤیسینگەها بەڕێز سكرتێرێ سەرۆكێ پەرلەمانی هاتییە، نە ژمارە و نە مێژوو ل سەرە و نە تەسدیق بویە و نە ئیمزا ل سەرە،

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەمە تەنیا بۆ ئاگاداری ئێوە بووە لەسەر ئەم بابەتە، بەڕێزان ئێستا جارێكی تر ناوەكان دەخوێندرێتەوە لە لایەن سكرتێری پەرلەمان، كاك ابو كاروان نوقتەی نیزامی هەیە؟

بەڕێز عبدالرحمن فارس عبدالرحمن ﴿ابو كاروان﴾:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پرسیارێكم هەیە وەڵامم دەوێت، ئایا سیستەمی سانتلیگۆ یاسایەكە لە عێراق كاری پێكراوە؟ ئایا ئەو سیستەمە لە كوردستان كاری پێكراوە؟ یاسایەك هەیە ناوی سیستەمی سانتلیگۆ بێت لە كوردستان؟ ئەمە یەك، دووەم، ئێمە ﴿41﴾ كەس لە هەموو فراكسیۆنەكان واژوویان كردووە، ﴿18﴾ هی فراكسیۆنی پارتییە كە سوپاسیان دەكەین سوپاسی هەمو ئەوانی تریش دەكەین كە تەنانەت پشتگیریان نەكردووین، بەڵام ﴿23﴾ بە ﴿18﴾، نەك نیوە زیاتر پارتییە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو امنە فەرموو،

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەست ژ سیستەمێ سانتلیگۆ ئەوە نییە کو رێکەوتن لسەر نەهاتییە کرن، ئەوە کو نوختە خیلافا مە گەل فراکسیۆنێن دیتر ئەڤە بوو هەر چوار حزبێن ئێك کورسی بەدەر بن ژ سیستەمێ سانتلیگۆ، ئەو ﴿15﴾ کورسیکێن دمینن لسەر هەر پێنج حزبێن ناڤ پەرلەمانێ بێنە دابەشکرن و ئەڤە هەم عەدالەت بوو و هەم ژی بەشداری کرنا لایەنێن دی یێن سیاسی بوو ل لیژنا دەستووری.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وەکو باسمان کرد ئەم باس و خواسە سێ کۆبوونەوەی سێ ، چوار سەعاتی بەردەوامی لەگەڵ خۆیدا هێناوە، ئێستا ئەوەی رێکەوتنی لەسەر کراوە ئەو ناوانەی دراوەتە دەستەی سەرۆکایەتی بخرێتە دەنگدانەوە، سیستەمی سانتلیگۆ لە هەرێمی کوردستان ئیشی پێدەکرێت، ئەمە ئالییەتە، لە کاتی نەگەیشتن بە ئەنجامێك یان حسابکردنی کورسی بۆ نموونە لە هەڵبژاردنەکانی عێرق کە ئەنجام درا سیستەمی سانتلیگۆ بەکار هێنرا، لە کوردستانیش ئەو هەڵبژاردنانە پەیڕەو کرا، داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان دەکەین کە ناوەکان بخوێنتەوە:

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ناوانە لەلایەن فراکسیۆنەکانی پەرلەمانی کوردستان کاندید کراون بۆ لیژنەی دەستووری:

1- نمر کەچۆ هسام
2- فرست صۆفی علی
3- ڤالا فرید ابراهیم
4- سیروان عدنان میرزا
5- عثمان علی ویسی
6- عبدالفتاح عبدالرزاق محمود
7- عبدالحکیم خسرو
8- شۆڕش مصطفی رسول
9- بەهار محمود فتاح
10- کوێستان محمد عبدالله
11- عدنان عثمان محمد
12- گۆران ئازاد محمد

13- خامۆش عمر عبدالله
14- چێنەر علی احمد
15- ارکان قادر ولی
16- خلیل ابراهیم محمد
17- ابوبکر عمر عبدالله
18- دانا دارا حسین
19- منی یوحنا یاقو

هەروەها پێکهاتەی تورکمان رێککەوتن لەسەر ناوی (کامران نشأت بکر).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (71) کەس لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (1) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، ئێستا دەچینە سەر بڕگەی دووەم لە بەرنامەی کار کە بریتیە لە گفتوگۆکردنی پڕۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959)، بە پێی ماددەکانی (70، 72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (1992)ی هەموارکراو، بۆیە داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکانی پەرلەمانی کوردستان دەکەین (لیژنەی یاسایی، لیژنەی ئەوقاف، لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و خێزان و منداڵ) بێنە سەر سەکۆ بۆ گفتوگۆکردنی ئەو پڕۆژە یاسایە، کاك عباس نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەنگە نوقتەیەکی نیزامی نەبێ، بەڵام پەیوەست بێ بە دەستووری هەرێم، جەنابت فەرمووت کە ئێستا زانکۆی سەلاحەدین دیدارێکی زانستییانەی هەیە کە ئەمەش پسپۆڕی تایبەتە بە بواری یاساوە، پێشنیار دەکەم کە جەلسەکەمان هەڵبگرین هەمووومان بچین سوود لەو زانستە پسپۆڕیانە وەربگرین بۆ دەستووری هەرێمی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پێویست دەکات ئەندامانی لیژنەکە بڕۆن بۆ ئەو دیدارە، فەرمووون بەڕێزان لە سەرۆکایەتی سێ لیژنە پەیوەندیدارەکە راپۆرتی خۆتان بخوێننەوە، دواتر دەقی پڕۆژە یاسا ئەسڵیەکەش بخوێننەوە بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بکەن.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەك موتەبەع یەكەم جار پڕۆژەكە دەخوێنینەوە، دواتر راپۆرتەكە، پڕۆژەی هەمواری یاسای باری كەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959).

ماددەی یەكەم: كاركردن بە بڕگەی چوار لە ماددەی (57) لە یاساكە رادەگیرێت و لە هەرێمدا ئەم دەقە دەچێتە شوێنی:

أ- هەریەك لە دایك و باوك مافی بینینی منداڵەكانیان هەیە كە لە ژیاندا بوون, لە كاتی نەمانی ئەوانیشدا یان یەكێك لەوان یان لە پاش نەمانی پەیوەندی هاوسەری لە نێوانیاندا ئەو مافە بۆ باپیر و نەنك و مام و پور و خاڵ دەبێت.

ب- تەنها دایەنی منداڵ (باوك یان دایك) مافی سەرپەرشتیكردن و بڕیاردانی بوارەكانی ژیانی پەروەردە و فێركردن و كۆمەڵایەتی منداڵەكەی هەیە تا تەمەنی (18) ساڵ.

ج- دایەن كراو دەتوانێ بە پێی بڕیاری دادگا هەر كاتێك ویستی هەر یەكە لە دایك و باوكی ببێنێ و لەگەڵیدا بڕوات و لەلاشی بمێنێتەوە بە پێی یاسا.

د- دیتن لە پاش ماوەی شیرەخۆری مانگێ جارێك دەبێت و لە (24) كاتژمێر كەمتر نابێت و لە ماڵی داینكراودا نابێت، بە پێی داخوازی ئەویش دەبێت، پاش كۆتایی هاتنی دیتنەكە لەسەریەتی دایەنكراوەكە بداتەوە دەستی داینەكەی بە پێچەوانەوەشەوە تا مانگێك مافی دیتنی نامێنێت.

هـ- لەگەڵ رەچاوكردنی بڕگەكانی پێشوودا بینینی دایەنكراو و بوونی لەگەڵ دایك و باوكیدا یان بنەچەكانیان، یان لە كاتی لە دەستدانی دایەنەكەدا و بە پێی حوكمی دەرچوو لە دادگای باری كەسی و لە كاتی بوونی ناكۆكی لە نێوانیاندا ئەوە دایەنكراو لە یەكێك لە نزیكترین ماڵەكانی چاودێری كۆمەڵایەتی دادەنرێت.

و- قەدەغەكردنی سەفەركردن لە دایەنكراو بۆ دەرەوەی وڵات تەنها بە رەزامەندی دایك و باوكی نەبێت لە كاتی نەمانی هەردووكیاندا بە رەزامەندی بنەچەكانیان دەبێت.

ز- لە حاڵەتی نەهێشتنی دایەن بۆ جێبەجی كردنی حوكمی دیتن و لەگەڵدابوون بە بێ پاساوێكی رەوا لەلایەن دادوەری تایبەتمەندەوە ئاگادار دەكرێتەوە، ئەگەر دووبارەشی كردەوە ئەوە دادوەر بۆی هەیە دایەنكردنەكە بە شێوەی كاتی بگوێزێتەوە بۆ ئەو كەسەی لە دوای ئەو خاوەن مافە بۆ ماوەیەك كە دەیخەملێنێت بە مەرجێك لە (6) مانگ زیاتر نەبێت.

ح- ئەندامی داواكاری گشتیی لە دادگای باری كەسیدا چاودێری بە چاكی جێبەجی كردنی بڕگەكانی سەرەوە دەكات و لە كاتی بوونی سەرپێچیشدا ئیجرائاتی دروست وەردەگرێت.

ماددەی دووەم: وەزیری داد بۆی هەیە ڕێنمایی دەربکات بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ماددەی یەکەمی ئەم یاسایە.

ماددەی سێیەم: ڕاگرتنی کار بە بڕیاری ژمارە (18)ی ساڵ (2001).

ماددەی چوارەم: کار بە هیچ دەق و بڕیاریکی دژی بە حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکرێت.

ماددەی پێنجەم: دەبێ ئەنجومەنی وەزیران و لایەنی پەیوەندیدار حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی شەشەم: ئەم یاسایە لە ڕۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەکرێت و لە ڕۆژنامەی فەرمی (وقائیعی کوردستان)دا بڵاو دەکرێتەوە.

هۆیەکانی دەرچوون

لەبەر ئەوەی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959) بە شێوەیەکی ڕوون حوکمەکانی ڕێك نەخستووە و ئامانجەکانی دەرچوونی یاساکەی نەپێکابوو، لە پێناویدا دەرکرابوو، هەروەها بڕگەی چوارەم لە یاساکە کە ڕێکرا و ڕۆڵی باوکی لە پەروەردەکردنی منداڵەکانی کەم دەکاتەوە، ئەگەر چی لای کۆمەڵگەی کوردەواری وا باوە کە منداڵ بە ئەندازەی کە پێویستی بە دەروونی پاك و شاوی سارد هەیە، پێویستی بە باوکیشی هەیە و چاوگ و بەدگومان بەرامبەر بە باوك بە پێچەوانەی ڕێساکانی گەردوون و بنەماکانی ژیان و حوکمەکانی شەریعەتی ئیسلامە کە سەرچاوەی یەکەم و تاکە سەرچاوەیە بۆ یاسای باری کەسی، هەروەها جاڕنامە و پەیماننامەی نێودەوڵەتی پەیوەندیدار بە مافی مرۆڤ و مافی منداڵەوە لە پێناوی چارەسەرکردنی کەم و کوڕی ئەم بڕگەیە ئەم یاسایە دەرکرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی هاوبەش سەبارەت بە پڕۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959)، لیژنەی کاروباری یاسایی و ئەوقاف و کاروباری ئاینی و کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان، ڕۆژی یەکشەممە 27/ گوڵانی 2715ی کوردی، بەرامبەر بە (2015/5/17)ی زاینی کۆبوونەوەیان ئەنجامدا بۆ تاوتوێکردنی پڕۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959) کە لەلایەن ژمارەیەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە دانیشتنی ژمارە (9)ی ئاسایی لە ڕۆژی سێشەممە، بەرواری (2015/4/21) ڕەوانەی لیژنەکان کراوە، دوای گفتوگۆکردن و تاوتوێکردن لیژنەکان گەیشتنە ئەم ئەنجامەنەی خوارەوە، ناونیشانی یاساکە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

هەمواری دووەمی جێ بەجێ کردنێ یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی 1959ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان عێراق

ماددەی یەکەم: برگەی (4) لە ماددەی 57 لە یاسای ژمارە (188)ی ساڵی 1959 لە هەرێمی کوردستان لە کار دەخرێت و ئەمەی خوارەوە جێگەی دەگرێتەوە:

أ- هەریەك لە دایك و باوك مافی بینینی منداڵەکانیان هەیە لە پاش دابڕان و نەمانی پەیوەندی هاوسەرگیری لە نێوانیاندا لە کاتی نەمانی ئەوانیش یان یەکێك لەوان ئەو مافە باپیر و نەنکیش دەگرێتەوە.

ب- تەنها دایەنی منداڵ (باوك یان دایك) لە دوای نەمانی ئەوانیش بەپێی یاسا بەرکارەکان ئەو کەسەی مافی دایەنی هەیە سەرپەرشتی پەروەردەو فێرکردن و بواری کۆمەڵایەتی منداڵ دەکات تا تەمەنی (18) ساڵ.

ج- کات و شوێنی دیتن لە ماوەی شیرە خۆریدا بە پێی بڕیاری دادگا دەبێ و بە پێی بەرژەوەندی دایەنکراو.

د- پاش شیرەخۆری ماوەی دیتنی حەفتانە (12) کاتژمێر زیاتر نەبێت و لە شوێنێك کە کەسی داواکاری بینین (غیر حاضن) دیاری دەکات پاش کۆتایی هاتنی بینینەکە دەبێ دایەنکراو بداتەوە دەستی دایەن بە پێچەوانەوە تا مانگیك مافی بینینی نابێت.

هـ- ئەگەر دایەن رێگەی لە بینینی دایەنکراو گرت بەبێ پاساوی رەوا لە لایەن جێ بەجێ کاری داد (منفذ العدل) ئاگادار دەکرێتەوە، ئەگەر دووبارەی کردەوە بەپێی بڕیاری دادگای تایبەتمەند بۆ ماوەی مانگێك دایەنی دەگوازرێتەوە بۆ ئەو کەسەی کە بەپێی یاسای بەرکار رێکخراوە.

ح- سەفەرکردنی داینکراو بۆ دەرەوەی وڵات تەنها بە رەزامەندی دایك و باوکی دەبێت، لە کاتی نەمانیاندا کەسی دایەن بەپێی یاسا مافی ئەو بڕیارەی دەبێت، هەر لایەکیان سەفریان پێ کرد دەبێت بەڵێن نامەییەك بدات کە پابەند بێت بە گەڕانەوەی بۆ وڵات.

ت- ئەندامی داواکاری گشتی لە دادگای باری کەسیدا چاودێری بە چاکی جێ بەجێ کردنی بڕگەکانی سەرەوە دەکات و لە کاتی بوونی سەرپێچیشدا (رێکاری یاسایی) دروست وەردەگرێت.

ماددەی دووەم: وەزارەتە پەیوەندیدارەکان رێنمایی پێویست دەردەکەن بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە.

ماددەی سێیەم: راگرتنی کارکردن بە بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی (2001).

ماددەی چوارەم: کار بە هیچ یاسا و بڕیارێکی دژ بە حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکرێت.

ماددەی پێنجەم: پێویستە لە سەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجی بکەن.

ماددەی شەشەم: ئەم یاسایە لە رۆژی بلاوبوونەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێ بەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دانانی ئەم یاساییە

بە مەبەستی پێدانی دەرفەتی یەکسان بە باوك و دایك بۆ پەروەردەی منداڵەکانیان و جێ بەجێ کردنی بنەماکانی شەریعەت و جاڕنامەو پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان تایبەت بە مافەکانی مرۆڤ و ماڤی منداڵان و چارەسەرکردن و کەم کردنەوەی دەرهاوێشتە نەرێنییەکانی جیابوونەوە لەسەر منداڵان، ئەم یاسا دەرچوێندرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لیژنە هاوبەشەکان داوا دەکەن کە بەڕێزتان ئەوە بخەنە دەنگدانەوە کە راپۆرتەکە ببێت بە ئەسڵ و دەنگدان لەسەر ئەو ماددانە بێ کە لە راپۆرتەکەدا دەق نووسکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە سەرۆکی فراکسیۆنەکان، ئەندامانی فراکسیۆنەکان ئاگادار بکەنەوە بێنەوە ناو هۆڵی پەرلەمان، چونکە ئێستا نیساب بۆ دەنگدان نییە، تەنها دەمەوێ پێش ئەوە لێرە روونکردنەوەیەك بە بەڕێزتان بدەم ئەو بابەتەی بەڕێز (د.سراج) باسی کرد پەیوەندی بەم پڕۆژە یاسایەوە هەیە کە ئێستا لەبەر دەستی ئێوەدایە، بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، لە کاتی خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەم پڕۆژە یاسایە بە هەڵە لەلایەن بەشی کاروباری لیژنەکانی پەرلەمانەوە پڕۆژە یاسایەکی تر بۆ هەمواری یاسای باری کەسێتی هاوپێچ کراوە لەگەڵ ئەم پڕۆژە یاسایە، نێردراوە بۆ لیژنە پەیوەندیدارەکانی پەرلەمان، نێردراوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان، ئەو پڕۆژە یاسایەی کە هاوپێچ کراوە بە هەڵە هاوپێچ کراوە، هیچ ئەرزشێکی یاسایی نییە ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان، چونکە هێشتا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ نەکراوە، ئەوەی کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە تەنها ئەم پڕۆژە یاسایەیە، ئێمە لە رێگەی بەڕێز سکرتێری پەرلەمانەوە ئاگاداری کاروباری لیژنەکانمان کردووە و هەڵەیەی کە بە سەریاندا تێپەڕیووە و کێشاویانەتەوە، پێم باشە گفتوگۆ بکەین لەسەر ماددەی یەکەم، دوایی دەتوانی ئەوەش کە دەقی راپۆرتەکە کە دەکرێتە بنەما بیخەینە دەنگدانەوە، ئەو کاتەی کە نیساب تەواو دەبێت، لە راپۆرتەکە و دەقی پڕۆژە یاساکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی دەنگدانی لەسەر بکەین، بەڵێ، فەرموو د.ڤالا.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژەکە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

هەمواری دووەمی جێ بەجێ کردنێ یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی 1959ی هەموار کراو لە هەرێمی کوردستان عێراق.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە دەقی پڕۆژە یاساکەش هەر وایە؟ بیخوێنەوە تکایە.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە پڕۆژە یاساكەدا عینوانەكە بەو شێوەیە هاتووە:

پڕۆژە هەمواری یاسای باری كەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959)، بەڵام ئەمە لەبەر ئەوەی لە یاسایەكی فیدراڵیە ئێمە تەعدیلی تەتبیقەكە دەكەین، بۆیە بەو شێوەیەمان لێكردووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بە پێی دەستووری عێراق پێویست دەكات یاسا ئیتیحادییەكان كە لە هەرێمی كوردستان هەموار دەكرێن هەمواری جێ بەجێ كردن بكرێن، كێ قسەی هەیە لەسەر ناونیشان؟ كاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە پێی یاسا هەرێمی كوردستان تەنها سێ پارێزگا دەگرێتەوە، ناوچەكانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی كوردستانیش كاتێ كە دەگەڕێنەوە، بۆ ئەوەی تووشی ئیشكالیەت نەبین، هەرێم هەڵگیرێتن (كوردستان□عێراق) بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزت، بەڵام بەڕێز (كاك عباس) ئەمە لە عێراقدا جێ بەجێ دەبێت، یەعنی بۆ نموونە لە پارێزگای كەركووك ئێستا ئەوە جێ بەجێ بووە، ئەوە هەمواركراوە لە عێراق، ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبێتم، بەڕێزان لە لیژنەی كۆمەڵایەتی ئەگەر هەڵەنەبین، بەڕێز خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نەخێر لە عێراق نەكراوە ئەم تەعدیلە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نیساب هەیە، باشە، لیژنە پەیوەندیدارەكان سەبارەت بەم راپۆرتە داوا دەكەن كە راپۆرتی هاوبەشی كە ئامادەیان كردووە بكرێتە بنەما بۆ گفتوگۆكردن، بەڕێزان، ئێستا ئەمە دەخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە؟ تكایە دەست بەرزكاتەوە، (54) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دانییە؟ تكایە دەست بەرزكاتەوە، كەس نییە لەگەڵدا نەبێت، كەواتە پەسەندكرا، زۆر سوپاس، لەسەر ناونیشان (كاك عباس) پێشنیارێكی هەبوو كە هەرێم لابرێت و ناونیشانی پڕۆژە یاساكە وای لێبێت كە هەمواری دووەمی جێ بەجێ كردنی یاسای باری كەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959)ی هەمواركراو لە كوردستان□عێراق، لیژنە پەیوەندیدارەكان راتان چییە لەسەر ئەم بابەتە؟ فەرموو بەڕێز د.بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئەم یاسایە یاسایەكە پەیوەندی بە جێ بەجێ كردنەوە هەیە لە مەحاكم، ئێمە هەموومان لەگەڵ ئەوەین كە ئەو یاسایانەی لێرەوە دەردەكرێ ناوچەكانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمیش بگرێتەوە، ئەوە لە رووی دەستووریشەوە ناوچەی جێ ناكۆكن، بەلآم من لە رووی عەمەلییەوە روونكردنەوەكەم دەدەم، لە رووی عەمەلییەوە ئێمە ئەگەر هەرێمیشمان لابرد محاكمەكانی ناوچەكانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم ئایا جێ بەجێی یاسایەك دەكەن كە لە هەرێمی كوردستان، كە لە پەرلەمانی كوردستانەوە تەعدیلی لەسەر كراوە؟ من پێموایە لە رووی عەمەلییەوە جێ بەجێی ناكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەرمو.

بەڕێز سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی (د.بەهار) دەڵێ، راستە، وایە، بەلآم ئێمە یاسا بۆ ئەمڕۆ دانانێین، بۆ داهاتوو دایدەنێین، لەوانەیە لە داهاتوودا ئەم ناوچانە بگەڕێنەوە ژێر ركێفی خۆمان، چی تێدایە ئەگەر ئەوەی كە (كاك عباس) پێشنیاری كرد وەكو ئەو باس دەكاتن، پێشتریش بوویتە عورفێك لە پەرلەمانی كوردستان، ناوی هەرێم لە زۆربەی پرۆژەكان لاچووە بۆ ئەوەی كارەكان وەكو خۆی بڕوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خۆی ناوتان نەنووسی بوو، كاك بێستون و كاك حاجی كاروان، باشە، كاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببوورە، مادام قسەی بەدوا داهات من پێشنیار دەكەم لیژنەی یاسایی كە سەرپەرشتی كۆبوونەوەی دارشتنی راپۆرتەكان دەكەن رۆژانە یان حەفتانە لەگەڵ لیژنە مەعنییەكان، یەعنی وردە وردە خۆتان رابێنن لەگەڵ ئەوەی هەرێمی كوردستان لابەن، ئیتر بۆ ئەوەی هەم خەڵكی كوردستانیش وردە، وردە رابێنین لەسەر ئەوەی هەرێمەكەی لاببەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بەڕێزان دەیخەینە دەنگدانەوە، كاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە محاکم لە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم بەشێك لە دادوەر و ئیدیعای عام سەر بە هەرێمی کوردستانن، نموونەش بۆ ئەوە مەخمور و خانەقین، بۆیە یاساکانی هەرێمی کوردستان دەتوانرێ لەسەر ئاستی محاکمیش لە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم کاری پێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، تکایە بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، کاك فرست نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.فرست صوّفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە یاسای باری کەسیەتیمان هەیە کە یەکەم هەموارکردنی کراوە و بەشێکیشی ئیشکالی لەسەرە لێرە، بەس بە تایبەتی سەبارەت بە ژنی دووەم، لێرە لەگەڵ ئەو ناوچانەی کوردستانی، ئایا ئێمە دەتوانین ئەو بڕگەیەی کە دەڵێین کوردستان عێراق ئەگەر دەیخەیتە دەنگدان مەشمولە بۆ کۆی یاساکە یاسای باری کەسی یان تەنها بۆ ئەو بڕگەیە؟ ئەگەر وابێت چۆن دێیت و یاسا تەجزیئەکەی، خۆ ئێمە نایەین یاسایەکی نوێ دانێین، ئێمە بڕگەیەك لە یاسای باری کەسیەتی هەموار دەکەین، یەعنی تۆ چۆن دەکرێ بێی ئەو بڕگەیە بڵێی والله ئەوە کوردستان عێراق، بەس یاسای باری کەسیەتی ئەوەی تر پەیوەندی بە زواج و تەلاق و ژنی دووەم و مەسائیلی دیکەی نەفەقەیە بێی بڵێی والله تەنها بۆ هەرێمی کوردستانە، ئەمە کێشەمان بۆ دروست دەکات، ئەگەر بڕیارە بیکەن فەرموو بۆ هەمووی بکەن، بۆ ئەوەی ئەو موشکیلەیەش نەمێنێ، خەڵك بچێ ژنی دووەم لە مەخمور و ئەوانە مارە بکات، ئەگەر نا چۆن دەکرێ لە شوێنێك وابێت لە ئەوەی تر بە جۆرێکی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوە دوو را هەیە لەسەر ئەم بابەتە، ئەوەی کە لە راپۆرتەکەدا هاتووە دەیخەینە دەنگەوە، دەنگی نەهێنا ئەوەی تر دەخەینە دەنگەوە، پێموابێت ئەو بۆچوونە یاساییانەش کە باس کرا سەبارەت بەم پڕۆژە یاسایە بۆچوونی دروستن، سەبارەت بە ئیختیساسی مەکانی محاکم لە کۆی یاسای باری کەسیەتی و جوزئێك لە یاسای باری کەسیەتی کە ئەم هەموارەیە پێویست دەکات ئەمە لەبەر چاو بگرین ، بۆیە تکایە بیخوێننەوە بەڕێز دکتۆرە ڤالا ، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمواری دووەمی جێبەجێکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ساڵی (1959)ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان عێراق.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایەتی؟ (35) کەس لەگەڵدایەتی ، کێ دژ یەتی؟ (3) کەس دژ یەتی کەوا تە پە سەندکرا ، ماددەی یەکەم ، نوقتەی نیزامی کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆرکی پەرلەمان.

من لە یاساییەکان دەپرسم ئێمە بۆمان هەیە یا سایەك ساڵی (1959) دەر چووە هەمواری بکەین؟ یا سای ئێمەش نەبووە ، هەرێمی کوردستانیش نەبووە لەو کاتەدا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی وەلاَم ئەدەنەوە ، بەڵێ ، فەرموون.

بەڕێز د.ڤالاَ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ مافی هەموارکردنی یاسا هەیە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، ماددەی یەکەم.

بەڕێز د.ڤالاَ فرید ابراهیم:

ماددەی (1): برگەی (4) لە ماددەی (57) لە یاسای ژمارە (188)ی ساڵی (1959) لە هەرێمی کوردستان لە کار دەخرێت و ئەمەی خوارەوە جێگەی دەگرێتەوە:

أ-هەریەك لە دایك و باوك مافی بینینی منداڵەکانیان هەیە لە پاش دابڕان و نەمانی پەیوەندی هاوسەری لە نێوانیاندا, لە کاتی نەمانی ئەوانیش یان یەکێك لەوان .ئەو مافە باپیر و نەنکیشی دەگرێتەوە.

ب-تەنها دایەنی منداڵ (باوك یان دایك) لە دوای نەمانی ئەوانیش بەپێی یاسا بەرکارەکانن ئەو کەسەی مافی دایەنی هەیە سەرپەرشتی پەروەردە و فێرکردن و بواری کۆمەلأیەتی منداڵ دەکات تا تەمەنی (18) ساڵ.

ج- کات و شوێنی دیتن لە ماوەی شیرەخۆریدا, بە پێی بڕیاری دادگا دەبێت , بەپێی بەرژەوەندی دایەنکراو.

د- پاش شیرەخۆری ماوەی دیتنی هەفتانە (12) کاتژمێر زیاتر نەبێت و لە شوێنێك کە کەسی داواکاری بینین (غیر حاضن) دیاری دەکات , پاش کۆتایی هاتنی بینینەکە دەبێ دایەنکراو بداتەوە دەستی دایەن بە پێچەوانەوە تا مانگێك مافی بینینی نابێت.

هـ- ئەگەر دایەن ڕێگەی لە بینینی دایەنکراو گرت بەبێ پاساوی ڕەوا لە لایەن جێ بەجێ کاری داد ئاگادار دەکرێتەوە, ئەگەر دووبارەی کردەوە بەپێی بڕیاری دادگای تایبەتمەند بۆ ماوەی مانگێك دایەنی دەگوازرێتەوە بۆ ئەو کەسەی کە بە پێی یاسای بەرکار ڕێکخراوە.

ح- سەفەرکردنی داینکراو بۆ دەرەوەی وڵات تەنها بە رەزامەندی دایك و باوکی دەبێت, لە کاتی نەمانیاندا کەسی دایەن بە پێی یاسا مافی ئەو بڕیارەی دەبێت, هەر لایەکیان سەفریان پێ کرد دەبێت بەڵێن نامەییەك بدات کە پابەند بێت بە گەڕانەوەی بۆ وڵات.

گ- ئەندامی داواکاری گشتی لە دادگای باری کەسی دا چاودێری بە چاکی جێ بە جێ کردنی بڕگەکانی سەرەوە دەکات و لە کاتی بوونی سەرپێچیشدا (ڕێکاری یاسایی) دروست وەردەگرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە دەقی پڕۆژە ئەسڵییەکەش بیخوێننەوە ، بوو بە ئەساس ، باشە ، باشە ، باناوەکان بنووسرێن ، بەڕێز دکتۆرە بەهار نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باشە ئەو بڕگەی (4) لە ماددەی (57) کە لە ئەسڵی یاسای ئەحوالی شەخسیدا هاتووە بیخوێنینەوە بۆ ئەوەی زیاتر بەرچاوی ئەندامانی بەڕێز ڕوون بێت ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەر زۆر باشە ، بەس با ناوەکان بنووسرێ ، تەواو بوون ، شتێکی باشە بیخوێننەوە دەقی ئەسڵی یاساکە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەی یەکەم ئەکەن ، پێشتر (سهام عمر ، حاجی کاروان ناوی خۆیان نووسیوە ، تەلار لطیف ، فەرهاد سەنگاوی ، ئاواز جەنگی ، حەیات مجید ، مەدینە ایوب ، فرسەت صۆفی ، ڤیان عباس ، عباس غزالی ، شوان شێخ احمد ، نجیبە لطیف ، پەروا علی ، جوان اسماعیل ، حسن صالح ، شێرکۆ حەمە امین ، غەریب مصطفی ، مریم صمد ، امنە زکری ، منیرە عثمان ، محمود حاجی عمر ، عمر عینایەت ، شکریە اسماعیل).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو کەژاڵ نەقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوێنێ بەیەك تەلەفۆن لەگەڵ حاجی کاروان هەردووکمان ناوی خۆمان لای سکرتێری پەرلەمان نووسی ، بەڵام مافی کاك حاجی کاروانی داو مافەکەشی بە من نەدا ، سوپاسی دەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە لە بیری چووە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ، بەڕێز دکتۆر سراج تکایە دەقی ماددەکە بخوێنەوە ، جەنابت دەیخوێنیتەوە؟ بەڵێ فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد حمدامين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی (4) لە ماددەی (57) لە یاسای ژمارە (188)ی ساڵی (59) بەو شێوەیە هاتییە کە ئێستا داوای لابردنی کراوە (للأب النظر في شؤن حضون و تربيته و تعليمه حتى يتم العاشرة من العمر ، و للمحكمة ان تأذنة بتمديد حضانة الصغير حتى اكماله الخامسة عشرة ، اذا ثبت لها بعد الرجوع الى الجان المختصة الطبية منها و ال ان مصلحة الصغير تقتضي بذلك على ان لايبيت الى عند حاضنته) ، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، ئێستا ئەندامانی پەرلەمان قسە ئەکەن ، بەڵام ئاگاداربن کە پابەندین بە کاتی قسەکردن کە بریتییە لە (3)خولەك ، خاتوو سهام عمر فەرمووو.

بەڕێز سهام عمر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیا من لسەر بڕگا (10)یە ماددا (1) سەبارەت بڕگا (10) پێشنیار دکەم یان ئیزافەك بهێتە سەر کرن یان ئەڤ پێشنیارا ئەز پێشکەش دکەم ببیتە بڕگەکا دی کو هەریا هاڤ ڕایە دگەل ڕامانە ئەڤێ بڕگەها هەنێ ، بۆ نموونە د ڤێرێدا هاتیە کو حەفتانە نابیتن کو (12)کاتژمێرا زیاتر نەبیتن ماوەی بینینی منداڵ ، ئەز پێشنیار دکەم ئەگەر ئیزافە بیتن یان ژی جودا بڕگەك بهێتە دان ڤی شێوازی بهێتە کرن بە ڕەزامەندی دایەن ماوەی دیتنی هەفتانە لەلایەن داواکاری بینین دەکرێت درێژبکرێت بۆ (24)کاتژمێر بە ئاگاداری بەڕێوبەرایەتی جێبەجێکردن کە سەر بە وەزارەتی دادە ، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، خاتوو کەژاڵ هادی فەرمووو.

بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرنجێکم هەیە ، دەتوانم بڵێم گلەیەکیشم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان هەیە ئەگەر لێمی قەبوڵ بکەن ، دواتریش لەسەر بڕگەی (د) پێشنیارێکم هەیە ، پرسە کۆمەڵایەتییەکان لەم دۆخەی هەرێمی کوردستاندا بەڕاستی کەوا پرسی کۆمەڵایەتی چارەنووس سازن زیاتر فەرامۆش کراون ، زیاتر گرنگی بە پرسە سیاسی و داراییەکان دەدرێن ئەمان هەم سیاسی چارەنووسسازن ، ئەمانیش کۆمەڵایەتی چارەنووسسازن ، دوو جار ئێمە لە پرسی کۆمەڵایەتی جارێکیان پەیوەندی بە پرسی ژنانەوە هەبووە ، ئەمجارەش پەیوەندی بەم پرسە کۆمەڵایەتییەوە هەیە کەوا داواکارییەکی زۆر زۆری تاکەکانی کۆمەڵگای لەسەرە لەگەڵ دوو بابەتی گرنگی سیاسی ڕەبت دەکرێتن تەنانەت کەنالەکانی ڕاگەیاندنیش بە پێی پێویست ئاماژە بەم بڕگەی دانیشتنی کۆبوونەوەی ئەمڕۆی پەرلەمانی کوردستان ناکات ، بڕگەی (د) پێشنیارەکەمان ئەوەیە ئێمە وەکو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئەوەدابووین کە (24) سەعات بێ حەفتانە دیتنە کە زیادبکەین ،

چونکە ئەوە مافی هەموو منداڵێکە بێ سۆزی ببینێ لای دایك و باوکی ، بەڵام لێرە کراوەتە (12)سەعات و زیاتر نەبێت یەعنی دەرگای لێقەپات کرا یە ، ئێمە پێشنیارێکی دیکەمان هە یە وەکو ئە ندامانی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی دڵنیاشم کە زۆر بەی ئە ندامانی ئەو لیژنە یە و زۆر بەی پەر لەمانتارانیش تەئیدی ئەمە دەکەن ، ئەم دیتنی منداڵە برگەی (د) پاش شیرە خۆرەیی ماوەی دیتنی هەفتا نە ببێتە (15) ڕۆژ جارێك واتە دوو هەفتە جارێك بکرێت بە (24)کاتژمێر ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، سەبارەت بە ڕەخنەکەت تازە ڕاپۆرتی لیژنەکەتان حازربووە ئەوەندە گرینگیمان پێداوە کە هەر حازربووە خستوومانەتە بەرنامەی کارەوە ، بەڕێز کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کەنعان نجم الدین احمد (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برگەی (أ) باسی ئەوە ئەکات لەکاتی نەمانی دایك و باوك ئەوجا نەنك و باپیرە ئەتوانن ببینن ، لە هەمان کاتدا کوردەواری خۆمان قسەیەکی هەیە ئەڵێ (جەرگی جەرگمە) یەعنی ئەو باپیرە و ئەو نەنکە ئەگەر لە ژیاندا بمێنن یەعنی ئەوان ناتوانن ببینن؟، بۆیە من ئەڵێم ئەگەر لیژنەی یاسایی ئەو برگە یە زیادبکەن یەعنی ئەوانیش مافی بینینیان هەبێ نەك کە دایك و باوك بمرن ئەوجا ئەوان ببینن ، لە برگەی (ج) وەلەو من نازانم ئەگەر پرۆژە یاساکە لە یاسای عیراقییە ئەگەر هەموارکرابێتەوە ئەڵێ لەو شوێنە ئەبینرێ کە پێی ئەوترێ (اتحاد المرأة العراقیة) لەیاسای قەدیم ، ئەوەبۆتە تەرجو مەکراوی لە هەردوو ڕێکخراوی ئافرەتان و ژنان ئەبینرێن زۆر جار گلەیی زۆر ئەکرا لەلا یەن پیاوانەوە قسەیان پێ ئەوترا لە بەعزە شوێنەوە ئەوە بۆ ئەوەی ئەو شوێنە دیاری نەکرێ ، یەعنی هەر ڕێکخراوێك بێ نەبێت بە ڕەئی من ، ئەگەر شوێنێکی دیاری کراو هەبێ بەڕەئی من وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بێ ئەگەر لێرە دیاری بکرێ ، ئەگەر دیاریش نەکرێ ئەوە شوێنەکە دیارە باوك لای خۆیەتی و دایك لای خۆیەتی ، بەڵام ئەگەر لە حاڵەتیکدا شوێنەکە نەبوو کوێ ببێ باشە؟ جا لێرە شوێنەکە دیاری نەکراوە کات و شوێنی دیتن کە یە؟ کاتەکە دیاری کرا بەڵام شوێنەکە دیاری نەکرا ، بۆیە بەڕەئی من ئەبێ موئەسسەسەیەك بێ سەر بە حکومەت بێ نەك سەر بە ڕێکخراوێك بێ ، لایەنێك بێ ، خاڵێکی تر من پشتگیری خوشکە سوهام ئەکەم کە (12) لای کەم بکرێتەوە (24) سەعات لای باوك بمێنێتەوە یان لەگەڵ دایك بمێنێتەوە ، حەفتانەش بێت ئەوە زۆر باش ئەبێ ، سوپاستان ئەکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطيف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرنج و تێبینیم هەیە لەسەر خاڵی (ج)م کە پێویستە بەپێی بەرژەوەندی مناڵەکە و ئەو کەسەبێ کە مناڵەکەی لەلا یە ، چونکە زۆر جار هە یە مەرحە لەی شیرەخۆری ماوە کەی د یاری کراوە ، بەڵام بە پێی تەمەنەکە پێویستە ئەوە لەبەر چاو بگیرێ ، شوێنەکەش لەبەر چاو بگیرێ ، چونکە ئەو تەمە نە زۆر جار ئەبێتە هۆکارێ بۆ ئەوەی بە پێی جیاوازی شوێنەکانیان لەوانەیە ئەو شوێنە لە بەینی هەولێر و سلێمانیا بێ ، لەوانەیە لە بەینی سلێمانی و قەڵادزێ بێ ئەو کێشانەمان هەیە بۆ ئەوەی زەرەر لە مناڵە کە نەدرێ زۆر گرنگە مناڵەکەش و ئەو کەسەی کە مناڵەکەشی لە لایە لەبەر چاو بگیرێت ، لەسەر خاڵی (د) من وە کو پێشتریش هەر لە لیژنە ئەوەمان تەرح کرد کە پێویستە دوو حەفتە جارێك بێ (24) سەعاتەکە ، مەنیش هاوڕام لەگەڵ بەڕێز خاتوو کەژاڵ کە دوو حەفتە جار ێك بێ (24) سەعات لە لای بێت ، لە بەر ئەوەی ، بۆچی؟ لەبەر ئەوەی زۆرجار ئەگەر حەفتانە بێ ئەو (24) سەعاتە یاخود ئەو (12)کا تژمێرە بە پێی عورفێك وای لێهاتووە دادگا هەمیشە جومعان دا ئەنێ بۆ ئەو چاو پێکەوتنانە ، کە جومعانیشی دا نا ڕاستە ڕۆژەکانی دیکە لەلای دایکەکەیە یان لای باوکەکەیە یا لای ئەو کەسەیە مناڵەکەی لەلا یە ، بەڵام ئە مە وای لێدێت زۆرجار هەیە ئەو کاتەی بەخۆشی ئەیباتە سەر مناڵەکە لەلای باوکەکەیە یان لەلای دایکەکە یە کە ئە مە وای لێدەکات زۆر جار سەرنجی مناڵە کە ز یاتر ڕا ئەکێشێ بەلای ئەو کە سەی کە مناڵکەی لەلا یە لەماوەی (24) سەعاتەکە یاخود لەماوە (12)کاتژمێرە کە ، کە ئەویش جومعا نە زۆر بەی کاتیش لە هەرێمی کوردستان بە شێوەیەکی عورفی وای لێهاتووە جومعان زیاتر خەڵك ئەچێتە دەرەوە ، زیاتر سەرف ئەکا ، زیاتر ئەوەی کات بەسەر ئەبا لەگەڵ خێزانەکەی ، بۆیە ئەمە وای لێدەکات کە دایکەکە بەوەی کە بە پێی ئەو ئامارەی کە لە لامە بۆنموونە لەم ساڵە لەماوە ئەو (5)مانگەدا (315) خێزان کە جیابوونە تەوە مناڵەکانیان دەبینن لە یەك ڕێخراویش ڕێکخراوی یەکێتی ژ نانی کورد ستانە لە سلێمانی کە (226)ی مناڵەکان لای دایکەکەیە ، یەعنی دایکەکە مناڵە کە ئەهێنێ بۆ ئەوەی کە باو کە کە ببینێ ، (89)ی لای باوکەکە یە کەوا تە ئەوەی کە لێرە زەرەرمە ند دە بێ لە بینینی منا ڵەکانی لە جومعەدا بۆ ئەوەی کە مناڵەکەی بەرێتە دەرەوە ، یاخود ئەوکاتەی لە گەڵ بەرێ تە سەر ئەوە دایکەکە یە کە زۆر جار تەئسیرێکی سلبی بەجێ ئەهێڵێ لەوەی کە ئەو مناڵە بەو شێوازە بینینەی لای باوکە کەی تەئسیرێك بێتە سەر لەوی تەئسیر دەکاتە سەر حەزانەکەی ، چەندین نموونەمان لە لایە کە مناڵ ئەو فەترە یەی لای باوکە کەی بووە جومعان بووە هەموو جومعەیەك بینویەتی دواتر وای لێهاتووە مناڵەکە وازی لە دایکی هێناوە چۆتەوە لای باوکەکە کە ئەمە لە ڕووی مەعنەویشەوە تەئسیرێکی سلبی بەجێ ئەهێڵێ بۆ سەر دایکە کە ، بۆ یە گرنگە دوو حەفتە جارێك بێ وە (24)سەعات لەو کاتەشا مافی کەسیشیان پێشێل نابێ ، لە خاڵی (هـ)دا پێشنیار ئەکەم وەکو چۆن ئەو کەسەی کە ڕێگری ئەکا لە بینینەکە عقوبەی هەیە ، لە کاتێکیشدا بەهۆی نەبوونی پەروەردەیەکی دروستەوە لەناو خێزانەکانا لە هەرێمی کوردستان زۆرجار هەیە ئەو منا ڵە بەخراپ بەکار

ئەهێنێ لەبەر ئەوە زۆربەی زۆری جیابوونەوەکانیش لەسەر ئەساسی تەفاهوم نییە ، هەمووی لە ڕێگای دادگاکانەوەیە زۆرجار کێشە دروست ئەبێ لەنێوان خێزانەکاندا ئەمە وای لێ ئەکا ئەو منالە دائیمەن بە خراپ بەکاری بهێنێ لە بەینی ئەو دایك و باوکەیا ، بۆیە گرنگە ئەگەر هاتو ئەو دایکە یاخود ئەو باوکە کە منالە کە ئەبینێ بەخراپ منالە کەی فێر کرد بە شێوازێك دژی ئەو کە سەی منالە کەی لە لا یە ، نموو نەشمان لا هە یە ، باوکە کە خۆی لە ڕێگای حادیسەی سەیارەوە مردووە کەس و کارە کەی یەعنی نەنکە کەی یان باپیرە کەی یان مام و پوورە کانی کە بینویانە تەوە هانیان داوە وتوویا نە ئەوە دایکت کوشتوویەتی ، ئەم بوختانانە ئەبێتە هۆکارێك تەئسیری سلبی بەجێ ئەهێڵێ ، منیش لە گەڵ ڕە ئی حاجی کاروانم ، پێویستە زۆرجار هەیە دایك و باوك بەتایبەتی ژ نان منا ڵەکانیان ئەبینن ، بەهۆی ئەو کێشەی کۆمەڵایەتیانەی کە هەیە ناتوانن لە ماڵی خۆیان منا ڵەکانن ببینن ، وا تە لە ماڵی باوکیا نە ، بۆیە زۆر گرنگە لە یاساکە ئاماژە بە شوێنێك بکرێ بۆ بینینی ئەو منالانە ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، خاتوو حیات فەرموو.

بەڕێز حیاە مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت بڕگەی (أ)ەوە پشتگیری لە قسەکانی حاجی کاروان دەکەم ، لە بڕگەی (ج)دا پشتگیری خاتوو تەلار ئەکەم ، بەڕێزان بەلام بە نیسبەت بڕگەی (د)ەوە کە (12)سەعات دیاریکراوە بە ڕای من ئەو وەختە بگەڕێندرێتەوە بۆ دایك و باوك ئیتیفاق بکەن لەسەر ئەو کاتە ، دایك و باوکەکە ئیتیفاق بکەن لە سەری و ماوەکە زیاتر بێ یان کەمتربێ ، یەعنی ئەو ئازادییە بگەڕێتەوە بۆ دایك و باوك ، لەوانە یە مە سەلەن دایکەکە یان باوکەکە حەز بکا ئەو وەختە کەمتربێت یان یاخود زیاتر بێت ، بەلام بە پێی یا ساکە ڕێگەی پێنەدراوە لە سەری ئە کەوێ ئە گەر بە کراوەیی بمێنێتەوە وەختە کە بگەڕێتەوە بۆ دایك و باوك ئەوا شتێکی زۆر باشتر دەبێت هەم بۆ دایکەکە و هەم بۆ باوکەکەش کە ئیتیفاق لەسەر ئەو وەختە بکەن خۆیان ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، خاتوو پەروا علی فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پێش ئەوەی کە تێبینیەکانم بدەم ، بەڵێ منیش لە گەڵ ئەوتێبینیەم کە بە داخەوە پرسە کۆمەڵایەتییەکان بە هە ند وەرناگیرێت بۆ قسەکردن لە سەری تەنا نەت لەلا یەن زۆرێك لە ئە ندامانی بەڕێزی پەرلەمانەوە کە ئەبینین زۆربەی هۆڵەکە بەجێماوە ، لەبەر ئەوەی کە قسە لەسەر بابەتێك ئەکرێ ڕەنگە ئەوەندە گرنگ نەبێ بەلایانەوە ، بەلام لە پرسە سیاسی و داراییەکا ندا هەمیشە لە گەڵ ڕێز ما ئیتر

به هەر مەبەستێك بێت تەواجودەكە زۆرترە ، بەڵام بۆ ئەمانە بەداخەوە كە هەمووومان ئەگرێتەوە ئەوە یەكێك كە لە تێبینییەكانە كە ئەبینین هۆڵەكە چۆڵە ، سەبارەت بە تێبینی ترم لەسەر ماددەی یەكەم بەگشتی بەداخەوە ئێمە پرۆسەی هاوسەرگیری لە كۆمەڵگەی ئێمەو زۆرێك لە كۆمەڵگاكانی تریش زۆر بەی خۆنەویستانەیە بەبێ بوونی بنەمای خۆشەویستی و ڕێز لەبەر ئەوە هەمیشە لە كاتی جیابوو نەوەدا رق یەكێكە لە هۆكارەكان ئەو تۆزە خۆشەویستییەی كە دروستیش بووە ئەوەش دوو بارە جارێكی تر ئەگۆڕێتەوە بۆ رق ، یەكێك لە هۆكارەكانی كە چەكی دەستی ئەو ڕقە یە بریتییە لە مناڵەكان ، ئێمە هەمیشە لە هەموو پرۆسەكە ئەیەن لە ڕێگای مناڵەكانەوە ، ئەوەی بەهەند وەر ئەگیرێت ئەوەیە كە ئایا ئەو مناڵە ببینێ یان نەیبینێ بەس خۆی گرنگیەكە ئەوەیە بە چ مەبەستێ ئەیبینێ؟، بۆچی ئەیبینێ؟ ، ئێمە كار لەسەر زۆرێك لە شتەكان ئەكەین بەوەی كە زۆر گرنگە گرنگی بە هاوبەشیكردنی پەروەردەی مناڵ بدرێت لە نێوان ژن و پیاودا ، كاركردنی ئێمە بۆ ئەو مەبەستە زۆر گرنگترە لەوەی كە كامیان ئەیبینن ، لە كۆمەڵگای ئێمەدا بە پلەی یەكەم بەپێی ئەو ئامارانەش كە هەبووە و ئیشارەتی پێدرا زیاتر دایكەكە مناڵەكان وەرئەگرێت لەبەر ئەوە ئەركی پەروەردەكردن ئەخرێتە سەر دایك ، باوك لەو ئەركە بەڕاستی یەعنی دائەبڕدرێت ، لەبەر ئەوە زۆر ئاساییە بۆی كە ئەمە ڕەنگە هۆكارێك بێت بۆ ئەوەی كە خۆ ئەو ئەركی پەروەردەكردنی لە ئەستۆ نییە لەبەر ئەوە ئاساییە ئەگەر لە حەفتەیەكا (2) سەعات ببینێ یان (24)سەعات ، بۆیە هیوادارم كار لەسەر ئەوە بكرێت كە هۆشیارییەكە هەبێ بۆی ئەوە دروست نەبێ مناڵ نەبێت؟ یەعنی نەبێتە چەك ، سەبارەت بە بڕگەی (د) من لەو باوەڕەدام كە بۆ نموونە لە (24)كاتژمێر ، ئەو (12)سەعاتە بكرێت بە (24)كاتژمێر زیاتر نەبێت ، لەگەڵیدا ئارەزوومەندانە بێت ، (2)هەفتە جارێك بێت یا هەفتەی جارێكیش بێت ئاساییە كە من خۆم لەگەڵ دوو هەفتە جارێكام بە حكومی ئەوەی كە ڕەنگە زۆر جار گۆڕینی شێوازی پەروەردە لەنێوان خێزانی دایكەكە لەگەڵ خێزانی باوكەكە و بەتایبەت ئەگەر بەداخەوە لە توێژێك بنكە ، پاش خانە ڕۆشنبیرییەكەیان بە شێوازێك نەبێت كە باوكەكە بكات بە دوژمن یا دایكەكە بكات بە دوژمن ، هەمێشە ئەو مندالە لە رقا گەورەبێت ، لەبەرئەوە دەكرێت ئەوە بۆ (24)سەعات دانرێت ، بەڵام ئەكرێت مەرجی تەمەنی تێدا تەحدید بكرێ ، لەبەرئەوە منداڵی شیرە خۆرە تۆناتوانی (24) سەعات لای باوكی دایبنێیت ئەوانەی كە هین بێت ئەوە گرنگی پێبدرێت ، بەڵێ مەبەست ئەوەیە ئەو (24) سەعاتە بەو شێوەیە بێت قسەی لەسەر بكرێت ، هیوادارم شوێنێ دیاری بكرێت بۆ كاتی بینینیان لەهەمان كاتیشدا ئەو (24) سەعاتە هەوڵی ئەوە بدرێت كە هەم باوكەكە ، هەم دایكەكە بەتەواوەتی كاتەكە كراوەبێت بۆ مانەوەیان ، زۆرسوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، بەڕێز دكتۆرە جوان اسماعیل فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش نەفسی ڕەئی پەروا خانم هەیە ، بەڕاستی ئەندامانی پەرلەمان موقەسرن لەو جەلسەیەی کە بەتاڵ بوو قاعە کە دانیشتینە ، وا بزانم لا یەنی کۆمەلا یەتی زۆر گرنگە لە کۆ مەڵگای هەرێمی کورد ستان کو ئەهمیەتی دەدەینە لایەنی سیاسی ، لایەنی دارایی ، لایەنی ئابووری ، لایەنی کۆمەڵایەتیش زۆر زۆر گرنگە ئەکبەر میسالیش بدەم ئەگەر لە واقیعی کوردستان بڕۆینە مەحکەمەی دەبینین چەندین کێشە هە یە لە مابەینی باوك و دایك ، زەحیەکەش منداڵە ، ئەوە زۆر زۆر گرنگە لایەنی کۆمەڵایەتی باس بکرێ ، گرنگی پێبدەین ، بەس فەقەرەی (أ) نازانم کاك حاجی کاروان و تەلارخان من لەگەڵیانم ، نازانم ، بەڵام لە لیژنەی یا سایی دەپر سم مەزموونی ئەو فەقەرە یەی وا پێ شاندەدا کە دا پیر و باپیر بـ تانن مندا ڵەکان ببـ ینن؟ فەقەرەی (د) لەگەڵ ئەوەمە کو ئەمە مافی ئافرەت دە پارێزین دە ڵێین شەش ڕۆژ (حەفتە) ، شەش ڕۆژ و (12) سەعات لەکن دایکە کەیبی ، بەڵام لە کن مان زۆرە ئە گەر (12) سەعات لەکن باوکە کەی بی ، من پێشنیار دەکەم ئەو (12)سەعاتە ببیتە (24)سەعات کو حیسابی لۆ ئافرەتەکەی دەکەین ئەوهاش حیساب لۆ باوکەکەی بکەین ، ڕەئییەکیش هەیە دەڵێ گۆڕینی شوێنی منداڵ ڕەنگە حاڵەتی نەفسی ، تەئسیر لە سەر حاڵەتی نەفسی منداڵەکەی بکا ، من بە عەکسەوە دەڕۆنمە ئەو مەوزوعەی کە (24) سەعات لە کن باوکی بی مەعنا حاڵەتی دەروونی ئەو منداڵەی تەوازنەك دروست دەکا هەم باوکی دەبینی ، هەم دایکی دەبینی ، لەبەر ئەوە پێشنیاردەکەم ئەوە بکرێتە (24) سەعات وا بزانم زۆر یش نییە لە حەفتە یەك (24) سەعات لەکن باوکەکەی بی ، زۆرسوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، خاتوو مدینە ایوب فەرمووو.

بەڕێز مدینە ایوب احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دڤێت بزانم ڤێ یاسا ژمارە (188) ساڵا (1958) بۆچی دێتە هەموارکرن؟ چونکی ئەسڵێ ڤێ یا سایێ گەلەك باشتر و وازحترە بەحسێ لێوە هاتییە کرنێ ، ئەڤ پرۆژە یا سایێ بەحس لێ هاتییە کر نێ گە لەك کێماسیا تێدایین ، ئەگەر بابێ وی زارۆ کی مر دایکا وی زارۆ کی ئەڤ بچیکە ما یەوە ، دایکا زارۆ کی شووی بەکەسەکێ دی کر چ شروت هە نە کو ئەڤ زەلا مێ وێ ژنکێ وی زارۆ کی خۆدان بکەت دێ چی شەرت و شروت دگەل ڤێ چەندێ هەبت، دڤێت ئەڤی کەسی شیان هەبت و چاڤدێریا زارۆکی بکەت و ژلایێ مادی ڤە ژی حالێ وی یێ باش بت، دوو: دڤێت بۆ دادگەهێ باوەری چێبت هیچ زیانەکی ژلایێ ڤی کەسی ڤە ناگەهتە ڤی زارۆکی، دیسان دڤێت دایکا ڤی زارۆکی مەرج هەبن دیسا بۆ خودان کرنا ڤی زارۆ کی دە مێ شووی بـ ڤی کە سێ دی د کەتن ئە گەر ئەو زەلا مێ ئەڤ ژنکا شووی پێد کەتن ئەڤ زەلا مە تە عەهودەکێ بەرامـ بەری مەحکەمێ چێبکەتن کو دێ چاڤدێریا ڤی زارۆکی کەت بشێوەیەکێ دروست ئەگەر بەرامـبەری ڤێ چەندێ

خیلاف کر بەرامبەر یاسایێ سزایێ خوە بدەت کۆژمەکێ پارا بێتە تەحدید کرن، دیسا سەبارەت برگا (د) بەحسا هەیڤێ (1) دکەتن، ئەز دبێژم بلا هەیڤێ (2) جار بن ئەوژی گەلەك جاران دمینت لدیف تەوەقوعا دایك و بابا، سەبارەت ئەڤ برگە بێتە زێدەکرن دەکا دایك و باب ژێکڤە دبن ئەڤ زارۆکە دێ بت موشکیلە کا کی دێ ڤی زارۆکی بتە دەڤ بابێڤە یان دایکێ ڤە، ئەز دبێژم ژلایێ مەحکەمێ ڤە هندەك کەس بێنە دەست نیشان کرن کو ڤی زاروکی دەما دبنە دەڤ دایکێ ڤە یان بابێ ڤە دێ پتر شول بە یاسایێ هێتە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، بەڕێز کاك فەرهاد سەنگاوی فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح (فەرهاد سەنگاوی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەم پێشتر برادەران بەشێکیان کرد ، بەلاَم من ئەمەوێ ڕوونکردنەوەیەکی بچووك بدەم ، لە کۆمەڵگا داخراوەکان خەڵك خێزان دروست ناکا بۆ خێزان ، خەڵك خێزان دروست دەکا بۆ جنس لە کۆمەڵگە دارخراوەکان دوایی مندالّ ئەبێ ، دوایی کێشە دروست ئەبێ مندالّەکە زەرەر ئەکا ، دایك و باوکەکەش زەمی یەکتر ئەکەن مندالّەکە بەکارئەهێنن وەکو درعێك ، شتێکی تر هەیە ئەمەوێ بیلێم کە ئەو پڕۆژەی سۆشیالەی کە کراوە هیوادارم ببێ بە پڕۆژەی هەموو فراکسیۆنەکان بۆ ئەوەی سەر بگرێ ، چونکە لە هەرچی کەیس و لە هەرچی پڕۆژە هەیە بەشێك لە پڕۆژەی سۆشیال ئەبینیتەوە کە زەروریيە و حەلەکە لەناو پڕۆژەی سۆشیالدایە ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان پشوویەك وەرئەگرین بۆ ماوەی یەك کاتژمێر ، کاتژمێر2:30 ئەگەڕێنەوە بۆ هۆڵ بۆ دەستپێکردنەوەی دانیشتن.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە ناوی خوای بەخشیندە و میهرەبان، دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستانەوە دەست پێدەکەینەوە، خولی چوارەمی هەلّبژاردن، سالّی دووەم، دانیشتنی ژمارە ﴿11﴾، رۆژی دانیشتن ﴿2015/5/20﴾، کۆبوونەوەی دووەم، بەردەوامین لە گفتوگۆ کردن لە سەر برگەی دووەم لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆمان کە بریتییە لە گفتوگۆکردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسی ژمارە﴿188﴾ سالّی ﴿1959﴾ بە پێی ماددەکانی ﴿72 و 74 و 75﴾ لە پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە ﴿1﴾ی سالّی ﴿1992﴾ ی هەموار کراو، بەردەوام دەبین لە گفتوگۆ بە پێی ئەو ناوانەی لەبەردەستمان دایە، خاتوو ڤیان فەرموو،

بەڕێز ڤیان عباس عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نسبەت خالا ﴿د﴾ بۆ دەست نیشان کرنا ﴿12﴾ دەمژمێران کو دبیتە دانەك ل رۆژێ، ئەگەر وەك یاسا ب عاتیفە سەرەردەریێ نەکەین بۆ یاسایەکێ گرێ دایی بەرژەوەندیا زارۆکا ئەگەر عاتیفە بیر بکەین دیسان دبیت ب یاسا رێك بێخین و پێشنیار دکەم کو ل ماوێ شیرخۆری حەفتیانە ﴿6﴾ دەمژمێرا بیت و پشتی شیر خۆری ببیتە﴿24﴾ دەمژمێر حەفتیانە و بێ دیار کرنا جهی، ژ بەر کو دبیت ئەگەر زارۆك لای دایکێ بیت باب ببەتە گەریانەکێ یان کافیتریا یەکێ یان سینەمایێ بێ تەحدید کرنا جهێ دیتنێ، دیسان ژ بێ زارۆکێ چەند مەهـ بیت ژی دەمێ ﴿24﴾ دەمژمێر حەفتییێ دیسان زارۆك لا یێ دایکێ بیتن بزڤریتەوە لایێ بابێ و پشتەڤانیا پێشنیارا ﴿سهام خان﴾ێ دەکەم و ل خالا ﴿ج﴾ پشتەڤانیا ﴿ تەلار خان﴾ێ دکەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك حسن فەرموو،

بەڕێز حسن صالح محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە لە حەفتەیەکدا ﴿12﴾ کاتژمێر زۆر کەمە ئەگەر نەکرێتە ﴿48﴾ وەك زۆر بەی وڵاتانی ئەوروپا، ﴿24﴾ کاتژمێر زۆر باشە چ دایك یان باوك مافی ئەوەیان هەیە ئەوەندە کاتەیان لەگەڵ بەشێك لە جەرگی خۆیان پێ بدرێت بەهەر قەدەرێك بۆ بێت لەیەك جیا بوونەتەوە لە چوار چێوەی ماڵێك یان خێزانێکدا، هەرچەندە ڕەنگە موبەڕیری بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی ئەوە بێت کە ﴿24﴾ سەعات لەوانەیە کاریگەری هەر دوولای لە سەری بێت چ ماڵی باوکی یان دایکی، دوو بۆچوونی جیاواز و کاریگەری جیاواز و دوو ژیانی جیاواز بێت، بەڵام هێشتا نابێت لای دایکی بمێنێت و لای باوکی بمێنێت بە ﴿24﴾ سەعات، من پێم وایە ئەمە زاڵترە و مرۆڤایەتی ترە لەوەی کە ئەم موبەڕیرە لەبەر چاو بگیرێت، بۆیە من پێم وایە ﴿24﴾کاتژمێر زۆر کەمە و تێنوو یەتی دایك و باوك و منداڵ ناشکێنێت، کە ئەمە بۆ خۆی ڕەنگە کێشەیەکی تر دروست بکات لە بەینی منداڵەکە و هەر کەسێك لەم خێزانە، لە بەینی منداڵ و باوکی یان منداڵ و دایکی، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك شێرکۆ فەرموو،

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر لە راپۆرتەکەی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و خێزان کە تا قۆناغی شیرەخۆری ﴿8﴾ سەعات و دواتر ﴿24﴾کاتژمێر، من حەز دەکەم وەڵامێك وەربگرم کە ئەو سەعاتانە لەسەر چ بنەمایەك وەرگیراون؟

پشتگیری لە رای ﴿24﴾ کاتژمێر دەکەم و پشتگیری لەو رایەی راپۆرتی لیژنەکە دەکەم کە هەم بۆ قۆناغی شیرەخۆری و هەم بۆ قۆناغی دوای شیرەخۆری دیاری کردووە کە ﴿24﴾کاتژمێرە و بەگشتی قسەکانی ﴿حاجی کاروان و تەلار خان و پەروا خان﴾ و هەموو بەڕێزەکان کە پشتگیریان لە ﴿24﴾ کاتژمێر کرد لەگەڵ شوێنەکە کە باس کرا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عباس فەرمoو،

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خاڵی ﴿أ﴾ هاوڕام لە گەڵ ﴿ حاجی کاروان﴾ دەبێت موراعاتی باپیر و داپیریش وەکو دایك و باوك بکرێت، چونکە بەشێکن لە عاتیفە و سۆزی منداڵ، بە نیسبەت خاڵی ﴿د﴾ لە عیلمی نەفسی منداڵدا هەر قۆناغێك تەرسیمێکی هەیە ﴿12﴾ سەعات یان رۆژە یان شەڤە، کەواتە رۆژ و شەو ناتوانێت وەك یەك بێت، هەر بۆیە پێویستە رۆژ و شەو منداڵ لای ئەو دایك و باوکە بێت، بۆ ئەوەی سۆز و عاتیفەکەی بۆ لای خۆی رابکێشێت، لەبەر ئەوە پیشنیار دەکەم کە ﴿24﴾ کاتژمێر لە شەو و رۆژێك نە بێت، لە هەمان کاتدا ئێمە لە کۆمەڵگایەکداین کە کوردەوارییە و عورف و عاداتی کۆمەڵایەتی ئێمە زاڵە و ئێمە ژن هێنان و مارە کردنی زەواج بە قەراردانێك دەزانین و لێك جیابوونەوە بە قەراردان نازانین و بە عوقدێك و کینەیەك دادەنێین لە کاتی هێنان و بردنی ئەو منداڵە بۆ گواستنەوە و دیتنی دەبێت رەچاوی ئەمە بکرێت کە کێشەی کۆمەڵایەتی کوشتن و لێدان سەر هەڵنەداتەوە، لەگەڵ رێزماندا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئاواز خان فەرموو،

بەڕێز ئاواز جەنگی برهان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا من پشتیوانی ﴿ خاتوو تەلار﴾ دەکەم لە بڕگەی ﴿د﴾ کە دیاری کردنی کاتەکە بۆ ﴿12﴾ سەعات، پێشتر پێم وابوو ﴿24﴾ سەعات لە بەرژەوەندی منداڵ دایە، بەڵام لە کاتی روونکردنەوەی بابەتەکە دەرکەوت کە منداڵ بە بەردەوامی لە کاتی پشووەکان کە لایەك لە لایەکان کە دایکە یان باوکە دەیبینێت رەنگە ئەمە کاتە خۆشەکە بێت و ئەو کاتەی کە قوتابخانەی هەیە و ئەرکی لەسەرە لە لای دایکە یان باوکە بە کاتی ناخۆشی دابنێت، بۆیە ﴿12﴾ سەعات زۆر گونجاوە، لە بڕگەی ﴿هـ﴾ لە بارەی سەفەر کردنی بۆ دەرەوەی وڵات پێم باشە زیاتر بە روونی باس لەوە بکرێت، کاتێك ئەو منداڵە سەفەر دەکات لەگەڵ دابینکراودا ئایا زەمانەتیان لێ وەردەگیرێت بۆ گەڕانەوەی منداڵەکە و زەمانەتەکە چییە؟ رەهن کردنی موڵك و ماڵە؟ دانانی بڕە پارەیە؟ لە لایەن ئەوانەی کە زەمانی ئەوە دەکەن منداڵەکە دەگەڕێننەوە بۆ وڵات ، پشتیوانی ﴿د. جوان﴾ دەکەم کە گرنگە شوێنی بینینی منداڵەکە دەبێت زۆر گونجاو بێت،

چونکە منداڵ دەبێت هەست بە دڵنیایی بکات لەو شوێنە و ئەو گۆڕانکارییانەی ڕۆژانە بە سەر ژ یانی د ێت ڕەنگە کاریگەری لەسەر دەروونی منداڵ بکات، بۆیە پێم باشە هەموو ئەو کەسانەی لە سەر هەموار کرد نی ئەو ماددەیە قسە دەکەن، بیرمان نەچێت ئێمە لێرە لە بەرژەوەندی منداڵ کە نەوەی دوا ڕۆژی ئەم وڵاتەیە قسە بکەین و بە داخەوە ئەو گۆڕانکارییانەی وەکو هەموو کۆمەڵگاکانی تر بەسەر کۆ مەڵگای ئێمە هاتووە وای کردووە کە شیرازەی پەیوەندی یە کۆمەڵایەتی یەکان لاواز بووە و لێکترازا نی خ ێزان زۆر بووە، بۆ یە هیوادارم پێش ڕەچاو کردنی بەرژەوەندی هەر کەسێك بەرژەوەندی منداڵ ڕەچاو بکەن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك غریب فەرموو،

بەڕێز غریب مصطفى حمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی رای خۆم لەسەر یەك، دوو فەقەرەی بابەتەکە دەربڕم، بابەتەکە بابەتی مندا ڵە کە زۆر جار دەکەوێتە ژ ێر پ ێی دا یك و باوکی خۆی و ئەی شێڵن و د ڵە نازکە کەی بە ئاژاوەی ئەوان ئەژاکێ ، ئە مە یەکێکە لە ئەنجامە نەرێنییەکانی تەڵاق، کە ڕێژەکەی زیادی کردووە و ئامێرەکانی پەیوەندی و میدیا ڕۆڵی خراپیان بینیوە لەم پشێویە، من پشتگیری رای «تەلار خان و کەژاڵ خان و د. جوان»دە کەم کە ماوەی دیتن حەفتانە و «12» کاتژمێر نەبێت و «15» ڕۆژ جارێك ب ێت و «24» کا تژمێر ب ێت لە بەر ئەم هۆیا نە، یە کەم: تا ئەو مندا ڵە بتواد ێت شەو بمێنێ تەوە لای لایەنە کەی تر، کە وە کو باڵندە یەکی هێلانەشێواوە لە هێلانە تێکدراوەکەیدا ستار بگر ێت و بتواد ێت چاوەکانی لەو ما ڵە بنێ تە خەو، چونکە ئەگەر نەتوانێت شەو لەوێ بمێنێت ناتوانێت ئیستراحەتی پێوی ست بکات، جگە لەوە کە بوو بە «24» کاتژمێر مافی نەنك و باپیریش لەوێ ڕەچاو دەکرێت، خاڵی سێیەم: حەفتانە ئەو باوك و دایکە بە ئا سانی ناتوانن ئەو منا ڵە ئاڵوگۆڕ بکەن و ئەو بداتە دەستی ئەو و ب چێت وەریبگر ێت، کە بوو بە «2» حەف تە جارێك ڕەنگە ئاسانتر بێت بۆ ئەوان و «24» کاتژمێرەکە باشترە، تێبینیەکی تریشم هەیە ئەو لیژنە یەی کە ئەو ڕاپۆرتەی دار ڕشتووە، مادام ڕاپۆرتە کە بە ز مانی کوردی دار ێژراوە، خۆز گە خاڵبەندییەکە شی بە پیتی کوردی بوایە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز منیرە خان فەرموو،

بەڕێز منیرە عثمان علي:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە کۆتایی شوکر سرەم هات، ئەمە یەکێکە لەو یاسایانەی کە زۆر گرنگە، چونکە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە مندا ڵەوە هە یە کە نەوەی دوارۆژی میللەتە کەمانن، ماددەی یە کەم، بڕ گەی «أ» پ شتگیری « حاجی کاروان» دە کەم بۆ بینی نی نەنك و م نداڵ لە لا یەن منداڵە کەوە، لە بەر ئەوەی لە یا ساکەدا کە ئێ ستا

نووسراوه له كاتی نهمانی دایك و باوكهكه، نهنك وباپیرهكه بۆیان ههیه ببینن، بهڵام پر سیارهكه ئهوه یه كاتێك منداڵێك نهنك و باپیری ناناسێت و نهیبینیوه چۆن له دوای مردنی دایك و باوكی ئهو منداڵه نهنك و باپیری دهناسێت و حهنانی ههیه بۆیان، خاڵی ﴿د﴾ دهمهوێ سهرنجی سهرجهم پهر لهمانتاران بۆ ئهوه رابكێشم كه بهشێكی زۆرمان دایك و باوكین و كێ مان ههیه دان بهوه دانهنێین كه له دووری مندا ڵهكانمان بیریان لێ نه كهین؟ یان ﴿2﴾ حهفته مندا ڵهكانمان نهبینین تهنا نهت ئه گهر له سهفهردا بین نهك كه قهتعی لێمان برِا بێت منداڵهكهمان نهبینین و جیابوونهوه روویداوه، بۆیه برِوای تهواوم ههیه ئهگهر ئێمه هۆیهكانی دهرچواندنی ئهم یاسایه بۆ ئهوهیه یهكسانی بپارێزین له پهروهردهكردنی منداڵ له نێوان دایك و باوكهكهدا، یهكسانی كاتێك دهپارێزی كه ئهو منداڵه ماوهی ﴿24﴾ سهعات له حهفته یهك بمێنێ تهوه كه ئه گهر لای دا یك ب ێت، ب چێت بۆ لای باوك و به پێچهوانه شهوه، بۆ یه داوا ده كهم ﴿24﴾ سهعات له حهفتهیهك ببێ ته قهتعی ، تكا یه ئه گهر پهروهردهی م نداڵ و سۆزی دا یك و باوكمان ههبێت بۆ م نداڵ دهبێت ﴿24﴾ سهعات كهمتر نهیبینێت، ئهگهر ماف بدهین به م نداڵێك لای دایكی یان ماف بدهین به منداڵیك لهحهفته یهك ﴿6﴾ رۆژ ببیبنێت دهبێت ماف بدهین به باوكێك كه له حهفتهیه كدا ﴿24﴾ كاتژمێر ببیبنێت، به پێچهوانهكهشی راسته، ئهگهر باوك مافی ههبێت ﴿6﴾ رۆژ منداڵهكهی ببینێت ئهوا مافی دایكیشه ﴿24﴾ كاتژمێر منداڵهكهی ببینێت، ئه گهر بما نهوێت یا سا دهربكهین كه عهدا لهتی تێدا فهراههم بێت، دهبێت وا بێت ، ههروهها له ماوهی ﴿12﴾ ساڵ كار كردنم لهم بوارهدا دهتوانم بڵێم یاساكهی پێش كهم و كورتی تێدا بوو و یهكێك بوو لهو گرفتا نهی كه رۆژا نه له ئه سنای كاركردنی ئێمهدا رووبهرِووی ئێمه بووه، كاتی بینینی مندڵ بۆ ئهو ماوه كورته یه بووه كه به بهردهوامی دا یك و باوكی م نداڵ كێ شهیان ههبووه، ئوم ێدم وا یه ئهمرِۆ له پهر لهمانی كورد ستان یا سایهك دهر ب كهین كه له بهرژهوهندی منداڵ ب ێت پێش دا یك و باوكه كه و ده توانین عهدا لهت له نێوان دا یك و باوك بپارێزین، سوپاس.

بهرِێز د.یوسف محمد صادق/ سهرۆكی پهرلهمان:

سوپاس، بهرِێز كاك شوان فهرموو،

بهرِێز شوان شێخ احمد:

بهرِێز سهرۆكی پهرلهمان.

قسهكانی من كراوه پشتگیری له ﴿حاجی كاروان﴾ له خاڵی ﴿أ﴾ ماددهی ده یهم ده كهم، له بهر ئهوهی له كۆمهڵگای ئێمه زۆر جار داپیر و باپیر نهوهكانیان له كچ و كورِهكانی خۆیان خۆشتر دهوێت، بۆ یه پشتگیری ئهوه دهكهم چارهسهر بكرێت، بهههمان شێوه پشتگیری قسهكانی ﴿منیرهخان﴾ دهكهم كه حهفتا نه ب ێت و ﴿24﴾ سهعات بێت، سوپاس.

بهرِێز د.یوسف محمد صادق/ سهرۆكی پهرلهمان:

سوپاس، بهرِێز مریم خان فهرموو،

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا گلەییەك لە دەستەی سەرۆکایەتی دەکەم، لەبەر ئەوەی ئەو پرۆژەیە دەبوایە ئاراستەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافەکانی ئافرەتان بکرایە، چونکە پەیوەندی زۆری بە لیژنەکەی ئێمە هەیە و دەیان موعانات و کێشە رووبەڕووی لیژنەکەی ئێمە دەبێتەوە کە تایبەتە بەم کەیسەوە، دیارە من لە ماددەی یەکەم لە بڕگەی ﴿ج﴾ پشتگیری لە خاتوو ﴿تەلار﴾ دەکەم و لە بڕگەی ﴿د﴾ لە ﴿12﴾ سەعات کەمتر نەبێت و لە ﴿24﴾ سەعات زیاتر نەبێت، ئەگەر بکرێت لەم حەفتەیە دوو جار دایك یان باوکەکە ببینێت و ئەگەر بکرێت دابەش بکرێت ئەو سەعاتە، بۆ ئەوەی زیاتر هۆگر یان وابەستەی دایك یان باوکەکە نەکرێت، دەبێت لە حەفتەدا ﴿2﴾ جار بێت و دابەش بکرێت بەسەر ئەم حەفتەیەدا و ئەو ﴿24﴾ سەعاتە، پێشنیار دەکەم بڕگەیەك زیاد بکرێت کە عقوبەی هەبێت بۆ هەر لایەنێك ببێتە هۆی ئازاردانی منداڵەکە، چونکە زۆربەمان حاڵەتەکەمان بینیوە و زۆرجار لە لایەن دایك یان باوکی لەوانەیە ئازار بدرێت و کاریگەری دەروونی زۆر لەسەر دروست دەبێت، بۆیە ئەگەر ئەو بڕگەیە زیاد بکەن عقوبەیەك هەبێت بۆ ئەو لایەنەی کە دایك یان باوك ببێتە هۆی ئازاردانی ئەو منداڵە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز امنە خان فەرموو،

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمێ ئەم بەحسێ مافی دکەین پێتڤییە داد پەروەرییا جڤاکی بەرچاڤ بگرین، نە ئەم ژن ب چاڤێ ژنی سەحکەینە بابەتی و نە زەلام ژی ب چاڤێ زەلامی ب تنێ سەحکەنە ڤی بابەتی، بەڵکو پرسەکا ئینسانییە و گرێ دایە ب دایك و باب و زارۆکی ڤە، یا گرێ دایە ب بابەتێ مومارسەکرنا دایك و بابێ ڤێ، لەوما پێتڤییە بەرفرەهتر ڤی بابەتی بەرچاڤ وەربگرین، هەروەسا بەحسێ ڤێ چەندێ کو حەزاری و شارستانی و مەدەنی کرنا ڤێ یاسایێ و گۆنجاندن گەل سەردەمێ نوکە، لەوما پێشنیار دکەم ماددەك بێتە زیاد کرن و هەم ئالیێ کلتووری و رۆشنبیری جڤاکێ خۆ بەرچاڤ بگرین و هەم ئالیێ جڤاکەکێ عەشایەری مە یێ هەی لەوانەیە هندەك ماڵبات هەبن رێگریێ بکەن ئەگەر تو بێژی سەعاتەك هەبێت بۆ دەستنیشان کرنێ کو بچیك دایك یان بابی ببینێت، سەعاتێ هەڵبگری و بماوەکێ کێم دایك یان بابی ببینیت یان دبیت ل موجتەمەعێ مەدا خێزان یان دایك و باب رێکەفتنێ بکەن نەك ل ﴿24﴾ سەعات، بەڵکو دوو، سێ، یان حەفتییەکێ مادام رێکەفتن ل بەینا دایك و بابان تێتە کرن بۆ دێ رێگریێ ل وان ماڵباتا کەی؟ ژ بەر هندێ داخاز دکەم ماددەك بێتە زێدە کرن و بێژین پاش تەمەنێ ﴿3﴾ساڵ دیتنی حەفتانە نابێت، نابیت لە ﴿24﴾ کا تژمێر کەمتر بێت و دەکرێت بە رێکەوتن کاتی بینین زیاد بکرێت، پاش کۆتایی هاتنی بینینەکە دەبێت دابین کراو بداتەوە دەستی دایەن بە پێچەوانەوە تا مانگێك مافی بینینیان نابێت،

سەبارەت برگەی ﴿أ﴾ پشتەوانیا ﴿حاجی کاروان و عباس غزالی﴾ دکەم و ل برگا ﴿ج﴾ پشتەوانیا ﴿ تەلار خان و ڤیان خانی﴾ دکەم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك محمود فەرموو،

بەڕێز محمود حاجی عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەی من لەسەر برگەی ﴿ج و د﴾، برگەی ﴿ج﴾ باس لە بینین دەکات کە ئە مەش دوو جۆرە، یە کەمیان سەردانە کە بۆ ماوەی کورت و نـ یو سەعاتی وە کو لە کۆ مەڵگای پێ شکەوتوو دا هە یە و ئەوەی تریش مانەوەیە کە ﴿12 یان 24﴾ سەعاتە لە لایەن دایان دەمێنێتەوە، لە کۆمەڵگا پێشکەوتووەکان من شارەزایم لە وڵاتی سوید هەیە بە سێ مەرحەلە دابەش کراوە کە مـندالْ لە شیرەخۆرە تا تە مەنی چوار ساڵان لە شوێنێك لە خەستەخانەی منداڵان شوێنێك دیاری کراوە پێی دەڵێن ﴿بارموشکە﴾، لەو نەخۆشخانە مـنداڵ دەمێنێتەوە دایك یان باوك دەتوانێت بۆ ماوەیەکی کەم ئەو منداڵە ببینێت، لە چوار ساڵ بۆ شەش ساڵ شوێنێك هە یە پێ دە ڵێن ﴿داگ یز﴾ وا تە رەوزە باوك یان دا یك دەتواذ ێت لەوێ منداڵە کە ببیذ ێت و مەرحەلەی سێیەم کە لە شەش بۆ هەژدە ساڵە و پێی دەڵێن ﴿ سۆنیۆر﴾ کە لە تەکـمەنی گە شەکردندایە، لیرە بینینەکە ئەو ماوە کەمە و مانەوەش لە حەفتەیەکدا شەممە و یەکشەممە باوك دەتوانێت ببینێت کە دوو شەو و دو رۆژە، بۆ دەبێت سەعات دیاری بکر ێت؟ و لـێرەدا حەقی خۆ یەتی کە دا یك یان باوك ئەو منداڵە ببینێت، لێرە ئەرکی مانەوەی منداڵ دەکەوێتە ئەستۆی دایك چ لای ئێمە یان لە دەرەوە، بەڵام لەم وڵاتەی ئێمە یاسا بە پێی واقع دادەنرێت و لێرە تا رادەیەك جیاوازی هەیە لە وڵاتانی تر ئەمە وە کو بر گە ﴿ج﴾ و برگەی﴿د﴾ کە مانەوەیە وەکو باسم کرد ئەو ﴿12﴾ سەعاتە کەمە ئەگەر بکرێت لە حەفتەیەك دوو رۆژ باشترە بۆ دایك و باوك بۆ بینینی منداڵەکە بە تایبەت باوك، بەڵام خاڵێکی تر ماددەی ﴿4﴾ یان بەم شێوەیە هەموار بکرێت یان دابڕێژرێت یان زیاد بکرێت، منداڵ تاکو گەورە بوونی تا تەمەنی رو شد تا فام کردنی، زۆرینەی کات لای دایك دەمێنێتەوە و پاشان بە خۆی سەرپشك دەکرێت کامەیان هەڵبژێرێت و بە پلەی یەکەم لە رووی هاوکاری مادییەوە باوك خەرجی لە ئەستۆ دەگرێت لە کاتێکدا کە خەرجی ژ یانی نەبێت وەکو نەفەقە، بە خۆتان دەزانن منداڵ لە ئەوروپا یار مەتی خۆی هە یە هەر کە لە دا یك دەبـێت، بەڵام لە وڵاتی ئێمە ئەمە ناکرێت، بۆیە مافی پارێزراو نییە، ئەگەر سیستەمی سۆشیاڵ کە ﴿کاك فەرهاد﴾ ئاماژەی پێدا لە و ڵاتی ئێـمە جێ بە جێ ببـێت، پێم وا یە جێگەی مافی مـنداڵ و ژ نی تـێدا دە ستەبەر دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر بڕگەی ﴿ب﴾ وشەی دایەن هاتووە كە لە كوردەواری بە دایك و باوك ناوترێت بەو ژنە دەوترێت كە منداڵ بەخێو دەكات بۆ دایك ، كەواتە دایەن وشەیەكی هەڵەیە، بۆیە تكا یە پێدا چوونەوەی بۆ بكەن، من پشتگیری قسەكانی ﴿منیرەخان و كاك محمود﴾ دەكەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شكریە خان فەرموو،

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

گلەییەكم هەیە، لە راستیدا ئێمە فراكسیۆنی كۆمەڵ هەموو جارێ دەكەوینە دوا، نازانم بە چ شێوازێك پیادە دەكرێت تەمەننا دەكەم جارێك ئەندامێكی فراكسیۆنی كۆمەڵ بكەوێتە پێشەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سكرتێری پەرلەمان دەڵێت بە پێی نیزامی سانتلیگۆ ئێوە دەكەونە دواوە.

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر سكرتێر ئەمەی بكردایە دوو جار گلەییمان لێدەكرد، بەڵام بەڕێزتان ناوەكان هەڵدەبژێرن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نەخێر، ئەوە ناوەكان نووسراوە بە پێی فراكسیۆنەكان، ئێمە جیاوازی ناكەین، بەس نجیبەخان لە بیرم چووە و داوای لێبۆردنی لێدەكەم، تەئشیرم كردووە، فەرموو،

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من چەند خاڵێكم هەیە لە یاسا بنچینەییەكەدا لە بڕگەی ﴿5﴾ منداڵی بەخێوكراو ئەگەر تەمەنی گەیشتە ﴿15﴾ ساڵ ئەوە مافی هەڵبژاردنی دایك و باوكی هەیە، ئەو مافە لە هەمواركردنەكەدا لە منداڵ سەندراوەتەوە، دیارە ئەمە مافێكە و پێویستە رەچاوی كە سایەتی منداڵ بكرێت، پاڵپشتی ﴿ڤیان خان﴾ دەكەم كە ئەو خاڵە بكرێت بە دوو بەش، منداڵی شیرەخۆر لەگەڵ ئەوەی تر جیا بكرێت، چونكە منداڵی شیرەخۆر ﴿6﴾ كاتژمێر ئەگەر زۆر نەبێت كەم نییە، بەڵام منداڵی تر لە ﴿24﴾ كاتژمێر كەمتر نەبێت لەو خاڵەدا پاڵپشتی ﴿منیرەخان﴾ دەكەم، نموونە دێنم رۆژێك برایەك تەلەفۆنی كرد، تكای كرد كە ئەو یاسایە هەموار بكرێت، وتی من تووشی بارودۆخی ناهەموار بوومە و بیر لە خۆكوشتن دەكەم، یەك تاقە منداڵم هەیە كە جیابوومەتەوە لە خێزانەكەم، ئەو لای خۆی داینا وە و ماوەی بینینەكەمان زۆر كەم و دوور و درێژە، بۆیە مەحروم بوومە لەمنداڵەكەم و حەز دەكەم خۆم بكوژم، من زۆر دڵم داوە و بەڵێنم

داوە شتێکی وا بکەین کە چارەسەری کێشەی ئەویش بکات، هەروەها پاڵپشتی ﴿حاجی کاروان﴾ دەکەم سەبارەت بە داپیرە وباپیرە، بە راستی مافی ئەوان لە بینین هەبێت زۆر پێویستە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز نجیبە خان فەرموو،

بەڕێز نجیبە لطیف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کراوە، تەنیا لە برگەی ﴿ج﴾ پشتگیری لەو بەڕێزانە دەکەم کە وەك لە راپۆرتی هاوبەشدا باسی بینینی منداڵی بەستووتەوە بە بریاری دادگا، بەڵام ئەگەر شوێنی تایبەت هەبێت بۆ ئەو بینینە، پێشنیار دەکەم بەشێکی تایبەت بکرێتەوە لە سەرجەم پارێزگاکان بۆ بینینی منداڵ لەو شوێنە ئەبیت، نەك لە بارەگای رێکخراوێك یان شوێنێکی تر بێت کە تایبەت نەبێت بۆ ئەو بینینە و، هەروەها لە مەسەلەی دوای جیابوونەوە وەك بە پێی یاسا بە خێو کردنی منداڵ بۆ یەکێك لە دایك و باوك تەسبیت ئەبێت و بینینیش بۆ بەرامبەرەکەی، بەڵام ئەگەر لەم حاڵەتە پرۆسەی پەروەردە، پەروەردەی ئەو منداڵە رەچاو بکرێت شتێکی باش ئەبێت، چونکە کارێك بکرێت بە پێی رەزامەندی هەر دوو لا بێت ئەو پەروەردەیە یەعنی بە جۆرێك بینینەکە رێك بخرێت تەئسیری لە سەر پەروەردە کردنی منداڵەکە نەبێت، چونکە پەروەردە کردنەکەش راستە ئەمە لە رووی عاتفییەوە حەق ئەدەین بە دایك و باوك کە بینینی منداڵ زەرورە بۆ ئەوان، بەڵام ئەبێ گرنگی بە لایەنی پەروەردەیەکە زیاتر بدەین و بە جۆرێك جێگەی بکرێتەوە لە یاساکە کە کارێگەری خراپی لە سەر پەروەردەی منداڵەکە نەبێت ئەو بینینە، و خاڵێکی تر پشتگیری لە قسەکانی منیرە خان ئەکەم کە ئەو رێژە یان بڵێین ئەو ژمارەیە بەو شێوە کە دوانزدە (12) سەعات بێت بە راستی کەمە، ئەگەر بکرێتە بیست و چوار (24) سەعات ئەمە زەرورە بۆ بینینی منداڵ و حەفتانەش بێت، و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێز کاك ئومێد حەمە عەلی فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە کورتی سێ سەرنجم هەبوو، ئەگەر لە حاڵەتێکدا منداڵەکە نەیویست یەکێك لەو دوویانە ببینێ، چونکە لە ژیانی کۆمەڵایەتی ئێمە رەنگە هەموومان نموونەی لەو شێوەیەمان لا بێت، بۆیە نابێت ئەم یاسایە ببێتە هۆی هێنانە ئارای پاساوێك بۆ دروست کردنی کێشە یان زۆرکاری لە ئەنجامدانی ئەم بینینە، چونکە بە بڕوای من ئەمە دەبێتە سەر چاوەی دروست بوونی کێشەی کۆمەڵایەتی و بە تایبەتی لەم حاڵەتەدا ئەوەی کە قوربانیە منداڵەکەیە دەبێ شوێن دیاری بکرێ ئەمە زۆر زۆر گرنگە پشتیوانی لەو رایانە ئەکەم کە باسی شوێنیان کرد سەنتەرێکی ئەمە حکومەتی لە پشتەوە بێت واتە سەنتەرێکی حکومی

بێت بۆ بینین و لە پاڵیدا بۆ گەرەنتی کردنی گێڕانەوەی ئەو منداڵە بۆ یەکێك لەو دووانە و بە تایبەتی جەخت لە گێڕانەوەی منداڵ دەکەم بۆ دایك، چونکە لادانەکان، پێشلکارییەکان بە داخەوە لە رووی کۆمەڵایەتییەوە زیاتر لە لای پیاوەوە ئەنجام دەدرێت، بۆیە پێویستە زیاتر گەرەنتی ئەوە بکرێت، چونکە رەنگە فڕاندن، رەنگە نەگێڕانەوە، کۆمەڵێك رووداوی تری بێتە ئارایەوە کە ئەمانە هەموو کێشەن و پێویستە لە بەر چاو بگرێت، پێویستە بە پێی کۆمەڵگەی خۆمان و واقعی جیابوونەوە تەماشەی ئەم بابەتە بکەین ئەوەی ناوی جیابوونەوەیە لە لای ئێمە دابڕانی تەواوەتییە، لە ئەساسدا جەنگە، بەڵام جیابوونەوە لە دەرەوە دابڕان نییە تەنها بڕیارێکە بۆ پێکەوە نەژیان و هیچی تر، بۆیە ئەو بینینە ئەبێ ئەو رێ و شوێن و کاتە دیاریکراوە توندەی هەبێت کە ئەو کێشانە دروست نەبێت و بە تایبەتی ژیانی منداڵ، دۆخی منداڵ لە بەر چاو بگیرێ ئەمە زۆر زۆر گرنگە و، لە کۆمەڵگای ئێمەشدا دەیان دیاردەی لەو شێوەیە هەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو بووی؟ سوپاس، ئێستا تەنها ئەندامانی لیژنە پەیوەندیدارەکان ماون لە گەڵ ئەوەش کە قسەی خۆتان ئەکەن، تکایە ئەگەر سەرەنجێکتان هەیە لە سەر قسەی ئەندامانی پەرلەمان باسی بکەن، وەکو ئەندامێکی ئاسایی ئەتوانن قسە بکەن و ئەگەر وەڵامیشتان هەیە بۆ ئەندامانی پەرلەمان ئەتوانن باسی بکەن، ببورە دکتۆر سراج دوو کەسی تر قسە بکەن خاتوو نجات و کاك ناظم فەرموون ناوتان نەنووسراوە بەڵام.

بەڕێز نجات محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نزانم من دەستێ خۆ بلند کر بی ڤێجا ئەگەر نەنڤیسی بیتن، بێ گومان کو ئارمانج هەموار کرنا ڤێ یاسایێ یە و هەم زارۆك ژ ڤیان و حەنانا دایك و بابا بێ بەهرە نەبیت و پێچەوانە هەم دایك و باب ژی ژ حەنان و ڤیانا زارۆکی بێ بەهرە نەبیت، ژبەر هندێ تێبینیا من سەر بڕگا (ج) و (د)، یا (ج) کاتی شوێنی دیتنی منداڵ لە ماوەی شیرخۆریدا بە پێی رێکەوتنی هەر دوو لا بیت، لە دەمەکێدا ئەگەر هەر دوو لا رێك نەکەوتن ل ڤی دەمیدا بە پێی بڕیاری دادگا بیت و بە پێی بەرژەوەندی منداڵ بیت، و بڕگا (د) ژی پشتەڤانیا رەئیا وان هەمی بەرێزان دکەم ئەوێن کو پێشنیار کری حەفتانە بیست و چوار (24) کاتژمێر کێمتر نەبیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك ناظم فەرموو.

بەڕێز ناظم کبیر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە قسەکانی حاجی کاروان دەکەم بەنیسبەت بڕگەی (ئەلیف) و کاك عەباس کە بە راستی منداڵ لای باپیرە و داپیرە زۆر خوشەویستە ئەگەر ئەم مافەیان پێ بدات لە بڕگەی (د) یش پشتگیری لەو

بەڕێزانە دەکەم کە ماوەی دیتنەکە لە حەفتەیەکدا بیست چوار (24) سەعات کەمتر نەبێت و خاڵێکی تریش ئەگەر بکرێت جێگای بکرێتەوە ئارەزوومەندانە لە نێوان دایك و باوکدا هەبێتن ئەمە جێگای بکرێتەوە لێرەدا، لە خاڵێکی تریش پشتگیری لە قسەکەی بەڕێز عمر عینایەت دەکەم بە نیسبەت دایك من نازانم دایك لێرە بەخێوکەر دێتن، یەعنی ئایا ئەوە ئەگەر دایك و باوك بگرێتەوە لێرە بەخێوکەر دێت ئەگەر ئەو وشەیەش پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو گەشە فەرمو.

بەڕێز گەشە دارا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمان، دیارە زۆر پرسیار کرا سەبارەت بە هەموار کردنەوەی ئەم یاسایە کە پێشتر پرۆژەیەکمان لە سەر پێشکەش کردووە بە راستی ئێمە وەکو لیژنەی کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان زۆر بە گرنگمان زانیوە ئەوە بیر لە مافی دایك و باوك بگرێتەوە لەم مەسەلەیەدا زیاتر لە روانگەی مافی منداڵەوە، بە راستی ئێمە سەیری ئەم مەوزوعەمان کردووە، بە گرنگمان زانیوە، واقعی ئێستای کۆمەڵگەی ئێمە لە لای ئەو منداڵانە کە ئێستا چۆن ئەیان بینن و قەراری مەحاکم کە حەفتانە دوو سەعات لە حەفتەیەکدا لە رێکخراوێك لە قاعەیەکدا سی، چل کەس کۆبووتەوە، سی، چل دایك و باوك و منداڵ کۆبووتەوە کە نەشوێن و کەش و هەوای خێزانی تێدا دروست ئەبێ نە ئەتوانێ سۆزی دایك و باوکێتی بدا بەو منداڵە و کاتەکەشی زۆر زۆر کەمە، بۆیە ئێمە بە پێویستمان زانی، یەعنی وەکو زەرورەتێك کە ئەم یاسایە هەموار بگرێتەوە لە روانگەی پەیمان نامە نێودەوڵەتییەکان تایبەت بە مافەکانی منداڵ و پێویستی و داوا کاری خەڵکیش کە رۆژانە ئێمە وەکو لیژنەی موختەس ئەندامانی بەڕێزی لیژنە بەردەوام پەیوەندیان پێوە ئەکرێت کە باوك هەیە یان دایك هەیە ئەگری بەسەرمان ئەڵێیت تکایە ئەم مافەمان بدەنێ کە ئێمەش ئەو رۆڵانەی خۆمان بکەینە باوەشمان، بتوانین لێیان تێر بین، پێشتر دیارە ئەمە رای حاکمە بەڕێزەکان، رێکخراوەکان کە تایبەتن بەو مەوزوعەمو شاهەدەیان تێدا ئەکرێت و خەڵکانی موختەس و دایك و باوکان پرس و رایان پێکراوە، یەعنی ئەمە هەروا لە خۆڕا نەهاتووە، بەڵکو ئەو راپۆرتە بە ئەنجامی راوێژی ئەوانەش نووسراوە و بە گشتی ئێمە لە گەڵ ئەوەداین کە مەبیتی تێدا بێ، واتە مانەوەی منداڵ بۆ ئەوەی کات هەبێت و شوێنێك زیاتر بەو ئاراستەیەش بڕۆین، یەعنی هەندێك بەڕێز رەنگە باسی ئەوەیان کرد کە بیبەینە سەنتەرێك یان موئەسەسەیەکی حکومی یان چی، زیاتر بەو ئاراستەیە بڕۆین کە منداڵ بەرینەوە ناو خێزان، یەعنی لە ناو خێزاندا هەست بەو خوشەویستی و سۆزە زیاتر ئەکات و کاتێکی گۆنجاویشی بدەینێ تا هەست بەو سۆزەی دایك یان باوك بکات کە لای نەبووە، و لە یاساکەی پێشوودا ئەوترێ بۆ هەموار ئەکرێتەوە؟ نەهاوسەنگیەك هەیە بە راستی لە پەروەردە کردندا کە ئەڵێ (للاب النظر فی شوؤن تربیة الطفل)، یەعنی بە تەنیا مافی داوە بە باوك کە لە رووی

پەروەردەی یەوە سەرپەر شتی مـ ندالْ بـ کات، کە ئێ مە پێ مان وا یە دا یك و باوك پێوی ستە سەرپەر شتی پەروەردەیی و باری کۆمەڵایەتی منداڵەکە بکات، بۆیە وەکو لیژنە ئێمە لە سەر دوانزدە (12) سەعات رازی نەبووین، بەڵکو پێمان وایە کە بیست و چوار (24) سەعات لە حەفتەیەکدا و ئەگەر وا نەبێ بیست و چوار (24) دوو حەفتە جارێکیش مەنتقێکی تێدا یە، لەو رووەوە کە حەفتا نە ز یاتر حاکم بڕ یار دا بە رۆژی پشووەکان رۆژە رۆتیـنەکان کە ز یاتر ئەرك و ناخۆ شی و بەرپر سیاریەتییە منداڵە کە لای دایکەکە یە لای باوکەکەیە بەس رۆژی پشوو کاتی زیاترە بۆ تەرفیە، بۆ خۆشی لێرەدا ئەو تەرفیهە ئەو منداڵە بە جۆرێکی تر رائەکێشێ کە دەوری حازن نەمێنێ، چونکە رای مـ نداڵ لە یانزدە (11) ساڵییەوە وەر ئەگیرێ ئا یا لای حازن ئەمێنێتەوە یا خود نامێنێتەوە؟ بۆیە رەنگە ئەو تەرفیهە، ئەو خۆ شیە کە هەموو حەفتە یەك لە پشووکەدا لای کەسی غەیر حازن بێت بەرەو ئەوەی بەرێت برواتە لا کەی تر، بۆ یە ئێمە لەو روانگە یەوە لاریمان نییە ئەگەر ئەوە دەنگی نەهێنا بەستمانەوە بمینێتەوە بە هەموو شێوەیەك، واتە حەفـتەی جار ێك بە لایەنی کەمەوە یا خود دوو حەفتە جارێك رەزامەندین لە سەری.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێز دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەرێز د. ڤاڵا فرید:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوای گفتوگۆ و موناقشەیەکی زۆر گەیشتینە ئەوەی کە ئەو راپۆرتە نووسراوە ئێستا لە بەر دەستی بەرێزان ئەندامانی پەرلەمانە و پێمان باش بوو کە حاڵەتی شیرخۆرە جیا بکەینەوە لە حا ڵەتی دوای شیرە خۆری، بۆیە پێم باشە وەکو ئە ندامێکی پەر لەمان کە لە حا ڵەتی (ج) دا کە با سی لە شیرەخۆری دە کات بگوترێتن کە دیتن لە ماوەی شیرەخۆریدا دوو جار دەبێت لە مانگێکدا و لە ماڵی دایەن دەبێتن، چونکە لە بەرژەوەندی شیرەخۆردایە کە لە ماڵی دایەن دیتنەکە بکرێتن و ئەو هاتوو و چووە و ئەو مە شقەتەی پێ نەکرێت، وە کو تەلار خان ئیـشارەتی پـێدا کە نا مەوێ ئەوەیان دوو بارە بکە مەوە، بۆ یە ئە گەر بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان لە گەڵمان بن حا ڵەتی شیرەخۆرە لە مانگێکدا دوو جار بێ و لە ماڵی دا یەن بێتن ئینجا حاڵەتی پاش شیرەخۆرە بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوە کاتە کە من قسەی تـێدا نا کەم کە سێ پێشنیار کراوە یەکێکیان دوانزدە (12) سەعات بـێت و حەفتا نە ئەوە هە یە پێـ شنیارێکی دیکە هە یە کە ببێت بە بیست و چار (24) سەعات و حەفتا نە پێـ شنیارێکی دیکەش هە یە کە ببـێت بە بیـ ست و چوار (24) سەعات و دوو حەفتا، جارێك ئەوە بەرێزان ئە ندامانی پەر لەمان بە دەنگدان یەك لای دەکە نەوە، بەڵام ئەوەی کە من پێشنیاری دەکەم ئەوەیە پێش تەحدید کردنی کات و شوێنەکە دوای شیرەخۆری ئێـمە رێگا بدەین بە رێکەوتن هەر وەکو امنە خان ئیشارەتی پێدا، وا تە یە کەم جار بـگوترێتن پاش شیرەخۆری ماوەی دیتنیان یان کات و شوێنی دیتن بە پـێی رێکەوتن دەبـێت لە لا یەن دا یك و باوکە کە ئیـنجا ئە گەر رێکەوتن نەبوو، کاتە کە د یاری بـکەین و شوێنەکە د یاری بـکەین، چونکە هەر وە کو بەرێزان ئە ندامانی

پەر لەمان ئیـ شارەتیان دا لە کاتی جیابوو نەوە زۆر جار رێـکەوتن هە یە لە نـێوان ئەو دوو کە سەی کە جیابوونەوە، بۆیە ئەولەویەت بدەین بە ڕێکەوتنەکە ئەگەر ڕێکەوتن نەبوو ئیـنجا کات و شوێنەکە د یاری بـکەین، بەڵام لە هەر دوو حاڵە تدا کاتـێك کات و شوێنەکە د یاری بـکەین مەرجیش دابـنێن بـڵێین بە مەرجێك ڕەچاوی بەرژەوە ندی دا یەن کراو بـکرێتن و هەروەها ڕە چاوی نیزیـکی ئەو شوێنە بـکرێتن لە ماڵەی دایەن کراو، شیرەخۆرە کە گو تمان لە مانگی دوو جار بـێت و ز یاتر نەبێت، ئە گەر کاتە کە د یاری نەکرێ باشترە بۆ بڕیاری دادگا و بۆ ڕێکەوتنی هەر دوو لا بە جێ بێڵین، بەڵام ئە گەر کات د یاری بکر ێت من پێم باشە لە دوو سەعات زیاتر نەبێتن، لە بەر ئەوەی دەزانن بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان بە تایـبەتی ئەوانەی دایکن منداڵ لە شیرەخۆریدا کە شەش سەعات و هە شت سەعات با سی لـێوە کرا رەنـگە سێ جار بنوێ و بحەسێتەوە رەنگە چوار، پێنج جار شیر بخوا، ئەوە تەئسیر دەکاتە سەری لە رووی سحییەوە، بۆ یە کاتەکە ئەگەر دیاری کرا لە دوو سەعات زیاتر نەبێت، بەڵام من پێم با شترە د یاری نەکرێت کاتە کە ئەوە وەکو ئەندامێکی پەرلەمان، وەکو وەڵامدانەوەش بۆ زۆر لەو ئەو پێشنیارانەی کە کران ئیشارەتماندا کە سێ حاڵەتمان هەیە پێویستە بخرێتە دەنـگدان و دەنـگی لە سەر بدرێت و یەك لا یی بکرێـتەوە، بەڕێز مریم صمد باسی لەوە کرد کە زۆر جار ئەو دیتـنە تو ند و تـیژی لێ دەکەوێـتەوە و عقوبە یەك د یاری بکر ێت، سزایەك، من لە گەڵیدام بۆچوونەکەی زۆر وەجیهە، بەڵام ئەو یاسایە جێگای نیـیە، بۆ یە ئە گەر هەمواری یاسای توند و تیژی خێزانی هەیە ئەگەر لەوێ جێ نەکراوەتەوە ئەوە دەتوانین لە کاتی هەموار کرد نەوە لە وێندەر باس لەو خاڵە بکرێتن، بەڕێز عمر عینایەت دەڵێت دایەن هەڵەیە پێم وا یە دا یەن دایـکیش کە دایەنە کاتێك منداڵەکە بە خێو دەکات.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ بەڕێز کاك عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دایەن بۆ نموونە حلیمە السعدیە دایکی پێغەمبەر (صلی الله علیە و الە و سلم) نەبووە، بەڵام بەخێو کەری بووە، دایەن بە خێوکەر، دایك دایکە، یەعنی ناکرێ ناوێکی تری بۆ دابنـێ، دا یەن ئەو کە سە نیـیە کە منداڵەکەی لێ بووە.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دیارە یاسا مەحزون و حازنی بە کار هێـناوە لێرا نە ئەو مو ستەلحەش بەو شێوەیە تەرجومە کراوە لە بۆ زمانی کوردی، بۆیە لە عەرەبیە کە وەر گێڕاوە بە ما نای دا یەن دێ بە پـێی ئەوەی کە تەرجومە کراوە، بەڵێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆر سراج فەرمووو.

بەڕێز د. سراج احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز، تەبعەن من دەمەوێ لە خاڵی یەكەمەوە باس كەم كە باسی ئەو هەمواره وا باس كرا یە كە ئەنەما بینینی منداڵە، بەڵام من داوا دەكەم بینین نەمینێتن باسی مانەوە بكرێت، لە بەر ئەوە بینین پێنج دەقیقەش بینینە، دە دەقیقەش بینینە، سەعاتیش بینینە ئێستا وای لێ دێت تەسەور ئەكەم بیست و چوار (24) سەعات كە بوو بە بیست و چوار سەعات پێ دەگوترێ بە عەرەبی (مبیت) و ماناوە كە مەبید بوو فەرقە ما بەینی (مبیت) و موشاهەدە، كەواتە من داوا دەكەم وەكو ئەندامێكی پەرلەمان تەبیعی بڵێین هەر یەكە لە دایك و باوك مافی بینینی منداڵەكەیان هەیە لای خۆیان بمیننەوە ئەوە خاڵی یەكەم، خاڵی دووەم ئەوەی كە حاجی كاروان باسی كرد شتێكی زۆر چاكی باس كرد ئەوجا من پێشنیار دەكەم تەنها لە خاڵی ئەلیف لە كاتی نەمانی ئەوانیشیان یان یەكێك لەوان نەمێنێتن بە خۆی عیلاجی كێشەكەی ئەكاتن و پاشان ئەوەش پێشنیار ئەكەم تەبعەن لە دوای نەمانی باپیر و داپیرە بۆ كێ ئەگەڕێتەوە، دەبێ ئەوەی نەسی قانونی قسەی لە سەری بكرێ، لە دوای نەمانی داپیرە و باپیرەش ئەو مافە بدرێتە ئەو كەسانەی كە نێزیكترین كەسی خۆیەتی، ئەوجا مامە، برایە، خوشكە هەر كەسێكی تر بتوانیتن ئەو سۆز و عەتفە لە كن منداڵەكان دیار بكرێتن و خاڵی دووەم كە دەمەوێ باسی بكەم تەبعەن ئەندامانیش باسی كران من پاڵپشتی ئەكەم دەبێ شوێنی بینینی مانەوەی منداڵەكەش دیاری بكرێت لە بەر ئەوەی ئەگەر شوێنەكە دیاری نەكرێتن بە راستی ئەوەش كێشە دروست دەبێت، چونكە لێرە تەنها حەقی مەحكەمەی دایە شوێنەكە دیاری بكاتن جاری وا هەیە بە خۆیان موتەفیقن بە شوێنێك موتەفیق بوون ئیجاب ناكات مەحكەمە تەدەخول بكاتن، لە بەر ئەوەی مەحكەمە شوێنی حەسمی خیلافە، ئەگەر بە خۆیان خیلافیان نەبوو ئیجاب ناكاتن مەحكەمە بێتن لە بۆیان یەك لای بكاتەوە و پاشان ئەوەی كاك عمر باسی كرد حەقیقەت ئەمن زۆر تەئییدی ئەكەم لە بەر ئەوەی لە رووی زمانەوانیشەوە فیعلەن ئەوە دایكیەتی و لەو بووە، یەعنی بۆ دایك لەو دایكایەتی بسێنرێتەوە، بكرێتە حازینە یان دایەن، یەعنی دایەن فەرقی هەیە دایەن ئەو كەسەیە كە ئەو منداڵەی بەخێو كردبێتن جا بۆیە من داوا ئەكەم كە ئەو شتە بە راستی چارەسەر بكرێت و دەستان خۆش.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو شیلان فەرمووو.

بەڕێز شیلان جعفر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بە حەقیقەت ئێمە وەکو لیژنەی مەعنی وەکو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی هەموار کردنەوەی ئەم یاسایەمان بە زەرورەتێك زانی، چونکە ئەو کێشە و گرفتە و ئاریشانەی کە هەمیشە دێتە بەردەمی لیژنەکەی ئێمە، ئێمە بە پێویستمان زانی کە هەمواری بکەینەوە مەبەستی سەرەکی ئێمە لە هەموار کردنەوەی ئەم یاسایە بۆ دوو مەبەستی سەرەکی بوو، یەکەمیان : مەبەستمان پتەو کردنی پەیوەندی خێزان بوو بۆ منداڵ، چونکە ئەوە مافێکی سەرەکی منداڵە کە لە کاتی جیابوونەوەی دایك و باوکی بچێتەوە ناو خێزانەکەی خۆی و کەس و کارەکانی خۆی بناسێت و خاڵی دووەمیشمان بەرجەستە کردنی یەکسانی و عەدالەتی پەروەردە کردنی منداڵ بوو لە نێوان دایك و باوکەکەدا، بۆیە ئەو تێبینیانەی من کە هەمە لە سەر راپۆرتەکە بە تایبەتی (ج) و (د) ئێمە دەکرێ ئەو دوو خاڵەیە، واتە هەر دوو خاڵەکە لێك بدەین کات و شوێنی دیتن لە ماوەی شیرەخۆریدا منیش لە گەڵدام، چونکی بە حیقیقەت گرنگە ئەو ماوەیە هەم بۆ دایکەکە هەم بۆ باوکەکەشی، یەعنی منداڵ خۆمان دەزانین ئەگەر ئەوەی دایك و باوکە کە لەو کاتە لە تەمەنە چەند خۆشە، بۆیە بە پێویستی دەزانین مانگی دوو جار منداڵی شیرەخۆرەکە لە لایەن دایك و باوکە کەوە ببینرێت لە ماڵی دایەن کراو، واتە لای دایکەکەی، خاڵی دووەم یان لە پاش شیرەخۆرەکەیەتی، واتە دوانزدە (12) کاتژمێر کە رەئی ئێمە وەکو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی بیست و چوار (24) کاتژمێرە، واتە حەفتەی یەك جار بیست و چوار (24) کاتژمێر لە لای دایکەکە و باوکەکە بێ زۆر لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان باسی ئەوەیان کرد کە کاتەکانی خۆشیەکەی منداڵەکان لەوانەیە بۆ تەفریهـ کە جومعە دەبێت لای دایکەکە یان باوکەکە ئەمە منداڵەکە ببێتە هۆی ئەوەی کە زیاتر بە لای ئەو لایەنە ئەبێت یان ئەو دایك و ئەو باوکەی کە دەیباتە گەڕان و سەفەر، بەڵام ڕۆژاکانی تر هەمووی دایکەکە یان باوکەکە لە ئەرك و واجبدایە، بەڵام من ئەمە بە پێچەوانەوە ئەبینم بە حەقیقەت لەوانەیە زۆر لە ئێوە ئێستا رەئیەکەی من بڵێین ئێستا دیفاع لە پیاو ئەکات، بەڵام نەخێر من سەرەتا وتم بەرجەستە کردنی یەکسانیە لە نێوان دایك و باوکدا، ئەگەر ئێمە بێت و سەیری کومەڵگای خۆمان بکەین دەبینین دایك زۆرترین کاتەکانی خۆی لە ماڵەوەیە بە هۆی ئەوەی کە ئاستی نەخوێندەواری لە لای کۆمەڵگای ئێمە هی ئافرەت کەمترە و ئەو کاتانەی کە پیاو زۆر تر ئەڕواتە دەرەوە، ئەگەر تەنانەت کرێکاریش بێت هەموو ڕۆژەکانی لە دەرەوەیە تەنها ڕۆژانی جومعەی هەیە، بۆیە ئەگەر ئێوە سەرنجی ئامارەکەی تەلار خانتان دابێت دەڵێیت سێ سەد و پانزدە (315) جیا بوونەتەوە کە دوو سەد و بیست و شەش (226) منداڵ لە لایەن دایکەکانیانە، واتە حاڵەتێکن کە منداڵ لای باوکدا ئەبێت هەشتا و نۆیە، کەواتە لێرە باوك زیاتر مەحروم ئەکات باوکیش حەقی خۆیەتی، مافی ئەوەی هەیە کە منداڵەکەی ببینێت کە لە پەروەردە کردنی منداڵەکەی بەشدار ببێت بۆیە بە پێویستی ئەزانین وەکو ئەوەی کە ئێمە دەڵێین بیست و چوار (24) کاتژمێر واتە لە حەفتەیەکدا یەك جار بۆی هەبێت، بۆیە تکا لە ئێوە ئەکەین

ئەوەی کە ئێمە باسی ئەکەین لە سەر راپۆرتەکە گۆی بگرن بو لیژنەی مەعنی بۆ ئەوەی بتوانین ان شا الله بە هەموو لایەك یاسایەکی باش توکمە دەربچێت و سەبارەت بە خالّی (ت)، یەعنی لێرە داواکاری گشتی ئەلّێ ئەندامی داواکاری گشتی لە دادگا باری کەسی دا یە چاودێری بە چاکی جێبەجێ کردنی برگەکانی سەرەوە دەکات و لە کاتی بوونی سەرپێچیش رێکاری یاسایی دروست وەردەگرێن لێرەدا ئێمە ئەگەر بێین ئەندامی داواکاری گشتی ئیلزام بکەین، واتە بلّێین پێویستە ئەندامی داواکاری گشتی لە دادگای باری کەسی دا چاودێری چاکی جێبەجێ کردنی برگەکانی سەرەوە بکات و، لە کاتی بوونی سەرپێچیشدا رێکاری یاسایی دروست وەربگرێت، بۆ یە ئەوەش لێرە ئێمە پێویستە رە چاوی بکەین، سوپاس هەر ئەوە ندە بوو تێبینیەکان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پێشنیارەکەی کاك حاجی کاروان کە چەند کەسێکیش پشتیوانیان لێ کرد بە برگەی (ئەلیف) ئێمە وەکو لیژنە هاوبەشەکە کە راپۆرتەکەمان دارشتووتەوە بە دلّنیاییەوە مەبەستمان ئەوە بوو کە ئەو مافە باپیر و نەنکیش بگرێتەوە، بەلاّم لە تەعبیرەکە فیعلەن خەلەلی تێدایە ئێستا دایئەرێژ نەوە سەبارەت بە پێشنیارەکەی کاك عمر عینایەت کە پیێ وایە دایەن لە شوێنی خۆیدا نییە منیش پێم وایە قسەکەی زۆر لە شوێنی خۆیدایە، بۆیە لە یاسای ژمارە هەشت کە ئێمە ئێستا کار کردن پێمان بە پێی ماددەی سێ هەلّوەشاندەوە تەعبیرەکی بە کار هێناوە بۆ حەزانە ئەگەر کاك عمر لە گەلّم بێت تەعبیری، یەعنی موستەلەحی پەروەشتکاری بە کار هێناوە پەروەشتکار لە جیاتی حازین پەروەشتکاری بە کاری هێناوە یان پەروەرشتیار، ئەگەر ئەوەی لە شوێنی خۆی دا بێت دەتوانین ئەوە بە کاری بێنین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەلار خان تکات لێ ئەکەم لە سەر بابەتی حازین و دایەن و دایك ئەگەر سەرنج و تێبینیەك هەیە باسی بکەی بە تایبەتی کە ئێستا رایەك هەیە لە دوای هەلّوەشاندنەوەی خێزان دایك سیفەتی دایکی نەبێت، بەلّکو سیفەتی حازین وەرئەگرن واتە دایەن.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بە پێی یاسا شەرت نییە هەموو کات دایکیش هەر بلّێن ئەو حازینە بێت ئەو وشەیە بۆ دایك و باوکیش بە کار دەهێنرێت ئەگەر مندالّەکەی لە لای بێت، بەلاّم ئەگەر لای دایکەکە بێت بۆیە کەلیمەی دایەنەکە بە کار دێنن لە بەر ئەوەی زیاتر حەتا بە پێی یاسا پارە دائەنرێت بە پێی یاسا ئەبێ ئەو باوکە کە مندالّەکەی لە لایەن لیژنەکەیە ئەبێ بڕێك پارە دابنێت غەیری نەفەقەی مندالّەکە پێ ئەلّێن (اجرة

الحضانة)، يەعنی ئەوە شیان هە یە، بۆ یە بە پـێی یاسا شەوە ئە چێتە چوار چێوەی ئەوەوە بەو شێوازە مامەڵەی لە گەڵ ئەکرێ، بۆیە پێویست ئەکات وشەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە بەو شێوازە مامە ڵەی لە گەڵ کرا، بەڵام ئەتوانین لە ناو قەوسەکە وشەکە بە عەرەبیش بهێنرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان

ئەو کەسەی کە حەزانە وەرئەگرێ لە یەکێك لەم فەرزیانەی کە لەم قانو نە داماذ ناوە دوو سیفەتی هەبێ ئەو کاتە جگە لەوەی خۆی دایکە، بەڵام سیفەتی حازنیش وەرئەگرێ، یەعنی هەر دوو سیفەتەکەی هە یە، بۆیە ئێمە ئەبێ بە سیفەتی دووەمیان ناوی بەرێن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی جاری وا هەیە ئەکرێ حازین دایك نەبێ باوك بێت وایە؟ ئەکرێ غەیری دایك و باوکیش بێ، خاتوو گەشە دارا، فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مە سەلەی (حا ضن) ئەوە یە ڕا ستە هەر دایـکە خۆی، دوای جیابوو نەوەش هەر دایـکە، بەس ئەوە بۆ جیاکردنەوەی ئەو وەزعە قانونییەی کە دوای جیابوونەوە ڕوو دەدا، یەعنی دایك لە ناو خـێزان دا، یان لە دەرەوەی خێزان دوای جیابوونەوە هەر دایکە، بەڵام بۆ جیاکردنەوەی کە مەحکەمە ماڧ دەداتێ بە دایەنی، یان بەوەی کە حەزانەی لابێ، بۆ جیاکردنەوەی ئەو وەزعە قانونییەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دەرفەتت دەدەمێ کاك عمر، بزانم د. سراج دەڵێ چی؟ فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕووی زمانەوانییەوە دایك جیاوازە، دایەن جیاوازە، وە کو با سیان کرد (حا ضن) جـیاوازە، (أم) جـیاوازە، یەعنی ئێستا دەمەوێ فەرق بکەین، ئێمە یاسا دادەڕێژین، دەبێ شتەکان وەکو خۆی باس بـکەین، (حا ضن) جاری وا هەیە دایکە، جاری وا هەیە باوکە، جاری وا هەیە هیچیان نییە، جاری وا هەیە خزمێکیان دەبێـتە دایەن، جاری وا هەیە خزمێکیان دەبێتە بەخێوکەری، کەواتە لێرە با وەکو خۆی، ناوە کە وە کو دا یك باس بکەین، ئەوجا لە ناو قەوس ناوی لێ دە نێن (حا ضن)، ناوی لێ دە نێن (دا یەن)، کێـشە نـیـیە، بەڵام وە کو دایك، لەبەر ئەوەی دایکی ڕەسەنی خۆیەتی، دایکی ڕاستەقینەی خۆیەتی، ناکرێ بە تەڵا قدان و بە لە یەك جیاوازبوونەوە حەقی دایکایەتی لەو منداڵە بسەندرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەکرێ لەبری وشەی دایەن (بەخێوکەر) بەکار بهێنرێت، (بەخێوکەر)، (دایك)، (باوك) یان هەر شتێك.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك أبوبکر هەڵەدنی، بزانین ئەو ڕەئی چییە؟ فەرموو.

بەڕێز أبوبکر عمر عبدالله (أبوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە قسە لەسەر حاڵەتێك دەکەین کە دایك و باوکە کە جیابوونەتەوە، یەعنی بەو جیابوونەوە سیفەتی دایك و باوکی لە دەست نادەن، بەڵام ئەم منداڵە کە لای یەکێکیانە پێیان دەوترێ (حاضن) و (غیر حاضن)، لەبەر ئەوە موستەڵەحەکە لە ڕووی قانونییەوە لە شوێنی خۆیەتی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێموابێ دەستکاری موستەڵەحەکە نەکەین، یەعنی لە ڕووی قانونییەوە دەستکاری موستەڵەحەکە نە کەین، وە کو خۆی بمێنێ تەوە، چونکە ئەوە تەفسیراتی تر بەدوای خۆ یدا دە هێنێ، هە ندێك مە سئولیەت و بەدواکەوتنی تر بەدوای خۆیدا دەهێنێ، بۆیە لەم بابەتە یاساییانە مەجالی ئیجتیهادی تیا نییە، مەجالی ئیجتیهادی شەخصی تیا نییە، ئەوەندە موناقەشەی لەسەر نەکەین، مامۆستا هەورامان، فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر سەبارەت بە (حاضن)، خۆی (حاضن) کەلیمەیەکی عەرەبییە، یەعنی ئەو کەسەی کە باوەش دەکا تەوە بۆ کەسێکی تر، ئەو کەسەی کە مناڵەکە لە باوەش دە گرێ، لە ئە صڵی ز مان دا بە ما نای باوەش کرد نە، یەعنی (کأنما) بەخێوی دەکات و باوەشی ماڵەکەی بۆ دەکاتەوە، ئیتر ئەوە دایك بێ، باوك بێ، یان کە سێکی تر بێ پێی دەوترێ (حاضن)، هیچ موشکیلەیەکی نییە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کەواتە ئێستا موستەڵەحەکە (حاضن)ە، لە کوردی دا چی بۆ بەکار هات ئەوەی بۆ دادە نێین لە داڕشتنەوەدا، ئێستا با نەبێ بە موناقە شە، سێ ڕا هە یە لە سەر بڕ گەی (د)، ڕا یەکیان ئەوە یە کە (12) کاتژمێر حەفتانە بێت، ئەوە هەر ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان بەو شێوەیەیە کە (12) کا تژمێر حەفتا نە، ڕای دووەم ئەوە یە کە (24) کا تژمێر حەفتا نە بێ، ڕای سێیەم ئەوە یە کە (24) کا تژمێر دوو حەفتە جارێك بێت، دەرفەت بە سێ ئەندام پەرلەمان دەدەین، کە لەسەر هەر یەکێك لە سەر ئەم سێ ڕا یە یەك جاری تر قسە بکات، بۆ ئەوەی بەرچاوی ئەندامانی پەرلەمان ڕۆشن بێ لە کاتی دەنگدان دا، تەنها بۆ هەر

دانە یەکیان، بۆ هەر (option)ێک یان یەك ئەندامی پەرلەمان قسە بکات، بۆ ئەوەی دوایی بیخەینە دەنگدانەوە، ئێستا بۆ ئەوەی کە تەبعەن (12) کاتژمێر جارێك لە حەفتەیەك دا، ئەوە ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکانە، دوایی ڕایان وەردەگرین، بەڵام لە (24) کاتژمێر بۆ حەفتەیەك کێ لەسەر ئەوە قسە دەکات؟ بەڵێ، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز امنە ژکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جیا کرن تێدا هەبوو، دەمێ بچویك یێ شیرخارە بیتن مەزوعەکە بەس مە گوتێ بلا پۆلین کرنەك هەبیت مابەینا بچویکێ شیرخاری و مابەینا زارۆکێ کو سێ سالێ، یەعنی سێ سالێ وێڤە، ئەگەر وەسا بیت ئەڤ تەمەنە دێ ژێك هێنە ژێك جودا کرن وێ گاڤێ مە موشکیلا دوانزدە (12) سەعات و بیست و چوار (24) سەعاتان نابیتن خیلالێ ئەگەر سێ سالێ پێهەل تە بیست و چورا (24) سەعات داینە دایك و بابا ڤێ گاڤێ تە ئوپشینەکا دیتر ژی یا هەی مەگوتێ ئاماژە ب هندێ ددەت، ئەگەر پشتی سێ سالان بیتن بیست و چوار (24) دەمژمێران کێمتر نەبیت بۆ هندێ تو هەم رێکێ ئەڤ کۆمەڵگەهێ زالێ نەدهێلا دایك یان باب دوو سەعاتان پتر بچویکێ خۆ ببینیتن و ئوپشێنەکا دیتر ژی بۆ هندێ بوو کو موجتەمەعەکێ حەزاری دایك و باب، بەلکو رێکەفتنێ بکەن، بەلکو دوو رۆژ بچویك نك دایك و بابێ خۆ بیتن، ژبەر هندێ پۆلین کرن هەبوو، ئەگەر بۆ بچویکی کو شیری دخۆتن دوانزە (12) سەعات ئەڤێ بێخینە دەنگدان ئایا دگەلێ هندێ نە؟ و پشتی هنگی (option) دی تر.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باش، لیژنە پەیوەندیدارەکان وەڵامی ئەو پێشنیارانەتان نەدایەوە کە باسیان لە پۆلین کردن کرد، پۆلین کراوە؟ باش، کاك زانا نوقتەی نیزامیت هەیە؟ بەڵێ فەرموو.

بەڕێز زانا عبدالرحمن عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاری کردنی کات بە سەعات پێموایە هەڵەیە لە ناو ئەو ڕاپۆرتە، چونکە دەکرێ خوێندنەوەی تری بۆ بکرێ، لە حەفتەکە ئەو (24) سەعاتە دایکەکە یان دایەنکراوەکە دابەشی بکات، ڕۆژانە (2) سەعات دابنێ، بۆیە دەڵێین (بینین)، چونکە دەتوانی خوێندنەوەی تری بۆ بکات، کاتەکە تەوزیع بکات لە حەفتەکە، هەموو ڕۆژێك دوو سەعاتی بۆ دابنێ، کە ئەوە خراپە، دەبێ بڵێی (24) سەعات یان شەو و ڕۆژێك، یەعنی بە شەو و ڕۆژ دیاری بکەین، بۆ ئەوەی دەرفەتی مانەوەی تیا بێ، یەعنی باسی مانەوە بکەین، من پێموایە ئەگەر بە کاتژمێر بێ زۆر خراپە، بابەتێکی تر هەیە کە هەر دەمەوێ باسی بکەم، کاتی بینینەکە چۆن دیاری دەکرێ، زۆرجار دایەنکراوەکە ڕۆژی جومعە دیاری دەکات، باوکەکە جومعان ئیشی هەیە، ناتوانێ بیبینێ، حەقی دەفەوتێ، لەبەر ئەوە دەبێ دیاری کردنەکەش، ئەو کاتە کە دیاری دەکرێ صیغەیەکی بۆ بدۆزرێتەوە، یەکشەممە دیاری دەکات باوکەکە ناتوانێ بیبینێ بە هۆی کارەوە، یان باوکەکە شەممە دیاری

دەكات، دايكەكە ناتوانێ بيبينێ، دەبێ ئەوانە بە ڕوونی حەسم بكرێ لە ناو ئەم ڕاپۆرتە، بۆ ئەوەی دوايی خوێندنەوەی تری بۆ نەكرێ و گرفت دروست نەكات، مەسەلەی شيرە خۆرە، (12) سەعات زۆر زۆرە بۆ منالێكی شيرە خۆرە بيبەی بۆ شوێنێك بيبينێ، يەعنی ئەوەی كە باس كرا، زۆر جار ژنەكە شوو دەكاتەوە، پياوەكە ناتوانێ بچێ بۆ مالی ژنە كۆنەكەی منالە شيرە خۆرەكەی ببينێ، يان عورف كۆمەلايەتی ڕێگەی نادا، دەبێ شوێنێك دياری بكرێ، من پێموايە لە سەعاتێك كەمتر نەبێ، لە (2) سەعات زياتر نەبێ، چونكە منالی شيرە خۆرە ناتوانێ (12) سەعات بمێنێتەوە و بيبينی، زۆر جار گرفتی نەخۆشی و ئەوانە دروست دەكرێ، بۆ ئەوەی منالەكە نەبينی، من پێموايە دەبێ ئەوەش بە ڕوونی حەسم بكرێ لە ناو ڕاپۆرتەكە، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك محمود، فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سەرەتا باسی ئەوەم كرد فيعلەن من تەئيدی قسەی كاك زانا دەكەم، بەلام بەديوێكی تر، قۆناغەكانی تەمەنی منال فەرق دەكات، منالێكی شيرە خۆرە ئەوەی كە باسی لێ دەكرێ تا تەمەنی دەبێتە (2)، (3) سال لەلای پياوێك چی بكات؟ يەعنی ئەوە ناكرێ، بەلام منالێك كە تەمەنی (15) سالە دەتوانێ بە مانگ لەلای باوكی بێ، لەلای دايەن بێ، يان لەلای شوێنێكی تر، من باسم كرد لە ئەوروپا مەسەلەن سەعات دياری نەكراوە، شەممە و يەكشەممە دياری كراوە بە حەفتە، ئەم حەفتەيە شەممە و يەكشەممە لەلای ئەويان دەبێ، ئيتيفاق دەكەن شەممە و يەكشەممەی تر لەلای ئەويان دەبێ، سێشەممە و چوارشەممە لەلای بێت، يەعنی بە پێی كاتەكە خۆيان بە ئيتيفاقی خۆيان كاتەكە دياری دەكەن، بۆ ئەوەی وەقت لە كەسيان نەگرێ، ناكرێ تۆ دياری بكەی بلێی بيزەبت ئەوەندە، ئەوەندە سەعات، ئەوەندە ڕۆژ، ڕۆژی ئەوەندە ئەوەندە، خۆت دەزانی لە ڕووی سيستەميشەوە قەت ئێمە لەوان پێشكەوتووتر نين، بۆيە ئەو چاو لێكەرييە كارێكی باشە، سوپاس.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕاستی حەق بوو ئەو موناقەشەيە لە ليژنە يەكلايی بكرابايە، چونكە لە ناو هۆلی پەرلەمان دا جياوازی بير و ڕا زۆر دروست دەبێ لەسەری، خاتوو حەيات مجيد، فەرموو.

بەڕێز حيات مجيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زياتر لە سێ ئەندامی پەرلەمان داوای ئەوەمان كرد كە بە ئيتيفاق بكرێ، يەعنی جێگەی بكرێتەوە لەو ياسايە، بە ئيتيفاقی دايك و باوكەكە وەقتەكە تەحديد بكرێ، ئەگەر بخرێتە دەنگەوە شتێكی خراپ نابێ، چونكە زياتر لە چەند كەسێك داوای ئەوەمان كرد.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باش، ئێستا ئەو بابەتانەی تر لە داڕشتنەوەدا لەبەر چاو دەگیرێ، بەڵام ئێستا جیاوازییە سەرەکییەکە لەوەدا بوو کە بۆ ماوەی چەند لە حەفتەیەکدا یان لە دوو حەفتە جارێك دا؟ ئەوی تریشی پێموابێت ڕەچاوی دەکەن پێشنیارەکانی ترتان، خاتوو منیرە، فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئێستا باسی ئەوە دەکەم، ئەو پێشنیارەی کە لە (24) کاتژمێر لە حەفتەیەك دا بمێنێتەوە لای ئەو کەسەی کە دەیەوێ منداڵەکەی ببینی، لای دایکە یان باوکە، من دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە بۆ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، ئەگەر ماوەکە (24) کاتژمێر نەبێ، واتا مانەوەی تیا نەبێ، پێموایە ئەو کاتی بینینەوە هەتا ئەو حەنان و عاتیفەی لە نێوان منداڵەکە و باوکەکە، یاخود منداڵەکە و دایکەکەدا دروست نابێت، چونکە مانەوەکە دەبێتە هۆی پتەوکردنی پەیوەندی نێوان ئەو دایکە و منداڵەکە، باوکەکە و منداڵەکە، لەبەر ئەوە (24) کاتژمێر پێموایە کاتێکی زۆر زۆر گونجاوە بۆ ئەوەی لە حەفتەیەك دا ببینێ، یەعنی من جارێکی تر ئەوە لە سەرەتای قسەکانیشم دا، با ئێمە خۆمان بخەینە جێگەی ئەو باوك و دایکانە، یەعنی ناکرێ بە (2) حەفتە جارێك منداڵێك دایك و باوك نەیبینێ، یاخود (12) سەعات ببینێ، کە لە کاتێك دا دایکێك بە ئاواتەوەیە منداڵەکەی شەوێك لە باوەش بگرێ، باوکێك بە ئاواتی ئەوەیە شەوێك منداڵەکەی لە باوەش بگرێ، ئەوە پەیوەندی بە عەتفەوە نییە، پەیوەندی بە شتێك هەیە کە پەیوەندی کاریگەری ڕاستەوخۆی هەیە بەسەر دەروونی ئەو منداڵەوە، کە چۆن لە حەنان و عاتیفە و سۆزی دایك و باوکەکەی خۆی تێ بگات؟ لەبەر ئەوە من پێموایە (24) کاتژمێرەکە زۆر زۆر گونجاوە، بەڵام دەکرێ لیژنەی یاسایی بەو خاڵەدا بچنەوە، (24) کاتژمێرەکە بە شەو و ڕۆژ دەستنیشان بکەن، وەك ئەوەی کاك زانا باسی کرد، کە مو بەڕیڕی ئەوە نەدرێ بە دەستەوە کە (24) کاتژمێرەکە تەوزیع بکرێ بەسەر ڕۆژانی حەفتەدا، دەکرێ بکرێ بە شەو و ڕۆژێك، بۆ ئەوەی یەعنی مومکین نییە کاتی مانەوەی تیا نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە دەکرێ بکرێ بە شەو و ڕۆژێك، پێموابێت ئەو قسانەی کاك زانا وەجیه بوو، بەڕێز مامۆستا عمر کۆچەر، فەرموو.

بەڕێز عمر صالح عمر (عمر کۆچەر) :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ڕەخنەك هەی ڕاستی ل شێواز و پرۆسا پرۆژە یاسا و ڕێڤە چوونا وانا لە پەرلەمانی دا، قەناعەتا من یەعنی ئەم بەس وەرەقا کوم بکەین سندووقا دا و شەپرزە ژی بینین، یەعنی هەکە ئەڤ ئەسڵی یاسا و پرۆژە یاسا و هەر لیژنەکا پەیوەند یدار ڕاپۆر تا وێ دێك وەختدا بیتە دوو سەیەك و بیتە مە لەف لەبەردەستێت مە بە قەناعەتا من عەدەدێکی زۆر ژ پەرلەمانتاری ژی مە سەلەن زاراوەی سۆرانی باش

شارەزا نابن، بەرێ خو بدێ حەتا فەرقی دناڤبەینا موستەلەحات دا، ژ بەر هەندێ یان بادینی بۆ مە ئەڤ تشتە بێتە چارەسەر کرن، یان ژی ئەم بادینی عەرەبی شارەزاینە نوسخەك عەرەبیشی هەر ل ڕاپۆرتا لگەل بیتن، چونکە ئەڤە تشتێت حەساسن، یاسا و تەشریع دانان ئەڤە خالەك، خالەکا دی جیهەتێت پەیوەندیدار مەسەلەن ئەم دچینە سەنتەرێت توندوتیژی گەلەك تێبینی و مولاحەزاتی پراکتیکی و عەمەلیێت هەین، یان ژی دەسەلاتا دادوەران، ئەوان ڕۆژانە تووشی ڤان موشکیلا دەبن، ئەز دبین ئەڤ ناقصن دڤان رویدشتنێن دپەرلەمانی دا ئەگەر ئەو بێن گەلەك ژڤان خالا چارەسەر کەن، وەك دی ژی ئەندام پەرلەمانەك بە کاملی لەبەر دەستی بیتن، نە هەر جارەکی برەکا وەرەقە بەرز دەبن دناڤ ئێکدا بەرزە دبن، ئەندام پەرلەمان دروست حەقی یاسایی نادەنێ، ڤێجا ب قەناعەتا من ئەڤە گەلەك گەلەك گرنگن، دویف تێبینیا من سەرا ئەڤی بابەتی مەوزووعی ئیسلامی پیچەکی یێ دایێ (سن التمیز)، وەختی (سن التمیز) بیت (11)، (12) سالی ماڤ دەداتە عەیالی، یەعنی عەیال دوو یێن دهاتینە دەڤ پێغەمبەری (علیە الصلاة و السلام) زەلام و ژن، وەختی زەلامی خۆ نارازی کری پێغەمبەر (علیە الصلاة و السلام) گۆتیە زارۆکی کیشکێ ئیختیار دەکەی؟ ئەڤی ددایك یا ئێختیار کری و دایکی یا بری ئەڤ (سن التمیز) (11)، (12) سالی یەعنی حەقی بدەنە زارۆکی، گەلە جارا ناڤێ بچینە لایێ دی رەغبەت نینە، (سن التمیز) ئەڤ حەقە بدەنە زارۆکی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پەیوەندی بە باسەکەی ئێستامانەوە نییە، مامۆستا عمر کۆچەر دەبوایە ناوی خۆت بنووسیبایە، بۆ ئەوەی قسە لەسەر ئەو بابەتە بکەی.

بەڕێز عمر صالح عمر (عمر کۆچەر):

ئەوە وەك نوقتەی نیزامییە دکتۆر.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر ئەوە نوقتەی نیزامیش نییە، ئەوەی کە لە پێشووتر باست کرد.

بەڕێز عمر صالح عمر (عمر کۆچەر):

ئاخر ئەڤ کێشە درێژبوونە هەمی ژبەر ڤێ یە، چونکە باش ئەو نینە....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عمر ئەوە ڕاپۆرتی لیژنەی پەیوەندیدار ئامادە کراوە، خراوەتە سندووقی ئەنداما نەوە، جەنابت دەتوانی لە ماڵەوە دیراسەی بکەی، بەراوردی بکەی بە هەر بابەتێك کە خۆت دەتەوێ، پرۆژە یاساکان، یان یاساکانی کە لە ڕابردوو پەسند کراون، یاسای وڵاتانی تر، ئیشی ئەندامی پەرلەمان ئەوەیە بەڕاستی کە بێت موقارەنە بکات، بەڵام ئێستا ئەوە هاتۆتە هۆڵی پەرلەمان و موناقەشە دەکرێ، بابەتێکیشت نووسیبوو، ئەوە لیژنە پەیوەندیدارەکان خۆیان دەتوانن لە کاتی موناقەشە کردنی پرۆژە یاساکان دا، ئەو کەسانەی تایبەتمەندن بەو بوارە بانگیان بکەن، ئێمە ئەو بابەتانەی کە پەویەندیدارە بە حکومەت لەو دانیشتنانەی کە پرۆژە یاسای تایبەت بە حکومەت موناقەشە دەکرێ، حکومەت بانگ دەکەین، بەڵام دادوەرێك ناتوانێ

بێ لە ناو هۆڵی پەرلەمان دا قسە بکات، دەبێ لە لیژنە پەوەندیدارەکان قسە بکەن، کەواتە ئێستا ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە شەو و ڕۆژێك لە هەفتەیەك دا قسە و باسی لەسەر کرا، ئەندامێکی پەرلەمان بەرگری لێ کرد، ڕای خۆی خستە ڕوو، ئێستا ئەوانەی کە لەگەڵ ئەوەن کە شەو و ڕۆژێك بێت لە دوو هەفتەدا، منالی شیرە خۆرە جیا کراوەتەوە، یەعنی یەکێك لە ئەندامانی پەرلەمان کە پێشنیاری ئەوەیان کردووە، شەو و ڕۆژێك بێت لە دوو هەفتەدا، ئەوە ڕای بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمانە، ڕایەکی تر هەبوو کە دەڵێ دوو هەفتە جارێك شەو و ڕۆژێك، خاتوو تەلار جەنابت بوویت؟ بەڵێ، فەرموو تەلار خان.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ڕاستە بینینی منالّ لەلایەن دایك و باوکەوە و پەروەردەکردنی بە دوو حەفتە، هەتا ئەگەر ڕۆژانەش بیبینێ ئەوە کافی نابێ، بەلام ئێمە باسی شتێکی واقیعی و عەمەلی دەکەین، باسی پەروەردەی ئەم وڵاتە دەکەین، باسی ئەوە دەکەین کە لە کاتی جیابوونەوە ئەو ژن و مێردە وەکو دوو کەس دائیمەن وەکو دوژمن مامەڵە لەگەڵ یەکتردا دەکەن، ئەو منالەش وەکو ئەداتێك بەکار دەهێنن بۆ تۆڵە سەندنەوە لە یەکتری، ئێمە باسی ئەو حاڵەتە دەکەین، ئەگینا خۆیان ئیتیفاقیان هەبێ پێویست بە یاسا ناکات، چەندین حاڵەتمان هەیە ئیتیفاقیان کردووە لە دەرەوەی دادگا و هیچ کێشەیەکیان نییە، بەلام ئێمە ئەگەر هاتو هەموو حەفتەیەك بیست و چوار سەعات لەلای کەسێکیان بێ، ئایا ژنەکە بێ یان پیاوەکە، ئەوە گەورەترین کێشە بۆ تەرەفەکەی تر دروست دەکات، بۆیە من ئەو ئامارەشم خستەڕوو، لەبەر ئەوەی زۆر بەی زۆری ئەو جیابوونەوانەش ژنەکان منالەکان لای خۆیان دەبێ بە پێی یاسا، بە پێی لایەنە کۆمەلایەتیەکەش خۆیان وەری دەگرنەوە، ئێمە ئەگەر هاتو دوو حەفتە جارێك نەبێ، ئەو کاتە ئەو ژنە مەحروم دەبێ لەوەی کە لەگەڵ منالەکەیدا بمێنێتەوە لە کاتی ئەو جەمعانە، چونکە زۆربەی کات بە پێی ئەوەی کە ئەگەر هاتو فەرمانبەر بێ یان فەرمانبەر نەبێ، دائیمەن دادگا دەیخاتە کاتی پشووەکانەوە، پێنجشەممە و جومعان مامەڵە لەگەڵ ئەو حاڵەتانە دەکرێ، ئێمەش بە شێوەیەکی عەمەلی ئەوانەمان بینیوە، لەبەر چی؟ لەبەر ئەوەی ئەگەر فەرمانبەر بوو ئەوە تەنها کاتی پشووەکەی هەیە، ئەو کاتە دەتوانێ ئەو منالە بەرێ پیاوەکە بیبینێ، دواتریش بۆی بگەڕێتەوە، ئەگەر فەرمانبەریش نەبوو، حیسابی ئەوە دەکرێ ئەو منالە لەوانەیە خوێندکار بێ، لەوانەیە دەوراتی تری هەبێ، ئەوانە کۆمەڵێ حاڵەتن کە دادگا لەبەر چاوی دەگرێ لە کاتێك دا کە ژن و پیاوەکە ئیتیفاق نەکەن، بۆیە ئەم دوو حەفتە جارە کاتێکی باش دەبێ، بەلام شەو و ڕۆژەکە لەلای تەرەفەکەی تر بێ، یەعنی بمێنێتەوە لەلای، مەبیتەکە لای هەبێ، بۆچی؟ چونکە ئەو کاتە لە ڕووی پەروەردەییشەوە دەتوانێ موعامەلەی لەگەڵ بکات، لە ڕووی عەتف و حەنانیشەوە، بەلام بە شێوازێك بێ هەموو هەفتەکە بێ لەلای تەئسیری سلبی بەجێ دەهێلێ، چونکە زۆر جار لەبەر خراپی باری ئابووری، یاخود جیاوازی باری ئابووری، جیاوازی باری کۆمەلایەتی، ئەوانە تەئسیرێکی سلبی دەکاتە سەر منالەکە، بە شێوازێك کە مامەڵەی لەگەڵ دا دەکرێ ئەگەر بێتەوە بۆ لای ژنەکە، ئەوانە دەبێ هەمووی لەبەر چاو

بگیرێ، چونکە ئێمە لە کۆتاییدا دەمانەوێ ئەو یاسایە دەربچێ لە سوودی هەردوو تەرەف بێ، لە کۆتاییدا زەرەر نەگەیەنێ بە پەروەردەی منالەکە، ئێمە ئامارێکی تریشمان لا بوو من حەزم نەکرد ئێستا ئەوەش بخەینە ڕوو کە زۆربەی زۆری ئەو منالانەی تووشی لادان دەبن، زۆر بەی زۆری ئەو منالانەن کە دایك و باوکیان لە یەك جیابوونەتەوە، زۆربەی ئەو منالانەن کە لە دادگای نەوجەوانان تووشی کێشەکان دەبن، ئەوانە هەمووی تەئسیری سلبی لە ڕووی دەروونی و پەروەردەییشەوە بەجێدەهێڵێ، بۆیە گرنگترین حاڵەت ئەوەیە کە ئێمە ئەو دوو حەفتە جارە بێ، بۆ ئەوەی بتوانین پەروەردەیەکی دروست و خێزانێکی دروستیش لە دوای جیابوونەوەیان هەر بەردەوام بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

چەند ئەندامێکی پەرلەمان دەستیان بەرز کردۆتەوە، خاتوو پەروا علی، فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە بڕوای من سەبارەت بە هەردوو ئەو ڕێگەیەی کە هەیە، یان هەردوو ئەو پێشنیازەی کە هەیە، هەم ئەوەی کە هەفتانە بێت (24) سەعات، هەم ئەوەی کە دوو هەفتە جارێك بێت (24) سەعات، دەکرێ ئێمە ئەگەر وشەی ئارەزوومەندانە یان مەرج نەبێ، چونکە کە تۆ کردت بە مەرج، ئەو کاتە تەحدیدی دەکەی کە دەبێ ئیللا لە حەفتەکەدا (24) بیست و چوار سەعاتەکە بیبینێ، بەڵام ئەگەر بڵێین هەفتانە (24) بیست و چوار سەعات بۆیان هەیە بیبینن، لە بەینی قەوس دا یان چۆن چۆن بدۆزرێتەوە، ئارەزوومەندانە بێ، یەعنی مەرج نەبێت، بۆ ئەوەی تووشی ئەو حاڵەتە نەبێ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو کەژاڵ، فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کاتێك کە پێشنیاری (15) ڕۆژ جارێکمان کردبوو، (24) کاتژمێر بێت، لە (100٪) تەئیدی ڕاکەی تەلار خان دەکەین، ئێمە بە ڕاوێژکردن بە کەسانی ئەزموونددار، لەم بوارە کاریان کردووە، بە تایبەتی پارێزەران، دادوەران، پرسمان پێیان کردووە، زۆر جاری وا هەیە کاتێك کە ئەو منداڵە (24) بیست و چوار سەعات دەڕواتە لای ماڵی باوکی، بۆ نموونە منداڵەکە لای دایکیەتی، حەفتانە (24) بیست و چوار سەعات دەڕواتە لای ماڵی باوکی، جاری وا هەیە ئازاری جەستەیی بەو منالە دەگات، خۆ (24) بیست و چوار سەعات ئەو باوکە لەگەڵ ئەو مندالە دانانیشی، دەڕواتە سەر ئیش و کاری خۆی، منداڵەکە لەلای زڕ دایکەکە جێ دەمێنێت، یەعنی لە ڕووی دەروونییەوە، لە ڕووی پەروەردەییەوە ئێمە بۆیە بە باشمان زانی پێشنیاری ڕای (15) ڕۆژ جارێکمان کرد، لە ڕووی پەروەردەیی و لە ڕووی دەروونیەوە بۆ بەرژەوەندی منداڵەکە باشە، دەستتان خۆش بێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو امنە زیکری، فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یا ژمنڤە دڤێتن ئەم وەك پەرلەمانتار هەر دەمێ سەبەبەکێ دئینین دڤێتن ئەم بەحسێ عەدالەتا جڤاکی، بەحسێ دادپەروەریێ، بەحسێ یەکسانیێ، ئەز وەك ژن وەختێ دا خازا یەکسانیێ دکەم دڤێتن وێ دا خازا یەکسانیێ بۆ زەلامی ژی بکەم کو حەقێ مومارسە کرنا بادیێ یا هەی وی دەمیدا ئەو چ مەنتق و لۆژیکە رێکێ ل هندێ دگریتن، قەبیل دکەتن شەش رۆژا زارۆك نك دایکا خۆ بیتن رۆژەکێدا ترسا ژنێ سەر هندێ هەبیتن کو دێ تەئسیر سەر پەروەردە کرنا زارۆکی کەت یان چونکی دێ ڤێ رۆژێدا بابێ وی زارۆکی دێ گەلەك بۆ خۆش کەت ناچێ بیتن حەفتیێ رۆژەکێدا بیت، یەعنی ب دیتنا من نە دچار چوڤێ مافێ ئینسانیە نە چارچوڤێ یەکسانیە و ئەڤە نە عەدالەتیە، چەوا ئەز دخازم زارۆکێ من نك بیت دڤێت وەسا وێ داخازێ ژی بکەم د ئێحساس و حەژێکرن و پێدڤیاتیا بابینیێ ژی دویر نەکەڤیتن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باش، کاك زانا عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز زانا عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

زۆرجار بەڕاستی ناڕوونی لە یاساکان وای کردووە کە دایك و باوکەکان دوای جیابوونەوە نەگونجێن، کێشە و گرفتی زۆر گەورەیان بۆ دروست بێ، کە من پێموایە بەشێکی ناڕوونییە لە یاساکان و لە خوێندنەوەی خراپ بۆ ئەو مادده و بڕگانەی کە لە ڕابردوو لە ناو یاساکان تێپەڕیوە، بۆیە من دەڵێم ناکرێ لەبەر ئەوەی دایك و باوکێك کە منداڵەکەی چۆتەوە لای، یان دایکێك کە منداڵەکەی چۆتەوە لای خراپ بێ، تەعمیم بکرێ بەسەر هەموو دایك و باوکەکان، ئێمە حەقیان نەدەینێ و بڵێین دوو حەفتە جارێك، دوو حەفتە جارێك بۆ بینینی باوکێك، یان دایکێك بۆ منداڵەکەی کاتێکی یەکجار کەمە، کاتێ کە من پێموایە هیچ سوکناییەك بۆ باوکەکە یان دایکەکە بەجێ ناهێڵێ، بۆیە زۆر گرنگە بۆ ئەوەی تەوازونی پەروەردەیی دروست بێ حەفتەی جارێك شەو و ڕۆژێك بمێنێتەوە، ئێمە هەر لە ناو ئەو ڕاپۆرتە دیاری کراوە، ئەگەر لایەنێك کەم و کورتی هەبوو بەرامبەر بە بەخێوکردنی منداڵەکە، سزای بۆ دیاری بکرێ، بۆیە من پێموایە حەفتەی جارێك شەو و ڕۆژێك بمێنێتەوە زۆر تەواوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو منیرە، فەرموو.

بەڕێز منیرە عپمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك جار هەیە، جارێ من لە خاڵێکەوە، لە نوقتەیە کەوە دەست پێ دەکەم کە ئەویش قسەی کاك زانایە، یەعنی ناکرێ ئێمە ڕەفتاری دایکێك یان باوکێك تەعمیم بکەین بەسەر کۆی هەموو ئەو کەسانەی کە لە کۆمەڵگادا توو شی جیابوو نەوە و ئەو حاڵە تە دە بن، لە بەر ئەوە تکا یە بەڕێز سەرۆکی پەر لەمان، یەعنی من جارێکی تر ئەوە دووپات دەکەمەوە، ئەوە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە ژیانی منالێکەوە هە یە، بۆ وەرگرتنی حەنان و عەتف و سۆزی دایك و باوك، تکایە با ئێمە ئەوە بە شێوەیەکی زۆر هێ نەوە مامە ڵەی لەگەڵ بکەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، گەیشت، بەڕێز د. ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لە بەڕێزتان دەکەم ئەو سێ پێشنیارەی کە هەیە بدرێتە دەنگدان، بۆ ئەوەی دایبڕێژ ینەوە بێ ئەوەی کە زۆربەی ئەو پێشنیارانەی کە کرا لەلایەن ئەندامانی پەر لەمان، لە دار شتنەوەی نوێی هەر سێ لیژ نە پەیوەندیدارەکە جێگای بۆتەوە، بۆیە سێ پێشنیارەکە بدەنە دەنگدان، تکایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، د.بەهار جەنابیشت هەر پێشنیاری ئەوەت دەکرد؟ با شە، سێ پێ شنیارمان هە یە، وی ستمان ڕای ئەندامانی پەرلەمان وەربگرین لەسەر هەر سێ پێشنیارە جیاوازەکە، کە پێشنیارێکیان بریتی یە لەوەی لە حەفتەیەك دا شەو و ڕۆژێك بێت، پێشنیاری دووەمیان ئەوەیە دوو هەفتە جارێك شەو و ڕۆژ ێك بێت، پێشنیاری سێیەمیش ئەوەی ڕاپۆرتە کە خۆ یەتی کە لە هەفتەیە کدا دوازدە کا تژمێر بێ، ئە گەر دوا یی هاتینە سەر ئەوە دەتوانین قسەی لەسەر بکەین، شەوێك بێت یان ڕۆژ ێك، بۆ ئەوەی ئەوەش دی سان ئەوە تەحدید بکرێ، ئێستا ئەوە دەخەی نە دەنگەوە، کێ لە گەڵ ئەوە یە کە شەو و ڕۆژ ێك لە حەفتەیە کدا؟ حەفتانە شەو و ڕۆژێك؟ (48) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (7) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا. تکایە ئیعادەی صیاغەی بکەن، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (1): برگەی (4) لە ماددەی 57 لە یاسای ژمارە (188)ی ساڵی 1959 لە هەرێمی کورد ستان لە کار دەخرێت و ئەمەی خوارەوە جێگای دەگرێتەوە:

أ- هەریەك لە دایك و باوك مافی بینین و مانەوەی منداڵەکانیان هەیە لە پاش دا بڕان و نەمانی پەیوە ندی هاوسەرگیری و نەمانی یەکێکیان ئەو مافە بنەچەکانیش دەگرێتەوە.

ب- تەنها دایەنی منداڵ (باوك یان دایك) لە دوای نەمانی ئەویش ئەو کەسەی مافی دایەنی هەیە بەپێی یاسا بەرکارەکان سەرپەرشتی پەروەردەو فێرکردن و بواری کۆمەڵایەتی منداڵ دەکات تا تەمەنی (18) ساڵ.

ت- دیتن لە ماوەی شیرە خۆریدا دوو جار دەبێت لە مانگێکدا لە ماڵی دایەن.

ج- لە پاش شیرە خۆری کات و شوێنی مانەوە بەپێی ڕێکەوتنی هەردوولا دەبێت، لە حاڵەتی ڕێك نەکەوتن مانەوە حەفتانە (24) بیست و چوار کاتژمێر بەسەر یەکەوە دەبێت لە شوێنێك کە کەسی داواکاری بینین (غیر حاضن) دیاری دەکات بەپێی بەرژەوەندی دایەنکراو، پاش کۆتایی هاتنی بینینە کە دەبێت دایەنکراو بداتەوە دەستی دایەن بەپێچەوانەوە تا مانگێك مافی بینینی نابێت.

د- ئەگەر دایەن ڕێگەی لە بینینی دایەنکراو گرت بەبێ پاساوی ڕەوا لە لایەن جێ بەجێ کاری داد ئاگادار دەکرێتەوە، ئەگەر دوو بارەی کردەوە بەپێی بڕیاری دادگای تایبەتمەند بۆ ماوەی مانگێك دایەنی دەگوازرێتەوە بۆ ئەو کەسەی کە بەپێی یاسای بەرکار ڕێکخراوە.

چ- سەفەرکردنی داینکراو بۆ دەرەوەی وڵات تەنها بە ڕەزامەندی دایك و باوکی دەبێت، لە کاتی نەمانیاندا کەسی دایەن بەپێی یاسا مافی ئەو بڕیارەی دەبێت، هەر لایەکیان سەفەریان پێ کرد دەبێت بەڵێن نامەییەك بدات کە پابەند بێت بە گەڕانەوەی بۆ وڵات.

ح- ئەندامی داواکاری گشتی لە دادگای بارکەسیدا چاودێری بە چاکی جێ بەجێ کردنی بڕگەکانی سەرەوە دەکات و لە کاتی بوونی سەرپێچیشدا (ڕێکاری یاسایی) دروست وەردەگرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیمان هەیە، خاتوو ئامینە زکری فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی بچکی شیر خۆر دوو سەعاتان مالا ئەو کەسەی کو خودان دکاتن بهێتە دیتن، بەراستی دیتنا من کێشەی تێدا هەبێتن، ئیحتیمالە کێشا کۆمەلایەتی هەبیتن، ئەو باب، یان دایك، یەعنی باب نەشێت بچێتە مالا ژنا خۆ و بچکا خۆ ببینێتن، یەعنی دڤێتن دشتەکی تر ژی ما بەینیدا هەبیت، ئەگەر هاتو ئەو کێشە کۆمەلایەتیە هەبیت بۆچی هەبیت بچکی ببینیت؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، دوایی لیژنە پەیوەندیدارەکان وەڵامیان دەبێت، خاتوو زولفا تۆش قسەت هەبوو؟

بەڕێز زولفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان بۆچوونم هەبوو.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، لیژنەی پەیوەندیدار وەلأمتان هەیە؟

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی (ت) بەو شێوەیە داڕێژرایەوە:

(دیتن لە ماوەی شیرە خۆریدا دوو جار دەبێت لە مانگێکدا لە شوێنێك کە لەسەری ڕێك دەکەون لە حاڵەتی ڕێك نەکەوتن، لە شوێنێك دەبێت کە دادگا بڕیاری لەسەر دەدات).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە لەگەڵ کۆی ماددەکە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (60) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (1) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، تکایە ماددەکانی تر.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (2): وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ڕێنمایی پێویست دەردەکەن بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس قسەی نییە؟ دەیخەینە دەنگدانەوە، تکایە شوکریە خان دانیشە چەن ماددەیەکمان ماوە، بەڵێ دکتۆرە ڤالآ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ڕاوێژ لەگەڵ جیهاتی مەعنی بۆمان روون بۆوە، کە لایەنی پەیوەندیدار بۆ دەرکردنی تەعلیمات لەو بابەتە، کە پەیوندیدارە بە محاکم موباشەرەتەن بریتییە لە ئەنجومەنی دادوەری، واتا پێویستە بگوترێت ئەنجومەنی دادوەری ڕێنمایی پێویست دەردەکات بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەزانی ڕەنگە ئەوان نەتوانن تەعلیمات دەربکەن، بۆیە بۆ نەڵێین وەزارەت و لایەنە پەیوەندیدارەکانی تر، یان لایەنە پەیوەندیدارەکان، خاتوو گەشە.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە راوێژمان کرد دیارە قەراراتی حەزانەو موشاهدەو ئەوانە هەمووی لای محاکمە، بۆیە یەعنی ئەوان مەعنین بە مەوزوعەکە، پێویستە ئەنجومەنی دادوەری، مونەفیزی عەدل جێ بەجێکارە، پەیوەندی بە وەزارەتی عەدلەوەیە، کە گوتت لایەنی پەیوەندیدار زیاتر رەنگە بڕوات بۆ وەزارەتی داد، کێشەکەش مەعنیە بە قەزا زیاتر وەك لەوەی کە وەزارەتی داد بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنزیمەو تەعلیمات تەشریعی فەرعییە، تەشریعی فەرعیش لە ئیختیصاصی سوڵتەی تەنفیزییە دەری بکات، بۆیە ئەگەر ئێمە هەر بشمانەوێت سوڵتەی قەزائی دەری بکات بڵێین لایەنی پەیوەندیدار باشترە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، خاتوو تەلار فەرمووو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی دکتۆرە بەهار دەکەم و، دوای ئەوە مونەفیز عەدل سەر بە وەزارەتی عەدلە، لەبەر ئەوەی ئەوان لایەنی جێ بەجێ کردنی ئەو بڕیارەی دادگان، دواتر ئەوانیش بڕیار لەسەر ئەو خاڵە ناکۆکانە دەدەن کە لەنێوان هەردوو تەرەفدایە، لەبەر ئەوە پێویستە ئەوان کار بکەن لەسەر دەرچوونی ئەو تەعلیماتانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، بۆیە دایڕژنەوە تاکو بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جیهەتی مەعنی لە رووی یاساییەوە بۆ ئەو بابەتە تەنها مەجلیسی قەزایە، ئەوان بۆیان هەیە ئیصداری تەعلیمات بکەن لەسەر محاکمیشە تەتبیقی بکات، لەبەر ئەوەی ئێستا محاکم سەر بە ئەنجومەنی دادوەرییە، سەر بە وەزارەتی عەدل نییە، بەڵاّم وەکو خۆی دەیخوێنمەوە بەڕێزتان کامەی دەدەنە دەنگدان و دەنگ دەهێنێت ئەوەیان بابەتێکە، بەس لە رووی یاساییەوە ئەوەیە دوای راوێژ پێی گەیشتووین و دوای دیراسەت کردنی چەند یاسایەك و دوای ئەوەش کە راپۆرتی لیژنەی یاسایی لە خولی پێشوو لەسەر ئەو بابەتە نووسراوە هەر خۆیان نووسیوویانە کە مەجلیسی قەزا تەعلیمات دەردەکات و راوێژمان بە ئەوانیش کردووە، ئەوانیش گوتوویانە ئەو بابەتە پەیوەندیدارە بە مەحاکم، مەحاکم سەر بە وەزارەتی عەدل نییە،

بۆ یه ئه گەر بگوتر یّت لایه نه پەیوەند یدارەکان، وا تا وەزارەتە کە هەڵبگیرێت، بگوتر یّت لایه نه پەیوەندیدارەکان، بۆ ئەوەی لە رووی یاساییەوە بچەسپێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە وابزانم حەلی کێشەکە دەکات، جا ئەگەر ئەنجومەنی دادوەری بێت، وەزارەتی عەدل بێت، مو نەفیزی عەدل بێت، باشە کەواتە بیخوێنەرەوە بەو شێوەیەی بەڕێز دکتۆرە ڤالاّ گوتی.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (2): لایەنە پەیوەندیدارەکان رێنمایی پێویست دەردەکەن بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (58) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێت، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی سێیەم.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (3): راگرتنی کارکردن بە بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی 2001.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

روون کردنەوەیەك دەدەن بە ئەندامانی پەرلەمان، کە ئەم بڕیارە چییە بێ زەحمەت؟

بەڕێز د.ڤالاّ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی 2001

ماددەی یەکەم: بڕیاری ژمارە (211)ی ساڵی 1984ی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش لە کار دەخرێت.

ماددەی دووەم: دیدەنی منداڵ لەلایەن باوکی، یان دایکییەوە بەپێی ئەو حوکمەی کە لە دادگای ئەحوالی شەخصییەوە دەردەچێت لەو جێگەیەدا دەکرێت، کە هەردووکیان لەسەری پێك دێن، جا ئەگەر هاتو ئەو پێکهاتنە نەلواو، ئەوە لەو بارەدا هەڵسورێنەری داد (منفذ العدل) لەو شارەدا کە منداڵەکە لە کەنەفی پەروەرشتکارەکەیدا دەژی بە بڕیارێك جێگەی دیدەنیەکەی دیاری دەکات.

ماددەی سێیەم: هەر دەقێك پێچەوانەی حوکمەکانی ئەو بڕیارە بێت ناخرێتە بەرکار.

ماددەی چوارەم: پێویستە ئەنجومەنی وەزیران حوکمەکانی ئەم بڕیارە بخەنە بەر کار.

ماددەی پێنجەم: ئەم بڕیارە لە رۆژی بلاّو کردنەوەی لە وەقائیعی کوردستاندا دەخرێتە بەرکار.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ئەویش هەر پەیوەندی بە موشاهەدەوە هەیە، مادام ئێستا ئەم پرۆژە یاسایە پە سند دەکر ێت، ئیتر ئەو بڕیارە پێویست نابێت، بۆیە کەس قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

لە بڕگەی دوای ئەوە هاتووە کار بە هیچ یا ساو بڕ یارێکی دژ بە حوکمەکانی ئەم یا سایە ناکر ێت، ئیتر کەواتە ڕاگرتنی کار کردن بە بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی 2001 ز یادە دەبێت لەم کا تەدا، یەعنی پێویست بەوە ناکات، خۆی دەبێتە تەحصیل حاصل، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، مامۆستا غەریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ئیزافەی ئەوەی کاك عومەر باسی کرد، ئە گەر ماددەی چوار بمێنێتەوە داڕشتنەکەی تەواو نییە بە ڕەئی من، چونکە ئەوە بەشی نیهادە، گوزارەکەی دیار نییە، وا باشترە بگوترێت کار کردن بە بڕ یاری ژ مارە (8)ی ساڵی 2001 ڕادەگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

با شە، سوپاس، بەڕێزان ئەو تێبینییەی لەلا یەن ئەو دوو ئەندا مە بەڕێزەی پەرلەما نەوە خرا یە ڕوو تا ڕادە یەك وەجیهە، لە بەر ئەوەی ئەو بڕ یارەی ئا ماژەی پێدراوە بڕ یارێکی مەجلیسی قیادەی سەوڕە شی هەڵوەشاندۆتەوە، ئەگەر ئێستا ئەمە ڕابگرین، لەوە دە چێت ئەو بڕ یارە بەرکار ببێتەوە، کە نازانین ئەو بڕیارەی مەجلیسی قیادەی سەوڕەش چییە دەبێتەوە بەرکار، بۆ یە ئەوە دەخەینە دەنگدا نەوە کە ئەو ماددەیە لابرێت، ئە گەر ئەوە دەنگی نەهێنا، ئەو کا تە دێینە سەر ماددە کە، دەیخە مە دەنگدا نەوە، کێ لەگەڵدایە ئەو ماددەیە لابر ێت دە ستی بەرز بکا تەوە؟ (51) کەس لە گەڵ لابردنیەتی، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێت، کەواتە ماددەکە لابردرا،

ماددەکەی تر.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (4) دەبێتە ماددەی (3): کار بە هیچ یاساو بڕیارێکی دژ بە حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە قسەی هەبێت، کەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (54) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێت، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5) دەبێتە ماددەی (4): پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان، حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە قسەی هەبێت، کەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (54) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێت، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6) دەبێتە ماددەی (5): ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێ بەجێ دەکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە قسەی هەبێت، کەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (52) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێت، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، هۆیەکانی دەرچوواندنی.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دانانی ئەم یاساییە

بە مەبەستی پێدانی دەرفەتی یەکسان بە باوك و دایك بۆ پەروەردەی منداڵەکانیان و جێ بەجێ کردنی بنەماکانی شەریعەت و جاڕنامە و پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی تایبەت بە مافەکانی مرۆڤ و مافی منداڵان و چارەسەرکردن و کەم کردنەوەی دەرهاوێشتە نەرێنییەکانی جیابوونەوە لە سەر منداڵان ئەم یاسا دەرچووێندرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕاستی من تێبینیەکم هەیە وەکو ئەندامێکی پەرلەمان، پێم باشە لە هۆیەکانی دەرچوواندن جەخت بکرێتەوە لەسەر مافی منداڵ پێش مافی دایك و باوك لە پەروەردەی منداڵ، یەعنی ئەمە پێویست دەکات لە هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە زیاتر جەخت لەسەر مافی منداڵ بکرێت وەك لە دەرفەتی یەکسان بە

دايك و باوك، بۆيه من پێشنيار دەكەم كه ئەوه پێش بخرێت، چونكه هۆيەكانی دەرچوواندن يەكێك دەبێت له بنەماكانی تەفسير كردن، لێرەدا پێويست دەكات ماڤی مندالٚ پێش دايك و باوك رەچاو بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ڤالاٚ فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێ شنيارەكەی بەڕێز سەرۆكی پەر لەمان وه كو ئه ندامێكی پەر لەمان زۆر وەج يه بوو، بۆ يه ليژ نه پەيوەنديدارەكان به هەنديان وەرگرت و بەم شێوەيه ئەسبابی موجيبەيان دارشتەوە:

هۆيەكانی دانانی ئەم ياساييه

له پێ ناو پارا ستن و فەرا هەم كرد نی ما فەكانی مـ نداڵ و پـ ێدانی دەر فەتی يەكـسان به باوك و دا يك بۆ پەروەردەی مندالٚەكانيان و جیٚ بەجیٚ كردنی بنەماكانی شەريعەت و جاڕنامەو پەيماننامه نێودەوڵەتيەكان تايبەت به مافەكانی مرڤ و ماڤی مندالاٚن و چارە سەر كردن و كەم كرد نەوەی دەرهاوێ شته نەرێنـی يەكانی جيابوونەوە لەسەر مندالاٚن ئەم ياسا دەرچووێندرا.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك سالار قسەيەكت هەبوو؟

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستی دا سەبارەت به عينوانی هۆيەكانی دانانی ياسايەكه ئێمه ئەم يا سايەمان دا نەناوە، ئێمه هەمواری جیٚ بەجیٚ كرد نی ئەم يا سايەمان كردووە، بۆ يه ته سەورم وا يه لەڕووی لەفز يەوە دە بیٚ بـگۆڕیٚ ئەو دەستەواژەی دانانه دەبیٚ لابدریٚ، چونكه يا سای ئەحوالی شەخـسی يا سايەكه هی ساڵی (1959) كه (94) ماددەيه ئێمه دامان نەناوە، ئێمه هەمواری جیٚ بەجیٚ كرد نی دەكەيـنەوە، بۆ يه ديـقەت له مەيا زەرورە و سوپاستان دەكەم.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێ موابیٚ ئه شكالێكی ئەوتۆی تێدانيه كاك سالار، ئه مه هۆ يەكانی دەر چوواندنی ئەم يا سايەيه، كه عينوانەكەی وازيحه وعينوانەكەی ئەوەيه كه جەنابت باسی دەكەی، بەلاٚم ئه مه يا سايه، ئـێوه قـسەيەكتان هەيه ليژنەی ياسايی به تايبەت؟ د.ڤالاٚ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالاٚ فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ماددەيه دادەندرێتەوە واته هەموار دەكرێتەوە، بۆ يه له هەمواركردنی هەموو يا سايەكانيش دا ئێمه هۆيەكانی دەرچواندنمان هەر بەو شێوەيه هێناوە.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د.شێرکۆ تێبینیت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

واللە لەڕاستی دا لە ڕووی زمانەوانیەوە هەم ئەو و شەی نەرێنیەکانی زۆر دیارە کە و شەیەکی هەڵە یە لەڕووی ڕێنووسەکەیەوە، وشەی جێ بەجێ کردن و زۆر وشەی تریش ویستم تەنها ئەو سەرنجە بڵێم ئێمە خۆمان لەم پەرلەمانە یاسای زمانە فەرمییەکانمان دەرچوواندووە، یەعنی لۆجیك یەك ناگرێتەوە لەگەڵ ئەوەی کە خۆمان پەسەندی نەکەین لەڕاستی دا، بۆیە من تکام وایە لەناو یاسای زمانە فەرمییەکانیش دا هەیە دەڵێ پسپۆر لەناو لیژنەی یاسایی و کۆی یاساکان و ئەوانە، بۆیە تکام وایە با خۆمان پێشێلی یاساکەی خۆمان نەکەین کە هەموومان دەرمان کردووە و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس لە دوای ڕێکخستنەوەی کۆتایی یاساکە بە دڵنیاییەوە پیشانی زمانەوانیشی دەدەین بۆ ئەوەی پێیدا بچنەوە، ئەو سەرنج و تێبینیانەش لەبەرچاو دەگیرێ، کاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنیا ئەو مولاحەزەیەمان هەیە لەسەر هۆیەکانی دەر چوواندن، ئەی ئەو منالانەی کە شیر دەخۆن چ مراعاتی مافی ئەوانیان کردووە کە دایك و باوکی خۆیان ببینن یان نەی بینن؟، یەعنی ئەوان چ مافیان لەوەدا هەیە؟ ئەو منالانەی کە شیری دەخۆن، نالێن ئەو یاسایە لە پێناو موراعات کردنی مافی منالان دانراوە، ئەی موراعاتی چی دەکات؟ کەواتە موراعاتی دایك و باب دەکات لە پێناو بینینی منالەکانی خۆیان و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ منداڵی شیرە خۆر هەر منداڵ نییە؟ هەر منداڵە، باشە کێ لەگەڵ هۆیەکانی دەرچواندنە بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە، (52) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (3) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، کێ لەگەڵ کۆی یاساکەیە بەو شێوەیەی کە ماددەکانی پەسەند کران، (56) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە کۆی یاساکە پەسەند کرا پیرۆز بایی لە خەڵکی کوردستان دەکەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، سوپاس بۆ لیژنە پەیوەندارەکان، بۆ ئامادەکردنی ئەم پرۆژە یاسایە و بۆ وتوێژ کردنی ئەمڕۆ، داوا لە لیژنەکان دەکەین بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆیان، تەنها لیژنەی یاسایی بمێننەوە کە بڕگەی سێیەمی دانیشتنەکەمان دەست پێ بکەین، کاك فەرهاد نوقتەی نیزامیت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز فەرهاد سەنگاوی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، نزیكەی (4) مانگ زیاترە ئێمە پرۆژە یاسای زمانی ئینگلیزیمان داوە بە پەرلەمان، بە سەد واژوو لە تەئریخی ئەم پەرلەمانە سەد واژوو كۆنەكراوەتەوە، لەبەر ئەوە دوای دە ڕۆژی تر پێویستە ڕاپۆرتی لەسەر بنووسرێ، ئینجا نازانین بوو بەچی؟.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەو یاداشتەی كە نووسی بووت داومە بە سكرتێری پەرلەمان، ان شاءالله لە دەرفەتێك دا ئەوەش خوێندنەوەی یەكەمی بۆ دەكەین، سوپاس، بەڕێزان ئێستا دەچینە سەر بڕگەی سێیەم لە بەرنامەی كاری دانیشتنی ئەمڕۆمان كە بریتیە لە خوێندنەوەی یەكەم بۆ ئەم پرۆژە بڕیار و یاسایانەی خوارەوە بە پێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ساڵی (1992)ی هەموار كراو:

1/ پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ڕێكخستنەوەی خانەنیشینی مەدەنی و سەربازی.

2/پرۆژە یاسای بەركاركردن و هەمواری یاسای گرتنی مایەی قاچاخ و قەدەغەكراوی ئاڵوگۆڕ كردن لە بازاڕە نێو خۆییەكانی ژمارە (18) ی ساڵی (2008)ی هەموار كراوی عیراقی فیدراڵ.

3/ پرۆژە یاسای هەمواری جێ بەجێ كردنی یاسای جێ بەجێ كردنی عیراق ژمارە (45) ی ساڵی (1980).

4/ پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی یاسای ژمارە (3) ی ساڵی (1998) ی یاسای كوژانەوە و ئیفراز كردنی زەویەكان لەناو سنووری شارەوانییەكاندا.

5/ پرۆژە یاسای یەكەم هەمواركردنی یاسای ژمارە (19) ی ساڵی (2007) یاسای وەزارەتی پێشمەرگە.

6/ پرۆژە بڕیاری دابین كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون بۆ ئەو پێشمەرگانەی كە لە جەنگی دژی تیرۆرستانی داعش دان و خاوەنی هیچ یەكەیەكی نیشتەجێ بوون نین.

داوا لە لیژنەی یاسایی دەكەین كە یەك بە یەك ئەو پرۆژە یاسایانە بخوێننەوە بۆ ئەوەی ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەكانی پەرلەمانی كوردستانی بكەین، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕێگەی بەڕێزتانەوە داوا لە دوو ئەندامی لیژنەی یاسایی دەكەم هاوكارمان بن لە خوێندنەوەی پرۆژە یاسایەكان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموون ئەندامانی تری لیژنەی یاسایی بێنە سەر مەنەسە بۆ ئەوەی خوێندنەوەی پرۆژە یاسایەكان ئەنجام بدەین.

بەڕێز ابوبكر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ڕێکخستنەوەی خانەنشینی مەدەنی و سەربازی کە پێکهاتووە لە (9) ماددە و هۆیەکانی دەرچوواندن لەلایەن ئەم پەرلەمانتارانەوە واژوو کراوە (سۆران عمر، شکریە اسماعیل، نەجیبە لطیف، برزۆ مجید، د.شێرکۆ حەمە امین، علی حە مە صالح، هەورامان گە چێنەیی، فخرالدین قادر، ئاری محمد هەرسین، حسین اسماعیل حسین، عمر عینایەت حە مە سعید، شێرکۆ جەودەت، عمر صالح، منیرە عثمان، علی حسن صالح، محمود حاجی، د.پەری صالح، پەروا علی) داواکارین لە بەڕێزتان ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانی بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان و لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنی خۆجێیەکان و لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکرێت، فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای بەرکارکردن و هەمواری یاسای گرتنی مایەی قاچاغ و قەدەغەکراو و ئاڵوگۆڕکردن لە بازاڕە ناوخۆییەکانی ژمارە (18) ی ساڵی (2008) هەموار کراو، کە پێك هاتووە لە (11) ماددە و هۆکاری جێ بەجێ کردن، ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی پەیوەندار بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان و لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان و لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێییەکان و لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافی بەکاربەر و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکرێت، فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پرۆژە یاسایە ئەم (16) پەرلەمانتارە بەڕێزانە واژوویان کردووە، (د.ڕێواز فائق، د,عزت صابر، سعید محمد، گۆران ئازاد، مریم صمد، بێگەرد دلشاد، تەلار لطیف، ئاواز شێخ جەنگی، زانا عبدالرحمن، عبدالله دلێر، مستەفا حسن، صالح فەقێ، قادر وەتمان، سەرکەوت سەرحەد، خلف احمد، عباس فتاح صالح، گەشە دارا).

پرۆژە یاسای سێیەم/ پرۆژەی هەموارکردنی جێ بەجێ کردنی یاسای جێ بەجێ کردنی عیراق ژمارە (45) ی ساڵی (1980) کە پێکهاتووە لە (11) ماددە لەگەڵ هۆکاری دەرچوواندن، ئەم پەرلەمانتارە بەڕێزانە واژوویان کردووە، (بەهزاد دەروێش، بەهار عبدالرحمن، سهراب میکائیل، شێرکۆ جودت، عمر صالح، کەژاڵ هادی، سهام عمر، غریب مستەفا، حاجی کاروان، ابوبکر عمر، شکریە اسماعیل، نەجیبە لطیف، هەورامان

گەچێنەیی، سۆران عمر، ئایدن مـعروف، د. پەری صالح، د. جوان اسماعـیل، ما جد عـثـمان) داوا دە کەین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکان بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یا سایی و گـشت ئەندا مە بەڕێزەکانی پەر لەمان دەکر ێت، تەلار خان فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یا سای پێ شنیازی هەمواری دووە می یا سای کوژا نەوە و ئی فراز کرد نی زەو یەکان لەناو سنووری شارەوانییەکان دا ژمارە (3) ی ساڵی (1998) کە پێکهاتووە لە (5) ماددە و هۆ کاری دەر چوون، لەلا یەن ژمارەی یاسایی پەرلەمانتارانەوە واژوو کراوە، کە پێکهاتوون لە (ا بوبکر عـمر، یعـقوب گورگیس، د. شوان قەڵادەزەیی، هێڤا حاجی، سۆران عمر، عبدالرحمن علی، عباس فـتاح، غر یب مـستەفا، ئوم ێد حە مە عـلی، نجیبە لطیف، ئومێد عبدالرحمن) داواکارین لە بەڕێزتان ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانی بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، ئەم پرۆژە یا سایە ئارا ستەی لیژ نەی کارو باری یا سایی و لیژ نەی ئا سەوار و خزمەتگوزار یەکانی شارەوانی و گوا ستنەوە و گەیا ندن و گە شتوگوزار و لیژ نەی دارا یی و کارو باری ئابووری و وە بەرهێنان و لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بە نداوەکان و گـشت ئە ندامانی پەر لەمان دەکر ێت. تەلار خان فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای هەمواری ژمارە (19)ی وەزارەتی پێ شمەرگە کە لە (5) ماددە و هۆکارە کانی دەر چوون پێکهاتووە، لەلایەن ژمارەی یاسایی پەرلەمانتارانەوە پێشکەش کراوە، پێکهاتوون لە بەڕێزان (گۆران ئازاد، سعید محـمد سعید، گەشە دارا، تەلار لطیف، دلێر ماوەتی، ڕێواز فائق، عباس فتاح، صالح فەقێ، خلف احمد، مریم صمد) داواکارین لە بەڕێزتان ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانی بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژەی یا سایە ئارا ستەی لیژ نەی کارو باری یا سایی و لیژ نەی کارو باری پێ شمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەکەین، تەلار خان فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە بڕیاری دابین كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون بۆ ئەو پێشمەرگانەی كە لە جەنگی دژی تیرۆرستانی داعش دان و خاوەنی هیچ یەكە یەكی نیشتەجێ بوون نین كە لە چوار بڕگە و هۆكارە كانی دەر چوون پێكهاتووە، كە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشكەش كراوە، كە پێكهاتوون لە (بەهار عبدالرحمن، بەهزاد دەروێش، ابوبكر عمر، شێركۆ حەمە امین، د. بەهار محمود، بێستوون فائق، عمر عینایەت، پەروا علی، نجیبە لطیف، سالار محمود، سەركەوت سەرحەد، ئێڤار ابراهیم، محمد علی، شێركۆ جودت، د. شوان قەڵادزەیی، قادر وەتمان، عبدالله حاجی، دلێر ماوەتی، باپیر كامەلا، محمد صادق، عبدالرحمن فارس، كەژاڵ هادی، سهام عمر، عمر صالح، ایدن معروف، ماجد بازرگان، محمد سعدالدین، منی قهوەچی، د.جوان اسماعیل، د.پەری صالح، پەروا علی، برزۆ مجید، سۆران عمر، محمود حاجی، منیرە عثمان، حسن صالح، ڕۆزا محمود، قارەمان قادر، فائق مصطفی)داوا كارین لە بەڕێزتان ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەكانی پەرلەمانی بەڕێزی بكەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی كارو باری یاسایی و لیژنەی كارو باری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زنیدانیانی سیاسی و لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاریەكانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشتوگوزار و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەكرێت، زۆر سوپاس بۆ لیژنەی یاسایی، فەرموون دەتوانن بگەڕێنەوە شوێنەكانی خۆتان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان لەماوەی رابردوودا پەرلەمانی كوردستان داوەت كراوە بۆ كۆنفرانیسی ئاوەدانكردنەوەی كۆبانێ كە لە شاری ئامەد ساز كرا، وەفدێكی پەرلەمانی كوردستان كە لە فراكسیۆن و پێكهاتە جیاوازەكانی پەرلەمان پێك هاتبوون نوێنەرایەتی پەرلەمانیان كرد لەو كۆنفرانسە داوایان كردووە بیرۆكە یەك، كورتە یەك لەسەر كارو چالاكییەكانی خۆیان بخەنەڕوو كە هیوادارم لە ماوەی (5) دەقیقە زیاتر نەبێ با، بەڕێز كاك علی هالۆ بفەرموێ بۆ پێشكەش كردنی وتەكەی.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پەرلەمانتارە بەڕێزەكان، من تەنیا پێنج دەقە وەختتان دەگرم، ئێمە لە (2 و 3)ی مانگی (5) بەشدار بووین لە كۆنفرانسی سەر لەنوێ ئاوەدانكردنەوەی كۆبانێ، لەژێر دروشمی دەست بدەن كۆبانێ، كۆنفرانسەكە لە سەر داوای كانتۆنی كۆبانێ و بە ئامادەكاری و پشتیوانی شارەوانی مەزنی ئامەد بەڕێوەچوو، (370) ئەندام بەشداربوون لە كۆنفرانسەكە لە هەر چوار پارچەی كوردستان و كوردانی دەرەوە، كۆنفرانسەكە كۆنفرانسێكی كوردستانی بوو، ئیتر بڕیار دراوە كۆنفرانسێكی نێو نەتەوەیی ئەویش لە كۆتایی مانگی شەش لە ئەوروپا ببەسترێ، لە پەناڵی یەكەمی كۆنفرانسەكە چەندین وتاری سیاسی خوێنران لەوانەش وتاری پەرلەمانی كوردستان، وتاری كانتۆنی كۆبانێ، شارەوانی مەزنی ئامەد، لە هەموو

وتارەکاندا تەئکید لەسەر یەك ڕیزی ناو ماڵی کورد و یەکگرتنەوەی کورد و بەستنی کۆنگرەی نەتەوەیی کورد کرا، باس لە خۆڕاگری کۆبانێ و هەروەها قارەمانیەتی و ئەو پشتیوانیە گەورەیەی کە لە چوونی پێشمەرگە بۆ کۆبانێ کرا، ئیتر چوونی پێشمەرگە بۆ کۆبانێ بێجگە لەوەی یەکگرتنێکی گەورەی کوردە لەم سەدەیە، لەمێژوودا شتی وا نەبووە، بە بڕیارێکی فەرمی پەرلەمانی کوردستان و هێزی پێشمەرگە سنوورە دەستکردەکانی سێ پارچەی کوردستان ببەزێنن و بچن بەهانای خوشك و براکانیان لە ڕۆژئاوای کوردستان، دوایی لە پەناڵی یەکەم فیلمێکی دۆکیۆمێنتاری پێشکەش کرا، کە زۆر بە حەماسەت بوو، ئەوە نمایش کرا کە چۆن لە کۆبانێ خۆڕاگری کرا، کۆبانێ چۆن تێك و پێك درا لەم سەدەیە کە ئێمە وامان دەزانی دوای هەڵەبجە و دوایی ئەنفال ئیتر ئەمە کۆتایی کارەساتی کوردە، بەڵام بەداخەوە لە شنگال و ئیتر دوایی لە کۆبانێ بینیمان هەروەها ئەوە نمایشکرا کە چۆن خەڵکی کۆبانێ بە حەماسەتەوە دەگەڕێنەوە بۆ زێدی خۆیان، لەبەشێکی تر ئەنجامەکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی باسکران کە ئەنجامی سیاسی بەرخودانی کۆبانێ دەلیڤە و فرسەتێکی نوێی لە کوردی کردووەتەوە، ئیتر ئەگەر کورد یەکگرتوو بێ، دەتوانین سوود لەو فرسەتانە وەربگرین و ئەگەر یەکگرتووش نەبین دیسانەوە تەحەدیات و ئاستەنگ زۆرە، کۆسپ زۆرە لە بەردەم کورد، ئومێدەوارم زیاتر بە یەکگرتنەوەی کورد کۆتایی بە مەزلومیەت و بندەستی و جینۆسایدی کورد بهێندرێت و ئێمەش وەکو گەلانی تر بە سەربەخۆیی خۆمان شاد بین، بەس ئەوەی کە زۆر گرنگە دوو خاڵ کە جێی تەقدیر و دەست خۆشییە، لە ڕۆژی دووەمی کۆنفرانسەکە لە پانەڵی یەکەم لەلایەن ئەندازیاران و بیناسازان و پلانسازانی ئامەد بەهاوکاری و تەنسیق لەگەڵ کانتۆنی کۆبانێ لەماوەی (90) ڕۆژ دوای ڕزگارکردنی کۆبانێ نەخشە و پلانێکی زۆر زانستی و باشیان ئامادەکردووە تەسبیتی هەرچی زەرەروزیانی کۆبانێیان کردووە، کۆبانێ لە چەند گەڕەك پێکهاتووە؟، هەر گەڕەکێك چەند خانووی تیایە؟، زەرەرو زیانەکان چەند بوون؟ هەروەها تۆڕی ئاو و کارەبا و جادە و زراعە، بۆ نموونە لە ڕاپۆرتەکە هەیە ئەگەر دوایی تەماشای بکەن باس لەوە کراوە یەعنی زەرەرو زیانی کشتوکاڵ لە مریشکەوە تا مەڕو چێڵ و شتی تر، لە گێسنەوە تا تەراکتۆر و دەرڕاسە هەمووی ئەمانە تەسبیت کراوە، دوای ئەوەش بە چوار پلان کە چوونە کۆبانێ ئاوەدانی بکەنەوە، چوار پلانی زۆر ڕێك و پێك و زانستی بۆ تۆڕی ئاوو کارەبا بۆ کەناڵی زانسیۆن واتە مەجاری و هەروەها بۆ کشتوکاڵ، ئیتر داواکراوە کە خەڵکی کوردستان هاوکار بن، خاڵێکی تریش کە زۆر گرنگ بوو ئیتر ئێمەی کورد خۆمان برینەکانمان سارێژ بکەین، ئەوەی لە باشووری کوردستانیش ڕووی دا دوای (1991) سوپاس بۆ ئەو ڕێکخراو و دەوڵەتانەی کە هاوکار بوون لەگەڵ باشووری کوردستان، بەڵام زیاتر ئیتر بەتواناى خۆمانەوە بۆ خۆمان برینەکانی خۆمان سارێژ بکەین، جا لەوێش ئەوە جێی تەقدیرە دووبارە کە نوێنەری کانتۆنی جزیرە باسی ئەو هاوکاریەی کرد کە پێشکەش بە کانتۆنی کۆبانێ کراوە، لە بودجەی (2015) (8.5٪) هەشت و نیو لە سەدی بودجە بۆ ئاوەدانکردنەوەی کۆبانێ تەرخان کراوە، لەگەڵ (450) هەزار دۆلار، (2000) پارچە چەکی ئاسایی بۆ ئاسایشی کۆبانێ، هەروەها لەگەڵ ئاوەدانکردنەوەی شارەوانی کۆبانێ و دروست کردنی گۆڕستانی شەهیدان،

ئومێدەوارین ئێمەش لە باشووری کورد ستان هەم بۆ کۆ بانێ و هەم بۆ ناو چە ڕزگارکراوە کانی با شووری کورد ستان کارێکی واب کەین، هەم بە شێوازێکی زان ستی دە ست نی شان کرد نی زەرەروز یان و هەروەها لەناوخۆشماندا پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی کوردستان هەموو جیهەتە پەیوەندارەکان هاوکار بن، ئیتر ئە گەر خۆ مان هاو کاری یەکتر نە کەین وا بزانم زۆر زەحمە تە داوا لە خەڵکی تر ب کەین، بڕیارە کانی کۆنفرانیس و ئەنجام نا مەی کۆنفران سیش وەر مان گێڕاوە تە سەر سۆرانی ئیتر لەبەردە ستتان دا یە، من وەختتان ناگرم، دیارە پێنج دەقە دەرباز بوو، ئەگەر مەجال هەبێ پێشنیارەکان پێشکەش بە پەر لەمانتارە بەڕێزەکان دەکەم، ئێمە چەندین پێشنیارمان هەیە ئومێدەوارم کە بەشێوەی بڕیار یان ڕا سپاردە ئارا ستەی حکومەتی کوردستان بکرێ.

1/بە ستنی کۆنفران سێك لە با شووری کورد ستان بۆ ئاوەدانکرد نەوەی کۆ بانێ و دە ڤەرە ڕزگارکراوە کانی باشووری کوردستان بەسەرپەرشتی پەرلەمانی کوردستان.

2/ڕاگەیاندنی کەمپینێك لەسەرتاسەری کوردستان بە مەبەستی پشتیوانی لە کۆبانێ.

3/ بە شداری بەڕێز سەرۆکی پەر لەمان لە دا نانی بەردی بنا غەی فوتابخا نەی پەر لەمانی کورد ستان لە کۆبانێ و هەروەها هاوکاری ماددی و مەعنەوی لە هەموو بوارەکان دا بە بەردەوامی.

4/ پەرلەمان و حکومەتی هەرێم بە چەندین پرۆژە بەشداری لە ئاوەدانکردنەوەی کۆبانێ دا بکەن.

5/پەرلەمان و حکومەتی کوردستان پەیوەند یە دبلۆما سییەکان لە گەڵ کون سوڵخانە و نوێ نەرانی وڵا تان و (UN) لە هەولێر بەکاربێنن بۆ هاوکاری کردنی کۆبانێ.

6/ حکو مەتی با شوور داوا لە تورک یا بکات بۆ کرد نەوەی سنووری پر سۆز - کۆ بانێ وە کو دەروازە یەکی ئینسانی.

7/یەکێتی پەرلەمانتارانی کوردستان پێکبهێندرێت لە پەرلەمانتارانی کوردی هەرچوار پار چەی کورد ستان و کوردانی دەرەوە.

8/هاوشێوەی کۆنفران سی ئاوەدانکرد نەوەی کۆ بانێ هەر لە ئێستاوە کاربکر ێت بۆ دە ست نی شان کرد نی زیانەکان و دانانی پلان و نەخشە بۆ ئاوەدانکردنەوەی دەڤەرە ڕزگارکراوەکانی باشووری کوردستان.

9/ کار بۆ ئەوە بکرێت کە داستانی خۆڕاگری کۆبانێ و ڕۆ ڵی قارەمانا نەی پێ شمەرگە و شەرڤانان بخرێ تە ناو بەرنا مەی خوێ ندنی قوتابخا نەکان و هەروەها بە م ێژوویی کرد نی تراژ یدیای جینۆ سایدی کوردانی ئێزیدی لە شنگال.

10/ دروست کردنی مۆنۆمێنتێك بۆ خۆڕاگری کۆبانێ کە تەعبیر لە یەکڕیزی و بەرخودانی کۆبانێ بکات.

زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەڕێز کاك علی هالۆ ئەندامی پەرلەمانی کوردستان، بۆ کۆنفرانسی ئاوەدانکردنەوەی کۆبانێ، پێشنیارەکانیشتان پێشنیاری زۆر گونجاون کە ئەکرێ لە ڕێگای لیژنە پەیوەندارەکانی پەرلەمانەوە موتابەعەی باشتریان بکەین و ئەگەر پێویست بێ پرۆژە بڕیار یان ڕاسپاردە ئامادە بکەین لە پەرلەمان ئەوەی کە جێی ئاماژە و گرنگی پێدانە مەسەلەی ئەوەیە کە لە دوای ڕزگارکردنی شنگال ئێمەش لە هەرێمی کوردستان پێویستمان بە خۆ ئامادە کردن هەیە بۆ کۆنفرانسێکی نێودەوڵەتی بۆ ئاوەدانکردنەوەی ئەو ناوچانەی کە تووشی زەرەرو زیان بوون لە ئەنجامی شەڕی داعش جا چ لە کۆبانێ، چ لە شنگال، چ لە جەلەولا و چ لە ناوچەکانی کەرکووك، بەڕاستی ئەوەی کە سەرنجی ڕاکێشاین لەو ڕاپۆرتەی کە بەڕێزیان و ئەندامانی تری وەفدەکە ئامادەیان کردووە و بۆیان باسکردین ئەو پلانە وردەیە کە ئامادە کراوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی کۆبانێ لەوەی بەدروستی خشت بە خشت، دینار بە دینار، دەتوانین بڵێین خەسارەتەکانیان بژارد و ژماردوویانە و پلانیان داناوە بۆ چۆنیەتی ئاوەدانکردنەوەی کۆبانێ، کە بەداخەوە ئێمە لە هەرێمی کوردستان تا ئێستا نەمانتوانیوە ئەو شارانەی کە لەسەردەمی ڕژێمی پێشوو و هەروەها ئەو (4500) گوندەی لەسەردەمی ڕژێمی پێشوو خاپور کران، تا ئێستا نەمانتوانیوە پلان دابڕێژین بۆ ئاوەدانکردنەوەیان، هەندێك لەو شارو گوندانە تا بە ئێستاش ئاسەواری ئەو وێرانکاریانەی کە ڕژێمی پێشووی عیراق بەسەری دا هێناونی تا بە ئێستا پێیانەوە دیارە، زۆر سوپاس بۆ ئێوە، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان بەم شێوەیە دانیشتنی ئەمڕۆ کۆتایی پێ هات، دانیشتنی داهاتوومان هەفتەی داهاتوو دەبێ، زۆر سوپاس.

فخرالدين قادر	**جعفر ابراهيم ئێمينكی**	**د. يوسف محمد صادق**
سكرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆكی پەرلەمانی**	**سەرۆكی پەرلەمانی**
كوردستان - عێراق	**كوردستان - عێراق**	**كوردستان - عێراق**